ELSEVIER'S
Geïllustreerd Maandschrift

AMSTERDAM
Uitgevers-Maatschappy Elsevier
N-Z. Voorburgwal 64.

EX·LIBRIS
A·W·BARTEN

Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift.

ELSEVIER'S
GEÏLLUSTREERD MAANDSCHRIFT

ONDER HOOFD-REDACTIE VAN

PROF. DR. JAN TEN BRINK, H. J. SCHIMMEL,
JOAN BERG, J. HOYNCK VAN PAPENDRECHT EN
F. H. KAEMMERER.

VERZAMELING VAN

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDIGE KUNSTWERKEN,

GEÏLLUSTREERD DOOR

NEDERLANDSCHE KUNSTENAARS.

DEEL II.

JULI—DECEMBER 1891.

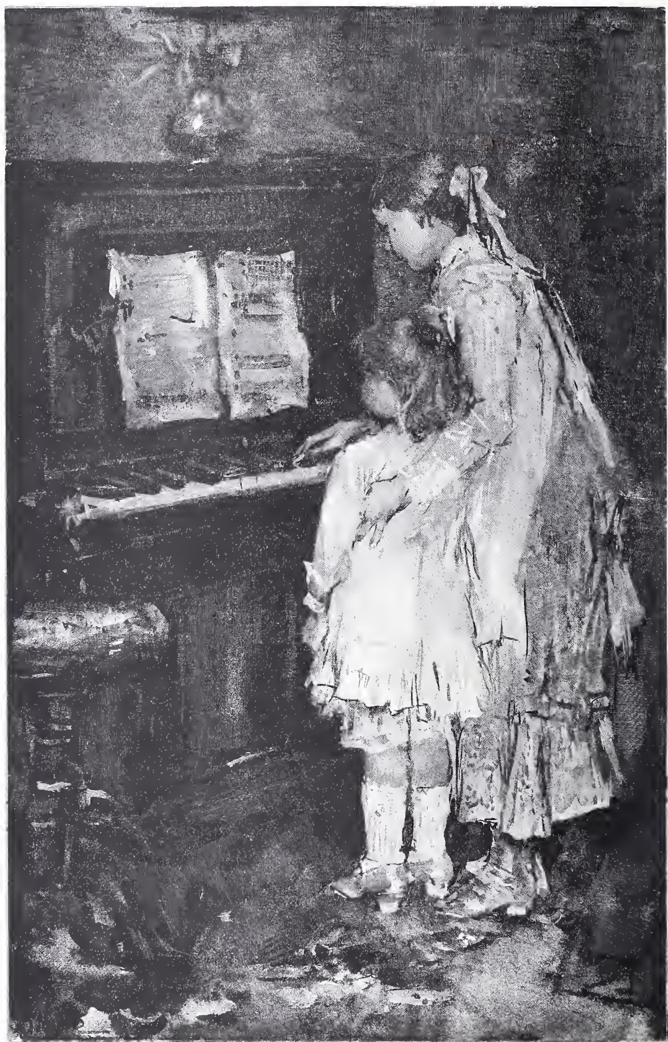

AMSTERDAM. — UITGEVERS-MAATSCHAPPY „ELSEVIER"
1892.

Typ. Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, 's-Gravenhage.

Inhoud van deel II.

GEDICHTEN.

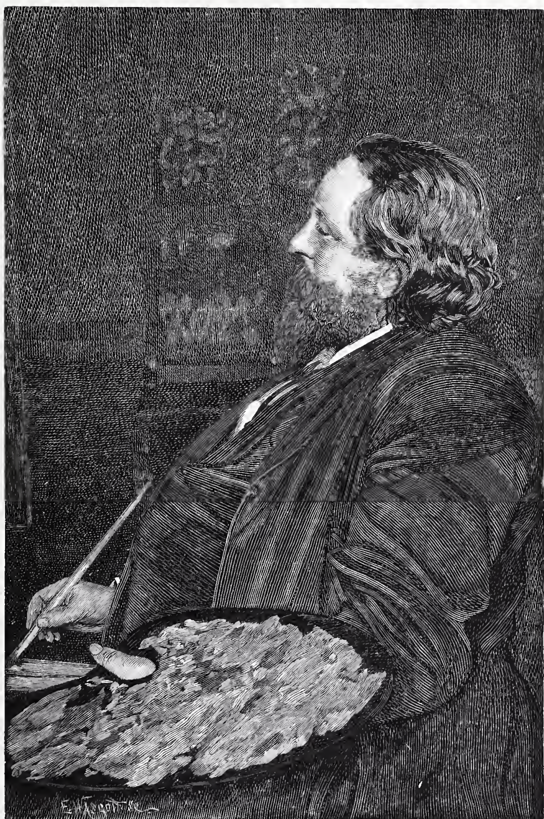

Aan de piano, reproductie naar de aquarel van Jacob Maris, in het bezit van Mevr. H. G. Tersteeg.

JACOB MARIS.

DOOR

G. H. MARIUS.

Zonder twijfel kan men aannemen dat Jacob Maris, tijdens zijn verblijf in Parijs, een sterken indruk der Fransche schilders Millet, Rousseau, Dupre, Corot en vele anderen, gekregen heeft.

Het moet een openbaring voor hem geweest zijn, dat deze enthousiaste bewonderaars onzer 17de eeuwsche schilderschool, die ze kwamen bestudeeren tot in 't eigen land en omgeving; er niet, als de Hollandsche schilders van 1830, een slaafsche navolging van door den tijd geel geworden vernissen, maar alleen de geest, de opvatting van navolgden.

Een gezond realisme, voortgesproten uit een altijd door nauwkeurig waarnemen der natuur en dat, getrouw aan deze traditie, en opnieuw door eigen

oogen de natuur bestudeerend, daaruit een moderne, sterk persoonlijke kunst geboren werd.

Als men bedenkt hoe dor en conventioneel de schilderkunst nog in ons land was, terwijl in Parijs, maar vooral daarbuiten, die jonge school aan zulke frissche, schoone kunst het leven schonk, dan is het een bewijs te meer van de sterke persoonlijkheid van Jacob Maris, dat hij bij al zijn bewondering voor die uitbundige coloristen, voor de schoone uitingen van het romantisme, toch altijd zich zelf bleef: een Hollander, ook zelf weer alles zoekend in de natuur en in de oude Hollanders, aan wie hij door ras en grond zooveel nader verwant was

Binnenhaven, naar de schilderij in het bezit van Mevrouw H. G. Tersteeg.

Ook hij gaf aan een oorspronkelijke kunst het leven, zich aansluitend bij den Delftschen van der Meer, Rembrandt, Ruysdael; maar modern, d. w. z. met de opvatting, het sentiment, de gedachten van zijn eigen tijd: het laatste deel van de 19de eeuw.

Leven is één aanhoudend veranderen, en kunst, die groote vibreerende uiting van 't leven, altijd opnieuw uit het leven puttend, moet noodwendig van vorm veranderen, wil zij niet dood zijn; en niemand die de groote waarde maar ook het levenwekkende beginsel van onze 17de eeuwsche schilderschool beter begreep dan Jacob Maris.

Dezelfde volkomen evenmaat van het hoogste artistieke gevoel met het logisch verstand, die het kenmerk zijn van den Delftschen van der Meer, zijn evenzeer eigenschappen die de schilderstukken van Jacob Maris tot volmaakte kunst en hem tot den meester stempelen, tot wien alle jongeren, vol eerbied, opzien.

Het heerlijke diepe gevoel, dat ons, bij het genieten van zijn werken, doet trillen van sympathie en bewondering, komt nooit van het onderwerp

zelf, want nooit offerde hij sentimenteele of romantische onderwerpen aan het daarvoor zoo ontvankelijk publiek (misschien is dit ook de reden waarom het zoo lang draalde met appreciatie); maar van het schilderen zelf, van de grootschheid van opvatting, van de volkomen harmonie van gedachte en uitvoering.

Hij, Jacob Maris, staat er als 't ware geheel buiten; hij weet positief wat hij wil uitdrukken. Vandaar de groote eenheid van elke schilderij, van het oogenblik, dat hij vasthoudt met ijzeren wil en even sterk geheugen en weergeeft tot in al zijn consequenties.

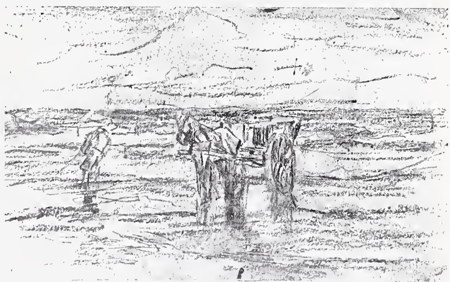
Het gevoel in zijn werk zit diep, kunstig verborgen onder zijn reusachtige knapheid. Alle deelen van de schilderij zijn met evenveel toewijding behandeld, en toch hoe teêr en naïf zijn de verschillende détails er bij gevoegd.

Een graspol aan den waterkant: de grasssprietjes zoo primitief als 't een kind zou doen, en daardoor den indruk versterkend van het intime, het oude van zoo'n hobbelige weg langs een trekvaart.

Of op een grauw schilderij vol storm en modderig water staat een oud, log onderstuk van een molen; en bij al die grauwheid steekt schril een helgroene vlek af. 't Is een luikje gekleurd als met een stukje verf uit een kinderkleurdoos

En zulk een détail, zulk een schel groen, uit den toon vallend met de heele omgeving, dat merkt Jacob Maris ergens op, bewaart het in zijn scherp geheugen, en zet het, misschien eerst na jaren, midden in die schilderij, het grille onheilspellende er mee verhoogend.

Wat is dat stadsgezicht in 't Rijksmuseum, aangekocht door de Vereeniging tot bevordering van hedendaagsche kunst, heerlijk geschilderd! Hoe mooi is het gevoeld om met zoo weinige, maar juist geplaatste penseelstreken, die oude gevelprofilen, uit het grijze verschiet naar voren te halen; om er die stadsboompjes al roestig voor ze ten volle groen waren, zoo vlak tegen te rijen.

Wat doet dat oud en onbeweeglijk!

Die groote kalmte ligt ook over de schuiten en hooischepen, zelfs over de mannen die daarop bezig zijn. Alles doet rustig en vlak tegenover de actie der lucht: het licht en de wolken.

De grijze lucht is alsof zij wegschuift; die meeuwen, ze vliegen over alles heen, naar u toe; en wat een ruimte in die schilderij, wat is die fijne grijze nevel, die alleen in Holland zoo zilverig is en op den voorgrond die kleu-

rige lichteffecten geeft, heerlijk weergegeven, vol warreling en leven.

Als men er lang voor staat, komt er nog een heele stad te voorschijn: bruggen, huizen, boomen, schepen, alles verdronken in een zee van atmosfeer.

Jacob Maris heeft die stadsgracht niet naar de natuur geschilderd, dat doet hij al sints jaren niet meer. Maar welk een gevoelig artist moet hij zijn, om een indruk te ontvangen, zoo mooi en zoo scherp, en het eigentlijke wezen er van weer te geven op zulk een hoogst artistieke wijze, dat men, de oude Amsterdamsche grachten voorbijsporend, steeds aan zijn werk herinnerd wordt en zelfs hier en daar een schilderij meent te herkennen.

't Spreekt wel van zelf dat „het herkennen" niet de schoonheid van die heerlijke schilderij uitmaakt.

't Is hem niet alleen te doen om een stukje natuur mooi weer te geven, maar hij schift voor ons uit den overvloed van het geziene — laat weg — voegt bij, en de essence behoudende, geeft hij ons één machtigen indruk van 't geheele wezen.

Hierin staat Jacob Maris hooger dan Daubigny, die met zijn frissche buiten geschilderde stukken een reeks van fijngevoelde indrukken geeft. Ga ik nu die beide schilders vergelijken, dan krijg ik van de kunst van Daubigny een indruk als gaf hij ons, een voor een, de uitgeplukte bladeren eener roos; terwijl elk schilderij van Jacob Maris ons de geheele roos, in al haar volkomenheid, doet zien.

Dit is slechts een bewijs te meer, hoe Jacob Maris de tegenstelling van lucht en massa, van het plaatsen van 't licht, overeenkomstig zijn denkbeeld van schoonheid tastbaar makend en de vormen bepalend uit den overvloed van het geziene, dit zoo logisch ten uitvoer brengt dat, hoewel grootschheid van 't geheel slechts de bedoeling is, het toch noodwendig de type volmaakt weergeeft.

Gelijk Rembrandt, in zijn regentenstukken, de schoonheid van 't geheel boven gelijkenis stellend, toch het type vereeuwigde van den levensvollen, kerngezonden Hollander der 17de eeuw.

Op het stedelijk museum in den Haag hangt een van zijn vele strandgezichten. Het is een schilderij, heerlijk van ruimte en helderheid.

Eén hoogstaande wolk beheerscht het geheele doek: het intense blauw der lucht zinkt diep weg achter de lichtende wolk; de zee is helder en hard als kristal, gelijk op zonnige en toch gure dagen.

Het strand is vast en soliede, schuit en figuren massief en kleurig — kleurig ook de reflectie in de door den vloed achtergelaten plas.

't Geheel is vol beweging en vooruitgang; 't is of men den harden noordewind in het gezicht voelt.

Geen schilder is veelzijdiger dan Jacob Maris. Het eeuwig frissche, dat al zijn werken kenmerkt, is ook zeker te danken aan de eigenschap dat schilderen voor hem altijd genot is, nooit métier, en daardoor volmaakt vrij

Bij Delft, naar de schilderij in het bezit van Mevrouw H. G. Tersteeg.

van alle routine. Hij wordt niet alleen door de meest verschillende gegevens getroffen, maar zoekt die ook dadelijk in verf uit te drukken.

Van 't een op 't andere volgen strandgezichten, stadsgezichten, binnenhuizen enz.

Daardoor behoudt hij nevens zijn verbazende kracht, toch altijd dat naïve en teedere, dat aan zijn werk die groote bekooring verleent.

De twee molens, naar de schilderij in het bezit van den Heer J. S. Forbes te Londen.

Zoo ook de talrijke molens die Jacob Maris in zijn schilderijen schilderde, van af de kleine impressies haast druipend van bitum, schitterend van coloriet en licht, tot die meesterlijk doorwerkte schilderijen waarop somwijlen een reeks van molens zich tot in de neevlen verliest.

Die molens zelf zijn zoo heerlijk geschilderd, zoo breed, zoo kleurig en als vast gegroeid in de omgeving.

Die logge gevaarten staan meestal in een zware omgeving. Nu eens een loodkleurige wolkenmassa, die de streep licht dreigt te overtrekken en waar de omtrek van den molen nauwlijks afkomt; of groote witte wolken, die de molens in licht hullend, meejagen met de snelheid der wieken, — maar altijd is het volkomen uitgevoerd en elk voorwerp op de schilderij werkt mee om de stemming te verbeelden.

Maar bovenal ligt in zijn kleinere schilderijen, meestal tegen den dag geschilderd, een buitengewone charme.

Hoe eenvoudig de gegevens mogen wezen, dikwijls zijn ze dramatisch door den strijd van zon en wolken, van licht dat met moeite door de wolken breekt en nu en dan matgele stralen naar omlaag doet strijken. Men ziet dat het maar voorbijgaande is, en het is juist dat vasthouden van het oogenblik, dat het machtige in zijn schilderijen uitmaakt.

Nu eens is 't een trekvaart waar het bleekgele licht uit de waterachtige lucht vallend, zich hecht aan de magere schonken van een witten jagersknol, of vluchtig opflikkert in de plassen van den ruigen weg.

Of het is een stuk bouwland, waar de donkere voren samentrekken tot in het verre verschiet. En wat is zoo'n verschiet met de profielen van boomen, molens, daken, fijn gevoeld, — de flauwe omtrekken, soms weer half bedolven onder een veeg lucht, nauwkeurig geteekend als portretten en volmaakt uitdrukkend de ruimte van ons Hollandsch vlakland.

Men zou niet aan een eind kunnen komen, wilde men alle schilderijen bespreken, die zich aan ons geheugen opdringen.

De heer H. W. Mesdag heeft in zijn verzameling o. a. een kleine schilderij. Het verbeeldt een oude Scheveningsche vrouw, zittend op de kant van 't duin. Zee en lucht zijn als lichtend zilver, dat zilveren licht strijkt ook langs het witte mutsje.

Als éèntonige massa staan duinen en 't figuur tegen het licht. 't Geheel is zilverachtig, sereen, als met rust overgoten.

Het zelfde gegeven: lucht, zee en duinen schildert hij; maar nu zit een kind tegen de helling, waarschijnlijk een dochtertje van hem, ze heeft een wit kleedje aan.

Alles is jong en frisch, lucht en zee blauw, duinen van een teeder groen; 't is zonnig maar niet schel, en droomerig van zomerhitte.

Het is een van de vele schilderstukjes die Jacob Maris van zijn kinderen gemaakt heeft. Zoo ook zal bijna iedereen zich den „vioolspelende knaap" herinneren, die een paar jaren geleden in Arti geëxposeerd was.

Tegen een achtergrond van gobelins staat, geheel in bruin fluweel gekleed, een knaap viool te spelen. Het licht glijdt over het witte muziekboek. Deze schilderij is zoo rijp van kleur en lijnen als een oud Spaansch schilderstuk. Of hij schildert kinderen bij de piano, licht en teer gekleurd als bloemen, en geeft in die warme omgeving een reeks van tonen, van af het diepste blauw tot de warmste oker.

In vroeger jaren schilderde Jacob Maris ook binnenhuizen, d. w. z. wat men algemeen onder binnenhuizen verstaat: armelijke keukens waar het gezin een of ander maal gebruikt, of de man, moe van het harde werken, een pijp rookt. Maar die waren zoo eenvoudig en waar mogelijk opgevat en zeer fijn van sentiment.

De Brug, naar de schilderij in het bezit van Mevrouw H. G. Tersteeg.

Zijn kunstopvatting heeft zich langzamerhand volkomen vrij gemaakt van alle conventie. De binnenhuizen die hij nu schildert zijn uit zijn eigen huis, meestal met zijn kinderen. 't Zijn deftige schilderijtjes, ruim en breed van opvatting.

Het is een uiting van het gezonde realisme dat evengoed het schoone ziet in de eigen omgeving en die zoekt weer te geven overeenkomstig zijn denkbeeld van schoon.

Het geeft ons den zelfden indruk als de schoone interieurs van Van der Meer e. a. die ook eenvoudig schilderden wat hen omringde.

Verleden jaar was er op de tentoonstelling der Haagsche Teekenmaatschappij een aquarel van Jacob Maris: „De baker." In een deftige kamer met veel blauw zit een stemmige baker, de zijden japon breed uit, een kindje in lange kleeren op schoot, aan haar knieën staat een klein meisje dat nieuwsgierig naar het bakerkind kijkt.

De opvatting is zoo intiem, zoo rustig: het fijn geteekende kopje der baker, die al wat stijve handen, het koele wit van 't kind! 't Heeft niets van een illustratie, de baker is geen gewild type; het geeft de conceptie toch zoo volmaakt weer als gezien in de rust van het eigen huis.

Zijn aquarellen zijn even doorwerkt als olieverf-schilderijen, maar fijner en teerder, meestal van die eenvoudige gegevens rondom den Haag: vaarten langs met riet omheinde moestuinen, rooddakige huisjes, waaruit bescheiden rookwolkjes traag naar boven stijgen. Het pooten en planten, het boomen der volgeladen schuiten, een vrouwtje dat de wasch spoelt in de vaart en in de verte de duintjes, een brok zanderij of een weiland dat tevreden afsteekt bij al die grijsheid.

't Zij een hooge brug met een paar figuren. Zij dienen alleen tot de rustige tegenstelling met de hoog lichte lucht die boven dat alles staat.

Er is in die teekeningen gesponsd, geveegd, gewasschen, hier en daar met wat dekverf om die matte tonen te krijgen welke aan 't geheel die rijpheid en volmaaktheid geven, die we zoo zeer in de aquarellen van Jacob Maris bewonderen.

* * *

Jacob Maris moet eens gezegd hebben: „een schilderij is af als men zien kan wat het voorstelt."

Als men zich den zin van dit zoo compact uitgedrukte oordeel goed voorstelt, dan staat die opvatting reusachtig hoog.

Zij houdt een wereld in van de grootste technische knapheid: de wolken moeten jagen, het blauw diepte en ruimte uitdrukken, het licht om en over alles trillen en leven, het landschap rustig en vast, de figuren volmaakt van actie zijn, de vogels moeten vliegen, elke stof moet weergegeven worden.

Persoonlijk heeft hij aan deze eisch geheel voldaan Zijn schilderijen zijn volkomen geacheveerd. Alles leeft, alles doet wat het doen moet, het vallen van elke lichtstraal is logisch beredeneerd, maar gevoelig uitgevoerd; elke penseelstreek staat op haar plaats, maar ook geen enkele te veel.

Het spreekt wel van zelf dat deze volkomenheid alleen de vrucht is van nauwkeurige studie naar de natuur en van verbazend veel werken.

Gelijkelijk met de opvatting werd ook de behandeling breeder en krachtiger. Het fijne dunne wat zijn vroegere schilderstukken onderscheidde, o. a. in een meisje dat kippen voert, waar de geheele entourage van huis en hof zoo precies, zoo conscientieus gevolgd is, verdwijnt geheel en de streken van 't penseel worden vrijer, malscher.

Bij hem is voortaan doel een krachtigen indruk van 't geheel te geven, daaraan maakt hij alles ondergeschikt, zelfs de kleur. En dat schoone bereikt hij slechts door het logische, het wel beredeneeren van de geheele compositie van het schilderij.

„De juiste verhoudingen van licht en donker, het nauwkeurig bepalen der omtrekken, het geacheveerde, dat alles is hoofdzaak en het publiek heeft gelijk dit van een schilderij te eischen; maar het mooie van kleur, de toon, dat doen we voor elkaar," is een van de vele en beminnelijke gezegden van Jacob Maris.

Het beeld dat men van den persoon krijgt uit de tallooze aanhalingen en gezegden is dat van een bizonder humaan mensch, van een kunstenaar, die hoog genoeg staat om ten volle de meest verschillende kunstuitingen te apreciëeren, mits het kunst zij.

Men vergt veel van de toegevendheid der artisten, in een tijd dat determineeren van beroemde tijdgenooten dagelijksch werk is, wat nog versterkt wordt door het van listige Yankee's uitgevonden „interviewen". Hierdoor worden

kunstenaars gedwongen een of andere opinie uit te spreken, die zij dikwijls een uur later niet meer kunnen beamen. Ik stel mij voor dat de meeste kunstenaars, de uiteenloopende verklaringen van hun persoon en werk lezend, dikwerf een glimlach niet onderdrukken kunnen, en nog vaker ongeduldig moeten worden over het weinige begrijpen van hun kunst.

Maar hoe de persoon van Jacob Maris ook wezen mocht, we hebben die niet noodig om zijn werk te completeeren.

Het is volkomen en alzoo geheel onpersoonlijk. Wat toch niet buitensluit dat het volmaakte evenwicht in zijn schilderijen zeker de uiting is van een volkomen harmonische persoonlijkheid.

*
* *

Geen schilder die meer zorg besteedt aan de juiste verhouding van licht en schaduw, van het landschap tegen de lucht, dan Jacob Maris; tallooze malen wordt de proportie veranderd, de kracht naar rechts of links gezet, 't licht hooger of lager geplaatst.

Hij begint niet met 't mooi maken, het acheveeren vóór dat alles wel beredeneerd is, en als hij dan al tastend en zoekend denkt 't geheele schilderij in overeenstemming te hebben, maakt hij 't in korten tijd af. Als men bedenkt hoe enorm productief Jacob Maris is, hoe bij de duizende molens, stadsgezichten, genre-stukken, de eene nooit aan de andere gelijk is, dan eerst kan men een voorstelling krijgen van zijn verbazende werkkracht.

Jacob Maris werd in 1837 in den Haag geboren. Reeds als jongen begon hij allerlei voorwerpen uit zijn omgeving na te teekenen, zoowel binnen als buiten. Zelfs teekende hij portretten van zijn ouders.

Door invloed van zijn onderwijzer, die zag dat hij aanleg had, kwam Jacob Maris op het atelier bij Stroebel, als leerling.

Behalve het métier, verfwrijven en kwasten schoonmaken moest hij ook teekeningen en lithographiën copieeren naar ouden trant. En wat hem nuttiger was, aquarellen maken naar stillevens, waar hij dikwijls heele dagen aan werkte.

Daarna bezocht hij gedurende drie jaren de Antwerpsche teekenacademie en kwam toen in Den Haag terug om op 't atelier van den toen zeer bewonderden Louis Meyer te schilderen. Ook hier werd hij grootendeels als leerjongen gebruikt.

De heer Zilcken vertelt in een aan Jacob Maris gewijde studie in l'Art Moderne, dat Jacob Maris daar onder andere werkzaamheden, die hij voor Louis Meyer te verrichten had, ook op papier geteekende meeuwen moest uitknippen, die de schilder dan behoedzaam op 't doek prikte om de juiste plaats te bepalen.

Het was ook in dien tijd dat men de lucht van boven aan begon te schilderen, men begon met een mooie blauwe lucht, was die droog dan werden de wolken er opgeschilderd, daarna de boomen enz. één heel panorama — of liever coulissen — met een donker stuk op den voorgrond, hetzij een golf of bergje of struikgewas, om 't licht lichter te doen uitkomen.

Toch vond Jacob Maris tusschendoor tijd om voor zich zelf te schilderen. Zelfs verkocht hij in dien tijd al een schilderij, een keuken uit de 17de eeuw. In vroegere jaren schilderde hij veel binnenhuizen, allen mooi van stemming.

In 1865 vertrok hij naar Parijs en schilderde daar op 't atelier van Hébert. Men vertelt dat deze zoo verrukt was van een achtergrond, die Maris gemaakt had, dat hij zei hem niets meer te kunnen leeren. Tallooze legendes van groote mannen doen de ronde en, zijn ze misschien niet altijd authentiek, toch omgeven ze hen met een auréool.

In Parijs schilderde hij veel naar model, meest Italiaansche. Met deze schilderijen begon hij al spoedig naam te maken.

Na de commune, een tijd die hij met vrouw en kinderen moeizaam in Parijs had doorgebracht, keerde hij voor goed naar Den Haag terug en wijdde zich van dien tijd af, geheel aan het Hollandsch landschap, dat hij tot een nooit gekende hoogte bracht.

* * *

Om de plaats te bepalen, die Jacob Maris in de wereld der kunst bekleedt, moet men niet binnen de enge en angstvallige grenzen van ons land blijven. In tegenstelling met onze literatuur, is onze schilderschool cosmopolitisch en alom geëerd, ik noem dit alleen om te constateeren hoeveel eerder Jacob Maris in 't buitenland geapprecieerd werd dan bij ons.

Reeds voor twintig jaren waren de kenners in Londen en Parijs hoog ingenomen met zijn werken[1], terwijl het nog niet veel langer dan tien jaren is, dat zijn naam in ons land bekend werd; en het is nog maar enkele jaren geleden, dat de kritieken met elke expositie, om zijn ooren gonsden met klein-zielige aanmerkingen.

Stadsgezicht, reproductie naar de schilderij van Jacob Maris, in het Rijksmuseum te Amsterdam.

In onze dagen is de bewondering voor de serieuse en, door de hooge opvatting, zoo gedistingueerde kunst van Jacob Maris eenstemmig.

De kunst om de kunst liefhebben, dat is de overheerschende eigenschap van Jacob Maris. Zich niet bekommerend om de verschillende opinies, leeft hij rustig te midden van zijn gezin en zijn werk dat hem boven alles vervult en heel zijn gedachten inneemt. Het schilderen evenals de compositie is hem aangeboren, van daar dat voortdurend streven naar volkomenheid.

Nog dikwijls, nadat een schilderij weggehaald is van het atelier, vraagt hij die terug om er op nieuw aan te werken.

In de kunstzaal van het huis Goupil, dat nagenoeg alle stukken van Jacob Maris in zijn bezit krijgt, legt hij meermalen de laatste hand aan zijn werk. Steeds is hij bevreesd dat hij het geheel zou gaan overschilderen, indien hij de schilderij weer op zijn atelier zag. Somwijlen gebeurt het, dat er bij 't nogmaals onderhanden nemen, een geheel ander schilderij van wordt.

Betreurt men dat 't vorige nu voor goed verloren is, en vraagt men hem waarom niet het eerste kon blijven en het laatste op een ander doek, dan zal hij u antwoorden dat hij het verloren gegane een volgende keer zal maken. Alles is wel doordacht en met opzet neergezet.

Dank zij het onvermoeide werken van den morgen tot den avond, is hij nooit afhankelijk van het toevallige. Volkomen bewust geeft hij wording aan zijn gedaehte, zegt hij wat hij te zeggen heeft.

* * *

Hoog en ernstig staat de kunst van Jacob Maris te midden van onze jongste renaissance, die aan zoo schoone kunstuitingen het leven gaf en nog dagelijks geeft.

Maar de geschiedenis leert ons, dat op elk tijdperk van bloei verval volgt. Hier en daar heeft reeds de schilderkunst haar evenwicht verloren door een te groote begripsverwarring van de grenzen der verschillende kunsten.

Maar hoe ook de vormen der kunst, in den loop der tijden, mogen wisselen, welke droevige tijdperken van stilstand er nog in de toekomst mogen liggen, bij elke herleving zal de kunst noodwendig gegrond zijn op de eigenlijke kern der beeldende kunst: de studie naar de natuur.

En Jacob Maris zal, als ook zijn kunst tot het verleden behoort, in een adem genoemd worden met den Delftschen van der Meer, en diens groote tijdgenooten.

Den Haag, 12 Juni '91.

ROSA MARINA.

DOOR

MELATI VAN JAVA.

I.

De trein was zoo juist aangekomen en de stoomtram, die het kleine dorpsstation verbond met het zeebadplaatsje derden of vierden rang, Duinwijk, stond geduldig te wachten.

Rose-Marie sprong vlug uit den wagon derde klas en sloeg haar levendige oogen in het rond om te zien of er niemand was, die haar hulpbehoevend zusje er uit kon tillen.

„Chef!" riep zij toen, want op het smalle perron was er niemand dan een oudachtig man met een rooden band om zijn pet, die het portier van een eerste klas coupé open hield en de conducteur.

„Instappen, instappen!" riep de conducteur en bracht het fluitje reeds aan de lippen.

„Conducteur, chef! zou u zoo vriendelijk ...."

Maar zij voleindigde niet; de tijd drong en gehoor gevend aan een plotselinge opwelling, sprong zij weer in den wagen, pakte met een koenen greep, doeken, mandje, valies en twee krukken bij elkander, wierp ze snel op den grond, verdween toen nog eens in het vuil gele hok, sloeg haar arm om het bleeke, zwakke kind, dat afwachtend op de bank uitgestrekt lag en fluisterde haar toe:

„Zoo, houd me maar goed vast, Jans! zoo, flink!" en in een oogwenk stonden beiden op het perron; de stoomfluit gilde, de conducteur wierp het portier toe en voort snelde weer de trein.

Juist kwamen de chef en de passagier, die zoo pas de eerste klas coupé verlaten had, nader en de eerste vroeg:

„Belieft u wat, juf?"

„Neen, dank je, nu niet meer!" was het korte, een weinig scherpe antwoord, „of ja, waar staat de tram?"

Het was een zonderlinge groep, Rose-Marie nog zelf haast een kind met het magere, doch zeer uit haar kracht opgeschoten meisje in haar armen; zij bezweek haast onder den last; haar donker gezichtje was roodgekleurd van inspanning en stak sterk af bij de wasbleeke kleur van het gebrekkige schepseltje.

„Maar je kunt dat kind niet daarheen dragen?" merkte de chef aan.

„Waar is de tram?" vroeg zij nog eens.

Zij zag er boos uit; de aderen van haar slapen zwollen op door de inspanning, de zwarte fijne krulletjes stonden dreigend op langs haar voorhoofd, haar lippen waren half geopend en zij begon van vermoeienis te hijgen.

De chef verwaardigde zich haar bagage op te rapen, een beleefdheid, waartoe hij zich anders niet licht vernederde tegenover derde klas passagiers; het meisje deed met moeite een paar stappen, zij helde geheel achterover.

„Niet zoo drukken, Jans, niet zoo drukken!" vroeg zij bijna ademloos.

Zij bezweek haast onder de last.

Daar schoot de heer in zijn grijs pak, die tot nu toe met de cigarette in den mond en de armen op den rug onverschillig het tooneel had aangekeken, toe, nam het kleine meisje in zijn stevige armen, en nog vóór de oudste van haar verbazing bekomen was, droeg hij het kind naar buiten, in een der wagens van den stoomtram.

Rose-Marie, thans alleen belast en beladen met haar pakken, was in een oogenblik weer op haar post naast het bleeke zusje en met een dankbaren blik op haar helper gericht, zeide zij eenvoudig:

„Ik dank u vriendelijk, mijnheer."

De andere zag haar verbaasd aan en dacht:

„Is dat nu hetzelfde meisje van zooeven?"

De erkentelijkheid had elken boozen trek van haar gezichtje gewischt; de uitdrukking van haar oogen was smeltend, vleiend, er lag een droevige en tegelijk blijde glans op haar lippen, 't scheen zelfs of zij veel blanker dan zooeven geworden was.

De reiziger had zooeven niets opmerkenswaard gevonden in haar voorkomen, nu zou hij er ook nog niets in hebben gezien; het was alleen het verschil tusschen het meisje van daarstraks en van nu dat zijn aandacht en belangstelling opwekte.

Rosa-Marie vermoedde echter niet dat zij iets bijzonders aan zich had; na haar dankje gezegd te hebben, was haar eenige zorg voor het oogenblik haar zusje een gemakkelijke plaats te bezorgen, de doeken werden handig op elkaar gestapeld, links en rechts geschikt.

Daar viel het oog van de oudste op de zachte, rood fluweelen kussens; en opnieuw veranderde haar gelaat; onrustig keek zij rond, zij beet zich op de lippen.

„Jans, wij zitten eerste klas," fluisterde zij.

„Och Roos, ik lig juist zoo lekker!"

„'t Is mijn schuld, dames!" zeide de heer beleefd, „ik heb er niet bij gedacht om u de waarheid te zeggen. Het verschil in prijs is zeer klein, maar toch is het billijk dat ik ...."

„O neen, mijnheer! Dat niet, die arme Jans mag wel eens wat uitrusten, zij heeft het zoo hard gehad, die goeie meid. Dat kan er nog wel af."

Haar gelaat schitterde nu als een zonnig landschap; zij lachte en 't was of alles stralen schoot, haar oogen, haar schitterend witte tanden, haar glanzende krullende lokken, die zich met moeite lieten gevangen houden onder haar meer dan eenvoudig hoedje.

De reiziger nam van een jongetje zijn valiesje, een schilderdoos en een portefeuille over, legde ze naast zich op de bank neer en schoof toen in het hoekje tegenover beide meisjes.

Zijn belangstelling in het tweetal was opgewekt; de stoomtram zette zich in beweging, eerst langs de nauwe, nette straten van het dorp, toen een brug over een vaart, en bijna dadelijk daarop verloren zich de rails tusschen de duinen.

„O Jans, zie eens, de duinen! Hoe heerlijk, kijk eens, de zon komt er door! Wat beeldig staat dat geel bij dat groen, en daar is een huisje onder hooge boomen, och wat staat dat daar aardig! En daar is een riviertje, kijk eens Jans! Wat scheelt er aan, hindert je wat? Laat me dien doek onder je armen trekken, dan heeft je rug wat steun! Tocht het je? Niet? Wil je naar buiten kijken? Zoo, dan weet ik wat beters; mijnheer neemt het niet kwalijk, niet waar mijnheer? Steek je beentjes gerust uit en leun wat in het hoekje. Daar heb je een prinsessenplaatsje en kan je goed naar buiten zien? Kijk, een kudde schapen en twee lammetjes! Wat is het toch prettig buiten, zoo heel anders als in de stad. Zit je goed, kind?"

„Dank je, heel best!"

Haar gelaat had altijd meegesproken, het spel der zonnestralen op de toppen der duinen was niet afwisselender dan dat der aandoeningen op haar gelaat.

„Merkwaardig, merkwaardig! zoo'n staalkaart van impressies te vinden in een Noord-Hollandschen stoomtram!" dacht het jonge mensch.

Hij bleef nog een poos zwijgen, en bestudeerde de twee meisjes tegenover hem; zij geleken niet op elkander. Rose-Marie met haar bewegelijk gezichtje, dat geen twee minuten gelijk bleef, was eer klein dan groot, maar bevallig in al haar bewegingen, haar voeten en handen verrassend mooi; haar reekleurige regenmantel was er een uit een meiden-magazijn, maar stellig was er iets aan de taille veranderd, waardoor hij zoo onberispelijk haar gestalte omsloot; er kwam een donkerroode rok met gewoon katoen fluweel gegarneerd uit de spleet te voorschijn; en toch kon ieder zien, dat zij geen

meisje uit het volk was. Jans daarentegen bezat groote, beenige handen en voeten, handschoenen had geen van beiden aan, en de schoenen waren stellig uit den een of anderen Brabantschen winkel en niet op maat gemaakt; het kind had een bult en al had men het niet gezien, dan nog zou de eigenaardige, pijnlijke, harde trek op het breede gezicht, aan gebochelden eigen, het verraden hebben. Het eenige wat beider verwantschap eenigszins aanduidde, waren de oogen; tenminste als Rose-Marie's gelaat voor een oogenblik in rust bleef, dan kon men er een zweem van gelijkenis in vinden; Jansje's trekken daarentegen veranderden nooit.

„Gaan de dames wat van de zeelucht profiteeren?" vroeg de medereiziger.

„Ja, mijnheer!" antwoordde Rose-Marie, „'t Is voor mijn zusje, begrijpt u, zij is zoo zwak en de dokter zeide dat een paar weken aan het strand haar geheel zouden opkwikken. Ik hoop dat het waar is, niet waar, kind?" en zij knikte haar vriendelijk lachend toe.

Gaan de dames wat van de zeelucht profiteeren.

„Het zal toch niet helpen,"was het doffe, sombere antwoord.

„Dat moet u niet zeggen. De zeelucht is versterkend."

„'t Zal mij toch niet recht maken, en ik zal ook niet alleen leeren loopen. Wat doet het er dan toe of ik een beetje meer of minder ziek ben?"

„O foei, neen!" Het gezichtje zag er hopeloos bedroefd uit, groote tranen parelden aan de randen harer oogen, „je maakt me zoo verdrietig door dat

te zeggen Jans? Word maar eerst sterk en dan zal je eens zien...."

„Wat zien?"

„Hoe gezondheid een mensch veranderen kan," antwoordde het zusje vriendelijk.

„Niet zoo'n gedrocht als ik," klonk het bittere antwoord. Rose-Marie drukte haar gezicht tegen de ruiten en streek telkens haastig en zenuwachtig met de vingers langs de oogen; aan de beweging van haar schouders kon men zien dat zij heftig tegen haar aandoening streed, eindelijk kon zij die niet meester worden, zij haalde haar zakdoekje voor den dag en altijd naar buiten ziende, drukte zij het tegen haar gelaat.

„Je moet zoo niet spreken," vermaande de heer, „zie je dan niet hoe het je zuster verdriet doet?"

„Och, waarom is ze ook zoo laf; zij weet toch dat er niets aan te doen is, of men al met mij heen en weer sjouwt, 't helpt niemendal, hoe gauwer ik dood ben, hoe beter voor haar."

Rose-Marie was eindelijk klaar gekomen met haar weerspannige tranen; zij keerde zich om en nu zag zij er uit als een lentelandschap nog nat van den dauw, maar reeds weer beschenen door de zon.

„Och mijnheer! Dat meent zij zoo niet! Soms alleen is ze wat verdrietig en dan zegt ze zulke dingen, die mij pijn doen voor een oogenblikje, maar 't is dadelijk weer over, want wij houden zooveel van mekaar, niet waar, poes? En om mij plezier te doen zal zij goed genieten van de zeelucht en we gaan samen in het zand liggen en uren lang kijken naar de zee! O de zee is zoo mooi, zoo mooi Jans!"

„Heeft u de zee dan wel eens gezien?"

„Ja zeker, toen wij van Indië kwamen, maar dat is al lang geleden toen was Jans nog niet geboren!"

„Dat kan toch zoo lang niet zijn."

„Dat was, laat eens kijken, ik word achttien en Jans is juist twaalf geworden en......."

De andere berekeningen werden zacht gedaan en hun slotsom met een paar schalke oogen gegeven.

„Dus dit is dertien jaar geleden."

„Nu, als ik goed reken, dan was u toen pas vijf jaar en dat herinnert ge u toch nog?"

„O zoo goed! Als ik mijn oogen dicht doe dan zie ik de zee, zoo prachtig, zoo groot, zoo wijd!" Zij sloot werkelijk de oogen en maakte met de hand een beweging om de uitgestrektheid der zee voor te stellen. „Nu eens wit als melk en dan grijs met goude strepen of donkergroen en soms zoo rood, zoo rood als gloeiend ijzer." En bijna zonder eenigen overgang zich tot haar zusje buigend, zeide zij met onbeschrijfelijke zachtheid in de stem:

„O Jans, wat mag je Onzen Lieven Heer danken, dat Hij je zoo'n paar goede oogen heeft gegeven. Verbeeld je, dat je eens blind was, dan zou je

de zee niet kunnen zien en dat was toch duizendmaal erger dan nu!"

„Moet ik ook niet dankbaar zijn, dat ik niet doof ben, dan zou ik al dat spektakel van daar ginds niet kunnen hooren en dat ik niet stom ben?"

„St, st!" Zij drukte den vinger op de lippen, „foei, Jans!"

De reiziger voelde zijn belangstelling steeds klimmen. Hij was nog jong, maar hij had veel gezien, veel genoten, een zekere moeheid sprak uit al zijn bewegingen. Zijn haar was even eigenaardig geknipt als zijn baard, er was ook iets vreemds in zijn kleeding en het verraste hem blijkbaar op een allerbanaalst, doodeenvoudig reisje iets te vinden, dat hem verstrooide, zelfs amuseerde.

„Zijn de dames alleen op de wereld?" vroeg hij.

„De dames?" herhaalde Rose-Marie en toen zij wat spotachtig glimlachte bleek het, dat ook deze uitdrukking haar alleraardigst stond.

„Ik kan toch niet zeggen de heeren!" zoo verbeterde hij zich en lachte zelf, aangestoken door de gulle pret, die in de oogjes flonkerde van het meisje maar vooral in de kuiltjes, die zich telkens in haar wangen groefden.

„Nu de dames," antwoordde zij thans, „zijn wel alleen op reis, maar niet alleen op de wereld"

„Ik wou dat het waar was," mompelde Jansje, „dat zou vrij wat makkelijker zijn."

„Foei Jans, zeg dat nu niet, als ik 't eens zei was het minder erg, maar jij!"

En toen zich tot den vreemdeling wendend.

„Ik zei niet de volle waarheid daareven. Eigenlijk ben ik wel alleen, ten minste als ik Jans niet had, want ziet u, Jans is mijn half zusje. Haar vader, met wie mijn moeder hertrouwde, leeft nog."

„Als je belieft, of hij nog leeft."

Weer een gebaar van tegenzin bij de oudste, maar toch lachte zij een heel klein beetje mee.

„En uw beider moeder?"

„Ma is overleden!"

De lach was plotseling overgegaan in een blik vol van een weemoed, die ook de stem als met tranen vervulde.

„En nu speelt u voor haar moeder!"

„Ja zeker, niet waar Jans? Moe en zus tegelijk, o wij kunnen het zoo best met mekaar vinden, zoo best, zoo best. En wij gaan nooit van mekaar af."

„En als ge eens trouwt!"

„Ik trouwen, verbeeld je, ik trouwen? Ik trouw nooit."

„Nu nu, men kan nooit weten. Gesteld eens dat het gebeurde."

„Dan, dan . . . ja dan gaat Jans mee!"

„Een prettig vooruitzicht," dacht de jonkman, en hardop vroeg hij: „Is 't ook onbeleefd als ik uw naam vraag?"

Snel werd een blik gewisseld tusschen de zusjes.

„Giesinger," antwoordde Jansje.

„En u woont in Amsterdam?"

„Ja, in Amsterdam.”

„Zoo, daar woon ik ook.”

Hij zweeg een poos en ging toen voort als om ook een mededeeling te ontlokken.

„In de Vondelstraat.”

„Zoo.”

Het meisje sloot haar lippen zoo vast op elkander als zou het voortaan elk woord onmogelijk worden, die barrière voorbij te gaan.

„Het adres mag 't licht niet zien,” dacht de passagier. Hij zag eens door het raam en na een poosje zwijgen, hernam hij:

„U sprak daar zooeven met zooveel opgewondenheid van de zee; dadelijk is zij te zien, maar dan moet u vóór gaan staan op het platform.”

Haar oogen schitterden van verlangen, maar dadelijk wierp zij een ongerusten blik op haar zusje als moest zij eerst haar toestemming vragen.

„Ik geloof waarlijk dat die groote bang is voor de kleine,” dacht de andere, maar Jansje zeide op mismoedigen toon:

„Nu, wees maar niet bang mij alleen te laten, ze zullen mij niet stelen en als ze het deden, brachten ze mij toch dadelijk terug.”

Rose-Marie ging naar buiten op het platform staan, de stoomtram vloog

Rose-Marie ging op het platform staan.

tusschen de duinen, die hier slechts schaarsch met lange, dorre grashalmen en helm begroeid waren.

„Wat gaat het hier heerlijk vlug!” zeide het meisje, „er is anders niet veel te zien. 't Lijkt wel de woestijn.”

„Heeft u de woestijn dan wel eens gezien?”

„Ja, toen we met de mail kwamen. O, daar is ze, daar is ze....!”

Zij vouwde haar handen, als in gebed, een vochtige glans bedekte haar

oogen en haar lippen bleven half geopend; haar geleider zag bewonderend haar verrukking aan; de zee vond hij niet half zoo belangwekkend als het gezichtje voor hem, dat alle aandoeningen zoo snel weerspiegelde, waarover elk oogenblik zonneschijn en schaduw gleden.

De zee was anders schoon genoeg, diep groen met witte koppen, heel even op de kammen der golven, en verder tintelend in duizende kleuren. De zon, die reeds haar middaghoogte achter zich had, wierp een reusachtig gouden blad over de golven, waarbinnen het schitterde als met millioenen vonken, daar buiten was het rustiger, kalmer, stiller, donkerder.

En de lucht was van zulk een zeldzaam diep, echt blauw, slechts rondom de zon ging zij bijna in zilverwit over en eenige wolken, die niet de zon zelf maar wel haar stralen onderschepten, staken met hun teer licht grijs, waaronder het gouden licht straalde, fijn en teeder af tegen het anders misschien te eentonige blauw.

Niet lang duurde haar bewondering, zij vloog naar binnen en riep opgewonden uit:

„De zee, Jans, zie de zee!"

„Och Roos, ik wou dat je het gordijntje toetrok, wat kan mij die zee schelen? Ik kan de zee nog lang genoeg zien, maar dat licht doet mij pijn."

„Is 't zoo goed?"

„Och, 't zal wel gaan. Blijf maar gerust buiten staan en kijk naar jou zee. Ik heb in geen jaren zoo lekker gelegen als nu; kon ik ook maar op 't spoor altijd eerste klas reizen!"

Rose-Marie ging weer naar buiten, maar haar aandacht was niet meer onverdeeld gewijd aan de zee.

„Ik begrijp niet dat de conducteur geen geld komt ophalen," zeide zij een weinig bezorgd.

„Kom, maak u niet ongerust. Misschien vervoeren ze u gratis."

„Waarom zouden ze dat doen?" vroeg zij naïf.

„Wel, ik weet het niet, misschien omdat het hier een soort van zeetram is en u zoo dweept met de zee."

„Och, u plaagt me!"

Zij stond weer met het gezicht naar de zee gekeerd; reeds zeer dicht in de nabijheid vertoonden zich de eerste huizen van het visschersdorpje; donkere daken op roode muren.

„Logeert u in het Kur-haus?" vroeg de reiziger met een poging om zeer ernstig te blijven.

„In het Kurhaus? Wel neen, bij menschen in het dorp. Zoo rijk zijn we niet."

„En blijft u lang?"

Zij maakte een tellende beweging met de vingers.

„Zoolang ik dit nog heb. 't Is waar wij zijn niet duur onder dak, maar toch wij moeten erg rekenen; ik heb er den heelen winter voor gewerkt om Jansje een paar weken buiten te kunnen hebben. We zijn nu in Juni, dat is vroeg in den tijd en dan is alles veel goedkooper."

„Maar uw zusje heeft immers nòg een vader?"

„Ja, maar hij kan 't niet betalen. Hij vindt het ook niet noodig."

„En u wel?"

„Ja zeker, of liever, de dokter vindt het. Het lieve schepsel heeft zoo weinig aan haar leven."

„En heeft u er veel aan?"

„Ik, o ja! Ik ben vlug, ik kan werken, ik kan lezen, ik kan wandelen; ik.... och.... ik heb zoo'n pleizier in alles; wanneer de zon schijnt, als de boomen groen worden, of zelfs als ze geel zijn en 's winters als de mist optrekt, of zomers als de grachten zoo mooi donker en koel lijken, terwijl alles in de stad gloeit en brandt, als het in het Vondelpark dan zoo heerlijk is!"

„Hebt ge daar overal pleizier in?"

„Ja in alles, en nog in veel, veel meer! Ik vind het leven zoo heerlijk.... somtijds."

„Dan hebt ge zeker een heel prettig te huis."

Hij schrikte van de uitdrukking vol afkeer, angst, zelfs walg, die thans uit haar gelaat sprak; maar snel als vreesde zij de lastige oprechtheid van haar trekken, keerde zij zich om en zeide niets dan op doffen toon:

„Och, dat gaat nog al!"

De locomotief floot drie keer scherp en minderde zijn gang.

„Ik geloof dat we er zijn," merkte de reiziger op.

„Hé, en ik heb nog niet betaald. Conducteur, conducteur!" maar plotseling bezon zij zich, zag den heer verwijtend aan en zeide bijna boos:

„Dan heeft u voor ons betaald. Dat vind ik niet mooi."

„Niet? En 't is liefst mijn schuld, dat u eerste klas heeft gereisd. Ik zou oneerlijk handelen als ik mijn fout niet goed maakte."

„'t Is toch niet aardig. Dan moest ik tenminste de tweede betalen."

„Kom, juffrouw Giesinger, maak zooveel complimenten niet. U heeft onder mijn geleide gereisd en 't is billijk dat de cavalier voor zijn dames betaalt en u is mij zulk prettig gezelschap geweest."

Zij zag hem aan, niet wetende hoe zij 't met hem had, of ze boos dan wel dankbaar moest zijn; eindelijk bood zij hem de hand en zag hem met haar heldere oogen recht aan.

„Nu dan, mijnheer, ik dank u wel, vooral voor Jans! Het schaap heeft bepaald genoten op die zachte kussens. 't Was zoo hard in onze eerste klas harde banken."

„Dan zal ik uw zusje weer er uit tillen. Weet u waar u zijn moet?"

„Ze weten dat wij komen, ze zullen ons wel afhalen."

„Ik moet nog verder, aan de volgende halt stap ik pas af. Dan zal ik mij maar haasten."

Hij nam Jansje op, Rose-Marie belastte zich met de bagage en daar juist de tram stil hield, verliet de stoet den wagen.

Een visschersvrouw stond bij de halt te wachten; zij schoot dadelijk naar

voren; 't scheen dat de kinderen bij haar ingekwartierd waren en dat zij haar gasten nu reeds dadelijk opeischte.

Jans werd op den grond gezet; vlug schoof haar zuster de krukken onder haar armen en de heer maakte zich gereed weer in den tram te springen, toen een heldere stem van onder de deur der herberg hem toeriep:

„Hé Frank! wat zie ik, ben jij 't, en wie droeg je daar?"

„Kom mee, oom! ik vertel 't u onderweg!"

Ook de andere was hem in een oogwenk gevolgd; de tram zette zich in beweging en het zonderlinge reisgezelschap was gescheiden.

II.

„Wel jongen, als ik mij niet vergis was je daar bezig iets heel moois te doen. Dit ben ik niet van je gewoon. Mooidoenerij viel nooit in je smaak!"

Hij, die zoo sprak was een man van omstreeks veertig jaar, krachtig breedgeschouderd met een aangenaam open gelaat en grijzend dik haar, die in zijn eenvoudig krachtige gezondheid een groote tegenstelling vormde met het bleeke gesoigneerde, blonde voorkomen van den jonkman. Frank van Haeren was de zusterszoon van Dr. Adrichem en het was zijn gastheer van de volgende weken, dien hij daar zoo onverwacht ontmoette.

„Ik heb me geamuseerd," sprak de jonkman met bestudeerde langzaamheid, geheel verschillend van zijn opgewektheid van daareven.

„Met die twee kinderen?"

„Ja, de eene zal wel een patient van u worden. Een geteekende zoo heel gewoon bij de hand; de andere daarentegen heeft niets gedaan dan mij impressies te geven."

„En daarvoor ga je immers op reis?"

„Ja om niets anders! De mensch is op de wereld om impressies te ontvangen, het leven bestaat immers uit impressies en is zelf een groote impressie."

„Zoo ik meende tot nu toe dat het bestond uit handelingen."

„Nu ja dat is goed voor het gros maar er moeten toch altijd lui zijn, die doen en anderen die toezien, de eenen maken het leven, de anderen kijken er naar."

„En je rangschikt je onder de toeschouwers?"

„Ja, ik betaal mijn entrée en noteer mijn indrukken."

„Dan was dit zeker ook een soort van entrée of honorarium of wat je het noemen wilt, dat ik je zag betalen in het dragen van het meisje."

Frank glimlachte flauwtjes.

„Een actie, die een impressie betaalde. Ik verzeker u oom, ik ben goedkoop uit geweest. Wat dat kind mij te genieten gaf is haast met geen goud te betalen."

„Maar waardoor toch? Ze heeft dunkt me zwaar werk gehad, jou iets te doen genieten. Ik meende dat hemel en aarde daartoe niet meer in staat waren."

„Ik meende dat ook maar dat kind heeft het mij anders geleerd. Verbazend, wat een mobiliteit."

„Waarvan?"

„Van sentimenten, en dan een capaciteit om ze uit te drukken. Het ging als met een electrische draad op en neer; in één minuut ging het de heele scala langs van alle impressies, van majeur telkens in mineur, het was een symphonie, een kleurengamma van gloeiend rood tot ziekelijk blauw en zilverwit, alles even fijn van toon, even zacht van schakeering. Zoo'n model is schatten waard, schatten!"

„Frank, ik feliciteer me zelf, is het de zeelucht reeds, die je zoo opgewonden maakt? Het zal je moeder plezier doen en ik zal weinig moeite hebben je te genezen van je overspanning."

„Overspanning?"

„Ja, je moeder schreef me ten minste toen zij belet voor je vroeg, dat je zoo overspannen waart van je intensief werken."

„Schreef mama dit? Juist iets voor haar! Ik heb den heelen winter niets gewerkt, of liever ik heb veel gewerkt, al is 't met afwisselend geluk."

„In impressies."

„U houdt me voor den gek, oom! Maar 't is waar, ik ben op impressies uit geweest, en kon ze niet vinden. Waar in de wereld vind je nog iets nieuws? Ze hebben er mij een mooie boel van gemaakt, van die wereld; alles even conventioneel, banaal en *vecu*. Alles even onfrisch en daarom wilde ik vluchten naar de zee; de aarde hebben zij bedorven maar aan de zee kunnen ze voorloopig niet knoeien."

„Nu, ga je gang, hoor! Haal uit de zee, wat uit de zee te halen is, er zal genoeg uit overblijven al heeft Mesdag het gras of liever de golven voor je voeten afgesneden en zoovelen na hem."

„O Mesdag, ik ben Mesdag niet en zijn navolger nog minder."

„Maar je bent toch van plan in hun genre te werken?"

„In hun genre? Wel neen? Ik werk in mijn genre. Hoe zou een artiest in andermans genre kunnen werken? Dan was hij werkman meer niet. Ik ben Mesdag niet, dus kan ik geen Mesdags genre leveren, maar ik ben ik en 't is mijn persoonlijkheid, het leven van mijn ziel, dat ik in mijn werk tracht te doen overgaan. Gelukt mij dit niet, dan... dan, ja dan zou ik beter doen tramconducteur te worden."

„Zoo kwaad niet! Neem me niet kwalijk hoor. Ik ben nog van het oude licht of de oude duisternis. Maar 't zal me plezier doen als de zee je hier inspireert tot iets, waarmee je naam zult maken en geld."

„Naam, geld! Daarvoor werkt een artiest niet! Hij geeft zichzelf en vraagt naar niets anders."

„Gelukkig dat je vader in zijn tijd gewerkt heeft van 's morgens vroeg tot

's avonds laat, nu heeft zijn zoon geld en tijd om zichzelf te zoeken, te vinden en terug te geven."

„De zee valt me hier toch niet mee, ik vind haar onbeduidend vergeleken bij 't gezichtje van mijn reiskameraad."

„Was 't zoo 'n mooi kopje?"

„Mooi! Goddank niet! Wat is er vervelender en banaler dan iets moois! Maar er zit leven, karakter, toon in elk van haar bewegingen, in elk van haar trekjes of liever er zitten twintig, dertig, misschien wel honderd karakters in; de kunst is ze uit te vinden."

„Nu ik ben nieuwsgierig dat wondermeisje te zien. Vrouw Krijns haalde ze af; ze vertelde me juist dat zij „dames" uit Amsterdam verwachtte. Ik had niet gedacht mijn neef in zulke nauwe aanraking met die „dames" te vinden. 't Schenen mij eenvoudige kinderen toe en ik dacht het ook wel, dat het iets heel bescheidens zou wezen van fortuin namelijk — over het andere kan ik niet oordeelen. Ik ken het intérieur van vrouw Krijns."

„Practiseert u daar?"

„Ik ben de eenige dokter, ik kom dus overal."

„Oom wat heeft u aan dit plantenleven, of liever 't is in het geheel geen leven dat u hier leidt. Ma zei 't mij laatst: Oom Théodoor versuft en verboert daar heelemaal. Als hij zich in Amsterdam vestigde, zou hij toch een practijk krijgen zoo groot als hij maar wou. Vooral met onze relatiën, er zijn juist een paar dokters dood; 't oogenblik is gunstig."

„Dank je. Ik ben hier goed."

„En nooit komt u er uit. U leeft hier als een gevangene."

„Mijn gevangenis is nog al ruim, moet je bekennen. Hier de zee, daar de duinen!"

„En is u gelukkig?"

„Ben jij 't?"

„O geluk, het geluk voor ons artiesten is heel iets anders, heel iets aparts. Van geluk gesproken, dat kind daar in de tram is ook een artiest in de hooge, de volle beteekenis van het woord, meer dan menigeen die zich tevreden stelt kunst-kunst aan de markt te brengen; zij is in de hoogste mate artistiek begaafd."

„Welke kunst beoefent zij dan?"

„Geen enkele kunst hoogst waarschijnlijk maar de kunst."

„Zoo, wij zijn er, de tram stopt. Stap maar uit?"

Het huis van den dokter was, zooals meer huizen in het dorp van planken, helder groen geverfd; de ruiten blonken in de zonnestralen en het rood der pannen stak frisch tegen de groene muren af; ook het hekje was groen, en in het tuintje, dat tusschen hek en huis een smalle strook vormde, stonden zeer stijve bloemen, stokrozen, zonnebloemen, phlox en cineraria; een kneuterig klinkerpaadje leidde van de huisdeur naar den weg.

„Oom, hoe houdt u, een man van uw beschaving en ontwikkeling, het in zoo'n omgeving uit," zeide Frank, „zoo iets door en door épicierachtigs, want zelfs de zee is hier burgerlijk, dom."

De dokter lachte even en haalde de schouders op.

„Ik heb 't te druk om aan mijn omgeving te denken. Ze is net en dat is mij voldoende."

„Net, net! Net is het ongeluk van de Hollanders."

„Nu, probeer ze op te leiden tot een volk van smeerpoezen, als je dat artistieker of stijlvoller vindt."

„Zoolang Holland zijn netheidsmanie niet van zich kan afschudden, komt er van zijn kunst niets terecht. De Hollander is er nog te veel van overtuigd dat zijn schoon het net-schoone is, vandaar onze sympathie voor schoonmaaksters; dat is onze artistieke zin die zich ook uitspreekt in onzen smaak voor schilderijen. Wat niet netjes afgewerkt, keurig vernist, regelmatig opgezet is, deugt niet. Het volle, rijke leven der menschen en dingen willen ze niet zien dan door een paar helder gewasschen ruiten."

„Och ja, van vegen en kladden en doffe ramen moeten wij 't niet hebben. Kom binnen! en redeneer niet op straat!"

Alles zag er binnen uit in overeenstemming met buiten; een heldere met looper belegden gang, glimmende deuren en muren. Links het spreekkamertje van den dokter, tevens apotheek, rechts de huis-, studeer-, ontvangst- en eetkamer; alles even regelmatig en stijf gemeubeld, helder en glimmend.

„Hoor eens jongen!" zeide de dokter gul, „als je een atelier noodig mocht hebben, spreek er dan met de juffrouw over. Ze heeft zeker wel een kamertje op zolder, waar jij je kunt opschieten."

„Dank u wel, oom! Een atelier heb ik niet noodig; de open lucht is het beste, het eenige atelier."

„Ook al goed! Die vind je hier naar hartelust. Kijk eens aan! Dat is nu mijn kijkje in de wereld der poëzie!"

Hij wierp het raam tegenover die, welke op de straat uitkwamen wijd open en Frank staarde over een aardappelveld en een breed stuk strand, op de thans in vollen zonneglans tintelende zee.

„Dat is mijn poëzie, mijn kunst, mijn comedie, mijn concert, mijn schilderijententoonstelling, alles wat je verlangt!"

„Ik maak u mijn compliment, oom Théo! U heeft een goede keuze, de loge laat wat te wenschen over, maar het stuk en zijn mise en scène vind ik subliem."

Het was inderdaad een prachtig zeestuk, de thans zoo kalme, licht kabbelende, in duizendvoudigen weerglans vonkelende, zacht deinende golven, waarover de lichten als kleine sterren huppelden en trilden, nu eens in de diepte verdwijnend, dan even tippend boven op de punt der witte, vlokkige kammen, schalks stoeiend met kleuren en schaduwen; in de verte een witte pluim, aan een stoomboot ontsnapt, en twee, drie zeilen van visscherspinken, zich loom wiegelend onder de zachte liefkoozingen van het briesje.

De lijst om het stuk vormde het raam, dat geheel met wilden wijnrank was omslingerd.

„Zie van hieruit, dan stoort de voorgrond niet; 't is de zee en niets meer

dan de zee, wat je voor je hebt!" sprak de dokter en Frank zette zich peinzend neer op den kantoorstoel van zijn oom, die zich juist op de plek bevond.

„Ja, 't is mooi, knap!" verzekerde de artist; „toch prefereer ik een andere stemming dan die van het oogenblik. Grijze golven, zware luchten! Woeste jacht! Niet zoo sufferig, niet zoo net!"

„Kan je ook krijgen, als je maar geduld hebt. Zie je, dan doen wij zóó!"

En met zijn krachtige handen schoof de dokter een groote glasruit van terzijde voor het raam.

„Zoo nu is er een glas voor het schilderij, en dan hindert het niet, of het winter of zomer, nacht of morgen is!"

„Oom!" riep Frank na een oogenblik zwijgens, „mag ik haar eens hier brengen?"

„Wie?"

„Dat meisje waarmede ik getramd heb!"

„Waarom niet? 't Is waar, ik ben een oudvrijer en jij een jong mensch, maar mijn juffrouw is respectabel genoeg om als chaperon gastvrouw te spelen."

Dit is mijn poëzie, mijn kunst, enz.

Op het oogenblik kwam de huishoudster van den dokter binnen, een vrouw tusschen de vijftig en zestig jaar, met een klein gerimpeld gezichtje, dat door een zwarte muts omlijst werd, en een hoofd veel te klein voor haar lange, hoekige gestalte.

„Juffrouw Bol, dat is mijn neef Frank van Haeren! Gaan we spoedig eten?"

„Als het tijd is, dokter! Mijnheer van Haeren wil u je eens wat opknappen? De kamer is klaar, dan zal ik ze u wijzen."

„Met plezier, juffrouw!"

„Nu juf, erger je maar niet," zeide de dokter. „Mijn neef is een kunstenaar, dat weet je, en zulk volk is altijd verbazend slordig en onregelmatig; 't plast met het water en laat alles slingeren."

„Erger dan u 't doet kan 't moeilijk, dokter! Kijk, daar ligt nu waarlijk uw hoed en daar uw stok. Waarvoor heeft men toch standaards in den gang staan? Ik heb er anders met mijnheer wel op gerekend, want ik denk altijd zoo oom, zoo neef! Het bloed kruipt waar het niet gaan kan en de appel valt niet ver van den boom."

„Nu, juffrouw, 't zal wel meevallen, denk ik," zeide Frank.

Zoodra hij met menschen sprak die het niet over de kunst konden hebben, klonk zijn stem veel natuurlijker en eenvoudiger. De weg, dien juffrouw Bol den logé van haar mijnheer liet maken, ging langs een heldergeschuurde trap met drie op elkander liggende loopers bezet; de logeerkamer was blijkbaar van de zolder afgeschoten en zag tot Frank's teleurstelling op de dorpstraat uit; zij maakte toch een gezelligen en helderen indruk, ondanks het hoogst eenvoudige meubilair.

Juffrouw Bol streek hier en daar met haar vinger langs, om te zien òf er misschien nog ergens een stofje was blijven liggen en zag toen met welgevallen rond.

„'t Is alles wat wij hebben, mijnheer!" verklaarde zij. „'t Zal u wel wat simpeltjes voorkomen, maar ziet u, de dokter is een eenzelvig mensch; hij houdt om zoo te zeggen nooit logés zelfs niet uwes Ma en nu heb ik 't maar ingericht zoo goed en zoo kwaad als het kon."

„Nu juffrouw Bol, ik vind 't keurig, zoo recht inkeurig en ik houd van keurigheid .... in mijn slaapkamer."

„Mijnheer zal 't in Amsterdam wel anders gewoon zijn," vervolgde de juffrouw, innerlijk gevleid door de goedkeuring van haar gast, „daar zijn de menschen zoo precies."

„'t Kan niet halen bij u, juffrouw Bol."

Toen Frank een kwartier later bij zijn oom terug kwam, zeide deze lachend:

„Wel neef, 't zal niet lang duren of je krijgt hier den naam van een echten Don Juan, die de zielerust van alle Duinwijksche schoonen komt verstoren. Eerst die twee reizigsters en nu mijn eerzame huishoudster."

„Hoe zoo, oom?"

„Je hebt haar conquête gemaakt! Geheel en al. Zij kwam me hier een lofrede op je houden, van belang. Wat een nette mijnheer is dat en zoo in de puntjes, alles even fijn. Hij pakte zijn valies uit en rangeerde alles zoo keurigjes, op de waschtafel, zijn borstels, zijn fleschjes zoo heel anders dan u, die smijt het maar neer. Waar het terecht komt, daar komt het terecht!"

„Zoo ziet u oom! Wat een verschil er bestaan kan tusschen principes en handelingen van een mensch. Ik haat netheid met een hartgrondige haat en ik ben in mijn privaatleven zoo ordelijk als een kostschoolmeisje en u dweept er mee en is in de practijk slordig en nonchalant!"

„Hoe bevalt je anders je kamer? 't Is geen Amstelhotel, hè?"

„Typisch. Echt Duinwijksch! niets mankeert er aan dan de zee!"

„Die kan je hier naar hartelust genieten! Verbeeld je, hoe je reeds hoog aangeschreven staat bij mijn huisplaag, zij heeft de karafjes klaar gezet, hoewel 't pas tien minuten vóór half twee is, alleen om jou plezier te doen. Wat voor indruk heeft ze nu op jou gemaakt?"

„Volstrekt geen!"

„Des te beter, dan maak je ze mij niet afhandig. Een bittertje, een cognacje, wat belief je?"

„Een glas water!"

„Maar je brengt mijn Bolletje het hoofd op hol. Die sympathie steelt haar hart. Zij is een teatótaler moet je weten en het eenige bittertje, dat ik mij voor het eten gun, ergert haar telkens als ik 't neem. Juffrouw Bol, een glas water, voor mijnheer!"

De dokter riep dit door de deur in den gang.

„Truitje, zal het brengen!" werd op hooghartigen toon van uit de keuken geantwoord; maar na haar meester dit lesje te hebben gegeven scheen juffrouw Bol besloten te hebben de daad niet bij het woord te voegen en kwam zelf het heldere water in een kristallen karaf op een blaadje binnen brengen.

Een vriendelijk lachje bracht haar dorre lippen in beweging toen zij met een zalvend:

„Als je belieft mijnheer van Haeren," hem een glas inschonk en toen aanbood.

Op haar meester wierp zij een minachtenden blik en naar buiten gaande, mompelde zij:

„De jongelui zijn tegenwoordig wijzer dan de oude."

„Nu vind ik haar ook typisch; heel het karakter van haar rol."

„Omdat zij je een pluimpje geeft," schertste de dokter en bracht zijn kelkje aan de lippen.

III.

Duinwijk was in de laatste jaren met geweld tot badplaats gepromoveerd; een ondernemend speculant had een maatschappij tot exploitatie van het Badhuis weten te vormen. De aandeelen waren grootendeels geplaatst; er was een Kurhaus gebouwd, men had zich wat koetsjes en badstoelen aangeschaft; op het strand stond een muziekkoepel. In de couranten waren aanprijzende advertentiën en reclames verschenen om het kalme, rustige, fraaie strand in de gunst van zieken en gezonden aan te bevelen. Zelfs vertelde men dat aan een Duitschen prins en zijn gevolg vrij logies was aangeboden, mits hij veertien dagen in Duinwijk wilde logeeren; maar hoewel het bericht in alle couranten de ronde deed en ook niet werd tegengesproken, kwam de prins niet en ondanks het aanleggen van de stoomtram zelf kon Duinwijk het maar niet tot een mode badplaats brengen.

De eerste maatschappij op aandeelen was reeds sinds lang geliquideerd en

nu kwam er een andere in haar plaats. Deze had de zaak heel anders willen aanpakken, maar toch scheen ook haar manier niet de rechte en Duinwijk als badplaats bleef kwijnen.

Men had gaarne van Dr. Adrichem meer medewerking gehad en was er overtuigd van, dat, wanneer hij er zich mee ging bemoeien, de zaak een heel ander verloop zou krijgen. Hij was er echter niet toe te bewegen en sloeg de schitterendste aanbiedingen van de Directie dadelijk van de hand.

Hij verkoos geen baddokter te worden; waren er zieken dan konden zij hem roepen en hij zou ze behandelen, onverschillig of ze in het Badhotel of in het dorp logeerden, maar zich verbinden aan de maatschappij dat nooit.

Een jonge dokter kreeg toen de betrekking, die echter weldra bleek niets dan een eerepost te zijn. In het dorp, dat behalve de gewone notabelen, — de pastoor, de dominé, de ontvanger en de notaris — geheel door arme visschers bewoond werd, was Dokter Adrichem hoogst populair, men wist dat hij rijk was, maar vond hem zonderling. Zijn eigen familie verdiepte zich in allerlei vermoedens over de redenen, die hem konden genoopt hebben zich nu twaalf jaren geleden op acht en twintig jarigen leeftijd geheel van de wereld af te zonderen.

Hij was in zijn jeugd een vroolijke knaap geweest, meer dan vroolijk zelfs, als student stond hij bekend om zijn dolle streken, die hem echter niet beletten binnen betrekkelijk korten tijd zijn studiën af te maken. Van jongs af had de zee hem steeds aangetrokken en zeer tegen den zin zijner familie besloot hij dokter van de Marine te worden. Hij vertrok vol illusiën blijde, opgewonden en kwam na drie jaren uit Indië terug als een schim van zijn vroeger zelf, bleek, ziekelijk, lusteloos, afgemat, levensmoede. Zijn kameraden wisten niet anders dan dat hij langzamerhand zoo was geworden. Zijn eerste werk was zijn ontslag uit den dienst te nemen; alweer tegen den zin zijner ouders en zuster.

Maar hij ging zijn weg, zonder iemand ooit eenige verantwoording van zijn daden te geven; de plaats van gemeente-dokter in Duinwijk was sinds lang vacant, niemand had lust zich op het eenzame stranddorpje, dat toen geheel van de wereld afgescheiden was, voor een karig inkomen te vestigen en toen een Dr. Adrichem er naar solliciteerde werd het postje hem met vreugde gegund. Een geschikt huis was er in het heele dorp niet te vinden, hij liet er zich een bouwen, nam een huishoudster op advertentie en na dien tijd waren er juist twaalf jaren verloopen, gedurende welke Adrichem slechts twee malen zijn dorp verlaten had om zijn ouders te begraven.

Hij leefde als een kluizenaar, geheel voor zijn studiën en zijn zieken; hij gold bij de bevolking als een ware wonderdokter; van uren ver kwam men hem raadplegen, zijn collega's riepen hem dikwijls in consult, want ook zij vonden hem een weergaasch knappen kerel, maar slechts als het armen gold nam hij het voorstel aan. Rijken konden professors genoeg krijgen. Zijn zuster kwam nu en dan eens een dagje over; in de laatste jaren nu Duinwijk gemakkelijker te bereiken was, meer dan vroeger.

De wereld, die dokter Adrichem ontvlucht was, kwam hem langzamerhand weer opzoeken, hij bekommerde er zich niet over en zette zijn eenvoudig leven voort. Zijn gezondheid had hij langzamerhand teruggekregen en zijn aangeboren opgewektheid voor een groot gedeelte ook, en dit maakte hem nog meer bemind.

Niemand wist als hij, de zieken zoo op te monteren; hij was er nu geheel in; hij kende elke familie in al haar vertakkingen. De namen zelfs van de kleinste kinderen waren hem bekend.

Rekeningen schreef hij nooit.

„Ze kunnen ze toch niet betalen", zeide hij lachend, „want ik heb een hoog tarief. Dus houd ik het maar te goed."

Hij zelf hield apotheek, maar onder de medicijnen rekende hij ook bouillon, wijn, melk.

Juffvrouw Bol pruttelde dikwijls over den aanloop, de smerige klompen, de drukte die 't gaf, het verwennen wat mijnheer dat volk deed. Zij vond het eerst ook zeer eentonig en 't duurde lang vóór zij zich wennen kon, maar zelf begreep zij dat het met haar lastig humeur en schoonmaak-manie moeilijk gaan zou een geschikter en aangenamer betrekking te vinden, en zoo had zij het hoewel steeds zuchtend en klagend ook twaalf jaren volgehouden.

In den laatsten tijd nu Duinwijk een stoomtram bezat en een badhôtel werd het er prettiger; er kwamen meer vreemden, mevrouw van Haeren verscheen, een of twee keer in het jaar met haar dochters. Dokter ontving ze vriendelijk en royaal maar noodigde ze niet uit tot logeeren en bracht hen nog minder een tegenbezoek.

Vroeg men hem òf hij iets tegen de promotie van Duinwijk tot badplaats had, dan antwoordde hij leuk:

„Wel neen, laat ze hun gang gaan. Zij hinderen mij niet."

De jonge dokter verveelde zich doodelijk, hij had niets te doen dan op het terras met de drie à vier kurgasten te praten of te dammen; telkens kon men hem op den stoomtram zien en tegen het einde van het seizoen nam hij zijn ontslag.

Dokter Adrichem nam de behandeling der zieken weer op zich, en hij zond hen flinke rekeningen.

„Menschen, die rijk genoeg zijn om een badplaats te bezoeken, moeten ook met mijn tarief genoegen nemen," verklaarde hij, en alles wat de Directie deed om met hem over de behandeling der patienten in schikking te treden, werd hooghartig afgewezen.

Nu wist hij wel zeer goed dat hem bij de aandeelhouders de schuld gegeven werd van den geringen bloei der badplaats; het liet hem koud.

„Ik heb hen immers niet geroepen," zeide hij, „en mijn goeie visschers ook niet Laat ze hun Kurhaus voor afbraak verkoopen of er een gevangenis van maken. Alleen met de zieken bemoei ik mij; zijn die niet over mij tevreden, dan moeten ze maar een anderen dokter roepen."

Nu was het „badseizoen" reeds sedert veertien dagen geopend en behalve

een ziekelijke dame met twee kinderen en een paar bleeke jongelui, die voor half geld onder dak waren gebracht, bergde het nieuwe badhôtel nog geen gasten.

Het stond er eenzaam en gloednieuw in de blakerende zon; de stores hingen neer, het zag er alles even wit, even warm, even stil en ongebruikt uit. Het lag boven op een duin, een „terras" waarover een rood en grijs zonnescherm hing, gaf nog eenige teekening en kleur aan het gebouw, spichtige boompjes schudden erbarmelijk heen en weer door den fermen zeewind; de twaalf badkoetsjes waren netjes op een rei onder aan het strand geschikt, de badvrouw zat te breien of te slapen, in haar hokje; de badstoelen lagen allen nog op hoopen, slechts vier à vijf stonden verstrooid op het goudgele zand.

De geheele inrichting maakte den indruk van een steedsche dame, die ergens tusschen de duinen verdwaald is geraakt, haar vervelende positie in de eenzaamheid verwenscht en zich schaamt over haar elegant toilet tusschen al dit visschersvolk.

Slechts nu en dan kwam er leven op het strand, als de stoomtram vreemdelingen aanbracht, die ook eens „een dag aan zee" wilde doorbrengen.

Dat waren familien met groote karbiezen, steedsche kinderen met appelen of boterhammen aan den mond, luid sprekende mannen en op zijn zondagsch gekleede vrouwen. Met hun drieën of vieren werd een badstoel gehuurd, de kinderen gingen spelen aan het strand, trokken de kousen uit en plasten in het water; de ouderen zaten te praten en uit hun eetvoorraad te putten.

Dan kwamen potverteersters van een kaartpartijtje, zanggezelschappen of kerkbesturen, die hun dagje buiten hielden. Zelden had het Kurhaus er groot voordeel van; de meesten brachten hun provisies mee; ten hoogste werd een kopje koffie besteld, waarbij men zijn boterhammen at, de heeren namen soms een borreltje en de dames een glaasje rood of spuitwater.

Het dienstpersoneel was op twee kelners teruggebracht en deze hadden nog haast niets te doen dan van de zaal naar het terras te slenteren, met het servet op den rug of zwaaiend in de hand.

In den vacantietijd werd het wat beter, dan kwamen families, die graag op een koopje aan zee wilden zijn, over met kinderen en meiden zelfs, doch dan regende het gewoonlijk dag aan dag; nu echter in de heerlijke, zonnige maand Juni was het er op vollen middag stil als in een woestijn.

Een der stoelen was verhuurd; daarin zat het ongelukkige Jansje. Haar zuster won het dubbeltje van den anderen stoel uit, door in het zand naast haar te zitten; zij was druk aan het haken van een ster voor een sprei, haar groote strandhoed lag naast haar in het zand en een dikke, maar niet lange vlecht, van kroes bruin haar, viel op haar rug.

Frank was met zijn schetsboek in de hand langzaam van het hôtel gedrenteld; hij zag de krukken bij de stoelen liggen en begreep dat de beide kurgastjes nu van de zee genoten.

Zonder dat zij hem opmerkten, kwam hij tot achter de stoelen en hoorde het gesprek der beide kinderen.

Frank was met zijn schetsboek, enz.

„Ajakkes," zei de schelle stem van het bocheltje, „ik vind het niets prettig aan zee. Het waait er altijd en je krijgt je oogen vol zand."

„Maar lieveling! We zijn toch gekomen om aan zee te zitten."

„O ja, je dweept met de zee, maar ik vind er niets aan; ik loop nog liever bij ons op de gracht."

„Vooral als 't er zoo naar rozen ruikt."

„En hier ruikt het naar visch, dat komt op hetzelfde neer. Ik wou dat we weer t'huis waren; ik kan niet slapen in die benauwde bedstee, met ons tweeën en ik dacht dat we hier alle dagen visch zouden krijgen en garnalen, maar jawel! 't is spek, spek en nog eens spek."

„Ja, met het logies hebben wij 't niet best getroffen, maar 't kan moeilijk anders; in 't badhôtel is 't zeker veel beter, maar dat kost in een dag meer dan bij Krijns in de week.

„Als hij nu maar wat had willen afdokken."

„Ja, dat kan je begrijpen."

„Hij zag mij liever dood. Dan was hij van mij af en jij ook! Wat zou je doen, Roos, als je niet meer met mij opgescheept zat?"

„Och foei! praat toch zoo niet! Jans! Je weet, ik mag het niet hooren."

„Heb je hier pret?"

„Ik? Ja, dol! Ik griezel als ik denk aan huis!"

„En je bent van nacht niet in bed geweest."

„Maar ik heb heerlijk geslapen op den stoel."

„Dat komt er van als men gezond is. Dan kan men tegen alles, dan kan men een stootje velen. Maar zoo'n misbaksel als ik ben."

„Och Jans, ik wou dat je eens ophield met altijd zoo op jezelf te schelden. Dat is éénmaal zoo en niet anders. Onze Lieve Heer heeft het gewild."

„Onze Lieve Heer! Waarom heeft Hij 't juist aan mij gewild? Dat is niets mooi, en dat vind ik niets aardig. Jij bent zoo mooi dat iedereen je aankijkt en mij kijken ze ook aan en denken bij zichzelf: Wat een monster! Een bult op krukken. Kromme Jans! zooals de jongens aan de gracht me noemen en moet ik dat nu prettig vinden, alleen omdat Onze Lieve Heer het goed vond juist mij zoo en duizend menschen recht van lijf en leden te maken?"

„Maar je zou veel kalmer en gelukkiger zijn als je eenvoudig je onderwierp aan je lot, dat heel treurig is, zeker, maar daar kan niemand wat aan veranderen. Ik verzeker je, ik was duizendmaal liever in jou plaats."

„Dat kan je makkelijk zeggen."

„Maar ik meen 't gerust, hoor! Me dunkt, ik zou er veel beter tegen kunnen. Ik had dan stellig nog, zoo'n plezier in alles. De zon is toch altijd even mooi, of ik recht of krom ben. De hemel is altijd even blauw en die zee zingt zoo verrukkelijk nacht en dag. Daar zou ik altijd naar kijken of ik zou mij bezighouden zooveel ik kon."

„Je moest in mijn plaats een dagje wezen, dan zou je den lust in al die mooie dingen ook vergaan. 't Zal mijn zorg zijn wat voor kleur de boomen hebben en hoe de zee er uitziet. 't Eenige waar ik wat om geef, is goed

eten te hebben en 's nachts lekker te liggen. Maar dat vind ik hier niet en t'huis ook niet."

„Kon ik je dat toch bezorgen! Maar je ziet wat een bedroefd beetje ik verdiend heb van den winter met laat opblijven en vroeg opstaan; maar als deze sprei klaar is, krijg ik er stellig f 20 voor en dan krijg je wat lekkers."

„Twintig gulden en daar gaat het katoen nog af! Dat is dadelijk op! Waren wij ten minste maar rijk, dan had ik ten minste nog eenige vergoeding van mijn ongelukkig figuur!"

Rose-Marie zuchtte.

„Kon ik 't door wenschen maar worden Jans! Zie zoo, weer een sterretje af, dat gaat toch gauw. Heb je geen trek wat te breien of te haken?"

„Dank je wel. Ik ben voor mijn plezier uit — zegge voor mijn plezier — en maak me niet zenuwachtig met dat gefriemel, 't geeft toch niets of ik zoo wat knoei."

„Maar als je eens zorgde voor onze kousen. Dan hoef ik het niet te doen, en je neemt mij werk uit de hand!"

„'t Zou ook wat! Ik werk niet; ik dank er feestelijk voor. Na zoo'n ellendigen nacht ben ik nog veel miserabeler en dan zou die zeelucht mij beter maken? Ik geloof er niets van. Zeg Jans! die mijnheer, die mij toen geholpen heeft en die jou zoo aankeek, heb je dien niet meer gezien."

„Neen Jans!"

„Heusch niet?"

„Zeker niet! Waarom zou ik er om jokken?"

„Zou hij in 't hôtel logeeren?"

„Ik weet het niet; misschien kwam hij hier maar voor een dagje."

„Dat geloof ik niet. Hij had een groot valies bij zich."

„Daar heb ik niet eens naar gekeken?"

„Ik vond hem erg knap. Jij niet?"

„Hij was heel vriendelijk."

„Omdat hij je zoo aankeek."

„Neen, omdat hij je droeg!"

„Dat deed hij alleen om jou!"

„Wel neen, hij had medelijden met je."

„Medelijden! Daar heb je 't. Dat is 't eenige, wat ik opwek; vind je dat zoo prettig? Ik vind het vreeselijk, ellendig. Ik wou dat ik dood was, want dan hadden ze eindelijk geen medelijden meer met mij en zeiden dan: „Gelukkig!"

„O foei Jans! Wat ga je van morgen weer te keer. Als je wist hoe je mij pijn doet."

„Dan weet je ook eens, wat pijn is!"

Frank van Haeren had er genoeg van; het sarren en plagen van het boosaardige kind, dat in haar treurigen toestand een vrijbrief vond om haar zuster telkens te kwetsen, hinderde hem in zijn aesthetisch gevoel, dat was een impressie die pijn deed, en zoover mocht zij niet gaan.

Hij verwijderde zich zonder eenig gedruisch te maken door het mulle, dikke zand, maakte een kleinen omweg en naderde toen van voren de beide stoelen.

Jans had hem 't eerst in het oog en trok haar zuster aan den mantel.

„Dáar is hij! daar is hij?" fluisterde zij haastig.

„Wie toch?"

„Die mijnheer, die medelijden met mij en bewondering voor jou had."

Rosa-Marie had juist een rood wollen doekje om haar hoofd geslagen, de tallooze krulletjes sprongen van onder de franjes er uit, het was alleen om hen wat tot orde te brengen, dat zij heur haar bedekte. De harde, roode kleur gaf een warm tintje aan haar matte kleur, iets wat aan den gloed van een agaatroos deed denken.

Frank kon zijn oogen niet van haar afhouden, vooral toen hij zag hoe onder de verrassing der herkenning haar blik begon te stralen en een lach, als het ware zonnelicht uit haar geheele figuur deed opgaan.

„Hoe kon ik haar niet mooi vinden? Zij is prachtig! Één kleur, één leven. Alles vibreert in haar. Zij staat op, alsof een onzichtbare veer haar in beweging brengt."

Beleefd nam hij zijn hoed af, ook voor „de kleine Draak", zooals hij in gedachten Jansje noemde; zij groette hem met een grijns, die zeer vriendelijk moest heeten en hij vroeg hoe het de dames aan zee beviel.

Het zonnetje verdween als bij tooverslag van Rose-Marie's gelaat en zij zag onrustig naar haar zusje, die zich haastte te antwoorden.

„O ellendig! We hebben 't zoo slecht getroffen!"

En Frank moest een heel verhaal hooren, van een benauwde bedstee en een kamertje, waarin geen plaats was voor een stoel en dat vlak naast den stal lag, waarin de geit en de kippen zoo'n spektakel maakten, dat zij reeds om vijf uur wakker werd en 't brood was altijd oudbakken; van „pain de luxes broodjes" wisten zij niet; zij hield niet van die harde korsten, die kon zij niet bijten, want zij had zooveel slechte kiezen en de koffie was niets als „suikerij" en het middageten was nog treuriger, niets dan eten door mekaar, bah! en spek of taai vleesch. Nooit eens visch, waar zij dol op was, alleen de reuk, die had men gratis.

Frank luisterde niet naar haar woordenstroom in plat amsterdamsch geuit, maar toch wist hij alles wat zij verhaalde, want de weerklank van haar woorden vond hij telkens terug in het onophoudelijke wisselende spel van Rose-Marie's physionomie.

Nu eens lachte zij even guitig, dan weer kwam er een trek van diepen weemoed, die onmiddelijk overging in een heel boos gezichtje, dat weer vervangen werd door een wereld van medelijden, zekere hulpeloosheid en wanhopend vragen naar „Kan ik er iets aan doen?"

„Uw logies schijnt veel te wenschen over te laten," zeide Frank, toen Jans even ophield om adem te scheppen, „maar hoe zijn de menschen?"

„O de menschen zijn zoo goed," antwoordde Rose-Marie snel. „Zij

doen wat ze kunnen, maar natuurlijk wat kan men verlangen voor *f* 3 in de week?"

„Nu, dat is niet veel! Voor u tweeën?"

„Dat kan u begrijpen, ik vind het duur genoeg, maar ziet u meneer! Roos vindt alles goed, zij kan bij de hand zijn als een echte kat, maar bij zulke vreemde menschen . . . ."

„Och! we moesten nemen, wat wij konden krijgen. Vrouw Krijns haar zuster is getrouwd met een buurvrouw van ons."

„Nu ja, dat zal meheer wat kunnen schelen."

Rose-Marie boog haar hoofd en haakte met verdubbelden ijver.

„Maar als ik 't goed beschouw", ging Frank na een poosje voort, „heeft juffrouw. . . Jansje nietwaar, wel wat gelijk. Ik vind het niet goedkoop en ik ben zeker dat u, in 't badhôtel voor hetzelfde geld of een ietsje meer, even goed onder dak zou kunnen komen.

„In 't badhôtel!" riep Jansje, haar oogen schitterden en gaven haar zeer flauwe gelijkenis met haar zuster. „Ach, me dunkt daar moet het heerlijk zijn."

„Logeert u daar?" vroeg Rose-Marie.

„Neen, ik ben voor een paar dagen de gast van mijn oom den dokter."

„O de dokter" en Rose-Marie's gelaat zag er vroolijk en opgeruimd uit als bij een prettige herinnering, „dat moet zoo'n beste man wezen. Vrouw Krijns kon er niet over uit."

„Ja, mijn oom is zeer populair! Wil u, dat ik eens voor u naar den prijs informeer?"

„O ja, als 't u belieft," riep Jansje.

Rose-Marie weifelde; haar gelaat stond betrokken als een mistige herfstdag; zij liet haar werk even rusten, iets dat bijna nooit gebeurde, de haakpen ging zenuwachtig langs haar lippen en eindelijk zeide zij:

„Ik dank u voor de moeite, maar waarlijk 't is niet te doen. Ik heb er ook al naar gevraagd, maar 't minste is *f* 4 per dag en dan moet men aan tafel nog wijn nemen en fooien geven. Neen 't is niet voor ons, want ik zal 't u ronduit zeggen. Ik kan maar over *f* 30 beschikken, dat is dus zooals wij bij vrouw Krijns leven wel genoeg voor drie weken ruim, met de extra kosten er bij."

Frank had moeite een glimlach te onderdrukken. Dertig gulden voor twee meisjes om er bijna vier weken van te leven; nog onlangs had hij met een vriend voor *f* 30 in Restaurant Riche gedejeuneerd en ze vonden, dat zij er eigenlijk niets voor hadden gehad. Hij hield zich echter goed en zeide hoogst ernstig:

„Dan zou u wat korter kunnen blijven; misschien kwam dat op hetzelfde neer."

„Ja ik heb 't liever een week, goed, dan mij drie weken zoo te behelpen," viel Jansje bitter uit.

„Maar dat zou dan, want we hebben nog maar *f* 20 over, *f* 8 met ons tweeën, nog juist twee dagen zijn, want die *f* 4 hebben wij noodig voor wijn en fooien."

„U is een goede rekenmeesteres juffrouw, juffrouw Rose als ik het wel heb.”

„Rose-Marie, mijnheer! Mijn zuster heeft alles in overvloed, zelfs haar naam! Aan een heeft zij niet genoeg.”

„Juffrouw Rose-Marie, dat staat lief! Zoo echt rooskleurig; rose met een fijn blauw tintje. Voelt u niet de klem der woorden? Laat u mij maar begaan! Ik zal zien of zij niet tot een accoord komen kan.”

„O u is te goed mijnheer?”

„Dat weet u niet, misschien vraag ik u een gunst weerom.”

Plotseling betrok de lucht bij het meisje weer.

„Neen, ik zal u geen verplichting opleggen,” zeide Frank haastig, „vertrouw me gerust! Ik doe alles voor mijn genoegen, niet voor het uwe, want,” voegde hij er lachend bij, „ik werk voor het badhotel, want mijn oom is aandeelhouder en hij is een suikeroom.”

„O zoo!” De grijze ongerustheid was nog niet geweken, maar een flauw rozig zonnestraaltje kwam er onder uit kijken. „En wij kunnen toch immers vrij beslissen niet waar. We zijn tot niets gebonden.”

„Zeker, zeker! U kan terugkeeren tot het spek en de stal van vrouw Krijns, maar zeg me eerst hoe vindt u de zee?”

„De zee o die!” en nu brak de zon heelemaal door, „die is geen teleurstelling!”

(Wordt vervolgd.)

STERVENSUUR.

DOOR

HÉLÈNE SWARTH.

En als mijn flauwe polsslag flauwer wordt
En 't kloppen stilstaat van dit kranke hart,
Dat vroeg om vreugde en werd gedrenkt door smart,
En 'k in mijn peluw achterover stort,

Wat zal dan 't laatst visioen zijn dat mij tart?
Mijn bleeke Jeugd in teedren knop verdord?
Mijn schoone Liefde? (arm kind! zij bloeide kort!)
Mijn stille Rouw in 't slepend kleed van zwart?

Welke oogen zal ik in die stonde zien,
Donkere of blauwe, zachte of vol verwijt,
Levende of doode die mij welkom bien?

O lieve dooden, 'k heb u vaak benijd,
Omdat gij slaapt en niets meer voelt . . . misschien
Maar 'k vrees nu dat de dood mij niet bevrijdt.

DE REIS VAN BOOTSMAN KLABBERDOS EN ZIJN VRIEND DE SERGEANT-SCHRIJVER OM EEN ERFENIS TE HALEN.

DOOR

A. WERUMÉUS BUNING.

De sergeant-schrijver Hazelhoff en bootsman Klabberdos waren al van oudsher dikke vrienden, het lag dus voor de hand, dat de bootsman den sergeant-schrijver uitnoodigde om hem op zijne reis te vergezellen, toen er plotseling bericht kwam aan boord van de Tromp, dat de tante van den bootsman aan eene sleepende ziekte was overleden.

Jaren lang had men dit einde voorzien. Toch kwam het nog onverwachts. De bootsman had al dikwijls tegen den sergeant gezegd: „ik heb nog „een tante van mijn moeders kant, en die heeft nog al wat geld van haar „eigen, en als die komt te sterven, dan zal je eens een grap beleven, dan „gaan we met z'n beiden de erfenis halen. 't Is een vrouw van een manhaf- „tige natuur en ik mag haar voor mijn oogen niet zien, maar als ze dood „is heeft ze niks meer te vertellen, en ik ben zooveul als haar eenigste „erfgenaam, want een testament durft ze niet te maken; dan is ze bang dat „ze dood gaat. Dat heeft ze me zelf verteld, indertijd.

„Zoo, zei ik toen tegen haar, dan 'hoef ik verder ook geen complimen- „ten met je te maken. Ik groet je.

„Och, er zat wel een goed hart in, maar ze had soms van die japanee- „sche kuren over zich, — en dan zei ik altoos maar: je moest eens een „poosje bij ons aan boord komen.

„Zoo, zei ze, wat dan?

„Nu, dan zou ik je eens laten zien, hoe lang of een eind touw is van z'n „eigen, als je 't behoorlijk uitrekt.

„Neefke, zei ze dan tegen me, weet je wel dat je mijn erfgenaam bent?

„Ja, zei ik, dat weet ik wel, maar daarom wil ik toch zeggen wat ik wil, „en als ze dat wat meer deden hier, dan zou je wel anders worden. Maar „je hebt allemaal van dat gladharige volk om je heen .... Kijk, jij bent eigenlijk „zoo'n soort van een vrouwspersoon, dat je hadden bijtijds moeten trouwen.

„Och neefke, zei ze, met een zachte, pleizierige stem. (Ja, dat vond ze wel aardig) — Och neefke.

„Ja, zei ik, maar dan had je een kerel moeten hebben, die je iederen dag be- „hoorlijk de almanak liet lezen, met een bladwijzer van driestrengs je weet wel.

„Nu, dat vond ze niks pleizierig, en, na dien tijd ben ik er ook niet weer „geweest, maar ik heb toch idee, dat ik haar erfenis krijg, omdat ze geen „testament durft te maken, omdat ze bang is, dat ze dan dood gaat."

Het kwam werkelijk uit, zooals de bootsman voorspelde. Op zekeren dag kwam de zoogenaamde „brieven-facteur" aan boord met een brief voor bootsman Klabberdos.

„Bootsman" zei de facteur, „daar is een brief voor je: Den WelEdelen Heer C. Klabberdos."

„Den WelEdelen
„Heer? — Dat's niet
„voor mij. — Ik ben
„geen domenie. Wat zei
„je? Zeggen ze dat tegen
„iedereen tegenwoordig?
„Nou, dan kan ik het
„ook wel wezen . . .
„Hm . . . . WelEdelen
„Heer Klabberdos, boots-
„man aan boord van . . . .
„Ja, waarachtig, het is
„zoo, het is voor mij . . . .
„Nou, maar dan weet
„ik wel wat het be-
„duidt . . . .
„Ja, het is zoo . . . . Eh,
„zeg er eens jij, jonge-
„tje. Wil jij eens vra-
„gen of de sergeant-
„schrijver Hazelhoff eens
„bij mij wil komen?"

Het jongetje voldeed aan dit verzoek, de sergeant-schrijver verscheen, en onmiddellijk daarop werd hem door den bootsman het overlijden van deszelfs tante aangekondigd in de kernachtige woorden: „Sersant, ze is dood" — en hierop besloot men, er verder geen gras over te laten groeien, maar den zelfden morgen nog, met de parade, om acht uur, veertien dagen verlof aan te vragen.

„Meneer, een woordje asjeblief" zei bootsman Klabberdos.

„Wat is er, bootsman?" vroeg de eerste officier.

„Meneer, ik heb een sterfgeval in mijn familie."

„Wel, bootsman, dat spijt me voor je."

„Dat behoef je niet te zeggen meneer, want het was een vrouw, die lang genoeg geleefd had om een ander zijn rantsoen te bederven, en ik ben er niet treurig om, maar ik wou wel veertien dagen verlof hebben, want ze

moet begraven worden en ik ben haar erfgenaam; anders ging ik er ook niet heen. Maar nu wou ik wel graag als het kon, den sergeant-schrijver Hazelhoff met me mee hebben, en als het dan mocht, dan kon hij van den secretaris of den officier van administratie, zooveul als een wetboek meênemen; want ik heb altoos gehoord, met zoo'n erfenis, daar komt altoos de gerechtigheid bij te pas, of de advokaten of zulke menschen, en daartegen wou ik mezelf in het secure nemen .... want ik ben van zoo'n natuur, dat als ik met de gerechtigheid te doen krijg, — dan krijg ik een gevoel over me, alsof er een zware mist over mij komt, een dikke verstopte lucht, dat je niet meer weet, waar je bent in de wereld. Maar de sergeant-schrijver die is klaarder in die soort van zaken, — en daarom wou ik hem graag met me meê hebben."

Het valt zeer te betwijfelen, of dit argument en deze vrees van bootsman Klabberdos voor de gerechtigheid, wel oprecht gemeend waren, en of dit niet alleen werd aangevoerd als een middel om den sergeant-schrijver meê te krijgen, want de heer Johannes Hazelhoff, bijgenaamd Johannes Klankverloren (met het oog op zijn heesche stem) stond aan boord van de Tromp niet heel gunstig bekend, wat betreft zijne „soliditeit", wanneer hij den vasten wal bezocht. — Zooals de bootsman wel eens zei, de sergeant had „een lastigen dronk" over zich. „Zie je," zei Klabberdos „hij wordt wel eens dronken als hij te veul drinkt, en dat word ik nooit. Hij is van een opgewonden natuur. En dat's eigenlijk jammer, want in zijn hart is het een goeije kerel, en hij had al heel wat kunnen wezen in de wereld, want er zit een geleerdheid in die man z'n hoofd, daar heb je geen begrip van. Daar is geen taal op de wereld, of hij spreekt 'em, en als hij een politieke jas aanheeft, of heelemaal in burgerkleeren is, dan is het net een domenie, zoo deftig is hij dan van z'n eigen, — en zoolang er de drank niet in is.... dan heeft hij een hooge fatsoenlijkheid over hem .... een hooge fatsoenlijkheid.... Maar de drank, die doet het 'em. — Dat geeft altoos een rampzalig uiteinde."

Deze beschrijving van den sergeant-schrijver, door bootsman Klabberdos, was werkelijk zeer juist. De heer Hazelhoff, bijgenaamd Johannes Klankverloren, had werkelijk een „hooge fatsoenlijkheid" over hem, zoolang hij bij zijn positieven was, maar aan den wal zijnde, bracht de drank hem gewoonlijk tot een rampzalig uiteinde.

Dezen keer echter zou het beter afloopen.

„Hoor eens sergeant" zei de bootsman tegen hem „nou gaan we met z'n beiden het binnenland in, en we komen straks in communicatie met allerhande soort van menschen, en dus, nou wou ik graag dat we dezen keer, ons heelemaal aanstelden als burgers van den wal, en als menschen die een zekere titelatuur hebben in de wereld .... „WelEdelen Heer Klabberdos." Wablief!?"

„Bootsman", zei de sergeant, „dat vind ik een uitstekend idee, maar dan zou ik toch voorstellen, dat we eerst behoorlijk een burgerkleedij aannemen..."

„In politiek? Dat's goed. Daar heb ik niets op tegen. Maar ik kan er toch mijn pet wel bij ophouden? — Die zit me gemakkelijker."

„Dat moet jij weten," zei de sergeant, „maar ik zet er een hoed bij op."

En zoo kwam het, dat men den volgenden dag den sergeant en den bootsman in Amsterdam een kleeding-magazijn zag binnenstappen.

„Zie je," had de sergeant gezegd, „daar kom je nou binnen, en je zegt tegen zoo'n kerel: kleed me aan, — geef me een gekleed costuum, zoo noemen ze dat. — Nu, dat doet hij, en dan kom je er heelemaal gepolitoerd weer uit"

„Nou," zei de bootsman „die grap moeten we eens hebben, — maar dan moet jij je maar eerst laten behandelen, — dan ga ik op een stoel zitten, om er naar te kijken, hoe of het je lijkt."

„Zie je," zei de bootsman later „ronduit gezegd, ik had er eigenlijk niet veel zin in, want ik heb het liefst maar m'n eigen spullen aan; maar... als 't noodig mocht wezen, nu, dan kon ik er ook wel toe reseleveeren.

Nu, we kwamen daar binnen, — en daar komen dadelijk zoo'n stuk of wat van die magere, witte kerels op ons af.

Wat is het toch raar volk, zulke kleermakers! Dat draaide om ons heen en dat was dadelijk een getrek en een geplooi... Ik zeg: huila! vast wat... Hij eerst... Geef me een stoel en blijf me van m'n lichaam af. Als 'k wat noodig heb, zal ik 't je wel zeggen.

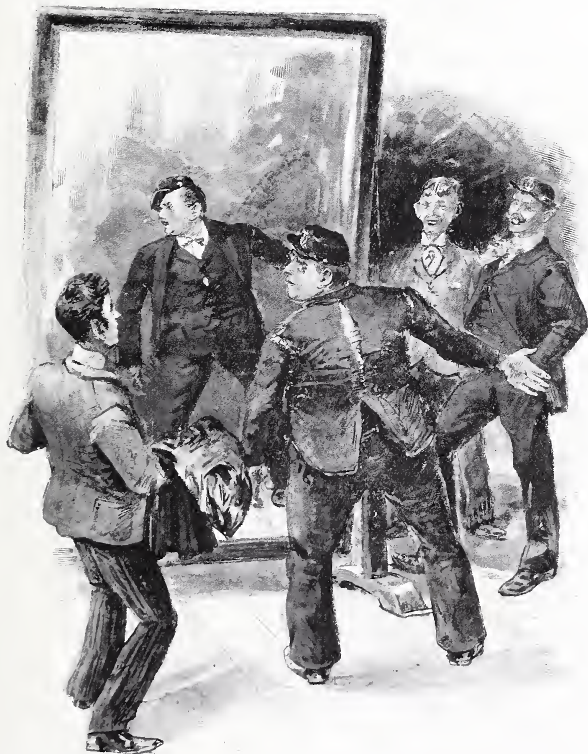
En toen begonnen ze dan met de sergeant. Nu, ik moet zeggen, dat deden ze netjes. In minder dan geen tijd was het heelemaal een meneer van den wal, met een blauw zijden doek om z'n hals, met witte stippeltjes er op. Dat mag ik nou niet erg graag lijen, maar de sergeant zei: „dat hoort er bij, dat dragen ze allemaal aan den wal, als er wat fatsoen in zit. — „Nou, zeg ik, dan moet ik ook maar onder het mes."

„Geef mij nu ook eens zoo'n spulletje, zei ik tegen die kerels.

Maar toen keken ze mij aan en ze zeiden tegen me: u zijt nogal zwaar, nog al breed van gebouw.

Ik zeg.... eh.... ja.... Wou je zeggen, dat ik nog al dik ben van m'n eigen? — Ja, dat is zoo. — Ik geloof, dat ik op me zelf net zoo veel weeg, als jullie allemaal met elkaar.

Nou maar, toen begon de ellende. Daar begonnen ze me van alles aan te passen en over hoop te halen. — En och heere, het was me allemaal te klein.... Maar eindelijk, ja, het lukte toch en ze wisten het dan toch zoo te prakkiseeren, dat ik had een soort van zwarte kleedij aan mijn lichaam,

En meteen wil ik den vooiste er een voor z'n wafel geven.

maar ik had een gevoel over me, alsof de dokter me een verband aangelegd had, zoo stijf zat het me allemaal aan mijn lichaam; ik stond te blazen van de benauwdheid.

En toen eindelijk, daar zetten ze me waarachtig voor een groote spiegel, waar je je-zelf heelemaal in bekijken kon, van boven tot beneden.... En daar zetten ze me voor, en daar zie ik mezelf.... En nu kan ik je toch verklaren, dat ik kreeg een schrik over mijn heele lichaam, toen ik me zelf zag.

„Het staat u goed" zeiden de kleermakers.

Ik zeg: „staat u goed?" — (ik zag dat de kerels me stonden uit te lachen) — ik zeg: „staat u goed?" En meteen wil ik den voorste er een voor z'n wafel geven, maar net dat ik zoo mijn handen uitsla.... daar, krak! zegt de jas, en de heele boel scheurt van mijn lichaam af.

Betalen? zeg ik. Ja, dat zal 'k doen, maar me zelf weer zoo op laten tuigen.... Neen, dat nooit. Ik trek m'n ouwe spullen weer aan... en, eh... sergeant, zeg ik, we gaan naar den Zeedijk, daar woont zoo'n soort van een jood, dat's een uitdrager, en daar heb ik vroeger in mijn onnoozele jaren mijn plunjes wel eens aan verkocht als ik geld te kort kwam, en daar zullen we een goeije ouwe duffelsche pijekker koopen van een koopvaardijman en dan moet ik er zoo'n zwarte karpoetse-muts bij hebben. Dat's warm en plezierig, en dan kan ik mezelf ten minste verroeren, want in die magere kleedij, die ze hier verkoopen, daar heb je een gevoel over je alsof je colielair gevangen zit.

Het gebeurde, zooals de bootsman verlangde, en alles liep zeer genoegelijk af, doch aangezien men nu toch een keer in Amsterdam was, besloot men er eerst een paar dagen te blijven, want de sergeant berekende, dat men met de begravenis van de overleden tante wel op hen zou wachten.

Maar, zooals de bootsman vertelde, wiens woorden ik nu verder dikwijls gebruiken zal, „de sersant had z'n eigen daarin verrekend, want toen we in het dorp kwamen waar ze gewoond had, begon net de klok te luiden, omdat er een begraven werd. — Ik vroeg aan zoo'n soort van een diender, (een veldwachter noemen ze dat in zoo'n negerij) ik zeg: weet jij ook, waar hier juffrouw Van Drummelen woont? — Want ze was verhuisd, sints ik haar de laatste keer de waarheid gezegd had.

„Daar gaat ze net heen", zei de veldwachter.

„Wat! zeg ik, is ze dan niet overleden?"

„Dat's te hopen", zei de veldwachter, want anders kunnen ze er straks last meê krijgen; ze had altoos een vlugge natuur over zich.

Nu, dat kon ik den man niet tegenspreken. Als je hem lust, zei ik, dan kun je straks een borrel bij me komen drinken, — en meteen begreep ik natuurlijk, dat ze net bezig waren het ouwe mens te begraven. Hoor eens, zei ik tegen de sersant, nou de zaak toch al zoo ver heen is, moeten we de boel hier maar rustig afwachten en gaan hier zoo lang zitten totdat alles in orde is. Want ik heb een hekel aan zulke begravenissen van wege de zwartigheid en het gehuil dat er altoos bij moet wezen. En ik zei tegen de sergeant, nou gaan we straks maar in eens naar den notaris die me die brief geschreven heeft.

Nu, dat deden we. De veldwachter kreeg een borrel, en die wees ons den weg.

Sersant, zei ik, heb je nou het wetboek bij je? Want nou komt het er op aan.

Ik had hem opzettelijk dien morgen niks te drinken gegeven, opdat hij een helder hoofd zou houden. — En dat was goed ook, want we kwamen al dadelijk in een groote moeijelijkheid.

We schelden aan, en we kwamen op het kantoor, en ik zei tegen zoo'n winderig meneertje, dat aan een lessenaar stond: „Ik ben de WelEdele Heer Klabberdos". Wablief? — En toen zei ik het nog eens een keer. Maar toen ging hij naar een andere kamer en toen kwam er een andere meneer te voorschijn. Dat was de eigenlijke notaris.

„Bent u meneer Klabberdos?" zei hij.

Ja, zeg ik, dat ben ik. Ik ben Klabberdos.

En toen keken ze me weer eens aan. Ik zeg: geloof jullie 't niet? — Maar toen begon de sersant het in de gaten te krijgen.

„Bootsman", zei hij, „je moet je .... Ja, toen kwam er zoo'n vreemd woord uit .... ordentelijkheid of zoo wat .... i-den .... 1) Ja, ik weet niet meer wat het was .... Je moet bewijzen, zei de sersant, dat je wezenlijk ...

Ik zeg: Wat!? Moet ik bewijzen, dat ik .... Daar had ik nog nooit van gehoord .... Moet ik bewijzen, dat ik bootsman Klabberdos ben?

Ja, dat heb ik nou altoos met die gerechtigheid; als je daarmee in aanraking komt, dan is het alsof er een mist voor mijn oogen komt.

Ik zeg tegen die man: aan boord kennen ze me allemaal!

Ja, zei hij, maar hier kennen we u niet.

Ja, maar dat kan ik nu toch niet helpen .... En je hebt me nog wel zoo'n mooije brief geschreven .... Dat kon je toch niet doen, als je me niet kende.

Hebt u die brief bij u? vroeg de notaris.

Nou, zeg ik, dat geloof ik niet. Heb jij 'em sersant?

„Neen, zei hij, maar ik weet wat anders."

„Wat dan?" vroeg ik.

„Bootsman", zei hij, „stroop je mouw eens een eindje op."

Dat deed ik, en toen kwamen de twee eerste letters van mijn naam voor den dag, met een anker er naast, en dan nog zoo 't een en ander (dat had ik indertijd met blauwe letters er in laten maken) — en toen haalde dan de sersant ook nog onze verlofpassen voor den dag, en toen begon de zaak langzamerhand in orde te komen en begonnen ze te gelooven, dat ik het wezenlijk was.

Nou, zei ik tegen den notaris, toen we een beetje op een vriendschappelijke voet begonnen te komen, dat's nou dan toch de eerste keer van mijn leven, dat ze niet willen gelooven, dat ik bootsman Klabberdos ben.

---

1) « Identificeeren ».

Maar die notaris, dat moet ik zeggen, dat was een aardige man. — Hij vertelde mij, dat er in den laatsten tijd bij mijn tante aan huis zoo'n klein

Dat deed ik, en toen kwamen de twee eerste letters van mijn naam voor den dag.

schepseltje gewoond had, dat nog al arm was van haar eigen en ook geen ouders had.

„Zoo, zei ik, en heeft ze niet gezegd, dat die wat hebben moest, als ze dood ging?"

„Ja," zei de notaris, „ze heeft er wel over gesproken, en, — de kleine heeft het ook wel verdiend, want ze had daar aan huis heel wat te verduren, maar het stumper kon anders nergens heen .... en .... ik geloof wezenlijk

ook dat ze van het ouwe mensch hield. — Maar, er is geen testament en dus . . . .

„Nou ja, zeg ik, maar dat is immers net zoo veel als niks — ik ben niet van zoo'n natuur, dat ik het onderste uit de kan wil hebben . . . . Kennen we dat nu niet zóó beschrijven, dat zij de helft krijgt bij voorbeeld. Of mag dat niet? — Wat zeg jij sersant? Kijk nou eens even in de wet, daar staat zeker wel wat van in . . . .

„Maar! meneer Klabberdos!" zei de notaris. En die kerel keek me zoo raar aan.

Wel ja, zeg ik, dat meen ik.

„Maar meneer Klabberdos, dat zou ik nu niet doen. Als u haar naderhand eens wat gaf, een kleinigheid, dan is dat al mooi genoeg, u kan het zelf toch ook wel gebruiken.

Nou, dat kan ik ook wel, zeg ik, maar als ik er mee wacht totdat ik weer aan boord ben, dan ben ik bang, dat er niet veel van komt, want de sergeant en ik zijn beide nog al van een innemende natuur; wat zeg jij sersant?

Nu, daar kon hij niet veel tegen zeggen, en dus, toen werd het allemaal beschreven, net alsof mijn tante dat zoo verordineerd had, want ik wou daar geen rampzaligheid over hebben, als ze er achter kwamen, dat ik 'm dat gelapt had. — En daar is ze, geloof ik, ook niks van te weten gekomen; ik heb er ten minste nooit wat van gehoord, en een dag of wat later gingen we weer op reis; ik had het geld in m'n zak, en de sersant, die veel houdt van een aardigheidje, had de paraplu van mijn tante in zijn handen; en de omslagdoek van het ouwe mensch, daar hadden we nog enkele dingen ingepakt, die we wel meê wouën nemen.

„Sersant," zei ik, „wat zullen we nu doen? We hebben nog zes dagen verlof?

„Amsterdam," zei de sersant dadelijk „Amsterdam. Dat's de beste plaats die er is, als je op een fatsoenlijke manier je geld wilt besteden."

Nu, dat deden we, en we hebben een boel pleizier gehad, — en voortdurend, ... in een hooge fatsoenlijkheid.

We zijn in een comedie geweest, daar was het allemaal zij en fluweel, en daar zaten we op een plaats, waar ze allemaal handschoenen aan hadden; en volop aan alle kanten met dames en heeren, de een al mooijer dan de ander.

Jongens, zei ik tegen de sersant, mag dat nu wel, dat we hier zitten?

Waarom niet, zei de sersant, we betalen er immers voor.

Nu, zeg ik, dat is waar . . . . en . . . . ik wou dat toch ook wel eens zien, hoe dat in zoo'n heerenhuis in zijn werk ging.

Daar was eerst een heele beweging en drukte, om iedereen op zijn plaats te krijgen, want dat had ik wel in de peiling, een ieder had zijn eigen plaats, waarop hij zitten moest, of hij wou of niet. Dat ging zoo precies in zijn werk, alsof je aan boord van een oorlogschip was, en als ze dan zaten,

dan begonnen ze tegen elkaar te knikken en te buigen, net alsof er gedanst moest worden.

Ik zei tegen de sersant: „wat mot dat?"

Stil, zei de sersant, dat hoort zoo.

Zoo, zeg ik, maar moeten wij dat dan ook doen?

Neen, zei hij, blijf maar stil zitten, maar..., eh..., trek je handschoenen aan, bootsman.

Nou, ik had een paar handschoenen, die had de sersant voor me gekocht, maar ik had ze weer uitgedaan, want ik had het al warm genoeg.... Maar ik trok ze maar weer aan, want dat begreep ik nu ook wel, dat was hier voor de fatsoenlijkheid. Al die menschen hadden een zekere „fluweelachtigheid" over zich. Vooral die dames.! Wel, wel! — Nou, zeg ik tegen de sersant, als ik hier iederen avond zat, dan geloof ik, dat ik gauw getrouwd zou wezen.

Er zat een meneer naast me, die had er ook erg veel pleizier in, die zat ze nu geregeld een voor een te bekijken met zoo'n verrekijker, een benokkel, zooals ze hem noemen....

Ik zeg tegen hem, zoo zachtjes, ik zeg, meneer, wees voorzichtig, ze heeft gezien dat je naar haar keek.... Maar dat kon hem niks schelen, want dan lachtte hij, en begon hij aan zijn bakkebaarden te trekken....

Ik houd er voor, zeg ik tegen de sersant, dat is er zeker een, net als wij, die een extra dag heeft vandaag, want naar zijn manier van doen, zou ik wel haast zeggen, dat hij een haarsnijdersknecht is van zijn ambacht. Hij heeft zoo'n gepolitoerde eigenaardigheid over zich; een boel vet in zijn haar en hij is heelemaal zoo wit van voren. Dat hebben zulke haarsnijders altoos.

Neen, zei de sersant, st! — hou je toch stil, dat is er een van de allereerste grootheid.

Zoo? zei ik. Nou, dan heb ik niks gezegd. Ik dacht het maar zoo bij m'n eigen.

Nu, maar toen zaten we daar dan een poosje en — daar begon me de muziek te spelen.... O-oe.... wat was dat mooi!.... Jonge, jonge, jong.... Dat was nou, als of er een engel uit de hemel kwam, met zijn heele familie, om op een groot orgel te speulen.... Dat was in alle toonen en op allerlei manier, en ieder kreeg zijn beurt.

Dat was soms in eens een spektakel van wonder en geweld, en dan vloog en piepte en kraste alles door elkaar.

„Ze zijn in de war" zei ik tegen de sersant. Nou dat's geen wonder, er zijn er zoo veel te gelijk; maar neen,.... dan in eens begonnen er een stuk of wat alleen te spelen, en dan hielden de anderen op en veegden zich de mond af, maar dan had je er één bij.... jonge jong.... dat was toch zoo mooi....!

Ik wou dat die kerel den heelen avond alleen speelde, zei ik tegen de sersant, daar zou je nou wezenlijk de tranen bij in de oogen krijgen.

Wat is dit nou eigenlijk, sersant? vroeg ik.

Dat, zei de sersant, is zooveel als de overtuur, dat wil zeggen, dat ze zoo meteen beginnen zullen.

Zoo? zei ik, maar ik vind dit eigenlijk al mooi genoeg. Ik begeer niet meer.

Stil, zeide de sersant, daar gaat het gordijn op!

Mensch, mensch! Wat je toen zag — nu dat zal ik van mijn levensdagen niet meer zien. Daar zag je nu een heel dorp op z'n Zondags, en alle menschen in d'r beste kleedij. Erg bont, met wit en groen en geel en rood.... maar de sersant die zei, dat het was een dorp in Italië, en daar bennen ze nogal kleurig van natuur, dat is zoo.

En zingen? Ja, het was heelemaal Italiaansch. Dat heele dorp was aan het zingen, en allemaal te gelijk, tot dat eindelijk — toen kwamen er een paar naar voren, die konden het beter dan de anderen, dat kon je wel merken, want de anderen begonnen zich langzamerhand stil te houden, en het duurde niet lang, of ze bleven heelemaal alleen over, want de rest van het volk trok allemaal weg achter de huizen die je er zag.

„Wat's dat nou?" zei ik tegen de sersant, „wat moeten die twee nou?"

Ja, nou begon de sersant me dat uit te leggen. Kijk, zei hij, dat moet je nu zoo begrijpen: die twee, dat kun je wel merken, die hebben het op mekaar verzien.

Ja, zei ik, dat zien ik wel, ze maken een lawaai als of Jeruzalem in de brand staat.

Ja, zei de sersant, dat is van wege de opgewondenheid, want nu merken ze, dat ze allebei er precies gelijk over denken.

Nou, zei ik, maar dan is de zaak immers in orde.

Neen, zei de sersant, dat niet, want we zijn pas in het begin van het stuk. Nu komt zoo meteen de koningin of zoo een, en die wil die jonge officier hebben.... Zie je, die eene dat's een officier.

Zoo, zei ik, dat zou je niet zeggen, hij heeft zooveel van die strikkerij om z'n hals, 't lijkt meer op een dansmeester of zoowat, of zoo een van de kermis.... Maar ah, wacht, daar komt de koningin aan....

Ja, zei de sersant, dat is ze. Ze staat te luisteren, wat die anderen zeggen.

Ja, zeg ik, dat geloof ik ook....; 't is een knappe vrouw. Ik voor mij, zou zeggen, ik had haar liever, dan dat schrale vrouwspersoontje, waarmee die officier aan het diverteeren is. Die koningin, die zou mij erg lijken, dat's een flinke, stevige vrouw. Ik mag ze wel zoo.... stil! huila! wat's dat nou voor een spektakel? Daar begint de koningin ook te zingen. Nou begrijp ik toch niet, dat die anderen daar niks van merken. Ze kijken geen eens om, wie er is.

„Ze hooren het niet" zei de sersant.

Ik zeg: Wat!? En ik hoor het hier!

Ja, zei de sersant maar dat verbeeldt zich maar zoo.

Nou, vooruit dan maar, zei ik. Maar ik wou toch maar, dat de zaak een beetje meer tot klarigheid kwam, want dat lawaai van ieder op z'n eigen gelegenheid, begint me eigenlijk hard te vervelen. Ik hoor liever de heele muziek.

Nu, dat duurde niet lang, of het kwam ook zoover. Ze kregen de koningin in de peiling, en toen begonnen ze drie aan drie tegen mekaar en dan weer

twee aan twee, en toen kwam er in eens een heele optocht van dames en heeren op het tooneel.

„Dat's het gevolg van de koningin" zei de sersant.

Zoo, zei ik, maar het zijn anders dezelfde gezichten van straks, doch met een andere kleedij.

„Dat verbeeldt zich zoo" zei de sersant.

Alla, vooruit dan maar weer, zei ik, En .... nou .,.. daar begonnen ze allemaal weer te zingen, en de muziek maakte ook lawaai, en die schrale juffrouw die .... eh .... die viel van haar eigen, zal ik maar zeggen. Plat op de grond, met het haar los. En toen ging de koningin weg, met de andere optocht, en ze namen den officier mee.

Zie zoo, zei ik, de koningin die wint het, die heeft de officier te pakken.

Neen, zei de sersant, daar komt niks van in, want de officier wil niks van de koningin weten.

Zoo? zei ik, dat verwondert me, dat kan ik me niet begrijpen .... Maar, afijn.

Nu, toen viel dan het gordijn, en de menschen die in de komedie zaten begonnen mekaar weer te bekijken.

Sersant, zei ik, nou wou ik er toch wel eens uit.

Dat zal niet gemakkelijk gaan, zei de sersant.

Neen, zei ik, dat zie ik ook wel.

Zie je, we zaten net in het midden, en aan weerskanten op diezelfde rij, had je overal dames met een erge uitvoerigheid van kleedij, zoodat je er niet voor langs kon, zonder avarij te maken aan den een of ander, vooral als je wat dik bent van je eigen, zooals dat met mij de kwalieficatie is, want ik ben nog al dik van mijn eigen, dat's waar — en toen ik opstond en een beweging maakte of ik er uit wou, zag ik dan ook wel, dat die dametjes rechts en links van mij, dadelijk de schrik op haar lijf kregen: „oe! o jé! daar komt hij!

Ik zeg, nou stil maar, er zal geen moord gebeuren .....

En toen ging ik dan maar weer zitten, maar ik zei tegen de sersant: dat's één keer, maar dat overkomt me niet weer, hoor, dat ik tusschen al dat vrouwvolk wil zitten, het lijken wel luchtballons met al die opgeblazenheid om zich heen. 't Is net een porceleinkast, zoo voorzichtig moet je hier wezen.

Nou affijn, gelukkig ging het gordijn al gauw weer naar boven, en daar had je nou 't paleis van de koningin en daar was een heele feestelijkheid van dansen en springen.

Sersant, zei ik, ik wou dat ze dat den heelen avond deden. — Dat was nu nog eens aardig om te zien .... Maar ze waren erg onverschillig in de kleedij, dat moet ik zeggen. Nou, daar kan ik nou wel tegen, dat's niks; maar ik zei toch tegen den sersant: het verwondert me, dat ze dat hier zoo toelaten.

Bootsman « Klabberdos. »

„Waarom?" zei de sersant.

Nou, voor al die dames en heeren hier. Dat's toch allemaal van de allereerste grootheid, en die kijken er toch ook naar.

„Dat hoort zoo", zei de sersant.

Nou, zei ik, vooruit dan maar, ik kan er wel tegen.

Nou, maar toen verder:

Nou had je daar vóór op het tooneel, daar zat de officier, maar die wou van de heele vroolijkheid niks weten. Die zat er bij alsof het hem niet aanging.

Ik zeg tegen de sersant: wat scheelt die kerel?

„Hij treurt om zijne beminde," zei de sersant.

„Wat!?" zeg ik „Die schrale juffrouw? Ik kan het me niet begrijpen. Daar is nou bij al dat jonge volkje dat daar aan het springen is, geen een, of ik had haar liever, dan die magere langwerpigheid, die daar straks van haar eigen viel.

Ja, zei de sersant, — en dat zul je nu toch zien, daar trouwt hij mêe.

Nou, en het kwam uit ook. Toen we om half twaalf de komedie uitgingen, waren ze goed en wel getrouwd en de koningin zong het hardst mee op de bruiloft.

„Zulke vrouwen zijn toch veranderlijk zei ik tegen de sersant."

Ja, zei hij, dat's te zeggen, maar ze heeft er nou een van haar eigen —; dat was die eene lange, die op het laatst naast haar stond, een vroegere minnaar, onverwachts uit den strijd teruggekeerd. — Dat staat in de explicatie.

Zoo, zeg ik, nou dat moet dan maar zoo wezen. Maar nou wou ik toch wel wat te drinken hebben.

Ja, zei de sersant, ik ben ook erg droog in mijn keel.

Dat komt van de warme lucht in zoo'n zaal, zei ik.

En toen keken we elkaar aan en ik kneep mijn linker oog dicht en we begonnen allebei te lachen.

Nu, zeg ik, toen we wat te pakken hadden en er mee bezig waren, het is mooi zoo'n komedie, maar wat moeten we nu morgen doen?

Morgen moeten we ons portret laten maken, zei de sersant.

Neen, zei ik, dat doen ik niet.

Waarom niet? zei de sersant.

Omdat ik altoos ruzie krijg met die kerels, want die gooien met je om als of je een stuk oud hout bent. Dan moet je je hoofd zóó draaijen, en dan weer zóó, en het eind van de historie is toch, dat je op zoo'n portret er uit ziet als een koe op z'n zondags.

Nou, maar daar was niks aan te doen, de sersant moest z'n zin hebben en den volgenden dag stapten we naar zoo'n portrettenkerel.

„Hoeveel neem je voor de twaalf?" vroeg ik hem dadelijk.

„Zóóveel", zei die. — „Nou, zeg ik, vooruit dan maar. Maak er dan maar vier-en-twintig van de sersant, dat komt op hetzelfde neer."

Neen, zei de sersant, jij moet er ook op.

Ik zeg: ik doen het niet, zeg ik.

„Komaan," zei de sersant .... „je bent toch niet bang, bootsman? voor zoo'n portrettenmaker?

„Neen, zeg ik, dat ben ik ook niet, zeg ik, en als je dat van mij denkt, dan zal het ook dadelijk wezen. — Alloo, kerel, begin maar."

En ik ging op een stoel zitten, met mijn handen in mijn zak en mijn beenen lankuit.

„Neen", zei hij, „nu moet ik eerst de plaat repareeren ...." 1)

Ik zeg, wat repareeren? — Repereer jij je spullen, vóór dat de menschen bij je komen ....

Ik zeg tegen de sersant, daar begint het spul al .... Die kerels hebben altijd wat bijzonders .... Nu maar, daar was niks aan te doen. — We moeten eerst een heelen tijd wachten, en eindelijk, daar kwam hij.

Zie zoo, zei hij tegen ons, als de heeren nu maar plaats willen nemen...

Ik zeg tegen de kerel: Ik zit immers al?!

Ja maar, u moet een beetje anders gaan zitten.

Ik zeg, zóó zit ik altoos .... Wou je nou hebben, dat ik hier m'n eigen heelemaal anders liet portretteeren, dan ik eigenlijk ben?

Ja meneer, maar ziet u ....

Ik zeg, nou komaan, als ik nou toch in de ellende ben, dan moet ik me er ook maar heelemaal in begeven .... Hoe wou je nou, dat ik zitten ging?

En toen begon de kerel met me te draaijen en aan m'n jas te trekken ....

Ik zeg, ben jij vroeger kleermaker van je ambacht geweest? ....

„Neen meneer" zei hij, maar .... ziet u ....

Ik zeg ja .... ziet u .... dat is altoos maar, ziet u .... ziet u .... maar nou wou ik, dat je nou toch maar eens begon.

Nu meneer, zooals u verkiest, maar nu moet ik u toch nog iets vragen...

Zoo, zeg ik, wat dan?

„Ik zou zoo graag willen, dat u .... dat .... uit uw mond deed ...."

Wat zeg ik? .... De tabak? Neen, zei ik, dat doen ik niet .... Ik ben in mijn heele leven, misschien nog geen kwartier geweest, dat ik geen tabak in mijn mond had en dat doen ik nou ook niet ....

Neen, zeg ik, daar komt niks van in .... En als je nu niet gauw begint, dan loop ik weg.

Nou, toen begon hij, maar daar had je de ellende aan den gang.

Dan stond hij achter zijn kiekkast, met zijn hand aan dat ding, dat er vooraan zit.

„Nu, meneer," zei hij dan, „een oogenblikje, als 't u blieft"

En dan keek hij mij strak in mijn gezicht.

Nou, dat op zichzelf, dat maakte me al onpleizierig.... „Opgepast nu" zei hij, en dan begon hij in zich zelf te tellen .... „Een, twee, drie, vier, vijf ...."

1) «Prepareeren.»

Maar och heere, ik kon zoo lang niet stil zitten .... en dan onwillekeurig dan werkte ik met die tabak in mijn mond."

En dan kwam de kerel weer terug ...., en haalde zijn schouders op: „ja meneer ... u hebt niet stilgezeten .... Het moet nog een keer."

Nou, dat begon me te vervelen. — Ik zeg, laat mij nou eens zoo'n ding zien, wat je gemaakt hebt .... Want ik dacht bij me zelf: de kerel houdt me misschien voor den gek .... Ik zeg, het behoeft zoo mooi niet te wezen, ik weet van m'n eigen wel, dat ik er niet uitzie als een glad geschoren jonge juffrouw .... Geef eens hier.

Nou, dat deed hij, en toen hield hij zoo zijn hand er achter .... En toen, ja, dat moet ik zeggen, de kerel had gelijk .... Daar had ik nou op dat portret *zoooo'n* gezicht; net alsof ik de heele Groote-Kerk in mijn mond had. Dat kwam van de tabak ....

Ik nam het ding in eens uit de kerel z'n handen, en gooide het in griezelementjes op den grond.

Ik zeg, je ken van me krijgen zooveel geld, als je van mij hebben wil, maar die portertatie van mij krijg je niet. Ze zouen er, me al mijn leven om uitlachen ....

En toen heêft dan de sersant z'n eigen een keer of wat laten porterteeren. Die had er een erge schik in .... Eerst ging hij op een stoel zitten, met een

Toen reden we dan met een groote vigelant door Amsterdam.

deftig gezicht. En toen ging hij er naast staan, met een boek in zijn hand. En toen kwam hij boven op een stellaadje te zitten, dat zooveel als een rots moest verbeelden, en toen ging hij als een Fransch edelman bij een hek staan met een geweer onder zijn arm en zoo'n soort van een weitasch over z'n schouder.

„Zie je" zei de sersant, met een erg deftig gezicht „Nu ben ik een Fransch edelman, die van de jacht huiswaarts keert."

„Hoor eens" zeg ik tegen hem, dat wil ik nu graag gelooven, maar nou heb ik er toch genoeg van, 't is me hier te warm en ik heb dorst. Wat zullen we nou doen?

Nu moeten we een rijtuig nemen, zei de sersant.

Zoo? zeg ik, waarvoor dat?

Dan maken we een wandelrit door Amsterdam, zei de sersant.

Zoo, zeg ik, nou dat moet dan maar wezen; en dat deden we ook. — En toen reden we dan met een groote vigelant, die open was van boven, 1) door Amsterdam, maar wat er toen verder gebeurd is, dat weet ik niet precies meer.

Alleen weet ik, dat we den volgenden dag weer aan boord kwamen, en ik had van de heele erfenis niks meer over dan drie dubbeltjes en een kwartje, dat niet echt was van z'n eigen.... Dat zeien ze later. Och, zie je, we waren een beetje luidruchtig geweest dien avond....; meer zal ik er maar niet van zeggen.

Alleen had de sersant — die had nog de omslagdoek van mijn tante — die had hij bewaard en die had hij om, toen we aan boord kwamen, en ik had de paraplu van het ouwe mens in m'n handen.... Die heb ik voor een aardigheid bewaard.

Maar toen we weer goed en wel aan boord zaten, en ik mijn ouwe spullen weer aanhad, zei ik tegen den sersant:

Ik ben toch eigenlijk blij, zei ik, dat ik maar weer aan boord ben, zei ik.

Een goeie gezondheid en een volle maag, — hou je roer recht en haal geen verkeerde streken op je kompas.

Het beste, tot weerziens!

---

1) De bootsman bedoelt een landauer of zoo iets.

EEN DEUGNIET.

Dramatische schets, in vier tafereelen.

DOOR

H. J. SCHIMMEL.

MUZIEK VAN CATH. VAN RENNES.

PERSONEN:

1^e en 2^e tafereel.

Michiel Adriaansz. oud 12 jaar.
Alida Jans, zijn moeder.

Meester Martinus Schrokkius.
Buurvrouw Lysbet.
Mijnheer Lampsens.
Maarten. . . } Scholieren.
Lammert. . .
Joost . . . .
Aagt 's meesters vrouw.
Jan Companie, jonge neger.
Koor van scholieren.
„ „ jongens.

3^e^ en 4^e^ tafereel (48 jaar later.)

Michiel Adriaansz. de Ruiter, Luitenant-Admiraal-Generaal, 59 jaar.
Vrouw de Ruiter, zijn moeder, 76 jaar.
Marten Schrok 78 jaar.
Willem } oud-matrozen.
Ruur
Evert Jansz. een groenten-venter.
Siebert, de waard in „'t dorstig matroosken."
Eerste boer.
Tweede „
Eerste burger.
Tweede „
Derde „
Vrouw Boudewijnsz.
Jan Boudewijnsz. Luitenant van de vloot, haar zoon.
Een venter van zoete waren.
De Gekommitteerde der Staten van Zeeland.
Else, dienstbode bij Vrouw de Ruiter.
Ewout, jonge boer.
Mooi Elsje, boerin.
Koor van sjouwers en matrozen.

Zwijgenden.

Raadpensionaris de Wit; Leden der Vlissingsche Vroedschap; Vlag-Officieren van de vloot; Burgers en Vrouwen; een Matroos; Sytje; Boeren en Boerinnen; enz.

Het 1^e^ tafereel speelt in 1618 in een school.
„ 2^e^ „ „ „ „ in 't huis van Adriaan de Ruiter.
„ 3^e^ „ „ „ 1666 voor een taveerne aan 't strand.
„ 4^e^ „ „ „ „ in de woning van Moeder de Ruiter.

Alles te Vlissingen.

Eerste Tafereel.

School van Maart Schrok, zich noemende Martinus Schokkius. Twee ramen op den achtergrond, uitzicht gevende op burgerhuisjes in een achterbuurt

van Vlissingen, waarboven de kerktoren ondersteld wordt hoog uit te steken. Deuren op den achtergrond, waardoor de kinderen zijn binnengekomen; deur links van de zijde des toeschouwers, 3e plan, toegang gevende tot Meesters huiskamer. Aan dezelfde zijde, een meter van den wand af, staat de school-

« Stilte! »

meesterlijke stoel, veel gelijkend op een ouderwetschen kinderstoel, grootste soort; daaraan bevestigd hangt de groote gard; op het lessenaartje vóor hem liggen de plak naast den bijbel en eenige kleine rekenboekjes. Meester Schrokkius, een man van even dertig jaar, maar wel tien jaar ouder schijnend, is daarin met groote majesteit neergezeten; het met een pruik gedekte hoofd tegen de verhevenheid achter zich geleund; in de hand de plak, waarmede hij op het lessenaartje slaat als het rumoer, dat op bijengegons gelijkt, zich verheft. Hij is gekleed in een langen schamelen tabbert, door een leeren gordel dicht gehouden, waaraan een hoornen inktkoker en een pennemes hangt. Voor den hoogen stoel staat de houten tafel op schragen, waaromheen de jongens deels staan of op banken zitten. Tegenover Meesters stoel een zwart bord met de letters van het alfabet; daarnaast een kleine landkaart en een geel gerookt strook papier, waarop met groote letters: de tien geboden. Een tiental leerlingen; de oudste zijn van 11 tot 15 jaar. Bij 't opgaan der gordijn wordt een heftig gonzen van stemmen gehoord, waaronder het luide, door enkelen opgedreund: a. b. c. d. e.

MEESTER SCHROKKIUS, MAARTEN, *de lobbes*, LAMMERT *de lange slungel*, JOOST, *de dikzak bijgenaamd*, *en andere kinderen.*

MEESTER.

(*met de plak slaande.*) Stilte! (*het gegons houdt aan*) Stilte, kinderen! Bengels! (*het wordt een oogenblik stil.*) (*Tot een der kleinsten*) Keessie, tel hard op tot honderd. Kan je 't niet, dan hou ik jou voor den belhamel.

(*gegons waaruit verstaan wordt:* „dat's laf! de kleinste jongen!")

MEESTER.

Wat? Zegt het nog eens als je durft! (*tot een der grooten*) Maarten, waar leit Engeland?

MAARTEN.

(*staakt het kibbelen en stompen met Lammert, hakkelend*) Engeland . . . Engeland. . .

MEESTER.

Als je 't niet weet, lobbes, dan ben jij 't! Hoe heb je dat helsche lawaai gemaakt . . .? (*hij wordt door een niesbui overvallen.*)

KINDEREN *in koor.*

(*allen zijn opgerezen, buigende.*) Wel bekome 't u . . . u!

MEESTER.

Stilte! stilte! (*tot Maarten.*) Wat moet ik je doen, lobbes, groote domme lobbes? Maar 'k wil lankmoedig wezen.

MAARTEN.

(*blij.*) Wel bedankt, meester!

MEESTER.

'k Zal 't voor ditmaal laten afloopen met dertig op je hand . . . of neen, een half uur te pronk met de armen in de hoogte. (*Maarten komt van zijn plaats en keert zich naar de deur.*) Wat prevel je? Waar ga je naar toe?

MAARTEN.

(*haperend*). In de zee, meester!

MEESTER.

Wat?

MAARTEN.

In de zee, meester, leit Engeland.

MEESTER.

Dus je wist het en wou 't niet zeggen. Hier! Eerst dertig met de plak en dan een half uur te pronk! (*Maarten staat door een der vensters op den achtergrond te kijken.*)

MAARTEN.

Daar zit'i waarachtig!

MEESTER.

Hier zal je komen!

(*alle groepen zich om Maarten; eenige roepen terwijl zij naar buiten wijzen.*) Meester! Meester!

MAARTEN.

(*opgewonden*). Michiel zit op den toren als een kikker op een kluitje. (*tot den grooten slungel.*) Lamme Lammerts, dat doe jij 'em niet na!

MEESTER.

(*van den stoel geklommen, met de plak zwaaiende; voor het venster gekomen, geheel door wat hij ziet meêgesleept.*) Dat's den Heer verzoeken! Daar zit de rekel waarentig op den ronden kloot bij den haan! En hij verzuimt de school! Galgenaas! Als je straks beneden komt...! Maar het Belialskind kan niet meer omlaag! De werklui nemen de ladders van de stellaadje weg! Dat's de vinger Gods, kinderen! Zóo wordt „het stukkies draaien" gestraft! Merkt het op, kleine gauwdieven, en doet er je voordeel meê!

LAMMERT.

Ja-wel Meester!

MAARTEN.

Hij komt om laag zonder leer! Hij lapt 't 'em! Goddorie, met zijn eenen hiel trapt hij de leien stuk! Hij zakt al naar de goot.

MEESTER.

(*zijns ondanks*) Hou je vast! Als je draaierig wordt sla je te pletter!

LAMMERT.

Juist, Meester!

MAARTEN.

(*met minachting tot Meester.*) Een jongen als Michiel wordt niet draaierig! (*buiten een geroep van verschillende stemmen; duidelijk klinkt het:* Blijf daar zitten! Een leer! een leer!)

MAARTEN.

't Hoeft niet! Kijk, kijk! Hij zit al op den omgang!

MEESTER.

Daar klimt hij de leuning over! (*zijn oogen sluitend.*) Ik kan 't niet aanzien! Kinderen, je zult aanstonds een plof hooren en dan spat hem het bloed de hersens uit! Zijn arme ouders!

(*de kinderen klappen in de handen; van buiten gejoel en gejuich.*)

MAARTEN.

Nou, wat zei ik je? Hij is er! (*tot Lammert*) Slungel, hou jij je schelvischoogen ook niet dicht?

LAMMERT.

(*kwaad*). Waarom zou ik, lobbes?

MEESTER.

(*Maarten een slag gevende met de plak.*) Ook? Ook? Wie kneep er zijn oogen dicht? Heb ik je niet gezeid te pronk te gaan staan? Gauw! (*naar den wand wijzend achter den stoel*) een half uur met de armen in de hoogte! (*Teruggaande naar zijn zetel.*) Die kwâjongen, wat heeft hij mij een angst aangejaagd! Daar zal hij voor boeten! (*weer gezeten*) 't Is tijd, dat we de

schoolordonnanties nog eens memorizeeren, overmits jelui dezelven ten eenen male blijkt te ignoreeren. — Past op! (*reciteerend*).

Zal de meester wel regeeren

DE KINDEREN *in koor*.

Dan moeten de kinderen obedieeren.

MEESTER.

Doen jelui dat? kontrarie van dien! (*reciteerend*.)

Als de kindren 't kwade vlieden.

DE KINDEREN *in koor*.

Worden zij nog vrome lieden.

MEESTER.

Daar moet van binnen heel wat bij jelui veranderen, wil dát gebeuren.

(*Michiel Adriaansz. een stoere jongen van bijna* 12 *jaar, niet groot maar zwaar gebouwd en met een buitengewoon groot hoofd, stapt binnen. De muts staat schuin op het dikke hair; wambuis en broek erg gehavend. Hij voegt zich bij de achterste jongens*.)

MEESTER. (*met verheffing van stem, reciteerend*.)

Die niet op den schooltijd past

DE KINDEREN *in koor*.

Wordt op roede spijs vergast.

MEESTER.

(*met ingehouden toorn, Michiel aanziende en op ieder woord drukkend*.)

W o r d t o p r o e d e s p i j s v e r g a s t! Hoor je dat! Spitsboef, hier!

(*Michiel stapt kordaat naar hem toe en geeft Lammert, die een langen neus tegen hem trekt, in 't voorbijgaan een oorveeg, zoodat deze bijna van zijn bank valt*.)

MEESTER.

Wat heeft die brave jongen je gedaan?

MICHIEL.

Die gluipert . . .?

MEESTER.

Dichter bij! — Je komt een vol uur over den tijd! Ik moest je de school ontzeggen, waartoe ik het recht heb; maar ik ben vol innerlijke ontferming, gedachtig je arme moeder! Waarom ben je niet op tijd?

MICHIEL.

Dat weet Meester wel. Ik zag uit de hoogte ginter Meester zelf voor het venster gluren; ik dacht dat Meester zelf er pret in had en het heele school, dat om hem heen stond, vrij af had gegeven (*eenige der groote jongens lachen luid*.)

MEESTER.

Nog brutaal ook! Vlegel, daar, daar! (*hij dient hem een fiksche kastijding toe*) En nu naar je plaats! Eerst nog je reverentie gemaakt en gedankt voor 't genadige recht. (*Michiel wien de tranen in de oogen staan van de pijn buigt even het hoofd en wil gaan.*) Zeg nu: wees gedankt, meester!

MICHIEL.

Dat doe ik niet.

MEESTER.

Je zult.

MICHIEL.

Ik doe niet wat ik niet kan.

MEESTER.

(*plak en gard grijpend.*) God vergeve me de zonde, ik zou haast gaan vloeken! Naar je plaats . . ! waar je den heelen namiddag blijft zitten. We zullen later afrekenen, dat beloof ik je.

(*Michiel is, achter Meesters stoel om, Maarten, die daar te pronk staat en zijn armen alleen omhoog houdt als hij denkt dat Meester om zal kijken, voorbij gegaan. Hij spreekt zacht met hem, wijst op een spijker aan het benedeneind van 't gestoelte en geeft hem touw van het kluwen, dat hij, naar zijn plaats gaande, langzaam afwindt.*)

JOOST.

(*tot Michiel die naast hem gaat zitten.*) Chiel, hoe durfde je den toren op? (*de andere jongens spreken hem toe: een vervaarlijk gegons van stemmen.*)

MEESTER,

(*zich het zweet van 't voorhoofd wisschend*). Stilte! We zullen de historische les van gister continueeren. Attentie, kinderen! (*gemoedelijk.*) Zet nu de kamer van je hersens eens wijd en waag open! 't Zal wel een heel klein hokje wezen, maar zet dezelve open, opdat er een kruimel kennis naar binnen valle! (*het groote boek openend.*) Wij zijn gebleven bij het boek van Adams geslachte. (*op zalvenden toon.*) „Ende Kenan leefde zeventig jaren ende hij gewan: (*Maarten heeft aan Meesters pruik het touw vast gemaakt en ligt dit onder den spijker. Eenige jongens zien het en lachen.*) (*verontwaardigd.*) Lachen jelui? Dat's helligschennis! (*hij ziet eensklaps om naar Maarten, die allerlei grimassen heeft staan maken, maar bij meesters blik stil en onderworpen met de handen in de hoogte staat.*) Hm! Hm! (*tot Joost*) Nu, wie gewan Kenan, Joost? 'k Meen: Joost, niet uit de wolbaal, maar den dikzak. Kenan gewan . . .? Zal je antwoorden, Joost? (*gemoedelijk*) Hoe wil je de afkomst van je vader en grootvader kennen en je eigen toekomst, als je Adams geslachte niet weet? (*boos*) Zie me niet zoo nuchter aan, vetklomp! (*Joost prevelt, hakkelt maar brengt geen verstaanbaar woordt uit.*) Ende Kenan gewan . . . (*galmend*) Mahalaleël. Nu, wien gewan Kenan?

JOOST.

(*haastig*) . . . leël.

MICHIEL.

(*hem influisterend*) Mahala . . .

JOOST.

leël . . . mahala.

MEESTER.

Eend . . ! Vlek van de school! Op de tafel te pronk! (*tot Lammert*) Krijg den bok, brave Lammert, en hang dien den stommerik om! (*Joost barst in tranen los.*)

MICHIEL.

(*tot Joost*) Niet huilen! dat's laf.

(*'t is doodstil geworden. Joost, met den bok om, op de tafel.*)

MEESTER.

We zullen nu voortgaan met het boek van Adams geslachte. Ende Henoch gewan? Wien gewan Henoch, Michiel Adriaansz.?

MICHIEL.

(*achter zijn rug even het touw beproevend.*) Methusalem, Meester! en zijn vader was, dat spreekt, Henoch, die een van de Vroedschap, misschien wel een Burgemeester geweest is, zoo wijs was hij.

MEESTER.

Goed geantwoord! Daar gaat éen streep van je kerfstok af. (*zalvend vervolgend*) „Henoch dan wandelde met den Heer ende hij was niet meer, want de Heer nam hem weg . . ."

(*Michiel trekt aan 't touw. Een kreet van verbazing! Meester slaat verbijsterd de hand aan de wegglijdende pruik, maar te vergeefs: het hoofddeksel glijdt weg. Meester staat met kalen schedel. Schaterlach der kinderen.*)

« Helsch gespuis! »

MEESTER.

(*plak en gard in beide handen nemend; woedend.*) Helsch gespuis! (*hij vliegt zijn stoel uit, met de beide wapenen zwaaiend; Maarten ontvlucht de hem toegedachte kastijding.*)

MICHIEL.

Ik dee 't, meester! Ik alleen! (*de jongens duwen hem de deur uit. Al de kinderen gaan aan den haal. De meester*

kaalhoofds ze achterna. 't Wordt gezien. Er wordt luid lachen gehoord.)

AAGT.

(*het hoofd links door een kier van de huisdeur stekend.*) 't Heele school leeg! (*binnen tredend*) Waar steekt Meester? Wat hebben ze daar toch op straat? (*Marten ziende, die hijgend en blazend terugkeert, in zichzelven prevelend en met de beide schoolmeesterlijke wapenen om zich heen slaande.*) Heere-gut, Meester Marten.... Martinus.... in wat voor situacie is u!

MEESTER.

Vrouw, nader me niet...! Spreek me niet toe!... Aagt, 'k neem mijn vorig ambacht weer op — ik ga weer op de snijerstafel zitten. En als mijn schaar dan 't dikste laken en duffel aan reepen snijdt, dan zal 'k plezier hebben, want dan zal 'k denken, dat ik een van die boeven te pakken heb.

AAGT.

(*heeft de pruik gevonden en hem die op het hoofd geplaatst*). Best, man! Ga dan je vaderlief ook maar weer dragen!

MEESTER.

Maar je blijft me „meester" noemen en met reverentie aanspreken. Dat wil 'k er ten minste nog van hebben!

Tweede Tafereel.

Woning van Vader de Ruiter. Armelijk, maar helder. Roode bakken met zand bestrooid. Vuur op de ijzeren plaat onder den grooten schoorsteenmantel. Boven het vuur aan een lange ijzeren ketting een groote waterketel. Een eenvoudige spijskast, waarop eenige pullen. Op den schoorsteenmantel achter latten enkele glimmende tinnen borden. Houten tafel en stoelen. Op den achtergrond twee vensters met kleine ruiten, thands openstaande en het uitzicht gevende op zee. De buitendeur in 't midden. De weg van het strand wordt ondersteld daar langs te loopen. Een lompe leer voert naar den zolder boven.

Alida Jans, ongeveer 28 jaar, schamel maar zindelijk gekleed; scherpzinnig uiterlijk; donker oog; iets krachtigs in houding en gebaar. Zij zit voor 't venster een mansbroek te verstellen, terwijl zij met den voet een wieg in beweging houdt en een slaapdeuntje neuriet. Spoedig komt Buurvrouw Lijsbet op, ongeveer van denzelfden leeftijd, met eenigen opschik gekleed; alles aan haar duidt grooter welvaart aan. Ze leunt in het open vensterkozijn en gluurt een oogenblik naar binnen.

LIJSBET.

(*geeuwend.*) Nog al aan 't kalfateren? Gut, mensch, en het kleinste wurm in de wieg naast je! Geef j'er hem nog niet te drinken bij?

ALIDA.

Pas gehad, buurvrouw! (*lachend*). Ik kan juist niet zeggen dat je me veel licht geeft.

LIJSBET.

Mensch, 't is ook tijd om wat te blazen. Jij beult je af.

ALIDA.

Als je er zeuven hebt . . .

LIJSBET.

En meest maar mondkost voor de helft, hè?

ALIDA.

(*eenigzins schamper.*) Ik wou jou die wel eens zien verdeelen. Bij jou gaat dat makkelijker: jij hebt een even getal.

«Nog al aan 't kalfateren?»

LIJSBET.

Ja, maar twee. Gelukkig! Je kunt op die manier wat meer voor je eigen zelvers wezen.

ALIDA.

Minder mansbroeken verstellen en veel meer voor je spiegel staan, is 't niet zoo?

LIJSBET.

En je man eten geven op zijn tijd, is 't niet zoo? — Ik heb 't avondstuk al op tafel. (*rondziende*) En jij?

ALIDA.

Mijn man komt eerst laat thuis. Die heeft het erg druk in de brouwerij. De drie oudsten zijn op hun ambacht en Michiel zit in de lijnbaan.

LIJSBET.

Hij in de lijnbaan? Gut, mensch, je zeit het zoo trankiel alsof je 't gelooft.

ALIDA.

(*zich inhoudende*). En waarom zou ik dat niet?

LIJSBET.

Nu, 'k zou haast zeggen, daar is reden voor. Acht dagen geleden dacht je'em bij Meester Martinus ....

ALIDA.

Die is ook bijtijds weer op de snijerstafel geklommen.

LIJSBET.

Hij is er een beroerte door misgeloopen. Kom, ik wip even bij je binnen. Ik kan je hier bijna niet verstaan. (*af van 't venster.*)

ALIDA.

(*binnen's monds*). Blijf maar buiten — ik versta je meer dan genoeg.

LIJSBET.

(*binnen.*) Je moet van Meester geen kwaad spreken, Aal! Hij heeft mijn Lammert lezen geleerd en schrijven en rekenen, en altijd volgehouden dat de jongen een bolletje was. Jammer genoeg voor 't Konsistorie, dat de man van 't baantje afzag. Daar is jouw jongen de schuld van, zeit de buurt, wat ik niet gelooven kan... Ik denk altijd maar 't beste van mijn evennaasten.

ALIDA.

(*scherp.*) 't Is maar de vraag wie je daarvoor houdt.

LIJSBET.

Ja, goeie mensch, haal je hart maar eens op! Ik kan begrijpen, dat het er van binnen spookt.

ALIDA.

(*driftig*). Waarom?

LIJSBET.

Stuif maar op, Aal, dat zal je goed doen! 't Is of je er bij hebt gestaan toen de buurt van je jongen kalde; maar ik geloof altijd het beste, en daarom hield ik tegen de heele buurt staande, dat je Michiel effektief in Lampsens lijnbaan zit. Een heele brave man, hè, die Lampsens! Zoo'n rauwen klant bij zich te nemen! De buurt zei, dat het een waag was, om 't exempel, vat je.

ALIDA.

Een rauwe klant mag 'i wezen, maar er zit couragie in, wat niet altijd gezeid kan worden van bolletjens in lezen, schrijven en rekenen. (*binnen's monds*) Die kan ze in haar zak steken.

LIJSBET.

Aal, ik beklaag je; dat doe 'k waarachtig. Je houdt je goed, maar ik begrijp, dat het je niet in je kouwe kleêren gaat zitten als de jongen zoo huis houdt. Maar je bent voor hem veel te stumperig van natuur. Ik lei er den stok op!

AAL.

Ja, dat's juustement het rechte! De jongen is dol op me, maar als 'k hem sloeg, sloeg hij weerom.

LIJSBET.

Wat een heidensch stuk vleesch!

AAL.

Maar met dat al heeft de jongen iets stouts, weet je. Dat toonde hij toen hij den toren opklom: een stuk, waar de oudste Burgemeester, naar ze me zeien, van gesproken heeft. Mijn man zeit altijd, dat het een goed teeken is als een jongen wat durft: maar dan moet je rijk wezen of familie van de Vroedschap. Och, arm, we zijn maar van de smalle gemeente; dat's nu 't ongeluk van den knaap.

LIJSBET.

Och, Aal . . .!

AAL.

(*krachtig.*) Daar zit bloed van mijn vader zaliger in. Die was een knap en stout soudenier, weet je . . .

LIJSBET.

(*ongeduldig*). Ja wel . . .

AAL.

. . . en die heeft menigeen van de Spanjools in 't zand doen bijten. Geen van Dirk Duivels knechten spanseerde zóo op zijn draver — daarom werd hij altoos „de Ruiter" genoemd.

LIJSBET.

(*snel invallend*). Ja-wel . . . Dat weet de heele buurt al lang! Laat den jongen dan dienst nemen. Onze prince Mouring zal hem wel willen hebben en geeft je licht een acht en twintig handgeld.

AAL.

Onder die woestelingen . . .?

LIJSBET.

Ik zou hem er maar onder stoppen! Daar komt toch niets niemendal van 'em als hij hier blijft; dat zeit de heele buurt, en mijn Lammert. . . .

AAL.

(*uitbarstend*) . . . is een bleeke melkmuil, die de kat in donker knijpt en al wat mijn jongen doet ziet het licht, en daar hou ik van en de heele buurt ook, hoop ik, behalve jij!

LIJSBET.

(*even omhoog ziende; half luid.*) Reken 't haar niet aan, Heere!

(*in de laatste oogenblikken had reeds, heel in de verte, een verward geluid*

van stemmen geklonken. 't Komt steeds dichter bij en is thands zóo nabij, dat de woorden van het lied hoorbaar worden.)

JONGENS *in koor.*

Hij gaf hem smeer.
Och, lieve Heer,
Wat deê het zeer
Aan Lammert, aan Lammert, den lamling!

(*Onder het zingen verschijnen op het pleintje voor de woning tal van jongens met stokken gewapend. Van een dier stokken waait een oranje zakdoek als vaandel; aan andere hangen mutsen en jongenskleedingstukken als zegeteekenen. In 't midden staat Michiel, zonder muts, met lange fladderende hairen, wambuis en broek gescheurd, om den hals een rooden doek vastgesjord en een half gebroken stok, dien hij als kommando-staf gebruikt, in de hand; naast hem staat een neger, Jan Companie.*)

AAL.

(*keek eerst naar buiten, herkent Michiel, tuimelt terug en valt op een stoel neer*). Och, God . . . hij is er weer bij.

LIJSBET.

(*triomfeerend*) Maar mijn jongen niet! (*zet de deur wijd open.*)

MICHIEL.

(*kommandeerend.*) Nog ereis, jongens; de laatste regels!

KOOR.

Wat deê het zeer
Aan Lammert, aan Lammert, den lamling!

LIJSBET.

Wat zingen die Belialskinderen? Is 't geen schande voor God, dat er geen enkel schoutenrakker nu zijn tronie toont!

DE JONGENS.

Hoezee, Michiel! Hoezee, de kaptein!

LIJSBET.

(*naar de verschrikte Aal kijkend.*) Stumpert, wat word je bezocht! Maar 't is je eigen schuld.

MICHIEL.

En nou voor Jan Companie!

DE JONGENS *in koor.*

Een aap in zijn sprongen,
Als de duivel zoo zwart.
In zijn hart,
Toch een echt-Zeeuwsche jongen!

(*Een deftig heer, gekleed als die uit den hoogsten stand, nadert de groep.*)

MIJNHEER LAMPSENS.

Rauwe kornuiten, gaat uit mekaâr! Dadelijk!

(*Zoo gauw de jongens hem zien, nemen ze nederig de mutsen af. De meesten druipen af, maar blijven in de nabijheid staan. Michiel blijft met Jan Companie, die hem vasthoudt.*)

MIJNHEER.

En jij, deugniet....!

AAL.

Dat's hij! (*zij bedekt zich ten deele het gelaat door een tip van haar voorschoot.*)

MIJNHEER.

...je groeit op voor galg en rad, en zulk een wil ik niet onder mijn werkvolk.

«Rauwe kornuiten, uit mekaâr, dadelijk!»

AAL.

(*naar de deur ijlend.*) Drijf zoo niet Mijnheer Lampsens! Och ik weet niet meer wat ik zeggen zal in mijn desperacie!

MIJNHEER.

't Doet me leed, moeder, dat ik zoo'n straffe vermaning moet houden; die niet te temmen deugniet . . .

JAN COMPANIE.

(*driftig.*) Hij mijn vriend is! Geen kwaad zegge van hem of Jan Companie . . . lik me de strooppot! — Chiel, dat een goeje vloek is, hè?

AAL.

Ik bid u, Mijnheer, 't is maar een moriaan, die Uw Edelheid niet kent. Och, gelief even binnen te komen!

MIJNHEER.

(*binnentredend.*) Om jouwentwil, vrouw! Niet dat ik tot eenige klementie inklineer . . .

(*Michiel en Jan Companie volgen: eenige jongens op het pleintjen gluren naar binnen.*)

JAN COMPANIE.

(*op denzelfden toon.*) Hij slaag heeft gehad voor mij . . . hij gevochten heeft voor mij... tegen twee... tegen vijf... hij geen deugniet is, maar een goeje jongen.

DE JONGENS *op het pleintje.*

Als de duivel zoo zwart.
In zijn hart
Toch een echt-Zeeuwsche jongen!

AAL.

Toe, Jan, vertel dat aan Mijnheer! (*Michiel van dichtbij beschouwend.*) Jongen, je ziet er uit als een slons, haveloos als een bedelaar, kwaje jongen!

LIJSBET.

Krasser nog, Aal!

(*Michiels lang hair zit nog verwarder dan vroeger; hij ziet vrij in 't rond; heeft al dien tijd zijn handen in de broekzakken gehouden, uit een van welke een stuk getaand touw te voorschijn komt; bij moeders klacht slaat hij zijn eene hand aan zijn oor en de oogen neder.*)

MICHIEL.

(*bedremmeld.*) En dat moet u maar weer breeuwen — daar heb ik zoo waar niet aan gedacht, Moê!

LAMPSENS.

Er wordt wel wat veel van mijn tijd en mijn medelijden gevergd, vrouwtjen! Na mijn heengaan zal je de okkasie tot remonstreeren niet mankeeren. (*streng tot Michiel*) Wat is er gebeurd? Kort!

MICHIEL.

(*Lampsens vrijmoedig aanziende, maar niet brutaal*) Mijnheer, mijn vriend Jan hebben ze verraderlijk aangevallen en dat heb ik ze betaald gezet — ze zullen 't niet weer aventuren.

LIJSBET.

't Is me toch een brutalert! Maar Mijnheer zal hem de ooren wel wasschen.

MIJNHEER.

Zacht wat, knaap! Je spreekt of je heel wat excellents hebt gedaan.

JAN.

Voor mij gevochten . . . tegen twee . . . tegen vijf . . . tegen tien!

DE JONGENS *in koor, buiten.*

In zijn hart
Toch een echt-Zeeuwsche jongen.

MIJNHEER.

Als je stil aan 't werk was gebleven, zou dat alles niet gearriveerd zijn. Denk je dat ik je in emplooi heb genomen om te lanterfanten en je vrinden de straatslijpers te kloppen?

MICHIEL.

Ik kan 't niet helpen, Mijnheer, waarachtig niet! Als de baas me maar niet in de Lijnbaan vlak aan het raam had gezet. Daar moest ik wel uitzien, en 't woei een stevige bries, en daar zag ik de zee — tóen kon 'k 't niet langer harden. Ik maakte een slippert en vond op 't strand Lammert, den lammeling heeten ze hem, omdat hij altoos de kat in 't donker knijpt krek als zijn moêr, fijne Lijs, weet u . . . .

DE JONGENS *in koor, buiten.*

Och Lammert, och Lammert,
Och Lamling!

LIJSBET.

(*woedend.*) Wat durf je zeggen, vlegel! Lammert was op zijn werk! Lastertong! (*zij heft een hand op om hem te slaan.*)

MICHIEL.

Raak me niet aan of je krijgt van het pak van je jongen.

LIJSBET.

(*door Aal met moeite weerhouden.*) Heb je dien geranseld?

MICHIEL.

Niet een beetje ook; en hem toen in 't pekelvat afgeboend en opgekamd!

LIJSBET.

Gods sakramenten!

AAL.

(*tusschen haar en Michiel dringend.*) Lijs, sla hem niet!

LAMPSENS.

(*streng.*) Vraag die vrouw exkuus! Gauw!

MICHIEL.

(*rustig maar vast.*) Dat kan ik niet. Lammert had mijn vriend Jan uit wrok van achter aangevallen; toen gaf ik hem smeer — daar heb ik niets geen spijt van.

JAN.

Ik er heel veel plezier van heb!

LAMPSENS.

Kom me niet meer onder de oogen! (*Keert zich af.*)

AAL.

Ga niet, mijnheer! Ik vat wel dat UEd. hem niet weerom wil nemen. Och, God! hoe zal zijn brave vader wezen! (*zij schreit.*)

MICHIEL.

(*naar haar toeijlend.*) Moê, huil niet! Lieve Moê, wees niet boos op me!

AAL.

(*hem afweerend.*) Werken, armoê lijen, is niets; maar zoo'n jongen....!

MICHIEL.

(*op Lijsbet toeschietend.*) Buurvrouw, Moê denkt dat ik schuld heb! (*haar zijn rug biedend.*) Sla me, omdat ik je zoon geslagen heb, die mijn vriend Jan sloeg! Sla maar toe!

LIJSBET.

(*angstig hem afweerend.*) De jongen is dol. Dat's de hand des Heeren!

LAMPSENS.

(*ter zijde.*) Daar zit merg in dien knaap! (*luid*) Moeder, ik zal 't nog eens

met hem riskeeren. (*tot Michiel.*) Beloof me dat je van *conduite* veranderen zult en je kunt morgen weer aan de Lijnbaan komen.

AAL.

Wat een pak neemt UEd. van mijn hart. Toe, Chiel, bedank mijnheer!

MICHIEL.

(*aarzelend*). Ik . . . dank . . . Mijnheer!

LAMPSENS.

Beloof je beterschap?

MICHIEL.

Mijnheer moet me maar diep in de lijnbaan zetten, waar ik niets zie van de zee.

LAMPSENS.

Ik zal je op de plaats zetten, die mij het best konvenieert.

LIJSBET.

Dat zou 'k ook meenen!

LAMPSENS.

Wat je vooral mankeert is tucht. (*Lijsbet stemt dat in gebaren toe, zooals al het volgende; zij herhaalt zelfs de krachtigste en strengste woorden.*) Eer uw Vader en uw Moeder en wees alle Overheid onderdanig, zoo leert de Schrift. Wie niet werkt en toch loon ontvangt is een dief. Versta je goed? Een dief, die in 't klein begint en, altijd progresseerend, in 't rasphuis eindigt. Door te groote tolerantie zou ik *complice* worden. Ik begin dus met je daggeld tot een halven stuiver te verminderen; hou jij je alevel tot Oogstmaand goed, dan zal je 't merken in je loon.

« Daar heb je den kotter van roojen Krijn! »

MICHIEL.

(*luistert eerst aandachtig; spoedig echter dwalen zijn blikken in 't rond en ten laatste het open venster uit naar de zee.*) Kijk, Jan! (*met dezen ijlt hij naar het venster.*) Daar heb je den kotter van roojen Krijn! Wat reeft'i zijn zeilen! 't Is of hij bang is voor de bries!

LAMPSENS.

(*beleedigd.*) Een lid der Vroedschap is zóo iets nog niet gepasseerd . . . heel kras!

LIJSBET.

(*tot Aal, heengaande.*) De Heere is de Gerechte! Daar komt zwavel en vuur over dit huis! Ik berg me! (*haastig af, terwijl Aal als bedwelmd staat.*)

LAMPSENS.

(*die zich overwonnen heeft: goedig tot Aal.*) Moeder, zend den jongen naar zee!

AAL.

(*angstig*). Naar zee! Die groote . . . diepe zee . . .!

DE JONGENS *in koor, buiten.*

Hoogtij! Hoogtij! — wie gaat meê?
Naar zee! Naar zee!

(*Michiel en Jan vliegen de deur uit.*)

MIJNHEER.

(*daarop duidende.*) Nu, moeder, nu?

DE JONGENS *in koor, buiten.*

Naar zee... naar zee!

AAL.

(*laat het hoofd zinken.*) Mijnheer heeft gelijk . . . het moet.

(*terwijl de gordijn valt, herhaling van: Naar zee... naar zee!*)

Bij « 't dorstig Matroosken. »

Derde Tafereel.

(48 jaar later).

Derde pinxterdag, 15 Juni 1666.

Den dag te voren is de Engelsche vloot na een vierdaagschen strijd uit zee gejaagd.

Vlakte, even buiten Vlistingen, uitziende op de zee. Links op den achtergrond een steiger (niet praktikabel) waaraan verschillende koopvaarders liggen vastgemeerd. Sjouwerlui (niet zichtbaar) zijn druk bezig met lossen. Aan denzelfden kant, maar zich verliezende aan den horizon, een mastbosch van

groote schepen. Links, 1e en 2e plan, lage duinheuvels, waarboven het rieten dak van een paar huisjens uitsteekt. De weg naar de stad loopt daar langs. Op den achtergrond rechts een schuin naar de vlakte afloopende hooge duin, waarop tal van mannen en vrouwen, turend naar de vloot aan den horizon. Tegen dat duin aan (2e plan) een taveern waar „het dorstig matroosken" uithangt: een net uitziend huisken met twee vensters, tusschen beide de deur. Alles openstaand. Houten banken en tafels buiten. Bier in aarden kruiken of tinnen kannen en kroezen.

Bij 't opgaan der gordijn zitten een paar bruin uitziende boeren in Zeeuwsche volksdracht druk aan 't bier drinken. SIEBERT, *de dikke waard, maakt zich druk in huis en buiten met schikken van tafelen en banken. In de verte het gezang der lossende en ladende sjouwerlui, waaronder het geluid der takels van tijd tot tijd zich hooren laat.*

GEZANG.

1.

Daar was eens een rauwe knaap.
Die wou gaan varen,
Die wou gaan varen,
Klimmen kon 'i en plukhairen,
Ja plukhairen
Als een aap.

2.

Moesie gaf een bootram meê.
Hij wou een zoopje,
Hij wou een zoopje!
Wil je, zeit ze, een zoopje, rekel,
Zuig dan pekel
Uit de zee!

3.

Of Michel ook pekel zoog!
Platvisch en paling
Kwam in de maling.
Turksche kreng en zwarte nikkert,
Britsche dikkert
Raakte' op droog.

4.

Deê je wat hem niet beviel...!
Zoek je de baaien,
Zoek je de baaien,
Dank je er voor om bij te draaien...!
„Naar de haaien"
Roept Michiel.

1e ZEEUWSCHE BOER.

(*na een fermen slok.*) Hoor je ze daar ginter? 't Liedje van Michiel — onze Admiraal! Ben je ook niet grootsch op 'em?

2e BOER.

Heb je ooit de punt van zijn neus gezien sinds hij in de grootheid zit? (*tot den waard.*) Holla, Siebert... ik lust je bier niet. — Een vaantje wijn!

1e BOER.

Een mensch kan toch niet op land en water te gelijk wezen. Over de veertig jaar is hij al van ons weg. Hij kon vóor je staan en je zou 't niet weten, had je de prent niet gezien bij den drukker in 't lange Delft binnen Middelburg. Zijn oud moêrtje, heb ik me laten vertellen, moet hier nog ergens hokken.

2e BOER.

't Kan wezen! . . . Siebert! Ben je door al het schieten ook al doof?

SIEBERT.

(*hijgend naderend.*) Wat wil je voor wijn, boer Winne? (*rad*) Delewijn, Bacharach, Anjou, Muskaat . . .

2e BOER.

Niet zoo gauw! Wat heb je toch? Hebben ze je van morgen een levende paling laten inslikken?

SIEBERT.

Pinxter drie — en mooi weertje! Wel wat luchtig maar toch een zomersch luchtje! En dan als onze Michiel gister de baas op zee is gebleven, wat ik wel zou denken — en ik weet nog wel wat af van zeezaken! — dan heb ik de Vroedschap, zelfs de Hooge Meugendheden uit Middelburg hier te wachten, want ze kennen mijn wijnen . . (*rad*) Bourdeaux, Orléans, Meuzer, Bacharach, Anjou, Muskaat..... Wat wil je?

2e BOER.

Wat heel goeds en goedkoops!

SIEBERT.

(*lachend,*) Dat kennen we! Uwees zal het hebben. (*binnen 's monds onder het heengaan.*) Wat heel zuurs en heel duurs, rijke vrek! (*de herberg ingaande, roepend.*) Sijtje! Sijtje! (*deze brengt Boer Winne, terwijl die op 't duin aan 't spreken zijn, een vaantje wijn.*)

EEN DER MANNEN *op het duin.*

Het zeggen is, dat hij den Engelschman ten langen leste uit zee heeft getrommeld.

EEN TWEEDE (*als boven.*)

Getrommeld? Zeg maar gedonderd.

VROUW BOUDEWIJNSZ (*als boven.*)

Dat zeg je wel, Freek! 'k Ben nog doezelig van al dat opspeulen. En dan

te weten dat je er twee jongens bij heit en dat éen blauwe boon....

EEN DERDE.

(*uit de straat komend tot de andere op het duin, terwijl hij in zee tuurt.*) Heel wat zeilen ginder in de Wielingen! Daar waagt zich geen Engelschman! 't Zijn de onzen . . . Dan hebben we ze ereis voor hun broek gegeven.

DE EERSTE, *van 't duin sprekend.*

't Mocht ook wel. Heugt je nog de miserie van 't vorig jaar?

VROUW BOUDEWIJNSZ.

Als hij 't eens gewonnen had en hier aan wal kwam . . . !

DE DERDE.

Lik maar, je krijgt toch niets binnen! 'k Wed dat hij weer in Hellevoet aan wal stapt. 't Is immers altijd alles voor Holland; voor Zeeland het nakijken alleen!

VROUW BOUDEWIJNSZ.

En 't is toch een van o n z e jongens!

(*Zij wordt op zij geduwd door een schaar jongens en meisjes: welvarend uitziende boeren en boerinnetjes, trippelend het duin afstappend ; in koor zingend.*)

Pinxter drie.... Pinxter drie!

EWOUT.

(*het mooiste meisje bij den arm vattend en een mottige een lummeligen jongen toeduwend ; zingend.*)

Ik neem d e z e — jij pakt d i e!

(*hij zoent haar, wat door de jongens wordt nagevolgd.*)

MOOI-ELS.

(*Ewout wegduwend.*) Er is hier geen brug of vondertje, brutalert!

EWOUT.

Hoor je 't, jongens! D a a r mogen we op zijn Zeeuwsch 't er van nemen! Bestig! op voorhand dus, jongens! nóg een! (*algemeen kussen, terwijl van achter de herberg een rommelpotspeler het gekus en het gezang begeleidt.*) En nu weet ik voor ons allemaal een plekjen achter 't duin, waar we op zijn elf- en dertigst Pinxster drie kunnen houden. (*hij neemt Mooi-Els om haar midden*; *de anderen doen met hun meisjes insgelijks*; *allen verdwijnen dansend in de deur der herberg*, *zingend.*)

Pinxter drie, Pinxter drie!
Ik neem d e z e, jij pakt d i e.

(*eenige mannen dalen van 't hooge duin neer en voegen zich bij de twee boeren. Ze stoppen de pijpjens en steken die aan, aan de kool vuurs in een aarden bak op tafel. Siebert en Sijtje bedienen ze van bier. Uit de straat klinkt de heesche roep, eerst in de verte maar langzaam nabij komend, van een onzichtbaar venter van groenten en een van zoeten waar, eerst achtereenvolgens, dan krijschend en verward te gelijk.*)

GROENTE-KOOPMAN (*grove stem.*)

Luiksche erwten, platte boonen, goed gedroogd! Keulsche cappers! Peenen met lange steerte!

ZOETE-WAAR-KOOPMAN (*kraakstem.*)

Lekkere kruitkoek! Eele rozijnen en sukkaad! Echt Pinxterlekkers! Smakelijke bagijnen- en benistekoek! Die er van eet, nooit van een dokter meer weet! (*met verheffing van stem.*) Moppen in soorten, peper-, stroop-, honingkoek!

GROENTE-KOOPMAN.

Schorseneeren en platte boonen!

ZOETE-WAAR, DITO.

Moppen in soorten, vier duiten de 10! *te gelijk.*

GROENTE-KOOPMAN.

Keulsche cappers! platte boonen!

ZOETE-WAAR, DITO.

Vier duiten de tien, neem maar weg elf! *beiden nóg luider, elkaâr overschreeuwend.*

SIEBERT.

(*na 't laatste gescheeuw.*) Potsseldrementen, wat een heidensch gekraai en lawaai! (*naar de straat gaande.*) Zeg ereis, kooplui! 't is Pinxter drie! 't Is een rustdag, zoo wil 't de Schout! (*achter de herberg uit de verte, maar toch goed hoorbaar, klinkt de rommelpot en de zang der dansenden.*)

EVERT JANSZ. (*de groente-venter.*)

(*Heeft iets van een zeeman in houding en gang. Bruin verweerd gelaat, donkere baard en hair; iets gluimpends in de oogen; een strooien hoed met neerhangenden rand verbergt het grootste deel van zijn gelaat. Onder 't voortkruien tot den zoete-waren-venter achter zich in de straat; brutaal.*) Keer jij maar om, ik ga door. (*tot den waard met iets sarrends in zijn toon.*) Zoo, hou jij hier rustdag, fijne beschuit? En dan dat jolig troepje ginter? Ja, zoo zijn ze: met den mond preeken en met de hand krabbedieven, hé!

SIEBERT.

(*dreigend*) Op wie zeg je dat?

EVERT.

Op me zelven waarachtig niet! (*laat zijn wagen op den achtergrond staan en gaat naast de boeren zitten; op de tafel slaande.*) Een glas Bergen-op-Zoomsch! Geen praatjes meer! Ik betaal vooruit. (*Siebert grommend af; brengt later 't gevraagde en krijgt dadelijk betaling.*)

1e BOER.

Je bent venter, hè? (*Evert wijst, terwijl hij zijn pijpje uit de tabaksdoos van den boer stopt, die 't niet durft beletten, op zijn kruiwagen.*) Dan heb je okkasie om wat te hooren . . . Weet je iets uit zee?

EVERT.

Meer dan jij, zandhaas! Bij 't lemieren van den dag was 'k al op den

uitkijk. Zestig zeilen telde ik, als je de lappen presenning, met gaten zoo groot als je moêrs achterend, zoo blieft te noemen. 't Is een ontredderde boel. Een hoop meeuwen met lamgeschoten vlerken!

2e BOER.

Ook een zeeman geweest? en nou groenteboer? Hm! Hm!

EEN DER BURGERS.

Leg 't niet met hem aan, boer! Hij staat onder protektie van Mijnheer den Schout. (*tot den boer, die met de oogen naar een andere plaats uitziet.*) Kom hier maar zitten!

« Onze tweelingen op Pinxter drie ook hier! »

(*Evert trekt zijn mes uit zijn linker broekzak even half uit de scheê, maar bedwingt zich. Op het duin hoort men door de daar op den uitkijk geblevenen hartelijk een herhaald:* „goêdag! goêdag samen" *roepen.*)

(*Willem Krijnsz, een blind matroos, met een doek voor de oogen en Ruur Bijlsz, met een houten been en een houten stok, dalen van 't duin af.*)

WILLEM.

Hebben we een zwaantje te pakken, Ruur?

RUUR.

Ja, Wim!... (*hem leidend en helpend.*) Voorzichtig, ouwe jongen, val niet van de trap!

SIEBERT.

(*Ze te gemoet gaande.*) Wel, wel, onze tweelingen op Pinxter drie ook hier! Welkom in het dorstig matroosken!

WILLEM.

Neemt de landkrab ons in de maling, Ruur?

RUUR.

Mijn drooge tong zeit dat'i 't goed meent.

WILLEM.

Voor je Pinxter drie komen we waarachtig niet, maar wel om wat dichter bij de vloot te wezen. Kunnen jelui hier „de zeven provinciën" zien?

RUUR.

(*tot de anderen.*) Daar is Beste-vaêr op, vat je.

1e BOER.

Je hoeft geen matroos te wezen om dat te weten.

WILLEM.

Wat 's dat er voor een, Ruur?

RUUR.

Een peueraar denk ik, Wim!

SIEBERT.

(*die een paar stoelen en een tafel op 't midden van 't tooneel heeft neergezet.*) Zuigelingetjes, gaat nou hier eens zitten! Zeker een kroes brandemoris!

WILLEM.

Een kan! (*gelach.*) En weten jelui hoeveel smeer de Engelschman gehad heeft? want smeer heeft hij gekregen — dát kon ik hooren aan onze schoten. Die donderden gister middag zoo hartelijk!

RUUR.

Och, Wim, ze weten misschien niet eens dat de vloot in de Wielingen ankert.

EVERT.

(*schamper.*) Ja, dat weten we hier heel goed en nog veel meer dan een paar blinden en lamgeschoten doê-nieten. (*afkeurend gemor.*)

EEN DER BURGERS.

Dat's gemeen . . . in 's lands dienst . . . !

EVERT.

. . . heeft de een zijn oogen en de ander zijn been verloren. Daarvoor kreeg de een vijftien honderd en de aâr zeven honderd gulden. Een aardige duit om een lijfrente voor te koopen. 't Is nog de vraag of het kijkgat van d'een en de poot van den aâr zoo veel waard waren.

WIM.

Wat is er dat voor een? Visch of dieragie, Ruur?

RUUR.

Een zeekreng, Wim! Van wat soort is niet meer te zien — dáarvoor is hij te ver heen. (*gelach.*)

TWEEDE BURGER.

't Heeft er wel wat van. Zoo wat een half jaar geleden een matroos uit Holland en, sedert: hier met een kruiwagen onder protektie van den Schout.

EVERT.

Ben je van 't laatste zoo zeker, dan zou 'k als ik jou was, wat meer mijn mond houden, vatje! (*de burger staat eenigszins verlegen op en gaat het duin op.*) (*ter zijde*) Bij hem is 't van binnen ook niet pluis! Die kaerel lijkt me! (*luid*) Siebert, een hoedtje brandemoris! Gauw! Ik betaal beter dan de beste en je leutert altijd als ik wat kommandeer.

SIEBERT.

(*gemoedelijk*) Neem een goeden raad van me aan: laat het er bij blijven!

EVERT.

(*een groot stuk zilver op tafel gooiend*). Daar heb je op voorhand een Zeeuw! en nou beenen gemaakt! Een pint brandemoris!

SIEBERT.

(*het geldstuk goed bezien hebbend.*) Waarachtig, echt! Je zult bediend worden, Mosjeu!

RUUR.

Alleen een kaperkapitein aan land is zoo royaal, Wim!

EVERT.

Dat kan jij zeker van heel nabij weten.

RUUR.

(*opspringend.*) Denk je dan . . .? Hond! Ik heb twintig jaar onder Beste-Vaâr gediend . . . (*Siebert brengt Evert een kan.*)

EVERT.

(*sarrend, een grooten slok nemend.*) Dat bracht je zeker geen windeieren... Geflikflooid, hè, en niet een beetje gezakt met-een. Nou, dat's geen zwaar werk.

WILLEM.

Nu moet je vertellen, Ruur, hoe je aan je lijfrente kwam.

RUUR.

Neen; maar wel wat onze Beste-vaâr, waar die hondsvot, geloof ik, zijn tong tegen uit durft steken, voor een kaerel is. Jelui houden hem licht maar alleen voor een goed stuurman en op zijn best voor een Sinjoor Bramarbas, die maar op goed avontuur de kartouwen laat donderen. Je moet dan weten, dat we op de kust van Barbarijen waren met een paar ouwe karkassen; nog slecht bemand bovendien. Daar raken we bezet door een partij Franschen, waar we in vreê meê waren. Zoo dacht onze ouwe, die toen nog maar kaptein

en even in de dertig was. Maar 't viel hem danig uit de gis, zooals onzen hofmeester, toen 'i de kat bij de piepkuikens opsloot. We werden goejen prijs verklaard. Maar de gemeene rekel had buiten onzen ouwe gerekend. Die ging, of hij op een smulpatijtjen gevraagd was, aan boord van den ander — ik mocht meê. Daar stonden er wel vijftig korte bruine apen om ons heen, met hun kaptein in 't midden. „Ik wil vrij doorgaan" zei mijn ouwe, 'k moet zeggen: ferm, met een opgezetten krop. Maar de ander was ook niet van gister en lachte hem in zijn koeterwaalsch hard op uit. Ik had mijn vuist al klaar om hem een opstopper te geven, maar, of mijn ouwe 't begreep, hij trapte achteruit vlak op mijn likdoorn en bleef toen amikaal met den françoos voortparlementeeren, dien hij aan 't lachen, en ten leste zóo ver kreeg, dat hij hem vroeg of hij ook dorst had. „Ongemakkelijk!" liet ik me op mijn manier ontvallen, waarop mijn ouwe me aankeek als de wolf roodkapje. Toch zei hij zoo wat eigenst 't zelfde. „Wat wil je dan hebben? Wijn of water?" vroeg de françoos, en toen deê mijn ouwe een stap vooruit en zei met een stem, als maar alleen de beste zieketrooster bij de hangmat van een dronken matroos kan opzetten: „Ben ik een gevangen, zoo geef me alleenig water, maar ben ik een vrij man, zoo schenk me wijn". En wat deê toen de ander? Hij liet wijn op dek komen; en die twee dronken en klonken, maar ik kreeg geen drup.

1e BOER.

Dat was erg gemeen. (*alle lachen.*) Wil je nou nog wat nemen? Siebert, geef hem nog een kleintje!

WILLEM.

Maar nu heb ik jelui te vertellen waar hij zijn poot liet. We werden geënterd. Dat was nooit gebeurd. Onze ouwe was al Vice-Admiraal en vocht aan boord tegen vier, terwijl hij een aangeschoten kajuitsjongen nog vrij hield. 't Dek was zoo glibberig van bloed dat hij uitgleê, juist toen hij zoo'n roodhairigen zwetser den laatsten stoot zou geven. Of ze er gauw bij wouen wezen! Ze leien op hem aan, maar Ruur niet lui, als de bliksem op den ouwe neer!.... en zoo ving hij de kogels!

RUUR.

Niet waar, Wim! Jij was er 't eerst bij en kreeg de blauwe boonen in je hersenkas; ik maar in een poot. Als je vertellen wilt, doe 't dan goed en ga niet liegen! (*er wordt toejuichend op de tafels geklopt.*)

EVERT.

(*grommend opstaande en naar zijn kruiwagen gaande, halfluid.*) Een paar flauwe kaerels! Weeke pap!

(*In de verte rechts de rommelpot en het dansliedtje; links in de straat een gegons van stemmen; uit de straat haastig opkomend, in luitenantsuniform, even acht en twintig jaar, den arm in een doek en met verbonden hoofd:*

JAN BOUDEWIJNSZ.

Is hier Vrouw Boudewijnsz uit „het suikerbrood," mannen?

(*Evert laat zijn kruiwagen staan en keert nieuwsgierig terug.*)

RUUR.

Wim, een officier van de vloot! (*beiden staan op.*)

VROUW BOUDEWIJNSZ.

(*van het duin afvliegend.*) Mijn Jan! Mijn Jan! (*vliegt hem om den hals*) God, wat zie je er uit! En Dolf, mijn Benjamin, is die ook meê gekomen?

« Mijn Jan! Mijn Jan! »

JAN.

Neen, die kan nog niet, die is zijn neus kwijt.

VROUW BOUDEWIJNSZ.

Heer in den Hemel! En je zegt me dat zoo rauw!

JAN.

't Is ook wat. De meester zei dat hij 't restant een beter fatsoen zou geven.

VROUW BOUDEWIJNSZ.

En wat heb jij?

JAN.

Niets te beteekenen; maar u moet wat meer respekt hebben voor mijn arm.

RUUR.

Luitenant, met permissie, brengt u goede tijding?

JAN.

Dát zou 'k meenen. Weten jelui dan nog niets? Vier dagen zijn we slaags geweest, maar we hebben ten leste ze uit zee geklopt.

WILLEM en RUUR.

Leve Beste-vaêr! Leve Kees!

ALLEN (*behalve Evert.*)

Hoezee! Hoezee!

JAN BOUDEWIJNSZ.

(*opgewonden vertellend*). Zestig zeilen liggen daar ginder in de Wielingen. Van de Engelschen zijn er wel twintig schepen genomen, verbrand of gezonken. Er was bij ons op „de Zeven Provinciën" een Fransche prins aan boord. Een ferme jonge kaerel! Hij stond meest naast den Admiraal op de Kampanje en dien hoorde ik zeggen, dat hij nog nooit zoo iets had bijgewoond. Een zeegevecht, zei hij, beteekende wat meer dan een veldslag. Hij had waarachtig reden voor dat zeggen! Er waren oogenblikken, dat er drie duizend stukken te gelijk losbrandden. De meesten onzer hoorden niets meer, want ze waren doof geworden. Dat was goed ook, want daardoor konden we niet het gekerm hooren van onze gekwetsten en stervenden. Waren we maar van tijd tot tijd ook blind geweest, dan hadden we het bloed niet kunnen zien, dat uit de spuigaten in zee liep en den pekel rood kleurde mijlen wijd!

WIM.

De luitenant is zeker nog maar een kuiken, Ruur!

JAN BOUDEWIJNSZ.

(*tot Wim*) Ouwere dan jij zeien dat ze nooit zoo iets hadden bijgewoond! En dat duurde vier dagen! De drie eerste waren nog maar kinderspel, vergeleken bij den vierden. Ik zag den Admiraal nooit zoo ernstig, vooral toen een versch eskader de Engelsche vloot kwam versterken. Wij waren alle doodmoê en daar kwamen er veertien opzetten, die heelemaal frisch waren, met wel duizend stukken. Toen kwam 't er op aan! Beste-vaêr werd de hulp van allen. Waar Admiraal Tromp of van Nes zich te ver hadden gewaagd, daar kwam hij aangieren om ze te ontzetten. De „zeven provinciën" waren overal en boorden dwars door alle vijanden heen. Wat wonder dat ze er respekt voor kregen! En eindelijk — ouwen, hebben jelui dat ooit bijgewoond? — toen klonk het van de Kampanje uit Beste-vaêrs mond: de bloedvlag in top! Rustig werd het kommando gegeven, maar ik zag een pikbroek, wiens heele bakkes één likteeken was, een oogenblik bleek worden. Dat was het signaal, om door de Engelsche liniën heen te breken. En dat gebeurde! Ze stoven uit mekaâr als een troep meeuwen. Daar vlogen fregatten van 80 stukken in de lucht! Daar stond er een van 90 in brand! Daar zonk een Engelsch Admiraal, die zich niet over wou geven, in de diepte weg! De zegen was ons! De vijanden vlogen voor ons heen zonder een kik meer te geven! Viktorie! Viktorie!

(*de twee oude matrozen gooien hun mutsen in de lucht, terwijl zij met de anderen Victorie! roepen. Evert is van lieverlede gaan luisteren, dreigt meegesleept worden, maar keert zich wrevelig af.*)

JAN BOUDEWIJNSZ.

Siebert, geef me gauw een vaantjen wijn! Mijn keel is zoo droog; ik heb

't al zoo dikwijls moeten vertellen. Eerst aan de Hooge Overheid te Middelburg . . ! Ja, Moê, ik ben in de volle vergadering der Heeren Staten geweest. Ze komen hier allemaal naar toe, om den Luitenant Admiraal-Generaal te begroeten.

VERSCHEIDENE STEMMEN.

Komt die dan hier?

JAN BOUDEWIJNSZ.

Hij moet er al wezen. Zeker aan den Schelde-kant aan wal gestapt! Toen ik van morgen naar land ging in kommissie, lag het adviesjacht, dat de Admiraal over moest brengen, al naast ons schip. (*Siebert brengt hem wijn.*) (*na het vaantjen in een slok geledigd te hebben.*) Hoeveel?

SIEBERT.

(*opgewonden*) Niets! Nóg een? (*Jan bedankt.*)

RUUR.

Wim, ga je meê Beste-vaêr zien?

WILLEM.

Had ik nu den rakker hier, die me de ooggaten leeg schoot!

RUUR.

Daar dacht ik niet aan. Arme Wim!

WILLEM.

Toch ga ik meê!

JAN BOUDEWIJNSZ.

Gauw dan maar, jongens! want anders zien jelui niets. De Admiraal moet er al lang wezen. 't Zeggen is dat de Heeren hem ten eten zullen vragen op 't Stadhuis. (*weg gaande.*) Dag, Moê!

VROUW BOUDEWIJNSZ.

Ik ga ook meê, jongen!

ALLEN, (*behalve Evert en Siebert*).

Wij ook!

JAN BOUDEWIJNSZ.

(*tot zijn moeder*) Mij goed, maar een beetje respekt voor mijn arm, vat u? (*Zij vertrekken haastig; ook de groepen op 't duin, die onder het verhaal zichtbaar zijn geworden, op de helling gegroept, volgen juichend de anderen.*)

SIEBERT.

Kon ik óok maar mee! (*hij zet banken en tafels in orde en verdwijnt met kroezen en kannen in de gelagkamer.*)

EVERT.

(*Alleen. Hij valt op een bank neer, eerst grimmig voor zich ziende; dàn bedekt hij zich het gelaat met de handen*) O God! wat een pijn! (*hij haalt zijn kortjan te voorschijn en bekijkt het.*) Er was eens een tijd dat ik goed met je te recht kon! (*wild*) Wie roept daar: lafaard?... Lafaard, ja, dat ben ik! (*met de hand voor de oogen de gelagkamer insluipend.*) Nóg een pint brandemoris, Siebert!... Gooi er wat peper in!

(*Van het hooge duin daalt de Admiraal de Ruiter, gevolgd door een matroos, neer. Een wandelstok in de hand. Zijn kleeding, schoon rijk, moet de blijken dragen in den kruitdamp te zijn geweest; de veêren op den hoed geknakt; de hoed zelven gedeukt. Aan het kostuum mag geen oranje zijn. Hij is van middelbare lengte, wel gezet, vlug, sterk. Zijn voorhoofd breed; zijn aanschijn blozend; zijn bruine oogen doordringend; hair en baard van nature bruin, hier en daar grijs. Dikke opstaande knevel; zijn voorkomen is deftig en hoog; streng, gemengd met vriendelijkheid. De matroos draagt 's Admiraals mantel.*)

DE RUITER.

(*niemant ziende*) Gelukkig! Door niemant gezien — juist zoo als ik 't wou. (*tot den matroos.*) Maat, loop zoo gauw als je kunt naar het jacht terug en zeg den kaptein dat hij 't hier naar de haven boegseert. (*op den mantel wijzend.*) Sla me dien maar om! (*de matroos met onderdanig saluut af*). Als 't ouwtjen maar niet schrikt als ik zoo op eens voor haar sta! Hoe zal 'k haar vinden? (*rond ziende*) Alles hier als vroeger! Neen, 't ziet er netter uit... meer welvaart. (*naar het duin ziende*) Daar ben 'k wel eens afgeduikeld! (*hij gaat zitten met den rug naar de gelagkamer.*) Holla! is er iemant? een kroes dun bier!

SIEBERT.

(*uit de gelagkamer.*) Dadelijk, huisman! (*hij brengt een kroes; zoodra hij den bezoeker ziet, schrikt hij zóo, dat hij den kroes zou hebben laten vallen indien de ander hem niet reeds gevat had.*) Mijn... heer... Admiraal-Generaal, verexkuzeer... het respekt... de eer... (*hij snelt de straat in... roepend*) Hier! allemaal hier naar toe! gauw gauw!

« Maat, loop zoo gauw als je kunt naar 't jacht terug! »

EVERT.

(*naar buiten glurend.*) Ja... waarachtig daar staat hij, die me kapot heeft gemaakt! (*hij sluipt de taveern uit en nadert langzaam den Admiraal, die hem den rug houdt toegekeerd.*)

DE RUITER.

(*Siebert glimlachend naziende.*) Die vriend is op 't oogenblik mijn ergste vijand. Hij gaat me den heelen boel bijeen schreeuwen. Maar vóor hem dat lukt kan ik al bij mijn oudtjen wezen. (*Evert, kortjan in zijn rechter verborgen houdend, is hem zwaar hijgend nabij gekomen. De Ruiter bemerkt het en keert*

zich om; forsch.) Wat wil je? (*het mes bespeurend.*) Heb je 't op mij gemunt? (*hem met zijn stok den hoed van het hoofd slaande en dan een stap naderend*) Ik ben niet bang . . . Durf dat ook zeggen, Willem Evertsz., eens opperstuurman van de Omlandia!

EVERT.

(*eerst met neergeslagen oogen, maar eindelijk den Admiraal aanziende.*) Ja, ik ben eenmaal bang geweest en toen . . .

DE RUITER.

. . . eerloos verklaard en onbekwaam den lande ooit meer te dienen.

EVERT.

Wel bedankt voor de herinnering! (*met verbeten woede.*) Ja, zoo luidde het vonnis, dat me naar omlaag schopte . . . (*prevelend*) Ik heb nu niets meer te verliezen . . . (*hij klemt zijn mes vaster in de vuist.*)

DE RUITER.

(*rustig*) Wat is er van je geworden?

EVERT.

Weer bedankt, maar nu voor de hartelijke belangstelling! . . . Wat er van me werd? Daar staat mijn kruiwagen en die wordt voortgeduwd door een stillen verklikker van den Schout van Vlissingen.

DE RUITER.

Schaam je!

EVERT.

En dat is nu al acht maanden! Maar die acht maanden duurden me zoo lang niet als de laatste vier dagen . . . die me gek maken . . . razend! (*kortjan schuift heen en weer in de vuist.*) De hoogste heerlijkheid staat nu tegenover de vuilste gemeenheid . . .! Heeft die heerlijkheid niet nóg een trap voor me?

DE RUITER.

(*kalm.*) Als je op de vloot was geweest, hadden die vier dagen je minder lang gevallen!

EVERT.

Wat? . . . (*levendig*) Ja, ja.

DE RUITER.

. . . want dan zou je je eer weerom gehaald hebben . . .

EVERT.

Ja . . . ja . . . Admiraal! (*laat kortjan vallen.*)

DE RUITER.

Dát mag ik hooren.

EVERT.

(*smeekend*). Admiraal . . . U . . . gelooft U . . .?

DE RUITER.

Dat men eens in zijn leven laf kan zijn, en d a n nooit meer? Ja, d a t geloof ik.

EVERT.

(*bewogen*) Dat dacht ik niet . . . dat kon ik niet denken! Mag ik . . . ? mag ik hopen . . . ?

DE RUITER.

Ik zal een goed woord voor je doen bij de Admiraliteit van de Maze; maar je hebt weer te beginnen van onder op.

(*in de verte het steeds nader komend gegons eener volksmenigte.*)

EVERT.

(*voor hem neervallend.*) Beste-vaêr! Beste-vaêr!

DE RUITER.

Maak nu dat je wegkomt (*Evert wil gaan*). Je vergeet je mes.

EVERT.

(*het haastig opnemend en ver weg werpend.*) Ik koop gauw een ander, Admiraal!

(*drommen van mannen en vrouwen; onder de voorsten: Wim en Ruur. De jonge paren komen over het duin op den achtergrond. Stadshellebardiers dringen de menigte terug, zoodat deze zich verdeelt op den achtergrond en voor de taveern. De Gekommitteerde uit de Staten van Zeeland; de leden der Vroedschap van Vlissingen. Algemeen hoezee! Zoodra de Ruiter de Hooge Overheid bespeurt, werpt hij den mantel af en ontbloot hij zich het hoofd.*)

DE GEKOMMITTEERDE.

De Heeren Staten van Zeeland achten geen lof groot genoeg om Uw *conduite* te prijzen. Gelief u te dekken! (*Mijnheer de Ruiter doet het. De leden der Regeering ontblooten zich het hoofd; al de burgers doen des gelijks.*)

DE GEKOMMITTEERDE.

(*krachtig en bezield.*) De ziel van 's Lands vloot, de machtige hand, die de maat sloeg in 't grof muziek van zoo vele duizenden kartouwen, den Luitenant Admiraal-generaal der Unie, e e r e e n d a n k b a a r h e i d!

WILLEM en RUUR.

Leve Beste-vaêr!

ALLEN.

Leve Beste-vaêr!

(*dadelijk na de woorden van den Gekommitteerde, hoort men de klokken beieren en 't geschut in de verte losbranden. Bij 't gejuich van:* leve Beste-vaêr! *tillen eenige vrouwen de kinderen in de hoogte, wijzende op den grooten man.*)

V i e r d e T a f e r e e l.

Woning van Alida Jans, weduwe de Ruiter.

Een vertrek, sober maar niet schamel gemeubeld. Op den achtergrond deur en twee vensters, uitzicht gevende op de huizen in de straat Links een deur

tot eene tweede vertrek. Rechts een trap op de schuin afloopende kelderdeur, leidende naar een opkamertjen: het slaapvertrek. Verder: groote schouw met voornit springenden mantel; koperen ketel aan een ijzeren ketting over het vuur; op den mantel latten, maar geen koper- of fijn aardenwerk. Tegen over de schouw een spinde of spijskast zonder pullen; dicht bij gene een vierkante eikenhouten tafel, waaraan een leunstoel met matten zitting; deze met een groen sergie kussen bedekt; langs den wand nog een drietal dergelijke stoelen zonder kussen.

Else, een Zeeuwsche diensbode met kap, oud ongeveer vijftig jaar, bezig aan het vuur; Marten Schrok, een oud, bij eenige gemoedsbeweging aamborstig, man van ca. 78 jaar; hij draagt een wollen muts — een vaderlief.

MARTEN.

(*het hoofd door een kier van de deur stekend.*) Is hij aangekomen, Els?

ELS.

Neen, Vaâr!

MARTEN.

Jongens, jongens, als hij maar niet te laat komt!

ELS.

(*schamper.*) Haar zoon de Admiraal zal wel geen okkasie hebben.

MARTEN.

Altijd was toch het zeggen, dat hij veel van zijn moeder hield.

ELS.

Ja, vroeger! Gister is niet altijd 't malle moêrtjen van van daag. Maar ga toch zitten, ouwe stakkert! Je hebt het weer erg te pakken.

MARTEN.

(*hijgend en kuchend.*) 'k Heb ook zoo hard geloopen . . . 'k Verlangde mijn ouwen scholier nog eens te zien. Els, ik beleef veel plezier aan dien jongen . . . Niet éen van al mijn scholieren waar ik zóo veel plezier . . . (*hij hoest.*)

ELS.

Ik weet er zoo niet alles van, maar ze hebben me wel verteld, dat je 't meeste plezier van hem had, toen hij niet meer op je school was.

MARTEN.

Ja — Die deê 'k aan kant toen hij naar zee ging. Mijn inklinatie was van 't vak af. Beter leerling dan hij kon ik niet meer krijgen. Ik zei dikwijls tegen mijn Aagt — eergister was 't krek vijf en en twintig jaar, dat 'k haar naar 't kerhof bracht — Aagt, zei ik, wat ben 'k blij, dat 'k schoolmeester geweest ben, want nou heeft 't Land veel obligatie aan me . . .

ELS.

Och, Vaârtjen! 'k wou dat de Vrouw ook zoo de dingen bekeek, dan zou ze meer vreê hebben.

MARTEN.

Kon ik 't haar maar ingieten! Gister avond was 'k alevel goed op weg, hè? Wat luisterde ze stil naar mijn vermaning!

ELS.

Maar ze kwam er te vroeg door in slaap. En als ze dat doet, dan spookt ze den heelen nacht.

MARTEN.

Ja, ik raakte haar in hart en nieren, dat merkte ik wel. Toen ik haar mijn brief aan mijn oud-scholier, den Opper-Admiraal, nog eens vóorlas, trok ze aan de dekens; — 't was een trillinge van 't moederhart!

ELS.

Of de koorts. Vaâr! — nu je alevel van dien brief spreekt — 'k geloof, dat je schrift niet heel duidelijk is geweest.

MARTEN.

(*eenigzins geprikkeld.*) Ik schrijf altijd duidelijk, Els! — Hoe kom je daar op, mensch?

ELS.

De Admiraal had anders wel een lettertjen terug geschreven, om me aan de weet te brengen wanneer hij kwam.

MARTEN.

Gans, dat gaat maar zoo niet! Hij staat op de vloot midden tusschen den donder in, en om een brief te schrijven heb je stilte noodig. Heb jij den mijnen eergister wel aan de schuit bezorgd?

ELS.

(*kwaad*) Och, kom, Vaâr, zoek nou geen spijkers op laag water! Een malle historie! Als hij komt, dan heb 'k niets in huis wat zoo'n banjert lust. De laatste zij spek ging weer naar haar Berend.

(*in de verte een oogenblik 't beieren der klokken.*)

ALIDA.

(*stem van het bovenkamertjen.*) Els!

ELS.

Daar heb je de poppen aan 't dansen!

ALIDA.

(*als voren.*) Els! Els! (*deze vliegt het trapjen op.*)

MARTEN.

Ze had mij moeten roepen. Els is te dom om te weten waar de Vrouw behoefte aan heeft. (*rondziende.*) 't Is of er weer wat het huis is uitgedragen.

ELS.

(*uit het opkamertjen roepend.*) Vaâr! Vaâr, ze wil er uit nu ze de klokken hoort luiden! Ze denkt, dat die háar roepen!

MARTEN.

(*naar het trapjen gaande.*) Ik kom je te hulp... vrees niet, jonge dochter!

ELS.

Kom maar niet! Als de vermaningen helpen, dan doen ze 't uit de verte óok wel.

ALIDA.

(*roepend.*) Meester . . .! ik heb je wat te vragen.

MARTEN.

(*aan de trap die hij gereed is op te klimmen*). Dát kan ik begrijpen, Vrouw de Ruiter! . . . maar 't is beter dat je te bedde blijft.

(*Alida, door Else geleid, verschijnt op 't trapjen. Ze is 76 jaar en blind; zij houdt een houten kruk in de eene hand, terwijl de andere op Elses schouder of arm steunt. Kleeding van omstreeks 1630; zeer eenvoudig, maar van degelijke stof. Een mutsje dekt het hoofd en omlijst wit hair en een rimpelig gelaat.*)

ALIDA.

(*Zij gaat gebrekkig. Marten wil haar aan de andere zijde steunnen; hem driftig met haar stok afweerend.*) 'k Wil éen arm ten minste vrij houden! (*zij gaat het huisraad langs, raakt het met haar kruk aan, voelt, bij de schouw gekomen, langs het rek op den mantel, pruttelend.*) Gister stond er nog een.

MARTEN.

Gauw den stoel opgezocht, Vrouw!

ALIDA.

Laat me toch gaan! Meester, wat sta je te blazen! Niet zoo dicht bij me! (*nogmaals*) Gister stond er nog een! (*scherp*) Els, waar is dat bord gebleven?

ELS.

't Was 't mooiste: in blauw met wit, de zee en de Domburgsche duinen.

MARTEN.

En je zoon Michiel, toen hij nog maar schipper van Lampsens was, bracht het je heel ver hier vandaan meê, nietwaar?

ALIDA.

(*driftig met haar kruk stampend*). Hoe dorst je er aan komen! Je zult het betalen.

ELS.

Houd je maar kalm, Vrouw! — Je kleinzoon Berend kwam van morgen . . .

ALIDA.

. . . hooren hoe 'k geslapen had. Lieve jongen!

ELS.

Neen; om 't kostelijke bord meê te nemen; hij had weer duiten noodig . .

ALIDA.

Ja, daar weet ik van; voor zijn winst-gevende nering . . . Wat een ambitie! Hij zal 't ver brengen.

MARTEN.

Vrouw de Ruiter, je liefde voor dien kwâ-jongen maakt je onrechtvaardig jegens . . .

ALIDA.

's Avonds, meester, hoor ik je stem graag — geen slaapdrankje van den barbier dat dan zoo werkt. Els, mijn kruk! 'k Wil de deur uit . . . naar Berend toe . . . hij was gister-avond zoo erg draaierig.

ELS.

(*tot Marten half luid.*) Hij had wat veel ingenomen.

MARTEN.

Maar, mijn goeje mensch, je hebt niet eens beenen om te staan.

ALIDA.

(*knorrig.*) Denk je dat ik jou wat slach? (*driftig tot Els*) Haal uit den kelder een stuk pekelvleesch en wat krabbetjens.

ELS.

(*ter zijde tot Marten.*) Breng haar van 't aperpo af, Vaâr!

MARTEN.

Je hadt me wat te vragen, Vrouw de Ruiter, zoo riep je straks van boven.

ALIDA.

Ja, wat was 't ook weer? (*zij waggelt naar haar stoel door Else op 't midden van 't tooneel klaar gezet, en zinkt er in neer.*) Meester, hou je asem wat in! Je bent weer zoo aan 't blazen.

MARTEN.

(*een stap terugtredend.*) Je wou zeker weten wat straks dat klokkengebeier beteekende? (*plechtig*) Dat profeteerde ons het débarkement van Mijnheer den Admiraal, je zoon . . . mijn scholier!

ALIDA.

(*pruttelend.*) Mijn zoon . . .! de Admiraal . . .! altijd in de verte!

MARTEN.

(*plechtig.*) Zeën, die vóor hem door niemant bezocht werden, scheiden hem telkens . . . van ons.

ALIDA.

(*in zich zelve.*) 't Zijn de zeën niet! (*gewone knorrige stem.*) Els, haal uit den kelder wat ik je zei . . . en dan breng je aan mijn Berend . . .

ELS.

Niets, want er is niets. De heele slacht ging al in de maag van het lievertje. En als de Admiraal komt, dan heb ik 'em niets anders voor te zetten als een stuk weit en een glas melk.

ALIDA.

Maak je maar niet zoo druk — hij zal niet komen. (*in zich zelve.*) Hij heeft zoo veel te doen — heel in de hoogte! (*knorrig tot Marten.*) Je hadt

dien brief niet moeten schrijven. — Ik ben zoo erg niet als de barbier denkt. — Wat heb jij ook verstand van schrijven aan groote heeren . . .! Niet waar, hij is wel een groot heer?

MARTEN.

De grootste na Mijnheer de Raadpensionnaris de Wit, zoo zei me gister nog een kerkmeester. — Wat je daar zei van mijn brievenschrijven, vrouw de Ruiter, is onredelijk. Toen ik je lecture gaf van mijn laatste, toen trof me . . .

ALIDA.

Heb je 't gemerkt? Ja, 't trilde in mijn binnenste van drift. Waarom te vragen bij me aan te komen? Hij kon 't uit zijn eigenzelvers hebben gedaan. 't Zeggen was toch dat hij in de buurt aan 't schieten was.

ELS.

(*verschrikt.*) Een karos in onze straat! (*naar 't venster loopend.*) Aller meugendste, 't houdt stil! (*naar Alidaas stoel teruggaande.*) Vrouw . . . Vrouw . . . ik ben bang.

Vrouw, ik ben bang

ALIDA.

(*onrustig.*) Zou hij . . .?

(*Er wordt geklopt.*)

MARTEN.

(*waardig.*) Els, doe open!

ELS.

Vaâr, doe jij 't maar . . ! jij bent de grootheid meer gewoon.

(*de deur gaat open; de Admiraal treedt binnen.*)

DE ADMIRAAL.

(*tot Marten, die, naar adem snakkend, hem buigend te gemoet is gegaan.*) Kom ik te laat?

MARTEN.

Edel groot achtbare . . . ! U Groot edel achtbare komt altijd te laat . . . .

ELS.

(*ter zijde.*) Wat zeit 'i?

DE ADMIRAAL.

Is moeder dan . . . ?

MARTEN.

De Vrouwe Moeder van U Groot edel achtbare zit daar wel zwak naar den lichame, maar naar de ziele wonderbaarlijk gesterkt.

DE ADMIRAAL.

(*zachter tot hem.*) Ze zal toch niet schrikken als ik zoo in eens voor haar treed? Bereid haar voor, goede vriend!

MARTEN.

Zij is Uedele wachtende; — daarvoor zorgde ik, Meester Martinus . . . door een brief te schrijven.

DE ADMIRAAL.

Ik ontving niets.

ELS.

(*Alidaas hoofd steunend.*) Azijn! Ze doet zoo raar!

DE ADMIRAAL.

(*is naar den stoel gegaan; zich over haar heen buigend.*) Moedertje!

ELS.

(*is haastig teruggetreden als de Admiraal nadert; tot Marten, snibbig.*) Haal dan toch azijn!

MARTEN.

(*treurig.*) Hij heeft mij niet herkend!

DE ADMIRAAL.

Ze komt bij. Laat me met haar alleen, goede luidtjens!

ELS.

Ja, Edelmogende! (*tot Marten, dien ze onder den arm meê neemt.*) Hij is krek een van ons! En dat heet nog wel de grootheid van 't land!
(*beiden het trapje op naar boven.*)

DE ADMIRAAL.

(*een stoel plaatsend naast den leunstoel.*) U herkent me toch, moeder?

ALIDA.

Niet heel goed.

DE ADMIRAAL.

Zie me eens aan!

ALIDA.

Dat zal me weinig helpen. Weet u . . . mijn oogen . . . 't Is al een lange tijd, dat ik de steken van mijn breipennen liet vallen. Ik merkte dat het eerst

bij 't minderen . . . en sedert die laatste koortsen . . .! maar aan Uwees stem zou 'k toch wel zeggen dat Uwee 't was.

DE ADMIRAAL.

Moeder . . .! U zegt Ued tegen mij?

ALIDA.

Zoo stond 't altijd in de brieven, die Marten voor mij schreef, en zoo, zeit hij, spreekt men altijd de groote heeren aan.

DE ADMIRAAL.

De moeder haar eigen zoon?

ALIDA.

Hoe grooter heer U werd des te minder zag ik U . . . Mijn gewone zeuns en dochters wipten heel dikwijls mijn deur in en dan vertelden zij me, hoe broêr Michiel altijd hooger was opgeklommen.

DE ADMIRAAL.

En dat deed u dan zeker plezier . . .!

ALIDA.

(*na een oogenblik zwijgens.*) 'k Zou liegen als 'k ja zei.

DE ADMIRAAL.

Liet ik iets na wat u begeerd had dat ik doen zou, moeder?

ALIDA.

Hoe zou ik dat weten? Ik hoor maar tot de kleine luidtjens.

DE ADMIRAAL.

Een moeder kan alles zeggen tegen haar zoon en een zoon heeft de vermaning van zijn moeder altijd met eerbied aan te hooren en te volgen.

ALIDA.

Weet u — ik had altijd liever zeuns van zeuven dan van zeuventien. Als ze zoo groot werden, dan hadden ze mij niet meer noodig . . . en groeiden me boven 't hoofd.

DE ADMIRAAL.

Waardoor ze u te beter konden steunen als u 't noodig mocht bebben!... Moeder, u heeft toch geen krimp?

ALIDA.

Waarom . . .?

DE ADMIRAAL.

'tKomt me voor, dat hier niet alles is zooals ik 't voor u zou wenschen.

ALIDA.

Veel koeien geven veel moeien.

DE ADMIRAAL.

Waarom ook niet toegegeven aan het verlangen van mij en mijn lieve

Anna om in Amsterdam te komen wonen? Op den Buitenkant had ik een aardig huis in onze buurt op 't oog. Doe het nog . . .!

ALIDA.

(*met eenige angst.*) Neen . . . neen . . . niet hier van daan!

DE ADMIRAAL.

Klein-kinderen heeft u in Amsterdam toch ook. (*Zij zwijgt, maar knikt ontkennend.*) Ik heb u de groetenis te doen van een heel lieven kleinzoon, waar U trotsch op kan zijn.

ALIDA.

(*levendig*). Van mijn Berend?

DE ADMIRAAL.

Van mijn zoon Engel, die reeds met zijn vader voor 't Land vecht . . .

ALIDA.

Zoo . . . dat zal u plezier doen . . . Als u Berend ook eens een stootjen naar boven kon geven . . .!

DE ADMIRAAL.

Hem zag ik straks bij mijn aankomst onder 't volk slaags met de schoutendienaars — dronken!

ALIDA.

't Oude praatjen, maar 't is niet waar. Wat hebben ze er toch aan, om op dien lieven braven jongen altijd maar te hakken . . .!

DE ADMIRAAL.

Aan hem geeft u wat u zelve noodig heeft . . . aan hem hangt alleen uw hart . . .? Arme grootmoeder!

ALIDA.

(*zenuwachtig.*) 'k Wou dat ik wat slapen kon . . . ik ben zoo moê!

DE ADMIRAAL.

Ik wou zoo graag nog een oogenblik met u praten. Ik ben altijd zoo ver van u weg; dat is mijn plicht, want ik ben in 's Lands dienst. Maar nu mag ik dicht bij u zijn . . . en 't heeft al den schijn als of ik nog ver van u af ben — Heeft u me laten schrijven? Ik ontving den brief niet.

ALIDA.

Dus uit u eigen-zelvers hier gekomen . .? dank u wel!

DE ADMIRAAL.

Had u me iets te zeggen . . .? te vragen . . .? Ik hoop van ja.

ALIDA.

De barbier zei, dat 'k harde koortsen had. . . .

DE ADMIRAAL.

En toen wou u me zien? Juist, moedertje, juist! (*hij knielt naast haar stoel en vat haar beide handen.*)

(*De luitenant Jan Boudewijnsz heeft zacht geklopt en doet, geen antwoord ontvangende, de deur open. Hij blijft op den drempel staan. Marten en Els gluren boven aan de trap naar binnen.*)

DE LUITENANT.

(*na te vergeefs door een kuch van zijn komst blijk te hebben gegeven, verlegen.*) Op order van Mijnheer de Raadpensionaris, die juist is aangekomen, heb ik Uw Edelheid ten stadhuize te noodigen.

DE ADMIRAAL.

(*hem wenkend heen te gaan.*) Straks . . . straks! (*den luitenant met een diepe buiging af.*) Weet u waar ik 't eerst aan dacht, toen 'k van morgen aan wal stapte? Aan den kuier met u naar Middelburg, toen 'k amper kon loopen. Weet u nog wel waarom ik meê mocht? Ik had den vorigen dag veel kwaad gedaan. Ik had om wat snoepgoed in 't winkeltje „de suikerde Erwt" van lange Griet te koopen, uit uw kous in de kleêrenkist een zesthalf... gestolen. (*Alida richt zich wat op en begint hem aan te zien.*) Maar toen ik het zoet tusschen mijn tanden had, smaakte 't me niet . . . dorst ik geen van de buurvrouwen aanzien . . . ons huis niet meer in. Ik dwaalde het duin op . . . ! Maar eindelijk wist ik wat ik doen moest, om weer vroolijk te kunnen worden . . . Ik ging naar huis . . . zei vader en u wat ik gedaan had. Vader gaf me een duchtig pak slaag waar hij gelijk in had . . . maar u gaf me in 't geniep een zoen en nam me den volgenden dag meê naar stad . . . en u droeg me zelfs de laatste helft van den weg, omdat ik niet meer kon. Weet u 't nog?

ALIDA.

(*vriendelijk.*) Ja, ja! Of ik 't weet! (*ze buigt het hoofd nog meer naar 't zijne en staart hem in de oogen.*)

DE ADMIRAAL.

'k Heb nooit weer gestolen, Moeder, en ben altijd de waarheid blijven zeggen. Ik bleef denken . . . aan dien zoen. Geef er me nu ook een!

ALIDA.

(*hartelijk.*) Ik zie je oogen! (*zij geeft hem een kus en legt de bevende hand op zijn hoofd.*) 't Is dat groote hoofd . . . Mijn jongen! Mijn jongen! Even vier was je toen we dien kuier deën. Je hebt sedert goed opgepast, hoor! (*zacht roepend.*) Else! Else!

DE ADMIRAAL.

Wat wil u, moeder?

ALIDA.

Weer naar bed . . . 'k Denk dat ik nou eens goed zal slapen . . . en plezierig droomen misschien ook . . . (*Els en Marten dalen zacht het trapjen af, maar blijven daar staan.*)

DE ADMIRAAL.

Mag ik u nu eens toedekken? U heeft het mij zoo dikwijls gedaan! (*hij slaat den arm om haar heen en laat het oude hoofd op zijn schouder rusten: voetjen voor voetjen gaan ze naar den achtergrond. De Raadpensionaris, gevolgd door vlagofficieren der vloot, in schitterend gewaad, verschijnt in de deur. Hij treedt binnen. Het tweetal ziende ontbloot de Raadpensionaris zich het hoofd, wat door de anderen, die meer op den achtergrond blijven, gevolgd wordt.*)

Hij slaat den arm om haar heen en laat het oude hoofd op zijn schouder rusten.

DE ADMIRAAL.

Mijnheer de Witt, dadelijk uw oodmoedige dienaar!
(*Bij het verschijnen der bezoekers wordt door de openstaande deur het beieren der klokken en het losbranden van geschut in de verte gehoord, wat voortduurt tot de gordijn valt.*)

MATROZENLIED EN JONGENSKOOR,

UIT DE DRAMATISCHE SCHETS « EEN DEUGNIET ».

VAN

H. J. SCHIMMEL.

MATROZENLIED.

CATHARINA VAN RENNES. Op. 17.

Lustig en pittig. ♩ = 104. M. M.

mf

Bij deze maten maken de matrozen telkens eenige vroolijke passen en slaan daarbij in de handen.

1. Daar was eens een rau - we knaap, Die wou gaan va - - - - ren, Die wou gaan
2. Moes - je gaf een boot - ram mee, Hij wou een zoop - - - - je, Hij wou een
3. Of Mi - chiel ook pe - kel zoog! Plat - visch en pa - - - - ling Kwam in de
4. Deê je wat hem niet be - viel, Zoek je de baai - - - - en, Zoek je de

f sfz sfz sfz sfz mf

Ped. Ped Ped. Ped Ped. Ped. Ped. Ped. Ped.

crescendo.

va - - - - - - ren, Pluk - hai-ren kon hij en klim - men,
zoop - - - - - - je. „Wil je," zeit ze, „'n zoop - je, re - kel?
ma - - - - - - ling. Turk-sche kreng en Brit - sche dik - kert,
baai - - - - - - en, Dank je‿er voor om bij te draai - en?

f

Ped Ped. Ped. Ped.

forte. *marcato.* vers 4

ja klim - men als een aap! Als een aap!
zuig dan pe - kel uit de zee! Uit de zee."
zwar - te nik - kert, raak-te‿op droog. Raak-te‿op droog.
ff „Naar de haai - en!" roept Mi - - chiel. Roept Mi - - chiel.

f *pesante.*

Ped Ped Ped. Ped. Ped Ped Ped.

Om te sluiten.

Als voren.

sfz *sfz* *sfz* *sfz* *pesante.*

Ped. Ped. Ped. Ped. Ped. Ped. Ped. Ped.

Jan. 1891.

De Jongens op het pleintje voor het huis van Alida Jans.

(Deze Koortjes vooral recht duidelijk uit te spreken.)

Op plagend meewarigen trant. N°. 1.

1ste en 2de stem.

Hij gaf hem smeer! Ach, lie - ve Heer! wat deed het

3de stem.

Ach, lie - ve Heer! Wat deed het zeer!

zeer aan Lammert, aan Lammert den Lam-me-ling! den Lam-me-ling!

kort.

3e stem. Ach!

kort.

„En nu voor Jan Companie!" N°. 2.

Strak in de maat en kernachtig.

1ste en 2de stem.

f

Een aap in zijn spron-gen, als de dui - vel zoo zwart,

3de stem.

f

p

maar in zijn hart toch een ech - te Zeeuwsche jon - - gen!

f f breed.

f f breed.

p

Lustig. N°. 3. Onder 't weggaan. *forte.*

Hoog - tij! Hoog - tij! Wie gaat mee naar zee? naar zee! naar zee!

f

UIT DE STUDEERCEL DER REDACTIE.

Reeds is het goede nieuws alom in Zuid- en Noord-Nederland verspreid.

Er zal een Nederlandsch Congres gehouden worden, het XXI^{ste}. Gent, dat in 1849 het eerste Taal- en Letterkundig Congres vol geestdrift ontving, dat eveneens in 1867 de leden van het negende Congres binnen zijne muren herbergde, Gent geeft het niet op, en zal nu ook voor het bijeenkomen van het een-en-twintigste zorg dragen.

Geene lichte taak, inderdaad!

De zaken zijn heel wat gewijzigd sedert 1849 en 1867. Vroeger gold het samenkomsten te houden, waarin Zuid- en Noord-Nederlandsche stamgenooten over „het behoud en de bevestiging van (hunnen) Nederlandschen volksstam" met elkander zouden spreken. Deze besprekingen droegen zeer goede vruchten — onder samenwerking van Noord en Zuid werd het groote *Woordenboek der Nederlandsche Taal* begonnen; werd eenparigheid der spelling onzer taal in beide landen aangenomen; werd in het Noorden aangedrongen op de afschaffing van het Dagbladzegel; werd een Tooneelverbond gesticht; werden — en dit was lang niet het minste voordeel — tusschen de bekendste en vermaardste letterkundige artisten van België en Nederland hechte vriendschapsbanden aangeknoopt.

De Nederlandsche (men zegt nog altijd de „Vlaamsche") Beweging in België breidde zich uit, en ontwikkelde kracht. De regeering van gemeente en staat had af te rekenen met de eischen der Zuid-Nederlanders in België. Velerlei grieven over de onderdrukking der Nederlandsche taal door de Fransche in België werden erkend, schoon niet altijd uit den weg geruimd. Bepalingen en wetten werden gemaakt, doch bij de toepassing ging het niet altijd volkomen naar den wensch der voorstanders van de Vlaamsche Beweging. Intusschen was die beweging machtig geworden, en deed hare stem luide hooren in gemeenteraden, provinciale raden, en volksvertegenwoordiging. Daarbij hadden hare voorstanders den meesten ijver aan den dag gelegd, om te toonen, dat in Zuid-Nederland nog krachtig en welluidend Nederlandsch gesproken en geschreven werd. Een wolk van getuigen kan dit staven: Heremans, J. F. Willems, de beide Serrures, Ledeganck, Conscience, Jan van Beers, de Geyter, Vuylsteke, de Cort, Max Rooses, Paul Fredericq, de gezusters Loveling — en nog zoovele anderen! — hebben der Nederlandsche kunst en der Nederlandsche wetenschap onschatbare diensten bewezen. De letterkundige vruchten der Vlaamsche Beweging zijn aan de geschiedenis onzer Nederlandsche litteratuur op merkwaardige wijze ten goede gekomen.

Daar in België de strijders en ijveraars voor het behoud der moedertaal zich in bijna alle Vlaamsche, Brabantsche en Limburgsche gemeenteraden, provinciale raden en in de beide kamers deden hooren, kwam de politiek zich mengen in den eerlijken kamp voor de gedachte, zoo kern-

achtig uitgedrukt in de spreuk: De Taal is gansch het volk! Liberalen en clericalen stonden in Zuid-Nederland weldra scherp tegenover elkander, schoon het dikwijls heette, dat beide politieke partijen, waar het hunne taalrechten mocht gelden, steeds te zamen zouden gaan.

Voor Noord-Nederland bleek het duidelijk, dat deze laatste verzekering mank ging, toen het XIX^de^ Congres te Brugge (1884) gehouden werd. Een sterke meerderheid van clerikale Zuid-Nederlanders, aangevoerd door eenige welbespraakte priesters, kwamen er kampen voor het West-Vlaamsch taal-particularisme, aan de Noord-Nederlandsche stamgenooten te kennen gevend, dat men de taal van Hooft, Vondel en Bilderdijk in West-Vlaanderen zeer goed kon missen. Dit zeer betreurenswaardige feit werd nog pijnlijker, toen in 1868 (8 Juli) bij Koninklijk Besluit eene Koninklijke Vlaamsche Academie van Taal- en Letterkunde werd ingesteld. Er op te wijzen, dat de naam onjuist gekozen is, en had moeten luiden: Academie voor Vlaamsche Taal- en Letterkunde, is van geen belang, waar moet herinnerd worden aan het feit, dat een clerikaal minister (de Chevalier de Moreau), uitvoering gevend aan het Koninklijk Besluit van 8 Juli 1868, de achttien eerste leden benoemde, en wel zoo, dat zestien clerikale letterkundigen naast twee liberalen (Van Beers en Rooses) werden aangewezen. Dat daarbij de beste dichternamen ontbraken, omdat de dichters, die ze droegen, liberalen waren, behoeft niet gezegd te worden. Voorts dient herinnerd, dat de beide liberale leden de eerste zitting der Vlaamsche Academie bijwoonden, in de hoop, dat de zeven nog door de leden te verkiezen letterkundigen hunne kleine minderheid zouden versterken. De Academie benoemde vijf clerikalen, één liberaal (Sleeckx) en een twijfelaar. De drie liberalen (Rooses, Van Beers en Sleeckx) dienden hun ontslag in — en de Vlaamsche Academie werd samengesteld uit 23 clerikale leden en twee twijfelaars.

Door een en ander is de harmonie tusschen de Zuid-Nederlandsche staatkundige partijen niet teruggevonden. Latere feiten hebben de toestanden niet verbeterd. Een paar slechts vermeld ik. De zoogenaamde vijfjaarlijksche „prijskamp" in de Nederlandsche Letterkunde heeft al heel wat ongenoegen en wrok doen ontstaan in Zuid-Nederlandsche letterkundige kringen. Misschien, dat de een of andere schrandere minister weldra voorstelt, ze af te schaffen — dit zou eene ware uitkomst zijn. In 1890 heeft weder eene „prijskamp" plaats gehad. Eene commissie uit de Vlaamsche Academie heeft den prijs toegekend aan eene jonge schrijfster, Hilda Ram — en daarbij een verslag uitgebracht, waarvan geen eerlijk man de politieke onpartijdigheid zal prijzen. In Nederland is bijna geene schrijfster meer gewaardeerd dan Virginie Loveling. De jury zegt van haar kunstarbeid, dat zij „gekleurde photographiën" levert, en in de verte niet met Conscience kan vergeleken worden. Evenzoo wordt het zeer talentvol epos van Julius de Geyter *Keizer Karel V en het rijk der Nederlanden* (2de dr. 1891) met geringschatting ter zijde geschoven. Den dichter Pol de Mont wordt verweten, dat zijn vorm slordig is, en dat het rijmen hem al te gemakkelijk afgaat.

Max Rooses oordeelde in eene vergadering van het Taalverbond (23 April 1891) over dit jury-verslag als volgt: „Overal, van het begin tot het einde, twee maten en twee gewichten. Gevoel en verbeelding, warmte en gemoedelijkheid, vraagt de jury. En waar zij deze ontmoet, sluit zij er moedwillig de oogen voor dicht. De eene heeft te weinig vorm. De andere te veel. De eene beschouwt de wereld te koel. En de wereld te warm beschouwen leidt evenmin tot baat en voordeel. Anderen brengt men in tegenspraak met zich zelven".

Zeer scherp komt ook hier het verschil van gevoelen der Vlaamsche Academisten en der liberale Zuid-Nederlandsche auteurs uit. Maar ook tegenover Noord-Holland klinkt de stem der Academisten niet sympathiek. Dit blijkt uit eene voordracht van Dr. Aug. Snieders, bestuurder der Vlaamsche Academe, den 21 Januari 1891 uitgesproken. De titel dezer voordracht luidde Het kwartier Kempenland. Folklore uit de 17de en 18de eeuw. Het schijnt, dat dit onderwerp geheel buiten alle Noord-Hollandsche belangen staat, en toch kan men na de lezing niet zeggen, dat ons vaderland er in behandeld wordt op den voet der meest begunstigde natie.

De spreker zegt, dat na den vrede van Munster het karakter des volks in het Noorden „dermate gewijzigd (was), dat er een onoverschrijdbare afgrond tusschen het verleden en het toenmalige heden was ontstaan." De Zuid-Nederlandsche gewesten „bleven der oude overlevering getrouw, zij behielden kerk, haard en samenleving, zooals deze hun door hunne vaderen werden overgeleverd." — Reeds hieruit blijkt dat ons volkskarakter in ongunstigen zin was gewijzigd, en dat in Zuid-Nederlaud alles was pour le mieux dans le meilleur des mondes.

Voorts wordt aan onze Staten verweten, dat zij het Zuiden willekeurig benadeelden, dat zij handel en scheepvaart van het Zuiden hebben „ter dood verwezen," en dat alleen de taal de nog zeer rekkelijke band bleef tusschen Zuid en Noord. De „volksgeest in het Noorden is verwaten." Voor Noord-Brabant was „de losmaking van Spanje" geene redding. Voor de Meierij „braken de jammerlijkste dagen aan, die het hart van een eerlijk man in verontwaardiging brengen." De ongelukkige Brabantsche boeren worden door de Staten vertrapt. Zoo de Meierij minder belast werd, dit geschiedde, „om het eigenbaatzuchtig denkbeeld, dat anders de inwoners ... zouden verhuizen, en de streek in eene onhebbelijke wildernis mocht verkeeren." De Brabanders werden door de Hoogmogend Heeren „onmenschelijk behandeld, evenals de trotsche Hollandsche koopman in zijne koloniën den zwarte (sic!) onmenschelijk behandelde."

Uit dezen toon blijkt groote partijdigheid en groote oppervlakkigheid.

Overweegt men deze feiten, dan wordt men zeer ernstig gestemd bij de gedachte, dat eenige wakkere Gentenaren trotz alledem und alledem toch nog ondernamen het XXI^{ste} Congres voor Nederlandsche Taal en Letteren te Gent in dezen zomer bijeen te roepen. Het feit staat vast. Op tweeden Pinksterdag van dit jaar heeft te Gent eene vergadering van 75 voorstanders der Nederlandsche Congressen plaats gehad. De leider dezer vergadering was de kloeke en sympathieke De Maere-Limnander, die in 1869 het IXe Congres

zoo schitterend heeft bestuurd. De regeling van het XXI^ste^ wordt gesteund door toelagen van staat, provincie en gemeente. Een bestuur werd gekozen. De Maere-Limnander werd voorzitter, en tot leden benoemd: A. Claeys (Vl. Acad.), N. de Pauw (Vl. Acad.), F. de Potter (Vl. Acad.), Paul Fredericq, P. Geiregat, G. D. Minnaert, J. Obrie (Vl. Acad.), F. van Duyse, J. Vercoullie, Julius Vuylsteke en Julius de Vigne.

Men ziet het — het bestuur van het aanstaand XXI^ste^ Nederlandsche Congres is samengesteld uit de beide staatkundige partijen. Gedurende dit Congres moet dus elke toespeling op staatkundige stoffen met de meeste voorzichtigheid vermeden worden. Dit zal inzonderheid op het hart moeten gedrukt worden van alle Noord-Nederlandsche leden dezer bijeenkomst. Daar wij den staatkundigen strijd in België niet zoo ijverig volgden als de Zuid-Nederlanders zelven — ten minste wat de meerderheid der onzen aangaat — hebben wij ons ten ernstige te onthouden van elke toespeling, die iemand, wien ook, zou kunnen ontstemmen. Hetzelfde behoort ook tot richtsnoer voor de Belgische leden van dit Congres te worden aangenomen.

Het XXI^ste^ Congres heeft dus alleen te beraadslagen over onderwerpen, die het algemeen nationaal belang van Noord- en Zuid-Nederland betreffen. Alles wat op het uitgebreide terrein van Nederlandsche taal- en letterkunde te huis behoort, zij onderwerp der beraadslaging. Zoo alleen kan deze bijeenkomst vrucht dragen. Reeds bleek het uit de geschiedenis der Congressen, dat veel nuttigs en blijvends tot stand is gekomen. Niets belet ons te hopen, dat ook het aanstaande Congres te Gent bruikbare uitkomsten in het belang van taal- en letterkunde zal opleveren.

Slechts door te behandelen, wat ons niet verdeelt, kan dit Congres slagen. Verdraagzaamheid en bezadigdheid moeten den grondtoon vormen der beraadslagingen. Vergeet men deze eenvoudige beginselen, dan wordt het aanstaande Congres een dispuut-collegie van de slechtste soort. En dit zou zeer te betreuren zijn voor de goede zaak, die door de Nederlandsche congressen wordt behartigd.

Deze goede zaak is in de eerste plaats het in overeenstemming brengen der taal- en letterkundige belangen van vier miljoen Noord-Nederlanders en drie miljoen Zuid-Nederlanders. Er blijft nog heel wat te doen over, voordat die gewenschte overeenstemming volkomen is bereikt. Er heerscht nog gebrek aan samenwerking. De Nederlandsche dagbladen, tijdschriften en boeken worden nog te weinig in de beide Vlaanderens, Zuid-Brabant en Belgisch Limburg gelezen — en geheel hetzelfde is het geval met de Zuid-Nederlandsche dagbladen en tijdschriften in het Noorden. Bezwaren van allerlei aard, voornamelijk stoffelijke, zijn hier te overwinnen. Het Congres is de aangewezen plaats, om zulke vraagstukken te bespreken.

Mochten de wakkere mannen van Gent, die het XXI^ste^ Congres samenroepen, door ieder patriottisch Nederlander van Zuid of Noord, liberaal of clericaal, naar zijne beste krachten worden gesteund, dan zal de goede zaak zeker triumfeeren! *L'union fait la force.*

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

VII.

Een bundel Liederen en Gedichten van E. J. Potgieter. Bijeenverzameld door Joh. C. Zimmerman. (Derde, goedkoope druk.) Haarlem, H. D. Tjeenk Willink, 1891.

Na tien jaren wordt Zimmerman's kleine bloemlezing uit Potgieter's verzen voor de derde reis gedrukt. Zimmerman zegt in zijne korte voorrede, dat hij dezen bundel niet onder den titel „Bloemlezing" deed verschijnen, omdat „de gewone critiek van bloemlezingen is, dat ieder zich verwondert, dat men juist die gedichten gekozen heeft, die er in opgenomen zijn, en iedereen zich verbaast, dat de gedichten weggelaten zijn, die er niet in staan." Zimmerman was een goed kenner zijner tijd- en landgenooten. Hij wist, dat de meeste recenseerende Nederlanders zich met reusachtige vergrootglazen wapenen, om de minste tekortkoming van eenig schrijver op het spoor te komen, en dat zij, uit verstrooidheid, zonder eenige aandoening, de beste bladzijden over het hoofd zien. Maar Zimmerman wist ook, dat de bundel *Liederen en Gedichten van E. J. Potgieter*, waarvan onlangs de derde druk verscheen, inderdaad geene bloemlezing was. Hij koos met opzet uit Potgieter's eerste levensperiode, zoodat de bundel van bl. 1 tot 187 alleen gedichten uit het tijdvak 1827 tot 1845 bevat, terwijl de 30 volgende bladzijden den lezer slechts luttele bijdragen uit het tijdvak 1845 tot 1863 bieden.

Dat Zimmerman zoo deed, was in de hoogste mate verstandig en redelijk. Hij wilde Potgieter's eenvoudigste en muzikaalste verzen in ruimer kring bekend maken; hij greep gretig naar de Liedekens van Bontekoe, maar wachtte er zich voor naar breede scheppingen, als *Isaäc da Costa* (1860), als *Aan Twenthe* (1861), als *Een Revue in het Bois de Boulogne* (1864), als *Florence* (1868), de hand uit te strekken. De lezers van Zimmerman's bundel kennen nu een helderen, vriendelijken, wegsleependen dichter, maar de hoogste openbaring van Potgieter's dichterlijk genie kennen zij niet.

Huet heeft reeds van Potgieter's poëzie gezegd, dat hare grootsche, indrukwekkende zeggingskracht het meest uitkomt in *Florence* en *Gedroomd paardrijden.* Er behoort geduld, studie en hooge letterkundige beschaving toe, om door te dringen tot de geheimen van Potgieter's dichterlijke meesterstukken. Zijne eigenaardigheden — beknoptheid, zinrijkheid, neiging tot het raadselachtige en vreemde — stempelen hem tot een kunstenaar, die met voortdurende inspanning moet gelezen worden. Zulk een kunstenaar wordt zelden populair — en Zimmerman deed een uitmuntend werk, toen hij in een afzonderlijken bundel de vriendelijkste, de helderste, de zonnigste van Potgieter's zangen bijeenbracht.

Waarlijk het was geen overbodig werk. Niet alleen in den vorm van zijn kunstarbeid — poëzie of proza — is de oorzaak van Potgieter's betrekkelijke impopulariteit te zoeken. Potgieter was een dier geesten, die niet ingenomen scheen met den tijd, waarin, en de menschen, waarmee hij leven moest. In het algemeen was dit het kenmerk van het tijdvak, dat na 1830 aanbrak. De Romantiek ging uit van onvoldaanheid met het bestaande. In den beginne dweepte men met de titanische vermetelheid van Victor Hugo,

of met de hartstochtelijke wereldverachting van Lord Byron.

De meeste aanhangers onzer Nederlandsche Romantiek kwamen reeds omstreeks 1840 van hunne Byroniaansche verzuchtingen terug, en duidden hunne vroegere ingenomenheid met

— „den Grooten Bard van Albion" —

aan als „hun Zwarten tijd". Potgieter niet alzoo.

Hij bleef zijn leven lang ontevreden met zijn tijd en zijne tijdgenooten — altemaal jongste kinderen van Jan en Jannetje. Indien de helderste inzichten in de tekortkomingen van eigen tijdgenooten een dichter recht geven op den naam van genie, dan mag Potgieter een der geniaalste mannen der negentiende eeuw genoemd worden.

Chronische ontevredenheid met alles, wat rondom ons gezegd en geschreven wordt, is evenwel eene uiterst gevaarlijke zielsstemming, die tot pessimisme en hypercritiek leidt. Uit den aard van de zaak is zulk eene stemming van zuiver negatieve natuur. Zij leidt ten slotte tot onvruchtbaarheid en machteloosheid. Potgieter was te schrander om dit niet in te zien. Zijne negatieve stemming tegenover het leger der ontelbare Jan Salie's bracht hij onder het correctief eener warm blakende bewondering voor het machtige Holland der zeventiende eeuw. Hij kon zijn dichterlijk gestemd hart ophalen aan Hooft, Vondel en Huygens — hij kon in duizenderlei schitterende variatiën den lof der Hollandsche „dege degelijkheid", der groote en geniale vaderen zingen.

Potgieter had dus eene critische weegschaal, waarin hij den arbeid zijner tijdgenooten liet balanceeren tegenover de nalatenschap eener hooger bevoorrechte periode. Het was wel te voorzien, dat zijn oordeel slechts bij uitzondering van tevredenheid getuigde, dat hij dikwijls met eene gestrengheid vonniste, waarbij ook het beste werk zijner tijdgenooten slechts noode de doodstraf ontging.

En toch is het te betreuren, dat Potgieter's critiek in latere dagen zoo weinig navolgers vond. Zijne ontevredenheid met tijd en tijdgenooten is op nieuw mode geworden in zekere kringen. Zijn negatief beginsel wordt door enkelen met geestdrift beleden. Maar zijne positieve bewondering voor de grootheid der zeventiende eeuw laat de zoodanigen koud. Daar ook zij echter behoefte hadden aan een positief uitgangspunt, maakten zij zich de zaak gemakkelijk — en kozen zij het ouderwetsche dogma: *Nul n'aura de l'esprit que nous et nos amis!* — Algemeene ontevredenheid, algemeen denigrement, geloof in eigen genialiteit als eenige maatstaf voor alle kunst — zoo luidt het nieuwe evangelie! Helaas, waarom komen mannen als Potgieter zoo zeldzaam in ons lief Holland voor?

***

De werken van E. J. Potgieter. Bibliographie door J. H. Groenewegen. Een laatste deel tot Zimmerman's uitgaaf. Haarlem, H. D. Tjeenk Willink, 1890.

Tot nadere kennis van Potgieter's letterkundigen arbeid kan deze bibliographie aanleiding geven. Als zoodanig schijnt dit werk welgeslaagd, en door de vermelding van drie-en-vijftig onuitgegeven gedichten zelfs vollediger, dan alles wat vroeger over de litteraire nalatenschap van Potgieter is gezegd. Schoon het vermoeden voor de hand ligt, dat deze onuitgegeven verzen juist niet tot de volmaakste van den meester zullen behooren, is de kennis van hun bestaan voor de geschiedenis onzer letteren van zekere waarde. Dat men over deze onuitgegeven gedichten iets vernemen mocht, is het gevolg der „heuschheid, waarmee" aan den schrijver dezer bibliographie „Potgieters aanteekeningen werden ter inzage verstrekt."

De heer J. H. Groenewegen kwam door deze „heuschheid" in eene zeer voordeelige

positie. Hij kon te voorschijn brengen, wat anderen onthouden werd. In 1888 (Juli) vroeg een mijner vrienden, die zich bezig hield met eene biographie en eene bibliographie van Potgieter, aan de zuster, die den dichter zoo trouw bijstond gedurende heel zijn leven, of hij bij zijne studie gebruik zou mogen maken van Potgieter's aanteekeningen of andere schriftelijke dokumenten, die licht zouden kunnen verspreiden over sommige duistere punten in zijn leven. Het werd hem gladaf geweigerd. Men verwees hem naar wat over Potgieter in druk was verschenen. Hij schreef deze weigering toe aan het prijzenswaardig verlangen van Potgieter's zuster, om in den gedachtenkring van haar edelen broeder te blijven. Deze wilde nooit over zijn persoon of zijn verleden spreken. Uit de *Bibliographie* van den heer J. H. Groenewegen blijkt intusschen, dat men hem met „heuschheid" Potgieter's aanteekeningen en cahier's met onuitgegeven verzen heeft ter hand gesteld.

Deze bevoorrechting den heer J. H. Groenewegen als eene wetenschappelijke verdienste aan te rekenen, zou wat ver gaan. Uit de hem toevallig verleende gunst is hoegenaamd geene verdienste voor hem zelven af te leiden. Juist daarom ware het te wenschen geweest, dat de heer J. H. Groenewegen in zijn *Voorbericht* op minder verwaten toon gesproken hadde. Hij voelt zich „genoopt op te merken, dat er weliswaar veel over den genialen dichter en prozaschrijver is bespiegeld, doch dat die beschouwingen .... hem niet geheel doen kennen." Hiermede is aan den arbeid van mannen als Zimmerman, P. N. Muller, Busken Huet en zoovele anderen een brevet van onvolkomenheid gegeven, en kondigt de heer J. H. Groenewegen een nieuw tijdvak in de Potgieteriologie aan.

Voorts geeft deze zelfde heer te kennen, dat wij allen, omdat zijne *Bibliographie* verscheen, op nieuw met onze studiën moeten beginnen. Wij behooren te vragen naar „de stof, die behandeld moet worden." Hij verzekert daarom in zijn werk op deze vraag „een antwoord gegeven (te hebben) naar eisch en volkomen". Het is recht aangenaam, dit vooraf van den schrijver der *Bibliographie* te vernemen. Daar er voorloopig nog wel geene kans op eene „wetenschappelijke" — de heer J. H. Groenewegen heeft in dit *Voorbericht* een verbazend druk gebruik gemaakt van het adjektief wetenschappelijk — op eene „wetenschappelijke" editie van Potgieter's werken, zal men zich voorloopig moeten „behelpen" (sic) met die van Zimmerman. De heer J. H. Groenewegen heeft de goedheid aan dit ongerief tegemoet te komen door zijne *Bibliographie.* Zijne aanvulling is „deugdelijk" — hij zegt het zelf.

Hij herinnert, dat er eigenlijk niets goeds op het gebied der bibliographie van Potgieter is geschreven, dan eene onuitgegeven lijst door Potgieter en Zimmerman in 1863 opgesteld en de beide *Registers* op *de(n) Gids.* Plechtig klinkt nu de verklaring des heeren J. H. Groenewegen: „Een derde bijdrage, van eenige wetenschappelijke waarde althans, bestaat niet." Uit deze vrijmoedige verklaring blijkt treffend welk eene ontzaglijke „wetenschappelijke" waarde de heer J. H. Groenewegen aan zijn eigen opstel hecht. En als om de kroon op zijn werk te zetten, verklaart hij, na al den lof zich zelven toegezwaaid, dat zijn boek voor niet meer dan een bescheiden proeve moet gehouden worden. Het is een treffend verschijnsel een auteur te ontmoeten, die op den arbeid van zijne voorgangers smaalt, die zijn eigen onderzoek: „naar eisch en volkomen" noemt, die zijn boek de eigenschap der „deugdelijkheid" toeschrijft, en toch met eene gemaakte *modestie de convenance* ten slotte van „bescheiden proeve" durft spreken.

Logischer ware het geweest zoo deze schrijver met zijne zelfbewierooking ware voortgegaan, doch wellicht schoot hem eene heel alledaagsche overweging te binnen: *Propria laus pudet.*

***

Voor en na Middernacht. Amsterdamsche Schetsen door Justus van Maurik Jr. (*Warendorf's Novellen Bibliotheek*, N°. 13 en 14. Zonder jaartal — Mei 1891.)

Zes Amsterdamsche Schetsen van Justus van Maurik voor twintig cents! Het is te verwachten, dat er een ontzaglijk groot aantal van deze boekjes zal verspreid worden. Voor Amsterdammers hebben deze zes novellen (*De Slaapstee van Koo — Suffe Bet — 't Café Goenong Api — In de Kemphaantjes — Paling Jan — Garibaldi*) een meer dan gewoon belang. In alle openbaart zich een brok uit de weinig bekende wereld der Amsterdamsche achterbuurten. Het zijn echte *Verborgenheden van Amsterdam*, maar vrij wat beter dan zekere L. van Eikenhorst (een pseudoniem) die in 1849 of 1850 schreef, toen de *Mystères* in de mode waren, toen Eugène Sue die van Parijs en Sir Francis Trolopp (Paul Féval) die van Londen had geopenbaard — naar de ingeving eener geheel bandelooze verdichtingswoede. En toch was het talent, in het verhalen dezer *histoires à dormir debout* aan den dag gelegd, zoo groot, dat de typen van den Maitre d'école, van le Chourineur, van la Louve, van Fleur de Marie, vast in het geheugen der lezers bleven ingeprent. Paul Féval ging in zijne fantasieën over Londen en de Club van de *gentlemen of the Night* zóóver, dat ieder Engelschman zijn boek onder vroolijke lachbuien kon ter zijde schuiven. De *Mystères* werden overal gezocht. Berlijnsche verborgenheden, Peterburgsche, zelfs Edinburgsche verborgenheden werden aangeboden.

Justus van Maurik heeft de ware verborgenheden van Amsterdam bestudeerd, zooals Charles Dickens die van Londen onderzocht. Hij heeft met slaapsteehouders geconfereerd, die hem den kelder lieten zien, waarin polderjongens voor een dubbeltje slapen met extra-genot van een kom koffie zonder suiker. Hij heeft een blik geslagen in de danshuizen der verdachte buurten en er „Suffe Bet" zien dwalen, haar man zoekende — een nathals, die haar zuinig gespaard geld stal en haar mishandelde. Hij heeft schetsen gemaakt in een dubbelzinnigen tingeltangel, waar een gepasporteerd koloniaal een Goenong-Api met „eigen sjenie" op den muur schilderde — hij is afgedaald in een kelder, waar boeven slapen, en heeft de waardin, Moeder Leen, door hare telkens losbarstende smart over den dood van haar eenigen zoon, ondanks al het verschrikkelijke wat haar omringt, belangrijk gemaakt. Nog heeft hij twee nachtloopers, Paling Jan en Garibaldi, den laatste een zwerver, die onder een brug slaapt, voor de vergetelheid bewaard in de bonte rij zijner Amsterdamsche typen.

Dit alles wordt met opgeruimdheid en humor beschreven, trots de stuitende, kwalijkriekende wereld, waaruit hij zijne zonderlinge *bohémiens* moet kiezen. Het is waar, dat wij ons in deze wereld wat beklemd gevoelen. Het is er zoo leelijk en onzindelijk. Maar Justus van Maurik zorgt, dat er hier en daar een gulle lach klinkt, dat het Terentiaansche *nihil humani* ook in de holen der armoede en der misdaad ons soms troostend in de ooren klinkt. Slechts één aanmerking mag niet verzwegen worden. Bij de teekening van al het leelijke en stuitende heeft de auteur niet genoeg voor afwisseling gezorgd. Alles riekt kwalijk, alles is morsig. Een weinig meer smaak, een ziertje minder eentonigheid, ware zeer wenschelijk. De Amsterdamsche typen zijn zeer verdienstelijk geteekend, maar allen te veel van dezelfde soort.

***

« In de weide, » reproductie naar de aquarel van Willem Maris, in het bezit van Mevr. H. G. Tersteeg.

WILLEM MARIS.

DOOR

G. H. MARIUS.

De groote bekoring, die de kunst van Willem Maris op ons uitoefent, ligt in de eerste plaats in het hoogst artistieke van het schilderen; maar zeker ook voor een deel in het stralende zonlicht, dat hij zoo bij uitstek in zijne schilderijen weet weer te geven.

In een tijd waar men zich geen intense kunst kan voorstellen, die niet in een of andere vorm het weedom dezer aarde uitdrukt; waar diepe melancholie, of liever nog, onvoldaanheid de grondtoon is, daar schenkt een kunstop-

vatting als die van Willem Maris, een opvatting die tegelijk van een fijn artistiek gevoel en van een groote gemoedsrust getuigt, ons opnieuw vertrouwen in het leven.

Als wij, uit een onzer mijnerende stemmingen vol droefgeestigheid en twijfel, plotseling voor ons zagen de schilderij van Willem Maris in het Rijksmuseum te Amsterdam, dan zou zeker een warm gevoel van welzijn ons doorstroomen bij het terugzien der heerlijke zonnige moederaarde.

Alles tintelt van leven, 't is de volrijpheid van het weiland; juist hebben de kleurige zonnestralen dauw en nevelen weggeschoven tot in het dichte wilgenloover, waarin ze als blauwe plekken blijven staan.

Vooraan staat, de voorpooten in het water, een witte koe te drinken; meer in de verte nog een roode en zwarte in de schaduw der wilgen.

Die wilgen, in wier enkele van dauw nog vochtige veertjes de zon als blinkend zilver opflikkert, en die in dichte massa's de geheele rechterzijde en den horizon van het doek bedekken, geven, met hunne afkoelende schaduwen een rustig tegenwicht aan de van zonstralende linkerkant.

Het is ook alleen de tegenstelling van het diepe blauw der schaduwen, dat dat zonlicht zoo malsch kon doen schijnen: die opeenstapeling van licht, de half door de zon beschenen witte koe, de lichte reflectie, het zonnige weiland, de lichtende strook eendekroos, die tot in de lijst verloopt, licht kon maken en toch kleurig, malsch en toch van zonlicht stralend.

De geheele schilderij is meesterlijk van compositie, ze is breed en rustig, volkomen van lijn en kleur en van heerlijke malsche penseelstreeken.

Het is een reeks van de eenvoudigste kleuren: van veel okers en van heerlijke diepe blauwen.

Het zonlicht is koninklijk en, even als in de schilderijen van Rembrand, nooit oogverblindend, nooit wit of schel, maar door de volmaaktheid der toonverhouding kleurig en liefkoozend.

Dit heerlijke werk van Willem Maris is uit zijn laatsten tijd en sints eenige maanden in het bezit van de Vereeniging tot bevordering van hedendaagsche kunst.

*
* *

Willem Maris werd geboren in 1843.

Even als zijn twee oudere broeders begon hij, nog jong, reeds te teekenen en te schilderen naar de natuur.

Andere leermeesters heeft hij nooit gehad, tenzij zijn zes jaren ouderen broêr Jacob, met wien hij heel in het begin een atelier had, hem nu en dan behulpzaam was in het leeren van het métier.

Met geloovigen ijver maakte hij zijn teekeningen of schilderstudies zoo nauwkeurig mogelijk, niets werd weggelaten, elke studie werd minutieus afgewerkt; zijn koetjes, een warme dag, in het Stedelijk Museum in den Haag, geschilderd en aangekocht in 1868, geven daar een voorbeeld van.

In dat schilderijtje is de invloed van de kleur van lucht en weide op de koeien nog bijna geheel verwaarloosd; die heerlijke warme atmosfeer die Willem Maris nu zoo tot in volkomenheid weet uit te drukken ontbreekt geheel, toch kan men in het witte koetje reeds den toekomstigen kolorist

« Drinkende koe », naar eene schilderij in het Rijksmuseum.

zien, de reflectiën zijn daar nauwkeurig en angstvallig waargenomen. Men kan zien dat het met liefde werd bestudeerd en geschilderd. Voor dien tijd zal het zeker al bizonder gevoelig geweest zijn. Gerard Bilders schrijft in een zijner brieven aan den heer Kneppelhout reeds in het jaar 1863 à propos van

een Haagsche tentoonstelling: „Men heeft mij verhaald van eenige geniale pogingen in mijn genre, door zekeren Marits — er zijn drie schilders van dien naam, broeders, geloof ik, alle jongens van talent."

Nu klinkt zulk een oordeel heel oneerbiedig, maar men moet bedenken dat Willem Maris toen pas twintig jaar was en in Amsterdam zeker nog niet bekend.

Willem Maris heeft in zijn vroegen tijd dierstudies geteekend, meestal naar koeien, met geene andere bedoeling dan nauwkeurigheid.

Deze omtrekken, met hard potlood geteekend, zijn verwonderlijk van juistheid en daarbij uiterst gevoelig; de beweging is zoo goed geobserveerd, het zware aan het koebeest, de grassprietjes tegen de hoeven aan — alles is volmaakt uitgedrukt met die klare eenvoudige potloodlijntjes. Het is verwonderlijk om te zien hoe Willem Maris daarmede niet alleen de vorm maar ook de vastheid, het ondoordringbare kon weergeven.

Deze teekeningen hebben een relief als men niet zou veronderstellen alleen met contours te kunnen bereiken, en alleen een gevoelige kunstenaarsnatuur kan tegelijk zoo streng nauwkeurig de waarheid zoeken en die zoo schoon uitdrukken.

Het is de werkelijkheid gezien zoo frisch en jong als de Primitieven die zagen, als Holbein die evenzeer met zulke schoone en toch aanbiddelijke juiste lijnen de omtrekken van zijne sereene portretten tot in alle volkomenheid weer kon geven.

Het is te betreuren dat slechts zeer enkelen deze studies kennen; ik zag er eene, het eigendom van den heer Ph. Zilcken.

Zij die beweren dat Willem Maris niet teekenen kan, zouden dan zeker

Aan de rivier, naar eene houtskoolteekening.

anders oordeelen en zien dat wat hun verwaarloozing van den vorm toeschijnt niets anders is dan de noodzakelijke opoffering van sommige détails aan het groote geheel; niets anders dan het wel uitdrukken van het moment.

Wordt hij getroffen door een of ander stuk weiland, hetzij melkbocht, of plas, dan treft hem allereerst de mooie combinatie van weiland, koeien, wilgen, melksters met de lucht, dat wel zeggen, de rijke tonen en de mooie gesteldheid van het geheel.

En het geheel voor oogen houdend, schildert hij alles daaraan ondergeschikt. Zijn door het sterke licht, achter de figuren, de détails der gezichten weggevaagd, zijn de omtrekken der voorwerpen vervloeid in atmosfeer, of zouden te veel kleinigheden schaden om de verlangde grootschheid aan het

Onder de wilgen, naar eene schilderij.

geheel te kunnen geven — dan laat Willem Maris die détails, die lijnen weg, volkomen bewust wat hij wil uitdrukken en allerminst omdat hij niet kan teekenen, tenzij er maar eene manier van teekenen bestaat nl. die van harde omtrekken.

Willem Maris begrijpt zoo tot in volkomenheid hoe de lucht, de atmosfeer het geheele landschap beheerschen, hoe kleur en vorm van elk voorwerp slechts door een daaraan grenzend voorwerp bepaald kan worden; hoe een figuur in een landschap bestaat uit een reeks van tonen weer begrensd door andere tonen, en dat men die atmosfeer nooit tastbaar zou kunnen maken door lijnen of harde omtrekken, maar alleen door vlakken kleur.

In Italië waar de lucht strak blauw is, en waartegen de figuren als silhouetten uitkomen, daar is vorm en omtrek van zelf hoofdzaak. Maar hier waar de vochtige dampen zelfs op de warmste dagen aan den horizon blijven hangen en waar de vormen zich altijd oplossen in atmosfeer, daar kan men niet dezelfde maatstaf van waarheid aanleggen als aan een zuidelijk landschap.

Er wordt zoo veel gepraat over de natuur, die elk geheel meent van buiten te kennen, over waarheid alsof die niet betrekkelijk was.

Als men kon veronderstellen dat iedereen alles precies hetzelfde zag, en dat de persoon en de geest er geheel buiten konden blijven, dan nog zou de strengste kritikus niet durven beweren dat zelfs de meest geduldige schilder in staat zouden zijn een boom, blaadje voor blaadje na te maken,

Een warme dag, naar eene schilderij in Dordrecht's Museum.

noch de golven der zee en evenmin de ontelbare sprietjes van een weiland.

Wat is schilderen anders dan een zich eeuwig herhalend met de hersenen zoeken naar een formule om het geziene in verf uit te drukken!

Ik zou bijna geneigd zijn een anecdote (een persoonlijke herinnering) op te rakelen; het is een heerlijk voorbeeld van zoogenaamd realisme:

Een Duitsch schilder, wiens naam ik bescheidelijk verzwijg, bezocht elken zomer een onzer kleine zeedorpen, om daar eenige maanden de natuur te bestudeeren.

'sMorgens begon hij al om zes uren te schilderen en werkte den geheelen dag op dezelfde plek aan dezelfde schilderij door en dit vele dagen lang. Het werd dan ook algemeen om de duidelijkheid en natuurlijkheid geprezen en bewonderd.

Toen hij weer naar Duitschland vertrok, liet hij zich een zak duinzand nazenden ten einde, in zijn atelier, voortdurend de blonde kleur van het Hollandsch duin te kunnen bestudeeren!

Van alle schilders heeft Paulus Potter wel het volmaaktste portret geschilderd in zijn levensgrooten stier. Het is een uiting van het hoogste realisme, een imitatie zonder weêrgade en men kan voor zeker aannemen dat hij zich de kunst niet anders voor kon stellen dan als een getrouwe nabootsing van de natuur; en onbewust heeft hij hierin het toppunt bereikt.

Het geeft den indruk alsof elk haar afzonderlijk geschilderd is, of de pooten van het beest geboetseerd zijn en daarna bekleed; als het kon zoude men wanen dat Potter geen formule behoefde te zoeken om het geziene weer te geven, dat het beeld van den stier alleen met het oog was opgevangen, en weergegeven geheel zonder medewerking der hersenen.

Als men bedenkt dat Potter, toen hij dien reuzenarbeid volbracht, pas 23 jaren oud was, dan rijst de gedachte bij ons op, met hoe verbazend veel volharding hij vóór dien tijd al geteekend en geschilderd moet hebben, om die weergalooze vastheid van teekening en nauwkeurigheid van het oog al op zoo jeugdigen leeftijd verworven te hebben.

In een gedeelte van een brief geschreven aan Houbraken, anno 1716,

door Nicolaas van Reenen, de zoon van de hertrouwde weduwe van Potter, lezen wij: „Dat hij zijn moeder dikwijls had hooren zeggen, dat zij haar man nooit ledig heeft gezien; dat hij zelfs, wanneer hii een uur voor haar over had om een wandeling te doen naar buiten, altijd een tafelboekje in zijn zak bij zich droeg, om als hij iets zag, dat geestig was en in zijn kraam konde dienen straks dat voorwerp af te schetsen."

Geen enkel détail ontsnapte aan zijn intens scherpzoekend oog, maar hij wist ook niet wat het beteekent om détails op te offeren aan het geheele effect; misschien had hij dit verkregen bij langer leven, als hij meer den invloed van de hem zoo tegenovergestelde kunst van Rembrandt en Ruysdael ondergaan had.

Want met al zijn volharding, met al zijn objectieve studeeren, begreep hij niets van het eigenlijk schoone van een goed gecomposeerd schilderij: het één zijn van koeien en omgeving, het trillen van het licht om en over alles, het weeke drassige van de vette aarde, waar de pooten der zware koeien inzakken, eindelijk den invloed van elk voorwerp op een ander voorwerp.

Zijn lucht is een mooi geschilderde coulisse, maar die geen de minste invloed verraadt op de kleuren der figuren op den voorgrond en even weinig gevoeld als de omgeving van den grooten stier.

Wat ons de eenheid, de gevoeligheid van een heerlijk zonnig landschap van Willem Maris doet genieten, daartoe ontbrak Potter grootschheid van gedachte en van opvatting.

En wat een bewijs te meer is van het betrekkelijke der waarheid: ieder aandachtig beschouwer of beter ieder die geheel passief voor een mooi van leven tintelend schilderij van Willem Maris of van een mooie nauwkeurige Paulus Potter staat, zal van beide kunstwerken

Aan den plas, naar eene aquarel.

den indruk van waarheid en volkomen natuurlijkheid ontvangen. Wat de een bereikte met elk voorwerp afzonderlijk te bestudeeren, dat zocht de andere door geen enkele penseelstreek te plaatsen op een of ander voorwerp, die niet van beteekenis voor het geheel was en in harmonie met lucht, boomen en weiland. Want hoe Willem Maris ook zocht naar het ware: of in minutieuse maar schoone omtrekken of in breedgeschilderde, van kleurenrijkdom wemelende schilderijen, vol van reflecties van het blauw der lucht en van het warme zonlicht, dat liefkoozend strijkt over de ruggen van rossige of witte koeien, altijd is Willem Maris even sterk als Potter, te goeder trouw; altijd is het zijn persoonlijke overtuiging door werken en zien verkregen.

De tonen die hij vindt en die de illusie geven van het leven, zijn ook slechts formules, gevonden door het vele zien en bestudeeren van de natuur; het is de juistheid waarmede hij de onderlinge verhouding van licht en donker naar zijn begrip van schoon overzet, en dit zoo onmerkbaar weet te doen, dat het resultaat tegelijk waar en schoon is.

Als men 's morgens vroeg door die rijke weilanden wandelt, die de zuidzijde van den Haag omlijsten en die van af Potter zoo vele kunstenaars inspireerden, en men ziet het gras vol boterbloemen, rose koekoeksbloemen als overspreid met een doorzichtigen zilveren sluier, die door de kracht der alles verwarmende zonnestralen wordt opgetrokken en als een wazige damp boven de slooten blijft hangen, als men dat redelooze genieten beschouwt van die koeien met de voorpooten in het water, de rose snoet nog druipend van het volle drinken, dat domme tevredene, dat benijdbare onbewuste van zoo een log beest: dat ons in kleingeloovige stemmingen doet wenschen te zijn als het vee in de weide —; als men ziet hoe Willem Maris het vluchtige, het

ongrijpbare: de zilverachtige rose dauw, en ook weer het zware, zatte van de koeien gelijkelijk schoon en volkomen in verf weet om te zetten dan worden wij opnieuw getroffen vol bewondering voor het machtige en schoone zijner kunst.

* * *

Op de Utrechtsche tentoonstelling hangt een klein schildertje van Willem Maris: „Aan den plas".

Het is ongemeen bekoorlijk zoowel van kleur als van compositie. De kracht ligt midden in de schilderij, die gedrenkt is in een zee van blond licht dat aan alle zijden in de gouden lijst vervloeit.

Het is een zomerdag vol doffe warmte, de blauwe lucht trillend van licht en hitte.

Een witte koe staat, met licht overgoten, geheel in het water, de biezen in den plas zijn kleurig, maar fijn; de twee koetjes tegen het licht in, een roode en donkere die met hunne donkere reflecties de kracht uitmaken, zijn heerlijk geobserveerd en geschilderd.

De lucht is bezaaid met vlokken kleurig als de bladeren eener theeroos,

die de wazige volzomerwarmte zoo volkomen weergeven. Het geheel is heerlijk van uitvoering: vlak geschilderd en rijp van kleur.

Het is een van die kleinere schildertjes, die, missen zij ook de breedheid van een op grooter schaal aangelegd doek, de charme bezitten zoowel van het overal gelijk volkomene, als van het fijn geslepene.

Willem Maris weet zijn schilderijen, meest altijd hetzelfde motief van weiland met vee, tot in het oneindige te varieeren.

Het zijn melkbochten, die met de zwarte drassige grond, de schaduw van eenige wilgen, een verveloos hek, koeien, melksters met veel blauw en glanzend koperen melkvaten — een rijkdom van tonen vormen, waartegen het effen vlak van weiland en lucht slaperig eentonig afsteekt; of het is een groote, geheel in zonlicht gedrenkte weide, begrensd door heele plassen vol kleurig riet, waarin de vormen der koeien zich weerspiegelen.

De horizontale lijnen, welke de opeenvolgende plannen van het landschap

aangeven en wegglijden tot aan den horizon, die zich eindeloos schijnt uit te strekken, verleenen aan die soort schilderijen een breede stemming van rust en kalmte.

Bij Willem Maris is, in tegenstelling met Jacob Maris, de lucht, de teekening der wolken geen motief; bij hem is het de warme voorgrond met groot figuren, en de lucht in zoover als ze noodwendig de stemming van het geheele landschap bepaalt. Hij kiest bij voorkeur die oogenblikken waar de luchten zonder effect zich effen boven de vlakke weilanden welven; de kleur is naar het oogenblik van den dag of diep wazig blauw of op warme namiddagen luchtig bestrooid als met paerlemoeren wolkjes.

Somwijlen schildert Willem Maris plekjes in de diepste schaduw

der wilgen, als buiten alles nog nat van dauw is. Plekjes van zoo'n heerlijk vochtig groen, blauw van morgendamp, koel als de nacht, waar eenden welgevallig oprijzen om te water te gaan.

Een is er, waar de eend met eendjes hoofdpersoon is, ik meen, waar het kleine stukje boom en water niets anders is dan de noodzakelijke omgeving der eendenfamilie.

De charme van zulk een schilderijtje ligt in het mooie van kleur en uitvoering, maar het is buitendien heerlijk van wezenlijkheid, van het goed geobserveerde wezen van die dieren: het goedige domme der groote eend, vol onbewuste trots op de rond haar krioelende jongen, het volkomen thuis zijn op die vochtige koele plek onder de takken van dien ouden wilgenstronk — met de sloot voor haar, waar het door de zon gebronsde water afkoelend gestreeld wordt door de blauwblonde wilgentakken.

Het is rustig en toch vol leven — het is een koninkrijk van eenige vierkante voeten oppervlakte. Het is de type van „la famille" en men denkt onwillekeurig aan die slakkenfamilie (van Andersen) die zich de wereld niet grooter dacht dan hun woud van klittenblaren.

Bij Willem Maris is die eendenfamilie als de verpersoonlijking van het materieele wel behagen en de schilderij heeft de bekoring van het voor onze oogen te voorschijn halen van nooit geziene, nooit betreden plekjes.

Het spreekt wel van zelf dat de artiest alleen den indruk ondervond van een reeks van zilvergroene kleuren waarin het wit der eenden de toon bepaalde. Maar zeker zal hij ook de bekoring gevoeld hebben van die bewegingen en lijnen van die geheele stemming, anders kon hij die niet met zooveel liefde weergeven. — Ook wij genieten dieper van het heerlijke doen, van de malsche streken van het penseel, van mooie compositie en van de gevoeligheid van den kunstenaar die nooit in subtiliteit ontaardt.

Maar door de volmaaktheid waarmede handeling en onderwerp dooreen geweven zijn, volgt ook dat bij een bespreking het eene nauwelijks van het andere te scheiden valt.

Van zulk een gevoelig artiest spreekt het als van zelf dat hij vele en mooie aquarellen gemaakt heeft.

Maar in dezen tijd waar aquarelleeren niets anders wil zijn dan schilderen met waterverf en het doel dus niet anders is dan de stemming zoo schoon mogelijk te verbeelden, is het overbodig hier afzonderlijk over uit te wijden.

De aquarellen van Willem Maris geven ons dezelfde sensatie van tintelend zonlicht als die kleinere schilderijtjes, die dan ook in behandeling een groote overeenkomst hebben.

* * *

De eischen, die Willem Maris aan zijn werk stelt, zijn vele: het moet kracht uitdrukken en toch den indruk geven van blondheid; het moet zonnig zijn en toch ingehouden; het moet volmaakt van compositie zijn, maar men moet die nauwelijks kunnen uitvinden!

Ook hij schildert dikwijls opnieuw aan zijn werk, nadat het uit zijn atelier is weggehaald; soms in de kunstzaal van het huis Goupil, soms als de schilderij al op de een of andere tentoonstelling hangt en hij er niet mee voldaan is.

Maar hoe aangrijpend het schilderen ook voor hem is, hoe doorwerkt zijn stukken ook zijn, altijd blijven zij de frischheid behouden, als waren zij geschilderd onder de bezieling van het oogenblik.

De hierboven genoemde schilderij in het Rijksmuseum te Amsterdam geeft op 't eerste gezicht den indruk, van een op donkeren grond geschilderde schitterende impressie. Eerst bij langere beschouwing en bestudeering van dit heerlijke werk krijgen wij besef van het wel doordachte en doorwerkte zoowel van het schilderen als van de compositie, besef van de groote techniek en de hooge gevoeligheid om met zoo breede toetsen uit te drukken, en de koele siddering van de dauw-afschuddende wilgenblaren en de jonge zon die dat alles doet leven.

* * *

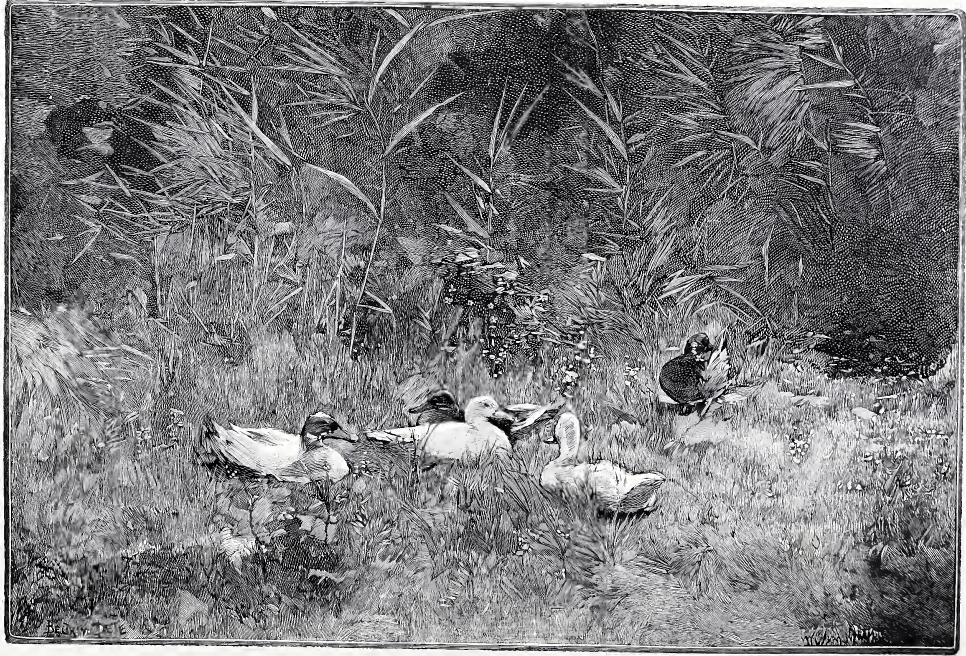
Willem Maris is nog in de volle kracht van het leven; hij heeft den laatsten tijd zulke grootsche uitingen van zijn kunst gegeven als nooit te voren. Tal van landschapschilders hebben hun opleiding aan hem te danken.

Sinds eenigen tijd woont hij buiten den Haag, in Voorburg, aan alle zijden omringd door weilanden, waar hij zich onverpoosd wijdt aan het schilderen van zijn van zonlicht stralende schilderijen.

* * *

Rustige werkers zijn de Marissen, even als twee eeuwen geleden hun groote voorgangers, die gelukkig alleen in het feit dat zij bestonden, vol zelfbewuste kracht, helder en klaar hun voelgedachten in verf uitspraken. Oprechte kunstenaars die niet rustten vóór zij alles uitgesproken hadden wat zij voelden, zoo verre verwijderd van die koortsachtige gejaagdheid, die ontzenuwende twijfel aan zich zelf, de zoo verlammende eigenschappen, die ons laatste stukje eeuw zoozeer kenmerken. — Zich nooit haastend dachten zij niet verder dan aan het werk van het oogenblik want zij hadden den tijd om te schilderen!

Den Haag, 8 Juli '91.

Zomerweelde, reproductie naar de aquarel van Willem Maris, in het bezit van Mevr. H. G. Tersteeg

ROSA MARINA.

DOOR

MELATI VAN JAVA.

IV.

„Daar heb je het lieve leventje weer aan den gang," zeide Dokter Adrichem den volgenden morgen in de huiskamer komende, waar zijn neef reeds over zijn schetsboek gebogen zat, nu en dan blikken naar buiten werpende, terwijl de regen in volle stroomen neerplaste.

„Wat aan den gang, Oom?"

„Buiten regen, binnen storm! Mijn huisfee is ook onderworpen aan stemmingen en is het buiten betrokken weer, dan raast zij binnen nog harder."

Frank lichtte het hoofd op en luisterde; in de keuken hoorde men een luid rinkelen van porcelein en kletteren van blikken keukengereedschap en daartusschen de scherpe fausset van juffrouw Bol.

„Nu die kan 't! En wie is daar het slachtoffer van?"

„Trientje natuurlijk. Zij heeft zich verslapen; ik heb om mijn koffie gebeld, want ik ben er van nacht nog twee keer uit geweest, en dat kon zij niet verkroppen. Trientje moet nu voor haar fout boeten. Luister maar eens. Daar gaat het!"

„Kinderen doen altijd kinderwerk. Sta daar niet zoo te suffen, doedelkop! Kijk nu die boel eens om je heen staan. Zoo zijn zulke schapen nu altijd; een oud mensch kan geen oogenblik haar gemak nemen of dan loopt de heele boel in het honderd. Je werkt er je hoe langer hoe meer in! Kijk me nou zoo'n melkpan aan! Kon dat niet schoon, zeg je! Dat zal ik eens kijken! Zoo, zoo, zoo! Kom ik er vandaag niet, dan kom ik er morgen, maar zet je pooten er eens flink op. 't Is je vader of moeder niet! Moet ik je nog leeren een pan schoon te maken? Drie jaar heb ik 't al met je uitgehouden, smeertaddik en als de dokter je niet de hand boven 't hoofd hield om je arme bloeien van een moeder en grootmoeder, dan had ik je al lang bij de ooren de deur uitgesmeten. Ja, kijk maar zoo leuk niet loeris! Ik geloof waarlijk dat je lacht; je zoudt ze doodtrappen, zoo'n hosseklos...."

„Neen, nu gaat het wat te erg!" zeide de dokter lachend, „om jou een impressie te bezorgen van een zich naar buiten uitend menschzijn, kan ik 't arme Trientje niet opofferen."

Hij belde en al brommende, haar handen aan den voorschoot afvegend, kwam de juffrouw binnen.

„Dokter, ik wou dat u even aan de deur riep: „Juffrouw, kom asjeblieft binnen!" Schellen doet men een meid, maar als u een mevrouw had zou u 't wel laten haar uit de keuken te bellen."

„Hoor eens juffrouw Bol! Dat je Trientje eens de ooren wascht, dat kan zijn nut hebben, maar wacht er mee tot ik uit ben. Je weet ik heb liefst een stil huis; mijn neef hoort je graag brommen en zal er dan wel een uurtje voor overhebben om naar je te luisteren; breng de eieren nu binnen en schenk onze thee in!"

Juffrouw Bol wierp den heeren een woedenden blik toe, trok de deuren met geweld dicht, hetgeen den dokter een gebaar van pijn ontlokte, en kwam een oogenblik later met twee eieren terug. Met bevende handen schonk zij de thee in, die natuurlijk over het kopje morste.

„Voorzichtig, juffrouw! voorzichtig! Het kopje is om uit te drinken en niet het schoteltje. Hoe is jou ei, Frank, 't mijne is een bikkel gelijk, u weet, juffrouw, drie minuten en deze hebben er bepaald tien minuten overgedaan. Wil u mij een ander bezorgen?"

„Ik hou wel van harde eieren," zeide Frank en at het zijne met smaak op, „meer dan van zachte."

„Harde zijn onverteerbaar! Ik duld ze niet aan mijn tafel."

„Dat valt me mee!" bromde juffrouw Bol.

„Zorgt u voor een nieuw ei."

„Als 't belieft."

„Voor mijnheer ook!"

„Dat doe ik niet."

„Je zult het doen!"

„Neen."

„Juffrouw."

De dokter lichtte zijn wenkbrauwen op en zag haar ernstig, zelf streng aan; zij ontweek zijn blik, werd zenuwachtig en wierp de melkpot omver.

„Daar heb je 't nu, dat komt van al dat gezeur!"

En als een wervelwind stoof zij de kamer uit.

„De eieren, juffrouw, denkt u aan de eieren!" riep de dokter haar bedaard na.

„Oom," zeide Frank, toen zij zich verwijderd had, „dat gekibbel met een dienstmeid, hoe houdt u 't vol?"

De dokter lachte.

„Wat wil je, Frank! Je raakt op 't laatst gewend aan je oude huismeubels. Zij heeft veel goeds, alleen zulke buien heb je soms te wachten.

„Oom," zeide de jonkman na een poos, „wat heeft u een kleurloos bestaan?"

„Vind je? Dat dunkt me niet. Afleiding genoeg. Van nacht ben ik er twee keer uit geweest onder regen en wind, eens voor een boer, die een koliek had, en eens om een armen kleinen kerel in de wereld te helpen, die hem weinig plezier belooft. Als dat geen afleiding, geen kleur is, dan weet ik het niet."

„Dat bedoel ik niet, dat is uw werk! Maar wat glans, wat gloed geeft aan 't leven, kunst, liefde, poëzie, dat mist u geheel."

„Wel neef, ik dacht dat je die dingen ook al gezien en onderzocht had en tot de slotsom was gekomen: „'t Is alles ijdelheid"."

„Dat zegt men wel eens, oom, maar men meent het niet en merkt dat het beste als men ze ontberen moet. Een visch waardeert het water, de mensch de lucht niet, of liever hij denkt er niet aan, vóórdat hij versmacht door het gemis. Zoo gaat het precies met ons! Wij hebben ons in deze eeuw een atmosfeer gemaakt, zoo vol kunstmatige opwinding, zoo vol gedachten, woorden, boeken, kranten, stemmingen, gevoelens, dat men zich niet licht iemand voorstellen kan, die zich vrijwillig daar buiten plaatst."

„Och, ik vind het leven zoo eenvóudiger; daarbuiten is 't mij veel te druk, te roezemoesig. Ik voel er mij niet meer in t'huis."

„Maar u staat zoo geheel alleen. Zelfs een prettig interieur heeft u niet, tot levensgezellin een ongemakkelijke oude tang die u brutaliseert en trotseert, terwijl er toch beschaafde vrouwen genoeg zijn, die uw eenzaamheid zouden willen deelen."

De dokter antwoordde niet; hij at zijn brood en legde een courant naast zijn bord, waaruit hij las.

Frank gaf het niet op.

„Oom," vroeg hij na een poos, „heeft u een skelet in huis?"

„Wat belief je? Een skelet? Neen, alleen een doodskop."

Hij wees met den vinger naar een kast achter hem, waarboven een doodskop stond te grijnzen.

„O, dat zag ik al lang, Memento mori! Ik bedoel een skelet, wat de Engelschen noemen „A skeleton in a cupboard". Mijn vraag is misschien erg onbescheiden."

„Dat gaat nog al!"

„Ik krijg zoo'n vreemde impressie van uw leven, oom! Iemand zooals u twaalf jaar geleden was, bijna zoo oud als ik, met een prachtige positie in 't vooruitzicht, knap, flink, enfant chéri des dames en dan u hier opsluiten, dat doet men niet zonder goede reden."

„Beste neef, ieder zijn zin, niet waar!"

„Zeker, maar heeft u geen behoefte om in Amsterdam te komen? U zal 't zoo veranderd vinden; 't is zoo'n genot eens dat groote hart van een kleine wereld tegen het zijne te voelen kloppen."

De dokter schudde het hoofd.

„Dank je, Frank! De stad kan mij missen en ik kan de stad missen. We hooren niet bij mekaar. De zee en ik zijn één. Hoe vind je haar van daag? Even pruilig als mijn booze Bol, maar veel mooier!"

„Ja, ik mag ze wel zoo! maar wat de badgasten vandaag zullen beginnen?"

„Badgasten, zijn die er dan?"

„Ja, mijn twee reiskameraden. Gister zaten ze op het strand, maar nu zijn ze opgesloten in het boudoir van Vrouw Krijns."

„Met recht voor plezier uit! Maar wat doen zulke kinderen ook ver van huis? Laat ze blijven, waar ze zijn!"

„En de zeelucht, oom?"

„Och wat zeelucht bij Vrouw Krijns in de bedsteê."

„Oom," begon Frank na een poos zijn eierschaal in duizend stukjes vergruizelend, „ik wou u een voorstel doen, of liever u vragen of u mij helpen wil en kan."

„Waarin?"

„Die kinderen interesseeren mij."

„Allebeide?"

„Nu, de oudste dan ofschoon die kleine draak ook wel een studie waard is. Ik wou die andere graag tot model hebben. Zij heeft een gezichtje dat voor een schilder veel waard is, hoewel beter misschien voor moment-photographie dan voor schilderstudiën. Zij moet voor mij poseeren. Of ik de zee zie of haar, dat is bijna hetzelfde. Ik kan het u niet uitleggen, maar ik vind ze bijna één!"

„Kijk dan naar de zee. Die hoef je geen permissie te vragen."

„Neen, er zit toch nog meer ziel, nog meer stemming in haar rusteloos gezichtje. Zij behoeft geen woord te spreken, haar oogen, haar mond, zelfs haar neus en haar vingers zijn altijd expressief bezig. Maar nu wil ik ze wat meer comfortable en in de buurt onder dak brengen."

Dokter Adrichem legde zijn courant neer, liet de handen op de tafel neer, zag zijn neef strak in de oogen en vroeg ernstig:

„Frank, wat zijn je bedoelingen? Je komt hier niet den roué spelen, hoop ik."

De neef doorstond dien blik.

„Neen, oom! Ik verzeker u, dat ik niets anders van plan ben te doen, dan wat ik zeg. Dat kopje trekt mij aan als artiest en artiest is 't eenige, wat ik nog wil zijn."

„Jongen, jongen! de mensch zit er zoo diep en vast in, dat hij zich niet op den duur laat bedekken of verdrukken door een kunstmatig hulsel. Vroeg of laat breekt hij dat door. Weet je wat, ik ga met je mee. Ik ben nieuwsgierig naar je wonderkind."

„Oom heeft zoo'n eigenaardige manier om zich zelf altijd buiten spel te houden," dacht Frank, „zijn mensch-zijn zit er al heel diep onder. Men raakt het nooit, hoe men er ook aan prikt!"

Toen de dokter en zijn neef bij Vrouw Krijns kwamen onder een aanhoudenden motregen, bleek het dat Jansje maar stil in haar bedsteê was gebleven; Rose-Marie zat in de eenige kamer op den grond en speelde met twee of drie kleine visschertjes.

Reeds toen de dokter den klink der huisdeur oplichtte, klonk haar zilverachtige lach hun tegen; verlegen stond zij op en streek haar oproerige krulletjes weg, terwijl zij met een gelaat rood van het spelen en van verlegenheid hun kwam begroeten.

„Mijn oom Dr. Adrichem, ik ben Frank van Haeren," zeide de schilder en boog zoo beleefd tegenover haar alsof zij een dame was, die door zijn moeder in haar salon ontvangen werd.

Vrouw Krijns groette den dokter met een gemeenzaam knikje en antwoordde op zijn vraag naar den welstand van het gezin, dat allen 't opperbest maakten.

Frank, wat zijn je bedoelingen?

„En uw logées," vroeg hij.

„O hier juffrouw Roosje is heel wel en goed op haar gemak, maar de andere juffrouw ...."

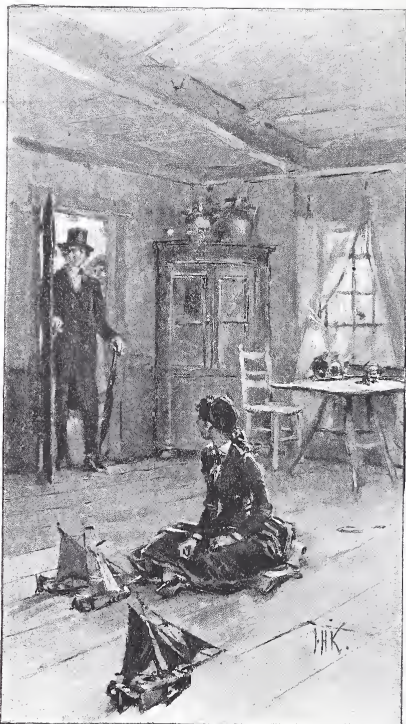
„Och, Jansje vond dat zij nergens beter was dan in haar bed met dat nare weer," vergoêlijkte Rose-Marie. „Ze klaagt alweer over hoofdpijn."

„Mag ik eens naar haar kijken?" vroeg de dokter.

Frank van Haeren had al den tijd impressies op te vangen over het visschersintérieur, terwijl Rose-Marie zich met zijn oom verwijderde een trapje op naar de logeerkamer of liever bedsteê.

Toen zij terugkwamen, zeide de dokter hoogst ernstig:

„Hoor eens, juffrouw, je zuster kan hier niet blijven; zij heeft lucht en frischheid noodig; met zulk weer kan zij niet aan zee zitten, maar ze heeft toch behoefte aan ruimte. 't Spijt me erg voor jou, vrouw Krijns, maar de dames kunnen hier niet blijven; je bent niet ingericht voor zwakke badgasten."

Rose-Marie zat in de eenige kamer op den grond, enz.

De vrouw verzekerde goedig, dat zij het al lang had ingezien, ook dat zij met het schrale kostgeld onmogelijk toe kon, vooral omdat de zwakke juffer zooveel eten noodig had; de andere schikte zich zooveel zij kon, maar die was ook jong en gezond en zij had niet graag dat er iemand bij haar aan huis honger leed.

Na eenige besprekingen sloeg de dokter voor, dat de dames haar intrek zouden nemen in het Badhôtel; door zijn bemiddeling zou hij wel weten te verkrijgen, dat zij niets meer behoefden te betalen.

Zonder er iets van te laten merken, had de dokter onder dit gesprek de indrukken op Rose-Marie's gelaat gevolgd; van de diepste bezorgdheid tot de blijdste verrassing teekende het al haar gemoedsaandoeningen. Zij sprak niets; alleen zag zij nu eens den dokter dan weer haar gastvrouw aan en eindelijk barstte zij uit:

„O, Dokter, wat is u goed; is er iets, waarmee ik u plezier kan doen?"

„Wel kind, hoe kom je er aan? Wat ik doe is heelemaal in mijn belang! Vrouw Krijns weet hoe ik geïnteresseerd ben in het Hôtel en hoeveel plezier 't mij doet als 't vol gasten zit."

Vrouw Krijns, die er alles van wist, lachte; zij ook was blij met zulk goed fatsoen haar gasten kwijt te raken; zij had zich heel wat anders er van voorgesteld, kinderen uit het volk, geen dames zooals deze zich voordeden

Frank liet zijn oom begaan; alleen bij het vertrek vroeg hij Rose-Marie fluisterend:

„Heb ik 't goed gemaakt?"

Zoodra waren de heeren niet weg òf Rose-Marie vloog naar haar zusje, die in de bedsteê overeind zat.

„Jans, Jans!" riep zij opgewonden uit. Vind je dat niet heerlijk verukkelijk! Wat zal je 't nu prettig hebben. O wat is Onze Lieve Heer toch goed voor ons."

„Mooi goed! Ik begrijp wel wat die lui bezielt. Jij bent een dom kuiken, Roos, en ik zie 't veel beter in. Van al die smoesjes geloof ik geen woord. Die jonge mijnheer heeft zijn oom belezen om die komedie te spelen en hij wil jou in zijn buurt hebben, want hij is verliefd op jou."

„Verliefd op mij? Hoe kom je er aan? Als dat zoo is, dan.... dan wil ik er niets van weten en wij blijven waar we zijn."

„Dat zal je wel laten! Als ik 't goed kan hebben, dan bedank ik er hartelijk voor mij te behelpen; hij moet maar weten, wat hij doet. Vindt hij je zoo aardig, dat hij om je mooie oogen nog het logies betaalt van je kromme zuster bovendien dan moet hij het weten, maar ik profiteer er in elk geval van."

Alle pret was er voor Rose-Marie af; met een bedroefd gezichtje ging zij weer naar de keuken-huis-eet-pronkkamer van vrouw Krijns terug en begon informaties in te winnen over den dokter en zijn neef, maar den neef kende niemand en over de goedheid van den dokter was maar een roep. Hij was er juist de man naar, verzekerde vrouw Krijns, om hun pension in het dure hôtel te betalen, want van den heelen rommel, dat was genoeg bekend, wilde hij niets weten en met al dien bluf van Duinwijk-Zeebadplaats had hij niets te doen.

De verhuizing der meisjes had in allen eenvoud plaats; zij kregen een mooie kamer en werden als prinsessen bediend.

Rose-Marie, die zich nergens beter t'huis voelde dan in een nette, sierlijke omgeving, genoot van de fijne lakens, de gordijnen, de heldere spiegels.

„Wat zou ik gelukkig zijn, als ik mijn leven lang in zoo'n kamer kon wonen," dacht zij in het diepst van haar hart.

Terwijl Jansje meer het gemak waardeerde dat het comfort schenken kan, was het vooral de indruk, welke haar omgeving op haar maakte, die Rose-Marie van vreugde vervulde; zij voelde zich in harmonie met alles wat mooi, helder, glinsterend was; alleen lachte zij, toen zij zichzelf in de groote spiegelkast zag.

„Daar hoort geen katoen fluweel bij op een rood wollen rok," zeide zij; „ik moest hier niet lang blijven, want dan zou ik ontevreden worden met mijn toilet."

„Sta niet zoo te draaien voor den spiegel," riep Jans bits, „wij weten wel dat je een mooi figuur hebt; als je zoo'n gedrocht was als ik, zou je alle spiegels wel naar de maan wenschen."

Jansje pruttelde wel, maar liet zich alles goed smaken en schikte zich uit-

stekend in dit nieuwe leven. Rose-Marie's hart was nog niet geheel gerust over de herkomst van haar nieuwe grootheid, maar 't was om Jans, dat zij zich die getroostte; als het werkelijk een weldaad was, dan werd zij bewezen ten wille van Jansje's treurigen toestand; het andere was te gek, veel te gek. Men moest zoo achterdochtig en vroegwijs zijn als Jans om dadelijk aan zoo iets te denken."

„Zeg, Jans," vroeg Rose-Marie, „moeten wij 't hem niet schrijven?"

„Ben je mal," was het zoogenaamde antwoord. „'t Zal hem wat kunnen schelen. 't Liefst had hij dat ik heelemaal wegbleef. Jou heeft hij noodig, maar mij zag hij liever van daag dan morgen optrekken."

„Jansje, nu woon je zoo netjes. Zeg toch zulke woorden niet, die hooren hier in 't geheel niet t'huis."

„Dat zal mijn zorg wezen, wat ik zeg of niet zeg!"

De dokter kwam het tweetal weldra begroeten; hij had zijn neef verzocht niet zonder hem in het hôtel te komen.

Rose-Marie kwam hun tegen met een gelaat stralend van vreugde.

„De jongen heeft gelijk," dacht de dokter, „dat kind heeft een gezichtje in staat een ijsklomp te ontdooien."

Hij bracht op zijn gewone gemoedelijke manier het tweetal aan het praten en weldra was hij op de hoogte van haar treurige omstandigheden. 't Scheen dat Rose-Marie's moeder als weduwe hertrouwd was met Giesinger; zij was met haar dochtertje uit Indië gekomen, en Giesinger was 1e officier aan boord van het stoomschip der maatschappij Nederland; hij zag er goed uit en de weduwe had zeker geld; zij trouwden. Giesinger nam zijn ontslag en zou een betrekking aan wal zoeken; Jansje werd geboren.

„En ik heb mijn bult gekregen, door dat hij eens dronken t'huis kwam en met mij spelend, me liet vallen," zeide het kind met bitteren haat in de stem.

„Och neen, Jans," zeide Rose-Marie vergoêlijkend, „dat moet je niet zeggen, je beendergestel deugt niet, anders ware 't niets geweest."

„Dan komt het toch door hem. Want jou mankeert niets."

Rose-Marie haastte zich de droevige geschiedenis door te vertellen. De stiefvader sukkelde, bracht het geld van vrouw en voordochter er door, zakte hoe langer, hoe meer. Zijn vrouw stierf en op haar sterfbed beloofde Rose-Marie als een moeder voor het gebrekkige zusje te zorgen; nu was 't zoover gekomen dat Giesinger een tapperij hield ergens in den Jordaan.

„Maar heb je geen familie van vaders of moederskant, die zich je aantrekt?" vroeg de dokter.

„Neen," antwoordde het meisje. Maar aan haar gezicht zag de dokter, dat zij de volle waarheid niet zeide.

Hij stond op en verzocht de meisjes, zoodra het goed weer was, hem eens te komen bezoeken. Rose-Marie deed hem uitgeleide.

„Kind," zeide de dokter buitengekomen, „je zei daar straks de waarheid niet. Je hebt zeker nog wel familie."

„Ja, dokter," antwoordde zij eenvoudig, „ik wou 't niet zeggen in

presentie van Jans, maar ze willen mij gaarne hebben en 't zijn heel deftige menschen; maar ze willen niets van Jans weten en ik mag haar niet verlaten. Daarbij, toen Mama leefde, hebben zij haar ook altijd verstooten, alleen omdat zij 't zoo ongelukkig getroffen had met hem."

„Maar dat leven past je niet! Voelt ge je daar niet erg misplaatst?"

„O, dokter, als u wist!" Zij fluisterde nu, „ik wil niet dat Jans het weet dat ik het u zeg, want hij blijft haar vader en ik vind het toch reeds zoo akelig, dat zij hem haat, maar hij verdient het eigenlijk wel, als het mocht... Hij is zijn eigen beste klant, hij drinkt zoo en slaat, en vloekt... ô..."

Zij sloeg de handen van zich af, als weerde zij iets vies en griezeligs van zich af.

„Daarom vond ik 't zelfs bij vrouw Krijns zoo heerlijk, omdat die menschen zoo fatsoenlijk en kalm zijn, maar als het niet was om Jans, ik bleef er geen uur langer."

„Nu, Roosje! Houd maar goeden moed en kom me spoedig bezoeken. Mijn juffrouw rekent er op!"

„O dol graag, dokter!"

En in haar hart dacht zij:

„Ik mag dien oom veel liever dan den neef!"

V.

De ontstemming van juffrouw Bol had haar hoogte bereikt, toen zij, nadat de dokter haar een dag of wat te voren aangekondigd had, dat hij bezoek kreeg, op zekeren namiddag de twee zusters door het hekje zag binnenkomen en toen aanbellen.

Jansje liep op krukken en Rose-Marie in een eenvoudig blauw katoenen japonnetje, zonder hoed of handschoenen, zag er lief uit als de lente.

De dokter zat te lezen en Frank was aan het schetsen toen de juffrouw de deur der huiskamer openwierp en op barschen toon aankondigde:

„Daar is de visite!"

„O zoo, onze badgasten!" zeide de dokter opstaande en haar te gemoet komend; ook Frank wierp zijn album neer en begroette de beide zusters.

„Dokter," zeide Rose-Marie, „wij komen u bedanken voor uw goedheid en hier... hier is een kleinigheid, die Jans en ik...."

En vol allerliefste verwarring reikte zij hem een pakje over.

„Wel, lieve kinderen! 't Doet me plezier jelui eens hier te zien, maar dat is niet noodig, hoor! Wat is 't, een sluimerrol. Hebt je dat zelf gemaakt? Erg netjes, vind je niet, Frank? Ik dank je wel en zal het als een souvenir van je gebruiken!"

Frank schoof stoelen aan; hij had het gordijn voor het zeeraam laten zakken; nadat er iets over onverschillige dingen gesproken was, wisselden oom en neef een blik met elkander.

„Juffrouw Rose-Marie," zeide Frank zeer beleefd, „ik had laatst het genoe-

Juffr. Bol zag de twee zusters door het hekje komen en aanschellen.

gen u 't eerst die zee voor te stellen, mag ik nu vragen of de kennismaking u nog steeds bevalt?"

„O ja, zeker! De zee is zoo prachtig!"

„Ik ben schilder weet u, en nu wilde ik u vragen, wat u van mijn laatste schilderij denkt?"

„Ik heb geen verstand . . .," stamelde zij.

„Dat denkt u maar. Wil u hier plaats nemen?"

Rose-Marie gehoorzaamde.

„En uw oogen toemaken?"

Ook dit deed zij geduldig; Frank trok het gordijn op en riep:

„Ziet u nu eens!"

In lang was de zee niet zoo indrukwekkend geweest als op dit oogenblik; het had dien middag geregend en een vrij sterke wind joeg de wolken thans in wilde vaart uit elkander; daar zag men de zonderlingste fantastische gedaanten in sombere en toch bonte kleuren, paarsch, roodblauw, geelgroen, met witgrijze randen, daartusschen vlokken van de zacht blauwe lucht, en over het jagende, klotsende water hellichte vlakken afgewisseld door donkere plassen, alles besprenkeld en overstrooid met schitterend zilverschuim.

Rose-Marie's oogen staarden verbaasd voor zich uit, haar borst ging hijgend op en neer.

„Dat een schilderij . . . . neen . . . . neen!"

En plotseling stroomden de tranen langs haar wangen.

„Is u bedroefd? Huilt u, omdat ik u fop?"

Zij lachte door haar tranen heen, evenals nu juist de zon door de donkere wolken brak en als het ware stroomen licht over de golven blies.

„Och, ik ben zoo kinderachtig . . ., maar 't is zoo mooi, zoo mooi."

De dokter had van terzijde het tooneel aangezien; hij had gelachen om Frank's tooneelmanoeuvre, maar toen hij haar tranen en verwarring zag, keerde hij zich eensklaps om en ging naar den straatkant.

Een poos bleef hij daar staan en streek met de hand door de dikke, volle haren; daarna keerde hij terug naar de tafel, waar Frank aan de beide meisjes zijn schetsen liet zien.

Jans sprak geen woord; juffrouw Bol had thee binnengebracht en koekjes en Jans at en dronk met smaak; Rose-Marie alleen toonde haar groote belangstelling in hetgeen haar getoond werd en toen Frank haar vroeg of hij eens haar portret mocht maken, zag zij eerst den dokter aan òf zij haar toestemming zou geven.

„'t Zal een groote dienst zijn, Roosje, dien je mijn neef bewijst," zeide de dokter; „hij is nog aan het studeeren; ik heb van zulke dingen geen verstand, maar hij zegt dat het teekenen van uw hoofd gelijk staat met het volgen van een jaar lessen aan de Academie."

„Ik wist niet dat ik zoo'n belangrijk hoofd had," zeide zij lachend; „als 't u plezier kan doen, wil ik heel graag voor u zitten, maar ik mag toch wel blijven haken, want mijn sprei moet spoedig af."

Frank verzekerde, dat hier niets tegen was.

„En als u een vogelverschrikster teekenen moet, kan u van mij gebruik maken," zeide Jans grijnslachend.

Na dezen dag kwam Frank dagelijks bij de meisjes; als zij op het strand zaten, maakte hij zijn schetsen; hij sprak over allerlei onderwerpen, droevige en ernstige, vroolijke en onbeduidende; altijd bestudeerde hij dan Rose-Marie's wisselende uitdrukkingen, maar hij werkte nog niet; alle dagen kwam hij ontevreden t'huis.

„Er is niets met dat kind te beginnen," sprak hij tot zijn oom. „Geen expressie houdt ze vast, die ziel heeft zoo'n haast zich uit te storten, dat het niet mogelijk is voor potlood of penseel haar te volgen. Maar ik geef den strijd niet op!"

„Alles goed en wel, Frank! maar laat de mensch den artist geen poetsen spelen, want dat verdraag ik niet. Die kinderen zijn nu onder mijn bescherming."

„Wees gerust, oom! De mensch is heel dood in mij als hij ten minste ooit geleefd heeft."

„Praatjes!"

„U gelooft me niet! en 't is toch zoo! 't Is het werk, dat mij pakt, dat mij niet loslaat. Ik geloof, dat ik op 't spoor ben van een nieuwe manier. Zij moet me dat leeren; ik had de geheele wereld kunnen rondreizen en niet dat vinden, wat het toeval mij in den stoomtram voor de voeten werpt. Het vibreeren van zulk een physionomie weergeven, dat is iets noch nec da gewesen."

„En krijg je het al!"

„Nog niet, maar 't zal wel komen!"

„Haast je dan wat, want hun tijd schiet op; in Amsterdam zal je de kennismaking wel niet kunnen voortzetten."

De meisjes kwamen een enkelen keer bij den dokter; juffrouw Bol kon haar antipathie tegen die kale mamsellen wel nog niet geheel overwinnen, maar behandelde hen met zekere neerbuigende beleefdheid, die een weinig te overdreven was om welgemeend te zijn.

Rose-Marie was er gaarne; gewoonlijk bracht zij bloemen mee of grassen; het eenvoudigste wist zij nog zoo te schikken, dat het een bevalligen, sierlijken indruk maakte; er ging als het ware een tooverkracht van haar vingers uit, die aan alles wat zij aanraakte poëzie en schoonheid mededeelde.

Wanneer de dokter t'huis kwam en zijn woonkamer betrad, wist hij altijd wanneer Rose-Marie er geweest was; een zeker, ik weet niet wat, scheen de kamer te vervullen, en er een andere atmosfeer in gebracht te hebben.

Juffrouw Bol kon dan wel pruttelen over den rommel, die de „fransche madame", — hoe zij aan dat fransche kwam begreep niemand, — er in gemaakt had, maar er iets aan veranderen dat durfde zij niet; de dokter had het streng verboden.

Trof hij het meisje aan, dan liet hij haar praten, en wist niet wat hij dan

liever deed, haar aanzien of naar haar luisteren. Beiden was even aantrekkelijk en boeiend; zijn vrees voor een poging van Frank, om haar het hoofd op hol te brengen, was sints lang geweken.

Al vertrouwde hij zijn neef op dit punt niet geheel, zoo kon hij toch over den uitslag van Frank's vermoedelijke pogingen zeer gerust zijn. Rose-Marie sprak altijd even onbevangen over mijnheer den schilder; van alles wat hij vertelde of wat hij redeneerde begreep zij slechts de helft; het was zoo geleerd, zeide zij.

„En als de dokter iets zegt, dan kan ik er dadelijk bij."

Haar opvoeding was zeer verwaarloosd, maar haar heldere geest, haar gave van „assimilatie en intuïtie", zooals Frank het noemde, stelde haar in staat zich onmiddelijk iets eigen te maken, wanneer zij er ten minste belang in stelde.

Frank's theoriën over impressien en kleuren lieten haar koud; zij wilde gaarne eens zien, wat hij maakte; hij schetste haar van achteren, van opzijde, maar nooit van voren, of dan met zoo diep gebogen hoofd, dat er niets van haar gezicht te zien kwam.

„Ik wou juist zoo graag mijn gezicht zien," vroeg zij lachend.

„Dat komt later," antwoordde Frank, „eerst moet ik het karakter van uw persoonlijkheid weergeven in alle richtingen, en als ik dan met uw gezicht begin, dan druk ik er mijn stempel op. Ziet ge, ik moet eerst al uw verschillende stemmingen trachten te concentreeren, wil ik er in slagen ze allen te gelijk in eens uit te drukken, maar daarvoor is 't noodig, dat ik studiën maak van alle expressies, waarover gij te beschikken hebt. Begrijpt u me?"

Zij schudde lachend het hoofd.

„Nog niet goed! maar zooals u zegt 't zal wel komen, denk ik, vóór ik een jongetje wordt!"

„Mag ik u dan iets vriendelijk vragen! Denk nu eens aan iets heel akeligs, dan wil ik trachten die impressie te bestudeeren."

„Kom dan!"

Zij verzamelde haar gedachten een oogenblik, toen scheen het of zij het licht opzogen uit haar gelaat, een weemoedige trek kwam over haar lippen, haar oogen staarden somber voor zich uit; zij scheen alles te vergeten en eenige minuten lang bleef zij onbewegelijk zitten.

Ademloos werkte Frank voort; voor 't eerst had hij tijd haar gelaat in zich op te nemen en het met eenige krijtstrepen weer te geven; plotseling vertrok zich haar mondje, haar oogen zwollen op, groote tranen sprongen uit haar oogen en haar hoofd omkeerend begon zij luid te schreien.

„Maar wat is er nu toch weer!" riep Frank geërgerd en liet zijn boek vallen. „Wat scheelt u?"

„Ach, mijnheer!" snikte het meisje, „word niet boos, ik kan het heusch niet helpen, maar u heeft me gezegd, ik moest aan iets akeligs denken, en toen dacht ik aan Mama's sterfbed en was 't of alles nog eens gebeurde en.... het werd mij te sterk."

Zij schreide een poos voort en kon niet tot bedaren komen.

Frank stond op, half boos over die sentimentaliteit, half geamuseerd door haar ongekunstelde manier.

„Je bent een mal spook," zeide Jans; „'t is immers alles gekheid; schaam je je zoo aan te stellen."

„'t Is mijn schuld niet! Och mijnheer, ik wil u graag plezier doen, 't is alweer over.... Daar!"

Zij drukte den zakdoek tegen de oogen.

„Nu lach ik weer... u zal er geen last meer van hebben, geloof me!"

De stralen schitterden weer in de droppels, maar Frank's liefhebberij was er af.

„Neen, nu gaat het niet meer! 't Spijt mij vreeselijk, ik was juist zoo goed aan den gang!"

„Mij ook, maar ik zal voorzichtiger zijn; een volgenden keer zal ik niet meer zoo diep denken, dat ik al 't andere vergeet."

Van 't poseeren kwam dien dag niet meer; 's middags ging zij naar den dokter om hem een boek terug te brengen, dat hij haar geleend had; hij was toevallig t'huis en liep met de handen over den rug zijn ruime kamer op en neer.

Als hij alleen was, toonde Dokter Adrichem niet het opgewekte, aangename gelaat, dat zijn patiënten steeds goed deed; het was of een masker van zijn gezicht viel en hij nu onder zijn dikke grijze haren bijna een oud man scheen; hij hield het hoofd gebogen als onder een zwaren last, een last, dien hij alleen torschte, die niemand hem hielp dragen.

Rose-Marie klopte aan de deur; hij hoorde het niet en zij, denkende dat er niemand binnen was, trad binnen; zij had haar stroohoedje op, dat zij zelf met eenige wilde rozen had versierd, en in haar hand droeg zij een groot bouquet woudbloemen. 's Middags, terwijl Jansje sliep, was zij naar een boschje gegaan ergens tusschen de duinen om ze te plukken.

Dokter Adrichem bleef staan en schrikte even toen zij binnenkwam en hem met haar verwonderde, lieve oogen aanzag.

„Och, dokter, neem me niet kwalijk. Ik stoor u!"

„Neen, kind! Je stoort me niet. Breng je weer bloemen? Daar doe je goed aan."

„Ik had niet gedacht, dat u t'huis was, maar ik ben er zoo blij om, want ik wilde u wat vertellen."

„Ik luister, Roosje, ik luister!"

Hij zag er nu weer uit als gewoonlijk, vriendelijk en opgeruimd; glimlachend zag hij haar vlugge vingertjes met de bloemen werken; een gedeelte werd in de vaasjes van dertig centen gestoken, die juffrouw Bol van een pottenvrouw had gekocht en zoo dol goedkoop en zoo beeldig mooi vond; de anderen schikte zij in een blauw melkkannetje en zette die op de schrijftafel van den dokter.

„En nu ben ik klaar, mag ik spreken!"

Zij nam een krukje, haar lievelingsstoeltje, en kwam daarmede vlak voor den dokter zitten; hij luisterde glimlachend, terwijl zij alles vertelde wat er dien morgen was gebeurd.

„En nu,” eindigde zij, „ben ik zoo bang, dat mijnheer uw neef boos op mij zal wezen. Ik vind het toch zoo lastig en zoo vervelend dat alles wat ik denk dadelijk op mijn gezicht staat. Ik kan nooit geheimen hebben. Ik heb ze wel niet,” viel zij zichzelf in de rede, „maar ’t kon toch wel eens noodig zijn dat ik ze had. Wil u ’t mijnheer Frank zeggen, dat ik er niets aan doen kan?”

„Zeker, kind! maar met artisten moet men geduld hebben; die zijn dadelijk kwaad, dat is hun eigen; zij meenen het daarom niet altijd.”

„Maar dat is toch heel lastig! Ik ben ook wel gauw kwaad, maar ik doe mijn best het niet altijd te toonen. Dat is toch zoo moeilijk met mijn naar gezicht maar als ik mij niet een beetje inhield, dan was het t’huis bij Giesinger geen leven. Hij vliegt dadelijk op en scheldt maar toe.”

De dokter vroeg lachend:

„En heb je nu niets meer op je hart?”

„Toch wel! We zijn hier nu al over de veertien dagen; ik geloof dat het tijd wordt naar huis te gaan. Hij heeft gisteren geschreven dat hij niet langer buiten mij kan.”

„Maar moet je dan bedienen in de kroeg?”

„Ja zeker, wie zou ’t dan anders doen?”

„En zijn de gasten wel behoorlijk tegen je?”

„Ze moesten het eens anders probeeren.”

Haar oogen vonkelden, haar neusvleugels trilden.

„Maar als ze te veel op hebben?”

„Ik blijf altijd achter de toonbank en ik doe òf ik ze niet zie en niet hoor! ’t Ergste zijn niet de mannen uit het volk, die alleen een slokje komen drinken, maar de heeren! O die zijn zoo heel anders dan mijnheer Frank en u! Ik antwoord ze nooit; ik snauw ze af, en dikwijls krijg ik met Giesinger er standjes over, maar ’t helpt niets, ’t is of ze nog brutaler worden; een paar keer heb ik zoo’n fat een klap gegeven, dat hij ’t zeker nog wel acht dagen later gevoeld zal hebben. O ’t is zoo vreeselijk!”

„Arm, arm kind!” zeide de dokter, „je plaats is daar niet!”

„Maar waar moet ik heen? Ik kan Jans niet alleen laten. Ik heb ’t mijn moeder beloofd?”

„En als Jans er niet was. Wat zou je doen? Naar je familie gaan?”

„Naar de familie, die niets van Mama heeft willen weten, dat nooit! Ik zou mijn eigen brood verdienen.”

„En waarmee?”

„Wel, ik zou gaan dienen!”

„Als meid?”

„Als wat anders? t’Huis werk ik wel wat, haken, naaien, maar dat is om Jans eens een extratje te bezorgen, maar ik verdien niet genoeg om er van te leven, en dan een meid leeft in een nette omgeving, zij woont in een mooi, stil huis; zij heeft een keurige keuken en als zij maar zelf vriendelijk, voorkomend en trouw is, zullen de menschen haar ook beleefd en fatsoenlijk behandelen. Ik zou geen ruwe woorden meer

hooren en geen gekibbel, maar vooral hoefde ik die akelige jeneverlucht niet meer te ruiken."

De dokter liep van het raam naar de tafel; zijn voorhoofd was gerimpeld door den druk der gedachten.

„Je moet er vandaan!" sprak hij. „Hoe heet je familie en waar woont ze?"

„O in Arnhem en Nijmegen, de Zonnevelds en de .... Ik weet zelf niet hoe ze allen heeten."

„'t Doet er niet toe! Zou je stiefvader er iets tegen hebben, als je zuster en je zelf à part gingen wonen?"

„O ja; vader houdt wel niets van Jans, maar hij wil haar toch niet missen, maar mij nog minder; een buffetjuffrouw kost geld en mij geeft hij den kost en een beetje kleeren, meer niet."

„Is hij je voogd?"

„Ja, dat zegt hij ten minste genoeg!"

„Dan is er niets aan te doen, niets, vrees ik!"

„Neen," antwoordde zij treurig, „zoo lang Jansje leeft, vrees ik van niet! Was zij er niet meer, dan ging ik heen en hij zou 't wel laten mij terug te halen."

Frank kwam binnen; juist zooals de dokter dacht, had hij het geheele voorval, waarover Rose-Marie zich zoo ongerust maakte, reeds vergeten."

De dag van het vertrek naderde meer en meer; Jans knorde, klaagde en kermde den heelen dag; zij was hier zoo heerlijk en dat nare huis, maar de brieven van Giesinger werden steeds dreigender en het noodlottige oogenblik brak voor hen aan; 't afscheid van den dokter en zijn neef viel Rose-Marie het zwaarste.

„De heeren zijn zoo goed voor Jans en mij geweest, als waren wij echte dames," zeide zij naïf.

De rekening van het hôtel was zeer meegevallen en toen zij in de tram zaten, drukte de dokter haar nog op 't hart, dat zij, wanneer de nood aan de deur klopte, gerust op hem rekenen kon.

Den volgenden dag was ook Frank vertrokken.

VI.

Mevrouw van Haeren bewoonde een fraai, hoogst modern huis in de Vondelstraat, half villa, half heerenhuis, met veel bloemen achter de groote spiegelruiten, tusschen de sierlijke gedrapeerde vitrages. De marmeren gang kwam uit op een glazen deur, en werd door een veelkleurige lantaarn verlicht, terwijl groote palmboomen de vestibule versierden.

Mevrouw van Haeren was er na den dood van haar man blijven wonen; zij was nog vennoote in de handelszaak door hem gedreven, en waarvan haar oudste zoon nu aan het hoofd stond. Deze zoon had een eigen gezin en woonde op een der hoofdgrachten; ook haar oudste dochter was getrouwd; de twee jongsten woonden bij haar in, evenals haar tweede zoon, die uit

den aard was geslagen en zich terecht of te onrecht verbeeldde dat artistenbloed hem door de aderen vloeide.

In vroegere jaren zou een deftige Amsterdamsche familie luid schande geroepen hebben over zulk een uitwas bij een harer leden; nu echter waren de tijden veranderd; mevrouw van Haeren ging mee met haar tijd. Kunst was in de mode en het kleedde goed op een kunstenaar in de familie te roemen. Zij was rijk genoeg om haar jongsten zoon — haar lieveling voor wien zij een bijzonder zwak had — dure liefhebberijen, sport, baccarat enz. er op na te laten houden; de jongen had het nu gezet op een penseel en palet, een atelier, welnu! waarom zou zij hem die liefhebberij ontzeggen en waarlijk Frank meende het ernstig met zijn kunst of liever hij dacht het ernstig te meenen.

Hij had de lessen aan de kunst-akademie gevolgd, maar was er mee uitgescheiden, daar hij zijn talent niet aan banden wilde leggen en vreesde dat zijn oorspronkelijkheid er bij zou inschieten. Hij moest zelf zien en zelf zoeken; daarvoor ging hij rond altijd studiën makende, veel doeken bekrabbelende en niets tot stand brengend.

Zijn moeder en zusters vonden dat hij zeer wonderlijk zag en begrepen niet waarom zijn boomen paarsch en zijn koeien blauw, zijn menschen groen moesten zijn, waarom alles zoo vol krassen en strepen stond, het zoo moeilijk was daaruit een voorwerp of figuur op te diepen.

Hij haalde zijn schouders op voor haar opmerkingen; zij waren niet wijzer, zij stonden te laag, zij begrepen niets van de nieuwe banen, welke de kunst insloeg; haar oog was nog niet genoeg geopend, haar ziel niet genoeg ontwikkeld en om nu beter te kunnen toonen, dat zij van haar tijd waren, begonnen Mevrouw en de jonge dames van Haeren langzamerhand te dwepen met de nieuwe richting in de kunst, waarvan Frank een der baanbrekers zoude worden.

Henri, de oudste zoon — ergerde zich over dat tijd, geld en verf vermorsen; dat gaf nooit iets, nooit zou Frank eens iets voortbrengen, wat het aanzien waard was; hij bleef een knoeier, een morsepot meer niet. Mama was veel te zwak voor hem; hij moest op zijn kantoor komen en dan werken, dat zou vrij wat beter voor hem zijn.

Frank nam zijn broer dat oordeel hoogst kwalijk en besloot hem voortaan te negeeren; zijn artistieke natuur maakte hem het verbreken of liever ontrafelen van alle banden hoogst makkelijk. Hij kwam nooit meer bij Henri aan huis; ontmoette hij hem bij Mama, dan was hij koel beleefd, meer niet.

Henri voorspelde zijn moeder, dat zij een massa verdriet zou beleven aan haar vertroeteling, maar Mama luisterde niet en liet hem begaan.

„Ik heb zooveel verdriet van de cijfers gehad toen mijn man nog leefde en daarin opging,” zeide zij, „laat me nu mijn kind daarmee niet vervolgen; met het geld dat die cijfers mij hebben aangebracht, kan ik hem naar hartlust verf laten morsen. ’t Is beter dat hij ’t daaraan uitgeeft dan aan paarden of actrices.”

Maar die liefhebberijen van haar zoon, den artist, kostten Mevrouw van Haeren meer dan zij zelfs haar oudsten zoon bekennen wilde; om impressies op te doen en studiën te maken, maakte hij groote reizen; hij bracht winters in Rome, Constantinopel en Algiers door; hij moest de middernachtszon zien en den Mont Blanc beklimmen.

t'Huis komende rustte hij uit, want hij moest zijn indrukken verwerken, en zoo gingen de jaren om en de vurig gewenschte meesterstukken bleven uit; eenige schetsboeken vol krabbels en een paar doeken die op een zwelgpartij van verf geleken en waartusschen men met zeer veel moeite een paar menschen-figuren, boomen of huizen kon raden, was alles wat Frank tot nu toe had voortgebracht.

Zijn plannen waren grootsch maar van hun uitvoering zag men niets. Dikwijls plaagden hem zijn zusters, vooral de jongste Meta.

„Ik begrijp niet Frank" zeide zij dan, „wat je er aan hebt altijd landschappen bij nacht te schilderen; de menschen zullen zeggen dat je er maar zwarte verf over gooit, omdat je de dingen niet schilderen kunt."

„Een artiest moet vrij zijn in de keuze zijner onderwerpen!" Hij zette een klein doek dat er zeer bruinzwart uitzag, met hier en daar roode punten en gele strepen tegen zijn schildersezel en vroeg òf zij niet kon zien wat het voorstelde.

„Ja, het moet een brug beteekenen en een gracht er onder en lantaarns en een schuit, maar dan moet ik heel goed zien om er wijs uit te worden; 't lijkt wel een rebus of een vexirbeeld. „Waar is de bok? of waar is de herder?"

Frank haalde zijn schouders op.

„Jelui begrijpt het niet. 't Is een kamer bij schemerlicht."

„En als je het omkeert een storm op zee? Hé!"

En als Meta het een of ander schilderij van een en ander begon te prijzen en zeide, dat men daarvan ten minste zien kon wat het beduidde, begon hij medelijdend te lachen.

„Och ja heel aardig! Oude pruikenkunst!"

Dezen zomer waren Frank's eischen zeer bescheiden; hij wilde niets anders dan zeestudiën maken; als Ma dan eens belet vroeg bij oom Theo.

Mevrouw van Haeren had al sints lang opgehouden zich moe te maken over de zonderlinge levenswijze van haar eenigen broeder; hij noodigde niemand der familie ooit uit, als er een kwam was die welkom, en toen zij op verzoek van haar lieveling, een verhaal verzon om hem den logé aannemelijk te maken, kreeg zij een briefkaart terug, alleen met de woorden:

„'t Is goed! Hij zal me niet hinderen!"

Nu was Frank terug; de familie zat onder de waranda, die bekleed was met kurk, waarin allerlei klim- en afhangende planten staken; mooie hangers van terra cotta met lobelia's, varens, geraniums wiegelden tusschen de sierlijke kolommen.

Het tuintje was keurig onderhouden; geen grashalmpje stak boven het andere uit; zooals in elken hollandschen tuin speelden rozen, begonia's

De familie zat onder de veranda.

geraniums en fuchsia's er een hoofdrol in; zelfs een kleine fontein spoot at aan toe, midden op een perkje.

„Alles even burgerlijk, even petieterig, al zijn de confituurtaarten en haringslâtjes opgeruimd" meende Frans.

„Vertel ons toch wat van oom?" vroeg mevrouw, die aan een geborduurden rand werkte, terwijl Meta aan een macramé 'raam zat, en Sophie thee zette „hoe gaat het hem?"

„O best! Altijd even druk. Ik geloof dat hij nu in drie dorpen tegelijk practiseert."

„En heb je hem niet gezegd, dat er nu zoo'n geschikte gelegenheid is zich hier te vestigen, die misschien nooit weer terugkomt?"

„Jawel, ik heb 't dadelijk gezegd, reeds op den tram, anders zou ik 't vergeten, maar oom luisterde er niet eens naar."

„Hij is zoo vreemd, zoo vreemd!"

Dit tegen een dame van middelbaren leeftijd, die op bezoek was.

„En knap, Betsie, knap! Ik geloof, dat hier menige professor is, die van hem een lesje zou kunnen nemen."

„Maar waarom zondert hij zich zoo af?"

„Ja, waarom? Dáár hebben mijn goede ouders zich ook al suf over gedacht en ze hadden er verdriet van ook. Ik ben er nu wat over heen, maar vroeger had ik er veel weet van, heel veel!"

„En komt hij nooit hier?" vroeg juffrouw Betsie.

„Nooit, nooit! Heb je hem wel hartelijk geïnviteerd uit mijn naam, Frank!"

„Natuurlijk, Ma!"

„En wat zeide hij?"

„Dat weet ik niet meer. „De stad kan mij missen en ik de stad of zoo iets," maar hij heeft er niets geen trek in."

„Hoor je wel! Nu ik ga er eens even heen om hem te halen. Op een dagje heen en weer. Nu is het gemakkelijk, nu de tram er is, maar vroeger was Duinwijk niet te bereiken en ik heb hem eens in vijf jaren niet gezien."

„Maar hoe is hij in den omgang?" vroeg Betsie, wie de geheimzinnige dokter begon te interesseeren, „in zichzelf gekeerd, somber, zoo iets als menschenhaat en berouw?"

„Wel neen, niets romanesk," riep Meta, „oom heeft een knap gezicht en mooi dik grijs haar; als wij er zijn, is hij heel hartelijk en vroolijk."

„Maar zonder een gewichtige reden verlaat men toch niet zoo zijn carrière — hij was immers dokter bij de marine? — en sluit zich op onder de visschers."

„Dat hebben wij ook dikwijls gezegd; maar hij laat niets los."

„Een ongelukkige liefde misschien."

„Wat er op de „Albatros" gebeurd is, daar weten wij natuurlijk niets van; hij ging heen als een vroolijk, opgeruimd kereltje; hij zag er allerliefst uit in zijn uniform; alle meisjes waren gek op hem. En toen hij terugkwam, was hij bleek, geel, ziekelijk, stil. Hij nam zijn ontslag, daar was niets aan

te doen en vestigde zich in Duinwijk. Meer weet niemand ter wereld er van!"

„Ik zou hem wel eens willen zien," zeide Betsie nadenkend.

„Nu ga mee, als wij eens gaan. Dat kan een prettig dagje worden. En als 't verder in 't seizoen is, dan zijn er ook meer badgasten. Waren er nu veel?"

„Een stuk of tien!"

„Jonge meisjes ook."

„Ja, ook wel!"

Frank stond op, keek eens naar een paar gele rozen en toen Betsie belangstellend vroeg, of hij goede studies had gemaakt, antwoordde hij onverschillig.

„In mijn hoofd wel, op 't papier minder. Ik ga even omloopen, dames, tot straks!

Toen hij de veranda verlaten had, begon Mevrouw van Haeren al zijn eigenaardigheden op te sommen.

„Van al mijn kinderen heeft hij 't meest van oom Théo; beiden leven geheel en al voor hun vak."

„Met dát verschil, dat oom Théo zich verdienstelijk maakt en dag en nacht bezig is goed te doen, terwijl Frank zijn leven verluiert," zoo viel een stem uit de tuinkamer haar in de rede.

„O ben jij dat, Henri!" sprak Mevrouw een beetje gecontrarieerd, „heb je hem gezien?"

„Ja, maar niet gesproken; hij liep te slenteren aan den overkant en zag me niet of wilde mij niet zien. Wat heeft hij daar nu weer uitgevoerd?"

„Studies gemaakt!" zeide Meta lachend, „impressies opgedaan."

„Ik vind hem toch anders dan vroeger," merkte Sophie op, die haar broer altijd de hand boven het hoofd hield; „hij is stiller en ik geloof ook serieuzer. Van morgen zeide hij mij, dat hij nu eindelijk geloofde zijn weg gevonden te hebben."

„En waar brengt hem die weg? Als 't zoo voortgaat en Moeder remt niet, dan regelrecht naar 't armenhuis of naar Meerenberg."

„Henri, een kopje thee?" vroeg Mevrouw met een zijdelingschen blik op Betsie. „Hoe gaat het Wies?"

„Heel goed, dank u! Als 't je belieft, Phie, een kopje. Ik had gehoopt hem hier te vinden, maar 't is of hij altijd voelt, dat ik in aantocht ben. Gevlogen is de vogel!"

„Och, je zit ook altijd op hem te hakken. Niet ieder heeft aanleg om koopman te worden; je zoudt meer last van den jongen hebben als hij bij je op 't kantoor zat, dan als hij zijn liefhebberij volgt."

„Ja, dat geloof ik ook, maar in elk geval is 't voor hem al heel makkelijk. Mijn jongens moesten 't eens in hun hoofd krijgen genieën te worden."

„Och je bent ook zoo'n droogstoppel!" zeide Sophie, en allen lachten mede, zelfs Henri.

(*Wordt vervolgd.*)

WILDE MELE.

Eene schets uit Vlaanderen

DOOR

GUSTAAF D'HONDT.

Es ist eine alte Geschichte . . . .

I.

Nooit werd zij, te Pauwvoorde, haar dorp, anders genaamd.

Haar naam was eigenlijk Melanie Westerhove en zij bewoonde, met hare ouders, een klein huisje, ver van het dorp gelegen, eenzaam, midden in de velden.

Zusters had zij niet. Haar eenige broeder — een brave, werkzame jongen — had, bij de loting, een slecht nummer getrokken en was, sinds maanden, bij het leger ingelijfd.

Vader kon niet meer werken: een onverbiddelijk rhumatisme hield hem, nevens den haard, aan den stoel gekluisterd, zoodat zij en hare moeder — die, in 't seizoen, ook nog eenige stuivers met wieden kon verdienen — genoodzaakt waren voor het onderhoud te zorgen.

Eigenlijk hadden zij geene armoede, doch weelde evenmin. Want vader Westerhove kon enkel nog eenige fijne spijzen gebruiken. Zijn kwaal verzwolg zoo het grootste gedeelte der schrale inkomsten en van spaarpenningen was er in 't gezin nooit spraak geweest.

Melanie was het zonderlingste meisje der wereld. Nooit had men een wolkje in haar zielvolle, kastanjebruine oogen bemerkt, nooit een rimpeltje in haar glanzend, rozig voorhoofd.

En vaak, als vader roerloos op het smartbed uitgestrekt lag, en vlijmende scheuten, als gloeiende naalden, door zijne gewrichten schoten, tot aan het krimpend harte, zong zij een der menigvuldige deuntjes welke zij, 's Zondags, aan den kerkmuur gehoord had, of schaterde zij het uit van pret en levenslust.

En als haar vader ze soms zoo hoorde naar huis komen, uit de verte, dan placht hij te zeggen, terwijl er iets als een glimlachje om zijne vale lippen kwam:

— O, wat een wild „jong" is me dat!

Op de hoeve van boer Vervliet, waar zij, jaar in jaar uit, werkzaam was, verwekte zij soms de algemeene vreugde.

Gansch den dag door zong zij als 'n lijster en zoodra het rustuur gekomen was, deed zij door hare aardige zetten en kwinkslagen de in het gras liggende werklui schateren van jolige blijdschap.

Vooral in den „noenstond", die smakelijke uurtjes in den zomertijd, scheen

zij onvermoeibaar. Niet één der werklieden, mannen en vrouwen, bleef ongeplaagd. Dan vocht zij soms met de knechts, al wat zij kon, tot haar lijfje, onder het zwellen van haren boezem, dreigde open te springen, het zweet van onder hare weelderige, bruine lokken druppelde, en de knecht in het mollige gras rolde.

Doch telkens als er een poogde haar bij de hoog ontbloote beenen vast te grijpen, haar in de lenden te nijpen of haar, onder het worstelen lijf aan lijf, in den nek te kussen, dan zwaaide zij, met een guitig: „Ha! kapoen!" den gespierden, vleeschrooden arm en een klinkende klap was de belooning van den vermetele.

Dan vocht zij soms met de knechts...

En dan vluchtte zij, luid giegelend, achter eene hout- of stroomijt, terwijl de andere, blozend, naar den schaterenden kring van knechts en meiden terugkeerde.

De knapen, die langs daar ter school gingen, of de werklui, naar den arbeid trekkend, zeiden vaak:

— Hoort eens, wilde Mele!

En de ouderen, met gerimpeld voorhoofd, voegden er bij, stiller en plechtig:

— Ja, ja! als dát kan blijven duren!...

Nochtans, al was zij nauw drie en twintig, of zoo iets, toch was het nog aan niemand gelukt haar eens te omhelzen en haar in de armen te houden. Als, op kermissen of elders, een jongeling haar fluisterde van liefde, en daarbij poogde de hand op haren knie te leggen, dan weerde haar forsche arm die af, en

— Sst, manneke! — handen thuis! klonk het, met onoverhaalbare overtuiging, van hare lippen.

Weinigen bekroop de lust weer te beginnen; want men wist dat er in die armen, welke zij altijd tot aan de ellebogen ontblootte, *iets* stak dat eenigszins eerbied afdwong, — zelfs aan een man.

Ook boer Vervliet, wien men soms lachend over heur sprak, zei gewoonlijk:

— Wilde Mele? — Laat die maar los, man!

II.

Niemand wist of zij eigenlijk iemand beminde.

Soms had men wel eens vermoedens opgevat; doch zij schenen dan zoo ongegrond, dat men er niet lang bij stil bleef.

Een der geestigste snaken van het dorp, en met wien men haar dikwijls plaagde, een jongeling wiens faam als vermakelijke kwant tot in de omliggende gemeenten was doorgedrongen, was Polke Smet.

Er was geen bekwamer schrijnwerker in den omtrek; ook geen smakelijker noch poetsiger gast.

Iederen Zondag trok hij naar de eerste mis en enkel diep in den nacht kwam hij, zoo vol als 'n ton — zooals hij zelf zei — huiswaarts. Soms ook begon hij 's Maandags weer, met een paar vrienden. En zoolang hem één cent in den zak bleef, zoolang hij een glas kon vasthouden, zoolang zijne oogen niet toevielen, zong hij, op een herbergstoel geklommen, met zijn lieve tenorstem, zoo frisch als de morgenhymne der leeuwerikken.

Doch eens aan den arbeid kende hij geene rust meer; hij werkte voort, zonder het hoofd op te beuren, tot den Zaterdagavond.

Men hoorde nooit dat hij getwist, of iemand een grievend woord toegevoegd had. Hoe meer het bier — jenever dronk hij nooit — zijne gestalte kromde, hoe minder de glimlach van zijne lippen verdween.

Vaak zei men hem, in de week, dat hij wel eens die dagen en nachten, aan de herbergtafel doorgebracht, zou beklaagd hebben.

— Och! wat gij toch denkt! zei hij dan. Ik heb voor niemand te zorgen en ben alleen in de wereld... Daarbij... we leven immers maar eens!

Leven, dat was zijn ideaal.

In de werkplaats arbeidde hij met liefde, zorgvuldig en gewetensvol. Hij vond een onuitsprekelijk genoegen in zijne bezigheid en hield er aan zijne faam als uitstekend werkman te handhaven. Hij genoot, ook in den „werkwinkel," het leven met volle teugen.

Eveneens in de herberg.

Als hij soms, na eene drinkpartij van een paar dagen, met eenigszins zwaarwegend hoofd, ontwaakte, keerde hij al zijne zakken om, zonder nog een enkel muntstukje aan te treffen. En dan zei hij, met een zuchtje:

— Alles op!... Bah! we leven immers maar eens!...

Vaak vertelde het werkvolk van boer Vervliet, in den noenstond, over Polke's altijd nieuwe grappen. Dan werd er telkens gelachen, uitbundig gelachen, terwijl de eene of de andere nochtans, uit louter afgunst, wel eens vond dat hij toch maar een dronkaard was.

Gedurende al den tijd, dat men over Polke handelde, bleef Wilde Mele ernstig en sprak geen woord. Zij luisterde, als in een droom, naar alles wat men over hem praatte en meer dan eens gebeurde het dat zij, als het gesprek reeds op iets anders viel, nog immer, in gedachten verzonken, vóór zich bleef uitstaren.

Enkel bij het woord „dronkaard" gleed er als eene schaduw over haar schoon, kalm gelaat....

Dikwijls lachten dan de knechts:

— Ziet Mele eens; zij denkt weer aan Polke!

Maar zij sprong recht, niet zonder een blosje nochtans, en, lachend als zij:

— Polke? zei zij, — och, ik ben zoo gerust over hem!

Doch, onder 't werken, droomde zij van hem, gansch den dag door, altijd, — al poogde zij ook, nu en dan, heel weifelig, zijn beeld uit haren geest te verjagen.

Dronkaard?

O, die afgunstigen!

Hij was immers jong! Het geld dat hij in de herbergen liet, was zijn geld, had hij eerlijk, met zijne handen, gewonnen. En daarbij, nog eens, hij was jong!... Wie weet zou hij niet, als zoovele anderen, als hij eens den stap zou gewaagd hebben in 't huwelijksbootje....

Huwelijksbootje?....

Och, hoe kon zij daaraan denken, zij, Wilde Mele, die alle jongelingen onmeedoogend uitlachte, vierkant?

En toch, dan, dán voelde zij iets aan het harte, iets als een sneller kloppen..., en dan voelde zij iets naar de wangen stijgen, uit haren rozigen nek, iets als een warm blosje....

Dan dacht zij ook aan den groet, dien hij haar, altoos, zoo hartelijk toeknikte en het

— Dag Meleken, — schoon kind!

dat hij er, met zijne zilveren meisjesstem, schalks op volgen liet.

En dan neuriede zij ook vaak, zoo vaak, een der liedjes, die hij, 's nachts, bij het huiswaarts keeren, door de stille velden, met ietwat trillende stem zong....

Beminde zij hem?

Zij zelf wist het niet....

Een meisjeshart, o, een meisjeshart!....

III.

Het was hooitijd.

De gloeiende Julizon had het afgemaaide gras tot blond hooi geschroeid en de windjes, over de weiden spelend, strooiden kwistig de frissche geuren van het malsche hooi heinde en ver.

In de meerschen keerde het werkvolk, in de brandende zon, het drooge gras en hoopte het, hier en daar, in kleine schelven op.

Vervliet had eene aanzienlijke partij maaigras gekocht, dat jaar. Ook was de bedrijvigheid op zijne meerschen ongemeen, te meer daar het weder wankelbaar werd en men voor regen vreesde....

Eens, 's Zaterdags, keerde Polke Smet langs daar huiswaarts van een buitengoed, waar hij eenige dagen gewerkt had.

Diep aan de westerkim was de zon gezonken en de gloed van het avondrood speelde nog, met verbleekende tinten, tusschen het donkere groen der boomen in de verte.

De nevel steeg op, blank en licht....

Tegen den breeden landweg aan richtte Wilde Mele een laatste schelve op, terwijl, een weinig verder, de knechts luide de paarden aanvuurden om met een zwaar beladen wagen uit de weide te geraken.

Het jonge meisje had den arbeid gestaakt en volgde, op de vork geleund, het vurige pogen van mannen en paarden in de toenemende schemering.

Zij droomde....

Polke, die haar bespiedde, lei plotseling zaag en schaaf neder en wipte behoedzaam over het grachtje, dat tusschen den weg en de weide in liep. Hij wachtte een oogenblik en luisterde. Zij had niets gehoord.

Dan kroop hij stil door de struiken heen en, vooraleer zij zich kon omwenden, legde hij, zonder een woord te spreken, de handen over hare oogen.

Zij verschrikte zoo hevig dat de vork haar ontglipte; met een forschen ruk kwam zij echter los: zij herkende Polke.

— Ha! kapoen! kapoen! mij zoo te doen verschrikken? sprak zij, nog eenigszins gejaagd door de aandoening. Dat zult ge me betalen!

— O, dadelijk, zoo ge wilt! antwoordde hij lachend, terwijl hij de armen geopend uitstrekte tot eene omhelzing.

Zij gaf er echter geen acht op en, hem plotseling vast grijpend, poogde zij hem in het gras te werpen, zooals zij met de knechts der hoeve placht te doen.

Doch hij verdedigde zich; hij bood zelfs meer weerstand dan zij gedacht had. Op eens, bij eene grootere krachtsinspanning, struikelde zij over hare vork en viel in het hooi, Polke bij haren val medetrekkend.

En dan, zoo gezwind dat zij er bijna van verschrikte, gaf hij haar eenen klinkenden zoen in den nek.

— Ziedaar uwe rekening, kleine deugniet! — murmelde hij.

Zij wou zich oprichten en iets zeggen...; doch een tweede kus, op hare lippen ditmaal, dook haar weer met het hoofd in de schelve....

De sterke geur van het jonge hooi en haar warme adem, die hij, bij elken zoen, inzwolg, stegen hem bedwelmend naar het hoofd. Zijn mond drukte hare frissche, kersroode lippen plat en zij scheen onmachtig zich meer te verdedigen....

De paarden waren op den weg geraakt.

— Daar komt volk! zei zij, zich loswringend en hevig blozend opstaande.

— Zult ge nu nog vechten, Meleken?

— Dat weet ik niet, sprak ze, rondziende en het hooi uit de haren schuddend.... Als 't maar niemand gezien heeft!

— En wat zou dat? Er ligt immers geen kwaad in een meisje'n half dozijn zoentjes te geven?....

Er volgde eene pooze stilte.

Men hoorde niets meer. Enkel, in de grachten en beekjes, het aarzelend gekwak van een kikvorsch....

— Gaat ge mede huiswaarts, Meleken?

— Ja.

Op den landweg stapten zij traag nevens elkaar voort, — hij de zaag en de schaaf in den arm, zij de vork over den schouder en den breedgeranden strooienhoed aan de hand.

Zij spraken heel stil, zoo fluisterend bijna als het droomerige zwatelen der bladeren boven hunne hoofden...

De lieden, die hen ontmoetten, wenschten hun: „elk 'n goên avond!" en keken hen, eene wijl lang, na...

En toen Mele, een weinig later, op het enge zolderkamertje, in haar bed lag, blikte zij, met glinsterende oogen, naar het met goud doorstikte vlekje azuur, boven het dakvenstertje.

Zij droomde, lang...

Beminde zij hem?

Beminde hij haar?

Waarom had hij haar gevraagd of hij haar morgen, als zij van huis naar Vervliet zou terugkeeren, mocht afwachten en vergezellen?

Waarom had zij toegestaan?

Zij droomde lang, zeer lang...

En zij voelde de warmte haar van het lichaam naar het hoofd stijgen, zacht als een damp, met eene genotrijke streeling die haar het dek van

het bed deed werpen, — met eene gewaarwording zooals zij er nog nooit ondervonden had . . .

O, wat smaakten die kusjes zoet, ginds op de weide, in het halfduister, in het versche, geurende hooi . . .

IV.

Polke had woord gehouden: hij was daar op het bepaalde uur . . .

Het ijs was gebroken.

Sinds had hij haar meer dan eens ontmoet, aan het hekje harer ouders, en telkens waren zij samen afgekomen, naar Vervliet toe.

Vader had er zelfs eens zijne verwondering over uitgedrukt dat zij thans zooveel kwam, en altijd tegen den avond.

Maar dan wist zij altoos het eene of het andere te vertellen, bewerend dat haar bezoek hem zoo welkom was, — dat alles opgefrischt door een grap en eene langdurige, schaterende lachbui.

— Men noemt u „wilde Mele," maar gij hebt waarlijk „uw naam niet gestolen," — merkte daarbij haar vader op: — dat „jong" zal nog eens stapelgek worden.

Ook op de hoeve hadden de knechts en de meiden die herhaalde bezoeken opgemerkt en soms was 't ook gebeurd dat iemand hunner haar ergens met Polke ontmoette.

Van lieverlede was er eene merkbare verandering bij haar ontstaan; zij was ook niet meer zoo strijdzuchtig en zoo speelziek als vroeger.

's Middags, onder het rustuur, kwam zij nog wel eens bij het overige

. . . doch vaak zat zij daar droomend . . .

werkvolk zitten, in het gras; doch vaak zat zij daar droomend, de geest elders, zonder iets te hooren van hetgeen daar werd gepraat.

En dan lachten de knechts:

— Ziet wilde Mele eens droomen. Polke moet haar weer iets liefs verteld hebben!...

Daartegen kwam zij altoos hevig op:

— Polke heeft me niets te vertellen!...

Soms ook kon zij uren achtereen doorwerken, zonder een woord te spreken, zonder een deuntje te neuriën; maar dan volgden plotseling oogenblikken van ongewone uitgelatenheid, zooals zij er, vroeger, zelden had...

Zoo naderde de herfst.

In het dorp vertelde men reeds dat zij met Polke „verkeerde" en „welweters" beweerden zelfs dat zij weldra met hem in 't huwelijk treden zou.

Te huis had men de loopende geruchten vernomen en haar gevraagd of het waar was.

Maar zij wilde er niet van hooren:

— Vrijen? trouwen? — Men mag tegenwoordig met niemand een woordje spreken of dat heet vrijen en trouwen!

Daarbij was het gebleven.

Doch wilde Mele was dezelfde niet meer.

't Was alsof er eene gansche omwenteling bij haar had plaats gegrepen. Zij zong niet meer; zij lachte weinig en 's middags of 's avonds verscheen zij nog hoogst zelden in den kring van het overige werkvolk.

Hare voorheen zoo rozige wangen verkleurden zichtbaar, hare oogen verloren hun gewonen gloed en een rimpeltje verscheen, droevig, op haar verbleekend voorhoofd. Men had gezegd dat zij leed....

In hare afwezigheid fluisterde men, geheimvol. En het fluisteren nam toe, toen men haar tweemaal met betraande oogen had ontmoet: — eens na een bezoek bij hare ouders, eene andere maal na een lang onderhoud met vrouw Vervliet.

Zij veranderde meer en meer....

Eindelijk was het voor niemand een geheim meer: het nieuws liep langs de straten: — Wilde Mele was zwanger.

De jongeren zeiden dat het jammer was, zoo'n geestig, prettig meisje, terwijl de ouderen, zeer ernstig, als orakeltaal, beweerden:

— Wat heb ik u gezegd? Ik wist het, jongen, ik wist het.... Wie met vuur speelt....

't Was waar.

Zij kon thans hare „fout" niet meer verbergen.

En, tot overmaat van onheil, kwam eene ruwe teleurstelling haar nog treffen.

De schrijnwerker, bij wien Polke werkte, had, in eene naburige gemeente, een aanzienlijk werkhuis overgenomen en Polke, met verhooging van dagloon, medegelokt.

De jongeling had haar, bij een liefdevol afscheid, gezworen dat hij haar daarom niet vergeten zou, dat hij alle Zondagen zou „afkomen," en dat zij zouden trouwen, zoodra hij, hier of daar, een geschikt huisje vond.

Zoo was hij vertrokken; — zij wachtte, hoopvol....

Twee, drie weken hield hij woord; doch dan werden zijne bezoeken zeldzamer. Welhaast kwam hij niet meer en schreef dat drukke bezigheden hem daar terug hielden, — dat hij nog immer, liefdevol, aan haar dacht.

Zij treurde, treurde...

Nog geloofde zij wel dat hij haar niet vergeten had; maar zij kreeg langzamerhand de overtuiging dat hij, ginds ook, evenals hier, dezelfde jolige snaak was, — van 's morgens tot 's avonds in de herbergen, en laat in den nacht huiswaarts keerend, met een vroolijk deuntje.

't Was of hoorde zij hem nog zingend voorbijtrekken, dáár, op den landweg, in het diepste van den nacht....

Doch ginds ook, in zijne nieuwe verblijfplaats, waren wellicht lieve meisjes; ginds ook zouden ze, evenals zij, machteloos in zijne armen vallen...

En als zij daaraan dacht, dan kon zij haar leed, hare liefde vergeten.

Dan kende zij zichzelf niet meer.

Zij wenschte hem bij zich, hier, dicht bij, om hem bij den kroeskop ten grond te rukken en dan op zijnen rug te dansen....

Waarom had zij ook aan zijne liefde geloofd? Waarom had zij al het valsche niet geraden dat in zijne eeden van trouw besloten lag? — Alle mannen zijn immers valsch en laf! Hunne liefde is enkel begeerte!...

En toch, wat smaakten die kussen zoet, ginds op de weide, in het halfduister, in het versche, geurende hooi!...

Langzaam verliepen weken.

Te huis mocht zij den voet niet meer zetten.

Vader wilde zulke „schepsels" niet onder zijn dak, had hij gekreten, van op den zetel waar hij, als uitgedroogd, vastgekluisterd zat. — Weg moest zij, verre weg, — uit zijne oogen! En hij had gevloekt, leelijk gevloekt, — iets wat hij nooit deed.

Aan vrouw Vervliet had zij dan haar nood geklaagd.

— Gij hebt ons altijd eerlijk en voortreffelijk gediend, Mele, had de boerin gezegd; — wij hebben u zelfs als ons kind beschouwd. Maar ge begrijpt wel dat het hier onmogelijk is, onmogelijk! De kinderen..., ja, dat begrijpt ge wel, Mele!

En dan had zij haar den raad gegeven naar Gent te gaan, naar het „lighuis", op kosten der gemeente. Boer Vervliet, die „in den raad zat", zou wel een woordje voor haar spreken, als 't noodig bleek.

En ze ging naar Gent, naar het „lighuis" — den droeven weg reeds door zoovele ongelukkigen gevolgd, — het uitboetingspad van haar die naïef genoeg waren aan de liefde te gelooven...

Weg moest zij, verre weg, — uit zijne oogen.

V.

In het mollige gras, met gele en witte bloemekens hier en daar, ligt, op eene uitgespreide ruwe sargie, een spartelend kindje, als room zoo malsch en zoo rozig als de zachtste rozenbloesem...

Op de knieën, met de handen op den rand der sargie, helt Wilde Mele zich over het kindje heen en lacht het minzaam aan.

't Is haar kind.

En zij beschouwt het lang; zij kan er de oogen niet van afwenden, die oogen glinsterend van geluk, glinsterend van niet te beschrijven moederliefde.

Dicht bij haar sluimert een hond en hapt, nu en dan, naar de vliegen, die hem plagend in de ooren steken, — rond om haar heen loopen eenige kiekens, die wormpjes uit het gras opzoeken...

Hoe onuitsprekelijk zacht lacht zij de kleuter toe!

En zij krevelt het op het buikje en aan de voetjes, en zij kittelt het in de putjes zijner bolle, blozende kaakjes tot het schatert en kraait van pret. En dan lacht de moeder zelve, zooals enkel eene moeder lachen kan, en kust het de wangen nog boller, nog rooder...

Het zware loover van een vlierstruik weert de warme Augustuszon af wier van goudstofjes wemelende stralen, door het groen heen glurend, moeder en kind omhullen...

Alom de droomerige stilte der Zondagnamiddagen en, achter de boomen, de laatste tonen der dorpsklok, de lieden ter kerk roepend.

Ook in Mele's kleine huisje is het stil.

Moeder is naar de vesper, zooals elken Zondag, en vader, — ach, vader rust reeds, sinds den laatsten winter, op het kleine kerkhof...

Aan het hekje staat een jongeling, aarzelend of hij het hofje betreden zal.

En telkens als de moeder het hoofd opricht, trekt hij zich gezwind achter de hooge heg terug, als vreesde hij opgemerkt te zullen worden.

Eindelijk, als de klok reeds geruimen tijd zwijgt, gaat hij het hofje op en nadert stil tot bij den vlierstruik.

Plotseling heft Mele het hoofd op:

— Polke! stamelt zij, onwillekeurig...

O, wat was het lang dat zij hem niet meer gezien, dat zij niets, niets van hem vernomen had!

— Meleken! antwoordt hij, bijna fluisterend, tot bij haar komend.

En na eene wijl:

— Meleken, is dat...?

Zij heeft zich op de knieën overeind gezet. Zij is zeer bleek geworden en hare lippen trillen; doch, sprakeloos, houdt zij de oogen strak ten gronde gericht.

Een gansche vloed van verschillende gewaarwordingen stijgt zwellend bij haar op en kropt haar de keel.

... en hare hand nemend ...

Dat had hij gevreesd. Toch komt geen enkel woord hem over de lippen en, met jagend harte, wacht hij op het gevolg van dien stommen kamp in hare ziel.

Zou zij hem vergeven?

Zij was toch immer zoo goed, zoo goed! . . .

Een oogenblik nog duurt de strijd. Dan kijkt zij hem op eens diep in de oogen en

— Wat hebt gij hier verloren?

vraagt zij, met eene stem gebroken van aandoening.

Wellicht spreekt haar hart niet zoo, hoopt hij.

— U, Meleken, — antwoordt hij, haast lispelend, en hij poogt te glimlachen.

Zij zwijgt.

— ... u, en dat dáár, vervolgt hij, op het kind wijzend, dat zijne wijd geopende oogen nog immer op hem gevestigd houdt.

Hij laat zich op de knieën vallen, bij haar, in het gras, en hare hand nemend:

— Meleken, wilt ge 't me vergeven? bidt hij, met een stem die haar aan zoovele genotrijke stonden, aan zoovele zoete, dikwijls geliefkoosde droomen herinnert. — ... Ik werk niet meer, ginds ... Gisteren ben ik vertrokken... Ik heb geld gewonnen, en gespaard, en ik ga me hier vestigen, langs den steenweg, en ... ik kwam u vragen om ... te trouwen, Meleken ...

Zij ziet hem nogmaals in het gelaat, alsof zij daar lezen wilde of hij waarheid spreekt, — of hij soms niet vleit om haar nog eens dien droeven weg naar het „lighuis" op te zenden, waarvan de herinnering haar nog immer de borst bevangt.

— Meleken, toe, spreek eens! gaat hij voort, hare hand in de zijne klemmend: — toe, zoete lieveling, vergeet het kwaad dat ik u mag gedaan hebben en laat ons trouwen, — ik meen het eerlijk.

Doch zij wringt hare handen los, brengt ze voor de oogen en weent stil.

Hij aanschouwt haar lang, sprakeloos.

— Toe, Meleken, spreek; zeg dat alles vergeten en vergeven is, voor eeuwig! fluistert hij, het hoofd tegen het hare.

Geen woord ontsnapt aan haren mond; zij weent voort ...

En als hij die tranen ziet vloeien, uit die oogen in de welke hij zoo vaak geblikt heeft, tot in het diepste, — en als hij die borst ziet hijgen welke hij zoo dikwijls aan de zijne heeft gedrukt, — en als hij de warmte van dat lichaam hem voelt naar de hersenen stijgen, van dat lichaam dat hij, meer dan eens, in zijne armen voelde trillen, dan snoert hij plotseling de armen om haren leest en, met het gelaat hare handen werend, drukt hij haar een langen, vurigen zoen op de lippen.

— Is alles vergeten, Meleken? fluistert hij.

— Polke! ...

— Wilt ge de mijne worden, liefste?

— O, Polke, ... ja ..., ja ...!

En haar hoofd zinkt op zijnen schouder, terwijl onuitsprekelijk geluk, door hare tranen heen, uit haren blik straalt ...

. . . .

O, die kussen, ginds op de weide, in het half duister, in het versche, geurende hooi! ...

Een Kransje Seguidilla's

DOOR

POL DE MONT.

I.

Naast mijn ezel, wiens bellekens klonken,
daalde ik, fluitend, het bergpad af.
Vogeltjes piepten in heesters en stronken,
leutig stapte mijn ezel op draf.

Tusschen de bergen — tandarada!
werkte in den wijngaard het liefelijkst
[meisje .... —
„Ezelken, groeten wij 't meisje?"
— Hi-ja!

II.

In 't schemergoud der middagzon,
den zonhoed op het hoofd,
stond zij, en perste in kuip en ton
het purperbloedend ooft.

Veel bietjes snorden rond ....
Zij wisten niet, waar 't lekkerst ooft was,
de druiven — of haar mond.

III.

Door zooveel schoon bewogen,
stom, bleef ik staan.
De rechter boven hare oogen,
keek zij mij aan.

Zacht naderde ik...
Mij was 't, of heel de hemel
straalde uit haar blik!

IV.

In koelende schaduw, op 't malsche kruid,
liet ik mijn ezelken grazen.
Luid bulkte het dier zijne blijheid uit...
Ik hoorde het kauwen en blazen!

„Heisa! Bitter op lip en mond,"
dacht het vast, wijl het distlen scheerde,
„dát maakt immers het hart gezond!"

V.

Tot de plukster trad ik nu.
Hoflijk boog ik neer...,
stamelde zacht: „God vordere u..."
mompelde ook iets van 't weêr!

Ach! Op mijne lippen lag
't zoetste woord, dat een mond ooit
[uitbracht...
Kon ik, durfde ik?... Ach!

VI.

't Zweet droop van mijn voorhoofd neder,
hijgend joeg mijn borst.
„Pablo," vroeg ze, en och! hoe teder
klonk dat, „hebs du dorst!"

Lachend bood zij mij
trossen, die van rijpheid kerfden!
„Laaf di," suisde zij...

VII.

En toen ik uit haar handen
éen trosje nam,
voelde ik haar vingers branden
gelijk een vlam.

Als goud zoo geel
sproot mij het sap der bessen
in mond en keel.

VIII.

Fluks lei ik om haar volle leden
den rechten arm en sprak aldus:
„Dat wordt een echte kermis, heden,
kruidt gij dat wijntje met een kus!"

Wat maakte mij op eens zoo driest? —
„Hatschi!" deed Grauwtje, en lachend
[zeide ik:
„Ge hoort het, kind, het is beniesd!"

IX.

„En — wat beniesd is — moet geschiên,"
sprak stout ik voort.
„Is dat geen wet van kristen liên?
Zoo dus — als 't hoort...."

Zij lachte eens noo,
streek met haar vinger langs haar neusje
en zei: „Zie, zóo!"

X.

Boos hief zij 't vuistjen op:
„Nu ga...!
Bij Satans horenkop,
ik sla...!"

Ik sloot
snel, met een kus, haar rooden mond,
en — vlood.

XI.

Doch eer nog Grauwtje, op mijn bevel
weer verder trad,
had reeds de deerne, bliksemsnel,
mijn hals omvat.

„Dáar," keef zij, „dáar!
Ik zal u leeren meisjes zoenen!" —
Zij kuste maar....

XII.

Naast mijn ezel, wiens bellekens klonken,
daalde ik, al fluitend, het bergpad af.
Vogeltjes piepten in boomen en stronken,
leutig stapte mijn ezeltje op draf.

Tusschen de bergen — tandarada! —
plukte maar, plukte steeds 't liefelijk meisje!
„Ezeltje, huwen wij, 't meisje?"
— Hi-ja!

DE TRANSVAALSCHE GOUDVELDEN.

DOOR

Dr. H. BLINK.

Op dit oogenblik over de Transvaalsche goudvelden te schrijven is eene ondankbare taak.

Menigeen toch verwenscht het oogenblik, toen hij zich door de algemeene opgewondenheid liet medesleepen, en met hoop op de voorgespiegelde gouden bergen, zijn geld waagde in de aandeelen der Zuid-Afrikaansche goudmaatschappijen. Zelden heeft eene ontdekking van edele metaaladers zoozeer de finantieele wereld van West-Europa in beweging gebracht, als de Transvaalsche goudvelden. De Zuid-Afrikaansche Republiek, welks bewoners door hun moed en krijgsbeleid de sympathie van Europa hadden gewonnen, zij werd na de ontdekking van het goud plotseling het middelpunt van de dolzinnigste speculatiën. Het land, aan welks bevolking de faam een zekere soliditeit en levensenergie had toegekend, werd binnen weinige maanden de zetel of het doel van de meest insolide vennootschappen en syndicaten, met eerlijke en oneerlijke bedoelingen opgericht.

Maar even snel als tal van goudmijn-maatschappijen opgericht waren, gingen zij ook weder te gronde, of kwamen zij in een toestand, dat slechts hun lijdend bestaan gerekt, en hun totale ondergang verschoven kon worden, zelfs nog vóor dat zij feitelijk werkzaam waren. De catastrophe kwam plotseling en trof velen zwaar. In hun hoop bedrogen, nu zij bemerkten hunne kapitalen in waardelooze goudmijn-aandeelen omgezet te hebben, is het geen wonder, dat de naam Transvaal een wanklank werd in hunne ooren. Wie durft hen thans nog van de Zuid-Afrikaansche goudvelden te spreken?

Toch wagen wij het de goudmijnen nogmaals te berde te brengen, en wij doen dit te geruster, daar wij nooit hierin de toekomst voor dit land zagen. Reeds in Febr. 1889 schreven wij: „Wanneer de groote weiden, waar thans het vee half vrij ronddoolt, gedeeltelijk herschapen zijn in bouwakkers, wanneer het gezang der landlieden onder den oogst weerklinkt, waar thans het wild gedierte nog rondsluipt, eerst dan zullen de ware goudmijnen in Zuid-Afrika geopend zijn." Maar daarnaast wezen wij er op, dat de goudvelden bij goede exploitatie het levend kapitaal konden aanbrengen, om dit land uit de economische rust wakker te schudden, waarin het zoo lang verzonken bleef.

Bij goede exploitatie! Ziedaar in enkele woorden de weg aangewezen, waardoor vele verliezen hersteld of verzacht kunnen worden. De crisis der Zuid-Afrikaansche goudmijn-aandeelen vindt minder haar oorzaak in de goudvelden zelve, dan wel in het beheer en de exploitatie dier mijnen. Het is een

finantieele crisis; het is een onweer aan den finantieelen hemel, waardoor duizenden getroffen worden. Het moest uitbarsten, waar men aldus speculeerde en niet of slecht exploiteerde. En wanneer die crisis zal hebben uitgewoed, zullen wel velen troosteloos staan voor de ruinen van hun op onjuiste basis gegrondvestte hoop, maar op beteren, solideren grondslag kunnen dan de goudvelden door wezenlijke bewerking aan kundige eerlijke lieden een gezond arbeidsveld ter exploitatie aanbieden.

De tijd, om van de Zuid-Afrikaansche goudmijnen voordeel te behalen, ligt aldus in de toekomst, en daarom vooral verdienen zij nog altijd ten volle onze belangstelling.

Oost-Afrika is reeds sedert eeuwen bekend als een goudland. Nog vóor den aanvang der nieuwe geschiedenis, vóor dat een Europeaan op den bodem van Oost-Afrika's kusten den voet gezet had, kwamen Arabische en Indische schepen hier op vaste tijden des jaars aan, om het stofgoud en ivoor, dat de zwarte bewoners van het binnenland naar de kust brachten, tegen Indische produkten te ruilen. Zelfs hebben enkelen gemeend, dat het goudland Ophir, vanwaar het edel metaal voor Salomo's tempelbouw werd aangevoerd, in Oost-Afrika zou gelegen hebben. De Afrikaners, vol verlangen om hun land

Gezicht op een goudmijn aan den Witwatersrand.

in eenige betrekking met het bijbelsche Kanaän te stellen, koesteren die hypothese met een zekere voorliefde, en sommigen hunner hoorden wij het als een vaste overtuiging uitspreken, dat het geheimzinnige Ophir in de Transvaal moet gezocht worden.

Wij kunnen deze meening niet volkomen deelen. Het resultaat van Soetbeer's onderzoek was, dat Ophir aan de Perzische golf in Arabië moet gelegen hebben. Tot ditzelfde besluit komen ook latere onderzoekers. Echter het levendig handelsverkeer, dat sedert de oudste tijden tusschen Arabië en Oost-Afrika bestond, en de bekende uitvoer van stofgoud uit Oost-Afrika, geeft ons aanleiding tot het vermoeden, dat, hoewel Ophir niet in Oost-Afrika lag, toch het goud, hetwelk deze handelsplaats uitvoerde, geheel of gedeeltelijk uit Afrika afkomstig was. Evenwel beweren wij hiermede nog niet, dat de mijnen van de tegenwoordige Transvaal een contingent tot dien gouduitvoer zullen geleverd hebben.

Trots die vroege kennis van Afrika's goudrijkdom in 't algemeen, duurde het tot het midden van deze eeuw, vóor de Europeanen hierop nader de aandacht vestigden. Wel schijnen de Portugeezen, eeuwen lang de eenige bezitters van een groot deel der oostkust, pogingen in 't werk gesteld te hebben de oude goudstreken terug te vinden, doch zonder goed succes.

In 1868 ontdekte de Duitsche reiziger Mauch goud in het Matebeleland, ten noorden der tegenwoordige Zuid-Afrikaansche Republiek. Gewoonlijk meent men, dat hiermede de vernieuwde ontdekking der goudvelden in Zuid-Afrika aanvangt. Het is waar, dat men, nadat Mauch zijn ontdekking bekend gemaakt had, en toen er ook in het gebied der Zoutpansbergen in Transvaal goud gevonden was, met de exploitatie der velden aanving, welke evenwel nog geen belangrijke voordeelen opleverden. Doch reeds vroeger, in 1854, had een boer in het Pretoria-district alluviaal goud gevonden. De toenmalige regeering, die terecht inzag, dat het bekend worden dezer vinding eene overstrooming des lands met gouddelvers tengevolge zou hebben, vaardigde op straffe des doods het verbod uit, hieraan ruchtbaarheid te geven. Aldus bleef de ontdekking geheim. En zelfs in den tijd der Engelsche overheersching, toen de mijningenieur Kitto namens het Engelsche Gouvernement den bodem zoogenaamd onderzocht, was er zoo weinig omtrent de goudhoudendheid des bodems bekend, dat hij zijne regeering vol enthousiasme wees op den koper- en ijzerrijkdom des lands, maar het goud slechts ter loops noemde.

Toch was bij enkele personen het vermoeden levendig en het vertrouwen onwrikbaar, dat de bodem op sommige plaatsen rijk aan goud moest zijn. Een zekere heer Moodie wist in 1884 dan ook als vergoeding voor een schuld, van de regeering der Republiek concessie te verkrijgen voor de exploitatie van ongeveer 80.000 morgen lands in de Kaapvallei, een dal aan de Kaaprivier in het district Lijdenburg. De eerste uitkomsten waren verrassend. Nuggets van goud (goudkorrels) vond men letterlijk aan de oppervlakte. Sedert dien tijd begon de goudkoorts te woeden. Met weinige maanden ontstond hier de gouddelversstad Barberton, die in haar bloeitijd ± 5000 inwoners

telde. Kleinere vestigingen als Eureka City, Driezusters e. a. ontstonden weldra. Waar voor korten tijd de koning der woestijn nog rondsloop door het eenzame rotsgebied van het oostelijke randgebergte, dat het Zuid-Afrikaansche hoogland omzoomt, was binnen enkele maanden een drukke, bewegelijke bevolking gevestigd; daar stampten de machines met oorverdoovend geraas het harde kwarts fijn, om de gouddeeltjes uit de rotsen te vermeesteren. Deze goudvelden, de Kaap-goudvelden genoemd, openden de goudspeculatie in de Republiek.

Doch de Kaapgoudvelden kregen spoedig een zware concurrentie door de

Het Duivelskantoor bij de Kaapvallei.

ontdekking van goudhoudende riffen in den Witwatersrand. In 1886 werden hier de eerste 9 plaatsen tot goudvelden geproclameerd. En toen de opbrengst hier zeer goed bleek te zijn, stormde alles, wat goud zocht, naar den Witwatersrand. Velen verlieten de Kaapvallei, om aan den Rand opnieuw hun geluk te beproeven. Tal van omstandigheden toch waren aan den Witwatersrand gunstiger voor de exploitatie. Terwijl de Kaapvallei midden in een eenzaam rotsgebied ligt dat moeilijk te bereiken valt, en waar de levensmiddelen alle van verre moeten aangevoerd worden langs slechte wegen, ligt de Witwatersrand op het Hoogeveld van de Republiek, waar vele Boeren in de nabijheid wonen. De toegangen zijn hierdoor gemakkelijker, de

levensmiddelen zijn er beter te verkrijgen, en bovendien is het klimaat gezonder. En al ligt ook de Witwatersrand ver van den Oceaan, al moest ook naar hier het vervoer langs slechte wegen over groote afstanden met ossenwagens en reiskoetsen plaats hebben, toch ontstond in het middelpunt van deze goudvelden binnen vier jaren eene stad met ± 25,000 inwoners. Dit is *Johannesburg*, aldus genoemd naar den schoonzoon van den Staatspresident J. P. Kruger.

De ontdekking der goudhoudende gesteenten in den Witwatersrand voerde de speculatiewoede ten top. Maatschappijen, vennootschappen, syndicaten, enz. verrezen er bij honderden, en overstroomden de beurzen van Europa met hooge dividenden belovende aandeelen. In 1889 waren in en nabij de Kaapvallei 174 maatschappijen werkzaam met een kapitaal van ± f 118,437,000. Doch omstreeks dienzelfden tijd werden voor den Witwatersrand 274 vennootschappen opgegeven, met een nominaal kapitaal van 265 mill. gulden. Evenwel bij deze waren er vele, die nimmer tot eenige bewerking van den grond kwamen. Het feitelijk kapitaal der vennootschappen was dikwijls verslonden met het koopen der mijnrechten of claims, wat niet zelden tegen buitensporig hooge prijzen geschiedde. Dan konden de directiën niet verder gaan, tenzij nieuw kapitaal door de aandeelhouders werd gestort. Dit geschiedde door enkele, niet door vele. Want toen de eerste hoop op dividenden onvervuld bleef, werden de aandeelhouders in Europa huiverig verder kapitaal te leenen. Aanvankelijk werd de hoop door schoone rapporten niet zelden nog weder verlevendigd, maar genoegzame kapitalen stroomden niet meer toe tot bedrijf. Het werd sukkelen, van de exploitatie kwam bij vele zoo goed als niets, de aandeelen der niets gevende vennootschappen kwamen ter beurze, en niemand wilde ze meer koopen. Door handige kassiers-bewegingen konden ze nog schijnbaar op prijs gehouden worden, doch het publiek wenschte ze niet meer. Zoo werd de ondergang van talrijke goudmijn-maatschappijen door gebrek aan bedrijfskapitaal verhaast.

Voor sommige was door tijdige hulp ongetwijfeld nog veel te redden geweest. Maar bij andere zou elke nieuwe storting een nieuwe schadepost op de begrooting geworden zijn. Want al bezat de maatschappij eenige claims of rechten tot exploitatie van goudvelden, niet zelden waren die rechten verbonden aan stukken lands, welke of in het geheel niet, of niet voldoende goud bevatten, om bij de ontginning voordeel op te leveren. De mijnsyndicaten werden dikwijls in Europa opgericht, alleen op adviezen van zoogenaamde mijningenieurs, die niet zelden nooit te voren als zoodanig dienst gedaan hadden. Daardoor moest er een ongezonde toestand geboren worden.

Adviezen van allerlei aard werden de wereld ingezonden, zonder dat zij dikwijls het minste vertrouwen verdienden. Men behoeft tot verklaring hiervan slechts te weten, dat mislukte timmerlieden, smeden, metselaars of zelfs vroegere matrozen als experts fungeerden. Ten opzichte der goudvelden was in de dagen van de hevigste opwinding alles mogelijk. Profielen van goudriffen werden er geteekend, zoo prachtig als men ze wenschen kon. Met dergelijke profielen werden de

prospectussen in de wereld gezonden. Om tijd te winnen en het vragen van nadere inlichtingen te voorkomen, werd soms de telegraafdraad vernietigd op een verren afstand van de stad. Men zegt, dat iemand stofgoud in zijn

De ligging van Barberton.

geweer deed en tegen een kwartsrif schoot, om het den schijn te geven, dat er gouddeeltjes in gevonden werden. De experts als boven genoemd, zelfs al waren zij volkomen te goeder trouw, waren gemakkelijk om den tuin te leiden. Dat aldus tal van maatschappijen te gronde gingen, nog vóór zij aan den arbeid waren, was geheel hun eigen schuld. Te weinig werd er van wezenlijk deskundigen gebruik gemaakt; men liet zich liever misleiden door onkundige marktschreeuwers. Mundus vult decipi!

Waar speculatie en dobbelzucht de geheele goudexploitatie beheerschte, moesten maatschappijen, op degelijken grondslag opgericht, de gronden of claims te duur koopen, om belangrijke voordeelen te genieten. Zoo werd alles gedrukt door de speculatie. En alleen een crisis als de bestaande, die velen doet ondergaan, die tal van personen ruineert, die de goudsteden moeielijke tijden doet doorleven, die vele maatschappijen doet uit elkander springen, een crisis vreeselijk in haar werking is alleen in staat om deze onzuivere atmospheer te zuiveren en gezonder toestanden te doen geboren worden.

Want dat de Witwatersrand rijk aan goud is, leert de ervaring. De opgaven toch doen zien, dat de goudopbrengst van den Rand in 1888 = 230640 ons, in 1889 = 383544 ons en in 1890 = 581992 ons bedroeg. In 1889 had, volgens de opgave van Soetbeer, de goudopbrengst der Zuid-Afrikaansche Republiek eene waarde van 24 millioen gulden. En niet alleen in den Witwatersrand, ook elders in de Republiek vindt men goudhoudende gronden, die bij goede exploitatie wel voordeelen kunnen opleveren. Goede exploitatie door deskundigen, ordelijk en eerlijk beheer, ziedaar wat er noodig is!

De goudvelden van den Witwatersrand en die van de Kaapvallei zijn de belangrijkste der Republiek. De eerste liggen, zooals wij zeiden, op het Hoogeveld, de laatste in het oostelijk randgebergte.

Het Hoogeveld is de golvende hoogvlakte van het zuidelijk gedeelte der Republiek, die door de heuvelrij der Magaliesbergen in het noorden begrensd wordt. Op die hoogvlakte komen op enkele plaatsen de vaste steenlagen, welke niet meer horizontaal liggen, met het eind der laag schuin boven de lossere bodemsoorten, welke haar bedekken, uit, en vormen daar een lage heuvelrij, die aan den eenen kant hoekig met een rand afdaalt en aan den anderen kant zacht hellend in den bodem overgaat. Dergelijke formatie noemen de Zuid-Afrikaansche Boeren zeer karakteristiek een „randje" of „rand". Die naam is zeer juist en karakteriseerend, gelijk dit meestal met de namen, welke de Boeren geven aan de voorwerpen of verschijnselen, die zij leerden kennen, het geval is.

Een dergelijke „rand" nu is ook de *Witwatersrand*. Het is een smalle heuvelrug, die van het zuiden zacht glooiend oploopt en naar het noorden steil afdaalt, alsof een dikke steenlaag schuin uit den bodem opduikt en hier is afgebroken. Men ziet, dat die breuk den rand vormt. Volgt men de lijn van den Witwatersrand, dan bemerkt men, dat die een boog vormt, welke van de zuidhelling der Magaliesbergen naar het zuidwesten loopt, door de Vaalrivier dwars doorsneden wordt, en zich ook in den noordelijken Vrijstaat voortzet.

Onze landgenoot, Prof. Molengraaff, vond, dat op een aanzienlijken afstand binnen den Witwatersrand zich een kleine, boogvormige rand van dezelfde formatie uitstrekt. De strekking der lagen en andere verschijnselen brachten hem tot het voorloopig besluit, dat deze beide randjes de uiteinden zijn van dezelfde steenlaag, die hier als een bekken of trog is omgebogen. In het midden is dit bekken aangevuld en bedekt met andere steensoorten, doch de uiteinden van het bekken steken daar als randjes boven uit.

Men kan zich de zaak wel eenigszins voorstellen, door die steenlaag te vergelijken met een van boven open zijnde dakgoot. Buig nu die dakgoot met een zachten boog om, vul die dakgoot grootendeels met aarde aan, en plaats haar zelf in den grond, zoodat de randen er een weinig boven uitkomen, dan geven die randen een voorstelling der beide randjes.

Die steenlaag nu, welke hier voorgesteld wordt door het metaal der dak-

goot, en die zoo op twee plaatsen boven de aardoppervlakte komt, is het bekende *Mainreef* of *Hoofdrif*, het belangrijkste goudhoudende rif van den Witwatersrand. Dit rif heeft eene dikte van ± 10 voet, en bestaat uit een conglomeraat of samenklontering van verschillende steenen, waarvan er vele op grint gelijken, die door eene weekere steensoort vereenigd zijn. De Boeren hebben aan dit conglomeraat den eigenaardigen naam van *banket* gegeven, naar de uiterlijke overeenkomst met het hier onder dien naam bekende gebak. Dit banket nu bevat goud. Evenwel, het goud is in kleinere deeltjes door het gesteente verspreid. Om nu het goud uit het banket te verkrijgen, wordt het erts op kunstmatige wijze fijn gestampt, en vervolgens wordt door verschillende kunstbewerkingen het goud aan het fijne gesteente onttrokken.

Waar men aldus een mijn wil openen, moeten vooraf de machines om het erts fijn te maken, de stampers, aangevoerd worden, en om deze bewerking uit te voeren, moet er water zijn, niet alleen voor de machine, doch ook voor den verderen arbeid. Op de behoefte aan water hebben niet altijd de mijnondernemers gerekend, en vandaar dat men somtijds zoo goed als ongebruikte stampers vindt, door onnadenkende en onkundige leiders der

Kafferhoofden in het oosten der Zuid-Afrikaansche Republiek.

ondernemingen geplaatst midden op velden, waar door gemis van water niet kan gearbeid worden. Wanneer op die wijze met de toevertrouwde

kapitalen wordt omgesprongen, is het duidelijk dat zij geen rente kunnen opleveren.

De figuur op pag. 162 geeft ons een gedeelte van een der mijnen op den Witwatersrand (die van Charlton & Meyer) te aanschouwen. Midden op de figuur ziet men een diepe kloof, waarover een balk ligt, terwijl de zijwanden van die kloof door tal van houten steunsels belet worden elkander te naderen. Die kloof was vroeger gevuld door het Mainreef, dat men uitgehakt heeft. Men ziet duidelijk, hoe de strekking van dat rif schuin naar beneden gaat. De bovenste kant van het rif, welke boven de aardoppervlakte uitstak, de eigenlijke „rand", is weggenomen. Het gebouw op de figuur is de batterij met de stampers. Aan beide zijden van de mijn liggen de hoopen fijngestampte erts, waaruit het goud is verwijderd. De losgewoelde en fijngemaakte rotsmassa's zijn de oorzaak, dat de lucht bij eenigen wind met zulke dichte massa's stof wordt gevuld, dat de ademhaling schier wordt belemmerd. Dikke, grijze wolken van fijn rotsgruis en zand verduisteren soms de zon, en doordringen alles met haar verschroeiende massa's. Johannesburg, nabij den Witwatersrand gelegen, ondervindt dat dikwijls.

Een belangrijk voordeel voor de Witwatersrandmijnen is het, dat het banket een zacht, week gesteente vormt, hetwelk gemakkelijk kan fijngestampt worden. Doch hiertegenover staat het nadeel, dat de aardlagen minder vast zijn, waardoor er steeds veel hout tot het ondersteunen der lagen in de mijnen noodig is, iets, wat in de houtarme gewesten van het Hoogeveld op veel kosten te staan komt.

De goudvelden der Kaapvallei verkeeren dienaangaande in geheel andere omstandigheden.

In het oostelijk gedeelte van het Zuid-Afrikaansche district Lijdenburg strekken zich de voortzettingen van het Drakengebergte met eenige ketens en terrassen in noordelijke richting uit. Naar het oosten daalt hier het hoogland terrasvormig af tot de kustvlakte aan den Indischen Oceaan, en over een dier terrassen loopt het Lebombo-gebergte naar het noorden. In dit bergland liggen de Kaapgoudvelden, aan de beide zijden van de Kaap-rivier, die door een dal, hetwelk van hooge bergen wordt omsloten, naar het noordoosten stroomt, om zich eindelijk in de Krokodil-rivier uit te storten. De Krokodil-rivier vereenigt zich vervolgens met de Komati-rivier, en breekt bij Komatipoort door het Lebombo-gebergte, op de plaats waar ook de spoorweg van de Delagoa-baai binnen de grenzen der Republiek komt.

De Kaapvallei wordt in het westen afgesloten door het Kaapplateau, dat met een zware, wild verbrokkelde rotsmassa als een kaap in de vallei uitsteekt. Aan die woest door elkander geworpen steenklompen gaven de Boeren den naam van *Duivelskantoor* (zie de figuur op pag. 164). Waar de geoloog in de inzinking der gansche vallei en in de opplooiing der gebergten langs den kant van het hoogland slechts eene uiting der natuurlijke vouwingsbeweging onzer aardkorst ziet, daar veronderstelde de Boer de werking van bovennatuurlijke machten. En aan wien anders dan aan den Booze kon die

woeste, wilde werkzaamheid zonder eenige regelmaat toegeschreven worden? Voor hen was de benaming Duivelskantoor dus eenvoudig en natuurlijk.

De voornaamste vestiging in de Kaapgoudvelden is Barberton. De stad is op de noordelijke hellingen der heuvels gebouwd, die de Kaapvallei van den zuidkant begrenzen. Die ligging op eene hoogte maakt de plaats gezonder, daar de dalen dikwijls broeinesten van koorts zijn. De figuur geeft ons een blik op de stad met de hoogere bergen op den achtergrond.

Barberton, hoewel ouder den Johannesburg, is plotseling blijven stilstaan, toen de goudvelden op den Rand ontdekt waren. Want Witwatersrand bezit verschillende voordeelen, welke de Kaapgoudvelden ontberen. Wij zeiden reeds, dat de ligging zooveel ongunstiger is. Doch daarenboven wordt in de Kaapvallei het goud in kwartsriffen gevonden, een gesteente, dat veel harder en moeielijker te stampen valt dan het banket van Witwatersrand. Hierdoor zijn aan de bewerking van het gouderts in de Kaapvelden grooter kosten verbonden.

Evenwel bezitten de Kaapgoudvelden ook voordeelen boven de andere. Terwijl aan den Witwatersrand de steenlagen met houten stutten moeten geschoord worden, is in de Kaapvallei het gesteente overal vast genoeg, om zonder deze de mijnen open te houden. Verder levert hier de Kaap-rivier meestal overvloedig water, wat op het Hoogeveld dikwijls ontbreekt. En eindelijk zijn de arbeidsloonen bij Johannesburg hooger dan te Barberton.

Barberton toch ligt in het oostelijk gedeelte der Republiek. Hier leven de Kaffers nog veelvuldig in hunne kralen, en van hunne hoofden zijn de werkkrachten goedkooper te bekomen. En wanneer de spoorweg van de Delagoabaai niet ver van de Kaapvallei het Lijdenburgsche weldra doorsnijdt, zal de afgelegenheid van dit gebied ophouden, en misschien een betere toekomst voor de Kaapgoudvelden aanbreken.

De Kaapgoudvelden, die eerst sedert 1886 weder bewerkt werden, schijnen ook reeds vroeger geëxploiteerd te zijn geweest. John M. Stuart deelde in 1883 na een bezoek aan dit landgebied mede, dat hij er talrijke bewijzen gevonden had van eene vroegere ontginning dezer mijnen. Vele overblijfselen van blijkbaar met zorg aangelegde mijnen waren toen nog te zien. Omtrent de herkomst dier overblijfselen wisten de bewoners evenwel niets te vermelden, en de heer Stuart meende daarom, dat zij waarschijnlijk van de Portugeezen afkomstig waren, die in de 17de eeuw enkele ondernemingen in het binnenland vestigden. Evenwel met zekerheid is hierover niets mede te deelen.

Wij eindigen hiermede ons overzicht van de goudexploitatie in de Zuid-Afrikaansche Republiek. Moge het er toe bijdragen, om de uiterste conclusie, als zoude van de Transvaalsche goudvelden niets te verwachten zijn, een resultaat, waartoe teleurstelling en verliezen licht voeren, te temperen. De goudvelden in Zuid-Afrika dragen niet de schuld der geleden verliezen. Wanbeheer, bedrog en dobbelarij hebben de rampen tengevolge gehad, die zich schijnbaar aan de goudvelden verbinden. Die dure les der ervaring worde in de toekomst ter harte genomen.

BAYREUTHSCHE LANDSCHAPPEN.

Penschetsen naar de natuur.

DOOR

J. v. SANTEN KOLFF.

Op gevaar van, door mij zelven te citeren — en zelfs, verzwarende omstandigheid, als aanhef! — mij de beschuldiging van réclameachtigen eigenwaan, vulgo pedanterie, op den hals te halen, zij ter inleiding het volgende medegedeeld.

Verleden jaar wijdde ik in Viotta's „Maandblad voor muziek" een uitgebreid, uitvoerig opstel aan het zich over een tijdsbestek van bijna een kwart eeuw uitstrekkend, moeite- en kommervol wordingsproces — een ware lijdensweg! — der geniale gedachte en grootsche daad van Richard Wagner's Bühnenfestspielhaus te Bayreuth. Hoe bevreemdend de eigenaardige keus van dat, onder het stof van curieuze geschiedkundige herinneringen aan zijn fantastisch-weelderig, haast duizend en één nacht-sprookjesachtig verleden half bedolven provinciestadje, in zijn afgelegenheid als trou perdu op zijde van de groote reisroute, ook wezen moge, blijkt 't bij nader inzien een voor 's Meesters speciale doeleinden uitermate gunstig, onvergelijkelijk, ideaal emplacement te zijn. Hoe de groote man tot de vondst en keus van dat origineel plekje gronds, waarop door hem het Bijbelwoord omtrent het uitverkoren Bethlehem-Ephrata eenmaal toepasselijk zou worden, geraakte, werd *l. c.* met al zijn ab- en dependenties verhaald.

Als tegenhanger in zekeren zin dier genetische monographie — sit venia verbo — vatte ik het plan tot het schrijven van *dit* artikel op. In het „Maandblad" zeide ik: „Hoe vaak mag zich aan den getrouwen bezoeker, den Stammgast sedert '76 of '82, der Bayreuthsche feestvoorstellingen, zoo dikwijls als hij de geliefde vaalroze vlek des Wagnertempels op nieuw, in liefelijke majesteit tegen de helling van de sombergroene bergmassa der Hohe Warte bevallig-trotsch, statig aangeleund, van verre zag schemeren, de vraag hebben opgedrongen, wanneer die ongehoorde conceptie kiem schoot in Wagner's brein!". Welnu, heden zij een andere, een soort van pendant-vraag geopperd. Welke soort van natuur, welk karakter van landschap vormt de omlijsting van dat eenvoudig verheven kunstheiligdom, waarin slechts van tijd tot tijd, daar iets zoo exceptioneels natuurlijk uitzondering behoort te blijven, eenige der subliemste openbaringen dier ideale wereld, welker rijk niet van deze aarde is, en waaraan Gustave Flaubert dacht toen hij gewaagde van „ce je ne sais quoi d'aérien qui met dans la vie quelque chose de plus haut qu'elle", verkondigd worden?

Wat dáar, in het ahnungsvoll-geheimzinnig duister van Wagner's tooneelfeestzaal, waarin de ontvankelijke kunstmensch door de ideale verheffing en veredeling zijns gemoedslevens het genot van het mensch zijn, van een tweede, ideaal leven van hooger gehalte dan het reëele, met den dood eindigende, inniger en dieper dan wellicht ooit te voren leert beseffen, terwijl Clärchen's zalige geluksverzuchting: „So lass mich sterben, die Welt hat keine Freuden auf diese!" hem onwillekeurig op de lippen komt .... wat dáar te zien en te hooren valt dringt ook bij onze landgenooten telkenreize verder en dieper door. Hoe de landelijke omgeving in de onmiddelijke nabijheid van het Festspielhaus, slechts eenige schreden er van daan, vlak achter de kleinste der beide restauraties, er uit ziet, is echter onbekend.

Die vraag zal ik daardoor beantwoorden dat ik doodeenvoudig, op grondslag van onder het zien en opmerken ipsissimis locis spontaan neergeschreven losse aanteekeningen, vluchtige studietjes met de pen — „krabbel," gelijk onze schilders zeggen — een zoo getrouw en plastiesch mogelijk beeld van het Bühnenfestspielhaus-milieu schets. Natuurbeschrijvingen zonder eenige bijgedachte of bijoogmerk, uitsluitend ter wille van zich zelve, zonder eenig „geschiedenisje", verlevendigd door de onmisbare typig-lokale stoffeering: letterkundige landschapschildering als Selbstzweck dus. Ziedaar mijn programma. Iets anders wil ik niet geven.

I.

« Ich ging im Felde so für mich hin,
Und nichts zu suchen das war mein Sinn.»
(naar Göthe.)

Tusschen éen en half twee, in het begin van Augustus.

Aanvankelijk ter nauwernood merkbaar, weldra gaandeweg steiler klimmend, stijgt de straatweg, zoodra men de laatste huizen, voorbij het Bayreuthsch station, achter zich heeft, zoetjes aan de Hohe Warte op. Vlak recht uit, aanmerkelijk hooger, schemert in de verte de breede bessensapachtige vlak des Wagnertempels, waarvan slechts het middengedeelte, met het eerst van '82 dagteekenend uitbouwsel der vorstenloge, door dicht geboomte omlijst, tusschen het somber, dof groen uitgluurt. Een nog nauwelijks twaalf, dertien jaren oude chaussée, die de stad expresselijk voor de eerste voorstellingen van '76 deed aanleggen. Tot dusver had slechts een smalle, landelijke voetweg naar de Bürgerreuth, het geliefdkoosd restauratie-wandeldoel der burgerij op vrije middagen of avonden, geleid. In dat „Nibelungen"-jaar was zij nog geheel kaal, gruwelijk stoffig, verschroeiend heet, daar de boompjes aan weêrszijden nog nauwelijks geplant waren.

Links, vlak langs den kant der chaussée, in een iets opgehoogd groen aardappelveld zijn vrouwen aan den arbeid, aan het planten of rooien, ons den rug toekeerend, een paar voorover gebukt, één rechtop staande, in diep blauwe rokken, witgrijze doeken om het hoofd geslagen — alles door den dag in kleur getemperd, in toon verfijnd — zoo schoon, zoo monumentaal in het landschap, tegen de lucht af, als Jules Breton ze vaak afbeeldde. Nu en dan blaast er eene, hand in de zij, even uit, half naar de voorbijgangers omgewend, terwijl zij den anderen onverstaanbare klanken in dat barbaarsch Bayreuthsch patois toeroept, waarin b.v. „geh'heim" als „ki hoâ", een soort van ezelgebalk, klinkt. Iets verder op sukkelt een lange, magere, ingedroogde meid, een te vroeg verdorden, dunnen boomstam gelijk, met breeden strohoed, in donkerblauwen rok, met stoffig bruine bloote voeten, een lange zweep in de hand, langzaam, indolent achter een troepje waggelende ganzen voort.

Een te denken gevend, suggestief stukje menschelijk leven, die zwoegende paria-stakkerts, werkvrouwen op wier eentoonig vreugdeloos, kommervol bestaan 't volmaakt zonder invloed blijft of er een Festspielhaus bestaat of niet, of 't een voorstellingsjaar is of niet, terwijl haar stadgenooten uit de feestweken een aardig slaatje slaan! Die déshéritées de ce monde vlak naast die ontelbare drommen van ter verstrooiing en ontspanning, ook ter ideale geestverheffing, uit alle oorden der wereld saamgekomen toeristen, hun opwekkende, verjongende zomerreis genietend, in de welgevulde reisbeurs puttend. Twee tegenovergestelde levenspolen, die elkaar haast aanraken, se coudoyant.

Achter die figuren wijkt het zonnig-dampig verschiet: losse boompjes, boomgroepen, enkele verre daken, in de heete luchtvibratie wazig wegschuivend. In het diepst van den achtergrond een lage grijspaarsche, blauwachtig getinte bergketen, haast met de atmosfeertrilling samensmeltend, ginds waar, in de richting van het onvergelijkelijk bierstadje Kulmbach, de straatweg zich als een smalle band door het dal slingert, en zich heel ver weg, nauwelijks meer zichtbaar, al kronkelend zacht stijgend, langzaam bergop windt. Naar den rechterkant wordt het landelijk, echt

Bayreuth van de «Hohe Warte» gezien.

„buiten"-karakter van dit plekje echter gevoelig gestoord en verbroken door de leelijke massa der lang uitgestrekte gebouwen, met hun stijve symmetrie van vleugels enz., van Dr. Kraussold's „Kreisirrenanstalt", welker nabuurschap met het Festspielhaus vóor vijftien jaren aan tal van vindingrijke koerantiers denzelfden onbetaalbaar, ja geniaal geestigen inval ingaf: Wagner en het gekkenhuis .... de schrandere lezer raadt de rest.

Hoewel 't nog een kleine drie uur vóor het begin der „Parsifal"-voorstelling is, zijn zoowel de chaussée als het terrein vóor en naast den schouwburg reeds tamelijk bevolkt. Ook reeds enkele rijtuigen. Straks wanneer, van half drie af, de tocht in vollen gang begint te komen, zal die onafgebroken stoet van vehikels, van alle mogelijke vormen en afmetingen, met hun schooierachtig landelijke koetsiers, 't haast doen schijnen als gold 't hier een Oberammergausch Passiespel, als klommen we van Oberau den Ettalerberg op. Thuis op dit uur aan warm eten, 't zij lunch, 't zij middagmaal, gewende toeristen zitten in de houten veranda der groote restauratie, waar zij het panorama van het stadje met zijn bergachtergrond liefelijk-bevallig, lachend vóor zich ontplooid zien, zonder zich in karakteristieke reizigers-zorgeloosheid over de daar, zoo mogelijk nog meer dan in het Sonne-hôtel, tot stelsel verheven schaamtelooze snijderij te ergeren, of zelfs te bekommeren. Op reis denken die Engelschen, Franschen, Amerikanen, in hun volslagen onbekendheid met de munt van het land, wellicht ook enkele Duitschers: „à la guerre comme à la guerre" .... „Kellner! wie viel?" En dat alles zonder eenig natellen, zonder een enkele klacht: benijdenswaardige berusting in hun toch eenmaal onvermijdelijk slachtofferslot! Ondertusschen lachen de hh. Renner, Lehmann, en hoe die villers van beroep verder mogen heeten, in hun vuistje. Neen waarachtig — zij kunnen 't proefondervindelijk bewijzen — nooit is er zoo'n groot man „für's G'schäft" geweest als Wagner. En „Parsifal"? .... De mooiste van alle opera's ter wereld: geen ander die zóo „zieht"!!

Evenals koeien en schapen in een zonnige wei, ziet men, het uitzicht er aan gevend, zoo dicht mogelijk aan den rechthoekig op de voorzijde staanden schaduwkant opeengedrongen, opeengepakt. Gedwongen, in het onafwendbare te berusten, trotseeren andere aan den zonkant de benauwde, niet eens door het anders aan bergstreken eigen, verkoelend briesje getemperde hitte, die hen, weerloos aan hun brandende stoelen gekluisterd, alle paar minuten het nattig gelaat met den zoo mogelijk in eau de Cologne gedoopten zakdoek doet afsoppen. Erg genoeg, is hier uitsluitend wijn te krijgen .... en dat, godbeter't, in het eerste bierland der wereld!! Treffend staaltje der schaamtelooze willekeur der Bayreuthsche geldzuigers, wier eenige leus en richtsnoer in de voorstellingsweken 't auri sacra fames is. Enkele losse groepjes, drie aan drie, vier aan vier: Duitschers die hun bescheiden, anspruchslos middageten reeds een uurtje geleden, beneden, in een burgerlijk goedkoop, provinciaal fatsoenlijk gebleven logement of bier-Kneipe verorberden, klimmen ter bevordering der spijsvertering voetje voor voetje de steeds steiler wor-

dende berghelling naar de Bürgerreuth-restauratie gedwee als een kudde op, zich langzaam en haast machinaal-automatisch voortbewegend Ja soms nog verder, altijd hooger, zich in het steeds dichter bosch verliezend, in de richting van den Siegesthurm, het hoogste uitzichtspunt der streek dat den top der Hohe Warte kroont, en welks eerste steen veertien dagen vóor dien van het Festspielhaus werd gelegd. Voor een bagatel van twaalfduizend Mark werd 't, als eerbewijs aan de nagedachtenis van zevenentwintig Bayreuthsche boeren- en burgerjongens en adellijke „von"-heertjes — stakkerts, die in '70 haast overal het spits moesten afbijten — opgericht, en met de zielverheffende dichtregelen versierd:

„Wachse Du Freiheit der deutschen Eichen,
Wachse empor über ihre Leichen!"

Wie straks, tegen het begin of na het eind der voorstelling, of tusschen de bedrijven, dat toeristenpubliek in bonte wemeling laat defileren, krijgt den indruk, als gold 't h er geen specifiek germaansch, hoog ernstig, diepzinnig-verheven kunstfeest, maar een bij uitstek wereldsch polyglottiesch congres. Allercurieust is de veelzijdigheid der typen en Charakterköpfe, van het veelkleurig gewemel der kleederdrachten, volgens den mode-smaak van alle nationaliteiten. Een gedétailleerde teekening dezer bonte menigte, hoe aanlokkelijk ook, zou echter te zeer buiten het kader dezer natuurschetsen treden.

Intusschen — 't is onderwijl tusschen half drie en drieën geworden — komt een piket der Bayreuthsche brandweer, in uniform, met militairen pas, als een patrouille van halfbakken soldaten, de korte bijl in de hand, aanmarcheeren. Straks zullen zij in hun loods op kleinen afstand achter het Festspielhaus, in de nabijheid der stoom- en andere machines, post vatten.

Heden geef ik er de voorkeur aan, te lanterfanten, doelloos rond te dwalen, zonder vooruit te weten welke richting mijn voeten zullen inslaan, om, gelijk de Duitscher typig kenschetsend zegt, te naturkneipen. 't Natura artis magistra zij mijn leus, 't welk voor mijn doel en in mijn geest „overgezet zijnde" zou luiden: heden ga de natuur boven de kunst! Ditmaal, onbekommerd om hetgeen in het roodzandsteenen gebouw, dat eenig „waarom" van ons hier zijn, staat te gebeuren — al draag ik 't ook in mij om, en al zal ik 't stellig nu en dan in gedachte mêe doorleven — naar hartelust à travers champs rondgedwaald, de zomerpoëzie met volle teugen gedronken! Daar links, dat smal veldwegje. Met eenige schreden voert 't naar een matig steil heuvelplateau, dat op een vrij aanzienlijke uitgestrektheid de zachte zuidwestelijke glooiing der Hohe Warte — naar den kant der Untere Au, die breede, groote wei langs de Rothe Main genaamde stinksloot, de Bayreuthsche „rivier" — vormt.

II.

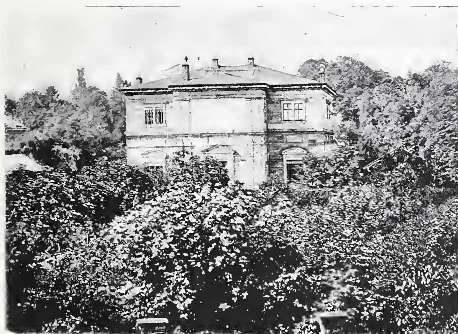
«Il faisait très chaud, le grand soleil d'août braîsillait dans le ciel de flamme d'un bleu pur.»
(Emile Zola, «La Terre».)

Snikhitte. Strakke, effen, wolkenlooze lucht. De palle zon hoog in den hemel. Het almachtig licht zuigt het zomerblauw van het uitspansel zoo geheel op, dat 't dit tot een uiterst fijn, eenigszins warm getint grijzig wit verkleurt: un ciel chauffé à blanc. Een tinteling zoo fel, dat men er ter nauwernood eenige seconden in kan staren. Eerst wanneer men naar links, rechts, omhoog blikt, ziet men het strak, sterk blauw van den reinen zomerhemel zich allerwege tot in het oneindige uitspreiden. Onder en tegen het licht baadt het landschap in de palle middagzon. Alles broeit, blakert, flikkert, schittert wazig-dampig in de heete lucht, die het landschap heldermat als in een doorzichtig dunnen, trillenden gazen sluier van wemelende lichtvibratie hult. Een klam-zwoele broeikast-temperatuur die, ook zonder de minste beweging, het zweet uit de poriën dringt.

Slechts enkele geluiden, karakteristieke zomeraccenten, verlevendigen de plechtig indrukwekkende stilte: gonzend rondvliegende insecten, tjilpende vogels, onzichtbare, tusschen gras en stoppels in de brandende zon bradende, zingende krekels. Gelig witte vlinders fladderen bevallig en zigzag rond. Duidelijk dringt van links, aan gene zijde van het Festspielhaus, achter en onder de Hohe Warte, het doordringend schel, schril, lang gefluit van den van Neuenmarkt, dat wereldverkeer-kruispunt gedurende de feestweken, komenden trein van vijven door, die, het Bayreuthsch station naderend, stoom begint te minderen. Langzaam schuiven de stoomwolkjes voort, verder, verder, aan door een omgekeerden tooneelkijker geziene witte, ronde koppen eener onweersbui gelijk, aan den schaduwkant têer, haast doorzichtig blauwgrijs getint, in een oogwenk in flarden uiteengewaaid, in onregelmatig fantastische bochten zich kronkelend ...... dan steeds fijner, dunner, aetherischer, als luchtig losse dotjes watten, om eindelijk als atomen in lucht op te gaan. Door de natuurgeluiden en den afstand is het rollen van den trein onhoorbaar.

Zoover het oog reikt neemt bouwland den voorgrond in. Korenvelden, met het heuvelachtig terrein gestadig meêonduleerend, hier wegzinkend, dáar opklimmend, beslaan het eerste plan. Een enkel smal voetpaadje windt zich, beurtelings rijzend en dalend, langs en over de heuvelruggen, verder op smaller en kleiner, flauwer te onderscheiden, om zich, heel ver weg, geheel aan het oog te onttrekken. Aardappel-, tarwe-, haver-, gerst-, rogge-, beetwortel-velden nemen de strook van den uitersten voorgrond in, staalkaarten van alle schakeeringen van groen: geelgroen, grijsgroen, het machtig en diep, kleurrijk groen der boerenkool, het paarsch der breede, forsche roode kool-blâren, gelig doorzichtig waar de zon er bovenop schijnt,

tegen den dag als grijzig zilver tintelend. De van morgen vroeg, bij het krieken van den dag, in dikke, zware droppels zondvloedachtig neergevallen lauwe plasregen eener onweersbui — zoo'n „Hochsommer"-donder in bergstreken, die de zengende hondsdagenhitte niet merkbaar afkoelt — heeft de te veld staande gewassen gedeeltelijk omgeduwd, zoodat zij op sommige plaatsen gebogen, geknakt, treurwilgachtig nêerhangen. Vrij groote plassen, waarin de effen blauwe lucht haast donkergrijsachtig als lei weerkaatst, glinsteren hier en daar te midden van doorweekte brokken akker die, drassig, een half opgedroogd moeras gelijk, als gebroken spiegelstukken zilverachtig in het tintelend licht schitteren. Van verre maken zij haast den indruk van witte plakken dooiijs die, met schitterlichtjes als van fonkelende diamanten bezaaid, soms nog onder de stovende stralen der eerste luw koesterende lentezon geleidelijk liggen weg te smelten. Langzamerhand krimpen die laatste sporen der bui onmerkbaar in, door de opdrogende hitte opgezogen, allengs tot steeds kleiner plasjes inslinkend. Weggeworpen scherven van potten en pannen flikkeren hier en daar als flonkerende zilveren stippen van allerlei vorm en grootte in het felle licht.

R. Wagner's Villa « Wahnfried. »

Links, ver weg, slingeren zich kronkelende stoomwolkjes voort, niet meer gelijk daar straks als dikke, helderwitte watten, maar nu, tegen de zon, warmer getint, soms haast doorschijnend rossig geelachtig, in regelloos kronkelende ringen, steeds kleiner, fijner, steeds langer en dunner uitgetrokken. Eindelijk verliezen zij zich in het neutraal groen der verre dennebosschen, zich in de deinige atmosfeer onopgemerkt oplossend: de in de richting van Weiden wegrollende trein. Hier tintelen leien dakjes als zilverachtig grijze schitterlichtjes in den pallen zonneschijn, terwijl ginds haast met de lucht samensmeltende rookwolkjes boven bruinroode pannendaken, in de heete windstilte, fijn wazig tegen het bergfond langzaam, loodrecht opstijgen. Aan een stukje geslepen glas of een flonkerend diamantje gelijk, schittert hier en daar een enkele stip in fel zilverlicht: een vensterglas, een spiegelruit of iets dergelijks, waarop een zonnestraal flikkert.

Tusschen het onduleerend tweede plan en den achtergrond, half daar tegen afstekend, in de wazige luchttrilling half er mede samensmeltend, spreidt

zich, aan den voet des verren bergketens saamgedoken, het aloud Markgravenstadje haast met een halve cirkel kromming in het Rothe Main-dal kalm en lui, indolent uit, schijnbaar tegen het bergfond aangeleund, als had het in zijn lethargischen dommel van trou perdu, geïsoleerd, eenzaam, egoïstisch voor zich zelf alleen levend, niets met de buitenwereld uit te staan. Is men de Hohe Warte echter afgedaald en het plaatsje dóorgetrokken, dan ontwaart men hoe die vroeger zoo dichtbij schijnende keten, welke daar straks haast voor 't grijpen scheen te liggen, ongemerkt uren ver achteruit is geschoven. Hier en daar steken eenige hoofdgebouwen boven de matbruinroode pannendaken en leien dakjes uit. De protestantsche Stadtkirche met haar tweelingtorens, welker voorste, van hier uit gezien, de achterste geheel bedekt; nog een paar andere kerktorens. Dan het laag, zwart dak van het oud Markgraven-operagebouw, waarin Wagner op den steenleggingsdag van het Festspielhaus, zijn 59sten verjaardag, de negende symphonie dirigeerde; de hooge, achthoekige Schlossthurm van het Markgrafelijk kasteel; het plat, laag dak van dat nieuwe slot, waarin Frankrijk's Cesar in Mei 1812 en Augustus 1813 een paar dagen vertoefde.

Schijnbaar vlak achter Bayreuth neemt, in de dampige atmosfeertrilling schemerend, de blauwgrijze keten der voorste randen (Ausläufer) van het Fichtelgebergte, waaraan zich verder weg de Fränkische Schweiz-toppen aansluiten, met hun in bevallige krommingen liefelijk onduleerende lijnen de geheele breedte van den achtergrond in.

„Wo dort die grünen Berge
Dem Blick noch blau sich färben"

zou hier een Tristan-variantje kunnen luiden. Als een dun doorzichtige, grijs-blauwige sluier omhult ze dat zoo pittoresk, fijn stofnet van in de zonhitte badende bergen, die Duft, welken duitsche, zwitsersche, italiaansche landschapschilders soms zoo juist en fraai weten weer te geven. Lange stroken veldvruchten liggen over bergplateaus en heuvelhellingen als dun afgesneden repen van bontkleurige lappen uitgespreid. Het dik, donker, zwartig groen van dennen- en pijnboomen, door den afstand en de luchtvibratie getemperd en verfijnd, bedekt, met het bleeker, matter, soms helderder groen van een eiken- of beukenbosch afwisselend, de bergruggen en heuvelkammen. Ter nauwernood merkbaar boven zijn omgeving uitstekend, verheft zich, geleidelijk van weerskanten licht oprijzend, vlak in het midden des langen bergketens, de licht en niet onbevallig gebochelde Sophienberg met een sierlijk, sober onduleerende lijn. Langs dezen hoogsten top der Bayreuthsche streek heen, en tot dicht onder zijn donkergrijze, met de sombere vlakken van dennebosschen als met los er overheen geworpen donkere mantels bedekte kruin, strekken zich lichtere, naar grijsgelig, grijsgroenig overhellende, haast kleurloos neutrale, met enkele kleurige vachten van bebouwde akkers behangen bergen uit. Op het bijna plat,

horizontaal plateau van den Sophienberg schemert, als een stukje „Alm"-weide, een lichtgroen-gelige klaver-vlak. Daarachter, zoo ver het oog naar beide zijden reikt, wijkt het verschiet in violetachtige, steeds teederder en fijner, haast doorschijnend wordende neutraaltint-tonen. De lijnen der verste, in een grijzigen nevelsluier gehulde, zacht omlaag hellende bergmassas schijnen met de lucht samen te smelten, gelijk de horizon bij dampig weêr en getemperd zonlicht aan zee.

Met poëtische welluidendheid waaien uit de verte, van links, de zilverachtige klanken der drie eerste maten van Parsifal's heldenmotief — het tweede trompetsignaal — door den afstand verfijnd, gesubtilizeerd, geheimzinnig over ...... kwart over zessen. Weldra zal de naïef onwetende Reine de hem door den Booze gespreide hinderlaag der verleiding des Vleesches naderen. In gedachte, gelijk ik 't zoo vaak in werkelijkheid aanschouwde, zie ik het groepje van acht à tien Bayreuthsche stadsmuzikanten in hun sjovele bruinige, verschoten jasjes met te korte mouwen, als opgeschoten jongens die uit hun klêeren gegroeid zijn, met hun smerig vettige ronde hoedjes op, vlak onder de peristyle van het Festspielhaus, naar de stad gekeerd, op een hoopje staan, wachtend. Nu hun aanvoerder het teeken geeft, houden zij de instrumenten horizontaal vóor den mond om bij het neerslaan van 's mans arm unisono het leidmotief te toeteren. Zoo aanstonds nog eens, rechtsom, naar den kleinen, en straks voor 't laatst, linksom, naar den grooten restaurant gekeerd. En dat alles na verloop van een kwartiertje precies zoo nog eens. Eindelijk, op 't laatste nippertje, ten derden reize, als aanmaning voor de nog rondslenterende Bummler, voor alle achterblijvers, zich te spoeden.

Nu dit hoorbaar teeken der voorstelling, daar ginds, weggestorven is, kunnen blik en gedachte weer langzamerhand ongestoord naar de zichtbare werkelijkheid terugkeeren.

III.

«Denn um die Ernte war's,
Und heiss im Felde glüht' der Schnitter Fleiss.»
(Schiller, «Gang nach dem Eisenhammer.»)

Onder de brandende zonnestralen, op den voorgrond, eenige gebukte gestalten van maaiers aan het werk. Hier en daar een enkele, groot, hoog zich opheffend, als uitstekend, bewegelijk monument. Dat, om 't even onder welk lichteffect, in welk jaargetijde, in welke weêrstemming ook, steeds onveranderlijk schoon, onvergelijkelijk artistiek tafereel van den veldarbeid. Werd daar straks in dit verband Breton genoemd, zoo zouden hier de heerlijke letterkundige tegenhangers zijner doeken, welke de groote literaire schilder van Médan in zijn machtig boerenepos schiep, naast de werken der schilders-poëten van Barbizon en Courrières 1) vermeld kunnen worden.

1) Jean François Millet en Jules Breton.

Gedeeltelijk is het koren reeds gemaaid — de oogst is in vollen gang — hier op hoopjes naast elkaar gerangschikt, ginds tot schoven saamgebonden. Met eenige nog te veld staande gewassen, gerst, haver, enz. heeft 't nog tijd. Iets verder op, rechts, zijn andere mannen en vrouwen aan het hooien, zweetend, van tijd tot tijd het nat glimmend, verschroeid, houtkleurig gelaat met een hemdsmouw of den bovenkant der hand afvegend.

Een heel klein, nog nauwelijks op haar beentjes staan kunnend, bij het komen en naar huis gaan aan de hand van vader of moeder als een gans onbeholpen voortwaggelend, blozend meisje — typig staal van het duitsch dorpskind dat geheel in de open lucht opgroeit — met zonnig teint, groote helderblauwe oogen en haast witblond haar, is gedurende den arbeid uit den weg gezet, heel op zij. Met die isoleering schijnt ze reeds vertrouwd te zijn, of nog te klein om verlaten eenzaamheid te kunnen beseffen. Te onzeker op de beentjes om uit haar zelve te kunnen opstaan, omtollend zoodra ze dit probeert, zit zij zoet, stilletjes, tevreden, gedwee, onverpoosd, haast machinaal in een daar straks door de ouders leeg gegeten tinnen etensbak rond te peuteren, zich met de laatste overblijfsels van het sober middagmaal het roode mondje volsmerend. De aromatische hooigeur van het gemaaid gras verfijnt de atmosfeer.

Het «Bühnenfestspielhaus.»

Langs een voetpaadje tusschen de korenvelden, ver weg, schuift, liliputterig door den afstand, een jager langzaam voort, zich automatisch bewegend als een poppetje van het kermis-„théâtre pittoresque" uit onze kinderjaren, een grijsvilten hoed op, een geweer haast horizontaal onder den arm, welks loop nu en dan zilverachtig in de zon glinstert. Van tijd tot tijd zijn bruinen, op eenigen afstand achter hem laag langs den grond snuffelenden jachthond fluitend, nadert hij langzaam en afgemeten de bergbosschen, waarin hij een reebok hoopt te schieten.

Vlak naast den zoom der bosschen tegen de Hohe Warte, iets hooger op, langs de zuidwestelijke glooiing, wordt een akker omgeploegd. Twee forsche, bonkige, vóor den ploeg gespannen ossen, éen half lichtbruin, half geelwit, éen rossig bruinrood, beide met groezelig-smerige moddervlakken bespat, wenden de breede, zware koppen van tijd tot tijd om, terwijl de staarten ter afwering der rustelooze vliegenplaag onafgebroken heen en weer

slingeren, en een geknoopt netje boven, half vóor hun oogen op en neer bengelt. Half naast, half achter de schilderachtige dieren, zoo hoekig en rond van lijnen, zoo machtig en glacéhandschoen-achtig fijn van kleur, voortgaande, klapt een kerel van tijd tot tijd met de zweep. Naarmate de pittoreske groep, in rechte lijn vóor mij, langzaam en zwaar, afgemeten heen en weer schuift, beurtelings het hellend vlak van het heuvelterrein afdalend, zoetjes aan half verdwijnend, door de verzinkende grondlijn steeds meer afgesneden, en dan van het verste, laagste punt weer oprijzend, gaandeweg meer zichtbaar en steeds grooter, worden 's mans gefluit en zweepslag beurtelings zachter, flauwer, en krachtiger, duidelijker. Machtig en week, duftig tevens, van toon dat alles, onder het fel licht, naarmate het drietal zich weer, tegen de zon in, langzaam verwijdert. Na een geruime poos het stuk akker regelmatig heen en weer, op en af, met bijna wiskunstig afgemeten schreden omgeploegd te hebben, den eenen zwaren, breeden, dieper voorn na en naast den anderen uitgravend, houdt de boerenknecht een wijl aan den uitersten, voorsten rand des akkers bij het berg-voetpaadje stil. Nu reikt een bruin verbrande, houtige, hoekig dorre jonge vrouw, met grijswitten hoofddoek, een stil, regelmatig ademhalend, slapend wicht in den arm, die reeds geruimen tijd, zich het natglimmend gelaat telkens afwisschend, heeft zitten wachten, hem eten in een blikken veldketeltje toe. Karige, onverstaanbare dialectwoorden worden gewisseld. Vader streelt zijn zuigeling even onder het miniatuur-kinnetje. De ossen, met hun zacht-goedigen, menschlievend-weeken blik, staan diep hijgend, dampend te rooken, als kookten ze. Lang is er echter geen eet- of rusttijd. De dagarbeid is nog lang niet volbracht; en reeds is 't over half zeven. En weer gaat 't sjok sjok heen en weer, regelmatig voor- en achteruit, eentoonig, traag op en af, machinaal als een uurwerk.

Wanneer men op deze plekjes, zoo geheel landelijk „buiten", uren lang in de zalige poëzie der natuurstemming is opgegaan, valt 't in de eerste oogenblikken uiterst moeilijk, zich voor den geest te roepen, dat daar ginds, zoo vlak bij, in het geheimzinnig ahnungsvoll duister, ten aanhoore van uit alle landen en volken saamgestroomden, het mystiek broedermaal der Graalridders met aangrijpende wijding gevierd werd. Niet minder treffend eigenaardig was trouwens de typige tegenstelling toen, terwijl ik eens op een niet-voorstellingsdag in deze buurten ronddwaalde, allerlei verre repetitie-klanken en -galmen, door een warm windje aangedragen, telkens door de hiaten der onhoorbaar blijvende maten afgebroken, in de stilte van het zomermiddag-landschap tot mij overwoeien. Want te Bayreuth wordt ook gedurende de voorstellingsweken nog geregeld dagelijks, in welken vorm ook, gerepeteerd. Eerst drongen de diepe, lage, zware, haast als een verre, flauwe orgelpijp dreunende tonen eener basclarinet, door de natuurgeluiden heen, ze overheerschend, tot mij door. Stellig zat de „Kammermusikus" zus of zoo uit Berlijn of München in een der zij-kamertjes (kleedkamers en dgl.) met open venster zijn omvangrijke obligate partij in het

Marke-tooneel te bestudeeren. Een oogenblik later hief een klankvolle baritonstem 't

„Thatest du's wirklich?
Wähnst du Das?"

aan. Waarschijnlijk studeerde Kniese, Porges, Humperdink, of een ander der talrijke „Solo-Repetitoren" het tweetal dat moeilijk, zoo hoogst gewichtig gedeelte, de geduchte Achillespees van „Tristan und Isolde," afzonderlijk in. Een andermaal waren 't echo's eener koorrepetitie die door open achterramen naar buiten drongen: de serafiesche klanken van weeke a capella-stemmen, Graal- en Avondmaalmotief-melodiëen aanheffend, als geurig luchtig opstijgende en dan in den ether verdwijnende wierookwolkjes...... Sixtijnsche kapel-stemming! Wandelt men in de pauzen achter om het Bühnenfestspielhaus heen, dan kan men aan den Bürgerreuth-kant hoog uit de bovenste, smalle venstertjes blondgelokte, blauwroode kinderen (Graal-„Knappen") zien leunen, het toeristengewemel onder zich bekijkend; een andermaal weer gepantserde ridders uit Tristan's gevolg of gegoede Nürnbergsche burgers in hun rijke middeleeuwsche prachtcostumen: het eenig kijkje achter de schermen, dat den Festspielbezoeker gegund wordt.

En onverpoosd, hoewel de zon reeds zoetjes aan van haar zenith begint te dalen, spreidt de volle glorie der warme lichttinteling van den wolkenloozen, windstillen zomerdag zich glansrijk over velden en bergen, stad en figuren uit.

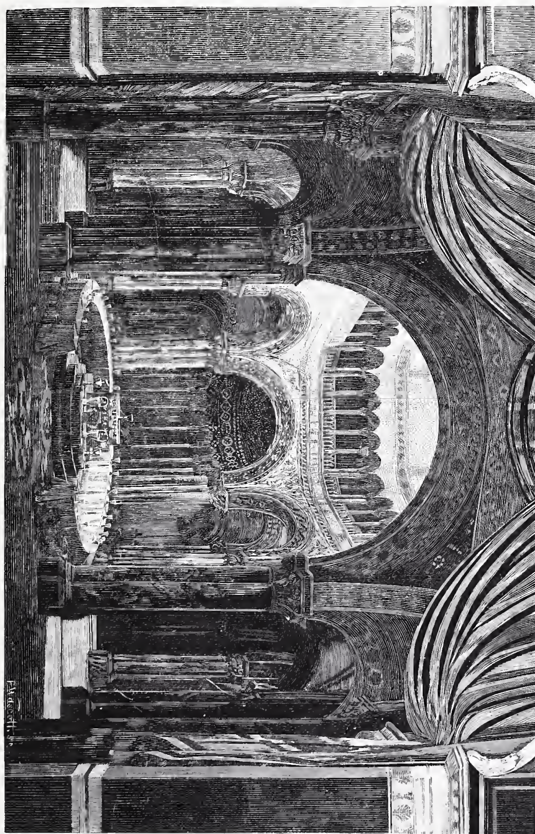
IV.

« Süsse Düfte, Nebelhüllen
Senkt die Dämmerung heran. »
(« Faust, » II, 1).

Tusschen zevenen en achten waaien bij tusschenpooze de geluiden van verre stemmen flauw gedempt over. Heel in de verte bewegen zich tusschen het donkergroen der Hohe Warte-bosschen kleurvlakjes van toeristen-wandelaars gedurende de laatste entr'acte, die aan de Bürgerreuth de voorkeur boven de met menschenlucht bezwangerde herrie der benauwde, volgepropte restauraties geven, haast onmerkbaar voort. Aan de zaligheid — bij droog, aangenaam weer — der Bayreuthsche half uurpauzes tusschen de bedrijven, een der heerlijkste factoren der Festspielhaus-innovaties, behoorde eigenlijk een afzonderlijk hoofdstuk gewijd te worden. Die opwekkende, stemming bevorderende verkwikking der beweging in de heerlijke zomerlucht, na de geweldige aandoeningen van een „Parsifal-," „Tristan-" of „Meistersinger"-bedrijf!!

Reeds zijn de schaduwen merkbaar langer geworden. Bleek melkachtig, doch eenigszins warm getint, weerkaatst de lucht in de gaandeweg meer en

meer ineengekrompen regenplasjes. In zalige stilte breekt heel geleidelijk de heldere zomeravondstond aan, met zijn stemmingsaccenten van gonzende muggen, onverpoosd steeds luider zingende krekels in gras en koren. Van tijd tot tijd, dof en zwak, ver weg, het geblaf van een waakhond bij nauwelijks zichtbare, tegen de heuvelglooiingen aangeleunde, tusschen korenvelden of bosschen half verscholen huisjes; het in de indrukwekkende „bui-

Decoratie van den Graaltempel in het eerste bedrijf
van « Parsifal. »

ten"-stilte duidelijk, getemperd schel gefluit van een naderenden of verdwijnenden, dof rollenden avondtrein. De sterke aromatische hooigeuren der

gemaaide velden worden intensiever. Verre trompetsignalen kondigen met de drie eerste maten van het door de wijziging van één enkele noot in subliem Verlossingsmotief veranderd 1) Avondmaal-thema, het op handen zijn van het begin des derden bedrijfs plechtig aan...... kwart over achten. De zwerftochten van den Speer-verwinnaar spoeden ten einde. Weldra zal hij op den zoel-zonnigen, luwen Goede Vrijdag-morgen, in zwarte wapenrusting, met gesloten vizier, neêrgeslagen doffen blik, loomen, gebroken tred, in droevig gebukte houding, de Longinus-lans omlaag gekeerd, het Graalgebied betreden.

Ongemerkt en geleidelijk begint de schemer te vallen, zich trapsgewijze uit te breiden, als daalde een onzichtbaar gordijn van fijnen, subtielen aschregen heel langzaam neder. Een grauwgazen sluier schijnt vóor alles heengeschoven te worden. Allengs verdwijnen de warme tinten uit het landschap, terwijl koele dekverftonen er meer en meer de bovenhand in krijgen. Reeds beginnen de bergen in steeds breeder vlakken, machtiger massa's, donkerder, dieper grijsblauw van toon, hun omtrekken scherper tegen de kleuriger lichte lucht af te teekenen. De haast heibrandachtig rosse gloed van de laatste schuins-horizontale stralen der steeds sneller naar de verste bergranden neerzinkende zonneschijf heeft de schaduwen tot buitensporige lengte uitgerekt. Als dunne buiten model-strepen kruipen zij bijna over de geheele breedte der velden en akkers heen, steeds langer en smaller, steeds verder loopend, zich meê krommend met de onduleerende bochten van het hellend vlak der heuvelruggen. In den dieper wordenden schemer toont het landschap ruimer, wijder, grootscher. Trapsgewijze worden de détails weggewischt; geleidelijk verdwijnt het eene na het andere, in de massa opgaande. Op een enkel stadsvenster flonkeren geelroode vonken der laatste zonnestralen met „une lueur d'incendie", gelijk Zola zegt. Hier en daar verrijzen de eerste sporen van den dungrijzen nevelsluier des uit velden en heuvels opstijgenden dauws: het uur waarop de veldarbeiders huiswaarts keeren. Een verrukkelijk verkwikkend, met geuren bezwangerd, wangenstreelend koeltje is de voorbode der opvallend snelle temperatuur-afkoeling, die in berglanden haast gelijktijdig met zonsondergang pleegt in te treden. De eerste weldadige natuur-verkoeling sedert ons opstaan! Op zoo'n oogenblik begrijpt men het raffinement van de gewoonte der zuidelijke volken, die 's zomers eerst tegen den avondschemer beginnen te leven.

In de weerkaatsing van den roodgelen hemel gelijken de nog van de ingeslonken, bijna opgedroogde plasjes overgebleven droppels roodgouden stippen. Welhaast zullen de eerste lichtjes als vurig gloeiende spijkers, beneden, tegen de al onbestemder, somberder wordende massa van het stadje beginnen af te steken. Welk heerlijk poëtisch Stimmungsbild schiep onze

---

1) De een groote seconde klimmende bes, in plaats van de vroegere g (na as), voor 't eerst na Parsifal's innig-gevoelig: «des Grales heil'gen Speer». Een der eenvoudig-heerlijkste, diep-beteekenisvolste motiefwijzigingen bij Wagner, die 't «los von der Erde Druck» der «Selige Knaben» bij Faust's hemelvaart schijnt weer te spiegelen.

Meester uit dat suggestief, zoo bij uitstek dichterlijk zomeravond-moment, in het tweede „Meistersinger"-bedrijf! Wanneer ik mij van de steeds fijner, teederder gekleurde, roze, gele, roode vlakken en smeren in de lucht, kort na zonsondergang, afwend en mij, naar het Bühnenfestspielhaus gekeerd, omdraai, zie ik, zoodra de lichtweerkaatsing uit mijn oogappels voldoende geweken is, achter de Hohe Warte-helling de goudgele maansikkel boven het voorstadje St. Georgen en de verre Eremitage, in de onmetelijkheid van het helder grijs, melkachtig uitspansel kalm-liefelijk achterovergeleund liggen. Vlak onder het eerste kwartier-segment komt, van achter Bindlach, een blauwpaarsche, donker leiachtige bank te voorschijn, heel langzaam boven de sombere boschglooiing der Hohe Warte opzettend, haast onmerkbaar voortschuivend, steeds hooger en breeder. Is 't de eerste voorbode van naderende weersverandering, van nacht of morgen? Intusschen zijn vóor en aan weerszijden van het Festspielhaus gaslantaarns opgestoken, die de meer en meer invallende duisternis als bovennatuurlijk kolossale gele sterren fantastisch doorprikken.

V.

«Verlassen hab'ich Feld und Auen
Die eine tiefe Nacht bedeckt,
Mit ahnungsvollem heil'gen Grauen
In uns die bess're Seele weckt.»
(Faust).

Al doffer van toon teekent zich de blauwgrijze, paarschgrauwe, licht onduleerende bergketen als breede massa donker tegen de bleeker lichte, melkachtig blauwe lucht af, waarin vlak boven de verste bergsilhouet nog een flauw, nauwelijks zichtbaar spoor der weerkaatsing van het laatste avondschijnsel natrilt. Beneden, in de reeds vrij duistere diepte van het dal, waar men het als een zwarte klomp vóor zich uitgespreid stadje vermoedt en voelt, zonder het te kunnen onderscheiden, flikkeren reeds allerwege gele lichtjes, als sterren knipoogend.

Nu 't op slag van tienen is, sta ik bij den uitgang van het theater op post .... een herinnering aan onze jeugd, toen wij 's Zondags zelden verzuimden, aan de deur van fransche of remonstrantsche kerk de meisjes-klanten van Zubli of de Ridder voor ons voorbij te laten defileren. Daar binnen ruischt nu het week mystiek

„Höchsten Heiles Wunder:
Erlösung dem Erlöser!"

met de sublieme klanken der Orakel- en Verlossingsmotieven geheimzinnig-a h n u n g s v o l l door de hooge gewelven des Graaltempels.

Naast het ijskoud schijnsel der wit ronde, kolossale elektrisch licht-bollen als volle manen in een Januari-vriesnacht hoog in de lucht, krijgt het gaslicht iets geligs, haast zonachtig warms De schaduwen van palen, boomen, menschen, paarden, rijtuigen, worden er tot bovennatuurlijke lengte door uitgerekt. De voorstelling is gedaan. Onder het getier van een oorverdoovend, zinverbijsterend brouhaha van dreunende, ratelende rijtuigen, schreeuwende en vloekende knechts, razend met de zweep klappende koetsiers — als werden pistolen afgeschoten — luid gezwatel van stemmen in een Babylonische spraakverwarring, gaat 't over knarsende kiezelsteentjes, van alle kanten geduwd en gestooten, vrij steil naar beneden, stadwaarts. Dáar in z'n éentje, of met een enkelen geestverwant, gulzig etend en drinkend in de dorstige uitgehongerdheid na zoo'n voorstelling, het doorleefde rustig-stemmingvol, bij alle innerlijke opgewonden vervoering, herkauwd!

De frische bries, die zich ongemerkt uit het luw zonsondergang-koeltje ontwikkelde, heeft de violette bank van daar straks reeds grootendeels uiteengedreven, in bonte lappen vaneen gescheurd die, steeds meer uit elkaar gerukt, als losse wolken en wolkjes voortdrijven. Lui achterovergeleund als een blanke Sultane die loom, statig langzaam een gordijn wegschuift, ligt de zilverwitte maansikkel in de fijne, licht-grisperle lucht, schijnbaar onbewegelijk achter de voorbij haar heen schuivende wolkgroepjes, op weg om, over den Sophienberg heen, boven de „Fantaisie" onder te gaan. Zóo

Graphiet-fresco van Robert Krausse.

ver om zich heen verspreidt ze een dof mat helderen, witgrijzen glans, dat de sterretjes en de grootere, aan licht-knoppen gelijke sterren ver om en boven haar eerst gaandeweg zichtbaar worden.

Of ik het landschap bij het Bühnenfestspielhaus nooit anders zag dan zooals ik het hier trachtte te schetsen, onder een palle, blakerende Juli- of Augustuszon, verkwikt door het eerste koeltje van een luwen avondstond, badend in het zilveren licht eener heldere maan, overgoten, doortrokken van zomerpoëzie? In mijn veelzijdige en veeljarige Bayreuthsche ervaringen heb ik soms in de hondsdagen gure, nijpende October-windvlagen om Wagner's kunsttempel hooren loeien en voelen gieren, terwijl doordringend kille herfstregenbuien ons dagen lang, schuins voortgezweept, in het gezicht kletterden. Eens was het *fin de saison*-achtig Novemberweêr zoo aanhoudend bar en guur, dat een bigot bekrompen, door verblinde plattelandspastoors tegen de heiligschennis, de godslastering van het „Parsifal"-Nachtmaal „op de planken" opgestookte boer een voorbijganger, in een praatje over het zeldzaam ongunstig jaargetijde, met den arm in de richting van het Bühnenfestspielhaus wijzend, woedend uitriep, dat „der verdammte Lausbub' da drüben," die „das heil'ge Abendmahl" ontwijd had, er eenig en alleen de schuld van was. 1) Dan onttrok een grijs regengordijn de bergen aan het oog, alles in een grauwen vochtsluier hullend. Ja, gedurende den laatsten „Nibelungen"-cyclus zaten we bij mijn „Premierlieutenant" der te Bayreuth in garnizoen liggende *chevaux-légers* — schfolesché, zeggen ze daar — mijn huisbaas, om de gezellig snorrende kachel, terwijl de ter elfder ure gekochte, van gister, toen de weg naar boven een moeras, een moddermeer geleek, nog doorweekte Bayreuthsche overschoenen er achter stonden te drogen. De keerzijde der medaille.

Na de laatste „Parsifal"-voorstelling zinkt Bayreuth in zijn dof-loomen soes van in Beierens achterhoek verloren provinciestadje, zijn *lourd sommeil de ville morte*, terug. Een lethargische slaap, die slechts door enkele verwaaide, aan de „Thabeldoo" van tot de fatsoenlijkheid hunner normaal provinciale prijzen, en de saaie uitgestorvenheid hunner leege gangen en kamers teruggekeerde Sonne, Anker of Schwarzes Ross verschijnende handelsreizigers eenigszins verlevendigd zal worden. „The rest is silence"........ totdat over één of twee jaren de Wekker, in den vorm der repetities voor een nieuw Festspiel-jaar, terugkeert.

Berlijn, Februari—Maart '91.

1) Authentiek-historisch.

TUSSCHEN LIPPEN EN BEKERSRAND.

DOOR

W. JAEGER.

Inl. ordonnance.

Ik was zoo verheugd geweest — ik had mij zoo gelukkig gevoeld — ik had zoovele plannen gemaakt — ik was de wereld te rijk geweest — en nu?! —

Doch laat mij de zaak eerst naar behooren voorstellen.

Twee jaren van afmattende blokkade onder de tropische zon, golden zelfs naar 't oordeel van het weinig meewarige Marinedepartement, voor eene dienstverrichting, die de gegrondste, ondubbelzinnigste, overtuigendste aanspraken gaf op een driemaandelijksch verlof tot herstel van gezondheid.

Het was dan ook toegestaan onder het gebruikelijke voorbehoud, n.l. indien de belangen van den vlootdienst er zich niet tegen verzetten.

Zonder eenig gewicht te hechten aan dit geniepige, loerende, verraderlijke voorbehoud, zweefde ik reeds op de vleugelen der fantasie, den schoonen verlof tijd in. Ik zag in den geest de koele bergplateau's van Java mij wenken; ik ademde reeds de verfrisschende en versterkende lucht dier heerlijke alpennatuur, waar men des nachts onder wollen dekens slaapt, waar men des morgens bibberend op de wolkenzee aan zijne voeten neerziet, op een golvenden witten neveloceaan, waaruit de toppen der boomen en der sierlijke varenpalmen als groene eilandjes opduiken. Berglucht en frissche koelte! — welke opwekkende gedachten, welke zaligheden liggen niet in deze twee woorden voor den armen, door koortsen verzwakten, door malaria en verzengende hitte afgematten en ontzenuwden officier! Reeds begon voor mijne opgewondene verbeelding eene noordlandnatuur te verrijzen; reeds waande ik mij te midden van hooge, met eeuwige sneeuw bedekte bergreuzen waar de gure noordenwind over de

eenzame gletschers veegt; reeds genoot ik met volle teugen van de verlevendigende, versterkende koude die mijne fantasie mij allengs zoo bar en zoo doordringend afmaalde, dat ik zeker zou gebibberd hebben, met wellust gebibberd, indien niet de temperatuur onder de zonnetent, waar ik lag te droomen 90° Fahrenheit had bedragen.

De schuins invallende, langzaam over het dek voortschrijdende zonnestralen joegen mij weliswaar onophoudelijk van mijne gletschers weg, doch zij konden de ijspaleizen mijner droomen niet meer doen smelten. „Brandt maar op zon," jubelde ik bij mij zelven. „Verzeng, kook, verschroei maar toe, ik ben voor langen tijd buiten uw bereik, nog één dag en — — —

Maar tusschen een en nogmaals een, vlamt en klieft de bliksem heen! —

Of ik aan bliksems dacht, toen ik plotseling het bruine, grijnzende gezicht van een inlandschen ordonnance voor mij zag, weet ik niet, maar geen bliksem had verlammender op mij kunnen werken dan de inhoud van het papier dat de man mij voorhield en waarin ik werd uitgenoodigd — alsof het een pleiziertje gold — om voor gezien te teekenen, hetgeen het meedoogenloos wreede noodlot over mij beschikt had. —

Het baatte niet, of ik al de oogen sloot in de hoop den benauwden droom te zien verdwijnen; het hielp niet of ik al wegkeek van het papier om het netvlies de gelegenheid te geven een bedriegelijk beeld te verliezen; het gaf niets of ik mij zelf al trachtte diets te maken dat ik een tokorekening voor een dienstbrief had aangezien — duidelijk en in zwierige krulletters stond het daar zwart op wit geschreven: „dat de heer J. voorloopig nog aangehouden werd voor het blokkadestation der Noord-oostkust".

Weg verlofsplannen! — weg droomen! — weg gletschers en bibberende genietingen; er dient nog meer geblokkeerd, nog meer gejaagd, op brandwacht gelegen en in de verzengende zon rondgedobberd te worden; nog meer gezweet, gezwoegd en gesloofd, met de bezieling en de veerkracht die daar uitgaat van het nieuwe evangelie, „Sulphatum chinine" geheeten, opdat het vleesch niet den geest beheersche, opdat men de verzenen niet tegen de prikkels sla! —

De hemel weet in hoeveel ironie ik nog rondgezwommen zou zijn, had ik niet bijtijds begrepen dat de rol van een melodramaheld, een Hollandsch zeeofficier niet past.

Kameraad Martin die tegelijk met mij naar Java zou vertrekken, betoonde zich innig begaan met mijn lot; hij meende het oprecht de goede jongen en het was geheel ter goeder trouw dat hij onder zijn vele troostgronden ook die vond: dat er toch veel verzachtends, veel verzoenends lag in de omstandigheid, dat dezelfde mailstoomer die mij anders naar Java gebracht zou hebben, mij ook naar mijne nieuwe bestemming voerde — dat ik toch een eindje zou meegaan! —

De eigenaardige bekoring die er voor den zeeman ligt in het wisselvallige

en onberekenbare van zijn beroep; de gewoonheid en het spoedig vertrouwd raken met toestanden waarin het onverwachte ophoudt te bevreemden, en het zeldzame geene verwondering meer baart, doet ook gemakkelijker in tegenspoeden en teleurstellingen berusten — en zoo kwam het, dat ik des anderen daags gelaten en goedsmoeds met mijn philosophischen vriend op het dek der mailboot stond, turende naar het gewemel op de reede.

Met wellust zogen de longen het heerlijk frissche morgenbriesje in, dat geurloos en rein over de kabbelende watervlakte streek en bij tusschenpoozen aanwakkerend de blauwe golfjes tegen elkander op deed klotsen en de groene pluimen der strandpalmen in wuivende beweging bracht. Het overstroomende leven van den jongen dag, zich uitende in het verrijzende stralende daglicht, de doorzichtig klare atmosfeer en de reine prikkelende morgenlucht, werkten zoo versterkend, zoo opwekkend en zoo doordringend, dat al wat ademde, met nieuwe hoop en moed, met nieuwe veerkracht en levenslust vervuld werd.

Het vroolijke zonlicht bestraalt de gonzende drukte ter reede, het rumoerige aankomen en vertrekken, laden en lossen der talrijke lichters, prauwen en vlotten, tusschen welk gewoel thans verscheidene sloepen en schuitjes zichtbaar worden, die allen op den mailstoomer aanhouden, allen naar het schijnt gevuld met helmhoeden en parasols. Het zijn de verwacht wordende passagiers, wier nadering het hofmeesterspersoneel zoodanig electriseert, dat het als bezeten tusschen kombuis en eetsalon begint heen en weer te vliegen.

Op het hekwerk der kampagne leunend, vermaakte ik mij met naar de aankomende bootjes en hunne strijdlustige roeiers te kijken, die onder luid geschreeuw en gekijf elkander den voorrang bij het landen aan de trap betwistten, — toen een gesprek dat in mijne nabijheid gevoerd werd, onwillekeurig mijne aandacht trok.

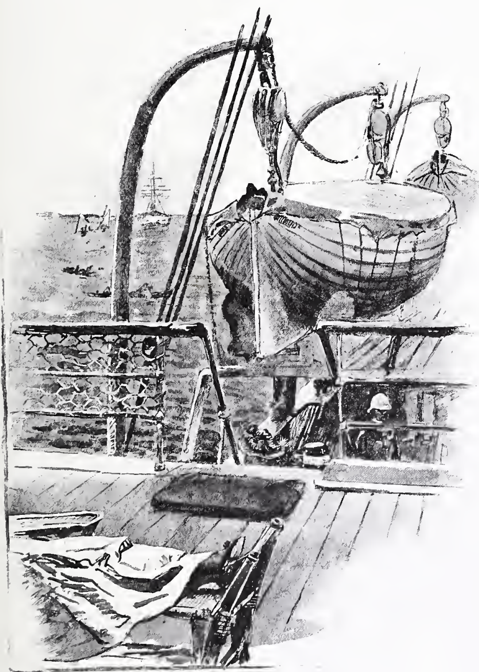
Ik keek naar de sprekers om, die op het lager dek dicht onder de kampagne stonden, zoodat ik alleen een gevederden dameshoed en de gegaloneerde pet van een officier in het oog kreeg.

De pet vertelde de veeren, dat het een heerlijke morgen was, en dat het begin der reis zeer voorspoedig beloofde te zijn. Het bleek nu, dat de veeren dit ook wel reeds opgemerkt hadden, maar dat de scheiding haar te treurig stemde om het schoone van het uur te genieten, en vroegen nu de pet of zij aan hare belofte zou denken van alle twee dagen te schrijven. Ja zeker zou de pet hieraan denken, daaraan mochten zij niet twijfelen, zij wisten immers hoe het haar te moede moest zijn, nu zij alleen achterbleef. Hier trad in het gesprek eene pauze in, gedurende welke men alleen nog een heftig snikken hoorde, nu en dan afgebroken door de schreiend uitgebrachte klacht van de veeren dat zij haar zeker, nimmer, nimmer weder zou zien.

Begrijpende dat langer luisteren heiligschennis zoude zijn, wendde ik mij af. Op dit oogenblik keerde de spreekster zich om en kon ik een blik op het fijne, bleeke gezichtje werpen, waarin onder het waas van uitputting en droefheid, eene vastberadenheid en moed te lezen stond, die duidelijk het kleine epos verklaarde welks slotdrama ik daar even bijgewoond had.

Mijne gedachten dwaalden naar onze linie van versterkingen in Atjeh's vlakte, waar het dappere vrouwtje ongetwijfeld maanden lang het schamele verblijf van haar echtgenoot in een der bentings voor den vijand gedeeld heeft, voordat hare ondermijnde zenuwen en bezwijkende krachten den man dwongen zijn dierbaren schat in veiligheid te brengen en naar Java terug te zenden.

Ik trachtte mij voor te stellen met welke blijmoedige toewijding, met hoeveel opofferende liefde zij hem daar ter zijde stond op zijn gevaarlijken post, hem opbeurend en troostend, hem bemoedigend en sterkend en daarbij altijd opgeruimd, altijd goedsmoeds en tevreden trots het voor haar geslacht zoo weinig passend verblijf, de zoo weinig voegzame omgeving.

Mailboot.

En hij — met hoeveel dankbaarheid en geluk zal hij gewaakt hebben voor de veiligheid van haar wier tegenwoordigheid een bron van duizende vreugden en van duizende angsten tevens was, — met welke zorg en nauwlettendheid zal hij de kleine ruimte waar zijn geluk woonde, gebarrikadeerd en met zware balken beveiligd hebben, opdat geen enkel projectiel, zelfs geen verdwaalde kogel er toegang zou vinden?

En dan dacht ik aan dat week, vrouwelijk gemoed, — wat daarin al moet zijn omgegaan bij 't aanschouwen van de gruwelen die den oorlog steeds vergezellen, — wat zij gevoeld moet hebben in die akelige nachten, als het geschut donderde en de kogels naar alle zijden door de donkere lucht floten, terwijl zij haar man daarbuiten wist, op de borstwering, de verdediging leidende en blootgesteld aan 's vijands vuur! —

En al hadden ook offerwillige toewijding en echtelijke trouw, haar geestkracht staande gehouden in het conflict van het eeuwig vrouwelijke met de ruwe en sombere werkelijkheid — het lichaam had op den duur deze inspanning niet kunnen dragen — het dappere vrouwtje was overwonnen. —

De van bitter zieleleed pijnlijk vertrokken lippen en de heete tranen die ik in de donkere oogen had zien opwellen, herinnerden mij weer aan zoo menig smartelijke afscheidsscène bij vertrekkende expeditiekorpsen en in gedachten boog ik mij diep, zeer diep voor de vrome berusting en liefderijke zelfverloochening dezer wakkere levensgezellinnen van den indischen officier; boog ik mij in eerbiedige en stille bewondering ter neder voor al den heldenmoed en de geestkracht waarmede zij geschitterd hebben in de vele bange, bange uren van scheiding en zieleangst, in de zoo dikwijls wedergekeerde zware stonde, waarin zij zich met een bloedend hart moesten losscheuren van den man en vader wiens leven niet aan vrouw en kind behoorde — telkens een vaarwel wellicht op nimmer wederzien — telkens een afscheid op leven en dood! — — —

Plotseling word ik in mijne bespiegelingen gestoord. Op de trap buiten boord doet zich een luid gejoel van vroolijke kinderstemmen vernemen — zeker de familie van een afgelost officier. Een oogenblik daarna, stormt de kleine schaar op het dek, jubelend en juichend van de pret zich weer aan boord van een schip te bevinden. Onder luide en verbaasde uitroepen, wijzen de jongens elkander de op de reede liggende oorlogschepen; zij spreken van kanonnen en granaten, van bataillons en batterijen.

„Natuurlijk, hoe kan het anders", dacht ik bij mij zelven, en terwijl ik naar hunne geestdriftvolle gesprekken luister, bekruipt mij weer de lust tot mijmeren, verrijst voor mijne verbeelding de school te Kotta-Radja op, welke zij pas verlieten.

Ik zie weer die zee van onrustig en nieuwsgierig heen en weer glurende kinderhoofden, die te vergeefs hun aandacht trachten te verdeelen tusschen den onderwijzenden meester en de voorvallen daarbuiten, want de vensters rinkelen en de grond dreunt onder de voorbijrollende batterijen en den gelijkmatigen tred der uitrukkende bataillons.

Ik zie weer die rijen van schitterende kinderoogen, vol eerbied en ontzag den veldprediker volgen in zijne stichtelijke voordracht over heilige christenplicht, over menschenmin en naastenliefde — hoor weer die klankvolle stem, die plotseling minder vast wordt, daarop hapert en eindelijk als in pijnlijke verrassing zwijgt — en in de ontstane vredige stilte van het kleine schoollokaal, siddert het verre gebrom, dreunen de doffe slagen en de rollende donder van het geschut, als eene wreede en bittere ironie op de heiligheid zijner leer.

Ik denk weer terug aan dien schoonen pinkstermorgen toen de muziek dier heldere kinderstemmen door de openstaande vensters ruischte, toen het plechtige gezang: „O eindelooze Majesteit!" — zoo melodieus naar buiten golfde in de stille natuur, zoo innig zich aansloot bij de oneindig kalme vrede

die gelijk eene zegenrijke belofte over geheel de schepping uitgegoten lag. — Ik zie weer de palmen wuiven, terwijl de tonen van het lied door hunne groene vederkronen ruischen en de morgenwind de klanken opwaarts voert als wilde hij deze hulde uit kindermonden naar boven dragen, naar den troon der eindelooze Majesteit! — Ik voel weer op nieuw den verrassend pijnlijken en verbijsterenden indruk, die ons beving toen het plotseling losbrekende kanongebulder den vromen zang met zijn zwaren bas begeleidde, toen die sombere tonen, die van zoo gansch andere zaken als van godheid en liefde spraken, daar tusschen trilden. De doffe geluiden zongen van verminkten en stervenden, die daar verspreid lagen te zieltogen in rijstvelden en in bosschen; van den smartelijken doodstrijd en den laatsten snik; van blinde kogels, die naar alle zijden verderf uitbraken; van lijken en bloedplassen; van gekromde vingers en verglaasde oogen; van den rondmaaienden doodsengel en zijn oogstfeest.

En wederom rinkelden de vensters en dreunde de grond, wederom gluurden de nieuwsgierige kinderoogen naar buiten, naar de terugkeerende, met zweet en bloed bedekte, door stof en kruitdamp onherkenbare soldaten; naar de eindelooze nasleep van tandoes, doorbuigende onder het gewicht van lijken en gewonden, die sombere zeildoekzakken, rood gekleurd en bezoedeld door groote plekken van geronnen bloed.

Welke tooneelen! — welke indrukken voor het jong gemoed! — welk eene jeugd! —

Eene zachte, vriendelijke stem wekte mij op dit oogenblik

En wederom rinkelden de vensters

uit mijne droomen, — het was kameraad Martin, die, mij in gedachten ziende en denkende, dat ik troost noodig had, met eenige opbeurende woorden op mij toetrad. De van ademlooze verwondering en zelfs van angstige bezorgheid getuigende blik, dien de goede jongen op mij wierp, toen ik hem in mijne verstrooidheid eenige oogenblikken bleef aankijken alsof zijn gezicht een verschiet van eene mijl verte was — had zoo iets onbedwingbaar komieks, dat ik in een luid gelach uitbarstte, eene vroolijkheid, waar zijn verlicht gemoed dan ook van harte mee instemde.

— Het ons omringende gewoel, de eigenaardige, het vertrek van elken mailstoomer vergezellende, drukte, nam in opgewondenheid toe, naar mate het oogenblik van stoomen naderde. — Het overnemen van passagiersbagage en ververschingen, van postpakketten en brievenzakken; het komen en gaan van reizigers en uitgeleiders, van leveranciers en handelaars; het schreeuwen en joelen uit den zwerm van bootjes en schuitjes, die den kolossus als de jonge welpen van een zeemonster omringden; het schelle geratel en geknars, der naar gillende fluitsignalen en trillers werkende, de goederen inladende stoomlieren, en het oorverdoovende, deze gezamenlijke geluiden overheerschende, gesis van den ontwijkenden stoom — dat alles bood zulk een woelig beeld van voortdurend reizen en trekken, van veel haast hebben en niet klaar komen, van ver weg moeten en niet gereed zijn, dat het onder stoom gaan op den bepaalden tijd, elken oningewijden eene feitelijke onmogelijkheid moest toeschijnen. Doch met den eersten klokslag van het vastgestelde vertrekuur hadden orde en stilte de rumoerige drukte vervangen.

Terwijl het anker gelicht werd en de bevelen in de machinekamer weerklonken, haastten zich de laatste bootjes en schuitjes, om uit het bereik van den grooten scheepsromp te komen. — Een wervelende maalstroom in het water achter ons en een opgeworpen schuimkroon voor den boeg, vergezelden de eerste doffe geluiden der zich in beweging zettende machtige machine — wij waren onderweg.

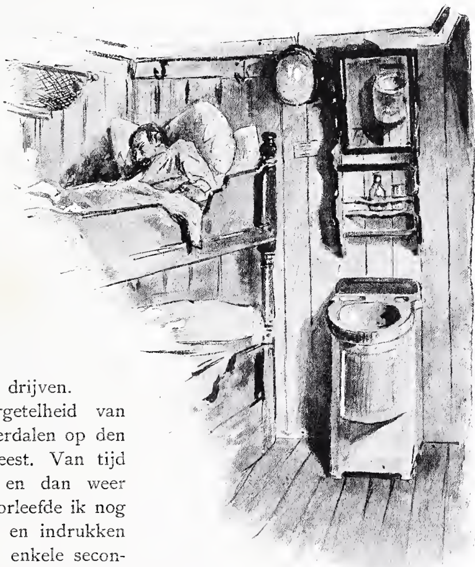
Met snelle schroefslagen ijlt de stoomer over den stillen zeespiegel, terwijl het voorgebergte van Atjehhoofd steeds dieper achter den horizon wegzinkt en het mastenbosch der schepen zich in wazige verte verliest. Steeds zwakker worden de geluiden, die het briesje ons van de reede toevoert, het tromgeroffel, de fluitsignalen en het klokgelui der oorlogschepen smelt allengs samen tot een verward gedruisch, tot enkele door den wind afgereten klanken, die nog slechts flauw tot ons doordringen en eindelijk geheel verstommen — wij zijn alleen op den wijden Oceaan — — —.

De lucht was zoo luw en zacht, de hemel zoo diep en klaar, de zee zoo kalm en stil, zoo indrukwekkend in zijne zwijgende oneindigheid, als dit slechts in de doorschijnende atmosfeer der tropen mogelijk is.

Het heerlijke panorama van Atjehs noordkust met zijne bergen en wouden, gleed ons aan stuurboord voorbij, en nadat wij op de strandposten gestopt,

passagiers en brieven afgegeven en andere wederom opgenomen hadden was — vóór wij er aan dachten — de stralende zonneschijn in de vurige golven ondergedoken. De korte avondschemering sloop over de onmetelijke watervlakte, even zoo zacht en stil, even zoo vredig en rein als de schoone dag die achter den donkeren horizon weggezonken was.

Een diep zwijgen, slechts verbroken door het regelmatige dreunen der machine, omgaf ons en ook ik dacht er eindelijk aan om mijne kooi op te zoeken en tevens te ontsnappen aan de zorgvuldige bewaking van den goeden Martin, die den ganschen dag als het ware op de loer gelegen had, om elk opkomend teeken van neerslachtigheid terstond met al de troostmiddelen van zijn deelnemend gemoed, op de vlucht te drijven.

Van tijd tot tijd indommelend.

Maar de zoete vergetelheid van den slaap wilde niet neerdalen op den onrustig werkenden geest. Van tijd tot tijd indommelend en dan weer wakker schrikkend, doorleefde ik nog eens de gebeurtenissen en indrukken der laatste dagen — in enkele seconden de ervaring van twaalf uren tijds. Ik zag weer die donkere oogen, verduisterd door tranen, ik hoorde weer de zachte, treurige stem, zich beklagen over de smart der scheiding. Intusschen ging de schroef onder mij steeds voort met hare eindelooze regelmatige dreuningen, welker kadans de maat aangaf waarop alles zich bewoog of sprak, zoodat het doffe, stootende geluid de stem zelf werd die schreiend en snikkend de woorden uitbracht: „Niet weerzien! — nooit weerzien! — nimmer weerzien!"

Daarop verzonk ik in eene onrustige sluimering, telkens weer door een half ontwaken afgebroken. Nu eens was de kooiwand tegenover mij, de wal van de benting, dan werd hij de muur van de kinderschool te Kotta-Radja, om in 't volgende oogenblik weer te veranderen in den rand van de scheepskampagne, waarachter de veeren opdoken.

Zwaar werk om, — zelf vervolgd wordend door den bezorgden Martin — den veldprediker en zijne kleine kudde uit het schootsveld onzer vurende batterij weg te jagen, waar zij volstrekt willen blijven zingen, hoewel de hen wachtende mailboot reeds herhaaldelijk en ongeduldig de schelle stoomfluit hooren laat. — Zwaar werk om de jonge officiersvrouw uit de brandende benting te redden en haar in mijne armen tegen dien berg op te dragen, over steile ribben en gletschers heen, terwijl de veeren van haar hoed mij telkens in de oogen waaien en het uitzicht belemmeren. Batterij, stoomer, berg en gestalten verwarren zich door elkander, eenen geheelen tijd lang, eene eeuwigheid lang, waarin de kadans van de schroefslagen alle visioenen en bewegingen blijft regeeren. Ik heb eene onduidelijke voorstelling van de omstandigheid, dat al die gezichten, die daar op maat van het stootende schroefgedreun verrijzen en weer verbleeken, veranderen en in elkander overgaan, gedeeltelijk menschen zijn, die men dwong te blijven in een oord dat zij gaarne hadden verlaten, en voor een deel personen voorstellen, die weg moesten van eene plaats, waar zij liever gebleven waren. Een grijnzend bruin gelaat, dat mij bekend voorkwam hoewel ik het nergens terecht kon brengen, bleef het langst, en ik gevoelde behoefte het te vragen of zij, het officiersvrouwtje, ook tot degenen behoorde die weg moesten. En het bruine gezicht reikte mij een papier toe waarop stond: „voorloopig aangehouden!" Een luid gejuich of geroep klonk mij in de ooren, maar ditmaal zonder schroefbegeleiding, een geroep dat steeds duidelijker wordend, eindelijk in de stem van Martin overging, die voor mijn bed stond.

„Word toch wakker!" riep mijn vriend — „gij slaapt als een doode!" — Mijne eerste gewaarwording was dat het schip stil lag, waaraan zich dadelijk het begrip vastknoopte, dat wij dus te Koeala-Legot, de plaats mijner bestemming, moesten zijn aangekomen. In een ommezien was ik op de been en pakte mijne plunje bij elkaar, onder welke bezigheid Martin mij het gezicht op de kust beschreef. — Of nu de goede jongen eene laatste flinke troostportie noodig achtte, om mij bij voorbaat met mijn toekomstig verblijf te verzoenen, dan wel of hij de meening toegedaan was, dat de schildering van eene schoone landstreek, in de gegeven omstandigheden bijzonder heilzaam op mijn gemoedstoestand moest inwerken — kan ik niet beslissen — zijn goedig leuk gezicht bleef kijken alsof het nergens part of deel aan had, en toch ontwierp hij met veel welsprekendheid en dichterlijke verbeeldingskracht eene zoo schoone en vurige beschrijving van dit aardsch paradijs, dat ik, die de eenzame streek reeds van vroeger kende, hem met dezelfde botte verwondering begon aan te staren, als die waarmede hij mij den dag te voren vermaakt had. — Het gevolg was natuurlijk weer groote pret voor beiden, maar voor Martin het meest die, al was 't dan ook met meer geluk dan wijsheid, toch zijn doel bereikt en mij aan 't lachen gebracht had.

Wij gingen aan 't dek. — In de rooskleurige morgenschemering strekte zich eene onafzienbare, dicht begroeide en vlakke kust voor ons uit, eene schijnbaar onafgebrokene lijn van groen, waarin alleen het geoefende oog,

een evenzoo eentonige, door wouden omringden inham ontdekken kon. Het was de monding der Legotrivier, een dier tropische stroomen in vlak land, wier vele kronkelingen steeds denzelfden achtergrond van groen vertoonen en die van uit zee gezien, steeds den indruk van eene door bosschen ingeslotene baai veroorzaken. Nergens een spoor van woningen, nergens een teeken van menschelijk verblijf, nergens eenig ander leven als dat van het stille, zwijgende plantenrijk. Onwillekeurig wendde het oog zich af van deze doodsche eenzaamheid, en zocht het den wijden oceaan, alwaar het eenige aan den mensch herinnerende voorwerp zichtbaar werd, het eenige ook dat de gansche oneindige ruimte bezielde en verlevendigde, de blokkadekruiser, die in een wolk van zeilen gehuld, langzaam en statig op en neer dreef.

Aangezien ik mij bij den kommandant van dezen bodem moest melden om mijne nadere bestemming te vernemen, liet ik mij — natuurlijk vergezeld van Martin — in een sloepje er heen roeien. De, naar zijne brieven en pakketten ongeduldige kruiser wendde, ons ziende aankomen, den boeg en zeilde ons tegemoet, zoodat wij met een paar riemslagen daar aan boord waren.

Mijn lot was spoedig beslist. Ik moest als militair bevelhebber optreden over het vaartuig der Gouvernements-marine, waaraan de afsluiting der Koewala-Legot was opgedragen — een kommando echter dat, door tijdelijke afwezigheid van dit schip, zich voorloopig slechts tot de kruisboot bepaalde, die in de monding der rivier gestationeerd was. Eenige aanwijzingen en instructieën, een paar beleefde woorden, een vluchtig voorstellen en weer afscheid nemen van het état-major — en ik zat weer in het bootje op de blauwe golven te schommelen, tegenover mij de waakzame Martin, die er op stond, tot het laatste oogenblik bij mij te blijven.

Het kon wel is waar geene gewichtige opdracht genoemd worden — ook was er geene schitterende positie verbonden aan een ambt, dat op de vloot met de zinrijke benamingen van „beurtschipper" en „kofkapitein" werd aangeduid, maar enfin, het was toch voor een jong officier als ik, een post van vertrouwen, een zelfstandig kommando, al bestond mijn voorloopig verblijf ook maar uit een kruisboot, voerende één stuk geschut — de blaaspijpen (vulgo lillas) niet medegerekend. En al telde mijne equipage vooreerst slechts twaalf man, waarvan nog de helft inlanders, later zou deze macht vermeerderen en zoude ik dan twee schepen onder mijn bevel hebben — bijna een eskader dus! —

Martin was natuurlijk opgetogen over de mij te beurt gevallene onderscheiding; hij was één en al lof over de practische inrichting der oude schuit die, hij moest het bekennen, wel een beetje „kneuterig klein" maar juist daarom ook zoo „prettig gezellig" was. Hij gaf zich ontzaglijk veel moeite om van alles de goede kant naar buiten te keeren en in het voordeeligste licht te plaatsen, bij welke beschouwingen de eenzame omgeving als bijzonder geschikt voor interessante avonturen — de kruisboot als laatste representant der verdwijnende zeilpoezie en mijne opdracht als eene korte maar belangwekkende periode, als een romantisch intermezzo, voorgesteld werd. Er lag

iets roerends naïfs in de mislukte pogingen van den goeden kerel, om zijn bedroefd en eerlijk gezicht met deze troostrijke schilderingen in overeenstemming te brengen.

Met een langen handdruk scheidden wij en reeds was hij eenige riemslagen ver, toen hij de kleine sloep in gevaar van kenteren bracht, zoo onverwachts sprong hij op om mij nog eens toe te roepen, hoe „romantisch" toch dit alles was.

Eene halve kabellengte verder, herhaalde hij dit manoeuver, dat hem bijna in zee had doen tuimelen, toch moest hij nog ééns en voor 't laatst zijne troostrijke beschouwing over het romantische van het geval lucht geven.

Zijne stem bereikte mij niet meer, doch het scheen dat de slaperige echos de woorden opvingen, ik hoorde de strandwouden aan de rivier herhaaldelijk iets onduidelijks mompelen, waarop eindelijk de sombere waterspiegel van den stroom de onzichtbare geluidgolven terugwierp, die traag door de vochtig warme atmosfeer naar mij toe klonken met de verzuchting: „Hoe — ro-mantisch!" — daarop was alles stil!

Nog lang zwierven mijne blikken over de eindelooze watervlakte en vervolgde ik peinzend de in een gouden neveldamp gehulde silhouetten der beide schepen, die langzaam den vonkelenden zonsopgang tegemoet gleden.

Het was eene wereldvergetene eenzaamheid, die men ons ter bewaking had gegeven, en daarbij was de westmoesson in aantocht met haar sombere duistere dagen en sterrenlooze nachten.

Zoo ver het oog reikte zag men slechts eene vlakke, modderige kust met een woud van rizophoren, nippa en andere strandflora bedekt, eene ondoordringbare moeraswildernis, welks somber groen bladerengewelf zich als eene eindeloos golvende vlakte tot diep in het binnenland uitstrekte. De gansche streek scheen onbewoond, eenzaam en verlaten te zijn; eene doodsche stilte lag op land en zee, eene stilte die door het eentonig, eeuwig ruischen der branding, gelijk een hoorbaar zwijgen, nog duidelijker, nog treffender tot bewustzijn kwam. De laatste vriendelijke zonnestralen hadden in den vergeefschen kamp met de steeds dichter opdringende nevelmassa's, reeds hun gouden gloed verloren; slechts een bleek en waterachtig licht, gleed hier en daar nog door de opeengepakte wolkengevaarten; terwijl de voorboden der stroomende stortregens, de koele noord-westen windvlagen, reeds haastig over den vaalverlichten, onrustigen oceaan heenjoegen.

Het onder den zonnigen hemel reeds zoo troostelooze gevoel van eenzaamheid en verlatenheid, werd thans, in den vochtig somberen lichtglans van den donkeren regendag, zoo mogelijk nog drukkender, nog beklemmender; — doelloos zwierf de ronddwalende blik beurtelings van de ledige onafzienbare watervlakte naar het stille verlatene strand, en van de zwijgende onbewoonde kust naar den eenzamen onmetelijken oceaan! —

De gewichtigste bezigheid in ons vervelend en eenzelvig bestaan was het regelmatig plaatsverwisselen, daar wij ingevolge de instructie, overdag vóór

de monding, des nachts echter op den stroom ankeren moesten. Het was om zoo te zeggen ook het eenigste gedruisch dat wij veroorzaakten, want nauwelijks was des avonds het ligte roeiwerk met de lange riemen afgeloopen of de vroegere sombere rust keerde terug, de doodsche, beweginglooze stilte die ons dag en nacht omgaf, alleen was het nachtelijk zwijgen tusschen de hooge groene wanden van den eenzamen stroom, nog drukkender en beangstigender als daar buiten voor de monding.

De kleinste voorvallen, de onbeduidendste verschijningen waren hoogst welkome afwisselingen, ja zaken van beteekenis voor ons geworden, zoodat de vlucht eener zeemeeuw, of het opspringen van een vischje uit het water, als gewichtige gebeurtenissen aller blikken, aller opmerkzaamheid tot zich trokken. En toen zelfs eenige met den stroom afdrijvende schillen van kokosnoten zichtbaar werden, steeg de nieuwsgierigheid bijna tot opgewondenheid. Want, hoewel in de tropen elke rivier het vuil en den afval van mijlenlange streken den oceaan tegemoet voert, hadden wij toch in deze monding, behalve eenig drijfhout en bladeren, zoo weinig daarvan gezien, dat wij ons zelven herhaaldelijk afvroegen, waar toch die bewoners zouden zitten, die wij van de zee af moesten houden en die er niet eens bij schenen te willen komen. Nieuwsgierig volgde het oog de zich in een kring ronddraaiende vruchtenschillen die berichten uit het geheimnisvolle binnenland brachten, die van de aanwezigheid des menschen, van de nabijheid des vijands spraken. Toen zich echter niets anders vertoonde, verdween weldra de belangstelling in de noten en hoewel deze nog dikwijls en vooral des avonds in groote hoopen voorbijdreven, gaf toch niemand meer daarop acht.

De stilte welke wij volgens onze instructie in acht moesten nemen — alsof het ons omringende sombere zwijgen nog niet stil genoeg, niet doodsch genoeg was —, het verbod van alle gemeenschap met den wal — alsof er ons aan gelegen kon liggen, omgang te zoeken met apen en krokodillen — waren wel is waar gemakkelijk op te volgen voorschriften, maar de ontzenuwende werkeloosheid en geestdoodende verveling waartoe diezelfde instructie ons veroordeelde, stelden het gezellig vroolijke gemoed van den aan leven en beweging gewenden Jan-maat op eene harde proef.

Doch met welke doffe onverschilligheid en stompzinnige gelatenheid wij ook de lange dagen voorbij zagen sluipen — het was toch voornamelijk in de stille nachturen, dat de gedachte, volkomen afgesloten te zijn van de overige wereld, ons op zonderlinge wijze aangreep en ontroerde.

Als de laatste lichtgloed van den stervenden dag over den tragen stroom gleed; als de purperen verten met het vale grijs van den hemel begonnen te versmelten en het stille woud de uitdrukking van sombere, duistere majesteit aannam; als de spookachtig grillige silhouetten der boomen steeds zwarter werden, hunne donkere schaduwen zich steeds dichter te zamen trokken totdat de gansche omgeving zich in tastbare duisternis had opgelost — dan was onze vereenzaming volkomen. — De vochtige, ondoordringbare nevelzee, die om en over ons vloeide, scheen ons van eene ontoegankelijke wereld

daarbuiten af te sluiten en het eenigst tegenwoordige te zijn. Het ruischen der branding was nog slechts een zwak en onverstaanbaar gemurmel, of slechts eene echo van verwarde tonen die uit groote verte tot ons kwamen. De nu en dan hoorbaar wordende, gedempte plof der rollers, het bij tusschenpoozen borrelen en plassen van den langs takken of bladeren schurenden stroom, de plotselijke vleugelslag van een zijn nachtelijk rustpunt verlatenden vogel, of het onverwachts zuchten van den wind in de rizophoren — dat alles kreeg in de diepe stilte eene verdachte en heimelijke beteekenis, die den angstig in het donker starenden schildwachten, dikwerf een luid „werda!" afdwongen.

Wanneer dan voor eenige oogenblikken al de geluiden van woud en stroom zwegen, en zich bij de zwarte duisternis die ons omringde, een dier zonderlinge perioden van onbewegelijke stilte voegde, alsof er niets meer bestond, alsof alle leven verdwenen en in een doodsch niets ware ondergegaan — dan pleegden wij in het nachtelijk donker met gespannen aandacht te luisteren naar de eenige tonen die nooit verstomden, naar het eenige geluid dat ons nog aan de wereld en de werkelijkheid herinnerde — naar de ontzaglijke stem der zee. —

Traag slopen de lange nachturen voorbij en als eindelijk de duisternis die de dichte woudmassa's bedekte, voor de eerste zonnestralen week, en de blauwachtige morgenschemering de toppen der boomen gelijk onduidelijke schimmen uit den nevel te voorschijn deed treden, dan was het ons als ontwaakten wij verblind en verward in eene nieuwe wereld. Doch met den nieuwen dag grijnsde ons opnieuw de troosteloos eenzame, de naargeestig verlatene omgeving wederom aan, zwierf het oog als te voren over de zwijgende wildernissen, over de stille watervlakte en den door geen zeil, door geen rookstreep verlevendigden horizon.

Het is een stille nacht, de eerste na eene stormachtige week, eene week van natte ellende en allerlei ontbering.

Wij hebben onzen nachtpost wederom ingenomen op den breeden stroom, die zijne rustig voortglijdende wateren onder een eentonig kabbelen en murmelen tegen onzen boeg opstuwt. En nog altijd die groote ledige kokosnoten, waaronder vele met weer te zamen gevoegde en geslotene schillen, zoodat zij er als eene geheele noot, als een groote kogel uitzien; — wat dat toch beteekenen mag? —

Geene drukkende, zwarte duisternis deze nacht; zachte en milde tooverglans ligt over het geheele landschap uitgespreid, want in het donkerblauw azuur des hemels hangt stil en zwijgend, als een zilveren traan, de trouwe begeleidster, de stralende maan, over de sluimerende aarde.

De scherpe omtrekken der rizophorenwouden zijn als het ware opgelost en verzacht in den blauw-zilveren neveldamp die tot in de verste verten over de kust uitgegoten ligt. Zelfs in de diepere schaduwen van den oevergrond speelt een geheimzinnig schemeren en lichten, als een door het bladgewemel glijdende maanstraal zich in den sidderenden vloed verliest.

Geheel de onmetelijke ruimte is doorschijnend, stil, droomerig zacht en vervuld van een mild en magisch lichtgefonkel.

Ook thans diepe rust overal — maar het is niet meer de sombere, naargeestige stilte der tastbare duisternis — oneindig kalme vrede paart zich aan het plechtig zwijgen der tooverachtig schoone stonde.

Slechts van tijd tot tijd rijst van verre een lange klagende toon op, een dier zonderlinge geluiden die soms midden in de diepste stilte van den nacht opstijgen, in de lucht blijven hangen, en langzaam als in de eindeloosheid weder wegsterven. En dan is alles weer stil — doodstil.

Al deze slapende wouden, al deze begroeide oevers die mij omringen, al dit sluimerende water, al dit zwijgen drukt mij op onverklaarbaar geheimzinnige wijze, en een innerlijk gevoel van onrust zegt mij — „wees waakzaam!" —

Acht glazen! — Middernacht! —

Geen geluid, geene beweging in de schemerende ruimte, slechts nu en dan ijlt een vluchtig briesje ons voorbij en fluistert nauw hoorbaar in de toppen der rizophoren.

Onwillekeurig zoeken mijne blikken de wijde watervlakte daarbuiten, de onder den stillen maneschijn kalm slapenden oceaan, waarover stroomen van blauwachtig wit licht, eene lange, zilveren brug bouwen, een schitterend pad van brillanten en ik blijf daarop turen, turen, totdat ik langs den zachten glans van dat lichtspoor over zee, in droomerig gepeins verzink — — —

— Uren van stille melancholie in het rustelooze zeemansleven, als de diepe rust van den zwijgenden nacht, troostrijk en bevredigend op het bedrukte hart neerdaalt — als de gedachten, der werkelijkheid ontrukt, in zoet zelfvergeten opwaarts streven om, los van al het aardsche, zich in het doorzichtig blauwe diep van den aether te verliezen — — —

— Uren van inkeer en stille herdenking, waarin het onrustig en twijfelend gemoed zijns ondanks verteederd wordt door de plechtige kalmte der sluimerende natuur; waarin stemmen en tonen, beelden en herinneringen langs het maangeglim omlaag komen zweven, zoo oneindig zacht en liefelijk, zoo innig vertrouwd en eigen, en toch zoo dikwerf vergeten, zoo zelden herkend en begrepen in andere oogenblikken — — —.

De maan neigt ter kimme, haar in nevelen gehulde, vergrootte schijf, straalt in somberen vaalrooden gloed en zendt nog slechts een onzeker en schuin licht over de eenzame kruinen van het strandwoud — het wordt donkerder om ons.

Omgeven van een heer van lichtwolkjes, zinkt de roode kogel thans achter de zwarte boomtoppen weg.

Wat zijn dat voor tonen? — — —

Verrast luisteren wij naar de zeldzame geluiden, die voor de eerste maal uit de stille wildernis opstijgen.

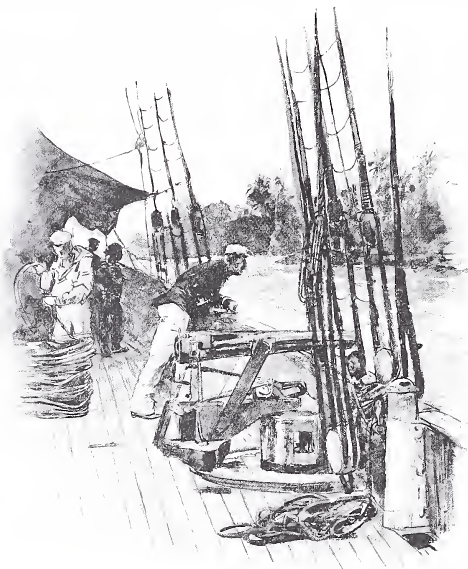
Daar is het weer — als een gonzend en verward gedruisch van menschenstemmen voert de wind het uit de geheimnisvolle verte naar ons toe — nu eens duidelijker, — dan gedempter, — daarop een zwak wegstervend gemurmel, nog een enkele toon, — en dan niets meer, — het doffe zwijgen is teruggekeerd.

Roerloos en met ingehouden adem blijven wij gretig luisteren, maar geen geluid, geen bladergeritsel zelfs, verbreekt meer de doodsche stilte.

In gedachten verloren blik ik in den stroom, naar de voorbijdrijvende kokosnoten, die zich als donkere kogels, nog slechts nauw merkbaar tegen de zwak schemerende watervlakte afteekenen.

Eensklaps buig ik mij staroogend over de verschansing, eene koude huivering grijpt mij aan. De zwarte voorwerpen volgen niet meer den loop des strooms, zij drijven op een hoop samen, verheffen zich uit het water en komen op onze boot af.

„Almachtige God! — dat zijn geene noten! Alarm schildwacht, alle hens aan 't dek?" Terzelfder tijd bliksemde en kraakte het rechts en links uit de donkere oeverwouden, van alle zijden vloog ons het vijandelijk lood om de ooren.

Eensklaps buig ik mij staroogend over de verschansing.

Hoewel mijne manschappen in een oogwenk op hunne posten waren en het terstond geopend snelvuur menigen zwemmer voor altijd in den duisteren vloed deed wegzinken, zoo was de vijand toch te laat ontdekt, om hem van ons af te kunnen houden — het kampgewoel op den boeg, zeide mij dan ook, dat wij reeds geënterd waren.

„Laat slippen je anker! — Alle man achteruit!"

Het dreunen van krachtige bijlslagen overtuigde mij, dat mijne bevelen begrepen waren, en terwijl de verbitterde strijd zich over het dek naar achteren toe voortplantte, dreef ons vaartuig, aan den stroom prijsgegeven, pijlsnel met vriend en vijand naar open zee.

Wij vochten met den wanhoop der vertwijfeling. Het heldere sterrenlicht bescheen de van woede en fanatismus ontstelde donkerbruine gezichten, de

van bloeddorst duidelijk vonkelende oogen en het bliksemende staal over den verwarden hoop van worstelende gestalten. Een paar seconden slechts van gillend krijgsgeschreeuw, van doodskreten en vloeken, geweerschoten en wild voetgetrappel — daarop eenige dofdreunende ploffen in de donkere zee — en alles is stil, het drama is afgespeeld.

Het diepe zwijgen, dat op het ontzettende rumoer gevolgd was, had reeds eenige minuten geduurd, toen wij nog altijd — hijgend en ontdaan, maar kampbereid, als verwachtten wij een nieuwen aanval — op de plek stonden waar wij ons toevallig bevonden. Eerst de ongeregelde bewegingen van de, zonder stuur rondzwalkende boot, brachten ons weer tot ons zelven.

Er moest een besluit genomen worden, daar er, na het verlies van ons anker, aan een terugkeeren op onzen post niet te denken viel, bovendien hadden wij verscheidene gekwetsten, wier toestand spoedige hulp vereischte. Juist, had ik de vereischte bevelen gegeven om zeil bij te zetten en koers te nemen op de naastbijzijnde blokkade stoomer, toen alles voor mijne oogen begon rond te draaien en ik, met het duistere besef van gewond te zijn, neerzonk en mijne bezinning verloor.

Op eene lange bewusteloosheid, was eene diepe versterkende slaap gevolgd, uit welke ik allengs ontwaakte. Onder mij sidderde het weer met regelmatige dreuningen en het nog trage begrip, voorgelicht door dit bekende geluid, worstelde zich door de nevelen heen tot een gedeeltelijk besef van de werkelijkheid. Langzamerhand doordrong mij bij het gedruisch der machine, een heerlijk gevoel van rust en veiligheid, gepaard aan zalige verwachtingen van lang ontbeerde genietingen en met gesloten oogleden bleef ik in een toestand tusschen waken en droomen behagelijk liggen luisteren naar het geluid, waarvan elke dreuning mij nader en nader tot de verwezenlijking mijner wenschen bracht.

Maar het terugkeerende bewustzijn sprak ook van verhinderingen en teleurstellingen; eene sombere schaduw overtoog eensklaps de lachende toekomstbeelden en met een plotselingen schrik ging mij het denkbeeld door de ziel, dat ik immers volstrekt niet wist waar ik mij eigenlijk bevond, dat ik evengoed weer aan boord van het oorlogschip, weer aan 't blokkeeren kon zijn.

Met een kloppend hart waagde ik het, de oogen te openen, doch slechts weinig, als op een kiertje en in mijn verblijf rond te gluren.

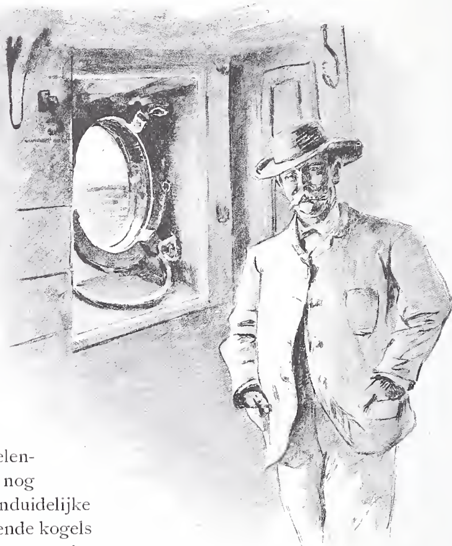
Het was een passagierskajuit van een mailboot.

Een zucht van verlichting en voldoening ontsnapte mij en toch durfde ik de oogen nog niet geheel te openen uit vrees dat een scherper toezien den schoonen droom weer zou doen verdwijnen.

Alsof zij slechts op deze gelegenheid gewacht hadden, zoo duidelijk en klaar verschenen nu eensklaps allerlei beelden en gestalten uit de laatste dagen op den donkeren achtergrond mijner geslotene oogleden. Half twijfelend en half begrijpend, half ongeloovig en half overtuigd zag ik de bonte rei visioenen

in snelle opvolging voorbijtrekken, zag ik ze weer oprijzen, die zoete droomen en teleurgestelde verlofsplannen, die weemoedig klagende veeren en treurig achterblijvende officierspetten, die beleefd groetende etat-majors en eenzaam drijvende blokkadestoomers.

Hier gevoelde ik behoefte om nog eens steelsgewijze door mijne wimpers te gluren.

Scheepsdokter.

Meer en meer gerust gesteld omtrent mijn tegenwoordig verblijf, gaf ik mij opnieuw over aan de zich voor mijn geest verdringende herinneringen, die verschijningen van eindeloos lange stranden en sombere riviermondingen, van hoopen drijvende Atjehergezichten en strijdlustig woeste kokosnoten, van gillend vechtende vijanden en vloekend trappelende matrozen om, — met nog eene onbepaalde en onduidelijke voorstelling van verwondende kogels en ronddraaiende werelden, — eindelijk stil te blijven staan bij het vriendelijk gezicht van een dokter, die mij de troostrijke verzekering gaf, dat mijne wond, behalve eenig bloedverlies, geen nadeeliger gevolgen zou hebben dan een, misschien nog al sterk ontwikkelde afkeer van kokosnoten — — —

Daarbuiten zong de oceaan zijn overoud lied bij 't rustig rijzen en dalen der baren, en spiegelde zich de eeuwige zon met millioenen vlammen in de oneindige watervlakte, zoodat de, door het patrijspoortje vallende gouden weerschijn, met trillende lichtloovertjes op den wand heen en weer danste.

En zoo — gewiegd door licht en golven, lag ik daar in zalige mijmering, om telkens weer en telkens op nieuw te genieten van de heerlijke zekerheid, dat er een eind was gekomen aan al de verrassingen, tegenspoeden en teleurstellingen, die zich opeengehoopt hadden in den schijnbaar zoo kleinen afstand tusschen lippen- en bekersrand.

UIT DE STUDEERCEL DER REDACTIE.

Zeker beroemd man zei eens, dat de taal aan den mensch gegeven was, om zijne gedachten te vermommen.

Kooplieden, makelaars, winkeliers, financiers, notarissen, artsen, advokaten, diplomaten, vorsten, pausen, hebben dikwijls bewezen, dat ze de kunst verstonden met woorden hunne gedachten te verbergen. In het leven doen zich oogenblikken voor, waarin het zeer gelegen komt, een weinig aan die kunst te hebben gedaan. De ruwe openbaring van onze feitelijke gedachte zou het leven onmogelijk maken. Men bedient zich dan van een geschikten volzin, die eene plaatsvervangende gedachte uitdrukt.

Maar eene gedachte moet worden uitgedrukt.

Is de herinnering overbodig? Ik geloof het niet. In de nadagen der negentiende eeuw komt de meening op, dat de woorden geene gedachten behoeven weer te geven, dat de woorden gezichts-, gevoels-, gehoors-, reuk- en smaakaandoeningen moeten uitdrukken. Zij, die hunne gedachten pogen te verbergen door hunne woorden, erkennen, dat zij bij spreken en schrijven gedachten noodig hebben. Zij, die de taal alleen als tolk voor zintuigelijke gewaarwording wenschen te bezigen, zouden inderdaad kunnen slagen, als de taal louter uit interjektiën bestond. Voorts zouden deze gevoelsmenschen veel van zuigelingen kunnen leeren, die voor de uiting hunner zintuigelijke gewaarwordingen al de registers hunner onbedorven natuur openzetten.

De strijd, of de taal de gedachte dan wel het gevoel zal behooren weer te geven, wordt opnieuw gestreden. Er zijn dichters en prozaschrijvers verschenen, die van eene nieuwe phonetiek, eene nieuwe symboliek, eene nieuwe instrumentatie der taal een heerlijken bloeitijd voor de letteren der toekomst verwachten. Men vindt in Frankrijk, Duitschland, Nederland — in Engeland heeft men vooreerst genoeg aan the Aesthetic movement onder Swinburne, Rossetti en Oscar Wilde — men vindt in de drie genoemde landen jongere of oudere letterkundige kunstenaars, die een sterk voorgevoel hebben, dat de phonetico-symbolico-instrumentisten weldra over het geheele grondgebied van de republiek der letteren zullen triumfeeren. Dit mag men opmaken uit de taal, die zij schrijven, uit de kunstleer, die ze aanhangen.

De taal moet geheel geëmancipeerd worden; zij heeft niets met de rede te maken — zij moet het volle gevoel zoo impressionistisch mogelijk vertolken. De maarschalk der Fransche symbolisten, Stéphane Mallarmé, heeft het reeds zoover gebracht in zijne eigenaardige woordenkleur en woordschikking, dat een paar zijner volzinnen stof opleveren tot allerlei conjecturen. Als men zoo eens een snipperuurtje heeft, is een volzin van Mallarmé een heel aardig uitgangspunt tot een letterkundig debat. Men neme, bij voorbeeld, er een uit zijn bundel: Pages 1). Hij geeft een gedicht in proza onder den titel

1) Pages, par Stéphane Mallarmé, Bruxelles, Deman, 1891.

Le Nénufar blanc. Ik kies daaruit den heldersten volzin: „*Résumer d'un* „*regard la vierge absence éparse en cette solitude et, comme on cueille, en* „*mémoire d'un site, l'un de ces magiques nénufars clos, qui y surgissent, tout* „*à coup, enveloppant de leur creuse blancheur un rien, fait de songes intacts, du* „*bonheur qui n'aura pas lieu et de mon souffle ici retenu dans la peur d'une appari-* „*tion, partir avec: tacitement, en déramant peu à peu, sans du heurt briser l'illusion* „*ni que le clapotis de la bulle visible d'écume enroulée à ma fuite ne jette aux pieds* „*survenus de personne la ressemblance transparante du rapt de mon idéale fleur.*"

Ondanks de gewilde duisterheid is de meening van den dichter te vatten. De poëet zit in eene roeiboot, alles is eenzaam om hem heen, hij plukt eene witte waterbloem — en roeit zeer voorzichtig, om de eenzaamheid niet te ontwijden, verder. Deze gedachte — want zelfs de Mallarmé's moeten tot de gedachte terugkomen — wordt door den wensch van den auteur, om alleen den indruk der eenzaamheid op de watervlakte terug te geven, ingekleed in verward door elkander geschreven woorden en zinnen, die voor een deel alledaagsch zijn, voor een deel diepzinnige raadselen aanbieden. Op deze wijze wordt de dichterlijke stemming van den bloemplukkenden roeier het uitstekendst uitgedrukt — meent Mallarmé.

Het is de vraag, of deze letterkundige kunst het winnen zal in de toekomst. Al de symbolisten gelooven het, al de rationalisten ontkennen het. De symbolisten meenen, dat de mystiek der stemmingspoëzie vele harten zal veroveren, de rationalisten houden vol, dat het gezond verstand zich nooit zal laten bewegen, om afstand te doen van zijne rechten. In Frankrijk, waar de kunst van Molière, Lafontaine, Lesage, Voltaire en Beaumarchais nog door eene verpletterende meerderheid wordt geprezen, zal dit laatste zeker vrij moeielijk gaan. De symbolisten en stemmingsdichters zullen beweren, dat het tegenwoordig levend geslacht nog te grof georganiseerd is, om hunne „hooge geluiden" naar waarde te kunnen schatten, maar deze bewering is zoo reusachtig dom en zoo onmetelijk verwaand, dat zelfs niet alle symbolisten er onvoorwaardelijk hun zegel aan zullen hechten.

Ik voor mij schaar mij liever aan de zijde dier zoogenaamd grover georganiseerden, zooals, bij voorbeeld, aan de zijde van den vernuftigen Emile Bergerat — den schoonzoon van Théophile Gautier, die onlangs dit onderwerp in den vorm van een klein drama behandelde.

Een rijk rentenier, Dusentier, spreekt met een dichter, Mathias Gali, ongeveer op de volgende manier:

— „Ben-je op mijne dochter verliefd? Hoe heet-je?"

— „Mathias Gali."

— „Ben-je een Hongaar?"

— „Bijna! Ik kom van Puteaux. Mijn naam is het omgekeerde van Galimatias — Mathias Gali. De h is van mij!"

— „Wat doe je met je tien vingers?"

— „Ik maak verzen!"

— „Weet-je wel, meneer! dat mijne dochter eene der rijkste partijen in Frankrijk is? Zij krijgt even veel miljoenen, als ze jaren oud is — dus achttien!"

— „Ik doe mijn best het te vergeten!"

— „En het gaat niet, dat begrijp ik. Maar ik heb niets tegen dichters. In mijne

jeugd heb ik voor mijne vrouw wel eens een versje verschalkt — later verschalkte ik alleen de kooplui — vandaar mijn fortuin!"

— „Geef mij dan de hand uwer dochter!"

— „Handen thuis! Ben-jij Lamartine? Je moet me bewijzen geven!"

— „Van mijne liefde!"

— „Neen van je talent! Geef me een pendant van le Lac."

— „Le Lac! Lieve hemel!"

— „Zoo! Geef me dan une Nuit van Musset?"

— „Ajakkes, schoonpapa!"

— „Geef dan un Châtiment van Victor Hugo! Iets wat zoo veel waard is als de achttien miljoen van mijne dochter!"

Maar de dichter Mathias Gali vindt al deze dichters anti-diluviaansch, praehistorisch en mammouthachtig. Al die romantische burgerlijke dichters maken laffe verzen, die het blikken pannetje van het rijm aan hun staart hebben hangen. Daar is geen mystiek, geen mysterie in, geen inwendig orkest — ze zijn altemaal zoo helder als de kristallen stop van een karaf:

Dusentier springt op, het gesprek wordt voortgezet:

— „Mijn stok, mijn stok!"

— „Sla mij, meneer! Men moet voor zijne overtuiging weten te lijden. En daarenboven houd ik veel van je dochter!"

— „Komaan, laat me dan eens wat van je eigen verzen hooren!"

— „Graag! Het gedicht heet: Pour Nicolette.

„En le crépuscule il passe des cochons roses. —
„Aussi roses, mais moins candides, mes souvenirs —
„Cheminent, épars, d'amour. —
„Qui les paîtra! . . . ."

— „Wat-blieft?"

„Qui les paîtra? Porcs circéens de mes névroses —
„L'enchanteresse les a pétrifiés comme des menhirs, —
„En l'ultime rayonnance des roses, —
„Fin du jour —
„Et des proses! —"

„'t Is misschien heel mooi, maar ik begrijp er geen woord van — of liever ik durf het niet begrijpen."

— „Ik dank u duizendmaal!"

— „Dus je wilt niet begrepen worden?"

— „Zou het poezie zijn, als ieder het dadelijk begreep? Later zal u worden ingewijd, geloof me!"

— „Ik ben al ingewijd! Toen je daar die abracadabra voordroegt, kreeg ik zin in twee dingen: in de eerste plaats, om hardop te zingen: laïtou, laïtou, là, là! — en dan om me weer te abonneeren op den Constitutionnel. Wat zal mijne dochter gelukkig wezen!"

— „Dat zal-ze ook, ik zweer het u!"

— „Dus je verzen moeten niet begrepen worden?"

— „Zeker! zoo gauw men ze begrijpt, is alle aardigheid er af."

— „Goed, een oogenblik geduld. (Hij gaat naar de deur en roept:) Nicolette!"

— „Ik kom al, papa! Hier ben ik!"

— „Doe je declaratie!"

— „In uwe tegenwoordigheid?"

— „Ja, wij zullen met ons vieren zijn — zij, u, ik en mijn rotting!"

— „Waarom die stok?"

— „Hij mag meedoen! Je bent een poëet van de nieuwe richting, die al de ouden verguist, en tot de laagste soort van prulpoëten doet afdalen. Je houdt van mijne dochter, een meisje van jou leeftijd, van jou richting misschien. Je moet haar overtuigen, dat jou manier van schrijven alleen deugt! Je moet in je eigen taal haar aanspreken, zooals je die in je romans en tijdschriften gebruikt. Daar staat je ideaal, kom aan! — achttien jaar en achttien miljoen!"

— „Ik zal eenvoudig zeggen: ik heb je lief!"

— „Wacht even. Dat is le vieux jeu. Dat zeggen ze ook in le Lac en les Nuits! Ik wil hebben, dat je de heerlijke taal spreekt, die je zelf hebt uitgevonden, de taal van de „cochons roses". Als zij jou wanhopige taal mooi vindt, dan mag je ze hebben met de miljoenen erbij!"

De rijke schoonvader gaat nu de voorwaarden regelen. Zijne dochter Nicolette heeft zeer modern onderwijs gehad. Misschien heeft ze de romans, de verzen, de tijdschriften der nieuwe richting gelezen. Het komt voor, dat sommige malloten uit fatsoenlijke familiën, om zich een air d'importance te geven, heel druk meespreken over de nieuwe letterkundige school. De arme stumpers begrijpen van het volapuk der nieuwe genieën nauwelijks een half woord. Dit doen evenzoo jongere of oudere mannen, die uit ijdelheid zoo gaarne aan het hoofd stonden eener quasi-nieuwe beweging, en daarenboven wel een beetje bang zijn, dat de nieuwe genieën, die ieder oningewijde uitschelden met de virtuositeit van een cocher-de-fiacre, ook hen zouden lastig vallen.

Dusentier, de schatrijke millionair, regelt dan de voorwaarden van de declaratie op de volgende wijze. Met zijn stok dreigend opgeheven gaat hij voort:

— „Pas nu goed op! Als mijne dochter jouw volapuk verstaat, moet ik domme, Sarcey-waardeerende bourgeois, er geen woord van begrijpen. Zoodra ik een woord van jou geleuter vat, krijg je een pak ransel! Je hebt je lot in je hand! Daar staat mijne dochter!"

— „Wat is er te doen, Papa! O, die meneer!"

— „Dat is jou lijfpoëet. Hij heet Mathias Gali. De *h* is van hem. Luister naar hem, hij heeft je wat te zeggen! Begin!"

— „Demoiselle, en l'orée fenestrale où trémulent, robées d'aube, les jauneurs violâtres de votre irradiée toison d'or, le coeur du dévotieux servant éjacule sa plainte et suade de condouloir, accessible, la vierge qui le fait tant vérécond, lacrymatoire et copulatif."

— „Heel goed, ik heb er geen woord van verstaan!" — zegt Dusentier.

— „Papa! Is meneer beëedigd translateur?" zegt Nicolette. En de dichter:

— „O mignarde dure, quel meschies! J'arde."

— „Zou u niet kunnen spreken in eene taal, die ik begrijpen kan, meneer?" vraagt Nicolette.

De dichter gaat voort:

— „Voire! L'yrasconde paternelle crains-je, ès poignets pileux, quelque baguette branchue et confusément branlée. N'était le cas, je serais plus nitide."

— „Heel goed! Ik kan je wel alleen laten. Er is geen gevaar."

De dichter gaat voort:

— „Profileusement dianique, facement vénustienne, dorsalement minerveuse, ô trois graces, concours total, que Paris le pommigère eût laurée, culminante, soubz la tegmine patule d'un fage, Nicolette...."

— „Hij is gek, hij is gek!" — roept Nicolette. De dichter loopt haar na en zegt:

— „Demoiselle, je.... Maar zij sluit de deur, en schuift er den grendel op. Mathias wordt boos, hij valt in zijn dagelijkschen natuurlijken toon, en zegt:

— „M...." (Mathias uit het krachtig woord, dat de kolonel Cambronne in de laatste carré van Waterloo den Pruisischen parlementair naar het hoofd wierp).

Dusentier geeft den dichter een barren stokslag, en zegt:

— „Ik heb je begrepen, maar dat is ten minste Fransch! En nu, kom aan mijn hart, mijn schoonzoon!"

Et nunc erudimini!

Er is geen woord meer aan toe voegen.

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

VIII.

Dr. C. H. Ph. Meijer. Pieter Langendijk. Zijn leven en werken. (560 paginaas) Den Haag, Alex. S. Meijer, 1891.

Eene monographie over Langendijk!

Tot nog toe was zulk eene eer niet aan dezen besten blijspeldichter der 18de eeuw bewezen.

Thans komt een pas gepromoveerd doctor in de Nederlandsche Letteren, de heer C. H. Ph. Meijer, leerling der Leidsche universiteit, het geleerd en geletterd publiek verrassen met eene zeer uitvoerige studie over Langendijk. Het zou onbillijk zijn op dit omvangrijk boek het *multa sed non multum* toe te passen. De auteur heeft met buitengewone vlijt bijna alles verzameld, wat met den persoon van Langendijk en met zijne werken samenhangt. Hij heeft zeer veel nieuws, of wat nog maar weinig bekend was, aan het licht gebracht.

Langendijk's leven te Haarlem, zijn optreden als factor in de oude rhetorijkerkamer: *Trou moet blyken*, is met een vloed van bijzonderheden medegedeeld, die wel wat kwistig schijnt uitgegoten. Een jong geleerde, die met zijn onderwerp is ingenomen, pleegt gewoonlijk meer te zeggen, dan strikt noodzakelijk is. De uitweidingen over *Trou moet blyken* zijn aan dezen trek toe te schrijven. Voortreffelijk zijn de mededeelingen over Langendijk als stadsgeschiedschrijver van Haarlem, als gast van het Proveniershuis.

Dr. C. H. Ph. Meijer heeft terecht veel werk gemaakt van Langendijk's tooneelarbeid — en daarbij steeds een zeer loffelijke belangstelling aan den dag gelegd, als het vraagstuk naar Langendijk's bronnen aan de orde moest gesteld worden. Was dit voor hem bij het eerste blijspel *Don Quichot op de bruiloft van Kamacho* geen vraagstuk, daar hij wist, dat in 1699 de vijfde druk van Lambertus Bosch *Don Quixote* het licht zag, het zou hierbij echter niet overbodig geweest zijn een woord te wijden aan Lambertus Bosch zelven, den verdienstelijken vertaler van den *Don Quixote*, die zijn werk van 1670 tot 1699 vijfmaal in het licht gaf. Het is bijna met zekerheid vast te stellen, dat Langendijk, die den *Don Quichot op de bruiloft van Kamacho* in 1699 ontwierp en voltooide, gebruik maakte van den vijfden druk der vertolking van Lambertus Bosch.

Verder toont Dr. Meijer, dat de klucht van: *Den Zwetser* naar den *Mof* van Izaak Vos is bewerkt, en dat het blijspel: *Het wederzijdsch Huwelijksbedrog* (1714) ontleend is aan den roman: *Vermakelijke vryage van den kaalen Utrechtschen Edelman* .... enz. (1698). Uitstekend is bij den *Krelis Louwen* een onderzoek ingesteld naar het motief van den *bedrogen slaper*, waarop dit blijspel berust. Achtereenvolgens wordt een verhaal uit de Duizend-en-een-Nacht, wordt Shakspere's *Taming of the Shrew*, eene vertelling van Cats in zijne *Doodt-kiste* over Philips van Bourgondië, de klucht van *Dronken-Hansje* van M. Fokkens, de *Trijntje Cornelis* en latere omwerkingen van deze, met *Krelis Louwen* in verband gebracht. Alleen schijnt mij de overeenkomst van Huygens' klucht met die van Langendijk wat al te zeer gezocht.

Ook is de economische studie over den windhandeld van John Law zeer verdienste-

lijk bij Langendijk's *Quincampoix* te pas gebracht. Het mag zonder omwegen erkend worden, dat Dr. C. H. Ph. Meijer niet alleen een zeer uitvoerig en rijk boek over Langendijk en zijne werken heeft in het licht gezonden, maar tevens, dat hij met eer plaats neemt naast de jongere geleerden, die zich naam hebben gemaakt in de wetenschap der letterkundige geschiedenis.

***

Van Limburg's bodem door Mr. L. H. J. Lamberts Hurrelbrinck. Leiden, S. C. van Doesburgh, 1891.

Langzamerhand wordt het Limburgsch element in onze litteratuur belangrijker. Emil Seipgens heeft met een verwonderlijk fijn talent het Limburgsch volk en het Limburgsch landschap voor de oogen zijner lezers gebracht, vooral in de novelle *Jean* (*Gids*, November, 1889). Mr. Lamberts Hurrelbrinck volgt hem op dit terrein niet zonder verdienste na. Voor hen, die belang stellen in het locale en de eigenaardige kleuren van onbekende plekjes uit ons klein „Koninkrijk in Europa" zijn schetsen als deze zeker altijd uiterst welkom. In het voorstellen der locale eigenaardigheden is deze auteur het gelukkigst. Zijne kleine geschiedenissen zijn daarentegen wat te rijk aan inhoud, en wat te melodramatisch van slot. In dit alles heerscht zekere oud-romantische kleur, die het minst wordt waargenomen in de tweede novelle: *Een kunstenaarsloopbaan*, het meest in *Zwarte Goor*.

Wat Cremer, Hollidee en Heering zoo bijzonder onderscheidt, het afdalen in het naïeve gemoedsleven van eenvoudige zielen, ontbreekt nog bij dezen Limburgschen novellist. En juist daarom stapelen zich in zijne verhalen de gebeurtenissen te veel op een. Het eerste verhaal van den bundel kan het bewijzen. In *Hubertine's eed* wordt een geheel menschenleven beschreven, van het huwelijk tot aan den dood. Voor eene novelle is hier te veel stof. Er staat tegenover, dat de eerste bladzijden buitengemeen frisch en aantrekkelijk zijn. De Limburgsche rijmpjes van den nachtwacht Schlangen openen deze tragische geschiedenis met een klein accoord van vroolijkheid. Bij de eerste lichtschemering van den wintermorgen te acht uur zingt Schlangen:

„Ach oore sleit de klok.
De klok sleit ach.
Ich hub gewaok den ganschen nach,
Noe goon ich slaope, gooien dag."

De nachtwacht is zelf dichter van deze naïeve regelen, en zegt er van in de herberg:

— „Begriept geer dat waal, äs ich gaon slaope, dan stoon de anjere luu op, dan begint veur hun de daag en daoveur roop ich dan ouch „gooien daag". Vind geer dat neet loesch bedach?"

Maar een der stamgasten zegt lachend:

— „Jè mè 't is toch neet gans good, Schlange! doe zês neet „gooien daag" mê „gooien dag", en dat is gein plat mê Hollands!"

Maar de borrelende klepperman antwoordt:

— „Dat is veur 'ne dichter gepermitteerd!"

Weldra blijkt het, dat de nachtwacht een afschuwelijke nathals is, die zich in zijne bediening, als hij daags te veel heeft gedronken, door zijne kloeke vrouw doet vervangen. En dan begint de geschiedenis van deze vrouw, Hubertine Keureneers, dochter van een gegoeden „halfer" (niet pachter, maar half-bouwer, *métayer*). De schildering van het bal, waar Hubertine met Schlangen danst — Kobus Schlangen was de kloeke, drinklustige knecht van den boer — munt uit door uitstekende lokale kleur. De geschiedenis van Kobus' en Hubertine's liefde, nadat Kobus beloofd had nooit meer te zullen drinken, nadat zij bij den pastoor voor een crucifix verklaard heeft, dat ze Kobus tot haar man wil nemen, is niet onverdienstelijk behandeld, maar roert te veel stof aan voor eene beknopte novelle. Het

beste oogenblik is wel, als Kobus door een gang naar de jaarmarkt in zijne oude zonde vervalt, en op nieuw beschonken in den stal op stroo ligt. Hubertine had haar vader gezworen, den jonkman te laten loopen, als hij ooit weer aan den drank geraakte. En nu vindt zij hem des nachts smoordronken in den stal, maar, omdat zij het haar vader niet wil bekennen, noodzaakt zij met ruwe vuist den nathals op te staan en zich naar zijne slaapplaats te begeven. De oude Keureneers heeft niets gemerkt — en het huwelijk wordt gesloten.

Dit alles is niet zonder opmerkelijk talent behandeld, maar bevat stof genoeg voor een kunstenaar met eene bloeiende verbeeldingskracht, om er een geheelen roman uit saam te stellen. In 78 bladzijden is hier eene burgerlijke tragedie verteld, die door eene opeenstapeling van rampen een somberen indruk nalaat, zonder den lezer tot eene innige sympathie voor de *dramatis personae* te hebben bewogen.

Rustiger is het verloop der tweede novelle: *Een kunstenaarsloopbaan*. Het is eene bekende geschiedenis. Een Limburgsch dorpsknaapje, zoon van eene arme weduwe, onderscheidt zich door zijne mooie stem, krijgt onderwijs en wordt een beroemd tenorzanger, die later in Amerika met eene schatrijke weduwe huwt. Deze historische feiten geven aanaanleiding tot eén levendig gekleurd verhaal van het lijden en de vernedering, den kunstenaar aangedaan door zoogenaamde „fatsoenlijke" personen, die hem somtijds bij zich aan huis vragen, om hem voor de gasten eens te laten zingen. Een avond in de opera te Frankfort, waar deze tenor als Peter de Groote in *Czar und Zimmermann* het publiek in verrukking brengt, verdient met onderscheiding genoemd te worden. Het psychologische deel der novelle, de schildering van des kunstenaars gemoedsleven, is het zwakst.

In de novelle *Zwarte Goor* heeft de auteur de inleiding in het Limburgsch plat-, maar de eigenlijke handeling in gewoon Nederlandsch geschreven. Het tegenovergestelde had meer aanbeveling verdiend. Ook dit verhaal is zeer somber. De worsteling van sluikers en veldwachters wordt het hoofdonderwerp van het drama, waarbij de dochter van den veldwachter, eene zeer mooie, frissche, jonge vrouw eene tragische rol speelt — vrouw van den opvolger haars vaders, maar het beeld van den smokkelaar, Zwarten Goor, in haar hart dragend. Deze figuur is, naar het uiterlijk, zeer goed geslaagd — haar voorkomen met talent geteekend. De auteur bewondert zijne eigene schepping, dat „donker, flikkerend oog, 't welk hartstocht en vastberadenheid aanduidt, dat zwart kroeselig haar, dat weelderig hoofd en slapen bedekt, en dien fijngevormden neus boven de dunne saamgeknepen lippen". Maar in de ontwikkeling van haar zieleleven, bij den grooten tegenspoed en de vreeselijke ellenden van haar bestaan, eindigend in krankzinnigheid, schijnt hij niet volkomen opgewassen tegen de zwarigheden, die hij zich zelf ter overwinning had in den weg gelegd.

Mr. Lamberts Hurrelbrinck onderscheidt zich door zijn vluggen schrijftrant, maar mist nog het vermogen zijne krachten te concentreeren. Indien deze jonge schrijver zich den plicht oplegt dieper in de binnenborst zijner helden af te dalen, en minder feiten in een kort verhaal op elkander te stapelen, mag er nog veel belangrijks en boeiends van zijne hand verwacht worden.

***

Schrijvers en Schrifturen door F. Smit Kleine. Haarlem, H. D. Tjeenk Willink, 1891.

Dit boek is opgedragen aan Prof. Dr. Allard Pierson, en draagt als motto het woord van dezen: *Denigreeren is het onvruchtbaarste werk.* Ik houd het volkomen juist gezien, dat Smit Kleine, al

ware het alleen uit erkentelijkheid voor deze uitspraak, zijn boek aan Dr. A. Pierson opdroeg. Lust tot denigreeren is bijna een nationale trek ten onzent geworden. Het regent dagelijks hatelijkheden over onze staatsadministratie; men wijdt geen enkel woord van lof aan hetgeen zelfs den lof van den vreemdeling wekt; men ziet niets dan fouten in de werken onzer bouwkunst; men scheldt schrijvers en schilders met de virtuositeit van Parijsche *voyous*. Dit laatste is vooral in zwang gegaan, sedert Van Vloten en Douwes Dekker het uitbulderen van grove persoonlijkheden in de mode brachten, sedert Huet zoo dikwijls zijne anti-Nederlandsche boutades uitsprak. Daarbij is het zeer eigenaardig te ontdekken, dat de laatste, die oneindig geestiger was dan de twee eersten, juist immer door zijne uitvallen eene groote verontwaardiging te weeg bracht, terwijl de ruwheden van de beide anderen bij zeker geslacht van koffiehuiskraaiers, hulponderwijzers, en proletarische mislukte-genieën een soort van gooren bijval vonden.

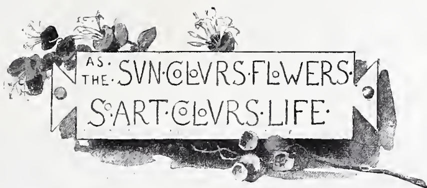
Denigreeren is het onvruchtbaarste werk — en daarom toont Smit Kleine, dat zijne letterkundige studiën aan dit euvel niet mank gaan. Hij spreekt over Multatuli, Dr. Kuyper, Mr. S. van Houten, Mr. W. Wintgens, C. van Nievelt, Jacques de Bergh, J. L. Wertheim, W. J. Hofdijk, J. A. Alberdingk Thijm, C. Terburch en Damas, eindigend met een brief aan J. J. L. ten Kate. Hij toont een zeer fijn oog te bezitten voor de zonzijde van het talent dezer schrijvers. Daarenboven streeft hij naar stijl, naar kleur en fraaiheid van dictie. Als ik zeggen moest, wat mij het meest beviel, zou ik de studie over Jacques de Bergh kiezen. Deze persoonlijkheid is zeker niet sympathiek. Het clownachtige, soms het satyrachtige, eindelijk het schotschrijverachtige van dezen allerzonderlingsten persoon, aan het slot van zijn leven nog op de bank der beschuldigden voor den strafrechter verschijnend, was niet in staat hem vele vrienden te verschaffen. Smit Kleine heeft echter zooveel licht op de karakterwording van dezen *detective in partibus infidelium* geworpen, dat het hier werkelijk mag gelden *tout comprendre c'est tout pardonner*. Daarenboven heeft Smit Kleine de letterkundige verdiensten van de Bergh's *Millioenenerfenis* naar recht en billijkheid doen uitkomen — en er nog het zonderlinge feit bij vermeld, dat de Bergh dit stuk in drie avonden van vijf tot elf op de leeskamer der Witte Sociëteit had geschreven.

Wat Smit Kleine over Schaepman als Orator, Dichter en Polemicus zegt, is voortreffelijk. Hij heeft den genialen dichter en staatsman — men zal in de Tweede Kamer zijne afwezigheid dagelijks gewaar worden! — volkomen recht gedaan. Hij heeft het eigenaardig persoonlijk breede en grootsche van Schaepman's woorden en werken naar het leven geteekend. Hier heb ik evenwel eene aanmerking. Waarom heeft Smit Kleine die oudbakken polemiek van 1875, over pastoor Brinkman's *Jaarboekje van de Heilige Familie* gevoerd, nu weer herdrukt? Tot de studie van Schaepman leverde dit opstel bijna geene stof. Maar aan het slot van zijn artikel — dat in zijn *Banier* verscheen — had hij een zeer geestig, zeer fraai gesteld schetsje van Pastoor Brinkman's pastorij gevoegd. Hij wilde van deze uitstekend geslaagde bladzijden geen afstand doen — en daarom herdrukte hij zijn werk van 1875, dat alleen aan het slot werkelijke waarde heeft

***

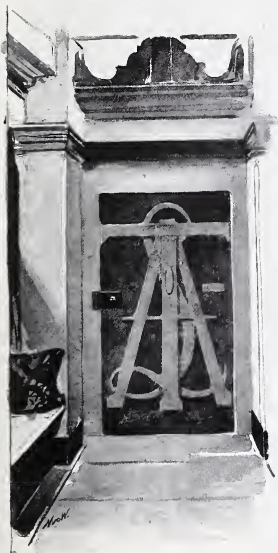
Portret van Laurens Alma Tadema.

LAURENS ALMA TADEMA.

DOOR

V. W. CROMMELIN.

In St. Johns Wood, het groene villa-district van noordwest Londen, blinkt boven het geboomte een verguld palet. Het is de windwijzer van het huis Tadema.

Een Romeinsch poortje, waarin op de friezen van elke zijkolom de letters A en T dooreen zijn gestrengeld, geeft toegang tot een met tegels bevloerde open galerij, aan beide kanten vol bloemen. Rechts, in een stukje tuin, klatert een fontein en terzijde van het huis, gaat linksaf een pad naar den grooten tuin. De portico buigt zich rechtsom en leidt naar een tweede deur met een grooten glimmenden klopper, een satyrkop met wijden mond. Al dadelijk merkt ge op met welk een zorg elk onderdeel van de deur is afgewerkt en netjes gehouden. Op den koperen rand van de brievenbus staan weder in stippels de letters A. T.

Een oogenblik van weifeling, vóór ge den glimmenden satyr met de op het koper wasemende vingers in den bek grijpt en met metaalslag terug laat vallen. De deur gaat geruischloos open en een mooi, slank dienstmeisje in 't zwart, met een Romeinsch profiel en los naar de hoogte

gebonden haar, doet open en geleidt den bezoeker door een kleine voorhal langs eene verzameling parapluies, groot genoeg om geheel Belgravia (een der rijkelui's wijken rondom Hyde Park) te beschutten, vervolgens door een serre vol hooge planten, een marmeren trapje op naar een kleine wachtzaal waarvan de muren versierd zijn met hooge, smalle schilderijen, geschenken van vrienden, en de vloer belegd is met een prachtig beestevel. Links zijn de huiskamers en het studeervertrek van mevrouw Tadema; rechts leidt een marmeren trap naar het *studio* van Alma Tadema.

Het is een ruime, hooge zaal waar een breede stroom licht door een hoog venster valt en getemperd weerkaatst wordt door het mat-glimmende aluminium van een half koepelvormig gewelf. Een rustbank staat in de rondte van de wijde nis onder de koepel. Onder het venster staat een andere rustbank;

De « Portico. »

in een uitgebouwden hoek vindt men een naar teekeningen van G. E. Fox in byzantijnschen stijl gebouwde vleugelpiano en ter zijde staan een paar ezels met schilderijen, waaraan de kunstenaar bezig is en die met een losse

draperie over de lijst zijn uitgestald voor de bezoekers die op de maandagsche recepties het vertrek vullen met gefluisterde lachcomplimentjes, zijdegeritsel en gedempt gepraat, dat door flauwtjes declameeren met parasol of hoed geïllustreerd en bestempeld wordt.

Boven is een galerij die ineenloopt met een kleine schrijfkamer, op

De « Hall. »

welks ronde wanden men brokstukken van schilderingen ontwaart, aan welke Tadema begonnen is. Hier en daar zijn gezellige hoekjes met lage stroo-stoelen tusschen draperieën, ingericht voor een babbelpartijtje en een kopje *afternoon tea*.

Het is onmogelijk te zeggen, in welken stijl het Tadema-huis gebouwd is.

Het herinnert aan het oude Rome en toch is het nieuwerwetsch. Het is een stijl op zichzelf, dien men Tadema-Romeinsch zou kunnen noemen, een bouwtrant met beslist karakteristieke eigenschappen. Het is de stijl van een optimist die het leven en de zon zoekt en liefheeft. Alles staat in het volle licht, elk hoekje mag gezien worden. Bekijk vrij de marmeren pilasters en het houtwerk, de stoelen en kussens en poog iets te vinden dat strijdt tegen oordeel of goeden smaak! Gij kunt het niet, doe maar geen vergeefsche moeite! Alles is artistiek en in harmonie; zelfs de door elkaar gestrengelde naamletters op de vloertegels in het voorhuis zijn smaakvolle versieringen. In een koel achterhuis murmelt een fontein in een marmeren bekken. De boekenrekken, de sloten op kasten en laden, alle details zijn in den trant van de geheele woning vervaardigd en naar een zorgvuldige teekening afgewerkt.

Een landschap naar de schilderij van den meester.

Opmerkelijk is, dat waar Tadema geheel in het klassieke leeft, zijn kunstvolle echtgenoote, mevrouw Laura Alma Tadema geb. Epps vooral in het oud-Hollandsche smaak vindt. Haar schilderkamer is een 16de eeuwsch Hollandsch binnenhuis. Een opkamertje, een snoezig klein museum, stelt een slaapvertrek voor uit den ouden tijd. Alles wat in beide kamers is, werd uit Nederland overgebracht.

Dit huis aan het ontwerpen waarvan hij acht jaren gewerkt heeft, is een ouverture op Tadema's arbeid; het is de uitdrukking van al wat er schoons is in zijn ziel. Wie het huis gezien heeft en begrijpt, krijgt zijn kunst lief, weet iets van zijn groot talent, dat zich geheel en al geeft zooals

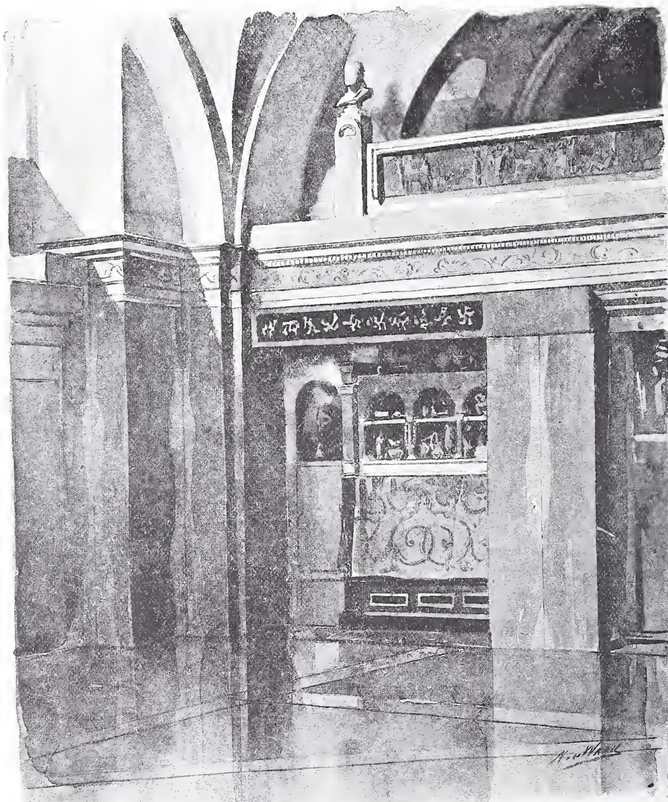
het is, zoodat zijn kracht en zijn zwakheid tegelijk in het oog springen.
Allereerst leert men hem kennen als een optimist, een hard-werker en bovenal als een man van verfijnden goeden smaak, die pijnlijk moet getroffen worden, door al wat ruw, grof of onordelijk is.

* * *

Er zijn kunstenaars wier talent jarenlang begraven ligt in hun ziel en door een schijnbaar toevallige gebeurtenis voor den dag komt. Tadema be-

hoort niet tot deze soort. Hij teekende reeds voordat hij nog goed een potlood kon vasthouden. Men zou dus verwachten, dat hij reeds vroeg naar een teekenschool werd gezonden, waar zijn talent zich kon ontwikkelen.

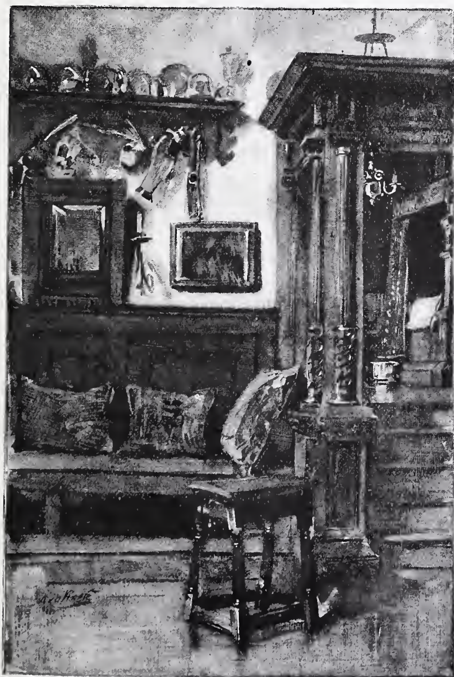
Hoek van het atelier.

Dit was echter niet het geval en de reden daarvan was vrij zonderling.

Menschen die het weten konden — of althans verondersteld werden, het te kunnen weten — voorspelden dat de jongeheer Tadema, die niet zeer sterk van gestel was, de twintig niet zou bereiken. Het was dus eigenlijk niet de moeite waard, dus redeneerde de practische Nederlander, zooveel aan den

Frieschen jongen ten koste te leggen, en hoewel men wel hier en daar naar eene academie uitkeek, moeite werd er niet voor gedaan om den jeugdigen Laurens geplaatst te krijgen.

Tadema ware de optimist niet geweest die hij is, als hij goedschiks ware meegereden in den goederenwagen waarin de „deskundigen" hem wilde zetten. Hij scheen te gevoelen, dat hij nog wel eens eerste klasse zou reizen en teekende moedig voort. Tenlaatste zocht en vond men voor hem eene leerschool in de academie te Antwerpen en in 1852 toog de 16-jarige Tadema — tegen den wensch zijner moeder — naar het katholieke land. De reis ging per boot van Leeuwarden naar Amsterdam en van daar per postwagen naar Antwerpen, een tocht van 36 uur. Het was vervelend maar deze lange, weinig opwekkende reis was een soort van voorbereiding en geleek eenigszins op die lange, donkere gangen waar men door moet, vóór men in een panorama komt. Bij zijn aankomst te Antwerpen was het eerste wat Tadema zag, een locomotief, toen voor den Frieschen jongen een ongeziene nieuwigheid, die een aangrijpenden indruk maakte.

Atelier van Mevr. Laura Alma Tadema.

Een jaar of vier werkte Tadema in de Academie onder toezicht van Wappers en later van De Keyzer, die hem als directeur opvolgde. Toen gebeurde er iets van belang: Tadema kreeg zijn eerste schilderij besteld!

Hij was in de wolken! Opgewonden ging hij naar den directeur en vertelde hem, dat hij voor een tijd vacantie ging nemen, want dat hij een schilderij zou maken.

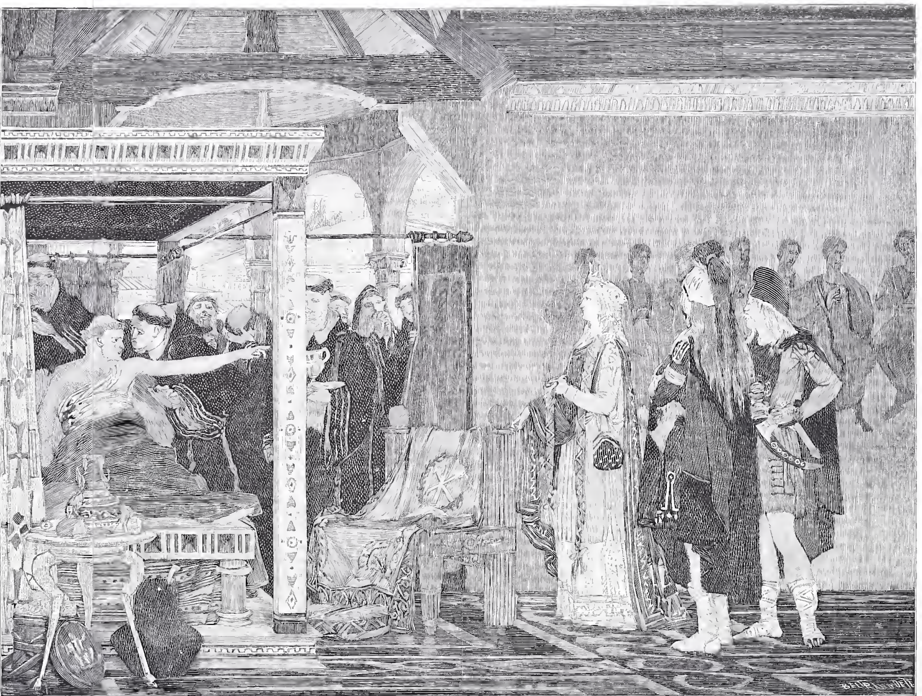
De directeur bekeek het geval meer van het koud-water-standpunt.

Portret van Miss Marks naar de schilderij van den meester.

In het reglement der school stond, dat men op verbeurte van te worden ontslagen, niet langer dan 3 weken de lesuren mocht verzuimen. Tadema wist dus waar het op stond, als hij wegbleef.

Hij liet zich echter niet van zijn stuk brengen, wenschte den directeur goeden morgen en ging aan het werk. In de Academie keerde hij later niet terug, dan tot het bijwonen van enkele lessen.

Omstreeks dien tijd maakte Tadema kennis met Louis Detaye, toen hoogleeraar in de geschiedenis, een kennismaking die grooten invloed heeft gehad op den aard van zijn kunst wat de keuze der onderwerpen aangaat. Toen begon nl. het geschiedkundige tijdperk in zijn werk. Meer invloed daarop oefende nog zijne kennismaking met een kring van te Antwerpen wonende Duitschers, die de geschiedenis, vooral het tijdperk der

«Fredegonde en Pretexatus», naar de aquarel in het bezit van den Heer E. Gressin de Bois Girard te Antwerpen.

oude Germanen bestudeerde. Het was de tijd van Grimm en de Nibelungensage. Tadema geraakte geheel onder de bekoring der oude verhalen; ijverig las hij de geschriften van Augustin Thierry, die onder de jongelingschap dier dagen verbazenden opgang maakten. Hij poogde zich te verplaatsen in den ouden tijd en de helden en heldinnen in een eigenaardig karakter, uit het weinige, dat van hen verteld werd, opgebouwd, af te beelden. Misschien is het historische nooit geheel uit zijne schilderijen weggebleven, maar na zijn vestiging in Engeland treedt het meer op den achtergrond, bepaalt het zich bij de uitwerking der onderdeelen, is het middel inplaats van doel, zooals in 't begin.

Het eerste schilderij waarmede Tadema naam maakte, was een geschiedkundige voorstelling: „De opvoeding van de kinderen van Clovis", dat, in 1861 op de kunsttentoonstelling te Antwerpen voor de verloting aangekocht, door den koning der Belgen gewonnen werd. Het hing in het koninklijk paleis te Brussel, tot koning Leopold II het, een paar maanden geleden, toen hij eenige kostbaarheden van de hand deed, in verband met zijne Congoplannen, te Londen te koop aanbood, waar het door sir John Pender gekocht werd.

Dertien jaren bleef Tadema in de Scheldestad. Zijne moeder en zuster hadden haren afkeer van het roomsche land overwonnen en waren in 1859 bij hem komen wonen. In dien tijd zond hij voortdurend naar tentoonstellingen in Nederland, doch de meeste dier doeken zijn vergeten.

Zijn eerste groote succes behaalde hij met een schilderij getiteld: „Venantius Fortunatis", dat gekocht werd door Jhr. Hooft van Woudenberg en na diens dood voor *f* 14000.— voor het museum van Dordrecht werd aangekocht. Voor deze schilderij kreeg Tadema te Amsterdam zijne eerste gouden medaille.

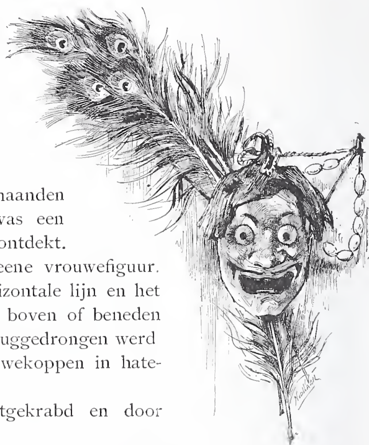
Behalve in het Dordtsche museum zijn ook in de museums van Cardiff en Rijsel doeken van Tadema's penseel te vinden. De meerderheid zijner schilderijen is echter in particulier bezit. Vooral in Amerika is er een menigte. De Vereenigde Staten en Engeland waren steeds de beste afnemers. Uit Frankrijk heeft Tadema nooit een bod op een schilderij gehad.

Langzamerhand, terwijl Tadema te Antwerpen aan den arbeid bleef, begon hij meer bekend te worden, vooral in Engeland, waar men zijne zorgvuldige, smaakvolle en ordelijke kunst begreep beter en waardeerde dan in Nederland, waar thans een richting gevolgd wordt, die regelrecht den anderen kant uitloopt.

Hier — in Tadema's werk, netheid, zorgvuldigheid, afgewerktheid, het arbeiden naar vaste regelen, ginds bij de moderne Hollanders: het zich geven zonder redeneering; het neerwerpen van een impressie zonder zich aan de afwerking der details te storen. Stelt men zich een Hollandschen schilder voor met een fladderend dasje en een flambard op één oor; zoo-een van „geen zorgen voor morgen", een type, misschien in de werkelijkheid verdwenen maar dat men nog steeds min of meer in de kunst terugvindt —

Tadema is anders. Tadema is een bedaarde mijnheer van groote kennis en zeldzaam goeden smaak, een die logisch redeneert en overweegt en werkt met lijn en maat; een *matter of fact*-man, levende door zijn kunst voor zijn kunst, aan niets denkende, dan hoe zich het best met die kunst te vereenzelvigen, hoe hij haar dienen en hoe zij tegelijkertijd hem het best helpen kan aan geluk en comfort.

Een dergelijke opvatting eischt meer zelfverloochening en hard werk dan men denkt. Het „dóor en voor de kunst" van Tadema, sluit alle gedachte uit aan een onvolkomen toewijding.

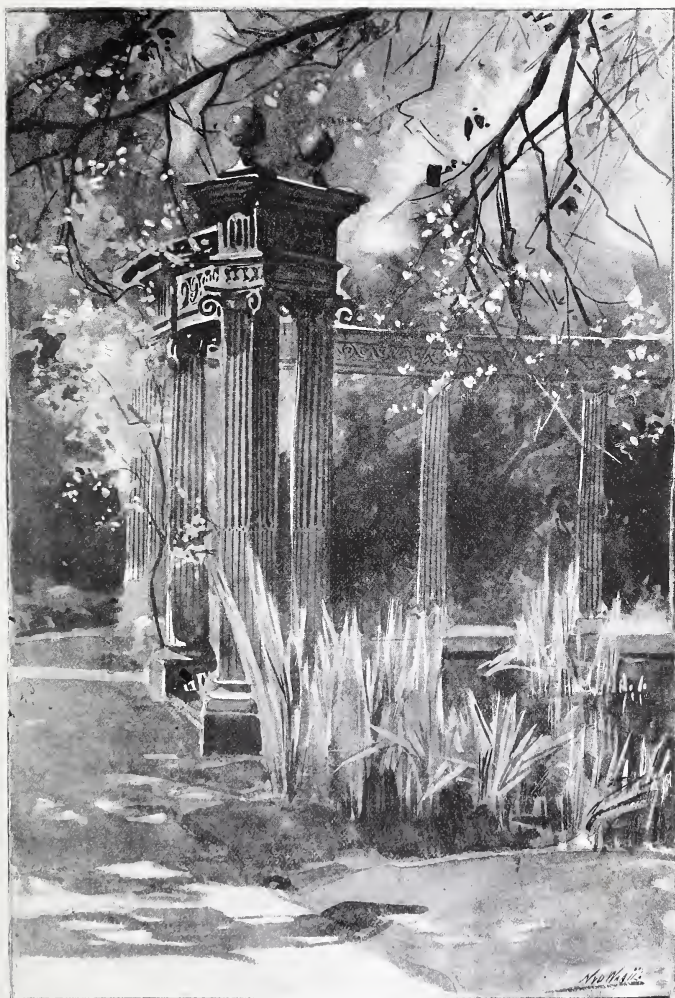
In zijn atelier kan men nu en dan een schilderij zien dat door een minder conscientieus kunstenaar reeds lang ter markt zou zijn gebracht, ofschoon het hem niet bevredigt. Tadema toonde mij eens een bijna voltooid doek waaraan hij vier maanden lang vergeefs gewerkt had. Er was een fout in, en eerst nu had hij die ontdekt. Rechts en links op het doek zat eene vrouwefiguur. Beider gezichten lagen in één horizontale lijn en het gevolg daarvan was, dat al wat boven of beneden die lijn geschilderd was, geheel teruggedrongen werd Men zag niets dan die twee vrouwekoppen in hatelijke stijfheid.

Een der figuren moet nu uitgekrabd en door eene andere vervangen worden.

In een donkeren hoek hing een ander schilderij, een groot doek, waarin ook een fout zat. Het was daar reeds geruimen tijd, maar Tadema kon het gebrek niet vinden. Natuurlijk is het, hoewel schijnbaar af, voor een nauwgezet kunstenaar onverkoopbaar.

Een schilderij, dat Tadema te Antwerpen maakte, „Fredegonde en Pretexatus" werd voor de verloting der driejaarlijksche Kunsttentoonstelling te Brussel gekocht en het succes dat Tadema er mede had, bewoog hem, van Antwerpen naar Brussel te verhuizen, waar men blijkbaar zijn werk hooger waardeerde. Wel bleek dit niet uit den prijs waarvoor de gelukkige winner het doek van de hand deed — hij vroeg en kreeg er niet meer dan 500 francs voor — maar de tweedehandsprijs, bij schilderijen vaak beter dan de eerste, overtrof alle verwachtingen. Goupil kocht het schilderij voor 10000 francs en van hem ging het voor ongeveer twaalf duizend gulden over in handen van den heer Borski, onlangs te Amsterdam overleden.

Over dit bekende stuk schreef Paul de Saint Victor, dat de Fredegonde van Tadema zulk een vinding was, dat voortaan geen schilder

In den tuin.

de Fredegonde anders zou kunnen afbeelden, dan Tadema had gedaan. „Dit is het mooiste complimentje, dat ik ooit gehad heb," zeide Tadema mij eens.

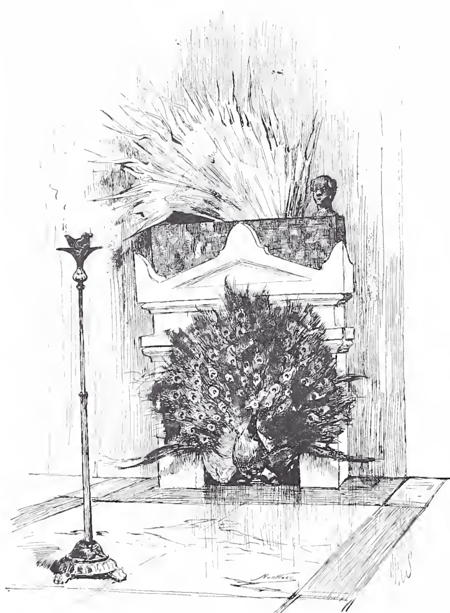
De *Charivari* gaf een caricatuur van het schilderij.

Mevrouw Fredegonde werd afgebeeld in een ziekenkamer, bezig bloedzuigers te zetten. Men beweerde nl., dat de figuurtjes, die op den vloer waren geschilderd, bloedzuigers moesten voorstellen! De ondeugende caricaturist schreef er onder:

Madame Frédegonde garde les malades et pose les sensus. Ne pas croire Prétexte qui prétend qu'elle les laisse courir dans la chambre.

Hiermede was het nog niet uit. In zijne komieke opera, „Chilperic", die Hervé eenigen tijd later schreef, laschte hij een tooneel waar diezelfde woorden bij een oude-wijven-standje te pas werden gebracht.

* * *

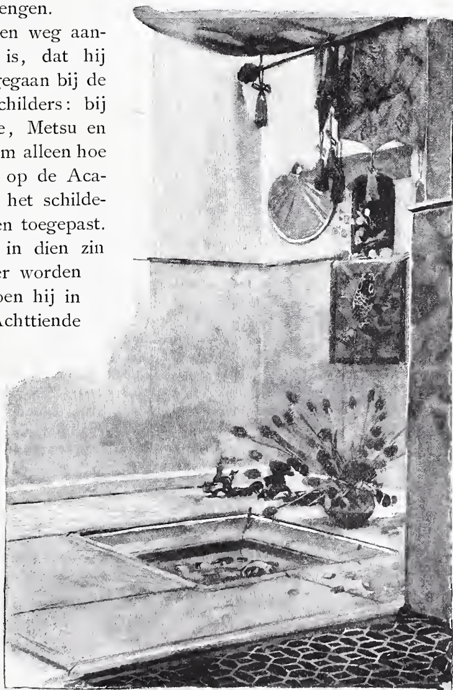
Het jaar 1859 was voor Tadema van groote beteekenis omdat hij toen kennis maakte met baron Leys, een kennismaking die op zijn werk onmiskenbaar van invloed is geweest. Hij begon met Leys aan zijn werk te helpen. Leys was bezig aan een groot doek: *De drie Reformatoren bij Luther* en droeg Alma Tadema op, daarin een Gotieke tafel te teekenen.

Deze voldeed aan de opdracht, maar de uitvoering beviel Leys niet. De tafel was niet stevig genoeg, niet eigenaardig middeleeuwsch. Het moest er een zijn, „waaraan je de knieën blauw stoot." De zachtmoedige tafel werd uitgekrabd en een zwaar eikenhouten bakstuk in plaats ervan geschilderd.

Uit dergelijke schijnbaar onbeduidende voorvallen blijkt, hoe Tadema altijd in detail heeft gewerkt.

Elk stukje van zijn schilderij is een kunstwerkje op zichzelf. Archeologisch, architectonisch en coloristisch onberispelijk afgewerkt, kan niettemin geen der details uit het schilderij worden gelicht zonder dat de eenheid geschonden wordt. Er is stellig geen schilder geweest, die zóó in het kleine doordringende, zóó den samenhang heeft weten te bewaren. Alles werkt mede aan het geheel; alles wat op het doek staat, behoort daar ook om de vereischte uitwerking teweeg te brengen.

Of Leys Tadema dezen weg aanwees? Waarschijnlijker is, dat hij daarvoor ter school is gegaan bij de oud-Hollandsche genreschilders: bij Jan Steen, De Hooghe, Metsu en anderen. Leys leerde hem alleen hoe het schilderen, dat hij op de Academie had geleerd, op het schilderijen-maken moet worden toegepast. Zeer zeker moet Leys in dien zin als Tadema's leermeester worden beschouwd. Trouwens toen hij in 1864 zijn doek: „De Achttiende Dynastie" naar het Parijsche salon zond, waar het de gouden medaille behaalde, exposeerde hij, met Leys' toestemming als zijn leerling. Van hem leerde hij wat schilderijen maken was.

Het «Atrium.»

Eenigen tijd geleden had ik met Tadema een belangwekkend gesprek over dit onderwerp. „Wat is een schilderij?" vroeg ik hem. „Er wordt zooveel over gepraat door menschen, die het niet weten, dat men er eigenlijk niet goed achter kan komen."

„Een schilderij," antwoordde Tadema, „is een combinatie. Er zijn schilders, die een brok natuur afbeelden en dat dan voor een schilderij uitgeven, maar dat heeft er niets van. Dat is eenvoudig een studie, meer niet. De schilder moet allereerst een sujet hebben. Daaraan moet al het andere ondergeschikt zijn. Om een voorbeeld te noemen. In de „Drenkeling" van Israëls harmonieeren alle onderdeelen met het geheel. Er is niet één detail, dat er niet in behoort. Het is alles noodig voor den indruk, die de kunstenaar heeft

willen teweegbrengen. Daarom juist is het maken van een schilderij zoo moeilijk en is het bijv. veel gemakkelijker een portret te schilderen.

Een schilderij moet iets meer zijn dan goed geschilderd."

„Hoe is uwe meening over de op dit oogenblik veel besproken quaestie, of een jonge schilder zich iemand tot model moet kiezen of zijn eigen weg gaan. Misschien hebt ge den strijd gevolgd, die eenigen tijd geleden in het Handelsblad over deze quaestie gevoerd is.

In het genoemde blad verscheen een brief van een der medewerkers, den bekenden Ph. Van Ewijk waarin de zoogenaamde Prix de Rome ten sterkste werd afgekeurd. De schrijver beweerde, dat het uitschrijven van prijzen en het op andere wijs aanmoedigen van jonge kunstenaars, door hen instaat te stellen, erkende meesters te volgen, zeer nadeelig was voor de kunst.

De meening van Maris werd gevraagd en het scheen dat deze meester niet geheel van het uitschrijven van prijzen, beurzen en dergelijke afkeerig was. Ik ben overtuigd, dat men in Nederland er veel prijs op zou stellen, Uw oordeel daaromtrent te vernemen."

De heer Tadema gaf Ph. v. E. gelijk, inzooverre, dat hij het reizen voor een kunstenaar, die zichzelf nog niet bewust is, als gevaarlijk beschouwt.

„Studeeren naar het model van anderen en copieeren is de dood voor de kunst," zeide hij. „Men leert maar manieren en hebbelijkheden. Tien tegen éen dat de adspirant-kunstenaar niet de goede hoedanigheden van den meester overneemt maar juist zijn fouten en afkeurenswaardige gewoonten. Het is immers een onmogelijkheid in een copie hetzelfde te leggen, wat de meester daarin heeft uitgedrukt! Kunst is het weergeven van een impressie, die de natuur op het gemoed van den kunstenaar maakt. Evenmin als twee bladen van een boom, zijn twee menschen precies hetzelfde; onmogelijk kan dus de manier, waarop zij de natuur zien, bij beiden dezelfde zijn. Hoe kan het bijv., dat er iets als kunstenaars terecht komt van die ijverige studenten, die men elken Dinsdag en Donderdag in de *National Gallery* kan zien schilderen voor de onnabootsbare werken van Turner.

„Wat mij aangaat, ik wilde nooit reizen voor ik mijn richting gevonden had, voor ik klaarheid had in mijn gemoed, voor ik wist, waarom ik dan toch eigenlijk in de wereld was geschopt."

Meer dan eens is Tadema door vrienden geld aangeboden om te gaan reizen en in andere landen de kunst der meesters te gaan bestudeeren. Hij heeft dat echter altijd afgeslagen en vóór zijn groote succès in 1861 geen kunstreis gemaakt. In dat jaar ging hij naar Keulen om de Duitsche kunst te bestudeeren in de tentoonstelling welke toen ter gelegenheid van de opening van het nieuwe Schilderijenmuseum werd gehouden.

„Dat neemt niet weg," zeide hij, dat ik geloof, dat een schilder moet leeren, en leerende zuigt hij zooveel van de ondervinding van den meester op, dat hij tot op zekere hoogte diens navolger wordt. Doch dan verwerkt

hij, die werkelijk talent heeft, in eigen geest het principe van den meester en op dien bodem groeit een oorspronkelijke kunst.

„De eerste schilderijen van Van Dijck zijn sprekend gelijk aan Rubens' werk; menige Bol is als een Rembrandt verkocht. Later echter, na den leertijd, als de jonge kunstenaar zichzelf gevonden heeft, komt het oorspronkelijk talent te voorschijn."

— „In welk land staat naar Uw oordeel de kunst het hoogst. Heeft nog niet steeds Frankrijk de leiding?"

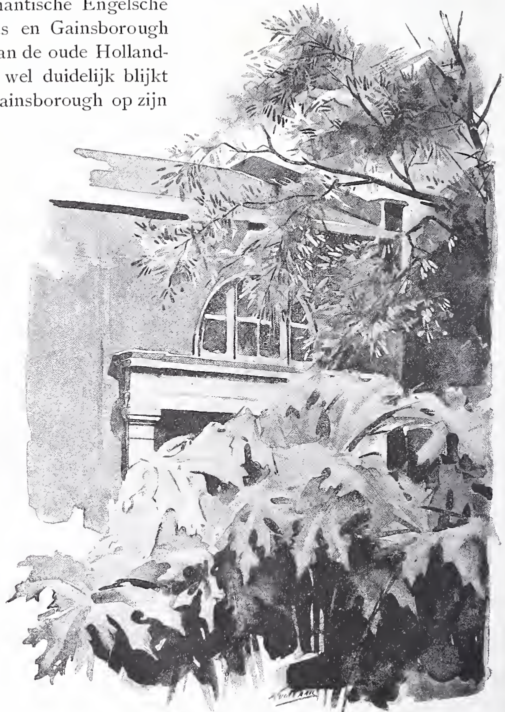
„Frankrijk? Weet ge wel, dat onze Van der Neer en Pieter de Hooghe wegen hebben aangewezen en wetten neergelegd, waar de Fransche kunst nòg van leeft? Courbet, Rousseau, en de hunnen zijn allen volgelingen van de oude Nederlanders, die ook aan de groote Engelsche schilders eene richting gaven. De romantische Engelsche school van Reynolds en Gainsborough dankt haar aanzijn aan de oude Hollandsche meesters, wat wel duidelijk blijkt uit het woord dat Gainsborough op zijn sterfbed sprak: „Vannacht zal ik bij de groote Meesters zijn."

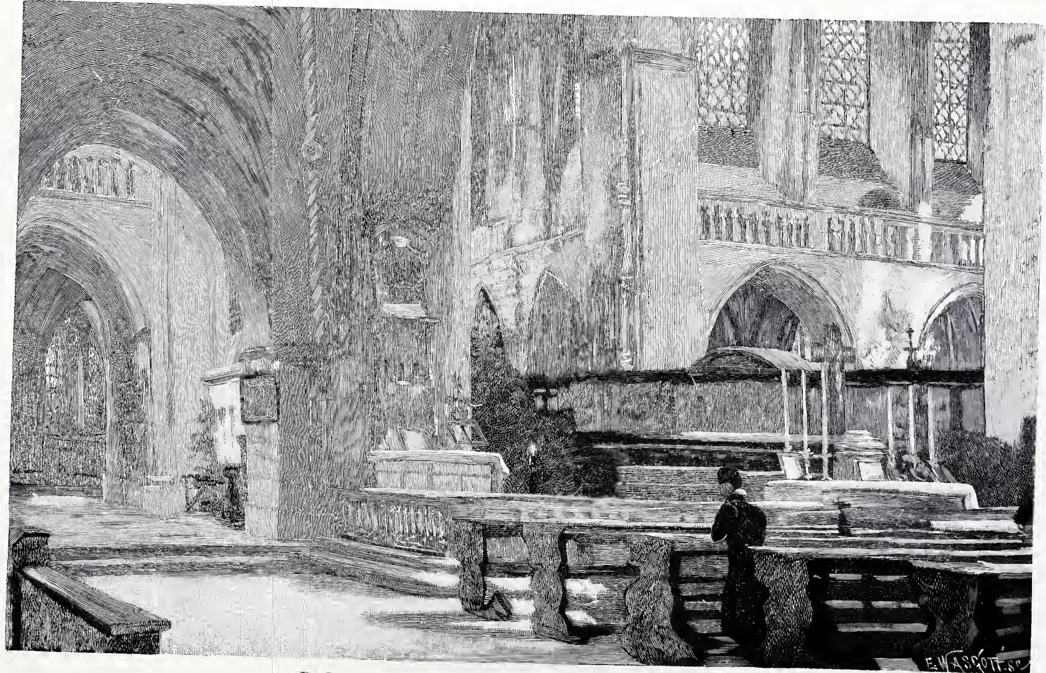
„Hij bedoelde Van Dijck."

„Op hunne beurt gaven weer de groote Engelsche schilders eene richting aan de Fransche. Daubigny zeide mij eens: „Crome, Turner en Constable zijn onze meesters. Wij volgen maar."

— „Wat denkt ge van de tegenwoordige Nederlandsche kunst?"

Nu kwamen wij op een gevaarlijk terrein. Het is steeds moeilijk voor iedereen, maar voor een kunstenaar in het bijzonder, een oordeel uit te spreken over zijne broederen, zonder gevaar te loopen van partijdigheid te worden beschuldigd. Ik zal daarom niet uit de school klappen, door te vertellen wat wij in den loop van

Het atelier in den tuin.

«De Dom te Munster», naar de schilderij van L. Alma Tadema.

het gesprek verhandelden. Het grootste bezwaar van Tadema tegen de nieuwe richting is, dat zij geen kleur wil zien. Zij hebben Israëls, den kleinzoon van Rembrandt, gelijk Vosmaer hem genoemd heeft — aan het werk gezien en willen hem navolgen. Een onmogelijkheid! Het wordt kladwerk; het wordt, om het eens met een plat woord uit te drukken — smerig. Wat bij Israëls middel is, wordt tot doel verheven en de oud-Calvinistische geest, het puriteinisme der Hollanders, dat kleuren haat en in vuil en rommel de grootste schoonheid zoekt, applaudisseert. De jongeren zoeken niet langer kleur en zonnelicht; zij scheppen geen genot in het zien van een bonte en toch harmonische kleurenmenging."

Tadema greep een voorbeeld uit onze onmiddellijke omgeving om duidelijk te maken wat hij bedoelde.

Het was een verrukkelijke avond. We zaten in den tuin onder een accacia; bloemen geurden en stonden in stille pracht om ons, een kleurenharmonie bij het licht en donker getinte groen, dat opwelfde tegen de blauwe lucht. De fontein die uit het midden van een met planten begroeid marmeren bekken laag opsprong, ruizelde over de marmeren randen, zacht zingend in de stilte, door geen windesuizen verbroken.

„Zoo iets zou geen der moderne Hollandsche schilders willen of kunnen afbeelden," zeide Alma Tadama. „Wel zou hij den indruk van de avondstilte kunnen weergeven, wel de donkerende lucht met het witte lichtspoor in het westen, wel het groen, met zijn gamma van tinten, maar de uitwerking van het licht op de bloemen, het marmer, het neerdruppelende en borrelende water zijn te teer en te fijn voor zijn penseel.

„Schildert hij een mooi vrouwegezicht of mollige kinderarmpjes, dan ontbreekt geheel dat karakteristiek fijne en mollige. Kleuren verlokken hem niet; een straat vol groen en vlaggen, een bonte optocht, een „church parade" met haar kleurige toiletten trekken hem niet aan. En toch hoe vroolijk en opwekkend is die afwisseling! Hoe krijgt gij het leven lief bij zooveel zon en kleur! Waartoe altijd regen en armoede geschilderd als er nog zooveel geluk en vroolijkheid in de wereld zijn?

De moderne Hollandsche schilders geven alleen den toon, niet de kleuren. Het is de oud-Calvinistische geest. In Duitschland is het met de schilderkunst juist zoo gegaan toen het protestantisme aan het woord kwam."

Ik schreef deze woorden uit Tadema's mond op. Men ziet daaruit hoe er een chineesche muur staat tusschen zijne kunst en die der moderne Hollanders.

* * *

Vóor Tadema zich te Londen had gevestigd, logeerde hij eens ten huize van zijn agent Gambard, den kunstkooper met wien hij een contract had voor den verkoop zijner schilderijen. Gambard had reeds een groot aantal

bestellingen door Tadema doen uitvoeren, en het scheen dus, dat de schilderijen in Engeland grooten aftrek vonden. Wie beschrijft Tadema's schrik toen hij tijdens dit eerste verblijf bij den agent, al zijne schilderijen in de slaap- en woonkamer van den kunstkooper zag hangen! Het was als een nachtmerrie!

Gambard stelde den jongen schilder een weinig gerust. Het was waar: hij had nog geen van de schilderijen kunnen verkoopen, maar hij maakte zich daarover niet bezorgd. Hij had volkomen vertrouwen in Tadema's gaven en was zeker, dat, indien maar eenmaal het jonge talent in Engeland bekend werd, de bestellingen spoedig op elkaar zouden volgen.

De uitkomst bewees, dat Gambard goed gezien had. Nadat het eerste schilderij van Tadema in de *Royal Academy* was tentoongesteld, werden al de schilderijen die de kunstkooper in zijn bezit had, als van een leien dakje verkocht.

Al Tadema's schilderijen zijn genummerd en in een register geboekt. Van vele doeken bestaan drie exemplaren, waarvan het tweede gewoonlijk het beste is. Sommige doeken hebben een zonderling lot gehad. Een groot schilderij, de verwoesting van de Abdy van Terdoest, te Antwerpen vervaardigd, en niet geschikt te worden verkocht, gaf de schilder aan de familie van zijne keukenmeid cadeau. Een tijdje later bracht hij hen een bezoek en moest toen zien hoe het kunstwerk, dat echter wel geen groote waarde zal hebben gehad, gebruikt werd als kleed over de eettafel om deze tegen de heete potten en pannen te beschutten.

Een ander schilderij, getiteld „Willem van Zaaftingen" werd in 1860 te Brussel tentoongesteld maar had geen succes, hoewel Tadema er bijna 2 jaren aan werkte. Toen hij zag dat niemand het doek hebben wilde, is de schilder er doorheen gesprongen!

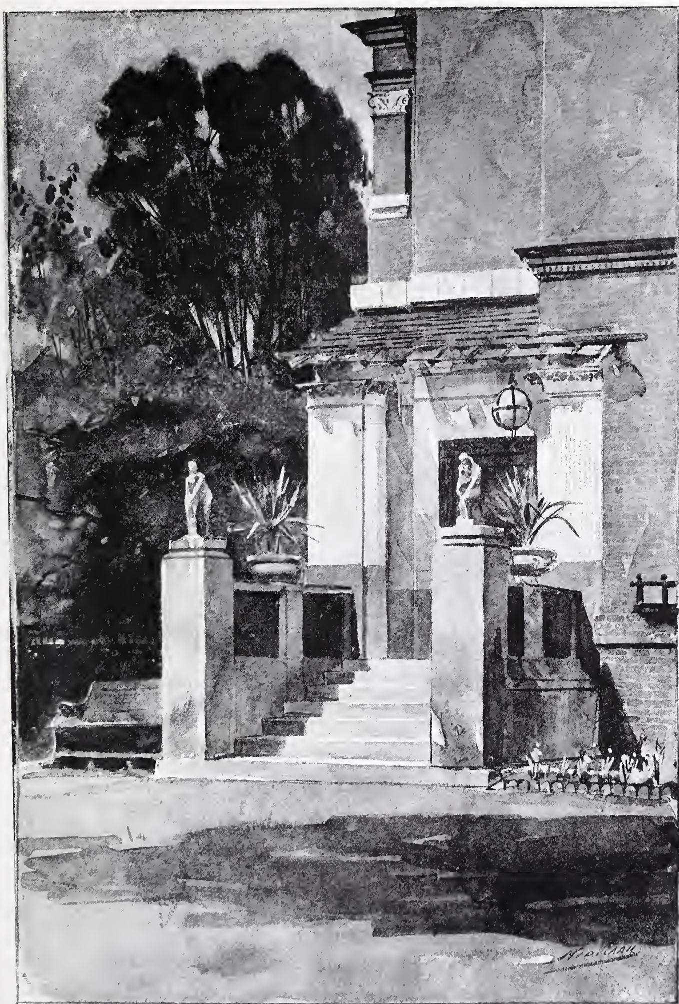
Van dit schilderij heeft de heer Martinus Nyhoff te 's-Gravenhage de schets.

Sinds langen tijd heeft Alma Tadema getracht, het publiek meer behagen te doen vinden in kleine portretten, een poging, die echter niet slaagde. Er zijn althans nooit bestellingen gekomen.

Tadema's kunstkooper droeg hem eens op, het bouwen van een reeks beroemde bouwmonumenten uit verschillende tijden te schilderen. Van de serie is echter nooit meer dan één gereed gekomen, het „Parthenon." Het volgende, een afbeelding van de *Aya Sofia* te Constantinopel is nooit af gemaakt.

Het register bevat de namen van vele bekende personen, wier portret Tadema schilderde. Het laatste is het conterfeitsel van Paderewski die in het afgeloopen seizoen geheel Londen door zijn spel in verrukking bracht. In de tentoonstelling der *Academy* hing het door Tadema geschilderde portret van den heer A. J. Balfour, minister voor Ierland, een doek waarvan *Punch* ondeugend genoeg geweest is, een carricatuur te maken.

Verder vindt men in het register de namen van den Nederland-

Ingang van het huis aan de tuinzijde.

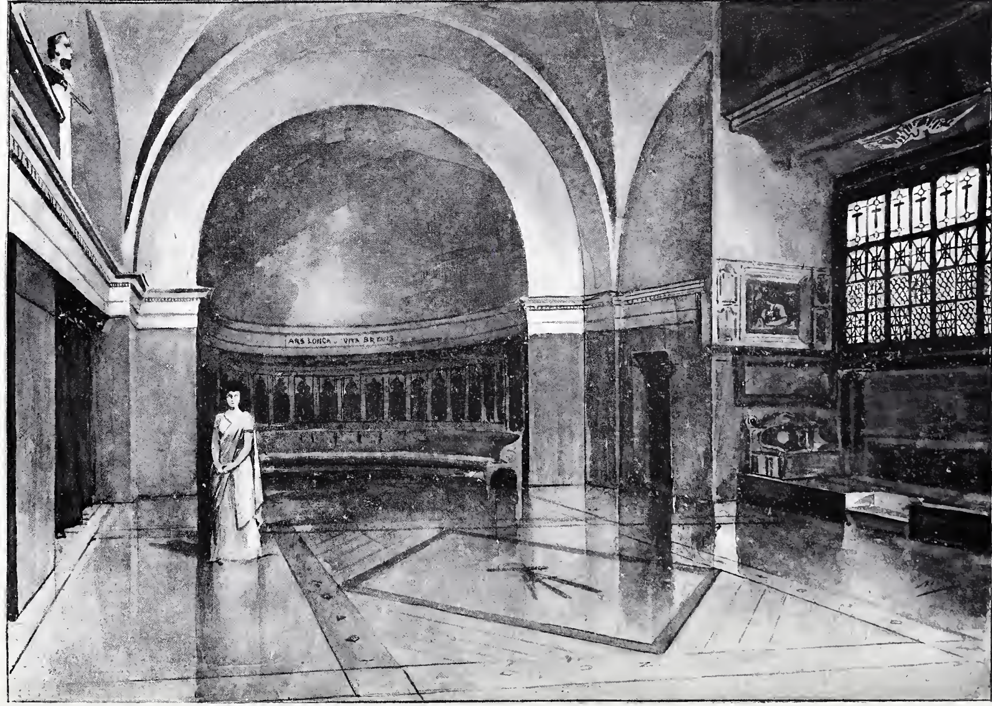
schen gezant te Londen, Zijne Excellentie Graaf Van Bylandt, van Ludwig Barnay, Hans Richter, George Hendschel, ds. Adama van Scheltema en vele anderen.

Van Tadema's leerlingen is Mesdag de beroemdste. Zijne volgelingen in Engeland vormen een langen stoet, want Tadema's invloed op de hedendaagsche Engelsche schilders is onmiskenbaar. Of die invloed altijd gelukkig is geweest, valt te betwijfelen. Het schijnt ons, dat men in Engeland het genre-schilderen niet recht begrijpt. Men schildert verhaaltjes inplaats van toestanden en bovenal missen al Tadema's navolgers die frischheid van kleuren, die harmonie in de onderdeelen, welke de smaakvolle compositiën van den meester kenmerken. Alle figuren harmonieeren met de omgeving en een zeldzame bekoring gaat van hen uit. Gij wordt verplaatst uit uw tijd en uit uw land zonder dat gij u vreemd voelt. De schilder brengt u in een omgeving die Grieksch of Romeinsch schijnt en toch voelt ge u er thuis alsof gij een vaak gezien plekje opzoekt. De figuren, bijv. een moeder die op een sofa met haar kind stoeit, zijn Romeinsch en 19de eeuwsch tegelijk, in kleeding en houding, in gebaar en gelaatsuitdrukking. Het is een nieuw land en een ander volk, dat ge ziet, doch het land grenst aan het uwe en het wordt bewoond door uw broederen en zusteren. Meisjesfiguren liggen en zitten op het marmer, doch ge krijgt het niet in het hoofd, aan de kilheid van den steen te denken: het schijnt u volkomen natuurlijk. De tafreeltjes zijn echt menschelijk en brengen toch u geheel buiten den sleur van den dag. Ze doen denken aan de romans van Ebers.

Het geschiedkundige element is na Tadema's vestiging in Engeland — in 1873 ontving hij van de koningin van Engeland *letters patent of denization* en daardoor alle rechten als Engelsch burger — in zijne schilderijen geheel ondergeschikt geworden. Het is enkel hulpmiddel. Eénig doel is het geven van het menschelijke, het eeuwig aantrekkelijke en treffende.

Tadema moge in zijn kunst Nederlander zijn en blijven, hij schijnt voorbeschikt te zijn geweest te Londen het hartelijkste welkom te vinden. Voor impressionistische kunst zijn Londenaars volkomen ongevoelig. Ze begrijpen er oorsprong noch bestemming van. Levende in een der vuilste steden der wereld, van dag tot dag geplaagd door rook en rijtuiggeratel, willen ze een andere kunst dan zij die in een net, rustig landje leven. De kunst is hier een verpoozing, een verademing voor de eene helft der bevolking; een modeartikel voor het andere deel. Ze voorziet in een behoefte, zonder voedsel te zijn voor de ziel.

Verlangd was dus niet een schilder, die moeilijk te begrijpen kunst maakt, een kunst waar men geheel moet „inzitten" om ze te kunnen genieten. Daarvoor is in Engeland geen tijd: „*It does not pay*," en daarmee basta. Geef ons een schilder — dus zouden de Engelschen gebeden hebben (indien ze dit niet profaan hadden gevonden) — die ons uit den sleur des levens rukt, zonder dat wij er ons werk voor behoeven te laten; dien we dadelijk kunnen begrijpen en die niettemin echt *kunstenaar* is; die ons weet te inte-

Tadema's atelier, naar eene teekening van N. van der Waay.

resseeren en te boeien; die niet onder den invloed werkt van rook en vuilheid en zijn verven rein en frisch houdt te midden van groen en buitenlucht; die onzen zin voor harmonie en orde bevredigt, ons schoonheidsgevoel en onzen smaak veredelt....

Dat Alma Tadema deze roeping vervuld heeft, blijkt uit de onmiskenbare verbetering die in de laatste jaren is waar te nemen in den kunstsmaak en kleurenzin van het beschaafde Engelsche publiek. Hij leeft en werkt naar de zinspreuk, die ergens in zijn huis is neergeschilderd:

„GELIJK DE ZON DE BLOEMEN KLEUR GEEFT,

KLEURT DE KUNST HET LEVEN."

Londen, Aug. 1891.

ROSA MARINA.

DOOR

MELATI VAN JAVA.

VII.

Terwijl zijn familie onder een allerliefste veranda met het gezicht op een aardig, kleurig tuintje thee dronk en ieder, die maar eenigszins kon, de stad ontvluchtte om in het Vondelpark een weinig buitenlucht te happen en de oogen te vergasten aan het groen van perken en boschages, aan het kronkelen van paadjes en vijvers, liep, Frank, de benauwde, stoffige straten der stad in en nog wel door een gedeelte, waar frissche geuren ver te zoeken zijn.

Hij wandelde over de bochtige Nassaukade, langs in aanbouw zijnde huizen, waar steenen geraamten, met holle vierkante oogkassen, uit den grond verrezen naast bouwterreinen, die meer uit drassig groenzwart moeraswater dan uit grond scheen te bestaan. Hij drentelde voort en stond nu en dan stil om een blik te werpen op de fraaie roodgouden lucht, waarachter de boomen rondom het Buitengasthuis sterk afstaken, of om een groepje kinderen, die een vlieger oplieten, droomend na te staren; maar meestal ging hij zonder rond te zien voort totdat hij aan een pontje kwam.

Hij liet zich overzetten, volgde een oogenblik de Lijnbaansgracht met haar hobbelig, onregelmatig plaveisel en sloeg toen een lange straat met een dichterlijken bloemennaam in; het was er warm, vol, stoffig, al het leven, dat anders in de huizen krielde, wiemelde nu op straat; breiende vrouwen in losse jakken, druk met elkaar in gesprek, stroeiende of vallende kinderen, drogend waschgoed; mannen, die in groepjes van hun werk terugkwamen. De jonkman in zijn fantasie costuum, waaraan zeker tintje van zonderlingheid niet ontbrak, werd het onderwerp van alle gesprekken; hij scheen het niet te merken, sloeg een zijstraat in en kwam toen op een andere gracht, wier naam ook een bittere satire scheen op de verpestende walmen, die uit het water met zijn blauwgroen glimmend waas opstegen.

Frank bracht onwillekeurig de hand aan den neus, een beweging, die aan een vrouw, welke haar opmerkte, een stortvloed van woorden ontlokte.

„Wel belief je ook eau de klonje, fijne jonker! Als je neus daar niet tegen kan, waarom blijf je dan niet in je eigen buurt. Wij roepen je hier niet, hoor!"

Frank liep wat sneller voort totdat hij aan een hoekhuis kwam, waarin, evenals in de meeste hoekhuizen in de buurt, een tapperij en slijterij gedreven werd.

Het zag er verfloos en ontredderd uit, tusschen donkerblauwe horren zag men een paar bordpapieren plakaten, waarop Nieuwe Bessen, Beerenburger

kruiden en Maagelixer aangekondigd stonden. Een van de ruiten was stuk en met papier overplakt.

Frank stiet de deur aan en stond in het bedompte, benauwde vertrek, met den planken vloer, waarover zand was gestrooid, en in een welks hoeken het roodbruine buffet met zijn veelkleurige karaffen stond.

Een werkman kreeg juist over de toonbank een glaasje klare en die het hem overreikte was niemand anders dan Rose-Marie.

De man zag den binnenkomende, wiens uiterlijk zulk een schrille tegenstelling vormde met deze omgeving, een weinig wantrouwend aan, toen knipte hij een oogje tegen het meisje, lachte valsch en grinnikte:

„Ja, ja, die fijnen moet men nooit vertrouwen. Goeden dag, Roos, veel plezier!" En zijn pet verschuivend verliet hij de kroeg.

Rosa-Maria spoelde werktuigelijk een glaasje om; haar gezicht stond ontevreden en dreigend.

„Juffrouw Rose-Marie," zeide Frank en leunde op de toonbank, „heeft u zich nog niet bedacht?"

„Neen, mijnheer, ik blijf er bij!"

„Ik zal u telkens vijf gulden geven."

Haar handen beefden en haar wangen kleurden sterk.

„Ik kan 't heusch niet doen."

„Maar u hoeft immers niet alleen te komen?"

„Ik heb niemand, die met mij mee kan."

„En Jansje dan?"

„Jansje, dat geeft niets en dat kan ook moeilijk. Och mijnheer! ik bid u, val me toch niet lastig; de buurvrouwen zien u hier dagelijks in komen en ze denken er 't hunne van. Ik moet allerlei praatjes hooren, ô 't is al erg genoeg hier te leven en dan hun gebabbel...." Zij streek met de hand langs de oogen.

„Maar wat steekt er nu in? Toen we aan zee waren, vond u het niets?"

„O aan zee! Dat was ook heel iets anders! Maar hier dagelijks naar uw atelier gaan, voor model spelen, dat mag ik niet."

„Wie wil 't niet hebben? Gesinger?

„Hij? Als 't maar geld inbrengt, vraagt hij niet waar het van daan komt. Ik wil 't zelf niet; ik moet zoo voorzichtig zijn; braaf blijven is niets, maar braaf schijnen in zoo'n buurt, in zoo'n huis, dat is bijna onmogelijk. En ik wil niet alleen goed blijven, maar 't ook heeten."

Zij zag er vastberaden uit, het kleine ding met haar mooie oogen en fijn besneden mondje. Frank zag haar peinzend aan.

„Mijn toekomst hangt er van af," ging hij na een poos voort, „geloof me! Ik meen 't ernstig, ik heb geen andere bedoelingen."

„Zeker geloof ik u! Waarom zou ik u niet gelooven, maar niemand past op mij, ik moet op mezelf passen."

„Maar wie kan er achterkomen of u dagelijks in de Houttuinen komt, in mijn atelier?"

„O de menschen zijn zoo slim en boos, dat weet u niet!"

Die wereldwijsheid stond haar kostelijk; Frank kon zijn oogen niet van haar afwenden.

„U had langer in Duinwijk moeten blijven," zeide hij na een poos.

„Als het maar kon. 't Heeft Jans zoo goed gedaan; nu sukkelt zij weer!"

Er kwamen een paar klanten; een kind, dat een medicijnfleschje moest vullen voor moeder, die 't zoo in de beenen had en een paar werklieden min of meer in kennelijken staat.

„Wil u nu maar gaan?" vroeg zij, „of wil u Jans zien?"

„Ja, ik ga naar boven."

Hij liep de zes treedjes op naar een opkamertje, waar het was om te stikken, zoo benauwd; het was er half donker, want al het licht moest komen uit de tapperij en uit een soort van luik, dat in een zijstraatje uitkwam.

„Dag Jans!" zeide Frank tot het meisje, dat in een hoek gedoken zat, in een laag stoeltje.

„Dag, meneer Frank! Heeft u Roos gesproken?"

„Ja, zoo eventjes."

„En wil ze nog niet?"

„Neen, geen quaestie van."

„Zij is gek!"

„Ik vind het heel overdreven."

Men hoorde hard praten in de kroeg; de lui begonnen allerlei ongepaste aardigheden tegen het meisje uit te kramen.

„Handen t'huis! Pas op Dirk!" riep zij barsch, „of ik gooi je dat glas naar 't hoofd. Maak maar dat jelui wegkomt. Nog twee cent, als het je belieft!"

„Is je vader niet t'huis?" vroeg Frank, die zich een beetje raar voelde worden bij 't aanhooren van de taal, die het meisje moest verdragen.

„Neen, hij gaat om dezen tijd zelf naar andere kroegen," antwoordde Jansje, „Roos staat er dan heel alleen voor!"

Rose-Marie eindelijk bevrijd van haar lastig gezelschap kwam ook binnen; schaamte en verontwaardiging spraken uit haar trillende lippen, neergeslagen oogen en hooger blos.

„Juffrouw Rose-Marie," vroeg Frank, die haar nooit anders dan met de grootste beleefdheid toesprak, „is het niet veel erger zulke taal aan te hooren dan dagelijks een uurtje door te brengen op mijn atelier, waar ik u, ik beloof 't u heilig, met een eerbied zal behandelen grooter dan wanneer u mijn zuster was?"

„Neen," antwoordde zij, „'t is niet erger, maar dit kan nu eenmaal niet anders. Ik moet het doen, en 't andere zou uit vrijen wil zijn."

„Ik beloof u telkens een tientje."

„Mijnheer van Haeren! zeg zoo iets niet meer, ik zou boos op u kunnen worden en .... u niet meer achten. Waarlijk dat loven en bieden van u zou me doen denken dat u mijn besluit hield voor een gril. Ik doe 't niet

om wat meer of minder geld, maar omdat ik 't niet kan doen."

„Je bent niet wijs," verweet Jans. „Wat is er nu aan. Verbeeld je toch eens aan een tientje, wat zou ik 't daar heerlijk van kunnen hebben. Je denkt ook nooit aan mij!"

„O Jans, wees zoo onbillijk niet. 't Kost me moeite genoeg om het voorstel af te slaan, omdat ik er mijnheer plezier mee kan doen en omdat ik jou zoo graag een extra-tje gun, maar heusch ik kan niet."

De schel aan de deur ging over.

„Daar is hij! Och mijnheer, ik bid u, spreek hem niet van mij. Hij zou me dwingen ...."

Frank's kunstenaarsgevoel en zijn medelijden voor het arme kind streden een zwaren strijd met elkander; ook gevoelde hij dat het oneerlijk zou zijn van zulk een bondgenoot gebruik te maken tegenover het meisje, dat hem geheel vertrouwde.

Gesinger ging de kroeg door en riep luid:

„Roos, Roos!"

„Wat belieft u?" antwoordde het meisje aan de deur van de opkamer.

„Waar blijf je toch! Waarom zit je niet hier?"

„Dat weet u wel, dat doe ik nooit, als er geen volk is."

„En 't hoort zoo, ik wil 't!"

„Ik wil 't niet!"

„Jij kleine slang! Ik zal je leeren!"

„O je, het lieve leventje is weer aan den gang. Zijn tong slaat dubbel," zuchtte Jans, terwijl hij de trappen opstommelde. „Meneer, ik bid je, blijf nog wat," smeekte het kind angstig.

Rosa-Marie bleef staan en zag zonder schrik dat hij haar naderde en met zijn dronkenmans gebaren op haar afkwam.

„Wil jij wel eens beneden komen?"

„Dank je! Ik doet 't niet, dat weet je wel!"

„En ik zeg 't je. Goedschiks of kwaadschiks!"

„Raak mij niet aan!"

Zij stak de handen vooruit en greep snel Gesinger's polsen.

„Ik verkies 't niet en daarmee uit."

„Ze durft hem aan," fluisterde Jans ademloos.

„Wat...," en een ruwe vloek ontsnapte zijn dikke, gezwollen lippen, „wie heb je daar staan. Is dat je liefje?"

„Ik heb geen liefje. Dat is mijnheer van Haeren, waarvan ik u verteld heb, de neef van den dokter, die zoo vriendelijk voor Jans is geweest in Duinwijk."

De aandacht van Gesinger was afgeleid, hij maakte een soort van buiging en Frank zag dat hij geen onknap figuur had, maar zijn gelaat zag er door drank en hartstocht deerlijk gehavend uit.

„Nu, aangenaam kennis te maken, mijnheer! Maar dat maak je de kat wijs, dat je hier komt alleen om mijne mooie bakkes te zien. Ik verkies hier

geen vreemde snuiters, hoor! Is 't je te doen hier om mijn pupil of om mijn mooie dochter! Kies maar hoor, of wil je ze alle twee tegelijk hebben?"

Het bloed steeg Frank naar het hoofd; hij zocht een geschikt antwoord, maar ondertusschen vervolgde de andere op gemeenen toon:

„Voor mijn part, kan je ze krijgen, als je mij maar geld genoeg geef om te rentenieren."

Daar schoot er plotseling een lichtstraal door Frank's brein.

„Ik houd u bij uw woord, mijnheer," zeide hij, „en ik vraag u de hand van juffrouw Rose-Marie; voor Jansje zal ik dan zorgen en ook voor u!"

Rose-Marie was niet meer in de kamer; zij hielp in de kroeg een politie-agent, die een zeer wijs praatje maakte over den laatsten oploop in de buurt.

Frank had zijn hoed opgenomen, gaf Jansje een hand en boog voor Gesinger en sprong de trappen af.

De politieagent ging heen en Frank maakte er gebruik van om Rose-Marie haastig toe te fluisteren:

„U hoeft niet langer hier te blijven dan u verkiest. Morgen kom ik antwoord halen; de baas en Jans weten, wat ik er op gevonden heb."

Zij stak de handen vooruit en greep snel.

Hij was weg en Rose-Marie ging verbaasd naar de opkamer. Gesinger zat op de kanapé naast Jansje en lachte luid:

„Wel, wel! Zou hij dat meenen en dan noemt ze hem geen liefje!"

„Wat is er toch?" vroeg Rose-Marie.

„O Roos!" riep Jansje opgetogen uit, „heb ik 't niet altijd gezegd: Meneer Frank wil met je trouwen en dan neemt hij mij mee en Pa zal hij met geld den mond stoppen."

„Kom, wat een gekheid!"

„Neen, 't is heusch waar, hoor! Ik heb 't zelf gehoord; 't lijkt een rijke sinjeur te zijn, en dan ben ik jelui met fatsoen kwijt en kan eindelijk aan mijn eigen geluk denken."

„Ik geloof 't nog niet en al is 't zoo, dan is 't nog de groote vraag of ik het wil," zeide Rose-Marie trotsch.

„Willen? Je wil staat achter de deur!" snauwde Gesinger, „wis en waarachtig zal je willen of ik zal 't je wel anders leeren. Je trouwt dien mijnheer, hoor! en dan opgerukt marsch!"

„En u weet niets van hem, en ik ook niet, dan alleen dat hij de neef is van den dokter."

„En die dokter, weet je daar zooveel van?"

„Ja, daar heb ik goeds genoeg van gehoord. Ik laat me niet uithuwelijken, en door u 't allerminst!"

„Verbeeld je eens aan! Is je dit huwelijk te min?"

„Ik geef niets om dien man."

„O Roos," snikte Jans, „je hebt ook niets voor me over. Noch om voor hem te zitten, noch om hem te trouwen. Denk eens aan, we zullen van hier weggaan, we zullen dat gekibbel niet meer hooren en die lucht niet ruiken en we krijgen geen slaag meer!"

„Kom, Jans, ga mee naar boven! Ik heb geen zin meer van avond in de kroeg te helpen."

„Hoor eens aan," gichelde Gesinger, „de nieuwe mevrouw begint reeds met haar bereddering! Nu, slaap er maar eens op, hoor, en ô wee als je weigert...."

„Wat dan?"

„Dan sla ik je armen en beenen stuk."

„Probeer 't eens, er is nog een politie in Amsterdam."

Toen de meisjes in haar benauwde kamertje boven de herberg zaten, weer een paar trapjes hooger, kon Jans maar niet uitscheiden over het belangrijke voorval altijd weer te praten; zij vertelde haarfijn hoe 't gekomen was en Rose-Marie luisterde toe:

„Ach, Roos, doe 't toch!" vleide het kind, „'t is zoo niet langer uit te houden; hij is alle dagen dronken tegenwoordig. Denk eens aan, wat het heerlijk zal zijn, als wij in een mooi huis wonen en in nette kamers en misschien een meid bovendien en dan hem nooit meer zien"

Rose-Marie zuchtte diep.

„Ik zal nadenken, Jans, dat beloof ik je," antwoordde zij.

„En hij is zoo knap, en zoo net en zoo beleefd! Wat was hij niet vriendelijk van 't eerste oogenblik dat hij mij in de tram droeg. Wat heb je tegen hem?"

„Ik weet het niet, ik begrijp hem niet goed," zuchtte Rose-Marie. „Ga nu liggen, Jans; ik zal nog wat haken. De kant is haast klaar."

„En dan van achteren beschouwd is 't misschien maar goed, dat je niet als zijn model wou zitten," ging het kind naïf voort, „anders had hij je zeker nooit ten huwelijk gevraagd, maar nu ziet hij geen kans om je anders te krijgen."

Rose-Marie werkte met koortsachtigen ijver voort totdat de lamp haar verliet. Jansje sliep rustig en beneden hoorde zij de schelle stem van Gesinger tusschen het luidruchtige gelach en gevloek der avondgasten.

Zij maakte het raampje open en stak haar hoofd naar buiten; het was benauwd, warm; de akelige geuren van de gracht stegen tot haar op, maar boven, hoog boven haar glinsterden de sterren zoo rein, zoo helder, zoo trouw!

„Vader, moeder!" bad zij. „Zie mij aan! Ik ben zoo alléen, zoo alléen! en 't is hier onhoudbaar!"

Daar dacht zij aan allerlei heerlijke dingen, dingen, die zij in haar jeugd had gekend, maar sints dien tijd steeds had moeten missen; aan ruimte, aan lichte, aan bloemengeuren, aan beleefde gesprekken en hoofsche manieren, aan hooge kamers, aan mooie meubels, aan stilte, rust en .... over dat alles heen kwam plotseling als een veel warmer stroom, iets anders strijken, een heet, een vurig verlangen naar nog meer dan dat alles, een brandende dorst naar iets, dat al het andere zou verdringen haar ziel vervullen, haar hart bevredigen. Het drong naar haar keel, het dreigde haar te verstikken.

Zij stak haar hoofd verder uit het raam en haar oog verloor zich daarboven tusschen de sterren; zij vouwde haar handen, en tranen stroomden langs haar wangen en hijgend snikte zij het uit:

„Dat is 't wat ik noodig, waar ik naar verlang, wat ik nooit heb gehad, dan vroeger, heel vroeger toen Mama nog leefde, en mij haar engel, haar lieveling noemde.... Geluk! Ach, God! geef mij toch geluk, geluk en liefde!"

En als zij aan Frank dacht dan was 't òf zij èn geluk, èn liefde van zich afstiet aan altijd.

„Hij heeft me niet lief, hij biedt mij nu zijn hand," dacht zij met wreede logica, „zooals hij me straks een tientje bood, alleen om zijn model te wezen. En daarvoor ben ik toch te goed, veel te goed."

Zij trad naar het smalle ledikant, waar het flauwe licht van de lantaarn buiten, het leelijke kopje en het misvormde figuur der slapende Jans verlichtte; zij lachte in den slaap, zooals zij over dag nooit lachte en Rose-Marie schreide.

„Arme meid! Ik kan toch niet alles voor je opofferen dat kon Mama niet van mij verlangen," dacht zij, maar met de groote bewegelijkheid zoowel haar geest als haar physionomie eigen viel het haar plotseling in, wat zij dan toch eigenlijk opofferde.

Deze omgeving, bijna schandelijk, het gezelschap van Gesinger en zijn kameraden, misschien wel een naderend failliet en dan, wat dan?

Zij wist wat er komen zou, als zij bleef weigeren. Jans zou onhandelbaarder en lastiger van humeur en zieker dan ooit worden; Gesinger was in staat niet alleen haar maar ook zijn eigen dochter te mishandelen; aan dreigementen zou 't niet ontbreken. Wanneer zij alleen was, dan kon niemand haar dwingen, maar nu met die arme meid!

„Als ik 't maar wist, waarom ik 't niet doen mag, want ik mag het niet

doen," vroeg zij telkens, terwijl zij in slaap viel, zichzelf af, „is 't om mij, of om haar of om hem? Wat heb ik dan toch te verwachten? Dag aan dag dit leven! Is dat dan zooveel waard!"

Zij viel in slaap zonder tot eenig besluit gekomen te zijn.

VIII.

De familie van Haeren zat aan de koffietafel, en ô wonder, zeide Meta, Frank mankeerde niet.

„Meisjes," zeide hij kalm en bedaard als altijd, „wanneer jelui gedaan hebt, verzoek ik je vriendelijk mij alleen te laten met Mama, want ik heb haar wat te zeggen

„Mijn hemel! wat klinkt dat plechtig," riep Meta, „ben je verliefd! Ik geef een dubbeltje aan de armen als ik dat eens zien kon. De verfpot en de penseelen in vuur! Henri zei 't nog van de week. Ik woû dat die jongen eens duchtig verliefd werd en flinke vrouw kreeg. Toe, broer, is 't dat?"

„Och plaag hem niet," vermaande Sophie, „'t is zeker iets van zijn nieuw schilderij, misschien een reis om de wereld wel!"

„Maar zeker iets dat geld kost," plaagde Meta verder, „raad ik het niet, jongen?"

Frank zette zich tegenover zijn moeder en....

„Ik laat het niet raden, doe maar geen moeite, kinderen, dat is niet goed met deze hitte."

Toen het dejeuner afgeloopen was, stonden de meisjes op en vroegen:

„Moeten wij nu gaan, Frank?"

„Als het je belieft!"

„Nu we zullen niet luisteren, hoor!"

Nadat ze weg waren, ging Frank naar alle deuren om te zien of zij ook ergens verborgen waren en zijn moeder zeide geërgerd:

„Maar, Frank; waarvoor zie je hun nu aan? Om luistervinkjes te spelen."

„Ik vertrouw ze niet, Mama!"

Hij zette zich tegenover zijn moeder neer en streek zijn snor glad.

„Nu jongen, ik luister," en

mevrouw trachtte te glimlachen, „ik ben nieuwsgierig en.... ongerust!"

„Ik zal uw geduld niet langer op de proef stellen, moeder, en maar dadelijk met de deur in huis vallen. Meta heeft het weer geraden. Ik ben van plan te trouwen."

„Trou... wen... en met wie? Ken ik ze?"

„Neen, volstrekt niet! 't Doet er ook weinig toe; ik ben van plan een vrouw te nemen voor mijzelf en voor niemand anders. Ik vraag u niet haar te ontvangen, ik wil haar ook niet presenteeren aan mijn zusters en overige familie, volstrekt niet. Ik heb mijn redenen haar te trouwen en ik kom uw toestemming vragen voor de wet, anders niet."

„O God... daar heb je 't! Henri had 't mij altijd voorspeld, wat zal hij nu zeggen. Zeker iets, waarmee hij niet durft voor den dag komen. Een vrouw, die je noch aan je moeder, noch aan je zusters durft voorstellen..."

„Durven is 't woord niet! Ik bid u, agiteer u toch zoo niet, dan kan ik niet voortgaan. Waarom zou ik 't niet durven? Volgens mijn begrippen is zij een meisje als elk ander."

„Maar volgens de mijne, volgens de onze is zij 't zeker niet, stellig onder onzen stand. Wat is 't dan toch? Zeg het mij gauw? Een meid, een model?"

„Toevallig geen van beiden."

„Maar toch van minne afkomst, is zij fatsoenlijk ten minste?"

„Fatsoenlijk! Natuurlijk, anders hoefde ik haar niet te trouwen. Zij is te fatsoenlijk om mij haar hoofd tot model te leenen."

„Waar komt ze dan van daan?"

„Belooft u mij kalm te blijven."

„Is dat noodig? o God, o God."

„Begint u nu al! Laat mij toch zelf beslissen over mijn leven. Ik vind het noodig, waarom, dat doet er niet toe, dat meisje te trouwen; wat heeft een ander er mee te maken?"

„Een ander, je eigen moeder!"

„Mijn moeder evenmin als een ander, heeft het recht zich te bemoeien met de beslissing die ik neem over mijn leven. 't Is mijn leven, *ik* moet het leven, 't is mijn vrouw, *ik* moet haar trouwen."

„O die principes, Henri had gelijk... maar zeg me ten minste, waar haal je haar dan van daan, waar heb je kennis met haar gemaakt?"

„Ik haal haar niet ver van hier, uit de Jordaan, en kennis heb ik met haar gemaakt in Duinwijk. Wil u nadere inlichtingen, vraag ze oom, hij kent haar misschien beter dan ik!"

Mevrouw van Haeren begon hard te schreien; Frank zag haar aan, hij werd vreemd te moede; alles wat hij deed, dacht en sprak was volgens een vooruit beraamd plan, volgens zijn opvatting van het leven. 't Was nu voor 't eerst dat deze opvatting met die van een ander in botsing kwam en dat 't hem niet onverschillig liet, verwonderde hem min of meer.

„Mama, ik begrijp niet, waarom u dat zoo vreeselijk vindt. 't Zijn immers

mijn zaken," begon hij; met de handen in de vestzakken, stond hij de schreiende vrouw half medelijdend, half verbaasd aan te zien.

„Mijn zaken? Zijn de zaken van mijn kind niet de mijne," vroeg zij tusschen twee snikken.

„Wel neen! U heeft het mij altijd gezegd, van-jongs af. De jongen moet weten wat hij doet."

„Ja, dat heb ik, en Henri en Charlotte hebben mij genoeg gewaarschuwd, dat ik onverstandig handelde door je in alles je zin te laten gaan. Maar ik vertrouwde op je verstand, je karakter, ik ben te toegevend geweest!

„Lieve hemel! moeder! Maak daar toch zoo'n ophef niet van. Ik dacht dat u moderner was in uw levensopvattingen. Ieder mensch heeft toch het recht zijn keuze te doen en te weten, wie hij voor vrouw verlangt. Die malle wet, stelt tot verplichting dat een zoon tot zijn 30ste jaar de toestemming zijner ouders noodig heeft. Daarom kom ik u die vragen; anders zou ik eenvoudig getrouwd zijn en 't u misschien later verteld hebben, want ik vind u een goede vrouw en de meisjes zijn ook aardig, maar Henri had ik er buiten gehouden...

„En waarvan wil je leven? Heeft zij geld?"

„Wel neen! Geen halve cent! Waarvan ik nu leef!"

„Ja maar dat is heel anders; nu woon je bij mij aan huis!"

„'t Zal u geen cent meer kosten; we gaan ergens wonen op het land of aan zee waar ik stil en rustig werken kan. 't Wordt nu tijd dat ik mijn impressies benuttig en wat produceer."

„Dus je hebt alles al besproken?"

„Of bedacht zooals u wil!"

„Maar zeg me ten minste hoe heet ze en wat doet haar vader?"

„U kent haar toch niet. Haar vader heet Gesinger en als u 't nu volstrekt weten wil, wat mijnheer uitvoert: Hij is tapper!"

„Een meisje uit een kroeg! 't Is niet om te overleven!"

„Kom Ma, doe zoo overdreven niet. Wat zou 't nu òf zij uit een kroeg komt òf uit een villa? Zij heeft toch twee oogen en een neus. Maar wil u er alles van weten. Hier heeft u de verlovingskaartjes, ik heb ze maar laten drukken, want als ik met haar loop en ik ontmoet kennissen, dan weten de menschen meteen dat ik plan heb te trouwen."

Met verglaasde oogen staarde mevrouw op de eenvoudige kaarten.

Verloofd:

FRANK VAN HAEREN
Artiest
EN
ROSE MARIE GESINGER.

Amsterdam, Juni.
Geen receptie.

Dat was te veel, met het kaartje in de hand, en den zakdoek voor de

oogen, ging mevrouw van Haeren door de voorkamer, die echter ledig was zij moest de meisjes spreken en vond haar boven. Meta was boos maar Sophie gaf mama ongelijk.

„Frank was nu eenmaal artiest en artiesten doen alles anders, zelfs trouwen! Hij moest weten, wat hij deed! 't Was zeker een heel mooi meisje en dat ze nu niet precies van adel was, nu ja, dat kon zij niet helpen."

Maar Meta vond er slechts een ding goed aan, dat hij haar niet wilde presenteeren; zij wilde geen zuster hebben uit een kroeg; de arme jongen was zeker betooverd door de listen van een sirene uit de Jordaan, dat schepsel had 't er op aangelegd hem te vangen, want met al zijn praats was Frank toch nog zoo onnoozel."

Na dat mevrouw haar leed aan de meisjes had uitgeklaagd, voelde zij behoefte naar Henri te gaan; zij liet een rijtuig komen en reed naar de Keizersgracht, waar zijn kantoor en huis stonden.

Natuurlijk stoof Henri bij het hooren der ongeloofelijke mededeeling op; zijn vrouw kwam er bij en de oude mevrouw van Haeren had een kwaad halfuurtje te doorstaan.

Zij hadden het altijd gezegd, en mama bij tijds gewaarschuwd, maar nu gaf de uitkomst hun gelijk, in plaats van haar jongsten zoon behoorlijk te leiden, liet zij hem geheele vrijheid, nu zag zij waar die vrijheid op uitliep, een meisje uit een kroeg! Maar zij mocht in geen geval haar toestemming geven, neen in geen geval.

„Ach! wat helpt me dat?" zuchtte mevrouw van Haeren „wat helpt me dat? 't Maakt het schandaal nog grooter, dan trouwt hij met een akte van eerbied, ik zal voor het gerecht moeten komen en eindigen met toch maar toe te geven."

„Dat zou ik wel willen zien! In geen geval toestemmen; laat er van komen, wat wil, dan zijn wij ten minste voor de wereld gerechtvaardigd; en natuurlijk geen cent subsidie."

„En zijn vaderlijk erfdeel dan. Hij is minderjarig, hij zal 't opvragen."

„Ja en dat komt me in dezen tijd van malaise slecht te pas, het hem uit te keeren, maar dat hoeft hij niet te weten. Ik zal hem wel spreken!"

„O neen!" riepen beide dames tegelijk uit," doe dat niet, dat geeft toch niets!"

„En waarom niet? Omdat mama en de meisjes mij een lastige, Droogstoppel scholden, als ik een verstandig woordje tusschen al die artistieke nonsens probeerde te krijgen? 't Wijste wat ik nu doen kan is mijn handen in onschuld te wasschen en te zeggen: 't Gaat mij niet aan, vroeger hadden ze mijn raad niet noodig en nu de uitkomst mij gelijk heeft gegeven, help ik hen niet uit den modder."

„O Henri wat ben je hard" snikte mevrouw „geef me liever raad, wat moet ik doen?"

„Ik heb u mijn raad gegeven, uw toestemming weigeren."

„De knecht kwam met den post binnen; Henri wierp een vluchtigen blik

op brieven en couranten, en haalde met driftige beweging er een enveloppe uit.

„Zijn hand of liever zijn poot, want dat behoort ook tot de artistieke eigenaardigheden, alle letters half onderste boven te zetten, wat is 't? Jawel! Daar heb je 't! De verlovingskaart."

„Ik wist dat ze gedrukt waren, maar dat hij ze nu al rond stuurt."

„Laat zien, laat zien!" riep Louise „Rose Marie Gesinger! De naam is ten minste fatsoenlijk, wat zullen ze zeggen en Eugenie die zoo met hem dweepte."

„Product der hedendaagsche opvoeding" spotte Henri „Vrouw, vrouw! spiegel je aan je zwager en pas op je eigen jongens. „Als Pa nog geleefd had, was zoo iets nooit gebeurd. Verwen je kinderen, laat ze hun eigen gang gaan, later trappen zij je op het hoofd.'"

„Ik zie wel, dat je het er op gezet hebt mij mijn last nog zwaarder te maken" zuchtte mevrouw van Haeren opstaande, „'t eenige wat ik nog doen kan is naar mijn broer den dokter te gaan. Hij kan dat meisje, dat zei Frank ten minste! Maar hij is ook zoo'n rare, ik wed dat hij hun gelijk geeft."

„Als oom Theo, Frank gelijk geeft, dan heeft hij 't ook," vroeg Henri beslist, „en dan moeten we er ons bij neerleggen al vinden wij 't nog zoo ellendig!"

„Ik zou wel willen weten, aan wie hij die kaarten gestuurd heeft," zeide Louise, „hij kent de helft van onze kennissen niet eens."

„Des te beter," sprak mevrouw diep neergeslagen, „'t zal toch gauw genoeg rond zijn! De meid zal hem niet loslaten, dat begrijp je!"

IX.

Nergens echter bracht de verlovingskaart zulk een ontroering te weeg als in het huis der aanstaande bruid zelfs.

Rose Marie stond de karaffen achter het buffet af te stoffen, toen de post drie enveloppes binnen bracht; zij dacht dat het circulaires waren en liet ze liggen, maar het oog van Gesinger, die even uit was geweest viel er op, hij zag ze in en riep verbaasd uit:

„Wel hij laat er geen gras over groeien. Ik wist niet dat het al zoover was; hij had mijn toestemming als voogd toch wel kunnen afwachten!"

„Wat is er?" vroeg Rose Marie.

„Wel het bericht van je verloving!"

„Mijn verloving!"

Het kind moest zich aan het buffet vast houden anders was zij in elkander gezakt; Gesinger hield haar de kaart voor.

„Maar ik heb nog geen *ja* gezegd en ik wil 't ook niet zeggen. Ik laat me niet dwingen."

Zij rukte de kaart driftig uit zijn handen en scheurde haar in kleine stukken.

„'t Is ongehoord! Gisteravond heb ik 't hem nog gezegd, dat ik er geen zin in had en het niet wilde doen en nu . . . ."

„Hij begrijpt heel goed, dat het maar flauwe praatjes van je zijn en dat je niet zoo mal zult wezen om zoo'n partij af te slaan. Je moet het zelf weten, je herinnert je, wat ik je gezegd heb. 't Verveelt me voor jelui op te trekken, 't wordt eens tijd aan me zelf te denken; ik wacht maar op jelui vertrek om met juffrouw Bock te trouwen; zij heeft geld en is dol op mij! Wil je onder haar staan, dat moet jij weten, anders zend ik Jans naar een gesticht en jij moet zien waar je terecht komt!"

Rose Marie sprak geen woord; haar gelaat stond in vuur; zij zette de karafjes op hun plaats en liep de opkamer in.

Jans zat in haar gewoon hoekje wanhopig te schreien; zij had alles gehoord want Gesinger sprak altijd hard en ruw.

„O Roos, je meent het immers niet. Verbeeld je dat hij met dat wijf trouwt; dan is ons ongeluk niet te overzien of wil je mij naar een gesticht laten zenden? Dat had mama moeten weten."

„Maar Jans, ik kan toch niet met een gek trouwen, want een gek dat is hij; een verstandig mensch zendt toch geen verlovingskaarten rond vóór dat hij 't jawoord heeft. En hij wist niet eens mijn naam, hij denkt dat ik ook Gesinger heet!"

Het kind moest zich aan het buffet vasthouden.

„Maar je doet het toch! Hij is zoo'n nette jongen en zoo rijk! Er is anders geen middel om hieruit te komen. Och, doe 't dan om mij, als het niet om je zelf is!"

„Zij zal 't wel laten, het niet te doen," begon Gesinger weer, „ik zal 't je maar ronduit zeggen. De zaak verloopt en dat is jou schuld Roos, met je zure gezicht jaag je alle lui van hier. Nooit een aardigheid, altijd even bits, even snauwerig. Ga je gang maar! En nu is er een mijnheer, een deftige mijnheer liefst uit de Vondelstraat, die zoo mal is 't ernstig met je te meenen en die zou je de bons geven. Dat nooit, zei van Speyk! Je speelt nu maar „Aap wat heb je mooie jongen tegen hem! Maak geen spektakel over die kaart en houd het er voor dat je geëngageerd bent."

Rose Marie zuchtte diep, heel diep!

„Ach, wat doet het er ook eigenlijk toe of ik hier ongelukklg ben of ergens anders! Geluk is toch niet voor mij bestemd!" zeide zij.

Er kwam iets straks in haar gelaat, haar oogen staarden brandend en droog voor zich uit; Jans nam haar hand en voor 't eerst in vele jaren klonk haar stem vriendelijk en vleiend;

„Waarom zou je niet gelukkig worden, Roos? Je wordt nu een echte dame. Je krijgt mooie kleeren, een mooi huis, je hoeft niet meer in de herberg te staan, en ook ik zal 't goed hebben en ik zal nooit meer klagen over mijn ongeluk."

„Zal je dat heusch niet meer doen, Jans?"

„Neen, heusch niet! Ik beloof 't je heilig!"

Rose stond op en zeide dof:

„Dan is er niets aan te doen, dan moet het maar!"

Intusschen was Frank onmiddellijk na zijn gesprek met zijn moeder naar het station getramd en begaf zich naar Duinwijk; hij kwam er tegen zes uur aan en vond zijn oom niet t'huis.

Juffrouw Bol, wiens gunsteling hij was, dekte voor hem de tafel, warmde een paar kliekjes op, trok zelf een flesch wijn open en voorzag hem van cigaren nadat hij zijn maal geëindigd had.

Frank ging bij het zoogenaamde zeeraam zitten en verlustigde zich met het eeuwig wisselende spel der golven gade te slaan.

„Zonderling wat zij op die zee lijkt en die zee op haar," dacht hij en zoo verdiept was hij in dat gezicht, dat hij zijn oom niet eens hoorde binnenkomen; eerst toen zijn naam genoemd werd, sprong hij op.

„Wel Frank, wat verschaft mij de eer van je bezoek," riep Dokter Theo.

„Een nieuwtje oom, dat ik u vertellen wilde, vóór u 't van anderen hoort."

„En kom je daarvoor expres van Amsterdam, dat is heel beleefd. Wien gaat het nieuwtje aan?"

„Mij oom en niemand anders! Ik ben geëngageerd met Rose Marie...."

„Wat! Hoe kom-je daarbij? Je hadt me toch beloofd...."

„Geen liefdeshistorie met haar te beginnen. Dat heb ik ook niet gedaan; 't eerste lieve woordje moet ik nog met haar wisselen, maar ik heb haar voor dien tijd ten huwelijk gevraagd."

„En wat zegt je moeder er van?"

„Ma is natuurlijk niet in haar schik, zij kent haar volstrekt niet, maar dat doet er niet toe."

„En houd je veel van haar?"

„Ik oom? Dat weet ik niet!"

„En je wil haar trouwen!"

„'t Eene volgt toch niet uit het andere. 't Meisje trekt me aan, zij is anders dan alle andere vrouwen; meisjes, zoogenaamd van mijn stand vind ik onuitstaanbaar banaal en conventioneel. Zij is frisch, nieuw, oorspronkelijk; zij hoeft niet te spreken. Haar aan te zien is reeds een genot,

een genot vol afwisseling, en dat doet voor mij de deur dicht, ik heb haar noodig als model, en zij wil op geen andere manier voor mij zitten.

„En daaraan wil je dit kind opofferen?"

„Opofferen? Integendeel, ik wil haar redden uit haar omgang en ellendige omgeving!"

„Men trouwt uit liefde, uit convenance, zooals je wilt, maar niet uit philantropie of uit kunstzin. Ten minste dat deed men in mijn tijd niet, maar de wereld is in de twaalf jaar dat ik er uit ben zoo veranderd, dat ik er niets meer van begrijp. 't Is mij te hoog, veel te hoog, maar wat niet veranderd is, dat zijn de rechten van elke menschenziel en ik geloof dat je mooi op weg bent die van Rose Marie te verkorten. Vertel me alles!"

„Er is niets te vertellen oom, ik kon niet voort met mijn werk. Dat gezichtje van Rose Marie vervolgde mij overal, ik kon 't niet vasthouden op mijn papier, ik heb nu juist een onderwerp in 't hoofd, zoo echt typisch, „Rosa Marina" wilde ik het noemen, een zeegezicht, zee en vrouw moeten de zelfde stemming opwekken. Iets nieuws, iets zeer oorspronkelijks, beiden moeten vibreeren, of men haar aanziet of de zee, dat moet identiek zijn. Van beiden gaat licht uit! O 't is zoo vreemd, zoo origineel. Ik ben zeker 't zal lukken en 't zal een knap werk worden! maar ik had haar noodig om te poseeren, en ik kon haar niet krijgen hoeveel ik ook bood. Zij wou niet voor model spelen, zeide zij!"

„Flink, ferm! Dat had ik juist van haar gedacht!" sprak de dokter met een tevreden glimlach.

„En ik werd radeloos! 't Werk wou niet vlotten en toen kwam 't in eens bij mij op. Waarom zou ik haar niet trouwen? 't Is in het belang mijner kunst. Zij is een meisje als elk ander, maar voor mij schatten waard, want nooit zag ik zulk een physionomie beter in staat om alle sentimenten en sensaties uit te drukken."

„En daarvoor trouw je, 't is schandelijk!"

„Maar oom!"

„Ja zeker, en heeft zij je lief?"

„Dat heb ik haar niet gevraagd."

„Dan zeg ik je dat het een dubbel schandaal is, als je haar moreel dwingt je te trouwen om uit haar omgeving verlost te raken."

„Is dat geen goede zijde, oom? Zij komt er uit ten minste."

„En wat zijn je plannen? Hoe wil je haar behandelen."

„Wel oom! Heel goed! Ik ben niet in staat een vlieg kwaad te doen, en ik zal haar een prettig leven bezorgen. Wij zullen ergens gaan wonen, waar 't voor mijn studiën 't geschikste is; ik denk, zoo lang ik met Rosa Marina bezig ben aan zee en later misschien in Laren of zoo iets. Ik hoop maar dat mama spoedig haar toestemming geeft, dan kunnen wij spoedig trouwen.

„Maar het kind moet zich toch een weinig kunnen vinden in haar nieuwen kring. Je moet haar onder menschen brengen en wat laten leeren."

„Dat hoeft niet oom! Ik wil haar niet geleerder of beschaafder hebben. Zij

zou er haar oorspronkelijkheid door verliezen en dan heb ik er niets meer aan. Zooals zij nu is, heb ik haar noodig...."

„Frank," zeide de dokter ernstig. „Je vergeet dat je niet van een dier spreekt, een lief, mooi katje, maar van een mensch met een onsterfelijke ziel, een ziel waarvoor hij verantwoordelijk is tegenover zijn Schepper? Een ziel, die je niet tot speelpop mag gebruiken, als een middel om een gezicht mooier te maken of interessanter! 't Is een gevaarlijk, en onzedelijk spel, dat je met dit weerlooze kind spelen wilt, en ik durf het gerust zeggen 't is een verachtelijke streek!"

„Oom, u is in de war!"

„Neen, ik spreek hoog ernstig. Jij hebt van jongs af het leven opgevat, als een komedie, als een pretje, je weet niets, noch van plichten, noch van rechten, noch van verantwoordelijkheid. Je hebt plezier in schilderen gekregen, je hebt veel over kunst gehoord en gelezen, nu verbeeld jij je dat je talent hebt. 't Kan ook best wezen, ik spreek het niet tegen, en nu meen je, aan dat talent alles te kunnen opofferen! 't Heeft je geld gekost, je moeder betaalde het geduldig. Je hebt gereisd en geleefd alleen om impressies te kunnen opdoen en nu heb je een onschuldig kind noodig. Je kunt op geen andere manier haar in je atelier krijgen, nu besluit je in onbegrijpelijke lichtzinnigheid, haar leven vast te leggen. Zij neemt je uit nood, en van dien nood maak je misbruik, dat is laag, dat is gemeen!"

„Oom!"

„Ja zeker, dat is 't! Jelui jongelui van den tegenwoordigen tijd hebt afgerekend met allerlei ouderwetsche dingen, godsdienst, plichtbesef, eerbied voor je ouders, voor vrouwen en kinderen. Zeker, wij waren vroeger ook niet allen heilige boontjes, alles behalve! Maar als wij verkeerd deden, dan wisten wij 't en vroeg of laat werden wij wakker, en zagen het in, maar jelui stopt alle gaatjes van je ziel toe of liever je doet eenvoudig of je geen ziel hebt. Je lichaam, je hersens die zijn je genoeg, pas op jongen! er komt een oogenblik, dat die ziel zich niet langer laat opsluiten, dan breekt zij los, dan laat zij zich voelen en komt op voor haar geschonden rechten, dan laat zij zich niet meer het zwijgen opleggen. Zij vervolgt je dag en nacht. Jij meent buiten haar om te kunnen handelen maar dan zal je voelen dat zij er is, dat zij eigenlijk de mensch in je is, en niet dat vod van een lichaam waarvan je alle eischen inwilligde en dat met kunst en vlugwerk in orde moet gehouden worden. O' je zult het voelen en dan is het te laat, en niets helpt meer, niets!"

De dokter had met een vuur gesproken, als niemand ooit in hem zou vermoed hebben, de aderen van zijn voorhoofd zwollen op, zijn borst hijgde. Frank zag dat wat hij sprak uit het diepste van zijn wezen opwelde en het hem zware pijn deed, het te uiten.

Hij liet het hoofd als vermoeid op de hand vallen en Frank zag hoe hij haperde.

„Het skelet rammelt, ik hoor 't, was alles wat de kunstenaar dacht."

„Maar oom," zeide hij kalm, „de kunst is iets hoogers, een trek naar het ideale."

„Houd op met je idealen. Nu praat je over idealen en anders weet jelui moderne artisten niet, hoe jelui op dat ideaal zult smalen. Het ideaal! Waar zit dat aan vast, als jelui de ziel wegloochent?"

„Een dokter die voor de rechten van de ziel uitkomt, een anachromisme in onzen tijd?"

„Des te erger. Er is zeker een tijd geweest, dat ik er ook op pochte nooit met mijn scalpel op de ziel te hebben gestooten, maar ik weet het nu beter, ik heb 't anders geleerd en ik voel 't genoeg. Wij hebben iets hoogers in ons, een beter, een heilig ik, dat zich niet laat uitdooven en niet laat verstikken. Gooi er asch op en slijk en goud wat je maar wilt, eens komt zij door alles heen! Denk daar aan Frank, ik waarschuw je bijtijds, je stopt haar toe met je verf en je penseelen en niet alleen je eigen ziel maar die van dat lieve, reine kind, welke uit haar oogen spreekt, uit haar oogen schittert, zoo vol goedheid en onschuld wil je verspelen. Pas op, weet wat je doet, het zal je eens kunnen berouwen en dan zal een leven zonder geluk, zonder genot, vol plichten en toewijding nog niet voldoende zijn om goed te maken, wat je in een onzalig oogenblik deed."

De dokter liet het hoofd op de hand vallen.

„Oom," zeide Frank opstaande, „nu u zoo tegen mijn plan uitvaart, zal ik maar niet voor den dag komen met het verzoek dat ik u doen wilde?"

„En dat is?"

„Mijn meisje wil ik zoo gauw mogelijk aan haar omgeving onttrekken en ik weet niet, waar ik haar brengen kan; bij ons komt zij niet over den drempel, als mama het niet verlangt. Ik had u willen vragen of zij en haar zusje bij u konden blijven tot haar huwelijk."

„Waarom?"

„'t Wordt voor mij een kostbare geschiedenis; ik moet den vader schade-

loos stellen, het zusje onder dak brengen en voor hun en mijzelf zorgen."

„Ik heb er geen idee in."

„Ik had gehoopt, dat u mij helpen wilde. U had zoo'n sympathie voor die kinderen toen ze hier logeerden."

„Zeker, en die heb ik nog, maar voor jou plan heb ik volstrekt geen sympathie. Wanneer je genegenheid voor dat meisje had opgevat en je wilde met haar trouwen om met haar een gewoon, al was 't dan ook eenvoudig leven te leiden, dan zou ik je de hand boven het hoofd hebben gehouden, zelfs tegenover je moeder en Henri; ik zou er offers voor over hebben gehad, maar nu . . . ."

„Oom, ik begrijp u niet. Wil ik dan Rose Marie per se ongelukkig maken. 't Is toch waarlijk geen misdaad, dat ik het gezicht van mijne vrouw tot model wil nemen. Vindt u dat zoo erg?"

„Ik vind het erg, dat je haar als speelgoed wilt gebruiken en voor meer niet. Wanneer je haar tot je vrouw, waarlijk je vrouw wilt maken, dan moet je wenschen dat zij ook door je omgeving gezien en gerespecteerd wordt. Daartoe is noodig dat ze meer leert, dat zij in beschaafder kringen komt."

„Maar oom, mijn vrouw is niet bestemd om in de wereld te schitteren maar om mij . . . ."

„Tot model te dienen. Jawel, je denkt alleen aan jezelf en dat is je grootste fout. Als mevrouw Van Haeren heeft Rose Marie recht op een eerbiedige behandeling van je familie en die zal zij nooit krijgen als je 't op deze wijze aanlegt, als jij je moeder dwingt haar toestemming te geven of anders tot een zoogenaamde akte van eerbied — die men liever van oneerbiedigheid moest noemen — over te gaan, als jij er als 't ware groot op gaat een meisje te trouwen uit een kroeg. Jij slaat de wereld in het gezicht maar de klap komt op het meisje neer, en je deed beter haar over te laten aan haar lot, hoe somber en treurig dit ook moge zijn. De verantwoordelijkheid daarvan komt dan niet op jou terug ten minste!"

„Dus oom, u bemoeit er zich niet mee!"

„Volstrekt niet, zooals de zaken nu staan in geen geval."

„En als mama nu bij u komt? Ik heb haar gezegd dat zij bij u informaties kan nemen. Wat zal u haar zeggen?"

„Wat ik jou gezegd heb. Niets meer en niets minder."

„Dan groet ik u oom!"

„En ik groet je terug neef!"

Zoo gingen zij van elkander.

Juffrouw Bol ergerde zich.

„En laat u nu uw neef zoo alleen in den donker heengaan? Hij had even goed hier kunnen blijven."

„Dat had hij ook, als hij wilde."

„Maar heeft u 't hem gevraagd?"

„Neen, dat geloof ik niet!"

„Dokter heeft weer een van zijn buien," gromde juffrouw Bol, die nooit

aan buien leed en in de keuken haar leed verzette door Truitje eens weer flink de les te lezen, wat zij in lang niet gedaan had en het kind volgens haar brood noodig had.

De dokter kon niet tot rust komen, binnen; hij nam zijn hoed en ging naar het zeestrand; het gesprek met Frank had hem geweldig aangegrepen. 't Was een heerlijke avond, de maan scheen hoog in den hemel en myriaden van vonkjes trilden op de golven, die er uitzagen als een in duizend plooien dansend zilverkleurig kleed.

Dokter Adrichem stond stil en zag peinzend naar de beide oneindigheden, die zich in elkander spiegelden, zich in de verte schenen te vereenigen en toch zoover van elkander verwijderd bleven.

„'t Is jammer! bitter jammer!" mompelde hij, „ik had er mij mee moeten bemoeien, die ellendige gemakzucht is er oorzaak van. Struisvogelpolitiek! Ik ben in dit kringetje gewoon. Er buiten gaan, kost mij ontzaglijke moeite. Nu kan ik er geen einde aan maken. Haar spreken, haar vragen òf zij het doet uit eigen beweging, dan wel omdat zij niet anders kan! Heb ik er nog wel recht toe? Misschien ware 't beter geweest, als ik niet botweg had geweigerd haar te ontvangen, dan zou er misschien wat aan te doen zijn geweest. Morgen komt Suze hier huilen en wat moet ik haar zeggen? Zij zal er geld voor over hebben, het meisje af te koopen. Zal ik het aanraden? Neen, ik had 't eerder moeten doen! Nu is 't te laat. Zij moeten

't Is jammer... bitter jammer...

de gevolgen dragen van hun handelingen! Dat moet ieder en dan zullen ze zelf voelen hoe zwaar 't is, hoe ontzettend zwaar!"

Hij nam zijn hoed af en woelde met de handen door zijn dikke aschgrauwe haren.

„Arm kind! arm kind! Zij had beter verdiend, en 't is mijn schuld! Ik had er vroeger tusschen moeten komen, dat is zeker, maar nu is 't misschien beter zoo, voor hem en voor haar!"

Het was laat vóór dat de dokter t'huis kwam; juffrouw Bol sliep ten minste al sints lang den slaap des rechtvaardigen, toen hij door de geopende deur het huis weer betrad.

X.

Rose Marie gaf haar jawoord, de gedrukte verlovingskaart in haar hand; met de gelukkige veerkracht in haar karakter nam zij de zaak, zoodra deze beslist was, van de beste zijde op, verheugde zich in het onverstoorbare goede humeur en de buitengewone lievigheid van Jansje, maakte plannen voor de toekomst en kwam tot het besluit dat het best mogelijk was, dat zij nog zeer gelukkig met Frank kon worden; daartoe was 't in de eerste plaats noodig dat zij een goede vrouw voor hem werd, welnu! Dat wilde zij ook wezen, alles zou zij doen om hem gelijk te komen, om een vrouw te worden, voor wie hij zich niet behoefde te schamen.

Zij deed haar best om van hem te houden en als hij slechts eenige moeite gedaan had om haar hart te winnen zou 't hem zeer gemakkelijk zijn gevallen; haar ziel toch was vol liefde en zocht slechts een voorwerp om ze daarover uit te storten. Jansje was lastig, kribbig, onbeduidend en toch was zij innig aan haar gehecht en het kostte haar geen moeite alles voor het kind te doen.

„'t Is het eenige, dat ik heb, mijn zusje" placht zij te zeggen.

Frank zocht echter haar liefde niet; het was een zonderling engagement; hij kwam niet eens alle dagen haar halen om te wandelen.

Nooit wilde hij in de opkamer „gezellig zitten," altijd moest hij met haar uit; dan liepen zij gearmd de straten door, hij sprak niet veel en als hij iets zeide, was het iets over kunst, over een mooi punt op de grachten, een geestig inkijkje onder de bogen der bruggen, over een fraai effect zon- of maanlicht. Zij wandelde langs de Handelskade en Rose Marie bleef dan dikwijls stilstaan, vol bewondering over de fijnen, wazig blauwen glans, die alles overtoog, boomen, huizen, water, schepen en alles in een tooverachtig licht hulde. Zij had slechts gevoel voor schoonheid en licht.

„Zie je dat Frank," vroeg zij „vind je dat nu niet heerlijk?"

„Och" was zijn antwoord en haalde de schouders op; maar op mistige dagen wanneer de nevel alle omtrekken, afwischte, alle voorwerpen tegen den mat grijzen achtergrond wegdoezelde, den horizont verkleinde, alles meer deed raden dan zien, raakte Frank in verrukking en bleef soms een kwartier in den koelen natten mist staan, zonder dan soms een woord te spreken.

„Prachtig... intens... wat een diepte van toon, wat heerlijke gamma's van wit en grijs!"

En als de avond viel en de lantarens ontstoken werden en tusschen de

witte wolken gloeiden als gouden sieraden tusschen watten gelegd, en de roode en groene tramlichten wandelende robijnen en smaragden geleken dan drukte hij haar hand en riep:

„Dat is immers, veel, veel mooier dan die banale zon."

„Neen," antwoorde het meisje, „ik houd veel meer van licht en van dag."

„Och kind" zeide hij medelijdend en het gesprek was uit.

Aan een enkel punt klampte Rose Marie al haar hoop voor de toekomst vast; een herinnering behield zij met kracht in haar geest. Het was haar eerste ontmoeting met Frank.

„Toen heeft hij toch gedaan als een gewoon, als een vriendelijk mensch" zeide zij tot zichzelf „ik begrijp niet veel van hetgeen hij nu wil, maar dat bewijst toch voor zijn goed hart."

Goed was hij anders genoeg voor haar; 't eenige wat haar hinderde was dat zij nooit iets van hem wilde aannemen, geen kleederen, geen geld, niets.

Voor alles, wat hij aan Jans wilde geven aan lekkernijen, toonde zij zich dankbaar, maar voor zichzelf weigerde zij alles. Zij stond er op uit het huis van haar stiefvader te trouwen.

„'t Is geen mooi huis maar 't is toch niet ontfatsoenlijk," zeide zij. Raadgevers had zij niet, maar haar fijn instinct ried haar steeds juist aan, wat zij doen of laten moest.

Frank vond haar overdreven, dwaas, maar hij kon haar tot geen andere gedachten brengen.

„Van mijn aanstaande neem ik niets aan," zeide zij, „'t zou mij verplichtingen geven tegenover u en die wil ik niet hebben."

Diep griefde het haar, dat hij er niet aan scheen te denken haar aan zijn familie voor te stellen; toen zij er eens zeer bescheiden over sprak, antwoordde hij:

„Maar kindlief! dat is immers niet noodig. Waartoe zou hèt dienen? Je trouwt mij en niet mijn familie."

„En vindt je mama het dan goed!"

„Zij geeft haar toestemming en dat is voldoende."

„Maar zal ik haar niet leeren kennen." En je zusters ook niet?

„Als zij er niet naar vragen, wel neen!"

„Och Frank!" zuchtte zij „'t is zoo'n vreemd huwelijk. Zou Gods zegen er wel op rusten?"

„Hij glimlachte."

„Wat ben je toch naïf, maar zoo heb ik je heel graag. Je moet natuurlijk wezen, precies zooals vroeger, nu eens lachen, dan bedroefd kijken of boos maar geen gelegenheidsgezichten trekken, hoor!"

Zij lachte een weinig pijnlijk en durfde niets meer zeggen; iets later vroeg zij:

„Nu wordt Dokter Adrichem ook mijn oom, niet waar Frank?"

„Ja zeker!"

„En wil hij mij ook niet ontvangen?"

„Neen, hij keurt mijn plan geheel af."

„Hij ook al? Ik dacht nog al dat... dat hij mij een beetje lijden mocht."

Frank zweeg; zij droogde haar oogen af.

„Ben je aan 't huilen?" vroeg hij, „wat scheelt je?"

„Och, ik vind het zoo naar op die manier in de familie te komen En toch als Mama geleefd had en mijn eigen vader zou ik me niet behoeven te schamen. Wist je mijn naam nu al, Frank?"

„Heb je mij dien al gezegd?"

„Ja zeker, maar je hebt het weer vergeten. Mijn papa was Luitenant ter Zee, dat is toch een mooie betrekking en hij heette: Doremael van Asperen."

„'t Kan me niets schelen, kind! Je moet mij je papieren eens meegeven, Rose, dan zullen wij de volgende week aanteekenen."

Hoe dichter de dag kwam, hoe meer Rose Marie's hart inkromp. 't Ging alles zoo vreemd en zonderling toe; mevrouw van Haeren gaf haar toestemming per notarieele akte en ging met haar dochters naar Parijs. Henri liet niets van zich hooren en de getrouwde zuster evenmin. Van oom Theo had hij ook niets meer vernomen; zijn moeder en Henri waren er geweest en na dat bezoek had zijn moeder schreiend en zuchtend beloofd haar toestemming te geven, maar tevens verklaard zich niet met zijn meisje verder te willen inlaten. Toen echter de notarieele akte opgemaakt werd en natuurlijk Rose Marie's echte naam moest worden opgegeven, zette mevrouw Van Haeren groote oogen op.

„Maar dat kind is van goede familie!" riep zij uit. „Dat zijn de Doremaels van Asperen uit Nijmegen en uit België heel deftige menschen en ook de moeder schijnt van heel goede afkomst geweest te zijn. Dat zij zich mistrouwd heeft, kan het kind niet helpen; wanneer Frank het toch anders had aangelegd, wanneer hij 't meisje nu uit die omgeving bij ons had gebracht, wanneer hij nu vertrouwelijk met mij had gepraat, we zouden 't meisje wat gecivilseerd hebben, want Doremael van Asperen dat is een naam, dien je noemen kunt."

Maar Frank, met wien zij over de zaak nog eens praten wilde, verklaarde ronduit dat hij zijn meisje niet in dezen kring vol conventioneele vormen en banale begrippen wenscht te brengen; zij zou dan worden als de rest en dan was er voor hem alle aantrekkelijkheid af.

Het huwelijk had dus in allen eenvoud plaats; het bruidje had een eenvoudig eigengemaakt zwart kleedje aan; 's middags vertrokken zij naar Den Haag, waar Frank zich wilde vestigen en de geheele gracht had er plezier in — zij waren met hun drieën. Jansje vergezelde hen.

Frank bracht zijn jonge vrouw en schoonzuster in een paar kamers, die hij „binnenshuis" had gehuurd in een der nieuwe buurten; er was een mooie ruime kamer bij, welke hij voor atelier inrichtte.

„Nu vraag ik maar een ding van je Rose" zeide hij, „dat ge je op je gemak stelt en heel, heel gewoon doet.

De eerste indrukken, die Rose Marie van haar leven als getrouwde vrouw

ontving waren niet onaangenaam. Zij was den heelen dag bijna alleen met Jansje want Frank ging aan zee schetsen nemen. De kamers waren net gemeubeld en zij hadden niets te doen, eten, bediening, alles werd hen verleend. Rose Marie zocht en vond ook werk, de stille nette omgeving deed haar goed; zij dacht met een siddering terug aan de onwelriekende gracht met haar bloemennaam en aan de ruwe tapperij, waar zij, de dochter van een zeeofficier voor elken werkman achter de toonbank klaar moest staan.

Jansje sprak telkens haar tevredenheid uit, en met geen mogelijkheid zou zij kunnen opgeven, wat haar ontbrak; Frank ging zijn eigen weg, hij kwam soms eten, soms ook niet; hij sprak weinig en was altijd in gedachten. Rose Marie kwam hem steeds vriendelijk tegemoet en verhaalde hem dan allerlei kleine voorvallen uit haar beider leven; hij luisterde zeer afgetrokken.

„Scheelt er iets aan?" vroeg zij dan bezorgd.

„Neen Rose, neen! maar ik denk aan mijn schilderij, ik heb al mijn vermogens noodig om inwendig te zien, spoedig zal ik je lastig moeten vallen."

Hij had zijn album vol krabbels van de zee, die hij te Scheveningen ging bestudeeren; soms nam hij zijn vrouw mee en wandelde met haar langs het strand; het was September en dikwijls slecht weer, het badseizoen liep ten einde en de gasten gingen heen. Rose Marie had zoo gaarne eens met haar man over gewone dingen gesproken, maar hij ging op in zijn luchten en tonen, in zijn stemmingen en kleuren.

„Is er dan niets belangrijker in de wereld als dat schilderij" vroeg zij zich zelf af en dan zag zij hem van ter zijde aan en dacht dan hoe heel anders het zou wezen als Frank niet altijd bezig was met zijn kunst maar ook met haar.

Wanneer hij haar aanzag, dan wist zij dat hij haar gelaat bestudeerde enkel voor zijn schilderij; wanneer hij naar haar luisterde dan wist hij nauwelijks wat zij zeide maar teekende in gedachte elke verandering van haar bewegelijk gelaat op. Zij voelde het meer dan zij het begreep en er ontstond in haar ziel een gevoel van vernedering dat haar steeds kwelde.

„Ik ben zijn model en anders niets!" zuchtte zij vol bitterheid en zij begreep nu meer, wat zij reeds wist, „ben ik daartoe op de wereld?"

Haar eenige voldoening was Jansje tevreden te zien; maar ook deze tevredenheid duurde niet lang, toen het bultje zich gewend had aan een regelmatig leven, aan goed eten en drinken begon de onvoldaanheid haar weer te kwellen. Zij wilde uitgaan, meer van den Haag zien; zij klaagde Frank haar nood en hij zeide onverschillig:

„Neem een rijtuig! Ga uit!"

De beide zusters maakten toertjes, maar ook dit gaf Jansje niet lang voldoening; zij begon te klagen over pijn in de borst en in den rug; zij moest komedies zien, naar concerten gaan en ook hierin stemde Frank toe.

Hij geleidde de meisjes waar zij heen wilden. Soms bleef hij naast haar zitten, altijd met zijn schetsboek in de hand bleven zijn oogen gevestigd op Rose Marie's gezicht, waarop alle indrukken, die zij ontving, als in een spiegel weerkaatsten; zij merkte het echter en raakte verlegen.

„Och denk niet aan mij! Ik bid je! Blijf zoo!" fluisterde hij haar toe, maar zij dacht steeds aan hem en alles wat zij hoorde of zag, liet haar nu onverschillig.

Haar hart bleef ontzettend ledig; vroeger had zij den heelen dag veel te doen; haar leven was onaangenaam, maar de tijd vloog om, meer was er eigenlijk niets, wat hem hinderde; maar het scheen of de uren voorbijkropen. Zij las haar zuster voor, zij deed handwerkjes maar dat verkortte die eindelooze uren niet.

Ten laatste nam zij een vast besluit en kocht allerlei studieboeken, fransche en engelsche thema's, geschiedenis, aardrijkskunde, van alles.

Zij had een buitengewoon helder verstand en zij begon het leeren met ware geestdrift; zij begreep alles zoo gemakkelijk, nu had zij iets wat haar bezig hield, wat haar te denken gaf. Eenige dagen lang scheen zij geheel de oude, haar oogen schitterden, haar lach klonk weer als van ouds. Maar het duurde niet lang.

Zij studeerde terwijl haar man uit was; Jansje pruttelde, zelf kon het kind zich niet bezighouden en 't ergerde haar dat haar zuster zoo ingespannen werkte; een aanbod van Rose Marie om samen te leeren wees zij met verontwaardiging van de hand.

„Wat had zij met al die malle fratsen te maken? Zij kon lezen en haar naam zetten, dat was voldoende."

Eens echter terwijl zij met hun drieën aan tafel zaten, begon zij luid te klagen.

„Ik heb niets meer aan Roos, nu zij geleerd wil worden. Frank, vind je dat goed, dat zij den heelen dag zit te suffen over boeken."

„Suffen over boeken, wat zijn dat voor boeken, Rose?"

Het vrouwtje bloosde sterk.

„Och Frank," antwoordde zij, „ik wou zoo graag Fransch leeren en geschiedenis en aardrijkskunde. Ik ben zoo vroeg van school gegaan, en daarom zoo erg dom."

„Nu, dat is volstrekt niet noodig! Ik ben tevreden over hetgeen je kent en wil je niet geleerder hebben; daarbij zal je er toch niet mee voort kunnen gaan, want morgen begin ik met mijn schetsen naar je figuur. Met mijn zee ben ik klaar."

„Och Jans," zeide Rose Marie toen zij alleen waren verwijtend tot haar zuster, „waarom heb je hem dit nu gezegd."

„Omdat ik je zoo vervelend vind met jou geleerdheid en ik wel weet dat hij 't ook niet graag heeft."

„Dat was juist een reden om mij niet af te vallen. Ik had er zoo'n plezier in!"

Van dien dag begon eigenlijk Rose Marie's toekomstige levensbestemming; in de holle kamer, waar geen andere meubels waren dan Frank's schildergerei en een menigte half of kwart voltooide en even aangevangen doeken bracht zij voortaan haar dagen door.

Met een geduld, dat Rose Marie bewonderenswaardig en onbegrijpelijk voorkwam, nam hij telkens en telkens schetsen van haar in alle houdingen.

„Zie nu eens vroolijk!" riep hij haar toe.

Zij deed haar best hem te gehoorzamen.

„Neen, zoo niet, dat is gemaakt! Lach nu wat!"

Zij lachte.

„Is me dat een lach, dat is een grimas! Kijk wat vriendelijker!"

Eens terwijl zij met hun drieën aan tafel zaten begon Jansje te klagen.

Dikwijls wilde het niet lukken; Frank werd boos, Rose Marie begon te schreien, dan wierp hij krijt en papier weg en liep heen. Spoedig kwam zij hem ootmoedig weer te gemoet en vroeg vergiffenis.

„'t Zal morgen beter gaan, maar ik kon er waarlijk niets aan doen," zeide zij.

„Waarom niet? Is 't dan te veel wat ik van je vraag! Is het zoo moeilijk om je in de stemming te denken, die ik verlang?" In Duinwijk kon je het zoo goed. Zeg mij of je iets wenscht, of je iets ontbreekt, zeg het me gerust. Moet Jans iets hebben? Koop het dan toch!

„Och Frank, je bent zoo goed en ik zal wel mijn best doen!"

Den volgenden dag deed zij wat zij kon. Zij wilde aan iets aangenaams denken, maar wat zou dat nu zijn; voor zoover zij zich herinnerde was er niets in haar verleden, dat haar aangenaam stemde, alles was even treurig; daar klonk een orgel in de verte en speelde „Der schöne blaue Donau," er trilde iets in haar, zij lachte en lachte, Frank knikte.

„Juist dat is 't! Blijf zoo een oogenblik! Nu weet ik wat ik doen zal; ik zal een draaiorgel aanschaffen."

Zij lachte voort en hij was tevreden.

Zoo ging het dag aan dag, uren lang. Rose Marie liet hem geduldig begaan; toen de schetsen af waren begon hij met zijn schilderij.

„Rosa Marina! dat zal ons beiden beroemd maken," zeide hij „ze zullen over mij spreken, of zij boos op mij worden of mij ten hemel verheffen, 't kan me niet schelen, maar mij opmerken, dat zullen en moeten zij!"

Hij begon met koortsachtige kunst te werken en na eenige dagen kon men tusschen de vele penseelstreken en vlakken iets onderscheiden, wat zee, wat lucht en wat strand moest beduiden. Op het strand zou dan een vrouwenfiguur zitten; vaag en onbestemd kwamen de omtrekken reeds te voorschijn; telkens en telkens wischte Frank uit of schilderde het over.

Wanneer Rose Marie een geheele morgen geposeerd en gehoorzaam al zijn vingerwijzingen gevolgd had, wierp hij plotseling zijn palet neer, streek met zijn dik in de verf gedoopt penseel over hetgeen hij gewerkt had en riep uit.

„'t Gaat van daag niet, zoo zit je al te theatraal!"

Jansje verveelde zich bitter onder deze lange séances; zij verlangde een gezelliger omgang; gelukkig waren er een paar andere commensalessen, die niets te doen hadden en haar gezelschap kwamen houden.

Rose Marie begon er echter slecht uit te zien; zij voelde zich onvoldaan; de verveling, het nietsdoen, het gedwongen zitten uren lang in het atelier, dikwijls voor niets drukte haar zeer. Zij zweeg, maar haar gedachten werkten altijd door, zij deed zich zelf allerlei vragen, haar ziel werd ernstiger, haar geest rijper; en vandaar dat ook haar gelaat niet meer zoo ongekunsteld als vroeger al haar gewaarwordingen weergaf. Zij had slechts éen genot, haar studiën; maar slecht met de grootste moeite kon zij daaraan een uurtje wijden. 's Avonds als zij alleen was bleef zij nog een paar uren werken; dat verfrischte haar geest; dat ontspande haar na het geestlooze leven van den dag.

Maar ook dit mocht niet lang duren; Jansje begon in het midden van den winter te sukkelen en leed aan slapeloosheid; als een ondeugend kind dwong zij haar zuster bij bed te zitten zonder iets te doen.

„Ik zal 't Frank zeggen!" dreigde zij dan.

Hij maakte haar dikke haren los.

Frank ging veel uit; hij had verscheidene vrienden, schilders als hij, maar hij bracht hen nooit t'huis; ontmoette hij hen wanneer hij met zijn vrouw wandelde, dan bleef hij nooit staan om met hen te spreken. Een enkelen keer had iemand hem aangehouden en toen stelde hij haar eenvoudig voor als:

„Mevrouw van Haeren."

Rosa Marina vorderde langzaam; dikwijls deed hij in dagen daar niet aan, maar begon andere doeken, waarvoor zijn vrouw echter steeds als model dienen moest; dan was het weer als een zigeunerin dat hij haar schilderde en costumeerde haar in dit karakter, dan als liefdezuster, een anderen keer als visschersvrouw. Spoedig was het atelier vol met doeken, waarop begonnen schetsen stonden Rose Marie in verschillende poses; voor elk moest zij niet alleen het costuum aantrekken maar ook het karakter uitdrukken door haar gelaat en houding.

Het viel haar hoe langer hoe moeilijker hem tevreden te stellen; hoe meer hij haar toeriep natuurlijk te zijn, hoe gedwongener haar houding en vooral de uitdrukking van haar gelaat werd.

„Ik kan niets met je beginnen," zeide hij boos, je maakt me zenuwachtig.

„Maar Frank," sprak zij half schreiend. „'t is zoo moeilijk om mij telkens op commando in de eene of andere stemming te verplaatsen."

„En wat doen de actrices dan anders?"

„Ik ben geen actrice en zou het ook nooit willen zijn."

„Niemand verlangt dit ook van je! Is 't nu zoo moeilijk te lachen en vroolijk te zien?"

„Als ik er geen lust in heb, ja!"

„Maar waarom heb je er geen lust in? Ontbreekt je iets? Zeg het me ronduit! Een Niobe of Magdalena gezicht dat kan je goed trekken. Laten we dat eens probeeren, kom hier!"

Hij maakte haar dikke haren los, liet het over haar schouders golven, ontblootte haar armen, sloeg haar een grauwen doek om borst en hals, en liet haar toen een half knielende, half liggende houding aannemen.

„En zie nu zoo bedroefd mogelijk!"

Rose Marie trachtte het te doen, maar eensklaps begon zij hartelijk te lachen en hij liet van schrik zijn penseel vallen.

„Wat is er nu weer?" vroeg hij boos.

„Och, niets Frank! Neem me niet kwalijk, maar ik vind me zoo gek er uitzien in deze lorren; ik kan 't niet helpen."

„Je kunt niets helpen maar je legt het er op toe om mij te trèteren. Er is niets vandaag met je te beginnen. Ga maar heen!"

„Och Frank, neen, probeer 't nog maar eens!"

„Neen, ik kan vandaag niet meer werken. Je plaagt me."

„Heusch niet, maar geloof me, ik kan zoo niet in eens lachen, dan boos of bedroefd kijken op je bevel. Als ik iets voel, dan vertoon ik 't ook op mijn gezicht."

„Ga maar heen! 't Is genoeg!"

Nu begon zij te schreien; hij nam haar bij de schouders, duwde haar de deur uit en draaide den sleutel om.

„Wat ben ik begonnen! Wat een dwaze, dwaze streek?" mompelde hij. „Oom had gelijk!" (*Wordt vervolgd.*)

DE HOORNBLAZER VAN LAMHASAN.

DOOR

J. R. JACOBS.

Kapitein-Adjudant.

Zooals ieder weet, vindt de vasthoudendheid van den Atjeher en zijn verzet tegen onze macht de hoofdoorzaak in het boschrijke en bergachtige van het terrein. Wel hebben bijl en houweel, vuur en springmiddelen binnen onze tegenwoordige geconcentreerde stelling en in de onmiddellijke nabijheid daarvan veel aan het bedekte van het terrein veranderd; wel heeft men daar nu opene streken, waar weleer het vrije uitzicht belemmerd werd door dichte bosschen; wel snort de stoomwagen in dat gedeelte van Groot-Atjeh van post tot post, doch daarbuiten aanschouwt men nog hetzelfde natuurtafereel van jaren geleden.

De lezer zou zich hiervan kunnen vergewissen, wanneer hij eene wandeling maakte over Pakan-Badak naar Boekit-Seboen. Hij zou evenwel niet ver komen, want dat gedeelte hebben wij weder prijs gegeven, tengevolge van onze tegenwoordige positie op Atjeh.

Daar zijn treurige tafereelen afgespeeld, daar is stof geleverd voor veel drama's; daar heeft het bloed gestroomd van tal van Nederlandsche onderdanen, daar heeft het Indische leger zwaar geofferd.

Daar viel ook menig Atjeher; vriend en vijand gaven er den doodsnik; daar hebben kanongebulder en geweervuur, klewang en bajonet de hoofdrol gespeeld, de sawah is er gedrenkt met menschenbloed. Doch daar toonde ook menig officier, menig soldaat, welk moedig hart in zijn boezem klopte; er werden schitterende bewijzen gegeven van oud-nederlandsche dapperheid, van verknochtheid aan het Oranjevaandel, van liefde voor Neêrlands Vorstenhuis.

Ook Leonardus Albertus Zwaan was op dien grond in de gelegenheid te toonen, waartoe hij in staat was, wanneer hij zich met Neerlands vijanden mocht meten. Zwaan was geen legeraanvoerder, hij was geen officier, geen onder-officier, geen korporaal, ja zelfs geen soldaat in den eigenlijken zin van het woord; hij was eenvoudig . . . . hoornblazer.

„Een hoornblazer" hoor ik u vragen. Een man zonder bajonet, zonder geweer, kan die zulke bewijzen van moed geven?

Of Zwaan bij die gelegenheid geheel ongewapend was?

Neen. Hij had een kapmesje, dat scherp was; een signaalhoorn, waaruit hij zeer zuiver signalen kon blazen, doch bovenal had hij een moedig hart; en dan is men gewapend.

De signalen „attaqueeren" en het „Wilhelmus", dat geblazen wordt, wanneer onze soldaten den vijand uit zijne versterking verdreven hebben, waren zijne lievelingsmelodiën. Op die signalen had hij zich uitstekend geoefend, en weinig hoornblazers bliezen ze zóó zuiver en zóó luid als Zwaan.

Bij de répétitiën zag hij in zijne verbeelding den vijand, en hoe zuiverder hij blies en hoe scheller de toonen waren, die hij uit het instrument wist te halen, zooveel te meer bemoedigde hij den troep. Zoo dacht hij.

Dikwijls droomde hij, die nauwelijks den mannelijken leeftijd bereikt had, den schoonen droom, dat hij in de voorste linie den troep door zijn signaal tot den aanval riep; dan was hij steeds voorop, met het korte kapmes in de rechterhand, altijd „attaqueeren" blazende, totdat hij zelf handgemeen werd met den vijand met den langen klewang. Ja, dan sloeg hij er op in, den hoorn in de linkerhand, om zoodra mogelijk het Wilhelmus te kunnen aanheffen. Dan vocht hij met leeuwenmoed, totdat de laatste vijand in het zand beet, of op de vlucht was gejaagd; en in weerwil van zijne vermoeidheid blies hij — zonder één enkelen valschen toon — het Wilhelmus. Ook hoorde hij in zijn droom den bevelvoerenden officier luide verkondigen, dat het leeuwenaandeel in de overwinning hem — Zwaan — toekwam; hem werd door den kapitein en de luitenants de hand gedrukt; zijn vader en zijne lieve moeder kwamen hem omhelzen en .... hij werd wakker.

Blies hij .... het Wilhelmus.

Doch het bleef bij droomen. Reeds dikwijls was hij mede uitgerukt op patrouilles, of tot dekking van transporten; het gevaarlijke terrein

tusschen Pakan-Badak en Boekit-Seboen kende hij als de plaats waar hij zijne schooljeugd had doorgebracht; maar hij had het steeds zoo ongelukkig getroffen, dat de vijand zich dan niet vertoonde, of wel ons op groote afstanden slechts eenige kogels toezond, waarvan Zwaan geen notitie nam, omdat er niets te blazen viel en hij met zijn kapmesje toch werkeloos bleef.

Wanneer er te vechten viel en hij mocht niet mede uitrukken, dan was hij afgunstig op zijne kameraden, die met den blinkenden signaalhoorn voorgingen. Dan was hij dien dag niet te spreken. Ofschoon hij zijnen makkers de schoone gelegenheid, waarnaar hij hunkerde, niet misgunde, toch was hij blij, als hij bij terugkeer hoorde, „dat het met een sisser was afgeloopen," want — niet waar — dan had hij er ook niets bij verloren.

Volgens Zwaan moet een hoornblazer eigenlijk een moedig man zijn, omdat hij den troep vóórgaat; omdat hij in het heetste van den strijd den soldaat moet bezielen door de signalen, omdat hij, als het ware, den commandant vervangt, wanneer diens commando overschreeuwd wordt door kanongebulder, door het knallen van honderden geweerschoten.

Op den ochtend van den 21sten Mei 1883 zou wederom worden uitgerukt, en wel naar het beruchte Boekit-Seboen. Een transport vivres moest derwaarts worden gebracht en de vijand had zich in het gebergte zóó talrijk en zóó goed genesteld, dat het noodig geoordeeld werd, het transport door het 3de bataljon te laten dekken.

En Zwaan stond bij de 1ste compagnie van het 3de bataljon, dat deel van het Indische leger, dat zich vooral in den Atjeh-krijg onsterfelijk heeft gemaakt.

Het bataljon! Het Amboineesche bataljon, bestaande uit twee compagniën Europeanen en twee compagniën Amboineezen, dat zóóveel lauweren plukte, dat het vaandel gedécoreerd werd met het Ridderkruis der Militaire Willemsorde. Grooter lof is niet denkbaar. Het 3de bataljon was en is de schrik van den Atjeher; de troep vol geestdrift, die in het eerste treffen met den vijand na den dood van den onvergetelijken Generaal-majoor Pel stormde, onder den aanhef „*tjoema satoe djeneral Pel*" 1), de geweren *en bandoulière* over den schouder hing en met het kapmesje zóó kranig op den vijand insloeg, dat hij in overijling op de vlucht ging.

Op dien gedenkwaardigen dag zou het 3de bataljon onder den luitenant-kolonel Mack uitrukken naar Boekit-Seboen. Een klein gedeelte moest achterblijven.

Ook een hoornblazer.

Wie zou het zijn?

Zwaan en niemand anders. In den militairen dienst kent men geen tegenspraak. De orders worden opgevolgd. Dus ook Zwaan had te gehoorzamen.

Toch was er nog hoop. 't Was mogelijk, dat een zijner kameraden hem de gunst zou willen bewijzen met hem te ruilen. Zwaan beproefde het, en 't gelukte hem. De hoornblazer Stuit, die zich minder wel gevoelde en die

1) Er is maar één Generaal Pel.

reeds zoo dikwijls getoond had, dat vijandelijke kogels geen invloed uitoefenden op de signalen, die hij te blazen had, bewees hem den vriendendienst. Zwaan vroeg vergunning met Stuit te ruilen en het verzoek werd hem toegestaan.

Straks zal u de waarheid worden duidelijk gemaakt van het spreekwoord: „De mensch wikt, God beschikt".

Van uit den kraton werd de groote weg over Oleh-leh naar Senangri gevolgd. Van daar nam de eigenlijke excursie een aanvang, want even voorbij Senangri kwam men op vijandelijk terrein, waarvan 's vijands vuur het bewijs was.

De voorhoede, onder den luitenant Mollinger, en waarbij de hoornblazer Zwaan was ingedeeld, was weldra in vuurgevecht gewikkeld. Tot aan Pakan Badak moest de vijand voet voor voet worden terug gedreven. De hevigste tegenstand, reeds bij den aanvang ondervonden, was voor den troep het zekerste bewijs, dat er dien dag zwaar gevochten zou worden.

Zou Zwaan's droom verwezenlijkt worden? Zou de kleine, de jeugdige hoornblazer met den blinkenden signaalhoorn, eer en roem behalen? 't Begin was goed; hij hoopte op nog meer tegenstand; want van „stormen" was nog steeds geen sprake. De vijand week — was het dan ook schoorvoetend en vechtend — voor den druk der voorhoede. De soldaten hadden het hard te verantwoorden, oogen en ooren werden gescherpt; doch Zwaan moest werkeloos blijven. Dat hinderde hem, doch daaraan viel niets te veranderen.

Nadat bij Pakan-Badak even den tijd werd gegund, om op adem te komen, werd weer opgerukt naar den versterkten kampong Lamhasan, alwaar de onzen met een goed onderhouden geweervuur werden ontvangen. Hoe dichter de voorhoede den kampong naderde, des te meer nam het vuur in hevigheid toe. Die kampong moest genomen worden. Uit het standhouden van den vijand bleek het, dat de kampong versterkt was, en dat hij goed bezet was, was uit het hevig vuur op te maken.

De voorhoede, onder den kalmen luitenant Mollinger, naderde langzaam en zoo gedekt mogelijk; het troepje was „en tirailleur" opgelost en beantwoordde 's vijands goed onderhouden geweervuur met bewonderenswaardige kalmte, ofschoon wij reeds dooden en gewonden telden. De afstand tusschen vriend en vijand verminderde meer en meer; daar werden eenige patronen door den kleinen troep in snelvuur verschoten; d. i. de voorbode voor den aanval. Zwaan had den signaalhoorn aan den mond; want er moest een eind aan 's vijands tegenstand gemaakt worden, die ons reeds zware verliezen berokkende. Zwaan begreep het; daarom waren zijne oogen onafgewend op den luitenant Mollinger gewend, om op het eerste teeken „attaqueeren" te blazen. Zwaans droom was het oogenblik van werkelijkheid ingetreden, het teeken werd gegeven.

Op 't zelfde oogenblik, dat de eerste tonen uit den hoorn het luchtruim deden trillen, had Zwaan het gescherpt kapmesje getrokken. Geen valsche toon werd aan den hoorn ontlokt. Als gold het eene exercitie zoo zuiver

werd het signaal „attaqueeren" geblazen. De jeugdige hoornblazer, die door zijne heldere tonen het troepje aanmoedigde, gaf tevens een schitterend bewijs van jeugdigen vechtlust, die zeker nog meer indruk op zijne krijgsmakkers maakte dan het onberispelijk blazen van het signaal. Want hij rende vooraan in de kortste richting naar 's vijands stelling.

« werd het signaal attaqueeren geblazen. »

Het kapmes, hoog opgeheven, schitterde in de heldere zonnestralen, doch nog meer schitterde Zwaan's oog.

De vijand hield stand en vuurde als gold het zijne laatste bezitting; het gekerm van de gewonden was het offer, dat wij plengden op het altaar van dezen strijd. Doch Zwaan en zijne kameraden hoorden het niet. Zij hadden slechts één doel; dat was de vijandelijke kampong; dat was de vijand er uit te verdrijven.

Onze dapperen stuitten op de versperring, die om den kampong was aangebracht.

Zwaan blies trouw den stormmarsch, dat is „vooruit", en wist met jeugdige vlugheid en met mannelijken moed de hindernis het eerst te overwinnen. Dáár stond hij, de Hollandsche jongen, de jeugdige hoornblazer van 't Indische Leger, alleen, doch bezield met wilskracht en flinkheid, met het korte zwaard tegenover den overmachtigen en overmoedigen vijand. Twee Atjehers met den zwaren vlijmscherpen klewang vielen op hem aan; het doordringend krijgsgeschreeuw kon heinde en ver gehoord worden, doch 't liet Zwaan koud. Het kapmesje ving de eerste slagen op, toen zijne kameraden toesnelden. De strijd met het blanke zwaard, het gevecht van man tegen man was begonnen; klewanghouw en bajonetsteek, lanssteek en kolfslag

volgden elkander op; het korte zwaard van Zwaan schitterde in de zonnestralen. Reeds menige klewangslag was er mee gepareerd, reeds menige wond er mee toegebracht.

De vijand begon te wijken, hij verloor grond.

Dit wakkerde den moed der onzen aan; nog éénmaal een verwoeden en krachtigen aanval en voor dien stoot sloeg de vijand op de vlucht.

Toen verhief Zwaan zich op het hoogste punt van de omwalling en blies met schelle tonen het Wilhelmus. En onder het blazen werd het bebloede zwaard als zegeteeken omhoog geheven, de welbekende tonen van het Wilhelmus, dat op zulke oogenblikken zoo zielverheffend is, werden luide gehoord boven de oorverdoovende hoeras, boven het „leve de Koning" van onze dappere schare.

Eerst toen de luitenant Mollinger Zwaan de hand drukte, hem op den schouder sloeg en hem „een flink soldaat" noemde, was hij voldaan. Want zijn droom was voor een groot gedeelte verwezenlijkt.

Ook wij wenschen hem geluk; ook wij drukken hem in gedachten de hand; ook wij noemen hem „een flink soldaat"!

Toen luitenant Mollinger Zwaan de hand drukte.

Zie, dat was een goed begin. Wel hadden wij dooden en gewonden, doch het doel was bereikt; voor een deel slechts, want er zou nog meer, nog veel meer gevochten worden. De vijand was uit zijne sterke stelling met verlies verjaagd.

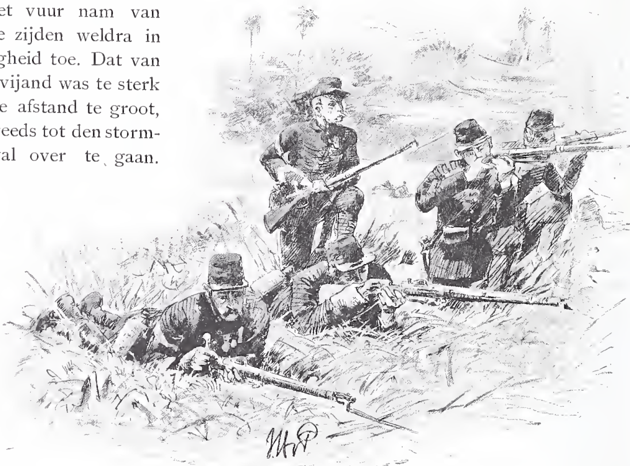
Thans kwam de kapitein Van Rijen aan het hoofd, en Zwaan, „de moedige hoornblazer van Lamhasan", werd daarbij ingedeeld, omdat hij zulk een goed voorganger was, en omdat hij den weg daar zoo goed wist.

Hij dacht er niet aan, dat hij reeds zooveel had gedaan, dat hij dezen ochtend reeds zoovele gevaren had getrotseerd, dat hij door zijn moedig voorbeeld had medegewerkt tot het succes van den dag. De behaalde lauweren waren hem niet voldoende; hij wilde trachten meer te behalen. De dag was voor hem zoo goed begonnen.

Wederom marcheerde hij vooraan.

Reeds zeer spoedig, nadat de troep Lamhasan verlaten had, stuitte de colonne Van Rijen op den vijand, die zich in eene goed versterkte stelling genesteld had.

Het vuur nam van beide zijden weldra in hevigheid toe. Dat van den vijand was te sterk en de afstand te groot, om reeds tot den stormaanval over te gaan.

« Onze soldaten lagen op den grond. »

Onze soldaten lagen op den grond, om zich zooveel mogelijk tegen 's vijands hevig vuur te dekken en schoten er lustig op los. Doch ook de Atjeher deed zijn best; hij was blijkbaar sterk in zijne stelling en van zijne kracht overtuigd. 't Zou roekeloos zijn reeds nu te stormen, het zou ons te veel menschenlevens gekost hebben.

Door het aanhoudend vuren waren de loopen der geweren zeer warm geworden; de patronen waren bijna verschoten. Ook Zwaan was in dit vuurgevecht gewikkeld, doch hij moest werkeloos blijven. Had hij het recht gehad te doen, wat zijn jeugdig gemoed hem ingaf, hij had „attaqueeren" geblazen. Strijdlust en het succes van het begin van den dag waren oorzaak, dat hij de gevaren niet telde.

Men kan zich moeilijk eene onaangenamer positie denken dan die van een moedigen hoornblazer in het heetst van den strijd in de voorste linie. De soldaat vuurt terug; het kader heeft de leiding van een deel van den troep;

de officieren moeten oog en oor uitstekend gebruiken; de leider is overal; doch de hoornblazer staat bijna den geheelen tijd werkeloos. Zwaan kreeg eindelijk eene opdracht, wel is waar eene gevaarlijke, maar juist daarom voor hem des te aangenamer.

Toen n.l. het gebrek aan patronen zich bij de vurende manschappen deed gevoelen, werd hem opgedragen munitie van de achterhoede te halen en de patronen onder de soldaten te verdeelen.

Dit laatste is gevaarlijker dan de oningewijde oppervlakkig denkt. Men heeft den kogelregen te trotseeren, gaat van man tot man, die zoo gedekt mogelijk geplaatst zijn en biedt zoodoende den vijand eene beweegbare schijf, waarop het vuur als van zelf gericht wordt.

Dit geschiedde ook nu; Zwaan bewoog zich met bewonderenswaardige kalmte tusschen de steeds doorvurende manschappen; de vijandelijke kogels gierden hem om de ooren, doch gelukkig zonder hem te treffen. En na zich van de hem opgedragen taak gekweten te hebben, stond hij wederom op zijne plaats en hing aan de lippen van den commandant.

Er werd dien dag veel van den troep geëischt. Tot aan Boekit-Seboen, het doel van den tocht, was het één vuurgevecht, waarom uit Kota-Radja versterking werd gezonden met munitie. Bij die versterking was de hoornblazer Stuit ingedeeld, dezelfde, die Zwaan des ochtends had toegestaan in zijne plaats uit te rukken. De opdracht was om het transport op den terugtocht te Pakan-Badak in te wachten en zich daar met den troep te vereenigen.

Na een zeer vermoeienden en gevaarvollen marsch kwam het transport met eenige dooden en gewonden te Pakan-Badak aan. Daar werd gerust en ontmoette Zwaan zijn kameraad Stuit. Zwaan deelde hem zijn wedervaren mede en het vermoeden, dat zijn droom wellicht verwezenlijkt zou worden. Zijn flink optreden was opgemerkt; de officieren hadden hem geprezen, en de kapitein Van Rijen had hem *f* 10.— geschonken, omdat hij zich dien dag zoo kranig gedragen had. Dat geschenk had voor hem groote waarde, omdat het hem geschonken was voor zijn moedig optreden.

Na een oogenblik rust werd de marsch naar Senangri voortgezet. Den

Bewegingloos lag de arme strijder op den grond.

luitenant Mollinger werd het commando over de achterhoede opgedragen, en daarbij Stuit ingedeeld.

De moeilijke, levensgevaarlijke taak van de voorhoede bij een marsch naar den vijand gaat op de achterhoede over bij den terugmarsch.

Ook ditmaal was die taak niet licht, want de vijand achtervolgde den troep met hevig vuur. De achterhoede had het zwaar te verantwoorden en reeds moest Stuit het signaal „voor den doctor" blazen, ten teeken dat er gewonden waren, die uit het gevecht moesten worden gehaald. De terugmarsch kon door het vuren van de achterhoede, om den vijand zoodoende het opdringen te beletten, slechts zeer langzaam plaats hebben.

Daar viel weder een der onzen. Geen kreet werd gehoord; bewegingloos lag de arme strijder uitgestrekt op den grond, het bloed drenkte de aarde. De tandoe 1) moest gehaald worden, doch het signaal werd niet geblazen; want 't was Stuit, Zwaan's kameraad, die daar dood ter neder lag. Een schot in het hoofd had eensklaps een einde aan het jeugdig leven gemaakt.

Zwaan werd geroepen, om zijn gesneuvelden vriend bij de achterhoede te vervangen. Hij kon hem nog den laatsten dienst bewijzen door hem zoo voorzichtig mogelijk in de draagbaar te leggen. „Zoo voorzichtig mogelijk", ofschoon hij zeer goed wist, dat alle gevoel het lichaam ontvloden was. Dat was eerbied voor den kameraad, die opgehouden had te leven.

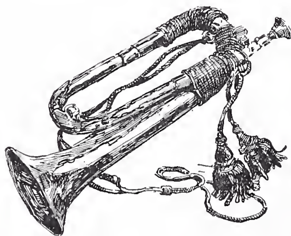
De terugtocht had verder zonder verliezen plaats. Afgemat keerde de troep naar Kota-Radja terug; het doel was bereikt, doch met kostbaar bloed betaald.

Het voorbeeldig gedrag van Zwaan was niet onopgemerkt gebleven, en de jeugdige hoornblazer werd voor eene Koninklijke belooning voorgedragen. Zijn droom werd verwezenlijkt; want hij werd versierd met het ridderkruis der Militaire Willemsorde 4de klasse. Zijn eergevoel was opgewekt; hij wilde meer worden dan een hoornblazer. Niet lang daarna werd hij korporaal en toen hij wegens lichamelijke ongeschiktheid den dienst moest verlaten, was de strijdlustige hoornblazer van Lamhasan sergeant.

Op dit oogenblik is hij portier bij het Ministerie van Koloniën; en steeds denkt hij met genoegen en toch met weemoed terug aan de dagen van weleer, toen hij Neerlands vijanden mocht bestrijden.

---

1) Linnen draagbaar.

WAAROM BRAK ZIJ HAAR WOORD?

DOOR

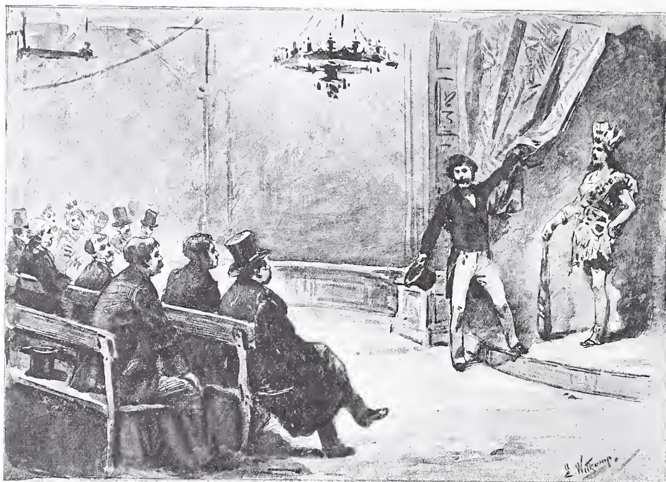
W. P. WOLTERS.

Zij was er, Dina, en 't is waar, in hare kleerkist hield zij een papier verborgen, waarop zoowel de naam van hare moeder als de plaats en de dag van hare geboorte vermeld stonden. Voorts wist zij van ouders en kinderjaren al bijzonder weinig te vertellen.

Het heugde haar flauw, dat men haar, een klein kind nog, soms uit haar slaap wekte en optilde uit eene kribbe achter in een stal. Dan werd de oude plunje, waarin zij eigenlijk dag en nacht leefde, haar van het lijf geschud. Zij werd wat opgedirkt, en een paar maal in een helder verlicht lokaal waar van alle kanten menschenoogen haar aanstaarden, rondgedragen, daarna stopte men haar weer met de dagelijksche lompen aan onder een oud paardedek weg, nadat zij, indien zij lijdelijk met zich had laten sollen, een goedkeurend woord gehoord, of, indien zij had tegengestribbeld een paar flinke klappen opgeloopen had.

Een jaar of wat later had hare moeder haar bij het vallen van den avond naar een huis gebracht, waar een reizend tooneelgezelschap voorstellingen gaf. Daar ging zij, heette het, in dienst en in de leer. Hare moeder had haar toen tevens een bundeltje kleeren onder den arm geschoven, een vijfje in de hand gestopt en onder een stortvloed van woorden haar tot een leven in eer en deugd vermaand. Dat zou, meende zij, wel te Amsterdam zijn gebeurd; trouwens, het kon zijn, dat zij met Rotterdam in de war was. Zij had na dat afscheid hare moeder nooit weer gezien, en zij was ook niet lang bij dien tooneeltroep gebleven. Eer van vertrekken naar eene andere plaats gesproken werd, had zij de hielen gelicht. Met een gezelschap dat zich op de Haagsche kermis als het Grand Théatre des Funambules ging aanmelden, en waarbij zij eene vriendin van gelijke jaren verworven had, was zij daarheen vertrokken. Evenwel, die verbintenis was ook maar van korten duur geweest. Men oordeelde, en zij kon daartegen niet veel inbrengen, dat er bitter weinig artistieke aanleg bij haar te bespeuren viel; zij kon zich niet in evenwicht houden, tuimelde onderste boven, deed zich geweldig pijn en klaagde daar veel te lang over.

Toch had zij nog eens haar geluk in eene dergelijke loopbaan beproefd. Bij den directeur van een wilde beesten spel, die eene stokoude, half verlamde leeuwin, een grooten herdershond van de Veluwe voor een wolf en eenige stoffige, gedeeltelijk vermolmde opgezette dieren te kijk had, verhuurde zij zich om de dochter van een Vorst uit de Hooglanden van Azië

De dochter van een Vorst uit de Hooglanden van Azië voor te stellen.

voor te stellen. „De juffrouw", zooals zij genoemd werd, had 's namiddags niet meer te doen, dan een gordijn, waarachter zij verborgen zat, ter zijde te schuiven en voor het geëerde publiek eene buiging te maken. Zij droeg dan een tricot onderkleed, een kort en aan den hals laag uitgesneden jakje, en haar gelaat, hals en armen waren met licht okergeel besmeerd, maar het ware sieraad was haar hoofddeksel. Een houten hoepeltje, in rood fluweel genaaid, waarin rondom opstaande vederen waren gehecht, scheen een diadeem of kroon. De vervaardiging van dat pronkstuk had den Directeur niet weinig moeite gekost en toch, op zekeren dag, toen zij zich even voor de voorstellingen zouden beginnen een oogenblik verwijderd had, raakte Dina reeds geheel gecostumeerd, met den staljongen aan het stoeien en onder het lichtzinnige spel bleef geene veer ongeknakt. De voorstellingen konden dien dag nauwelijks doorgaan en Dina werd den volgenden morgen weggejaagd.

Zij ergerde er zich niet bijzonder aan, maar begon te begrijpen, dat zij verstandig zou doen, zoo zij zich met de rol van eene gewone dienstbode tevreden stelde.

Het viel haar zelfs gemakkelijk onder de kermisgasten eene plaats te vinden en het ging haar daarbij opperbest. Zij was thans aangeland bij den baas en de vrouw van eene poffertjeskraam, die uiterst over haar tevreden waren. Zij was niet lui en plaste en schuurde in de morgenuren; later op den dag, nadat zij betere kleeren had aangetrokken, noodigde zij de wandelende

menigte binnen te treden. Zij bediende ook in de kamertjes en had er uitstekend slag van, want rekenen kon zij best, rekenen naar de vier hoofdregels en altijd in het voordeel van den baas en de vrouw.

Die kennis van rekenen had zij opgedaan gedurende een winter, dien zij te Amsterdam doorbracht. Een oud mannetje, een gewezen schoolmeester, meende zij, had haar tegelijk met eenige andere meisjes wat onderwijs gegeven; misschien lag het aan de duisternis in het kelderlokaal, maar schrijven ging matig, zeer matig; lezen wat beter, rekenen uit het hoofd opperbest. Zij had ook iets van de Bijbelsche geschiedenis geleerd, het Onze Vader, juist zooals de volgorde het eischte, de Geloofsartikelen en dat het daarbij gebleven was kon haar eigenlijk niet verweten worden. Zij was namelijk voor haar leermeester gewoonlijk zeer eerbiedig, maar toen hij op Nieuwjaarsdag met eene schoone, helder witte das pronkte en zij, die dat grauw, verloopen gezicht steeds boven een vuilen, groezeligen, bemorsten doek gezien had, uitbundig begon te lachen en hem de reden niet ontveinsde, was het met het onderwijs gedaan. Zij toonde geen berouw over hare spottende vroolijkheid; 't was waar, vooral met het nemen van godsdienstonderwijs mocht zij wat verder zijn gegaan, maar te leeren voor hare belijdenis, dat werd misschien hare zaak in latere dagen; zij had altijd gehoord, dat het gevaarlijk was, zoo jong, reeds zulke zware verplichtingen op zich te nemen.

Zij diende dan in eene poffertjeskraam en nu het morgenwerk gedaan was, en het middagmaal was genoten, had zij nog een uurtje, eer de namiddagdrukte begon. Zij had de grove kleeren afgelegd, zich netjes opgeknapt en zij kon thans wel een oogenblik met den een of ander staan te praten.

Het was op de Haagsche kermis. Haar baas had eene beste plaats getroffen op het Plein juist in de rooi tusschen de Korte en de Lange Pooten. Naar de zijde van de Korte Pooten waren nog drie of vier poffertjes- en wafelkramen, naar den anderen kant een paar kleine kijkspellen de buren, want verder werd de geheele hoek bij de Lange Pooten ingenomen door den Cirque Olympique van Wohlschläger. Wie mijner lezers op de hoogte is van de geschiedenis dezer eeuw begrijpt reeds dat ik vertel wat ongeveer een veertig jaar geleden is voorgevallen.

Mooi, zooals men van een opzienbarende schoonheid zegt, was Dina niet; zij was flink gevormd, zonder eenig hinderlijk lichaamsgebrek en met eene vaste tint van gezondheid op de wangen. Het kastanjebruine haar droeg zij achterwaarts gestreken en tot eene knot tusschen kruin en nek onder een mutsje inéén gedraaid. Met haar oogen van wat lichter bruin dan het haar keek zij iedereen onbeschroomd aan. Daardoor gebeurde het soms, als zij de voorbijgaande menigte monsterde, om er hare prooi onder te zoeken, die zij voor goed geld op poffertjes wilde onthalen, dat haar oogwenk werd opgevangen door iemand, die na eenige schreden verder te zijn gegaan nog eens omzag, maar dan viel zij tegen. Zij keek niemand na en in haar oogopslag lonkte niet de wulpschheid. Ook hare kleeding was eenvoudig; zij droeg jak en rok, een lang jak zelfs, maar zij volgde daarin de flodderende weelderig-

heid van hare buurmeisjes uit de wafelkramen niet na, evenmin als zij het schitterend hoofdijzer en den in fijne plooien neerhangenden kap benijdde. In lichter of donkerder paarsch, met een hard gekleurd dasje om den hals en een witten schorteldoek van nauwe maar diepe zakken om geld in te bergen voorzien, achtte zij zich genoegzaam opgesierd. Toch hield zij van een praatje en als een jonkman haar op vleienden toon zoete woordjes toefluisterde, dan kon zij niet ontveinzen, dat afstootende preutschheid ook niet in hare natuur lag.

Dat ondervond thans een mijnheer, een Leidsch student, die met de kermis eenige dagen bij zijne familie in den Haag doorbracht. Het was reeds voor den derden maal, dat hij zoo eens in het namiddaguur aankwam, langs de tent van Wohlschläger achter de kramen aanslenterend en hoewel niet onstuimig hartstochtelijk, toch met bijzondere vriendelijkheid was Dina hem een paar schreden te gemoet gegaan. Hij was een fraai exemplaar van het Friesche ras. Daar hij nog jong was, had hij nog de fijne, bijna doorzichtige huid van zijne blonde moeder, maar de donkere, bijna zwarte oogen en haren van zijn vader; voorts hoog van gestalte en breed in de schouders naar evenredigheid. In zijne kleeding volgde hij begrijpelijk de mode van die dagen. Hij droeg een blauw fluweelen pet met eene zijwaarts neerslingerende groote gouden kwast; een stropdas met staande puntboorden, een op de borst wijd uitgesneden vest van in roode en bruine ruiten verdeeld satijn; een zwart jasje met een bolronden kraag, waarvan de uiteinden even boven de knoopenrij juist waar ook het vest gesloten was, zich als breede, bolle koorden vereenigden en midden op zijne borst, op de breedste plooi van zijn overhemd praalde een gouden speld met een blinkend steentje als knop. In zijne linkerhand droeg hij een zwaren stok van zoogenaamd letterhout waarop een doosje van zwaar verguldsel voor reukpastilles of bonbons was bevestigd Hij hield daarbij thans ook zijne fijne cabaretleeren handschoenen, daar hij bij de ontmoeting uitlokkend aan Dina de rechterhand gereikt had en de hare, welke hem even blijmoedig was toegestoken, niet losliet.

Hij was een landjonker, een echt rijkelui'skind uit het Noorden, die eigenlijk niet recht begreep op welk een gevaarlijk pad hij zich waagde. Zijn ouders woonden op het land, op Porkema State; daar hadden ook zijne grootouders gewoond; de Porkemaas hadden daar immers altijd gewoond? Althans van een begin dier huisvesting wist niemand; er was daar wel gebouwd, ook verfraaid, veel zelfs, maar van een begin, van een tijd, dat de Porkemaas daar kwamen, wist niemand te vertellen. 't Was ook niet noodig, de familie had er onbetwiste bezittingen van oudsher en de jonker was na eerst door den schoolmeester en den domenee, die het naast bij woonden, te zijn onderwezen en daarna door een goeverneur nog wat gedrild en gedresseerd, naar Leiden gekomen; sedert eenige geslachten promoveerden de meeste Porkemaas daar in de Rechten, altijd op stellingen, om vervolgens voor goed, op enkele reisjes en uitstapjes na tot hunne huisgoden terug te keeren. Dat lag ook in het plan van dezen jonker; hij had twee zusters, die natuurlijk

met een behoorlijk uitzet in hun stand zouden trouwen; hij zelf zou zijn vader in allerlei posten, bezoldigde en onbezoldigde, opvolgen en voorts hield hij niet van hoofdbreken en hoofdsche vormen. Hij was een Porkema.

Daar hij het thuis vrij schappelijk maakte, had men nooit streng op hem toegezien; 't was naar ouderwetsche, algemeen geëerde gewoonte, dat de jonker naar lust en luim bij de boeren inliep en soms ook in eene boerderij mede aan tafel zat; ook dat hij met de zoons van sommige boeren, van den meester en den domenee uit visschen en op de jacht ging en als het kermis was met hoog en laag koekhakte, katkneppelde en in de dorpsherberg met boerendochters en boerenmeiden naar het uitviel voor de viool ging. Dat schaadde niet; hij bleef alevel de jonker en op Porkema State onder de oogen zijner ouders, vooral van zijne moeder, werd de orde onder het bedienend personeel ook in de verhouding tot den jonker voortreffelijk gehandhaafd. Evenwel, het was dus voor hem toch geenszins zoo iets bijzonder buitengewoons, om met een meisje uit den minderen stand, thans aldus met eene dienstmeid uit eene poffertjeskraam een mal praatje te verleenen, als voor menig ander aanzienlijk jonkman.

Hij hield Dina's hand vast uit toegefelijkheid, vooral om de vrijheid te hebben haar in het frissche gelaat en de heldere oogen te staren en zeker te zijn, dat zij hoorde wat hij geliefde te zeggen, want eigenlijk, frisch gewasschen mocht die hand zijn, zij was rood en ruw van het boenen en schuren. Dina begreep dat, maar legde ook haar andere hand over de zijne en gevoelde het verschil. Zij wreef welbehagelijk zachtjes en langzaam over die lenige en blanke huid. Zij zag naar hem op intusschen en luisterde en beantwoordde nu wat ernstiger en dan wat meer in scherts zijne grappige beleefdheden en vrijpostige vragen.

Wel neen! Zij had geen vrijer. En zij had soms wel een uurtje vrijaf, heden avond nog denkelijk, maar dan wandelde zij met eene vriendin de stad eens door. Wat verbeeldde toch zoo'n Mijnheer zich wel!

Maar zij bewonderde hem; zij genoot door hem aan te zien; eene gewaarwording, welke zij nog nooit ondervonden had, maakte zich van haar meester, bedwelmde haar; zij zou op dit oogenblik niet in staat zijn geweest haar gewoon bedrijf uit te oefenen.

Flap! Zij werden in hun samenzijn gestoord; de achterdeur van het kleine panoramaspel, dat naast de poffertjeskraam stond, viel open, en een jonge man, hij zal zoowat zes en twintig jaar geweest zijn, trad op het houten drempeltje. Hij was de eigenaar van het tentje, dat hij van zijne betrekkelijk vroeggestorven ouders geërfd had, kleiner van gestalte dan de Friesche jonker, maar ook stevig gebouwd, met een donkerkleurig gelaat, een kneveltje onder den stevigen neus, en dikke, zwarte, golvende haarlokken, gedeeltelijk door een slordig op zijn achterhoofd geschoven pet bedekt. Ook aan zijne kleeding had hij nog niet veel zorg besteed; half versleten pantoffels, een oude broek, een vest, waaraan de knoopen zeker voor de helft ontbraken en een jasje vol scheuren en vlekken; trouwens hij hield ook eene

verfkwast in de rechterhand, en terwijl hij met de linkerhand zijne pet eerst wat vooruit en dan weer achteruit schoof, klonk met een schalkschen oogopslag zijne plagende begroeting: „Ei, Ei! Staat dat daar zoo te praten?"

Meer dan een minachtenden blik keurde de student hem niet waardig, en Dina, die hare handen terugtrok en ze in de zakken van haar voorschoot verborg, antwoordde bits: „Is de straat hier soms niet vrij?"

„Wel zeker," hernam hij en trad haar wat naderbij, „maar ik hoop toch, dat gij niet boos wordt, omdat ik het praatje eventjes kom storen; ik zit in een moeielijk geval. Ik keek toevallig door eene reet van de deur en ik dacht: misschien weet mijn buurmeisje er wel wat op." Zijn gelaat verloor niet veel van de schalksche uitdrukking, maar bescheiden toch wees hij naar zijne pet. „Misschien zou ook Mijnheer mij willen voorthelpen."

Had Dina niet begrepen, dat het zaak was vrede te houden en hem te laten uitpraten, zij zou hare nieuwsgierigheid thans gemakkelijk zeker onderdrukt hebben; toch, eigenlijk nog onverschillig, vroeg zij: „Wat is er voor bezwaar?"

Zonder juist beleedigend van haar af te zien, keerde de buurman zich echter vooral tot den student met zijn verhaal: „Mijnheer weet wat tegenwoordig bij de groote panorama's in de mode is. Tot slot van de voorstelling verschijnt Keizer Napoleon op of uit eene zee, boven op een wereldbol. Ik heb wel geen wereldbol, maar ik wou die mode toch navolgen; ik kan eene zee laten kijken en eene groote stad daarbij, Constantinopel, geloof ik. En ik heb hier bij een uitdrager, een pleisterbeeld, een grooten kop met borst en armen gekocht; het ding zag er vuil uit en kon zoo niet blijven; het moet ook op den keizer lijken. Het gezicht en den hals heb ik ook al zoowat geelachtig gemaakt en er lange zwarte haren op geschilderd; ik kan dan een ouden maar nog vrij knappen kapotjas van een grenadier om de schouders hangen en ik zou klaar zijn, als ik niet met nog één ding geducht verlegen zat."

De student was te goedlachs, om bij de voorstelling en ontvouwing van dit grootsche plan, al was hij er ook in een aangenamer onderhoud door gestoord, ontstemd te blijven. „Zoo, mannetje," zei hij gekscherend, „dat moet dus een Apotheose van Napoleon worden?"

„Knap geraden, Mijnheer!" bevestigde grinnikend de spulleman. „Och! Mijnheer heeft het zeker al hier of daar gezien. Ik kan dat mooie woord maar niet uitspreken. Dat's ook minder, maar U zal het wel weten: droeg de keizer een knevel, een grooten of een kleinen, een breeden of een spitsen, of droeg hij geen knevel. Maar doet mij het pleizier en komt even binnen." Hij ging hen voor en glimlachend volgden zij hem binnen de tent.

Het stuk zeildoek, dat voor dak diende, was halfweg ter zijde geschoven, een paar banken, 's avonds voor de toeschouwers bestemd, waren op andere gestapeld en in de aldus verkregen ruimte, midden voor het tooneeltje stond op een driestal een potsierlijk kunststuk.

„Ja, kijkt maar," pochtte de spulleman. „Heb ik hem niet mooi opgeschilderd? En dan nog die groote steek van bordpapier; dat was ook geen gemakkelijk werkstuk."

„'t Is prachtig!" verzekerde de student schaterlachend; „maar zijt ge dol, kerel! om op dien steek eene oranjecocarde te plakken?'

«Goddank!» zei de spulleman en lei zijn verfkwast neer.

„Och, Mijnheer!" ook van pret grinnikend verdedigde zich de spulleman; „dat kan geen kwaad, want ziet U, als iemand er aanmerking op maakt, dan zeg ik, dat de keizer hier in den Haag zooveel van Oranje houdt, maar met den knevel, dat 's veel erger, want als die er eens op staat en hij moest er niet staan, dan krijg ik hem er niet zoo gemakkelijk af."

De student hielp hem uit den brand: „De keizer droeg geen knevel."

„Goddank!" zei de spulleman en lei zijn verfkwast neer; „dat 's een pak van mijn hart want tegen dat schilderwerk zag ik op."

De student trad met Dina weer naar buiten, maar de spulleman was te dankbaar om hen zonder vriendelijk afscheid te laten gaan. „Als mijnheer eens wil komen kijken, en Dina ook? Ik zal wel waarschuwen, als ik met den boel klaar ben, maar van avond...."

„Van avond? Dank je? Wij gaan wandelen," zei de student.

„Wandelen? Zoo, veel pleizier dan!" Een ondeugende glimlach verzelde den welgemeenden wensch en daarmee sloot hij het achterdeurtje dicht. Terstond echter opende hij het weer en liep den jonker na.

„Zou mijnheer mij nog een pleizier willen doen?"

„Och kom!" Klonk het norsche antwoord. „Wat nu nog?"

De spulleman had een niet zeer zindelijk papiertje in de hand en haalde uit zijn vestjeszak een klein, afgekrabbeld stukje potlood. Hij wees weer naar zijne pet en vleide: „Mijnheer weet het zoo goed. Als mijnheer dat vreemde woord voor mij wou opschrijven? En dan met krulletters? Dan teeken ik ze

van avond op een strook wit zeildoek met zwarte verf na en morgen avond hangt het voor mijne tent aan de straat."

De student kon toch weer een glimlach niet onderdrukken en aldus ontwapend weigerde hij zijne hulp maar niet. Met dat papiertje en dat potloodje wilde hij echter zijne handen niet vuil maken, hij nam een blaadje en het potlood uit zijn eigen zakportefeuille. „Ziedaar en zegen er meê. Maar ga nu weg!"

Hij ging ook, na bedankt te hebben, en stoorde hen niet weder, maar door eene reet van de thans voor goed gesloten deur bleef hij hen begluren.

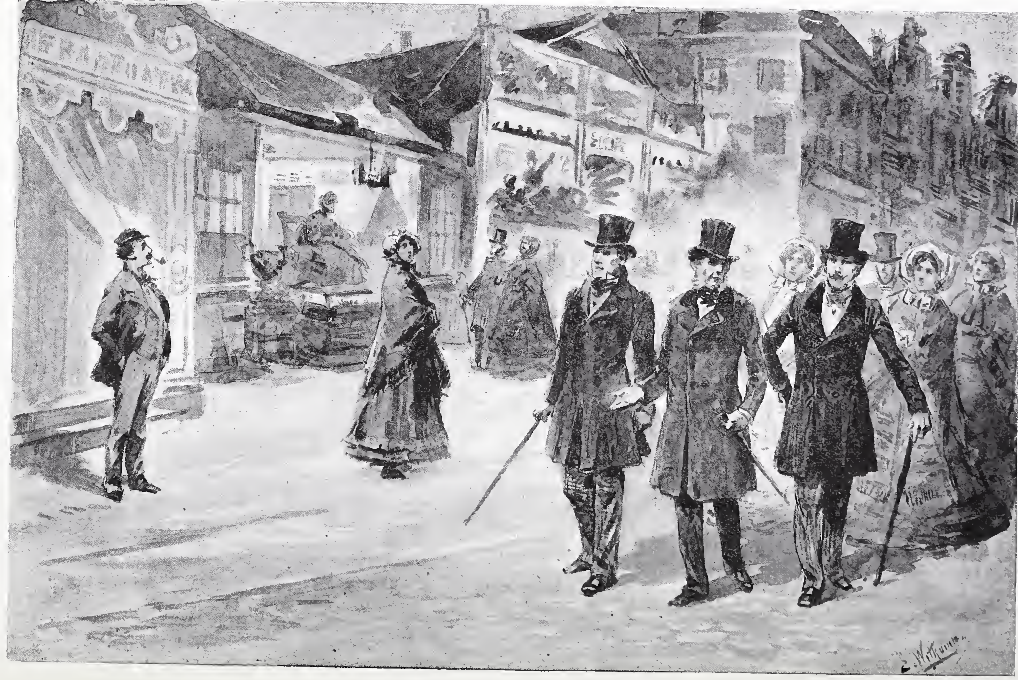
Eigenlijk was hij een beetje jaloersch op den jonker. Reeds een paar jaar geleden had hij met Dina kennis gemaakt en het was nog altijd bij een praatje, bij gekscheerende woorden en kleine plagerijen gebleven, maar met een onverschillig oog kon hij haar in gesprek met dien mijnheer niet gadeslaan. Hij ergerde zich niet in hevige mate, hij werd niet boos op haar, omdat zij naar de vleierijen van een heer met welgevallen luisterde. Het was een bewijs mede voor zijn eigen meening. Zij was eene knappe meid, en zij zou wel dwaas moeten zijn, zoo zij er geen ooren voor had, als haar dat gezegd werd en dan door zulk een keurig netjes aangekleed heer.

Hij zelf was maar Jan Houvast en hij zou zijne geheele tent wel mogen verkoopen, om zich zoo in de kleeren te kunnen steken als deze jonker en dan nog zou het verschil tusschen hen beide groot zijn; dat gevoelde hij opperbest.

Hij lei zijn rechteroor tegen de reet der deur en kon aldus vrij goed verstaan wat afgesproken werd. Dina en de jonker hadden er geen erg in dat zij in de nabijheid van die deur gebleven, konden beluisterd worden.

Jan hoorde echter en maakte daarbij zijn opmerkingen, zonder gezien of gehoord te worden. „Van avond uit wandelen? Ik wou, dat ik met haar uit wandelen mocht gaan. Zoowat om acht uur, dan wordt het donker? Daar zal ik op letten. Eerst zal mijnheer voorbijloopen, halverwege de Korte Pooten haar afwachten? 't Is waar, het wordt de stilste avond van de geheele kermisweek en Dina zal licht een uurtje vrij kunnen krijgen. Maar ik moet er toch een oogje op houden en zien hoe dat afloopt. Zie zoo! Zij zijn klaar. Jawel! Tot van avond. Drommels, als Jan Houvast eens in de plaats van dien mijnheer was!"

De avond kwam en het bleef stil op straat. Jan was er in den namiddag op uitgegaan, om een stuk wit zeildoek te koopen, ter lengte van de breedte zijner tent. Het lag uitgespreid in het voorportaaltje en Jan was den geheelen namiddag voorts bezig geweest met het nateekenen van de letters, door den student op het stukje papier geschreven en bij het invallen van de schemering was het bezwaarlijke woord zoo goed als voltooid. Toen haakte hij de groote houten deuren, die overdag gewoonlijk achter het tentje lagen, maar 's nachts het voorportaalje van de straat afsloten in hunne hengsels en sloot ze. Het zeildoek kon den geheelen nacht rustig drogen; de klok sloeg juist acht uur,

Dina had ook hare beste kleeren aangetrokken en drentelde heen en weer.

toen hij, na zich gewasschen en wat opgeknapt te hebben het achterdeurtje uitstapte. Hij had een aangestoken pijpje in den mond en ging voor zijn kijkspel midden op straat staan, met de handen in de broekzakken; stilzwijgend vooreerst, niet geheel vrij van jaloezie, wou hij den post van nauwkeurig opmerker, waarop hij zich gespitst had, waarnemen.

Dina had ook hare beste kleeren aangetrokken en drentelde heen en weer, voor en ook achter de poffertjeskraam om; geen voorbijganger ontsnapte aan hare scherpe blikken, maar wien zij zag aankomen, jonker Porkema niet. Zij keek natuurlijk altijd uit langs het Cirque van Wolhschläger in de richting van de Lange Pooten. Jan Houvast evenzoo, maar daar hij op Dina ook nauwkeurig het oog wenschte te houden, richtte hij nu en dan zijne blikken ook naar den anderen kant en hij kon bij het uitblazen van eene dikke rookwolk een gemaakten en plagenden kuch niet smoren, toen hij eindelijk den student zag naderen. Dina was, zoolang hij daar gestaan had voor zijne plagerij op hare hoede geweest; dat was hem uit hare houding duidelijk gebleken, en hij had niet gewaagd haar een enkel schertsend woord toe te voegen, al was het reeds kwartier over achten geworden, maar thans kon hij de verzoeking niet wederstaan om haar te kennen te geven, dat hij getuige was van eene hem niet onaangename misrekening.

Zij wendde, nog in de meening dat Jan haar voor den gek hield, evenwel toch nieuwsgierig het gelaat ook naar de Korte Pooten en zeker, daar kwam de jonker aan, maar hij was niet alleen. Hij vergezelde twee deftige heeren wier grijzende haren den naderenden ouderdom verkondigden, en aan wie hij de hoogere hand gaf, zoodat zij tusschen hem en Dina bij het voorbijgaan als het ware een scheidsmuur vormden, waar zelfs geen hoofdknik, geen oogopslag voorbij of overheen kon; hij deed er ook geene moeite voor. En achter dat drietal volgden twee dames, ook reeds van gevorderden leeftijd, die blijkbaar met de hen vooruitgaande heeren een gesprek aanhielden; en daarachter kwamen nog drie jonge dames, vroolijk snappende wezentjes, wien het was aan te zien, dat zij met een aangenaam vooruitzicht de voor hen uit gaande ouderen volgden.

Jan zag met groote vrijmoedigheid dat geheele gezelschap voorbijgaan, men lette toch niet op hem, en hij was zeer benieuwd, hoe dat verder zou afloopen.

Hij keek aandachtig het achttal na. Zou de student ginds afscheid nemen? Zou hij dan terugkeeren en zich toch aan de afspraak met Dina houden?

Hij hoorde het wel; de muziek bij Wolhschläger liet zich reeds hooren, de ouverture; om half negen zou de voorstelling beginnen. Zou de jonker met zijn gezelschap misschien daarheen gaan? Jan wist het eenige oogenblikken later.

Hij kuierde naar het Cirque; hij zag een der oude heeren plaatsen nemen en de student bleef niet achter om terug te keeren voor de avond wandeling met Dina. Hij kreeg de kaartjes te bewaren en ging vooruit om het gezelschap den weg naar de gehuurde plaatsen te banen. Toen Jan zich goed en

wel van dien gang der zaken verzekerd had, keerde hij glimlachend naar zijn eigen tentje terug.

Dina stond nog verslagen te kijken. Jan hield het er voor dat zij razend boos wezen zou, maar hij moest haar toch nog eventjes plagen: „Hoor, Dina! ga nu maar met mij wandelen?"

„Loop heen!" zei zij, maar het was, of haar iets in de keel schoot en zij liep weg.

Jan volgde haar achter de poffertjeskraam; daar bleef zij stilstaan met tranen in de oogen. Hij kreeg waarachtig medelijden met haar. „Ik zou het me zoo niet aantrekken" troostte hij, maar hij kreeg geen antwoord en zij draaide hem den rug toe.

Schouderophalend drentelde hij het plein eens over; hij kon het gedrag van den student ook niet verklaren én toch was de oplossing van het raadsel zeer eenvoudig.

De ouders van Jonker Porkema waren met zijne zusters ook eens naar de Haagsche kermis bij de familie gekomen; het plan was snel beraamd en snel volvoerd, zoodat zij maar niemand en ook zoonlief niet gewaarschuwd hadden en zij lieten hem niet weer los. Zij brachten ook nog een alleraangenaamst dagje met hem in Leiden door; zij waren in langen tijd niet in Holland geweest en toen zij naar het Noorden terugkeerden, namen zij den student mede; het liep toch naar de groote vacantie; met pretmaken was ook dit jaar al weer geld genoeg verteerd en op Porkema State was uitmuntend gelegenheid om te studeeren voor het examen, dat, naar het heette, in het najaar zou worden afgelegd.

Van deze schikking was het natuurlijk gevolg, dat door Dina en Jan taal noch teeken van den student vernomen werd, evenmin op eene der volgende Hollandsche kermissen als op deze Haagsche.

Den volgenden winter brachten beide in Amsterdam door, Dina bij hetzelfde echtpaar in dienst, Jan niet zelden behulpzaam, als onder zijne bekenden in de zaken buitengewone drukte heerschte. De poffertjeskraam lag netjes uitéén genomen in een pakhuis voor weer en wind goed beveiligd en Jan had voor zijn Panorama ook eene dergelijke bewaarplaats gevonden. De baas uit de poffertjeskraam dreef dien winter een kleinhandel in worst en spek, waarbij Dina's hulp zeer te stade kwam. Het gezin woonde in een bij de week gehuurd huisje op eene gracht in de nabijheid van het Haarlemmerplein en Jan had een bescheiden onderkomen gevonden op een bovenachterkamertje bij een kruidenier in een zijstraatje op hetzelfde plein uitkomende; hij diende namelijk aldaar meermalen bij één der stalhouders tot noodhulp.

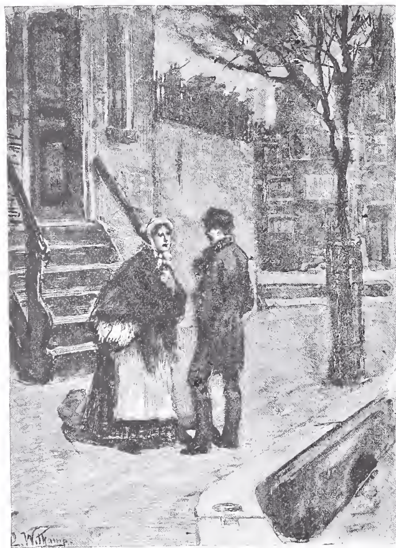
Zoo kon het licht nog al eens gebeuren, dat Dina en Jan elkander tegen kwamen en gewoonlijk, indien niet één van beiden het al te druk had, werd de ontmoeting niet met een hoofdknik of een vluchtigen groet afgedaan, maar dan hadden zij meestal een praatje. Het was maar zelden over iets van eenig belang, dat zij een kwartiertje, of ook wel een klein

halfuurtje aan de praat bleven. Trouwens als een jonkman en eene jonge deern samen willen staan keuvelen, dan leert onder alle rangen en standen de ondervinding, dat zij altijd een onderwerp hebben, verschillende onderwerpen zelfs.

Eigenlijk loerde Jan menigmaal op zulk een ontmoeting; hij slenterde de gracht, waar Dina woonde, nu en dan eens langs; en als het 's avonds mooi weer was en hij kon berekenen, dat zij in de buurten rondom het Haarlemmerplein uit het zaakje van haar meester hier en daar iets te bezorgen zou hebben, dan liet hij de stalhouderij zoo spoedig mogelijk in den steek om rond te turen, of hij Dina ook onder de wriemelende menigte kon ontdekken.

Het was dien winter zacht weer; van ijs en sneeuw was nog niets te zien geweest en toch nog maar een dag of wat en het zou St. Nicolaasavond zijn.

Langzamerhand werden Dina en Jan ook openhartiger, vertrouwelijker met elkaar; en niet zelden vond zoowel de een als de ander in hetgeen zij elkaar vertelden en bekenden aanleiding tot een woord van oprecht gemeenden lof of ongeveinsde bewondering. Zoo kwam Jan er eens voor uit, dat hij een aardig spaarduitje had vergaard, dat hem na niet langen tijd in staat zou stellen, zoo zich maar eens eene goede gelegenheid aanbood, om zijn armzalig tentje voor een veel mooier panorama te verruilen; was het niet bijna eene verplichting voor Dina hem te prijzen, omdat hij zoo nauwkeurig zijne zaken behartigde en niet gelijk zooveel andere jonge mannen door drank misbruik en allerlei losbandigheid zijn geld zoek maakte? Ook Dina had zich eens laten ontvallen, dat zij even goed, als andere dienstboden, zich op Zon- en feestdagen als eene dame kon opschikken, maar dat zij had opgemerkt hoe zonderling er van haarsgelijken dan uitzagen, in weerwil van al het geld dat zij aan zulk prullengoed besteed hadden; moest dan Jan haar niet verzekeren dat haar eenvoudige kleederdracht hem best aanstond en dat zij

Langzamerhand werden Dina en Jan ook openhartiger.

die kwikken en strikken, welke andere meisjes zich toch veel te duur lieten aansmeren, niet noodig had? Soms wilde het toeval dat zij in acht of tien dagen elkander niet konden ontmoeten, elkaar niet zagen, niet spraken; maar als dan hier of daar zij elkaar weervonden, dachten zij er niet aan hun welgevallen aan dat wederzien te ontveinzen; argeloos erkenden zij, dat zij elkaar gemist hadden en blij waren, dat zij al redeneerende samen een straatje konden omloopen.

Zij raakten aan elkaar gewoon; zij hadden telkens allerlei te overleggen; als een van beiden plotseling was gestorven, zou de overgeblevene zich ellendig verlaten en hulpbehoevend gevoeld hebben. Of zij op elkaar verliefd waren, wisten zij niet, bedachten zij niet; eigenlijk was dat ook niet zonder voorbehoud waar, en toch als iemand aan Jan had verteld dat Dina met een ander jonkman, of aan Dina dat Jan met een ander meisje aan het verkeeren was geraakt, zouden zij geen oogenblik er geloof aan geslagen hebben. Geheel naar beider verwachting liep dan ook hun afspraak, toen Jan vroeg: „Dien! Wij houden samen Sinterklaasavond, niet waar?" en zij zonder bedenken antwoordde: „met al mijn hart."

Jan had wel niet geheel en al vergeten wat op de Haagsche kermis tusschen Dina en een zekeren, van naam hem onbekenden Mijnheer was voorgevallen, maar hij kende aan die herinnering weinig waarde toe; het geheele geval was immers maar een los, onbeteekenend grapje geweest; Dina sprak er ook nooit over; zij was natuurlijk eerst boos geweest, maar te verstandig om zich verder over zulk een heertje te bekreunen, dat had Jan duidelijk meenen op te merken, als hij een enkelen keer plaagziek eene toespeling op de door haar ondervonden teleurstelling had gewaagd; zij gaf hem dan geen rechtstreeksch antwoord, en bracht zonder te verblikken of te blozen iets anders ter sprake.

Met blijmoedige vroolijkheid werd dus de viering van den Sinterklaasavond door hen begonnen en voortgezet. Het was tamelijk helder, een weinig vriezend weer, juist een winteravond om met flinke stappen Amsterdam door te wandelen van den eenen hoek naar den anderen en geene straat of gracht waar iets bijzonders te zien was, over te slaan. Veel lieten Dina en Jan zich ook niet ontgaan en al maakten zij er nooit misbruik, op andere tijden zelfs hoogst zelden gebruik van, zij wisten toch de plaatsen te vinden, waar een vroolijk gezelschap, om zich voor een kwartier of een half uur bij aan te sluiten, bijéén was. Als in eene koek- of banketbakkerij lekkernijen gekocht waren, dan werd eene fatsoenlijke herberg opgezocht, en in meer dan ééne dier plaatsen, waar zij ook iets lekkers te drinken zochten, werden zij reeds bij het binnentreden door bekenden begroet. Evenwel, nu en dan merkten zij op, dat het gezelschap, hetwelk zij aantroffen, niet van hunne gading was en dan trokken zij na een kortstondig oponthoud maar weer verder. Zij hadden er geen pleizier in, als ergens twist werd gezocht, of als met de ruwste woorden, onbeschaamd op zedelooze daden werd gebluft; zij ontweken dan die menschen, met welke zij zich gewoonlijk nooit inlieten. Zij

waren echter jolig genoeg en als Jan hier en daar in een stil hoekje Dina omarmde en haar kuste, dan werd hij niet teruggestooten; wat hij verlangde, mocht hij nemen en het werd hem ook teruggegeven. Alles ging echter in eer en deugd, ook toen zij op het Haarlemmerplein een koffijhuis, waar ook gedanst werd, waren binnengetreden; zij betaalden mede hun tol aan de speellui en mengden zich onder de dansende paren. Het werd laat in den nacht, éér zij huiswaarts keerden.

Zij hadden den geheelen avond gearmd geloopen, en meer dan eenmaal samen een liedje geneuried, maar op de gracht gekomen, waar Dina woonde, liepen zij stilzwijgend voort. Plotseling stond Jan stil, liet Dina's arm los, en ging recht voor haar staan.

„Weet ge, wat ik loop te bedenken?" vroeg hij.

„Nog niet," antwoordde zij.

„Dat wij maar man en vrouw moeten worden."

„Dat zal wel gaan."

„Juist! Opperbest geantwoord!"

Hij meende haar te mogen omarmen, maar zij weerde zachtjes hem af.

„Ik heb eene voorwaarde," zeide zij, of liever, ik heb eerst nog iets te zeggen."

Plotseling stond Jan stil, liet Dina's arm los, en ging recht voor haar staan.

Hare stem klonk thans hoog ernstig en terwijl zij nog een weinig achteruit week, merkte Jan met verbazing op, hoe onbeschroomd, uittartend bijna zij hem aanzag; zij sloeg de armen over hare borst inéén en verklaarde: „Ik wil je vrouw worden en blijven; ik zal mijn best doen, om je nooit, in geen enkel geval, reden tot ontevredenheid te geven, maar . . . . ." Zij talmde een oogenblik — „maar weet je nog van dien Mijnheer op de Haagsche kermis?"

„Ja," bromde Jan, „wat heeft die snoeshaan hierbij te maken?"

„Zooveel," verklaarde zij duidelijk en vast, „dat al zijn wij goed en wettig getrouwd, en hij komt en hij wil mij meênemen, dan ga ik meê."

„Dollemanspraat, Dina!"

„Neen, ik weet best wat ik zeg; korter of langer getrouwd, maar komt hij, dan volg ik hem."

„Dus, al waren wij wettig getrouwd, al hadden wij zelfs reeds kinderen, als hij het verkoos, zoudt gij toch met hem meêgaan? Moet ik je zoo verstaan?"

„Juist, dat meen ik, daar geef ik mijn woord op." Zij wendde zich niet van hem af, zij sloeg de oogen niet neer; zij bleef hem aanzien.

„Dat 's brutaal," verweet hij haar, „om mij dat zoo in mijn gezicht te durven zeggen."

't Zou mij zeker mooier hebben gestaan, als ik verzwegen had, wat bij mij omgaat en je bedroog?" vroeg zij. „Moest ik van mijn hart een smoorkuil maken?"

„Neen," erkende Jan nadenkend, droevig neergeslagen.

Langzaam begon hij op te wandelen, naar de woning, waar Dina thuis was. Hij kwam er niet rond voor uit, dat hij thans zijn aanzoek niet wilde herhalen, maar zij begreep hem toch wel en liep ook stilzwijgend naast hem voort.

Zij namen eindelijk afscheid, nog met een handdruk en eene kus, maar koel, eigenlijk slechts naar de gewoonte van dien avond, om niet te scheiden, alsof zij berouw hadden over de samen genoten feestvreugde.

Toch waren zij een jaar of wat later getrouwd en gelukkig getrouwd ook. Jan had na dien St. Nikolaasavond, waarop Dina zich zoo onbeschroomd had uitgelaten, den omgang met haar niet afgebroken; daartoe was zij naar zijne meening te eerlijk, te openhartig geweest; haar eerlijkheid had haar in zijne schatting niet doen dalen. In den volgenden zomer terwijl zij de kermissen afreisden, had hij zijn oogen goed laten rondgaan; maar nergens, evenmin elders als in den Haag was een spoor te ontdekken geweest van dien Mijnheer, dien hij als een onoverwinlijk mededminnaar te vreezen had. Andere kapers op de kust, die zich ook wel opdeden konden hem, gelijk hij telkens opmerkte, geene schade doen. En toen weder het reisseizoen voorbij was en zij beiden ook weer in Amsterdam de winterkwartieren betrokken hadden, hernieuwde Jan zijn aanzoek, hoewel hij zich niet geheel ontveinsde, dat hij een stout stuk waagde. Hij overwoog echter vooreerst: dat Dina onder den invloed van de feestvreugde van den St. Nicolaasavond, waarschijnlijk krasser in hare woorden dan in hare gevoelens geweest was, voorts dat zij ongetrouwd toch moeielijk vast bepalen kon, tot welke dwaze streek zij, eens gelukkig getrouwd, zou in staat zijn. Gansch en al ongelijk had hij niet, toen hij meende, dat die overwegingen tot zijn voordeel moesten uitloopen, en hij zette zich de onontwijkbare, vreesaanjagende gedachte uit het hoofd, dat hij zich in eene min of meer verwijderde toekomst jammerlijk teleurgesteld zou kunnen vinden.

Hij kwam dus, toen hij zijn aanzoek bij Dina herhaalde, slechts als ter loops op de door haar afgelegde bekentenis terug en toen Dina hem aan het door haar gegeven woord van waarschuwing herinnerde, kende hij daaraan

eigenlijk slechts zooveel waarde toe, dat hij haar prees, omdat zij zooveel karakter had. Hij glimlachte eens, knikte haar vriendelijk toe en sprak er verder niet over, maar spotte voor zichzelf met eene bedreiging, welke samenhing met de veronderstelling van iets toekomstigs, dat ja! niet beslist onmogelijk, maar toch bijzonder onwaarschijnlijk heeten mocht.

Zoo waren zij dan getrouwd; zij vonden zich niet in elkaar bedrogen; beiden waren vlijtig en spaarzaam, en met uitzondering van een winter, waarin Dina eenige dagen ernstig ziek was geweest, had de fortuin hen steeds begunstigd. De kleine, onaanzienlijke tent was verruild voor een groot, zelfs weidsch Panorama, dat in hun stand voor eene kostelijke broodwinning gelden mocht. Daarin bestond echter niet hun eenige overwinst; zij hadden ook reeds twee kinderen, een jongetje, Jantje, van twee jaar ongeveer, en een meisje, een Dinaatje, een maand of vier oud.

Het was weder Haagsche kermis en Jan had voor zijn Panorama weder eene plaats weten te verkrijgen op het Plein in de rooi tusschen de Lange en de Korte Pooten. In het voorportaal van dien Tempel der kunst, gelijk Jan op de aanplakbilletten zijne tent had laten betitelen, zaten man en vrouw met hunne kinderen. Dat voorportaal was naar hun smaak een sierlijk vertrek, een paar houten treden van een half voet boven de straat verheven. Op den vloer lag in het midden achterwaarts geschoven een dik stuk tapijt; op dat tapijt stond eene vierkante tafel; daarbij waren een paar stoelen geplaatst en er boven prijkte een spiegel, vastgehecht tegen den achterwand; door deuren rechts en links in de hoeken vond men toegang tot den eigenlijken schouwburg. Aan de straatzijde hing in de hoogte eene draperie van eene purperroode stof met goud passement afgezet en nog wat hooger stond op een groot houten bord al de heerlijkheid vermeld, waarvan men voor een bepaalden toegangsprijs zich het genot verschaffen kon.

Het liep naar twee uur in den middag. Jan en Dina, die wisten, dat zij, voordat het avond werd, slechts weinig bezoek te wachten hadden, zaten in het voorportaal bij de tafel tegenover elkander; Dina had het kleine meisje op haar schoot en Jan had zijn zoontje voor zich op de tafel gezet; hij leerde hem tellen. Dat ging op een eigenaardige manier, die telkens tot een algemeen hartelijk gelach aanleiding gaf. Als Jan zijne rechterhand opstak met uitgestrekte vingers, dan kon het kleine ventje tellen tot vijf; maakte de vader daarna dezelfde beweging met de linkerhand, dan ging het tot tien; maar daarna werd het reeds moeilijker, de oogen maakten elf en twaalf; de neus gold voor dertien, de ooren voor veertien en vijftien, de mond voor zestien. Hoe zouden zij echter verder komen?

Jan wist er wel wat op; hij hief zijne twee handen tegelijk omhoog, stak van elk twee vingers op en zoo bracht men het tot twintig. Telkens ontstond echter zulk eene grappige verwarring, deels door dat het kind de zaak nog niet volkomen vatte, deels door dat de vader daarin voor allerlei vroolijke opmerkingen stof vond, dat van Dina's gelaat de glimlach, die telkens tot een schaterlach aangroeide, eigenlijk niet week. Jan had ook daarin plei-

zier en hij schrikte toen hij dien glimlach plotseling zag wijken voor een uitdrukking van verrassing en van ontzetting tegelijk. Dina werd doodsbleek; zij begon zoo heftig te beven, dat zij haar dochtertje niet op den schoot houden kon, maar het kind voor zich op de tafel legde en Jan behoefde naar de oorzaak van die ontroering niet te vragen, want éér hij daartoe kwam, zag ook hij hem, den jonker van Porkema, hem, dien Mijnheer!

De jonker was een echte banjerheer geworden. Door familiebetrekking was hem de gelegenheid aangeboden om een jaar, drie, vier, in het buitenland te vertoeven en het was thans de vraag, of er van eene promotie in Leiden nog iets komen zou. Hij was om dat te onderzoeken naar de Academiestad gegaan, maar hij verveelde er zich schrikkelijk en om zich wat te verzetten, was hij eens naar den Haag overgewipt. Hij had in een paar hoofdsteden van Europa het leven volop genoten, namelijk wat zinnelijk genot aangaat, en hoewel hij daarbij niet juist nauwgezet was te werk gegaan, hij had met zijn gezond en krachtig lichaam de vermoeienissen van allerlei uitspattingen kloek kunnen wederstaan. Hij was wat zwaarder van gestalte, wat grover van huid geworden, maar de glans zijner oogen was nog niet verflauwd en zijne haarlokken had hij ongedund en onverkleurd behouden.

Hij droeg een hoogen, grijzen hoed, een zwart zijden stropdas, waaruit puntige boordtjes opstaken; een geel piqué vest; een blauwen fantasierok met vergulde knoopen, korte mouwen en lange manchetten; voorts een broek van lichtkleurige grijze stof, wijd op de knieën maar nauwsluitend met zoogenaamde sous-pieds op de schoenen. Met de linkerhand in den broekzak, en met eene hondenzweep in de rechter kwam hij aandrentelen; die zweep was niet alleen een meubel van weelde; drie groote, langharige en langoorige patrijshonden waren hem tot niet altijd even onderdanig gezelschap; en zoo flaneerde hij eens langs de kramen en tenten.

Hij was op een ontmoeting met Dina niet bedacht, toch herkende hij haar terstond en hij merkte ook terstond op, dat zij thans als jonge vrouw en moeder eene zeer bekoorlijke vrouwelijke figuur geworden was, bij vergelijking met haar voorkomen als ongehuwde geenszins verminderd. Tevens behoefde hij er geen oogenblik aan te twijfelen, of hij ook herkend werd. Op Jan's houding en gelaat gaf hij geen acht, maar terwijl hij glimlachend en met zijne hondenzweep zwaaiende, Dina groette, kon hij zich in de beteekenis van den hoogen blos, die na doodelijke bleekheid haar gelaat overtoog, en van haar schitterenden oogopslag niet vergissen. Halverwege de Lange Pooten keerde hij op zijn weg terug.

Jan en Dina hadden intusschen geen enkel woord gewisseld; het spel met Jantje was geëindigd; de ouders hadden elkaar zelfs niet durven aanzien. Het was gekomen, dat noodlottige uur, waarvan zij eens overlegd hadden, dat het komen kon, waarvan zij echter in de laatste tijden het vooruitzicht of het eens komen zou, als het ware hadden weggedroomd.

De jonker van Porkema wandelde weder voorbij; hij trad het voorportaal

De jonker van Porkema wandelde weder voorbij.

niet binnen; hij riep Dina geen groet, geen woord toe; hij wenkte slechts met eene vroolijke gelaatsuitdrukking, dat hij zich naar het middelste onbezette gedeelte van het plein begaf. Ook Jan begreep dien wenk; Dina stond op en ging door de naast bij haar gelegen hoekdeur de tent binnen. Jan zette voorzichtig de kinderen op den vloer en sloop door de andere hoekdeur haar na. Zij had reeds de achterdeur der tent geopend en staarde het plein over. Ja, daar kwam hij aan, de Jonker, stoeiende met zijne honden in volkomen lichtzinnige vreugde, onder het vooruitzicht van een prettig avontuurtje. Jan zag hoe Dina met vlugge schreden hem te gemoet ging; hoe beiden elkaar begroetende, de handen uitstaken en inéénsloten en ze vasthielden; hoe al hunne bewegingen blijdschap over die ontmoeting uitdrukten; hoe na eene korte woordenwisseling Dina, zeker op eene vraag van dien Mijnheer, met het hoofd toestemmend knikte en hoe zij een oogenblik later, terwijl de Jonker zijne drentelende wandeling over het plein scheen te willen voortzetten, naar hunne tent terugkeerde.

Toen spoedde hij zich terug naar het voorportaal; hij vond de kinderen gelukkig ongedeerd; hij zette ze voor zich op de tafel, omarmde ze en luisterde scherp naar hetgeen in de tent voorviel. Hij hoorde Dina binnenkomen en de tent doorloopen naar een achtervertrekje, dat zij voor hun bijzonder gebruik bijgebouwd en ingericht hadden; daar sliepen zij, daar stonden hunne kleerkisten en allerlei huishoudelijke benoodigdheden, welke zij zich langzamerhand hadden aangeschaft.

Inderdaad, Dina trad daar binnen met gloeiende wangen en schitterende oogen, in zulk eene bedwelming van hartstocht, dat haar denkvermogen in de war was. Zij wist nauwelijks meer, zij dacht er althans niet aan, dat zij een man, dat zij kinderen had. Alle besef van zedelijkheid, voor zooveel het haar eigen geweest was en zij het ook meermalen had gehandhaafd, was verdwenen. Fatsoen en eer, in haar eigen stand volstrekt geene woorden zonder beteekenis, al verschilt die beteekenis van hetgeen er in andere standen door wordt aangeduid, wogen bij haar niet meer. Onder een overheerschend, betooverend gevoel van zinnelijk welbehagen gaf zij zich geen rekenschap van hetgeen zij deed; zij redeneerde, zij overlegde niet; in ongebreidelden, woesten hartstocht ging zij voort.

Staande voor een spiegel, waarop door een in de hoogte aangebracht venster het licht viel, begon zij zich op te knappen. Zij waschte haar gelaat, nek en hals; daarna kamde zij zich de haren uit, streeks ze achterwaarts en bond, met wulpsche behaagzucht den spiegel raadplegende, ze weer samen. Van haar armen stroopte zij de mouwen zoo hoog mogelijk op en waschte ze ook, evenals hare handen, uiterst nauwkeurig, tot de vingertoppen mede. Toen greep zij in hare kleerkist, die zij reeds geopend had en verwisselde van kleeding. Zij trok die onlangs pas gekochte schoenen aan, die niet op de bovenvoeten sloten, maar die met kruislinten boven de enkels werden vastgemaakt. Daarop volgde de japon, die alleen op vrije Zon- en feestdagen uit de doos, waarin zij zorgvuldig

bewaard werd, te voorschijn kwam; zij hing er een zijden mantel, een even gewaardeerd kleedingstuk overheen, zij besteedde eenige oogenblikken aan het opzetten van een fraaien, met bloemen versierden hoed; nu nog alleen de handschoenen, eene lastige dracht, haar ongewoon, maar zij legde ze toch gereed, om althans niet te vergeten ze mede te nemen, en zij zou immers gereed zijn? Zij monsterde zichzelf nog eens voor den spiegel. Was de opening van de japon om den hals niet al te ruim? 't Was waar ook, zij droeg bij dit gewaad gewoonlijk eene fichu. Zij had er een, zeker! een breed geweven zijden doekje, dat als een dasje kon omgeslagen worden, terwijl de uiteinden voor aan den hals door een ringetje werden bijééngehouden. Zij greep het doekje uit hare kleerkist en sloeg het om haar hals en greep de uiteinden en begon ze door het ringetje te halen en zag daarbij nog eens zichzelf in den spiegel. Maar......

Wat overkomt haar? Wat deert haar? Wat verhindert haar het ringetje tot de betamelijke hoogte op te schuiven? Waarom buigt zij thans het hoofd voorover en vallen haar armen als verlamd langs hare zijden? Maak toch voort, Dina! ginds wacht u de Jonker.

Waarom buigt zij thans het hoofd voorover.

O, de middagzon straalt, het weder is dezen voorzomer zacht, de boomen hebben hunne bladeren; Dina kan het daar zien en gevoelen, maar het is haar plotseling, alsof het winter is; de sneeuw ligt op de straten en de daken en het vriest ook. Dina ligt op eene bovenkamer in Amsterdam ziek, hard, doodelijk ziek. Jantje is pas drie maanden oud en Jan verzorgt moeder en kind. Met het kind gaat het wel, maar ondanks genoegzame warmte en voldoende voeding en beste geneeskundige hulp, met de moeder wil het niet vlotten. En er komt een avond, waarop Dina ook zelf vreest, dat zij sterven zal. Zij hoort, dat de dokter, die nog eens naar haar is komen zien aan Jan eene gewichtige taak oplegt. Zij moet — het mag bij het geven van dit voorschrift acht uur ongeveer in den avond geweest zijn — maar zij moet van uur tot uur een poeder innemen. Kan dat nog gebeuren, sterft zij in dien nacht niet, maar vervalt zij tegen den morgen, om drie of vier uur in eene lichte sluimering en begint zij zachtjes aan uit te wasemen, dan

is waarschijnlijk de doodelijke vijand, die haar heeft aangegrepen, aanvankelijk overwonnen, en de dokter zal alle hoop op haar herstel kunnen geven.

Welke herinneringen! Dina zet zich neer op den eenigen stoel, waarvoor in dat vertrekje eene plaats te vinden is geweest, met de handen op de knieën gesteund, staart zij voor zich uit, alsof zij alles, wat in dien nacht is voorgevallen, nog eens kan zien. Zij merkt op, dat zij voor een kwartiertje aan de zorg van eene buurvrouw wordt overgelaten, want Jan is na het vertrek van den dokter, met het recept naar een apotheker gehold en van daar naar een horologiemaker in de buurt. Hij komt terug met de medicijnen en met een prachtig uurwerk, dat hij voor dien nacht heeft gehuurd. Zij blijven samen en ieder uur dient Jan haar een poeder toe. Dan tilt hij haar van het kussen zacht en teer, want zij is onbeschrijfelijk zwak geworden en hij legt haar weer neder met een zoen op het eerst nog altijd brandend heete voorhoofd en schuift de gordijnen van de bedstede zoover dicht, dat het licht haar niet in de oogen vallen kan. Van het kind hoort zij den geheelen nacht niets; Jan wiegt het en geeft het te drinken, en weet het stil te houden; hij zit maar altijd bij de tafel, waarop het uurwerk en de lamp staan en houdt de kachel aan, juist naar het voorschrift van den dokter. Eindelijk, is het verbeelding of moet Jan haar wekken, als hij haar weder zal ondersteunen om een poeder in te nemen? Maar het volgende uur is er geen twijfel aan, zij heeft geslapen en zij gevoelt zich langzamerhand lichter, ruimer, alsof een doodelijke last, die haar heeft bezwaard, van haar wordt verwijderd; hare huid wordt vochtig, lenig. Zoo is de nacht voorbijgegaan en de laatste poeder is gebruikt, als de eerste stralen van de winterzon langs de ramen vallen. Jan draait de lamp uit en spoedig daarna komt de dokter; met vroolijke blikken gaat hij de uitwerking van het voorgeschreven geneesmiddel na en hij is uiterst tevreden; hij zal het nu met deze patiënt wel klaren, maar hij klopt tevens Jan op den schouder en drukt hem de hand en prijst hem: „Flinke kerel! Hij heeft het leven van zijne vrouw gered." Dan neemt Jan hun Jantje uit de wieg en houdt het kind, voor hij het gaat wasschen en voeden voor haar in de bedstede omhoog en steekt haar een paar kleine, naakte voetjes en een paar ronde wangentjes toe om te kussen. Dina herstelt ook zoetjes aan; het voorjaar geeft mooie dagen, waarop zij voor een half uurtje de frissche lucht genieten mag; eindelijk is zij zoo ver, dat zij een paar grachten kan omwandelen. Zij geniet er van, leunende op Jan's rechterarm, terwijl hij het kind op den linker draagt en thans heeft zij voor de eerste maal dat fichuutje om; Jan heeft het als eene verrassing, als een bewijs van zijne blijdschap over haar herstel voor haar gekocht.

Was dat alles thans voor Dina als niet gebeurd? Kon zij het vergeten? Hoe? Waarom? Waarvoor? Zij wilde het zichzelf eerst niet bekennen, maar zij kon het toch zichzelf ook niet ontveinzen en zij schaamde zich diep. Zij ergerde zich, toornig en bedroefd tegelijk over hare dwaasheid. Het fichuutje

lag reeds op een tafeltje onder den spiegel; zij hing haar hoed op aan een kapstok onder het venster; de mooie japon en de zijden mantel en de schoenen verdwenen weer in de kleerkist; de afgelegde daagsche kleedingstukken werden weer aangetrokken; de spiegel werd niet meer geraadpleegd, maar met een uitdrukking op het gelaat van diepe minachting, die haar zelf gold, verliet zij dat vertrekje, zij liep de tent door naar het voorportaal en nam daar hare plaats weder in.

Jan was intusschen, met zijn armen om de kinderen heengeslagen, blijven zitten. Hij had zijn hoed naast zich op den grond gezet, het was hem onder dat hoofddeksel te benauwd geworden. Van een paar bezoekers, die zijn Panorama kwamen zien, had hij werktuigelijk den toegangsprijs aangenomen en in het mandje gestopt, dat daarvoor op de tafel stond, maar hij was niet met hen medegegaan, om naar gewoonte alles wat hij te zien had, uit te leggen; met een gedrukt billet, dat hij hen overreikte, hadden zij zich moeten tevreden stellen.

Hij redeneerde, alsof zijne kinderen met hem overleggen, alsof zij den toestand begrijpen en met hem treuren en toornen konden. Het huilen stond hem nader dan het lachen en met eene zachte, klagende stem jammerde hij: Wat zal er van ons worden, nu zij weggaat, Jantje? Ik weet geen raad, arme stakker! wie zal zoo'n klein wezentje als je zusje verzorgen en jou zelf dan, kleine dreumes! Ik weet niet, hoe ik er door zal komen; zij zorgde immers voor alles."

Dan zag hij droevig de kinderen aan en trok ze nog wat dichter tot zich, en bromde: „waarom moest dat nu ook zoo ongelukkig loopen? Wij hebben immers, je moeder en ik, nooit over elkaar te klagen gehad; de zaken gaan best vooruit, en als wij bij elkaar bleven, konden wij wel zes zulke wurmen groot brengen. Maar nu is er geene moeder meer en een vader alleen met eene zaak en eene huishouding daarbij, daar komt niet veel van terecht, dat weet ik wel. Ja, ik kan eene meid huren, maar zal die goed op jou, Jantje! en op je zusje passen? Een witte raaf, als ik er zoo eene vind."

Hij gaf ook zijn toorn lucht, maar kwam er tegelijk voor uit, waarom hij de handen thuis hield en zich weerloos aan zijn noodlot zou onderwerpen: „Dien Mijnheer den nek omdraaien? O, Jantje, ik heb er zooveel lust in en mijne handen jeuken, om hem minstens een pak te geven, waaraan hij voor maanden genoeg heeft, maar dat mag ik immers niet doen, als ik tegenover haar mijn fatsoen zal houden, want je moeder bedriegt mij niet; zij bezondigt zich, geloof ik, wel tegen ons, maar zij gaf bij tijds rondweg haar woord, dat zij handelen zou, zooals wij nu van haar ondervinden."

Zoo kwam hij tot het raadsel, dat hij niet kon oplossen, omdat zijn oordeel in de slingering tusschen smart en verontwaardiging beneveld was en hij gevoelde, dat hij bij deze vraag nooit voor zichzelf zou kunnen instaan: „Zullen wij haar kunnen vergeten, Jantje? Dinaatje weet er nog niet veel van en jij klein kereltje, maar weinig. Dat slijt, denk ik, wel uit. Maar ik! O

God, als het waar is, wat ze zeggen, dat je op je sterfbed je allerliefste, levend of dood, nog eens ziet, dan zal ik haar zien, haar en geene andere vrouw wat er ook nog gebeuren kan."

Zooveel tranen welden in zijn oogen op, dat hij ze met zijn zakdoek moest wegwisschen en toen hij daarna onwillekeurig opzag, ontdekte hij Dina. Waakte of droomde hij? Hij had haar toch in gespek met dien Mijnheer op het plein gezien. Hij had toch goed gehoord, dat zij naar het achtervertrekje gegaan was, en hij zou toch ook wel juist geraden hebben, wat daar gebeuren moest.

Er lag een klank in zijne stem, als van iemand, die hevig verschrikt en daardoor tot toorn geprikkeld wordt, toen hij vroeg: „Gaat ge niet weg?"

„Neen!" antwoordde zij zacht.

„Gaat ge niet met hem mee?" Hij wenkte met zijn hoofd naar het plein.

„Neen!" herhaalde zij.

„Waarom niet?" vroeg hij bijna barsch.

De jonker van Porkema ging juist weer voorbij. Hij had, meende hij, lang genoeg gewacht. Waarom kwam Dina niet? Zat zij daar en wees zij thans hem met een onmiskenbare hoofdbeweging af?

Jan vroeg nog eens: „Waarom gaat ge niet?" Want zij nam haar dochtertje van de tafel weder op haar schoot. „O, ik begrijp het al," zei hij schamper, „om de kinderen."

Liefdevol smeekend zag zij hem aan. Zou zij zijne vergiffenis kunnen afbidden?

„Ook om de kinderen! Ook!"

„Ook om de kinderen?" herhaalde hij. Hij zweeg eenige oogenblikken en zag nadenkend voor zich. Wat bedoelde zij toch eigenlijk? Wilde Dina hem misschien toch nog bedriegen? Hij hield met zijn linkerarm Jantje nog omvat, maar wat hij tegenover Dina nog nooit gedaan had, deed hij thans; hij sloeg met de rechtervuist op de tafel. „Kom er voor uit!" beval hij. „Gij gaat met hem niet mee, hé? Nu niet, morgen niet, nooit?"

„Nooit," verzekerde Dina.

„En waarom niet? Ge hebt toch eens verzekerd, dat ge gaan zoudt, als hij kwam! Gij hebt er mij, hem ook wel misschien, uw woord op gegeven! Waarom, vraag ik, waarom breekt ge dat woord?"

Diep ontroerd zag Dina tot hem op. „Waarom ik mijn woord breek? Al dat vragen zou iemand beroerd maken."

Hoort! Daar klinkt het fluitje uit de hondenzweep van den jonker van Porkema, schel en nijdig, gelijk hij zelf is, want hij is nog eens voorbijgegaan, zonder een blik van Dina meer te mogen opvangen, al beschuldigt zij zichzelf nog meer dan hem.

De patrijshonden, die wat achter zijn gebleven, vliegen in galop het Panorama, Jan en Dina voorbij.

Jan springt op van zijn stoel met Jantje in de armen.

Zij zou het niet kunnen beredeneeren, maar zij gevoelt, dat zij haar antwoord gereed heeft.

„Kom aan!" vraagt Jan nog onvriendelijk: „Ik laat mij niet foppen. Waarom je woord gebroken? Waarom?"

Dina's lippen trillen van onbeschijfelijke aandoening. „Omdat ik een mensch ben en geen beest! Ziedaar!" zegt zij zacht, maar duidelijk verstaanbaar.

Jan zou geen kans hebben gezien, om van die betuiging eene nauwkeurige verklaring te geven, maar dit meent hij te mogen begrijpen, dat alle gevaar voor thans en ook voor de toekomst geweken is. Zijn gelaat staat weer helder; er rijst een vroolijke glans op. „Dus wij blijven bij elkaar, wij met de kinderen?"

Dina verzekert: „Als 't God blieft, wij samen totterdood!"

Jan springt op van zijn stoel met Jantje in de armen; hij slaat door het voorportaal een paar danspassen tot verbazing van die bezoekers, die niet kunnen vermoeden, waarom de man, die straks zoo druiloorig met zijne kinderen zat, thans zoo vroolijk rondspringt.

Leiden, Mei 1891.

WARMTE EN WIND IN VERBAND MET DE WEERVOORSPELLINGEN.

DOOR

Dr. H. BLINK.

De meteorologie heeft in deze eeuw eene praktische richting verkregen, die zich bij hare wetenschappelijke theoretische inzichten aansluit. Daardoor is er waarschijnlijk geen wetenschap, welke zich meer in de gunst van het groote publiek verheugen mag, dan de kennis des dampkrings. Het geheel der verschijnselen, die zich afspelen boven onze hoofden, de wind die ons omwaait, hetzij als storm bulderend, of als zefir lispelend, de regen die onze velden bevochtigt en de rivieren doet zwellen, de warmte des dampkrings, die de verstijfde aarde tot vruchtbaarheid brengt en plant en dier ten leven wekt; zij zijn het, die dagelijks met het leven in betrekking staan, zoodat de denkende mensch omtrent hun wezen en oorzaken gaarne de verklaring zoekt.

Doch naast de verklaring streeft hij er naar, om de elementen, welke elk dezer verschijnselen te voorschijn roepen, te leeren kennen, ten einde daaruit vooraf te bepalen, hoe wind, regen en temperatuur zich in den eerstvolgenden tijd ten opzichte van een gedeelte onzer aardoppervlakte zullen verhouden. Dit is de praktische zijde der wetenschap. De meteorologie leert de verschijnselen des dampkrings, de physische wetten, welke hem beheerschen en de krachten, welke in de lucht werkzaam zijn, van een wetenschappelijk standpunt kennen; de toepassing dier wetten op de gesteldheid en eigenschappen van de atmospheer voor een bepaalden dag en een bepaalde plaats is de taak der weerkunde.

Meteorologie en weerkunde moeten aldus wel onderscheiden worden. De eerste is meer van algemeenen, de laatste meer van bijzonderen, specialen aard. Doch de meteorologie leert ons den algemeenen grondslag kennen, waarop de weerkunde berust. Zonder de meteorologische basis zou de weerkunde geen waarde hebben, en zich verliezen in de phantastische dweperijen, waartoe het grillige en onzekere van het object maar al te licht aanleiding geeft. De geschiedenis der weerkunde is daar, om hiervoor het bewijs te leveren.

Wij willen door dit opstel een kijkje nemen in de huishouding der atmospheer, ten einde het wezen van eenige harer verschijnselen, nl. van temperatuur en wind, eenigszins beter te doen kennen, en de praktische zijde van het vraagstuk der weervoorspellingen onzer meteorologische instituten nader te verklaren. Om dit laatste gedeelte beter tot zijn recht te doen komen, moeten wij met eenige meteorologische beschouwingen aanvangen.

Wanneer wij over het *weer* spreken, bedoelen wij daarmede hoofdzakelijk

de samenwerking van de temperatuur, de beweging der lucht en de vochtigheid. Elk van deze vormt een zelfstandig verschijnsel en een eigen onderwerp van waarneming, hoewel zij onderling voortdurend invloed op elkander uitoefenen, en met elkander in betrekking staan.

Wij wonen hier op Aarde op den bodem der reusachtige luchtzee, die onze planeet aan alle zijden omringt. De Aarde vormt als het ware de vaste kern, welke door de atmospheer met een zachte schil van meer dan 35 600 K. M. dikte omhuld is. Die atmospheer is noodwendig voor ons leven; wij ademen hare bestanddeelen in onze longen en zij zuiveren ons bloed, zij houdt de spanning der gassen van het menschelijk lichaam in evenwicht, zoodat, wanneer wij eenige oogenblikken aan hare drukking onttrokken konden leven, ons lichaam uit elkander zou springen. En de dampkring is voor de Aarde het dekkleed, dat haar warmte geeft en de warmte doet behouden; zonder den dampkring zou onze planeet hare warmte spoedig zien wegvloeien in de grenzelooze ruimte des hemels en aan eeuwige verstijving ter prooi zijn.

Wanneer wij spreken over de temperatuur van eenige plaats op Aarde, bedoelen wij daarmede de temperatuur der lucht, zooals een thermometer ons die aanwijst in de schaduw. Die temperatuur wordt gemeten met den thermometer, d. i. warmtemeter. De inrichting van dit werktuig is algemeen bekend, zoodat wij haar niet nader behoeven te verklaren. Slechts wijzen wij er op, dat het meten der warmte met den thermometer zeer betrekkelijk is. Deze wijze van het bepalen der temperatuur berust hierop, dat de stoffen door verhoogde temperatuur uitzetten, en naar de uitzetting van het kwik wordt de graad der warmte aangegeven. Men heeft daarvoor het kwik genomen, omdat dit eene regelmatige en duidelijk merkbare uitzetting bij verhooging, en inkrimping bij verlaging van temperatuur heeft. Evenwel, men kan ook andere stoffen daarvoor bezigen. Bij de zelfregistreerende thermometers der meteorologische instituten, die voortdurend den graad van warmte zelf opteekenen, gebruikt men hiervoor dan ook een zinken staaf.

De verwarming van den dampkring geschiedt door de Zon. Dat schitterend hemellichaam, de moeder van een gansch planetenstelsel, is de onderhouder en bestuurder van al hare kinderen. Voortdurend straalt de Zon warmte en licht uit naar alle kanten door de ruimte des hemels, en al de planeten baden zich in dien stralenvloed. Een zeer klein gedeelte van de warmtestralen, welke de Zon naar alle zijden uitzendt, treft onze Aarde. Toch is dit kleine gedeelte voldoende, om de Aarde bewoonbaar te maken voor planten en dieren van den aard, als onze planeet bewonen. Onder andere warmtetoestanden zouden zich ook andere schepselen ontwikkelen.

De lichtstralen der Zon treffen allereerst den dampkring der Aarde. Waar die dampkring helder en rein is, schieten de lichtstralen der Zon er door heen, zonder er een belangrijke hoeveelheid warmte in achter te laten. Krachtig treffen zij dan de oppervlakte der Aarde en de voorwerpen, welke er zich op bevinden.

Maar wanneer de atmospheer met stof- of waterdeeltjes vervuld is, die als

wolken langs het uitspansel zweven of als mistlagen in lagere sferen rusten, dan worden stralen der Zon in hun toegang naar de Aarde belemmerd. Hierdoor ontvangt onze woonplaats slechts een klein gedeelte van de zonnewarmte, en het grootste gedeelte wordt door de wolken, welke somtijds uit ijsnaalden bestaan, in de hoogere gedeelten der atmospheer geabsorbeerd. De lagen van den dampkring, waarin wij leven en waarnemen, zijn dan, als de aardbodem zelf niet warm is, koud en guur onder den grijzen hemel, welke geen warmte doorlaat, maar de zonnewarmte terugkaatst naar de ruimte of zelf op die hoogten behoudt.

Is evenwel de Aarde zelf reeds sterk verwarmd, zoodat zij aan de benedenste luchtlagen van hare warmte kan mededeelen, en is de Zon ondergegaan, waardoor de verwarming van buiten ophoudt, dan werken de wolken als een dekkleed voor de Aarde, dat hare afkoeling tegengaat Een heldere hemel laat des avonds vrij toe, dat de Aarde de bij dag ontvangen warmte uitstraalt in de hemelruimte, en daardoor sterk afkoelt. In de maanden Mei en Juni is die uitstraling en afkoeling bij heldere nachten dikwijls nog zoo sterk, dat na een warmen dag des ochtends bij zonsopgang de planten met een laagje rijm bedekt zijn. Zelfs in de Sahara-woestijn, het aan de natuur ontleende beeld van hevige hitte, volgt op een gloeiend heeten dag met eene temperatuur van 35° C., des nachts dikwijls nog nachtvorst.

Zoo matigen de wolken de uitersten van temperatuur hier op Aarde. En wat de wolken in den dampkring op zoo in 't oog vallende wijze doen, verricht ook het in de atmospheer onzichtbare koolzuur, al is dat niet gemakkelijk waar te nemen. Eerst de onderzoekingen van de laatste tijden hebben dien invloed van het koolzuur op de absorptie van warmte in de atmospheer duidelijk aangetoond. 't Is eene onzichtbare werkzaamheid, tot zegen van onze woonplaats.

De verwarming van onzen dampkring en bovenal van de benedenste lagen heeft op de volgende wijze plaats. Zooals wij zeiden, blijven de zonnestralen wel voor een gedeelte in de atmospheer achter (bij donkere, bewolkte lucht een grooter, bij heldere lucht een kleiner hoeveelheid), maar de grootste hoeveelheid bereikt meestal de aardoppervlakte. Hier beschijnen zij den vasten bodem en de zeeën, en brengen aan deze hunne warmte over. De donkere aardbodem wordt het sterkst door de zonnestralen verwarmd, de zeeën worden minder krachtig verwarmd door de Zon. Hiervoor bestaan verschillende oorzaken. De zonnestralen toch worden gedeeltelijk door de gladde oppervlakte des waters direct weder teruggekaatst als door een spiegel, en deze stralen verliezen zich spoedig in de hoogere atmospheer of in de ruimte, zonder tot verwarming te dienen. Een gedeelte der zonnestralen dringt dieper in het water door, en aldus wordt hier deze warmte meer verstrooid. En verder heeft het water meer warmte noodig, om tot een bepaalde temperatuur verwarmd te worden, dan het land. Men noemt dit, dat het water eene grootere warmte-capaciteit bezit. Door deze laatste oorzaak alleen wordt eene oppervlakte lands bij dezelfde beschijning door de zon ongeveer

tweemaal zooveel in temperatuur verhoogd als dezelfde oppervlakte der zee.

De vaste aardbodem en de zeeën deelen van de ontvangen verwarming door de Zon weder warmte aan de lucht mede. Beide worden beschenen door de lichtende stralen der Zon, doch die lichtende stralen zijn op Aarde, vooral bij donkeren aardbodem, in donkere warmte overgegaan. De donkere aardbodem straalt geen licht terug, maar donkere warmte. En die donkere warmte is het, welke veel meer door de atmospheer wordt opgenomen dan de lichtgevende stralen, welke direct van de Zon komen. Daardoor blijft vooral de door den aardbodem uitgestraalde warmte in de benedenste lagen des dampkrings achter, en verhoogt deze in temperatuur. De luchtlagen, waarin wij ons bewegen, worden aldus hoofdzakelijk door de Aarde verwarmd, nadat deze die warmte direct had ontvangen van de Zon. En de dampkring is het, die deze warmte bewaart en er de levende wereld mede omringt. De lucht is het medium, dat de brandende gloed der zonnestralen matigt tot een aangename, weldoende warmte, en dat ons voor verstijving behoedt, wanneer de Zon onder onzen horizon is weggezonken, en niet meer hare stralen zendt aan het gedeelte van den aardbol, hetwelk wij bewonen.

Wanneer de aardbodem uit eene homogene massa bestond, d. i., wanneer hij overal uit dezelfde stoffen was samengesteld, en als hij verder volkomen bolvormig was, zou de verwarming geheel volgens mathematische wetten van den aequator naar de polen afnemen. Er zou op Aarde een volkomen wiskunstige verdeeling in luchtstreken bestaan, zooals die thans soms wordt aangenomen, en men zou voor elk dier zonen de temperatuur der lucht vooraf kunnen bepalen.

Tal van oorzaken verbreken die regelmaat. In de eerste plaats herinneren wij er aan, wat wij boven reeds bespraken, dat de afwisseling van land en water eene ongelijke verwarming der lucht ten gevolge heeft. Vervolgens zijn het de winden, die door de verplaatsing van warme en koude lucht de temperatuur voortdurend wijzigen. Daarenboven is de meerdere of mindere graad van bewolking van veel invloed op de verwarming door de Zon.

Zie hier eenige der oorzaken, welke de mathematische regelmaat in de temperatuurverdeeling over de oppervlakte der Aarde verbreken. Waar die oorzaken vrijwel met zekere wetten werken, hebben zij voor enkele plaatsen in bepaalde perioden des jaars eigenaardigheden in de temperatuur ten gevolge, die men door langdurige waarneming kan leeren kennen.

Het onderzoek der wetenschap is daarop gericht. In deze eeuw heeft men op verschillende plaatsen, op enkele sedert korten, op andere gedurende langer tijd, geregelde dagelijksche temperatuur-waarnemingen verricht. Die opgaven der temperatuur voor eene plaats op een bepaalden dag des jaars gedurende verschillende opvolgende jaren, stellen ons in staat, de gemiddelde temperatuur voor dien dag op die plaats te berekenen. Deze gemiddelde temperatuur wordt de *normale* genoemd. Over hoe meer jaren de berekening loopt, des te nauwkeuriger is het gemiddelde cijfer. Zoo zijn reeds voor tal van steden in Europa en ook in ons vaderland de normale temperaturen voor elken dag des jaars berekend.

De opgaven van de temperatuur in de dagelijksche meteorologische berichten, welke in verschillende dagbladen voorkomen, en die te Utrecht, Amsterdam en Rotterdam ook door kaartjes gepubliceerd worden, wijzen de temperatuur van verschillende plaatsen aan, en geven daarbij nog op, hoeveel die waargenomen temperatuur van de normale afwijkt. Men gebruikt daarvoor de eigenaardige uitdrukkingen, dat het *te warm* is, als de temperatuur van dien dag *boven* de normale gaat, of dat het *te koud* is, wanneer het omgekeerde het geval is. Op de weerkaartjes wordt dit door verschillende kleuren aangeduid.

De beweging der lucht des dampkrings is mede een der belangrijkste elementen van het weer. Elke beweging der lucht in de atmospheer noemt men wind. De wind is dus eene strooming der lucht van de eene plaats naar de andere.

Nimmer is de lucht-oceaan in rust. Het schijnt, of onzichtbare machten hem voortdurend in beweging houden. Nu zacht, dan met alles vernielende kracht, nu traag en loom en dan met bliksemsnelheid, nu uit den eenen en dan uit den anderen hoek des hemels waaiend; is het wonder, dat de wind het zinnebeeld van veranderlijkheid en wispelturigheid werd, dat men zijn heraut, den windwijzer, spreekwoordelijk als het type van beginselloosheid bezigde?

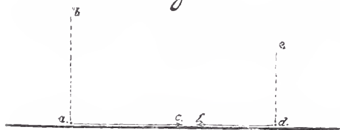
En toch heeft men geen reden tot deze uitspraak. Alleen toen de meteorologie nog in haar kindsheid was, vond men aanleiding tot deze beeldspraak. Doch sedert mannen als Dove, Buys Ballot, Hann, Loomis e. a. ons den wind in zijn wezen en oorsprong hebben leeren kennen, is gebleken, dat ook deze, trots al zijn schijnbare gulligheid en teugelloosheid, zich binnen de perken der natuurwetten ordelijk en redelijk gedraagt.

De wind ontstaat, wanneer het evenwicht der atmospherische lucht voor eenig gebied verbroken is. Overal drukt de atmospheer met een zwaarte op de Aarde, die wij de drukking van één atmospheer noemen. Die drukking kan men meten met den barometer. Als men een op het eene eind gesloten glazen buis luchtledig in een bakje met kwik plaatst, zal buiten de buis de lucht op het kwik in het bakje drukken, doch binnen de wanden van de luchtledige buis niet. Daardoor zal hier het kwik zooveel stijgen, dat het evenwicht maakt met de drukking der atmospheer op het kwik buiten de buis in het bakje. Dit geschiedt, als men zich op de hoogte van den zeespiegel bevindt, wanneer het kwik gemiddeld 76 cM. gestegen is. Die laag kwik van 76 cM. drukt dus even sterk op het kwik in het bakje als de geheele atmospheer over dezelfde oppervlakte. Gaat men hooger in de lucht, zoodat niet de geheele dampkringskolom boven de toestel is, maar een gedeelte daar beneden, dan zal hij ook niet zoo zwaar op het kwik drukken, en derhalve moet het kwik in de buis eveneens lager staan en dalen.

Doch ook op het niveau der zee blijft de barometer niet altijd onveranderlijk op 76 cM. hoogte staan. Wanneer men dit instrument in zijn veranderingen nagaat, bemerkt men, dat het afwisselend rijst en daalt, en bijna

voortdurend aan geringer of grooter schommelingen is onderworpen. Als de barometer rijst, wijst hij aan, dat er meer lucht boven het instrument staat, welke er dus krachtiger op drukt; daalt hij, dan is het omgekeerde het geval. Dat vermeerderen van de lucht boven den barometer kan een gevolg hiervan zijn, dat de luchtlaag hooger is, doch ook eveneens daarvan, dat de lucht dichter en soortelijk zwaarder wordt.

De eigenschap der vloeistoffen, dat een deeltje, hetwelk eenige drukking ondervindt, diezelfde drukking op al de aangrenzende deeltjes uitoefent, is bekend. Ook bij de lucht bestaat deze eigenschap. Nemen wij nu een luchtdeeltje *a* in fig. 1, dat eene drukking door de bovenliggende lucht ondervindt, voorgesteld door de lijn *a—b*. Dit deeltje *a* oefent thans ook naar de kanten diezelfde drukking *a—b* uit. Wij nemen slechts den kant rechts, en dus zal het deeltje de ontvangen drukking met dezelfde kracht in die richting op de aangrenzende luchtdeeltjes uitoefenen. Deze drukking wordt voorgesteld door de lijn *a—c*. Een luchtdeeltje *d* ondervindt de drukking *d—e*, en oefent zijdelings de drukking *d—f* uit. Wat zal hiervan het gevolg zijn? Zeer natuurlijk, dat in de richting *a* geduwd wordt met eene kracht *d—f*, en in de richting *d* met eene kracht *a—c*. Die beide krachten zijn niet gelijk, het evenwicht is verbroken, en de sterkste wint het natuurlijk op de zwakkere. Dientengevolge zal de lucht van *a* naar *d* stroomen. Hoe grooter het verschil dier beide drukkingen is, des te sneller zal de beweging zijn.

Dit is de verklaring van het ontstaan van den wind in zijn meest eenvoudigen vorm. Wanneer de drukking des dampkrings op twee plaatsen, niet te ver van elkander verwijderd, verschilt (die drukking moet bij beide tot eene zelfde hoogte boven de zee gereduceerd worden), zal de lucht steeds stroomen van de plaats met de sterkste drukking naar de plaats met de geringste drukking. Dezelfde kracht die het water in de rivieren zeewaarts doet stroomen, brengt ook aldus de lucht in beweging.

De beweging der lucht is het gevolg van het verbroken evenwicht in de atmospheer. De oorzaak van het verbreken van het evenwicht der lucht moet hoofdzakelijk gezocht worden in de *ongelijke verwarming* der lucht. Door verwarming toch zet de lucht zich uit, door afkoeling krimpt zij in. Hierdoor zal sterk verwarmde lucht soortelijk lichter zijn dan koude lucht. En wanneer een gebied der lucht dus sterk verwarmd is, zal dit over 't geheel ten gevolge hebben, dat de lucht lichter wordt en minder zwaar op den aardbodem drukt, terwijl afkoeling het omgekeerde doet ontstaan.

Aldus is de ongelijke verwarming de oorzaak van het verbreken van het evenwicht in de luchtlagen. Boven leerden wij reeds eenige oorzaken kennen van het verschil in de verwarming der lucht. Waar deze oorzaken standvastig

bestaan, zooals met de verdeeling van land en water het geval is, moeten die ook vrij geregeld waaiende winden ten gevolge hebben.

Dit leert ons de werkelijkheid dan ook inderdaad.

In de tropische luchtstreken hebben de eilanden langs de kusten over dag een zeewind, omdat, door de oorzaken boven genoemd, des daags het land sterker verwarmd wordt door de Zon dan de zee. Des nachts heeft het omgekeerde plaats; de zee behoudt hare warmte langer, en des avonds, als de zon is ondergegaan, worden het land en de lucht boven het land sterk afgekoeld, terwijl de zee nog krachtig verwarmd blijft. Dan stroomt de koudere lucht van het land als landwind naar de zee. In een vrij regelmatige orde wisselt dit verschijnsel dagelijks af.

Waar groote landmassa's aan uitgestrekte zeeën grenzen, worden door dezelfde oorzaak met de jaargetijden afwisselende winden tot stand gebracht. Deze noemt men, met een aan het Arabisch ontleenden naam, *moessons*. Langs de kusten van de Indische zee waren deze winden het langst bekend en worden ze het regelmatigst gevonden. Hier werden ze door de Arabieren *mousin* genoemd, d.i. bepaalde tijd, jaargetijde van *wasama*, d. i. bepalen, kenmerken, omdat de jaargetijden door die afwisseling der winden worden gekenmerkt.

De land- en zeewinden aan de kusten der tropische landen ontstaan door de verschillende verwarming van het land en de zee over dag, en door de verschillende uitstraling der warmte bij nacht. De moessons zijn dergelijke land- en zeewinden op groote schaal, die evenwel eerst met de jaargetijden afwisselen. Beide kenmerken zich door groote regelmatigheid, als gevolg der oorzaken van hun ontstaan.

Dergelijke regelmatige winden vormen ook de *passaten*. Hieronder verstaat men de noordoostelijke winden, die ten noorden van den aequator tot ongeveer dertig graden noorderbreedte vrij geregeld waaien. Ten zuiden van den aequator tot dezelfde breedte vindt men soortgelijke winden uit het zuidoosten, eveneens passaten genoemd. Die passaten ontstaan door het verschil in verwarming, dat de Aarde op de breedte van den aequator en op hooger breedten ondervindt. Aan den aequator wordt de aardoppervlakte sterker verwarmd dan verder naar het noorden en zuiden. Dit heeft ten gevolge, dat de lucht in die streek der sterkste verwarming soortelijk lichter wordt, en dat vervolgens van het noorden en zuiden de zwaardere lucht toestroomt om die lichtere te verdringen.

Die passaten zijn geen zuiver noorden- en zuidenwinden, zooals uit het gezegde zou moeten voortvloeien, maar noordoosten- en zuidoosten-winden. De oorzaak hiervan ligt in bijkomende omstandigheden. Wij zullen deze niet uiteenzetten, maar kortelijk aanduiden in eene algemeene wet.

Als er over de oppervlakte der Aarde eene vrije beweging van eenig lichaam plaats heeft, zal dit lichaam niet in een rechte lijn voortgaan, maar er naar streven om in het noordelijk halfrond iets naar de rechterhand, in het zuidelijk halfrond iets naar de linkerhand af te wijken.

Deze wet beheerscht de beweging van alle lichamen over de oppervlakte van onzen aardbol. De spoortreinen, die zich door ijzeren banden in hun

loop bepaald zien, zijn er aan onderworpen, maar worden door de stalen rails verhinderd er aan toe te geven. De kanonkogels en geweerkogels zijn er eveneens aan onderworpen, en kunnen er iets aan toegeven. Wie met een kanon in het noordelijk halfrond op een doel schiet, moet dus iets links aanleggen, omdat de kogel iets rechts afwijkt. De luchtdeeltjes van den wind en de waterdeeltjes eener zeestrooming zijn voortdurend aan die wet onderworpen. De oorzaak dier afwijking ligt in de samenwerking van twee feiten, nl. dat de Aarde een bol is, en dat de aardbol om zijn as wentelt. Wij zullen hierbij evenwel niet langer stilstaan.

Genoemde afwijking nu maakt, dat de passaten op het noordelijk halfrond noordoosten-winden, op het zuidelijk halfrond zuidoosten-winden worden, in plaats van noorden- en zuidenwinden te blijven. En deze afwijking valt waar te nemen bij alle winden, hoe zij ook ontstaan. Zoowel de moessons als de land- en zeewinden staan onder dienzelfden invloed. En de richting der winden in onze gewesten wordt door dien invloed mede beheerscht.

Land- en zeewinden, passaten en moessons behooren tot de regelmatige winden. Zij worden hoofdzakelijk gevonden in de warme luchtstreken der Aarde. Doch buiten deze vindt men winden, welke in den grond der zaak wel op dezelfde wijze ontstaan en door dezelfde wetten beheerscht worden, maar die, wegens de afwisseling en onregelmatigheid in de oorzaken van hun ontstaan, ook zelf onregelmatig en onzeker zijn in hun voorkomen en richting.

Dit is het geval in de gematigde luchtstreken en dus ook in onze gewesten. De winden zijn hier onregelmatig in richting; men weet niet vooraf, welken wind op een bepaalden tijd des jaars zal waaien. Wel vindt men ook hier door nauwkeurige statistieken, dat in eenig jaargetijde de eene windrichting meer voorkomt dan de andere, maar alleen door dergelijke waarnemingen valt dit te ontdekken en voor de kennis van den wind op een bepaalden dag heeft het weinig waarde.

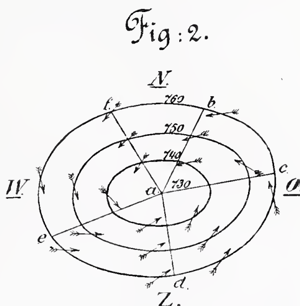
De winden in de gewesten der onregelmatige luchtstroomen ontstaan, evenals alle winden, door verschil in luchtdrukking op nabij elkander gelegen plaatsen. Waar zich hier een gebied van lage drukking naast een gebied van hooger luchtdrukking bevindt, zal de lucht van het laatste gebied naar het eerste toestroomen.

De plaatsen, waar de luchtdrukking *lager is dan het gemiddelde*, zegt men, dat een *gebied van lage drukking* of eene *depressie* hebben. Waar de luchtdrukking *boven het gemiddelde* is, heeft men een *gebied van hooge drukking* of een *barometrisch maximum*. Ten einde deze depressies en maxima van luchtdrukking duidelijk voor te stellen, worden ze in kaart gebracht. Hiertoe worden alle plaatsen op eene kaart, die, tot het niveau der zee gereduceerd, op denzelfden tijd gelijke luchtdrukking hebben, door lijnen vereenigd. Deze lijnen noemt men *isobaren* of lijnen van *gelijke luchtdrukking*.

De isobaren duiden aan, waar er een gebied van hooge of lage luchtdrukking gevonden wordt, en de vorm der depressie blijkt daaruit tevens.

Meestal hebben die depressies eene ellipsvormige gedaante, zooals de waarneming leert. Zij komen voor van groote en van kleine uitgebreidheid, en zij verplaatsen zich door de atmospheer, zoodat bijna dagelijks de toestand van depressies en luchtdruk-maxima verandert.

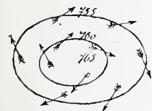
Gaan wij thans na, wat er geschiedt, wanneer ergens in de gematigde luchtstreek eene depressie naast een gebied van hooge luchtdrukking gevonden wordt. Figuur 2 stelt dergelijken toestand voor. De ellipsvormige lijnen zijn isobaren van 740, 750 en 760 cM. luchtdrukking, terwijl in het midden eene depressie ligt van 730 cM. De lijn *a—b* is rechtstreeksch van den omtrek naar de depressie getrokken, en eveneens is dit met de lijnen *a—c*, *a—d*, *a—e* en *a—f* het geval. Wanneer nu deze toestand in den dampkring bestaat, zal de lucht van het gebied der hoogere drukking naar de depressie trachten te stroomen. Als de Aarde niet om haar as wentelde en geen bol was, zou dit geschieden langs den kortsten weg, d. i. volgens de lijnen *a—b*, *a—c* enz.

Cyclonale luchtbeweging.

Doch wij hebben straks de wet leeren kennen, volgens welke die luchtbeweging op het noordelijk halfrond iets afwijkt naar de rechterhand. Daardoor zal de toestroomende lucht zich meer bewegen in de richting van de pijltjes, welke door de isobaren getrokken zijn. Op die wijze ontstaat er om eene depressie eene draaiende luchtbeweging, welke in het noordelijk halfrond eene richting heeft in tegengestelden zin als die der wijzers van een liggend uurwerk. Deze luchtbeweging om eene depressie noemt men *cyclonale luchtbeweging*.

Het was onze landgenoot, wijlen Buys Ballot, die het eerst deze geregelde beweging der lucht om eene depressie als een algemeene wet heeft uitgesproken. Die wet heet de „wet van Buys Ballot" en staat ook in het buitenland onder dien naam bekend. Zij luidt: „*Staat men in een barometrisch maximum en wendt men zijn blik naar het barometrisch minimum of de depressie, dan zal de wind in het noordelijk halfrond van de linkerhand, in het zuidelijk halfrond van de rechterhand komen.*"

Anti-cyclonale luchtbeweging.

Die wet was als aangewezen, om in de praktijk dienst te doen, en den grondslag te vormen voor de voorspellingen van den toekomstigen wind. Het is dan ook geen wonder, dat zij weldra algemeen in de meteorologie werd toegepast.

Wenden wij nog een enkelen blik op een barometrisch maximum. Figuur 3 wijst dergelijk maximum aan. Waar de luchtdrukking hoog is, stroomt de lucht weg. Aldus heeft er van dit maximum eene wegstrooming der lucht plaats. Ook hierbij geschiedt de beweging niet in eene lijn volgens den kortsten weg,

maar door bovengenoemde oorzaak met eene afwijking naar de rechterhand in het noordelijk halfrond, zooals de figuur aantoont. Hierdoor ontstaat er rondom een maximum eene luchtbeweging in eene richting gelijk aan die der wijzers van een liggend uurwerk en tegengesteld aan de cyclonale luchtbeweging. Men noemt die luchtbeweging om een maximum, tot onderscheiding van de bovengenoemde om eene depressie, *anti-cyclonale luchtbeweging*.

Cyclonale- en anti-cyclonale luchtbeweging beheerschen hoofdzakelijk de windrichtingen in onze gewesten. Bovenal de depressie's hebben den meesten invloed, en om de depressie's heeft gewoonlijk de krachtigste luchtbeweging plaats. Hoe dieper die depressie is en hoe dichter de isobaren bij elkander liggen, des te heviger moet de wind worden. De lucht stroomt dan toe met grooter snelheid, evenals de rivier sneller stroomt, wanneer het verval grooter is. Om kleine, diepe depressie's vormt zich aldus een snel wervelende draaikolk van lucht. In dit geval heeft men stormen, die terecht ook cyclonen, d. i. kringstormen, genoemd worden. Met snelle vaart jaagt dan de lucht om de depressie, en alleen in het centrum is er rust.

De richting van den wind voor eene bepaalde plaats hangt daarvan af, aan welken kant zich eene depresse bevindt. In fig. 2 bijv. zal eene plaats *c* Z. O. wind hebben, omdat de depressie ten W. van *c* ligt. De plaats *d* zal door dezelfde oorzaak een Z. W., de plaats *e* een N. W. en de plaats *f* een N. O. wind hebben. Wanneer zich nu de geheele cyclonale luchtbeweging van fig. 2 naar het oosten verplaatst, zal *c* eindelijk in het centrum der depressie komen te liggen, waar de luchtbeweging ophoudt. Vervolgens komt *c* ten westen van *a* in het gebied, waar de beweging uit het N. W. plaats heeft. Bij hevige stormen kan men dergelijk verschijnsel dikwijls opmerken. De storm vangt bijv. aan met een zuidenwind, die langzamerhand iets westelijker wordt, om, indien het centrum der depressie over de plaats gaat, voor eenigen tijd te bedaren. Doch die kalmte is bedriegelijk. Want weldra begint de storm op nieuw, en wel uit het noordwesten, zoodra de plaats in het westelijk deel der luchtbeweging om de depressie gekomen is. Wanneer men aldus weet, welk gedeelte van eene cyclonale luchtbeweging over eene plaats gaat, kan men daaruit afleiden, welke wind er volgen zal, terwijl uit de diepte der depressie's eenigszins kan besloten worden omtrent de kracht van den wind.

Depressie's en maxima van luchtdrukking zijn de machten, welke de atmospheer in beweging brengen. Hoewel men in 't algemeen kan zeggen, dat zij uit ongelijke verwarming voortvloeien, is het toch onmogelijk, om in de gematigde gewesten haar verschijnen te verklaren. De gelegenheid tot voldoende waarneming ontbreekt daartoe. Uit de onbekende diepte der atmospheer verschijnen zij. Wij kunnen haar waarnemen, door behulp van den barometer, en door de gevolgen, nl. den wind. Maar hoe zij ontstaan en waardoor zij zich oplossen, is meestal onbekend. Echter heeft het onderzoek geleerd, dat vele dier depressie's van den Atlantischen Oceaan op het vasteland van Europa aankomen. Zij komen van een gebied, waar weinig waarnemingen verricht kunnen worden. Wel volgen zij in Europa, blijkens sta-

tistieke opgaven, enkele banen in de verschillende jaargetijden meer dan andere, maar voor de praktijk levert dit nog geen groote voordeelen op. Daarom moet men door voortdurende waarneming de depressie's dagelijks leeren kennen en in haar loop vervolgen, om ten opzichte van het weder de rechte inzichten en aanduidingen te verkrijgen, en den toekomstigen toestand van het weer te voorspellen.

De invoering der electrische telegraaf en de uitbreiding van het telegraafnet in alle landen van Europa maakte het mogelijk, dagelijks van een uitgebreid gebied de kennis van de temperatuur, den regenval, den luchtdruk en de windrichting te verzamelen. Toen nu de kennis van de verschijnselen der atmospheer was uitgebreid, en men de elementen, welke warmte en koude, regen en wind in den dampkring veroorzaken, had leeren kennen, lag het voor de hand dat men poogde, om uit de kennis dier elementen het weer voor de naaste toekomst af te leiden. De wetenschap der meteorologie verkreeg hierdoor een praktische beteekenis. Bovenal in Noord-Amerika, waar gedachte en daad dikwijls één zijn, werd op groote schaal een wetenschappelijk praktische weerdienst georganiseerd. Na den burgeroorlog tusschen de Noordelijke en Zuidelijke Staten werd dit groote land met een dicht net van meteorologische stations overdekt, welke hun hoofdbureau in Washington hebben.

In 1890 waren in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika niet minder dan 500 meteorologische stations voor den weerdienst werkzaam. Dat deze dienst hier met vrucht arbeidt, blijkt daaruit, dat in 1890 niet minder dan 82 pct. der gedane voorspellingen 48 uren vooruit juist bleken te zijn. Van de voorspellingen 72 uren van te voren kwamen er nog 80½ pct. uit.

In Nederland is de oprichting der meteorologische instituten hoofdzakelijk het werk van prof. Buys Ballot. Door zijne bemiddeling werd in 1854 het eerste Meteorologisch Instituut te Utrecht gebouwd, dat thans zijne filiaalinrichtingen heeft te Rotterdam en te Amsterdam. Evenwel moeten wij er op wijzen, dat de arbeid, welke aan die Instituten verricht wordt, zich slechts voor een klein gedeelte tot de weerwaarnemingen bepaalt. Tal van andere wetenschappelijke en praktische zaken worden aldaar behandeld. Te Utrecht neemt ook de hydrographie eene belangrijke plaats in. Te Amsterdam en Rotterdam wordt aan de correctie der zeekaarten en aan de regeling der kompassen veel zorg besteed, wat in deze steden voor de zeevaart van groot belang is. Met dezen laatsten arbeid houden wij ons thans echter niet bezig.

Wij willen ten slotte nog een vluchtig kijkje nemen op het Meteorologisch Instituut aan de Handelskade te Amsterdam, om te zien, hoe de weerberichten in onze dagbladen tot stand komen. Aan den ijverigen en bekwamen directeur, den heer L. Rozenberg, die ons welwillend in staat stelde het kaartje op te nemen en om de werkzaamheid van zijn Instituut te leeren kennen, onzen oprechten dank.

De Nederlandsche meteorologische instituten staan met die van het buitenland en met de plaatsen van waarneming in ons land te den Hel-

der, Delfzijl, Vlissingen en Maastricht, in telegraphische verbinding. Des morgens te acht uur komen de berichten van de waarneming omtrent temperatuur, toestand der lucht, neerslag uit den dampkring, windrichting en luchtdrukking uit ons land in, en na 9 uur volgen die van het buitenland successievelijk. Uit Duitschland komen wel drie weertelegrammen, die tevens opgaven van andere landen bevatten, welke over Duitschland ons bereiken. Het Fransche bericht komt gewoonlijk met dat van Brussel. Te half twee des middags zijn de weertelegrammen van dien dag alle aangekomen. Van de Nederlandsche stations heeft men daarbij nog een tweede waarneming, te half een.

Reeds tijdens de ontvangst dier telegrammen is men begonnen, die opgaven in kaart te brengen. Op gereed liggende kaartjes, waar de Europeesche stations op aangeduid zijn, worden de opgaven omtrent het weer ingevuld. Het model dier kaartjes vindt men in fig. 4, dat naar het weerbericht van 5 Maart 1891 verkleind is. Op een dergelijk kaartje worden de opgaven van temperatuur en neerslag aangeduid door gekleurde arceeringen en cijfers, welke men onder het kaartje omschreven vindt. Het andere kaartje duidt de luchtdrukking en de windrichting aan. Volgens de ontvangen opgaven van de luchtdrukking worden de isobaren of lijnen van gelijke luchtdrukking getrokken. Een zwaarder lijn duidt de isobaar van 760 cM. luchtdrukking aan, die men als de grens van eene depressie en een maximum van luchtdrukking kan beschouwen.

Wij laten hierbij het onderschrift in zijn geheel volgen, dat de kaartjes verklaart en tevens in woorden het overzicht van de weersgesteldheid benevens de verwachting omtrent het weer voor dien dag aangeeft.

Het kaartje der luchtdrukking wijst duidelijk aan, dat den 5den Maart in Noorwegen eene diepe depressie gevonden werd van minder dan 730 mM. (te Stokholm 728 mM.), terwijl boven de Golf van Biscaye een maximum van luchtdrukking werd aangetroffen. Zoo was de toestand den 5den Maart 1891. Wat moest hieruit voor de tusschenliggende plaatsen volgen?

Van het maximum stroomt de lucht naar het minimum en wijkt tegelijkertijd naar de rechterhand af. Of in andere woorden: als men zijn blik wendt naar het minimum of de depressie zal de wind van de linkerhand komen. Voor Noord-Duitschland en Nederland moest de wind dus wel westelijk worden. Dit is reeds het geval blijkens de pijltjes op de kaart, die de windrichting aangeven. En bij den bestaanden toestand der depressie's en van het maximum valt te verwachten, dat die wind in Nederland den volgenden dag nog aldus blijven zal. Dit wordt ook door de „Verwachting: Wind: West" onder aan het kaartje uitgesproken.

Hoofdzakelijk maakt de windrichting het onderwerp van voorspelling uit. Doch de wind beheerscht dikwijls de temperatuur, de regen en de bewolking, en daardoor kan uit den wind zelden met goed gevolg iets afgeleid worden omtrent de andere weerselementen.

In het bovenstaande geval is de luchtdrukking vrij regelmatig over West-Europa verdeeld. Niet altijd is dit het geval. Binnen het groote gebied eener

Lichtdrukking en windrichting. Fig. 4. Temperatuur en neerslag.

BIJ HET WEERKAARTJE VAN 5 MAART 1891.

OVERZICHT. Er heeft zich plotseling een diepe depressie in het Oostzeegebied gevormd, welke thans den geheelen toestand beheerscht: het centrum onder een dampkringsdruk lager dan 728 mM. ligt ergens tusschen Stokholm en Hernosand. In het zuidelijk deel der Oostzee stormt het uit 't Westen. Over het noordelijk deel van het vaste land en over de Britsche eilanden krachtigen wind uit WZW tot WNW.

Dat gedeelte waar de temperatuur boven de normale (d. i. waar het te warm is) is **rood** en dat waar zij beneden de normale (d. i. waar het te koud is) is **blauw** gearceerd. Naarmate het temperatuurverschil met de normale grooter is, worden de arceeringen zwaarder, steeds bij 5° C. opklimmende. 1)

VERWACHTING. Wind: West.

AMSTERDAM, 5 Maart 1891.

De Directeur der Filiaal-Inrichting van het Koninklijk Nederlandsch Meteorologisch Instituut,

depressie ontstaan dikwijls nog weer kleine depressie's met hevige winden, die als woeste draaikolken door den dampkring rondzwerven. Door die kleinere depressie's of partieele minima wordt bij onstandvastig weer de weersgesteldheid hoofdzakelijk beheerscht. En deze partieele minima zijn zeer onzeker in haar verschijnen en verdwijnen, waardoor zij de logische uitkomst bij de wetenschappelijke weervoorspellingen dikwijls te niet doen.

Om hierin zooveel mogelijk te gemoet te komen worden bijv. in ons land ook de opgaven van den barometerstand des namiddags te half een mede in aanmerking genomen bij de voorspelling van het weer voor den volgenden dag. En tevens wordt in enkele gevallen door extra-telegrammen van elders nog de nadering van stormen bericht.

Door vele locale omstandigheden en bijkomende invloeden wordt aldus de voorspelling van het weer veel ingewikkelder. Het probleem moet dikwijls opgelost worden uit enkele gegevens, terwijl belangrijke factoren in het proces niet zijn en niet kunnen worden waargenomen. Dat hierdoor de uitkomst niet altijd juist is, valt niet te verwonderen. Doch dit werpt geenszins een blaam op de beginselen der meteorologische kennis, maar is alleen het noodzakelijk gevolg van de onmogelijkheid om voldoende gegevens te verzamelen.

De weerberichten worden in ons land en in het buitenland op verschillende wijzen onder het publiek gebracht. Het geschiedt door de weerkaartjes, zooals wij er een overnamen, en door mededeeling van de opgaven, welke de meteorologische instituten ontvingen. De eerste geven het duidelijkst een inzicht in den toestand des dampkrings. Door enkele bladen wordt dan ook het weerkaartje van den dag geregeld gereproduceerd. Zoo bijv. door de Provinciale Utrechtsche Courant. De meeste bladen deelen evenwel meer of minder volledig de opgaven mede met een resumé van den toestand, zooals dat uit een overzicht van het weerkaartje verkregen wordt. Daaraan wordt toegevoegd, welk weer te verwachten valt.

De weervoorspelling zelf is nog in het eerste stadium van ontwikkeling. Zij bepaalt zich hoofdzakelijk nog tot de windrichting. Daar de meeste depressie's in West-Europa van den Atlantischen Oceaan komen, een gebied dat buiten geregelde waarnemingen valt, verkeert men in Europa in ongunstiger omstandigheden dan in Noord-Amerika, waar men de meteorologische stations over een zoo uitgebreid gebied naar hetzelfde systeem heeft ingericht.

Ook zijn nog geenszins alle elementen van het weer voldoende waar te nemen. Daarenboven bevinden zich onze waarnemingsinstrumenten nabij de aardoppervlakte, terwijl het proces der ontwikkeling van de weerstoestanden in hoogere lagen der atmospheer wordt afgespeeld. Hoe snel de wetenschap zich uitbreidt, in een dertigtal jaren kon ze nog niet alles verrichten. Doch wij hebben hoop, dat de blik des waarnemers eenmaal middelen zal vinden, om ook in thans nog onbereikbare oorden der atmospheer de toestanden en werkingen te bespieden, evenzeer als op verre wereldbollen. Eerst wanneer dit kan geschieden, zal de wetenschap der weerkunde in zekerheid de sterrekunde naderen.

UIT DE STUDEERCEL DER REDACTIE.

Ze hebben er waarlijk weer wat op uitgevonden!

Er is voor korten tijd te Parijs een nieuw genus van roman verschenen — en men heeft er een debat in de pers over gehad.

Het boek heet eenvoudig: La Confession d'un Amant 1), de auteur: Marcel Prévost, en het genus moet naar de meening der heeren: le roman romanesque heeten.

Deze soort van benaming schijnt in het oog loopend naïef. En toch moet in deze tautologie iets fijns en nieuws schuilen.

Door de menigvuldigheid der *genera* en der *species* werd de nomenclatuur zeer moeilijk.

Vooreerst had men den roman der Romantiek, te midden van welke Nôtre Dame de Paris (1831) met een afzonderlijk fantastisch licht uitschitterde. De lui, die niets goeds vinden, dan wat ze zelven schrijven, mogen hunne moderne neuzen optrekken, zooveel ze willen, maar het schijnt hun tot nog toe niet te gelukken, zulke onvergetelijke scheppingen als la Esmeralda en Quasimodo in de verste verte nabij te kómen.

Daarop kreeg men verwonderlijk amusante historische marionetten, als Les trois Mousquetaires, als Monte-Christo, in beschaafder vorm terugkomend, toen Alfred de Vigny zijn Cinq-Mars voltooide. Maar weldra had men genoeg van fluweel, satijn, struisveeren, houwdegens en stolpkragen. Beyle bracht den lezer in zijn Rouge et Noir tot het kostuum der 19de eeuw en tot diepere studie van zijne helden en heldinnen terug. Honoré de Balzac schiep een nieuw genus — den psychologisch-realistischen roman. Eugène Sue bracht den bonten historischen avonturen-roman van den ouden Dumas over naar de Parijsche wereld der *rodeurs de barrière* — George Sand schreef den roman van den hartstocht, en poogde later in het vak van Balzac uit te munten. De variëteiten namen steeds toe. Het realisme wordt naturalisme, dit laatste leidt enkele zijner adepten tot een tegenovergesteld uiterste — de mystiek.

Het is ondoenlijk alle variëteiten op te noemen — Zola met de groep der Soirées de Médan, Edmond de Goncourt en enkele bewonderaars van Japansche kunst, Huysmans met de Villiers de l'Isle-Adam en Willette, den geestigen teekenaar van Pierrots, René de Gourmont en de groep van den Mercure de France, Catulle Mendès en andere bewonderaars van Lesbos, Alphonse Daudet, hoog uitstekend boven zoovele kleineren, de fatsoenlijke novellisten van de Revue des deux Mondes, André Theuriet en zijne club, de pornographische groep met Armand Silvestre aan het hoofd, eindelijk: Paul Bourget, en de psychologen naar het evangelie van Benjamin Constant.

Juist uit deze veelheid en veelzijdigheid van verschijningsvormen volgt de

1) Paris, Alphonse Lemerre, 1891.

moeilijkheid, om voor elk nieuw verschijnsel een passenden naam te vinden. Er is dus goed gevonden, om aan een zeer litterair en zeer artistiek boek, als La Confession d'un Amant van Marcel Prévost de qualificatie van roman romanesque te geven. Vooreerst, omdat de auteur zich bij geene enkele polemiseerende aesthetische school aansluit. Hij zegt alleen aan Alexandre Dumas, dat hij in den modernen roman zocht: „*mieux qu'un objet de divertissements où qu'un motif de rêves*". Hij wil den roman doen strekken tot onderricht in de wellevenskunst — de moeilijkste kunst van alle kunsten. De lezer zal onder de lectuur leeren: — „*comment il faut aimer, comment il faut agir, comment il faut vivre en un mot*". Deze ethisch-wijsgeerige strekking wordt evenwel op geene enkele bladzijde hinderlijk. De moralisatie van Marcal Prévost staat in dit opzicht naast die van Alexandre Dumas. De kunstenaar blijft aan het woord. Nergens didactiek of polemiek.

Wat de voorstelling van menschen en zaken betreft, ze is doodeenvoudig. De held heet Frédéric de Périgny, een wees, die door twee oude, beminnelijke dames tot een jonkman van de nobelste denkwijze wordt opgevoed. Als knaap heeft hij tot speelgenoote Valentine Duchâtelier — eene kleine heilige, die alleen in de vakantie haar klooster verlaat. Daarenboven ontmoet hij des zomers zijn neef en nicht de Maleserre — een geleerde met een groot fortuin en eene zeer mooie jonge vrouw. Deze laatste toont zich ingenomen met den schuchteren knaap, die telkens de mooie mevrouw poogt te ontvluchten. Later ziet hij zijne nicht niet terug — er is iets ontzettends gebeurd.

De dood van zijne grootmoeder verwekt groote ontsteltenis in den mijmerzieken geest van Frédéric. Hij ontmoet bij deze gelegenheid zijne vroegere vriendin Valentine, nu gehuwd met een vicomte, die neiging vertoont telkens om te vallen. Na zijne studiën voltooid te hebben, komt hij op raad van zijn neef de Maleserre naar Parijs. Maar te Parijs kan hij het onder de studenten niet harden. Zijn onbedorven geest, zijne strenge moraal, maken hem onmogelijk voor de luchtige jongelui met hunne luidruchtige cascadeuses.

Hij sluit zich op in zijne vertrekken — maar wordt weldra door zijn neef en nicht de Maleserre ten hunnent geroepen. Zijne nicht is nog altijd eene zeer bekoorlijke vrouw. Zijn neef geeft hem den raad zoo spoedig mogelijk te trouwen — maar Frédéric heeft er nog den moed niet toe. Zijne nicht lacht hem uit, en raadt hem aan bachelor te blijven. De jonge man vlucht naar eene badplaats. Te Parijs terug, moet hij wel in de woning van de Maleserre's verschijnen — en gaat met hen naar de opera. Nu verrast zijne nicht hem in zijne eigen woning — en Frédéric's tegenstand baat niet — hij wordt verleid. Schoon steeds worstelend, steeds tegenstand biedend, blijft hij drie jaren l'amant van zijne nicht.

Toen werden zij ontdekt door le mari — en deze noodzaakt Frédéric Parijs te verlaten. Hij verbergt zich in de villa, die hij van zijne grootmoeder erfde, ergens ten platte lande. Daar ontmoet hij het vriendinnetje zijner jeugd, Valentine, nu Vicomtesse de Saint-Géry. Het blijkt, dat haar man steeds lijdt aan de gevolgen van zijne uitspattingen — en dat zij zeer

ongelukkig is. Van dit oogenblik ontstaat eene zeer ideale, zeer reine genegenheid tusschen Frédéric en Valentine. Deze laatste begint te lijden aan eene onverklaarbare ziekte. De arts vreest voor tering. Zij moet naar het Zuiden. Het afscheid der beide vrienden is met tranen en snikken geschilderd. Maar over maanden en maanden komt Valentine hersteld terug, na eene drukke correspondentie met Frédéric.

De jonkman is bijna ontsteld, dat Valentine er zoo welvarend uitziet. Zijne innige sympathie was voor de lijdende — het is of een ideaal in rook vervliegt. Eene stille, kiesche genegenheid bindt hem nu, nauwelijks door eene schuchtere liefkoozing beloond. Dan komt de tijding uit Parijs, dat madame de Maleserre op haar sterfbed afscheid van Frédéric wil nemen. Het tweede afscheid van Frédéric en Valentine is een meesterstuk, even fraai geschreven als de dichterlijkste bladzijden van Georg Sand of Octave Feuillet. Te Parijs verschijnt hij aan het doodbed van zijne nicht, die van smart eene oude vrouw is geworden — en hem nog even de hand wil reiken. Frédéric wil zijne heilige liefde voor Valentine niet ontwijden — hij verlangt zijne ideale geliefde niet terug te zien, en gaat op reis, om voor het heil der menschheid werkzaam te zijn.

Deze korte analyse doet niet uitkomen met welk een beminnelijk en achtenswaardig talent Marcel Prévost dit thema heeft uitgewerkt. Hij herinnert aan de fijne waarnemingsgaaf van Paul Bourget, maar zijn gedachtenkring is reiner, zijne voorstelling naïever. Hij bezit daarenboven al de noblesse de sentiment van Octave Feuillet en Emile Augier, maar hij is minder burgerlijk, minder sens-commun. Hij idealiseert zijn held, als Richardson deed met Sir Charles Grandison, hij staat op de grenzen van het hoog sentimenteele, hij nadert den Werther van Goethe, den Siegward van Miller. Toch is hij geheel en al Fransch, en schenkt hij zuiveren Franschen wijn van het allerbeste merk.

Zijne beeldende kracht, zijne schilderachtige taal, getuigen van eene hooge artistieke ontwikkeling. Zie hier een fragment uit zijne laatste ontmoeting met Valentine:

— „Ik bleef alleen met Valentine. De maan wierp een flauw licht in het groote vertrek."

„Ik trok haar aan mijne zijde."

— „Ik heb je lief" — fluisterde ik: — „Je bent voor mij heel de wereld!"

„Zij antwoordde:

— „Ik ook, ik heb-je lief! Ik ben van jou!"

„Dat was al, wat wij spraken. Haar hoofd rustte op mijn schouder. Ik trok de speld los, die haar voile vasthield, daarna de pijl, die haar hoed aan het hair bevestigde. Zoo scheen zij mij meer de mijne, bijna mijne echtgenoote. Ik bracht haar naar het terras. Alles was donker buiten — de vijver weerkaatste het maanlicht. Lang stonden wij naast elkander. Eene haast mystische gemoedsbeweging maakte zich van ons meester.

Valentine zei met zwakke stem:

— „Ik ben volmaakt gelukkig. Maar het zou mij onmogelijk zijn meer zulke oogenblikken te doorleven! Ik ben te zwak!"

Het is duidelijk, dat hier iets uitheemsch, iets zonderling weeks, bij dezen jongen auteur gevonden wordt — eene behoefte, om naast de grofzinnelijke

voorstellingen zijner tijdgenooten de hoogste verrukkingen eener geheel ideale liefde te schilderen. Zijn held ontwijkt Valentine, hij wil zijne heilige geliefde door zijne onstuimige liefkoozingen niet ontluisteren.

Zeker, dit sentiment is zeer nobel, en tevens niet alledaagsch, niet fin de siècle. Daarom heeft men den roman van Marcel Prévost le roman romanesque genoemd. Het ongemeene van zulk eene liefde, na de Jozefs-avonturen met mevrouw Potifar-de Maleserre, is inderdaad zeer romanesk. Deze voorstelling roept oude Fransche meesterstukken — den Adolphe van Benjamin Constant, de Delphine van Mevrouw de Staël-Holstein — in de herinnering terug. Marcel Prévost naast deze groote meesters te stellen, hem den evenknie van Octave Feuillet en Paul Bourget te noemen, is de hoogste lof voor, en de rechtvaardigste critiek uitspreken over, zijn kunstwerk: La Confession d'un Amant.

Ondanks al het goede van dezen nieuwen roman romanesque, blijven er echter nog vele bedenkelijke dingen over. Het eigenaardig Fransche van dit boek is de uitsluitende behandeling van ééne passie — de min. En daarvan komt weder de oude trias — man, vrouw, minnaar. Het schijnt, dat deze combinatie schuilt in het oud-Keltisch bloed der Franschen. Sedert de oude zangers der middeleeuwen: Chrestien de Troyes, Adenet le Roy, Raoul de Houdenc, naar Britsche en Wallische lays, de liefde van Lancelot voor Koning Artur's vrouw Genovere, de liefde van Tristan voor Koning Marcus' echtgenoote Yseult, hebben gevierd, treft men in den lateren erotischen roman steeds eene trits van helden aan. Stendhal (Henri Beyle) en Gustave Flaubert hebben in dit genre het allerbeste geleverd. Zola heeft hetzelfde thema in La Curée, L'Assommoir, Une page d'amour, Pot-Bouille en La Bête humaine behandeld. Paul Bourget kent bijna geene andere toestanden. Het schijnt mij evenwel, dat dit oude gegeven wel eens mocht worden ter zijde geschoven.

Vooreeerst, omdat het aantal trouwlooze gehuwde vrouwen in den Franschen roman legio is, en voorts, omdat de partijdige schildering van den altijd belachelijken echtgenoot begint te vervelen. Marcel Prévost heeft zijn best gedaan in zijne Confession d'un Amant de beide mannen van beide heldinnen zoo zwart mogelijk te schilderen. De een is een lijder aan eene hartkwaal, de ander is verlamd door beroerten, een gevolg zijner uitspattingen.

Het menschelijk leven is evenwel rijker, al beweegt zich de storm der passiën dikwerf om het groote centraal motief — de liefde. De Engelsche romans der oude meesters — Lord Lytton, Charles Dickens, Thackeray — neemt meer stof op, en bewijst daarentegen zijne zwakheid in de voorstelling van erotische passiën. Vrouwen als Arabella Crane en Lady Dedlock zijn zeldzaam in den Engelschen roman. Maar de huichelaars, de koude egoïsten, de bloedige wreedaards, treden herhaaldelijk op. De ineensmelting van beide elementen komt hoogst zeldzaam voor. Om van Ouida niet te spreken, eene Française die Engelsch geworden is — zou alleen op Alphonse Daudet als vertegenwoordiger der beide geestesrichtingen mogen gewezen worden.

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

IX.

Waarheid en Droomen door Jonathan. Achtste druk. Vermeerderd met een naschrift, behelzende Losse Bladen uit de geschiedenis van het boek. Leiden, E. J. Brill. (Zonder jaartal. Dagteekening van het voorbericht: 20 Maart 1891).

Toen zekere dominee Van Pellekom, of Van Pellecom, in 1843 voor de *elfde* maal de algemeene vergadering van de Leidsche Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde bijwoonde, werd hij door *Braga* aan het oor getrokken met: „nummer elf". De spot van *Braga* gold het schorre gerijmel van een overigens achtenswaardig man — wijl Braga zich zelf opgewassen gevoelde tegen de geheele bent der Nederlandsche vedelaars van 1844, 't zij van de nieuwe, 't zij van de oude school.

Maar nu Jonathan voor de achtste reis terugkomt met zijn *Waarheid en Droomen*, nu denkt niemand aan spot. Met waardeering en blijdschap zal ieder, die achting heeft voor zich zelven en voor de Nederlandsche Letteren, den populairen auteur verwelkomen. Men kent zijne *Waarheid en Droomen* — die reeks van geestige mijmeringen in het studeervertrek, zoo fijn, zoo menschkundig, zoo dichterlijk. Den poëet Hasebroek vergelijkend met den prozaïst Jonathan, zei ik in 1888: „Een geheel nieuw schrijver treedt met Jonathan te voorschijn. De nevel van zwaarmoedigheid, die over de gedichten van den student scheen te zweven, is opgetrokken. Er straalt in Jonathan's studeervertrek een heldere zonneschijn, die somtijds door donkere wolkgevaarten voor eene poos wordt onderschept. Rijpere levenservaring, weemoedige berusting, nieuwe hoop, en nieuwe vreugde bezielen hem. Eene fijne humoristische glimlach krult om zijne lippen, maar bij wijlen valt er ook plotseling een traan op zijn handschrift. Heeft men den dichter met vreugde de hand gereikt, Jonathan *moet* men liefhebben — liefhebben om de warmte van zijn gemoed, de helderheid van zijn verstand, de schalkheid van zijne luim. En ziedaar waarom een boek als *Waarheid en Droomen* nimmer veroudert. Er spreekt een hart uit. Als Beets volkomen terecht zegt:

„Mijn luim is in mijn *Camera*
„Mijn hart in mijn *Gedichten* —"

kan van Jonathan evenzeer volkomen terecht getuigd worden, dat luim en hart beide te zaam vereenigd zijn in zijne *Waarheid en Droomen*."

Voor de achtste maal terugkomend zal Jonathan door ieder worden begroet met hooge waardeering. Hij heeft daarenboven deze achtste uitgaaf verrijkt met: *Losse Bladen uit de geschiedenis van het Boek* — en daardoor allen, die belang stellen in onze bloeiende letteren van omstreeks 1840, een aangenamen dienst gedaan.

In de eerste plaats spreekt uit deze geschiedenis van *Waarheid en Droomen*, dat de auteur nog altijd op zeer bescheiden wijze over zijne verdiensten denkt, dat hij zelfs vreest in dit gezegend voorlaatste lustrum der XIXe eeuw onwelkom te zijn. Hij vreest er voor uit de mode te zijn geraakt, omdat de mode (?) van het oogenblik zoo hevig tegen zijn smaak aandruischt. Hij herinnert zich de kalme dagen, toen zijne *Waarheid en Droomen* het eerst het licht zagen. Aardig zegt hij: „Jan, Jannetje en hun jongste kind „kibbelden wel, maar sloegen elkander

„geen hoofden met builen en geen neu- „zen aan bloed. Maar dit alles is nu vrij „wat veranderd. Leest nu, neemt maar „alleen het dagelijksch overzicht van de „pers in de Haarlemsche Courant . . . . „bom, bom! welk een gerommel van „turksche trommen! Welk een geschetter „van koperen trompetten. Welk een ge- „klikklak van snijdende of stekende wape- „nen! Het is of gij op een slagveld komt „als dat van Waterloo of Sedan, waar „gij door het knetteren en knappen van „bommen en granaten bijna doof wordt."

Me dunkt, Jonathan! dat uwe zacht gestemde geest, en uwe herinneringen aan Augustus 1831, u hier tot eene kleine overdrijving hebben verleid. Het gerucht in de pers van den dag is zoo ooverdoovend niet. Het marktgeschreeuw buiten op de pleinen en op de straten onzer steden wordt gestadig luider, omdat de bevolkingen onzer gemeenten stijgen, daar de concurrentie en de reclame dagelijks hooger eischen stellen aan de voortbrengers. Zelfs het gillend gekrijsch der straatbengels wordt ieder oogenblik hinderlijker! En daarom, mijn edele vriend Jonathan! daarom vertoont zich een gelijke aangroei van lawaai in de kringen, waar men handel drijft in politiek, godsdienst, socialisme en kunst. Ook daar zijn *les plus insignes voyous* de grootste schreeuwers. Met een klein beetje goeden wil hoort men er niets van!

En daarenboven — gij hebt het zelf zoo goed gezegd: „De tijden veranderen „en wij met hen, maar toch is er in ons „iets, dat niet verandert — de gedaante „der menschenwereld gaat voorbij, de „menschengeest blijft!" — Juist, en ook de bloemen van dien geest blijven! De werken der kunst en der letteren uit vorige eeuwen, uit vorige tijdvakken, uit vorige jaren, gaan niet voorbij. Zij, die in 1840 uwe *Waarheid en Droomen* genoten, leven misschien niet meer, maar hunne kinderen en kleinkinderen denken als hunne vaderen — anders ware het nimmer tot een achtsten druk van uw beste werk gekomen.

Hartelijk welkom is daarom alles wat gij zegt over de geschiedenis van dit boek, dat reeds in de geschiedenis onzer letteren zijne plaats inneemt, en zal blijven innemen! Tenzij de Muzen ons toornig den rug wenden — en het terrorisme van den wansmaak voor een poosje mocht overwinnen! Vooreerst is deze mogelijkheid gering — en dus luisteren wij met aandacht naar wat gij, onze grijze, beminnenswaardige Nestor, ons hebt te vertellen.

De oorsprong van *Waarheid en Droomen* schuilt in een gesprek onder de beukenboomen van den Nijenburg bij Heiloo, tusschen Hasebroek, Beets en Potgieter. De laatste begon toen (1839) zijne *Tesselschade* uit te geven — en vroeg Hasebroek om eene bijdrage in proza. Deze had in zijne brieven zulke geestige episoden te genieten gegeven, men wilde die fragmenten te zaam verbinden. Ten slotte sloeg Hasebroek zelf de hand aan het werk — en vond hij eene lijst voor zijne bespiegelingen, door zich als lezer van de *Opregte Haarlemmer* op den stroom zijner mijmering stil te doen glijden langs hoogten en laagten, in zijn leven bestegen of doorwandeld.

Het proza van Jonathan verscheen in *Tesselschade* van 1839 en van 1840. Hij bezit nog het prachtexemplaar door Potgieter aan zijne talentvolle zuster Betsy vereerd — het boekdeel in witte zijde gebonden met goud op snee — nu als een dierbaar souvenir eener dierbare, gestorven zuster bewaard. Reeds schreef Jonathan in *de(n) Gids* zijn *Sint-Nicolaas-avond* (1838), en alras groeide het aantal zijner opstellen tot den omvang van een boekdeel. De heer P. F. Bohn te Haarlem was de uitgever zijner *Gedichten* geweest, deze werd nu in 1840 ook uitgever van *Waarheid en Droomen*.

Dat het boek gunstig ontvangen werd door de tijdgenooten, blijkt uit een

tweeden druk in hetzelfde jaar 1840. Een derde druk dagteekent van 1846 — het deftig 8° formaat veranderde nu in post 8°. Eenige nieuwe opstellen: *Gekroonde vrouwen* (1837), *De Koning komt* (1842), *De Koning gaat ten grave* (1849), *Twee monumenten* (1851) verschenen in den vierden druk van 1856. De liefde van Hasebroek voor de vorsten uit het Oranjehuis is eene dubbele. Hij bemint ze als vaderlander, maar tevens als oudjager van de Leidsche Hoogeschool, die met den beroemden held van Waterloo bij Hasselt en Leuven medetriomfeerde.

In denzelfden vierden druk verschenen nog *XII Nederlandsche typen*, in 1841 geschreven voor een geïllustreerd boek, door een Engelschman, Henry Brown, begonnen, die teekeningen leverde, en gesteund door eene Maatschappij van Schoone Kunsten, in het licht gekomen.

Jonathan deelt zeer aardige bijzonderheden mede over den bijval aan zijn *Waarheid en Droomen* te beurt gevallen. Het treffendst voorbeeld van succes blijkt uit de geschiedenis van eene aanzienlijke Nederlandsche dame, die te Parijs Jonathan's schetsen gelezen had, maar tevens eene bewonderaarster van de revolutionnaire George Sand geworden was. Deze dame kwam te Breda bij Hasebroek, werd zijne vriendin, en wisselde hare emancipatorische denkbeelden voor de bezadigde christelijke wereldbeschouwing van haar letterkundigen vriend.

De vijfde druk van 1872 werd met twee nieuwe opstellen (*Een afscheidsbezoek in* 1872 en *Vervolg*) uitgebreid, en daarna werd in 1886 door de firma Brill te Leiden eene prachtuitgaaf met etsen naar aquarellen van Wilm Steelink ter perse gelegd. De aquarellen waren uit een gevoel van verplichting door den artist als eene kunstgaaf aan Jonathan vereerd — later gaven zij aanleiding tot den zesden druk van *Waarheid en Droomen*. Een jaar later (1887) verscheen nog eene keurige uitgaaf zonder illustratiën — en eindelijk deze laatste volksuitgaaf met de *historia libri*.

In 1886 zeide Flanor (Mr. C. Vosmaer — en niet Dr. C. V. als Jonathan schrijft — er moet toch eene aanmerking gemaakt worden!) bij den zesden druk: „Welkom is ons wederom dit boek „en zijn rustige geest werkt als na het „rumoerig stadsgewoel een dag op het „land." Beter kan het niet gezegd worden! Het is mij uit het hart geschreven, in welk hart tevens de stille wensch woont, dat Nestor-Jonathan nog vele jaren onze Nestor blijve!

***

Vondels Lucifer, *uitgegeven door N. A. Cramer* (*Zwolsche Herdrukken*, III en IV). Zwolle, W. E. J. Tjeenk Willink (zonder jaartal; dagteekening van het voorbericht: Juli 1891).

Er is reeds dikwijls op gewezen, dat Vondel in zijn *Lucifer* eene heimelijke politieke bedoeling in den zin had, dat hij onzen Opstand tegen Spanje met het beeld van Lucifer wilde allegoriseeren. Lucifer zou als de Zwijger optreden, Adam als Granvelle, en God als Filips II. Met hoeveel vernuft deze stelling ook is bepleit, schijnt ze in dezen vorm onhoudbaar; ook als men de politieke allegorie op den strijd van Cromwell tegen Karel Stuart toepast. De gedachte aan opstand en verzet tegen hooger gezag, zooals Lucifer's geschiedenis die bevat, kan Vondel zeer algemeene toespelingen in de pen hebben gegeven — eene bijzondere, doorgaande vergelijking van Lucifer met Oranje of Cromwell gaat mank. De dichter moge Oranje voor een oproerling als Lucifer gehouden hebben — wat niet bewezen is — toen hij eenmaal de heroïsch-tragische figuur van den afvalligen aartsengel koos, wijdde hij zich geheel aan zijn onderwerp, en dacht niet aan allegorie. Grootscher stof dan in den *Lucifer* behandeld wordt, is

door geen enkel Nederlandschen treurspeldichter gekozen. De oorzaak van den strijd der boosheid tegen God wordt door Lucifer's val verklaard, en afgespiegeld in het verhaal van zijn opstand met de afvallige hemelgeesten. Het eerste bedrijf, 't welk de schildering van het hof van Eden bevat, en de paradijsbewoners in het verhaal van Apollion doet optreden, munt hoog uit boven de behandeling eener dergelijke stof door Milton. De lofzang der Engelen aan het slot van het eerste bedrijf steekt de verhevenste harpgezangen uit ouden of nieuwen tijd naar de kroon.

Reeds in 1877 heeft de steller dezer regelen zich op ongeveer gelijke wijze over Vondel's *Lucifer* durven verklaren. En nu komt de heer N. A. Cramer met deze nieuwe uitgaaf van den *Lucifer* een onwaardeerbaren dienst bewijzen aan de geschiedenis onzer Letteren. Hij staaft zoo helder en grondig mogelijk, dat Vondel nooit het plan heeft gehad in zijn *Lucifer* eene politieke allegorie te leveren. Hij bestrijdt Van Lennep, die in den winter van 1844 eene voordracht over Vondel's *Lucifer* hield, om te bewijzen, dat men hier met eene verbloemde voorstelling van den opstand tegen Filips II te doen had. Hij bestrijdt vooral Jonckbloet, in zijn bekend artikel van den *Overijselschen Almanak* (1849). De zoogenaamde platheden en smakeloosheden van Vondel's *Lucifer* zouden alleen kunnen worden vergoelijkt, meende Jonckbloet, wanneer men aannam, dat Vondel van plan ware geweest, eene staatkundige allegorie over de Nederlandsche revolutie van 1566 en 1572 te schrijven!

Het is den heer N. A. Cramer volkomen gelukt de beweringen van beide voortreffelijke mannen te weerleggen. In eene allerbelangrijkste voorrede (XL paginaas) wijst hij aan, dat, zoo er hier aan toespelingen moet gedacht worden, Vondel dan het meest aan Wallenstein — niet dien der jongste nasporingen, maar dien van Vondels' dagen — moet hebben gedacht, daar hij zijne tragedie *Lucifer* aan Keizer Ferdinand III opdraagt. Maar ook dit alleen zeer van verre. Vondel was te oud geworden, om de gebeurtenissen in de staatkundige wereld alleen van de actueele zijde te beschouwen, hij lette steeds op het algemeen menschelijke, het eeuwig menschelijke, in al wat voorviel. Worstelingen en opstanden tegen het gezag, de mensch in oproer tegen God, symboliseerden bij hem den eeuwigen strijd tusschen waarheid en logen. „Van zelf" — zegt de heer Cramer — „werd „zijn geest dan gedreven tot de over- „denking der gebeurtenis, die oorzaak „en prototype was van die verheven „tragaedie. Maar den kunstenaar bevre- „digt geen reflexie, tenzij ze hem stof „geve voor een schepping. En zoo ont- „stond de *Lucifer*, het beeld der wereld- „geschiedenis."

Het dient niet vergeten, dat Beets reeds in 1864 in zijn *Verscheidenheden* (II, 137, vl.) den goeden weg had aangewezen. De heer N. A. Cramer volgde dezen voortreffelijken gids, en breidde zijn betoog uit, door nieuwe argumenten in het vuur te brengen. Het werd hoog tijd, dat eene beschouwing, als die van Jonckbloet, op afdoende wijze werd wederlegd. Wanneer men door zijne doctrinaire vooroordeelen zich diets maakt, dat de *Lucifer* door platheid en smakeloosheid wordt ontsierd, is men ten eenemale onbevoegd zulk een verheven kunstwerk te beoordeelen.

***

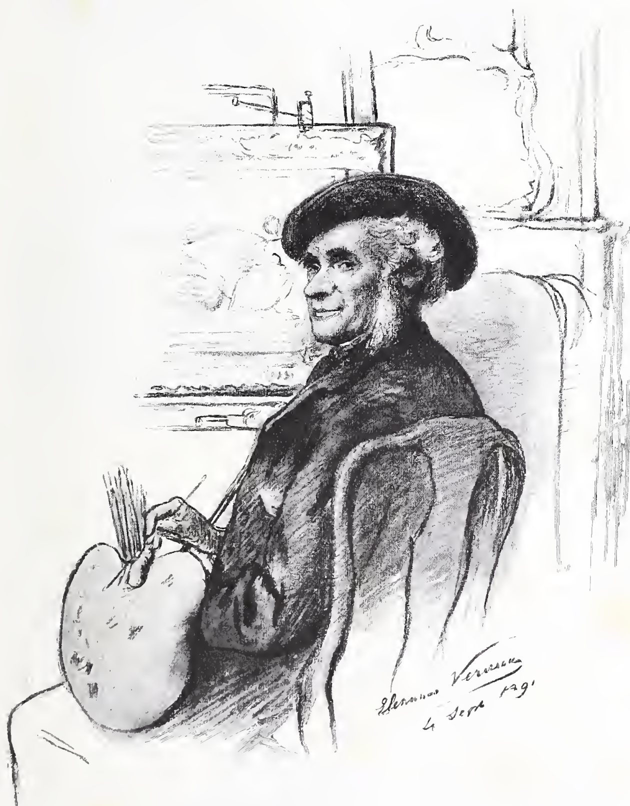

« De kinderen der weduwe, » reproductie naar de calque der schilderij, in 't bezit van den Heer W. Jansen te Amsterdam.

DAVID JOSEPH BLES.

DOOR

Dr. JAN TEN BRINK.

In 1869 was er in zekere Haagsche kringen groote vreugde. De hatelijke zegelbelasting op de dag- en weekbladen werd bij de wet afgeschaft. De redactie van den *Nederlandsche(n) Spectator* had vooral met geestige teekeningen voor de afschaffing gestreden. Het woord van den volksvertegen-

woordiger De Roo van Alderwerelt: — in de zitting der Tweede Kamer van 12 Maart 1869 — „De zegelbelasting, repressief werkende op onze dagbladen, is eene belasting uit eene andere orde van zaken, uit een tijdvak, dat met het jaar 1848 gesloten is" — werd in den *Spectator* geïllustreerd door de voorstelling van eene rariteitenkamer vol folterwerktuigen, waarin ook aan de zegelmachine eene plaats was afgestaan. En toen (9 April 1869) de afschaffing een feit was geworden, teekende de *Spectator* een afdruk van het dagbladzegel van twee cents doorboord van eene pen, met het motto: *Nil penna sed usus*, en het onderschrift:

„Zoo heeft 't gewiekte wapen van het woord
„Een vijand van zijn vrijheid weer doorboord."

In het voorjaar van 1869 begonnen nu alle dagbladen in vergroot formaat te verschijnen — en besloot de uitgever van den *Spectator* door verhooging der kunstwaarde van zijn weekschrift zijne vreugde over de opheffing der zegelbelasting te toonen. Ieder maand zou eene fraaie plaat verschijnen, voornamelijk een croquis of schets van een kunstwerk voorstellend. En de eerste plaat uit dit album werd op steen geteekend door David Bles.

De schilder had ter Haagsche tentoonstelling juist eene schilderij doen bewonderen, 't welk misschien tot zijne allerbeste werken behoort, en den eenvoudigen titel voerde van: *De ledige plaats*. Van deze schilderij gaf de kunstenaar een knap croquis, door hem zelf geteekend. Zij, die den gewetensvollen teekenaar in Bles hoog waardeeren, weten, hoe mooi en trouw hij met eenige vlugge lijnen zijne groote kunstwerken weet na te schetsen. De eerste albumplaat van den *Spectator* werd dus in dit geval eene buitengemeen welgeslaagde.

De ledige plaats is eene onvergetelijke schilderij. De voorstelling moet geplaatst worden aan het eind der achttiende eeuw — het tijdvak van Bles. Wij slaan een blik in de binnenkamer van een Staatsch officier. De familie heeft zich aan tafel gezet, om te eten. Het vertrek ziet er deftig uit. Aan den wand zijn familieportretten, een officier en eene dame, den heer des huizes en zijne vrouw voorstellende — boven de deur is een paneel met grauwtjes in den trant van De Wit. Meubelen, pendule, armstoelen met gedraaide pooten en leuningen, alles getuigt van fatsoenlijke welvaart. Rechts aan tafel zit de heer des huizes in uniform met een breeden rouwstrik om den arm. Midden voor de tafel is een leunstoel met fluweelen kussen geplaatst. De huisdieren — kat en hond — hebben zich naast die ledige plaats neergevlijd — als verwachten zij iemand, die hun rijk bedenken zal onder den maaltijd. Maar niemand zal verschijnen! De officier met den rouwstrik zit in stille smart naar de ledige plaats te staren; hij raakt niet aan de soep, door eene lieve, blonde dochter voorgediend. Zijne schemerende, vochtige oogen blijven onbeweeglijk turen naar één punt. Zijne linkerhand omklemt het servet, dat over de knie werd uitgespreid; zijne rechter rust werkeloos op de tafel. Allen deelen in de stomme, zieldoordringende smart van den beroofden echtgenoot. De blonde dochter stond op van hare plaats, legde de ééne hand op zijn schouder, de andere op de van spijt gebalde rechtervuist, boog het bekoorlijk

Reproductie van een paneel: « Studiën ».

kopje naar zijn schedel, en drukte een kus van mededoogen op zijn voorhoofd. Zijn zoon, die tegenover hem zit, een jong vaandrig, schaamt zich voor zijne tranen, en bedekt het gelaat met beide handen, zoodat zijn servetring met het nog opgerolde servet op den grond valt. Bij de deur staat de oude, trouwe, corpulente keukenmeid, die bord en servet voor den ledigen stoel op bevel van haar meester wegnam. Op het punt de kamerdeur te openen, werpt zij een blik naar de in spraaklooze smart zwijgende familie — haar oog vult zich met tranen — mevrouw komt niet terug....

* * *

Den 19den September van dit jaar heeft David Joseph Bles in zijne smaakvolle woning te 's-Gravenhage zijn zeventigsten verjaardag gevierd.

Een dag van triomf — een dag van weemoed!

Voor velen is het bereiken van den zeventigjarigen leeftijd een begin van den grooten rusttijd, die voor allen eenmaal aanbreekt. Kunstenaars maken misschien uitzondering, omdat zij — vooral schilders — zoo oog en hand krachtig blijven, nog niet behoeven af te zien van hun arbeid. David Bles is nog dagelijks aan het werk. Oog en hand weigerden hem hunne diensten niet — zijne gehoor alleen is verzwakt. Overigens is hij nog altijd de vlugge, spraakzame, beminnelijke grijsaard, die bij het klimmen van de jaren nog geen oogenblik zijne belangstelling voor alles, wat er rondom hem in het gemeenebest der kunst, der letteren en der wetenschap voorvalt, heeft verloren.

Zijn zeventigste jaardag getuigde, dat hij door zijne verwanten, zijne vrienden, door heel ons volk, hoog wordt gewaardeerd. In deze ten einde snellende eeuw schijnt het soms, dat de kunstenaar, die veertig of vijftig jaren voor den roem van zijn vaderland arbeidde, niets beters te doen heeft,

dan met stille trom af te trekken. De drommen der jongeren zijn gekomen, en deze vinden, dat de grijze kunstenaar reeds lang genoeg *sa place au soleil* heeft ingenomen. *Transeat, exeat cum caetcris!*

Gelukkig wordt aan dezen eisch der koude zelfzucht, der verwaten eigenbaat, nog niet door de denkende meerderheid van ons volk toegegeven Dat een schilder, die gedurende eene halve eeuw met een groot aantal zorgvuldig en gewetensnauw afgewerkte kunststukken een grooten naam binnen en over de grenzen van zijn vaderland won, nog op zijn zeventigste jaar de volle genegenheid van zijn volk behield, toonde de feestdag van 19 September. Het is overbodig hieromtrent uit te weiden; de dagbladen hebben alles uitvoerig behandeld en toegelicht.

Studie voor de schilderij: « Wie teekenen leert, leert zien » in het museum Boymans.

Gepast schijnt het mij echter te dezer plaatse een kort opstel te geven, naar aanleiding der verschillende specimina van kunst, door David Bles met de grootste welwillendheid ter reproductie afgestaan aan *Elsevier's geïllustreerd Maandschrift.*

* * *

In het algemeen genomen heeft de kunst van David Bles eene letterkundige tint, en schijnt zij ten nauwste verwant aan die eener reeks van dichters en letterkundige kunstenaars, die in onze nationale litteratuur het echt nationale element het krachtigst en het mooist hebben uitgedrukt. Dit zou al onmiddellijk kunnen gestaafd worden door te wijzen op een van zijne jongste kunstscheppingen — de voortreffelijk geslaagde illustratiën bij Van Lennep's *Ferdinand Huyck*, door den heer A. W. Sijthoff te Leiden uitgegeven. De meesterlijke wijze, waarop Van Lennep de Hollandsche maatschappij der XVIII^de eeuw opvatte, is door Bles bijna telkens overtroffen. De teekeningen, naar aanleiding van *Ferdinand Huyck* ontworpen, zijn mij soms liever, dan de roman zelf.

Het letterkundig karakter, dat zich in de kunst van David Bles uitspreekt, is nog des te merkwaardiger, omdat het eene zuivere nationale Nederlandsche kleur draagt. Het is niet moeilijk te bepalen welke eigenaardigheden onze nationale letterkundige kunst van het begin af onderscheiden. In het middel-

« Acht jaar gewacht, » reproductie naar een schets-aquarel der schilderij in het bezit der Gravin-Douarière Van Lijnden van Sandenburg.

eeuwsche tijdvak treft het allereerst zeker gemis aan oorspronkelijkheid in onze epische letteren. Ten behoeve van den Vlaamschen, Brabantschen, Hollandschen adel vertaalt men den geheelen voorraad van Fransche *chansons de geste*, ten bate der burgers worden Latijnsche chronijken en Latijnsche *specula* vertolkt of gecompileerd. In het volksgezang openbaart Vlaanderen een allergelukkigsten aanleg, waardoor fijne erotische en naïef-religieuse motieven verwonderlijk fraai worden uitgedrukt. Maar nog meer vermaakt zich het volk met alles, waaruit luim, comische zin en satire spreekt. Onze Middelnederlandsche Reinaert staat aesthetisch hoog boven de Latijnsche, Duitsche en Fransche redactiën. Onze goede boerden steken de Fransche *fabliaux* naar de kroon; onze kluchten en zotternijen zijn zuiver oorspronkelijk, en bewijzen den echt Nederlandschen zin voor het comische.

Het behoeft geen betoog, dat deze nationale trek verwant is aan den geheelen aanleg van ons volk voor het practisch nuttige en degelijke. In Nederland heeft men altijd het meest hart getoond voor leerdichten en kluchten. De geheele eeuw der Rederijkers levert voortdurend didactische zinnespelen en vroolijke esbattementen. In Holland slaat vader Roemer Visscher geheel denzelfden toon aan, terwijl in Amsterdam de klucht en het blijspel door Hooft, Bredero, Starter, Coster en een heirleger van navolgers eene schitterende periode van bloei beleven. Terstond doet zich onder de Hollandsche schilders eene geheel gelijke richting gelden bij meesters als Frans Hals, Jan Steen en Adriaen de Brouwer. Onze nationale comische geest leeft in beide — in de Hollandsche letteren en in de Hollandsche schilderkunst der XVII^de^ eeuw.

Hetzelfde verschijnsel wordt blijvend, wordt het meest karakteristieke ook in de XVIII^de^ en XIX^de^ eeuwen. Asselyn, Bernagie, Langendijk, Van Effen zetten de oude traditiën voort, evenzoo Troost. Een toeval heeft gewild, dat David Bles zijne fraaiste scheppingen allen plaatst in de laatste lustra der XVIII^de^ eeuw. Het heeft al den schijn, of hij zich de opgaaf had gesteld het vernuft en de opgeruimdheid van Betje Wolff te evenaren. Doch dit is inderdaad schijn, omdat hier meer gelijkheid van kostuum dan van karakter bestaat. Bles blijft een zoon der XIX^de^ eeuw, daar hij altijd meer naar de guitige schalkheid van Van Lennep, naar de prettige luim van de *Camera*, naar den weemoedigen humor van De Génestet overhelt, dan naar het „keurlijk" vernuft der schrijfster van *Sara Burgerhart*, naar de dwaze fratsen van Fokke Simons, of naar de smakelooze aardigheden van Bruno Daalberg. Bles kent het leven der XVIII^de^ eeuw in al de kleine bijzonderheden van kleeding, ameublement, huiselijk en openbaar leven — hij verfijnt evenwel sommige uitingen van het leven des geestes, en komt daardoor dichter bij zijn eigen tijd. Troost staat tot Langendijk als Bles tot Hildebrand.

Deze letterkundige richting brengt hare eigenaardige voordeelen mee. De schilderijen van Bles onderscheidden zich niet alleen door hare kunstwaarde, blijkend uit technische vaardigheid en harmonieusen toon, zij muntten bovendien uit door de waarde der gedachte. Een schilder als Bles, die het volle

« Het verboden romannetje, » reproductie naar eene calque der schilderij.

menschenleven op het doek brengt, en in betrekkelijk eng begrensde ruimte een wereld van aandoeningen door het penseel vertolkt, kan niet volstaan met zich zelven te herhalen. En juist hierin schuilt eene der geheimen van Bles' populariteit. Hij bevalt aan de kenners, om zijn fijnen toon en zijne savante teekening; hij behaagt het publiek, omdat hij altijd wat nieuws te zeggen heeft.

Een schilder met de hooge gaven van Paulus Potter, die in onze dagen elk jaar een anderen stier met eene andere koe en een anderen boer tentoonstelde, zou — mij althans — spoedig vermoeien, maar een nieuwe Jan Steen, die altijd een frisch tafereel uit het volksleven, eene bruiloft, een Sinterklaasavond, eene braspartij in de taveerne, eene boerenkermis of eene groep zwervende muzikanten aanbood, zou geene geringe kans bezitten op den duur zijne bewonderaars te behagen.

* * *

David Joseph Bles is een Hagenaar. Hij werd in de residentie den 19den September 1821 geboren. Een vroeg zich openbarende aanleg voor schilderen bracht hem naar de Haagsche teekenacademie van 1834 tot 1837, waar hij ieder jaar de prijzen en medailles won, die aan verdienstelijke leerlingen werden uitgereikt. Zijn eerste meester in het schilderen was C. Kruseman, bij wien hij van 1838 tot 1840 op het atelier werkte.

Koning Willem II, die in het begin van zijne regeering met vollen nadruk als vorstelijk Maecenas in de kringen der Nederlandsche schilders optrad, toonde groote belangstelling in den kunstarbeid van C. Kruseman. Hij droeg dezen schilder op, naar Italië te reizen, en daar onder den indruk van de Italiaansche kunst voor 's Konings galerij *De prediking van den Boetgezant in de woestijn* te schilderen. De twintigjarige David Bles vertrok in gezelschap van Kruseman naar Parijs, en werd door zijn meester aan den historieschilder Robert Fleury voorgesteld. Reeds vóór zijn vertrek naar Parijs had de jonge Bles op de Haagsche tentoonstelling van 1841 zijne eerste schilderij: *Een spinnend vrouwtje* geëxposeerd. Te Parijs werkte Bles veel op het Louvre, en liet zijne copieën aan Robert Fleury zien. De waarheid is, dat Bles zwoer bij de Romantiek van Kruseman en Robert Fleury, en dat zijn werk in den eersten tijd alleen het karakter van een vlijtig en handig leerling vertoonde.

Zijne schilderijen uit Parijs gezonden bleven bij die romantieke tint. Reeds aan het onderwerp herkent men den romanticus. In 1843 stelde hij in den Haag ten toon: *Een lierspeelstertje uit Savoye en gezicht op den Pont-Neuf* en: *De Hongaarsche Muizenvallenverkooper*.

Altemaal voorbereidende arbeid van den kunstenaar, die zijn weg nog niet gevonden heeft. In 1843 keerde Bles naar den Haag terug, en beproefde hij het romantisch-historisch vak van Robert Fleury te beoefenen, door twee grepen te doen uit de geschiedenis der Noord- en Zuid-Nederlandsche schilders; in 1843: *Rubens en de jonge Teniers*, in 1844: *Potter op zijn namiddagwandeling schetsen makend* ten-toon-stellend. Ook deze poging leidde tot niets. Maar eveneens in 1844 verrastte Bles zijne vrienden met eene schilderij: *De muziek-*

« Overwinnend Holland,» naar een omtrek met de pen. De schilderij bevindt zich in het Rijksmuseum.

liefhebbers, die eindelijk toonde, welk een kostbaar talent er in dezen jongen schilder verborgen was. De heeren leden van het muziekgezelschap, hier voorgesteld — ze hebben zich misschien vereenigd onder de leuze: Blaas- en Strijklust — waren allen in modern kostumen, schoon de luim van den schilder zich in zeer geestige contrasten verlustigde.

Dat Bles in 1844 zich plotseling als comisch-humoristisch gestemd kunstenaar openbaarde, staat in verband met zijne letterkundige richting. De beroemdste boeken van den dag waren destijds meest allen in opgewekten, luimigen toon geschreven. Van Lennep's *Pleegzoon* zag in 1833, de *Roos van Dekama* in 1836, *Ferdinand Huyck* in 1840 het licht. Van Koetsveld gaf zijne *Schetsen uit de Pastorij te Mastland* in 1843, Jonathan zijne *Waarheid en Droomen* in 1840, Beets zijne *Camera Obscura* in 1839 en 1840, Potgieter zijn *Jan, Jannetje en hun jongste kind* in 1842, zijne *Zusters* en *Blauw Bes* in 1844, Klikspaan zijne *Studententypen* in 1839—1841, en Jonckbloet zijne *Physiologie van den Haag* in 1843. Het was tevens in dit zelfde tijdvak 1833—1843, dat Charles Dickens met zijne eerste comisch-satirische romans de geheele beschaafde wereld verheugde, in 1836—1837 *Pickwick*, in 1838—1839 *Oliver Twist*, in 1839 *Nickleby*, in 1841 *Master Humphrey's Clock*, in 1844 *Chuzzlewit* uitgevend.

Toen Bles zijne *Muziekliefhebbers* in 1844 ten-toon-stelde, sloot hij zich bij deze beroemde letterkundige school aan, evengoed als in de XVII^de^ eeuw Jan Steen, de Molenaers, Ostade en Adriaen de Brouwer zich bij het levenslustig en dartel Amsterdamsch blijspel en de meestal onkiesche klucht aansloten. Bles moest evenwel nog één stap doen, voordat hij zijn geheel eigenaardig, persoonlijk talent in volle kracht kon ontvouwen.

Die stap schijnt aan een toeval te danken. De Haagsche schilders plachten destijds dikwijls zeer amusante en schitterende gemaskerde bals te geven in het nu vergeten, vroeger vermaarde Tivoli, van den ouden Faassen, vader van den bekenden acteur Rosier Faassen. Enkele schilders hadden op zekeren avond van 1844 van een populair en geestig Fransch acteur, Vernet, comiek aan den Franschen schouwburg, kostumen uit de XVIII^de^ eeuw geleend. Bles werd dien avond bijzonder door de kostumen uit het tijdvak van Lodewijk XVI aangetrokken. Hij aarzelde, om voor zijne volgende scheppingen het modern kostuum te gebruiken, zoowel wegens de gedurige modevariatiën, als wegens het gebrek aan artistieke waarde. Dat latere moderne Fransche schilders, dat een Belg, als Jan van Beers, met grooten tact en fijnen smaak partij hebben getrokken van de nieuwste dameskostumen kan nooit tot verwijt strekken aan Bles, die even, als later Kaemmerer, de kleederdrachten van de Bataafsche Republiek en het Directoire volgde.

Zijne eerste schilderij in zijne nieuwe manier (1844) titelde hij: *Een Fat van vroeger dagen*, en oogstte aanstonds den aangenaamsten bijval. Dit stuk werd terstond aangekocht voor het kabinet van den heer Jacobson te Rotterdam. Bles had deze eerste openbaring van zijn talent voorzien met een motto uit

Van Alphen's „Wie telkens in den spiegel ziet"; hij greep nu naar Cats en vond in diens *Zinne- en Minne-beelden*, in diens *Trouwring* aardige motieven genoeg om zijne figuurtjes uit de XVIII^de eeuw op geestige wijze te groepeeren.

« Herstelling. »

In 1845 kwam hij met twee spreukjes van Cats bij twee schilderijen: *Om de minne van de smeer* en *Die zijn waer weet op te pronken.* Het eerste werd door Koning Willem II gekocht, het andere — eene jonge kokette dame voor haar toiletspiegel — door Baron Van Heeckeren van Twickel.

Van alle zijden werden den schilder aanbiedingen gedaan — hij had zijn publiek gevonden.

Studie voor de schilderij: « Wie teekenen leert, leert zien » (Museum Boymans).

Van 1846 tot heden (1891) heeft David Bles onvermoeid doorgewerkt. De lijst zijner kunstgewrochten is zeer uitvoerig. Voor het grootste deel zijn deze reeds op voortreffelijke wijze behandeld door Mr. C. Vosmaer (*Onze hedendaagsche Schilders*). Te dezer plaats zal het voldoende zijn te wijzen op enkele onzer illustratiën, die onzen lezers als reproductiën naar calques zijner schilderijen worden aangeboden.

Vooreerst trekt onze aandacht eene schilderij van 1859, bekend onder den titel: *De mooie Minne en de Grootpapa's*. Hier is het inderdaad of we eene bladzijde uit *Willem Leevend* lezen. Wie kent niet het onvergetelijk tafereel, Daatje Leevend met haar eerstgeboren zoon aan den boezem, verrast door haar echtgenoot. Het zou geheel aan Bles zijn gelukt dit onderwerp *con brio* te behandelen, maar hij koos eene geheel andere lezing. De minnen speelden in het laatste kwart der XVIII[de] eeuw eene belangrijke rol in alle gezinnen, die aanspraak wilden maken op den naam van fatsoenlijk. Eenige stellingen van Rousseau over de moederlijke plichten brachten eene beweging tegen de minnen te voorschijn, juist in het tijdvak, toen Betje Wolff (1784) haar *Willem Leevend* schreef. Bles brengt ons in een gezin, waar de leer van Rousseau nog niet is doorgedrongen. Rechts schilderde hij de bleeke, kwijnende kraamvrouw, langzaam herstellend, en links eene heele mooie, misschien al te mooie, minne, eene bloeiende boerendeerne, die door twee galante oude heeren — de grootvaders der jonggeborene — met de grootste hoffelijkheid wordt „opgepast" — zooals men toen zeide. De ééne grootpapa biedt der minne een zak met suikerwerk aan, de andere schenkt haar minnebier.

Ik geloof, dat Wolffje met haar tafereel: — Daatje en haar oudste zoon door haar echtgenoot verrast, terwijl zij heimelijk den dierbaarsten moederplicht vervult, ondanks hare verzekering, dat zij er niet van weten wil — een fijner snaar doet trillen in ons hart dan de schilderij van de Mooie Minne —

maar Bles maakt door zijn contrast tusschen kraamvrouw en minne, terwijl nog eene deftige dame, de echtgenoot van een der grootpapa's, berispend tusschen de beide groepen optreedt, een veel krachtiger comischen indruk. Gelukkig bleef dit uitstekend specimen van Bles' talent in Nederland, en versiert het nu de verzameling van den heer Fop Smit te Rotterdam.

Van de schilderij: *Het verboden romannetje* is het bekend, dat de auteur er in 1864 te Parijs in den jaarlijkschen salon een gouden medalje mee won. De ongemeene schalkheid in het meisjesfiguur heeft dit kunstwerk eene eigenaardige bekoorlijkheid gegeven, die te Parijs aan de jury niet is ontsnapt. Ernstiger, aangrijpender is het in 1868 voltooide schilderij: *De kinderen der weduwe*, waarin iets sombers, iets pijnlijks in het contrast tusschen den overmoed der ijdele dochter en de diepe rouw der weduwe gelegd is.

Van de drie volgende grootere schilderijen behooren: *Herstelling* en *Acht jaar gewacht* (1863) tot de intieme huiselijke tafereelen, maar *Overwinnend Holland* (1877) toont eene zeer interessante zijde van het maatschappelijk leven tijdens de Bataafsche Republiek. Ook dit werk behoort tot de allerbeste van Bles' jongere kunstproducten. Het tooneel is in een Haagsche koffiehuis of sociëteit (Januari 1795). De Fransche troepen onder Pichegru hebben den Stadhouder helpen verjagen — de Patriotten triomfeeren. Een Fransch officier heeft met een paar Hollandsche vrienden, aanzienlijke heeren, die misschien tot de voorloopige Representanten der Bataafsche natie behooren, de club bezocht, en schaak gespeeld. Een der Haagsche heeren heeft de partij gewonnen. Hij is opgestaan, en trekt zijn pels aan, terwijl hij met een glimlach van voldoening op het schaakbord wijst. Zijne keeshond noodigt hem blaffend uit naar huis te gaan. Maar de overwonnen Fransche officier zit met de kin in de hand naar het schaakbord te staren, nauwelijks overtuigd, dat hij de partij verloren heeft. De tweede Hollandsche heer

Officier tijdens de Bataafsche Republiek, naar eene studie in krijt.

wijst met zijn gouwenaar op den verslagen overwonneling. Op den tweeden grond in den fond is de knecht, staande op een trapleer, bezig de lichtkroon aan te steken. Daar achter is eene verhooging, waarop het biljart staat. Twee bezoekers beginnen eene partij. De kleine biljartjongen staat met den bok gereed het aantal der gemaakte punten af te roepen.

Naast de hoofdgroep der schaakspelers vindt men links en rechts kleinere, aanvullende groepen. Links is het buffet, waarin eene mooie schenkster

«De mooie minne en de grootpapa's,» reproductie eener calque, fragment uit de schilderij, in 't bezit van den Heer Fop Smit te Rotterdam.

troont. Een aanzienlijk jonkman, die den dag met schaatsenrijden heeft doorgebracht — bij het buffet staat een ijshaak, waaraan een paar schaatsen — is bezig een glaasje te ledigen op de gezondheid der knappe buffet-Hebe. Rechts zit bij een pleisterbeeld — de Hollandsche Maagd met den vrijheidshoed op een speer voorstellend — een vroolijk burgerheer, die zijn glas laat inschenken door eene inférieure Hebe, welke hij gedurende het schenken met toegeknepen oogen onder de kin streelt. Bij de kachel in den hoek leest een ander heer met een steek op het hoofd de krant.

Dit uitmuntend stuk van David Bles vertegenwoordigt den meester op voortreffelijke wijze te Amsterdam op het Rijksmuseum. Vosmaer oordeelt er van: „Alles is, zooals men dat bij Bles gewoon is, volkomen getrouw in het kostuum en tal van kleine onderdeelen. Ik meen mijne voorliefde voor dit stuk te rechtvaardigen door te herinneren, behalve aan de kunstige schikking en geestige typen, aan de malsche fijne schildering, aan den harmonievollen toon van het geheel, en in het bijzonder van sommige beeldjes."

Twee onzer illustratiën bevatten studiën voor eene schilderij, onder den titel: *Wie teekenen leert, leert zien*, nu in het museum Boymans te Rotterdam. David Bles vatte inderdaad het plan op een vijftal schilderijen te voltooien, die eene serie zouden vormen, voorstellende: *de Vijf Zintuigen*. Hij begon met *het Gezicht*, maar toen hij de schilderij voltooid had, ontzonk hem terecht den moed voort te gaan. Hij herdoopte het stuk met den bovenvermelden titel, en zette zijn plan niet voort. Hij wilde niet gebonden zijn aan zijne eigen vinding, maar verkoos liever uit den rijkdom zijner scheppingskracht voor eene nieuwe schilderij een vrij onderwerp te kiezen.

Ook uit dezen trek blijkt het duidelijk, dat men de kunst van David Bles geheel ten onrechte vergeleken heeft — hoe eervol overigens — met de kunst van William Hogarth. Deze diepzinnige moralist en satiricus schreef romans in teekeningen, en legde zich er juist op toe, om in eene serie van voorstellingen den dramatischen loop der gebeurtenissen te schetsen. Men neme Hogarth's *Mariage à la mode*, en zie hoe hij in zes teekeningen een gruwelijk drama van adeltrots, zelfzucht, verdorvenheid, echtbreuk en moord wordt afgespeeld. Hetzelfde grijpt plaats in zijn zes teekeningen, bekend onder titel: *The Harlot's Progress*, en in acht anderen met den titel: *The Rake's Progress*.

Het geheel persoonlijke van Hogarth is, dat hij overal, in elk klein voorwerp, vooral in de schilderijen, die op zijne tafereelen aan den wand hangen, een geheel eigenaardige, soms moeilijk te vinden geheime bedoeling verbergt. Hij is door en door denker en moralist, die door eene speling van het toeval genoodzaakt is geweest, zijne denkbeelden door een teekenstift aan de wereld bekend te maken.

Wanneer hij, bijvoorbeeld in zijne eerste plaat der serie: *A mariage à la mode* de verloving van den zoon van Lord Squanderfield met de dochter van een schatrijken Alderman teekent — een huwelijk, waardoor de hoogadelijke Viscount Squanderfield zijne verkwistingen denkt voort te zetten met de millioenen van zijn schoonvader — draagt hij zorg, dat de wanden van de zaal,

waarin de beide partijen bijeenzijn, met tallooze schilderijen bedekt zijn. Al deze schilderijen stellen oorlog, moord, marteldood, overstrooming, pestilentie, duren tijd, en kometen voor. Het is de voorspelling van al de jammeren, die uit dit huwelijk zullen volgen. Boven het hoofd van den bruidegom hangt eene afbeelding van den marteldood des H. Laurentius; daarnaast hangt de teekening van Kaïn's broedermoord; voorts vindt men er schilderijen, voorstellende: den kindermoord van Bethlehem, den dood van Promotheus, den dood van Goliath, Holofernes verslagen door Judith, eindelijk nog den marteldood van St. Sebastiaan.

Studie.

Dit alles heeft met de eigenlijke schilderkunst niets te maken. Hogarth is een denker, satiricus en romanschrijver. Bles blijft schilder. Hogarth openbaart een rijkdom van allerlei gedachten, die allegorisch uit zijne schepping spreken. Bles vertolkt eene enkele gedachte — het onderwerp zijner schilderij. Hogarth is een grondig menschenkenner, die de volledige diepte der menschelijke boosheid heeft gepeild. Bles wijst glimlachend op de kleine gebreken zijner natuurgenooten, die hij al spottend gispt. Vosmaer heeft het met volkomen juistheid gezegd, en ik sluit mij gaarne ten slotte bij hem aan:

„De kunst van Bles, al behoort zij tehuis in de reeks der vroolijke satire „van het leven, waarvan zij de humoristisch, fijne zijde kiest, is geheel iets „anders dan die van de oude Hollanders, van Troost en van Hogarth. Zij is „geheel haar zelve, en heeft hare eigene oorspronkelijkheid. Van de oude „Hollanders heeft zij het artistieke, van den modernen tijd den fijneren smaak, „en den tot humor veredelden spot."

ROSA MARINA.

DOOR

MELATI VAN JAVA.

XI.

Na Nieuwjaar begon Jansje te sukkelen; zij hoestte, kreeg koorts, gaf bloed op en weldra zeide de dokter, dat er gevaar was. Rose Marie verzorgde haar nacht en dag met onvermoeide liefde en ook Frank ontzag noch kosten, noch moeite om het ongelukkige kind haar laatste dagen te veraangenamen.

Jansje was nu lastiger en veeleischender dan ooit; zij pruttelde over alles, niets was haar goed genoeg; toen Rose Marie, gewaarschuwd door den geneesheer dat het einde naderde, haar vroeg of zij haar vader niet wenschte te zien, antwoordde zij cyniek:

„Dank je wel! Ik heb hem meer gezien dan mij lief was, toen ik leven moest. Schrijf hem, dat ik dood ben en daarmee uit."

„Jansje, bedenk dat het je eigen vader is!"

„Die blij was mij kwijt te zijn. Je hebt wat langer met mij opgescheept gezeten, Roos; wat zal het voor jou en Frank een opluchting zijn als ik dood ben. 't Is zoo heel best, hoor! Als ik er niet meer ben, dan ga jelui het zeker anders aanleggen en doen als gewone getrouwde menschen, die een huishouden opzetten."

„Och, Jans, als je wist hoe graag ik je houden wilde."

„Kom wees wijzer! Ik ben altijd een sta-in-den-weg geweest. Was ik maar eer gestorven, dan zou je Frank nooit getrouwd hebben, want je komt toch niet bij mekaar. Je hebt het alleen gedaan om mij en nu ga ik toch gauw dood. Had ik dat geweten, dan had ik 't nog liever wat uitgehouden bij *hem*."

Toen het eindelijk op 't laatste liep, werd zij een weinig zachter gestemd.

Rose Marie was in dagen niet naar bed geweest; zij zag er afgemat uit.

„Roos," zeide zij, „je bent een goeie meid. Als ik mama ontmoet, dan zal ik haar zeggen dat je je belofte flink bent nagekomen en dat zij je dankbaar mag wezen voor mij, maar ook dat zij te veel van je heeft verlangd."

„Zeg dat niet," snikte Rose Marie, „wat ik voor je deed, ik deed het met liefde en nu blijf ik zoo alleen over, zoo heel alleen."

„Och mijn gezelschap was zooveel niet waard! En je bent toch getrouwd, je hebt een man. Een ding wil ik je nog alleen zeggen, Roos, er is nog maar een kans van geluk voor je en die hangt af van Frank! Zorg dat hij van je houdt en jij van hem!"

„Hij houdt alleen van zijn verf, van niets anders. Ik wou dat je bij me bleef, Jans! O God! 't is zoo vreeselijk alleen, heel alleen."

„Maak je niet zoo opgewonden! Waarlijk, ik heb er geen spijt van dat ik nu al gedaan krijg met het leven. Wat was het voor mij? Een ellendige boel, ik kon mijn eigen figuur niet uitstaan en ik had in niets op de wereld plezier. Ik hoop, dat ik 't nu beter zal krijgen."

Zij stierf nog vrij onverwacht en Rose Marie ging vreeselijk aan; Frank was goed en geduldig met haar; hij zorgde voor een nette begrafenis. Gesinger kwam over, stortte eenige dronkemans tranen en verweet Rose Marie, dat zij hem niet bijtijds gewaarschuwd had om zijn eenig kind de oogen toe te drukken. Toen men van de begrafenis terugkeerde, weigerde hij het sterfhuis te betreden en noch Frank, noch zijn vrouw drongen er op aan.

Toen Frank de kamer binnenkwam, viel Rose Marie hem schreiend om den hals en snikte:

„Och Frank, ik ben nu zoo geheel alleen, wil je nu niet je best doen om een heel klein beetje van mij te houden?"

Hij voelde zich ontroerd, een vlaag van medelijden overviel hem toen die bevallige gestalte zich zoo hulpeloos tegen hem aanvleide en haar groote mooie oogen biddend tot hem richtte, maar terwijl hij haar aanzag trof 't hem dat zij nu juist in haar gelaat de uitdrukking had van een figuur, dat hem sints lang voor den geest had gezweefd, een weeskind in het costuum van het Amsterdamsch burgerweeshuis.

„Even nog, even nog! Zoo! Een oogenblikje bid ik je!"

Maar boos trok Rose Marie zich los, toorn flikkerde in haar oogen en Frank stampte ongeduldig met den voet op den grond.

„Je wil me ook nooit begrijpen," zeide hij.

„Begrijpen!" herhaalde zij, zenuwachtig door verdriet, nachtwaken en teleurstelling, „begrijpen? Ik begrijp je heel goed, maar je begrijpt mij niet of je wil mij niet begrijpen. Je hebt me getrouwd, omdat je anders geen kans zag mij tot model te gebruiken, en nu laat je mij huilen en lachen, alleen om tot je doel te komen, anders kan ik je niets schelen, niets!"

„Kom Rose, wees nu zoo dwaas niet! Ga wat slapen!"

„Ja zeker, ik ga slapen, ik ga rusten en als ik wat opgeknapt ben, dan moet ik weer voor je zitten. Nu 't is goed, je hebt duur genoeg je model gekocht. Ik zal 't doen zoolang... totdat... totdat ik het niet meer kan."

En zij ging de kamer uit, trad in de sterfkamer, wierp zich in een fauteuil en schreide zich zelf in slaap; hoe lang zij overmand door aandoening en vermoeienis zoo rustte, wist zij niet; zij werd wakker door een zware, vettige stem, waarvan zij den onaangenamen klank maar al te goed kende; daar tusschen in klonk en de bedaarde, beschaafde woorden van Frank.

„Wat komt hij hier doen, Jans?" riep zij nog duizelig van den slaap; toen kwam de bezinning langzamerhand terug:

„Jansje is van morgen begraven en nu heeft Gesinger zich bedronken en komt het Frank lastig maken."

Zij stond op, stak haar verwarde haren vast, en begaf zich in de huiskamer, waar Gesinger tegenover Frank stond, en op huilenden, jamme-

renden toon klaagde over zijn verdriet, over de koelheid zijner kinderen, over den dood van Jansje en de haat van Roosje, die hij altijd als zijn eigen dochter had liefgehad... ja zeker liefgehad. Zijn klacht eindigde in een snik.

Met zijn rooden zakdoek veegde hij zich het purpuren gelaat af en hij zou nu eens zijn lieven schoonzoon vertellen, hoe hij eigenlijk zoo ongelukkig was geworden, dan zou hij inzien dat het zijn schuld niet was, neen waarlijk niet, en dat hij wel steun verdiende en hulp.

Frank verzekerde te vergeefs, dat hij 't wel begreep en verontschuldigde zich dat hij geen tijd had; dat was niets, hij kon toch niet meer terug naar Amsterdam; men had hem zijn geld en zijn retourkaartje ontstolen, hij zou hier wel slapen al was 't maar op den grond. Frank verzocht hem vriendelijk heen te gaan; hij zou een rijtuig laten halen en hem geld geven voor de reis.

Rose-Marie luisterde met genot naar zijn zachte, beschaafde stem, die zoo hemelsbreed verschilde van Gesingers dubbele tong, en plotseling overviel haar een gevoel van schaamte en medelijden en onder dezen indruk kwam zij de kamer in met opgeheven hoofd en gebalde vuistjes.

„Wat kom je hier doen?" vroeg zij zoo barsch als zij haar lieve stem maken kon en bleef vlak tegenover hem staan, „je hebt hier niets mee te doen. Je dochter is er niet meer, je dochter, die je ongelukkig hebt gemaakt en wier leven je verbitterde; zij en mijne lieve moeder, die je dood hebt gekweld, zijn beiden weg; waar zij nu zijn, daar kan je ze niet meer plagen en ik heb niets met je te maken en mijn man ook niet. Je bent mijn voogd niet meer, Goddank! Maak dat je weg komt en probeer het niet ooit weer ons huis te betreden. Wij hebben 't ongelukkige oogenblik dat Mama je voor 't eerst zag, duur genoeg moeten betalen. Nu is het uit, heelemaal uit en als je niet gauw heen gaat, dan roept mijnheer van Haeren de politie. Je hoeft hem niet meer lastig te vallen, zooals je ons hebt vervolgd."

Zij zag er allerliefst uit in haar dreigende houding, haar krullend haar nog wat verward om het hoofd; Frank dacht niet meer aan Gesinger, hij luisterde niet meer naar 't geen zij zeide. Op een courant, die onder zijn bereik lag, maakte hij snel een paar krabbeltjes, daar kreeg hij het idée, zoo dacht hij zich zijn „Rosa Marina", in opstand tegen de zee, een vloek tegen haar uitsprekend, ja, zoo, dat moest het worden.

Ongelukkig zag Rose-Marie zijn beweging, alle verontwaardiging die haar bezielde tegen haar stiefvader, die het waagde haar man te plagen, zooals hij het haar moeder, haar zuster en haar jeugd had gedaan, verdween.

Zij keerde zich om en groote moedeloosheid teekende zich in haar geheele houding.

„Ga nu heen!" zeide zij tot Gesinger, die luid begon te schreien, „maak het me niet lastig meer."

„En dit op den begrafenisdag van mijn eenig kind! O Roosje, wat ben je hard, wat ben je hard! Inplaats dat je mij eenigszins mijn verlies vergoedt, dat je mij toestaat je als mijn dochter te beschouwen in ruil voor mijn arm Jansje, vaar je zoo tegen mij uit, ben je zoo hard, zoo scherp!"

„Een komedie, ik haat alle komedie! Hoe je mij als dochter hebt behandeld, mij en je eigen kind, dat weten wij genoeg! Zorg dat hij wegkomt, Frank! Ik duld hem niet in huis."

Zij liep de kamer weer uit en Frank gelukte het hem, door geld en goede woorden, de trap af en het huis uit te krijgen.

Ga nu heen, zeide zij tot Gesinger.

Eenige dagen gingen voorbij, zonder dat Frank pogingen deed om Rose-Marie weer tot poseeren te krijgen, eindelijk kon hij het niet langer meer uithouden; behalve de aandrift van zijn scheppenden geest drong nog een andere reden hem tot werken.

Hij kreeg van huis niets dan de renten van zijn vaders erfdeel; op zijn bedreiging dat hij het kapitaal zou terugvragen had Henri hem geantwoord door de toezending van een rekening-courant, waaruit bleek dat hij het grootste gedeelte van zijn portie reeds had genoten en dat hij veel verstandiger deed zich tevreden te stellen met de renten, die hem geregeld werden gezonden. Maar het „binnenshuis" wonen met drie menschen kostte veel geld; daarenboven waren Jansje's ziekte en begrafenis duurder gebleken dan hij dacht en geld aan zijn schilderijen had Frank nog niet verdiend, om de eenvoudige reden dat hij nog nooit een doek voltooide.

Hij moest iets afmaken, iets verkoopen en geld verdienen; maar zijn onrustige geest kon zich nooit tot een enkele zaak bepalen; eindelijk besloot hij zijn Rosa Marina te laten wachten en intusschen aan zijn „Amsterdamsche weeze" te werken, waarvoor hem door een kunstkooper reeds een aardig sommetje was toegezegd.

„Wanneer het model nu maar wil," dacht hij en vroeg Rose-Marie zeer vriendelijk of zij morgen weer in zijn atelier wilde komen. Zij had sints lang haar boosheid van dien avond vergeten en trad met de beste voornemens bezield in het atelier; eerst wilde hij haar als wees laten zitten en gaf haar de geschikte kleeding om aan te trekken.

Rose-Marie verkleedde zich en lachte hartelijk, toen zij zich in dat toilet zag; hij lachte mede, liet haar nu zitten op een laag bankje, haar hoofd leunen tegen een schut, de handen gevouwen in den schoot leggen en begon toen over Jansje en haar moeder te spreken. Hij liet haar allerlei bijzonderheden vertellen over haar treurige jeugd, over haar beider samenleven en ondertusschen zat hij met het hoofd op beide handen geleund haar aandachtig te beschouwen.

Meegesleept door zijn belangstelling, blijde haar hart eens te kunnen openen, vertelde zij altijd maar door, en op de meest ongekunstelde wijze sprak haar gelaat met haar woorden mede; lang bleef zij al pratende in de houding, die hij haar had aangegeven, maar toen dikke tranen voor den dag kwamen en zij, om deze af te wisschen, even haar houding wilde veranderen, sprong Frank toe en riep uit:

„Neen, ik bid je! Blijf nu zoo! 't Is prachtig, prachtig!"

Nu begreep zij zijn bedoeling en verbaasde zich er over dat zij zich zoo onnoozel door hem had laten vangen; haar bloed kookte en zij wierp hem een blik toe vol verwijt.

„Mooi, mooi!" riep hij vol verrukking. „Dit is het juist!"

Zij bleef zitten, diep neergeslagen, inwendig wanhopig, de handen op den schoot en Frank werkte voort; dat duurde uren lang.

Eindelijk gaf hij haar verlof op te staan, en met een hartelijkheid, die zij niet van hem gewoon was, nam hij na afloop der zitting haar handen in de zijne, kuste haar en sprak:

„Nu ben je vandaag mijn lief, gehoorzaam vrouwtje geweest; ik heb heerlijk gewerkt en dat heb ik aan jou te danken, aan niemand anders!"

Zij keerde haar gelaat af en ging zonder een woord te spreken naar buiten; haar hart was vol tot brekens toe; verontwaardiging, medelijden, schaamte, wroeging vervulden haar ziel en zij kon er geen uitdrukking aan geven.

„Ik ben hem dank schuldig, ik ben 't verplicht mij door hem als modelpop te laten gebruiken," mompelde zij.

Het schilderijtje kwam spoedig af en viel waarlijk goed uit. De kunstkooper was er ten minste zeer over tevreden, het was volgens den laatsten smaak en toch voor ieder begrijpelijk; hij stelde het voor zijn winkelkast ten toon en het trok vele kijkers, men kon den trottoir voor den winkel haast niet over zoo vol was het er steeds.

Rose-Marie kwam er langs en bleef een poosje stil staan om het hier in deze vreemde omgeving ook eens te zien.

Zonderling, dat was zij zelf, haar innigste, haar diepste, haar heiligste gevoelens waren tentoongesteld voor onverschilligen, voor spotters; haar man had ze kunstmatig op haar gelaat geroepen om er zijn voordeel mee te doen.

„Wat een zurig gezicht," hoorde zij een ruwe werkman zeggen.

„Neen, maar 't is beeldig!" zei een freuletje met de mof voor het gelaat.

„Een snoes van een meid," verklaarde een dandy, „waar die schilder dat model heeft opgedoken?"

Zij ging heen, met het hoofd diep gebogen, niets zoozeer vreezende dan dat men in haar het origineel zou herkennen.

„Hij slaat geld uit mijn gezicht en gevoelens," mompelde zij en een snijdende pijn ging haar door de ziel; „anders ben ik hem niets, niets!

t'Huis gekomen, vond zij Frank in zeer opgewekte stemming; de kunstkooper had het doekje voordeelig verkocht, maar de kooper wenschte er een pendant bij te hebben; iets dat niet alleen minder treurig, maar geheel tegenovergesteld was, een bacchante of zoo iets.

„En moet ik daar ook voor poseeren," vroeg Rose-Marie. „Dat doe ik niet. Zulke gevoelens heb ik niet in mijn ziel en die kan ik ook niet uitdrukken."

„Maar kind! Bedenk toch ...."

„Neen; dat wil ik niet. Een bacchante is een slechte vrouw en dat ben ik niet en ik wil 't ook niet schijnen."

„Op een doek?"

„Noch op een doek, noch in jou oogen."

Haar weigering was onverzettelijk en Frank kon praten zooveel hij wilde; zij zette een heel boos gezicht en hij kreeg een ander idée; aan zijn begunstiger schreef hij eenvoudig dat hij een bacchante geen geschikte pendant vond voor een Amsterdamsche burgerweeze, maar dat, als men 't hem overliet, hij een doekje zou maken zeker niet minder goed dan het eerste.

Nu schafte hij zich een zeeuwsch costuum aan, tooide Rose-Marie daarmede en liet haar over een hek leunen, met de aanbeveling heel boos te zien, zooals hij het laatst van haar gewoon was.

„Je hebt niets voor me over," pruttelde hij, „ik doe alles voor je om je in een goed humeur te houden. Ik geef je wat je wil. En in plaats van nu ook eens mijn zin te doen, werk je mij altijd tegen. Denk je dat ik rijk ben? Als ik 't was, zou ik niet zulke prullen schilderen als dit; het groote werk dat in mij leeft en dat mij geen rust laat dag noch nacht zou ik afmaken, maar eerst moet ik geld verdienen en in plaats dat mijn vrouw, zooals het haar plicht is, mij helpt waar ze kan, contrarieert zij mij onophoudelijk, maakt mij mijn werk moeilijk, verzwaart mijn taak. Had ik dat vermoed ...."

Terwijl hij sprak, had Frank haar onophoudelijk aangezien en met inwendig genot de dreigende wolken op haar gelaat bespied, ja, zoo moest zij zien, dat had hij noodig om een pruilend boerinnetje voor te stellen.

Maar eensklaps barstte zij uit.

„Is je dat meenens, Frank, of is dat ook komedie? Wil je mij boos hebben om je schilderij te doen gelukken of is het je ernst wat je daar zegt?"

„Mijn hemel, kind! Bedaard! Nu span je de snaren te hoog. Niet woedend worden, pruilen alleen, het lipje laten hangen."

„En ik bedank je; ik wil niet langer door je als speelpop gebruikt worden. Je doet met mij zooals mevrouw Ronner met haar katjes, die laat hen spelen met kluwens en met moffen en globes en ik weet al niet wat en dan schildert zij hen af in al die poses. Maar wat zij met haar beesten doen kan, dat mag je niet doen met mij. Ik ben een mensch en omdat ik arm was en in treurige

omstandigheden had je het recht niet mij te dwingen, ja te dwingen, dat heb je gedaan, mij dwingen om met je te trouwen en nu behandel je mij niet als je vrouw, maar als je model. Ik moet lachen, huilen, boos zijn net zooals het je belieft en dan teeken je mij af en dan verkoop je mijn portret o foei...."

Frank stond haar bewonderend aan te zien, terwijl zij uitbarstte; zij zag er nu precies zoo uit als dien avond tegenover haar stiefvader en zijn ziel juichte.

„Rosa Marina, Rosa Marina."

„Ja, je ziet mij aan en ik weet wel waarom! 't Doet je plezier mij nu boos te zien, daar wil je van profiteeren voor je schilderij; wat ik denk, wat ik voel dat kan je niet schelen. Ik ben je model immers en meer niet en daarom heb je mij niet willen voorstellen aan je familie, daarom wil je niet een huishouden opzetten, je wilt niet dat ik leer, dat ik verstandiger word en beschaafder. Je moet mij alleen kunnen gebruiken voor je schilderijen elk uur wanneer je wilt. O wat ben ik dom geweest, toen ik weigerde voor je te zitten voor een tientje per dag, dan had ik je als ik het moe was geweest, het geld voor de voeten geworpen en ik was heengegaan, maar nu kan ik niet meer; ik was nog zoo jong en ik had Jans en er was niemand, die mij kon raden! En ik wist niet dat het zoo erg zou zijn, zoo erg!"

„Maar wat ben je kinderachtig, Rose, is 't nu zoo vreeselijk dat ik schetsen neem naar je gezicht, jij bent toch mijn eigen vrouw."

„Neen, 't is niet erg dat je het een keer doet, of twee keer of tienmaal, maar dat je mij daarvoor getrouwd hebt, daarvoor alleen, dat je mij voor niets anders goed genoeg acht dan om voor je te zitten in allerlei costumes, in allerlei houdingen, dat je mij laat lachen, of verdrietig zijn of boos worden, alleen om de uitdrukking van mijn gezicht te bestudeeren, dat noem ik schandelijk en als je het niet begrijpt, dan is 't des te erger voor jou."

„Wees liever trotsch, dat je de kunst dienen mag, Rose."

„De kunst, wat is de kunst? Is het leven dan niet beter dan de kunst? Is mijn ziel, mijn verstand niet meer waard dan een stuk besmeerd doek? Maar ik laat mij niet langer zoo door je te behandelen; nog liever vermink ik mijn gezicht."

Hij lachte een weinig gemaakt.

„Maar, Rose, wat een idée! Wat zou ik anders aan je hebben? Ik zou nooit getrouwd zijn als ik niet begrepen had, dat jij voor mijn succès onontbeerlijk was. Ik heb 't dadelijk gevoeld, toen ik met je in den stoomtram kennis maakte: van zoo 'n model kan ik alles maken en je ziet hoe ik gelijk had. Zij vechten om jou portret. Ze hebben me voor dat kleine doek, waarop je als gitana staat f 300 geboden. Ik heb 't maar even af te werken. Is dat niet mooi? Zoo vormen wij een compagnieschap, ik krijg naam en verdien geld, om dan op mijn gemak Rosa Marina af te werken. Heb je het zoo hard bij mij? Had je een beter lot gedroomd?"

„Ik zou liever een arm man getrouwd hebben, die mij behandelde als zijn

vrouw, dan een deftig heer, voor wien ik niets anders ben dan een model om geld te verdienen."

Zij wierp haar zeeuwsche muts en knoopen van zich af.

„Wat doe je?" vroeg hij verschrikt.

„'t Is uit, ik doe het niet langer!"

„Dat is ook aardig en onze overeenkomst!"

„Die verbreek ik. Zoo iets had ik mij niet voorgesteld, daarvoor is het huwelijk mij te heilig, mijn karakter mij te lief."

Zij ging de kamer uit en Frank haalde de schouders op; hij was toch ernstiger dan hij het wilde zijn; onwillekeurig dacht hij aan de woorden van zijn oom.

„Vroeg of laat wreekt zich de ziel!"

Deze ook had zijn huwelijksplan immoreel genoemd; wie had toen kunnen vermoeden dat er zooveel achter dit kinderkopje zat; mijn hemel! Wat een pretentie! Zij verlangde mevrouw van Haeren te zijn voor de wereld, een huishouden te hebben, jawel, een meid! Conversatie met de familie, je zoudt zeggen. Hij lachte valsch! Als het daarvoor was, had ik elk meisje, dat mijn moeder en zusters aanstond, kunnen trouwen, dan had ik niet voor mijn brood behoeven te werken, dan had ik een rijke vrouw kunnen nemen. Maar wat wilde ze eigenlijk? Nu ja, laat ze kalmeeren, straks is zij verstandiger!

Rose-Marie stond in haar kamer en trok haar gewone kleeren aan.

Maar Rose-Marie stond in haar kamer en trok haar gewone kleeren aan; het boerinnen kostuum had zij op den grond geworpen en trapte er over; zij pakte eenig ondergoed in het valies, dat haar en Jansje vroeger naar Duinwijk had vergezeld; zij had nog een spaarpotje bij zich, het was van voor haar trouwen, de opbrengst van haar sprei en van poppenkleederen, die zij in haar snipperuurtjes voor een magazijn maakte. Zij noemde het toen: „het appeltje voor Jansje's dorst."

Toen zij aan dezen naam dacht en aan haar zusje, voelde zij iets kriebelen aan haar oogleden; zij streek er heftig langs.

„Neen, ik wil niet flauw doen! Het moet!"

Het geld stak zij bij zich, deed haar mantel om en zette haar hoed op, maar vóór dat zij haar handschoenen aantrok, nam zij een velletje papier uit haar cassette en schreef:

„Frank!

„Ons contract is uit. Ik ga heen, u kan dus scheiding vragen als u dat „verkiest. Zoo kan ik niet langer uw vrouw heeten. Ik dank u wel voor alle „goedheid aan mij en aan Jans bewezen. Die zal ik nooit vergeten, neen nooit! „Ik had u nooit moeten trouwen en ik ben niets boos op u, maar langer „mij als een modelpop te laten gebruiken wil ik niet. Waar ik heenga, weet „ik nog niet. De wereld is zoo groot, dat wij elkander niet licht weer zullen „ontmoeten.

ROSE MARIE
DOREMAEL VAN ASPEREN."

De deur sloeg hard toe, en hoe druk Frank ook aan het schilderen was, toch gaf het hem een schok.

„Foei, wat trekken die slagers met de deur," mompelde hij en werkte door.

XII.

In het Nieuws van den Dag en in een paar andere couranten stond bijna geregeld een paar maal in het jaar een advertentie, waarbij nu eens een keukenmeid, dan weer een tweede meid gevraagd werd Plantage Middellaan N°. zooveel en zooveel. Dit perceel werd bewoond door Mr. Zandberg, advocaat en procureur, die getrouwd was met Charlotte van Haeren, oudste zuster van Frank.

Mevrouw Zandberg had in de huishoudsters- en meidenwereld den naam van moeilijk booien te kunnen houden; waaraan was dit toe te schrijven? Aan zeker gebrek van tact bij de jonge vrouw, aan het drietal bedienden dat zij noodig had voor haar ruim huis, misschien ook aan den kwaden naam, die haar dienst door deze gedurige verwisseling reeds gekregen had en waardoor het gehalte van haar meidenpersoneel steeds meer en meer daalde.

Haar moeder en schoonzusters lachten er dikwijls om of schudden bedenkelijk het hoofd; de oude mevrouw van Haeren had al sints twintig jaren dezelfde meiden en ook de keukenmeid van haar schoondochter Louise had haar koperen feest reeds gevierd.

„Lotje maakt zich te familiair in het begin en als de meiden daar misbruik van maken, wordt zij ongenaakbaar," meende Meta; haar moeder zuchtte en zeide dat zij de meiden verwende, terwijl Louise verzekerde dat Charlotte niet wist wat een fatsoenlijke meid toekwam, omdat zij allerlei tuig in huis haalde.

Hoe 't ook zij; Charlotte klaagde en jammerde steeds over de dienstboden-

plaag; altijd had zij òf een meid, die pas in dienst trad en die dan alle deugden bezat òf wel eene die op vertrekken stond en het uitvaagsel van het meidendom scheen.

Zoodra die welbekende advertentie in de courant verscheen, hield zij 's avonds tusschen 7 en 9 uur audientie, tot wanhoop van haar man die dan slappe thee kreeg en geen oogenblik tijd had om een verstandig woordje met zijn vrouw te spreken, alleen om die verwenschte meidenhistorie.

Op zekeren avond in het laatst van Februari waren er verscheidene geweest; dames met hoeden vol veeren en ware vogelverschriksters.

Met elken keer dat de advertentie verscheen werd het gehalte slechter en Charlotte's ooren tuitten van al die zelfde praatjes, welke zij had moeten aanhooren en toch kon zij geen keuze doen, en nadat zij de laatste haar afscheid gegeven had, keerde zij in geen best humeur naar haar huiskamer terug.

„Ben je geslaagd?" vroeg Mr. Zandberg.

„Dat kan je denken. Dat gaat zoo gauw niet!" was haar knorrig antwoord. „Ik geloof nooit dat ik dezen keer klaar kom. En ik kan het niet zoo volhouden. De schoonmaakster gaat overmorgen heen en dan zit ik alleen met Daatje."

„Maar vrouw, waarom heb je dan die vorige, hoe heet ze ook weer, zoo op stel en sprong laten vertrekken?"

„Ik zou je danken, die brutale slons nog een uur langer in huis te houden. Zij bedierf me alles en zou me ziek maken bovendien. Ik tref 't altijd even slecht en wat van daag verscheen, is ook bitter weinig zaaks. Ik had 't moeten weten. Wat tusschentijds vrij komt, is nooit veel bijzonders."

„O die meiden, die meiden! Ik wou dat het toch eens uit was."

„Je hebt makkelijk praten; ik moet er mee optrekken, jij niet."

„Maar 't is juist voor jou...."

Er werd zacht en bescheiden gebeld.

„O ja, daar is er weer één. Men kan geen oogenblik rusten."

Inderdaad kwam de werkster aandienen:

„Een meissie om mevrouw te spreken!"

„Lottie, ik bid je," zeide mijnheer, „als het eenigszins gaat, neem dan dit meisje, dan is 't gezanik uit ten minste."

„Ja voor van daag, maar wie zegt je wat voor schepsel je dan in huis haalt."

Mevrouw ging met statigen gang het spreekkamertje binnen, waar een jong meisje, doodeenvoudig gekleed in een donkerblauwen regenmantel met een hoedje op zonder veeren, haar stond te wachten.

Mevrouw ging zitten en zag de nieuw aangekomene van het hoofd tot de voeten oplettend aan; al doende leert men, en mevrouw Zandberg wist precies hoe sollicitanten te behandelen.

„Ik kom op uwe advertentie," sprak het meisje met gepaste vrijmoedigheid en met zulk een beschaafde uitspraak dat mevrouw haar verwonderd aanzag.

„Zoo, en hoe heet je?"

„Marie Doorman," verstond mevrouw Zandberg.

„En heb je al gediend?"

„Neen, mevrouw, maar ik heb t'huis goed moeten werken."

„Hm, hm! Dat is hetzelfde niet; kan je tafel dienen?"

„Ik denk het wel, mevrouw!"

„En de wasch doen?"

„O ja, dat kan ik heel goed."

„Stoppen, naaien?" Mevrouw deed nog eenige vragen naar haar kundigheden, welke zij steeds op denzelfden beschaafden toon beantwoordde; het meisje maakte bepaald een gunstigen indruk.

„En waar kan ik getuigen halen?"

„Ik heb nog nergens gediend, mevrouw."

„Maar waar wonen je ouders?"

„Mijn ouders zijn dood, mevrouw!"

„Je hebt toch wel familie?"

„Geen, die mij kent."

„Dat is raar, heel raar! Ik moet toch ergens informaties inwinnen vóór ik je in dienst neem."

„Ik zou niet weten bij wie, mevrouw! Wanneer u het met mij wil probeeren, dan beloof ik u een trouwe, gehoorzame dienstbode te zijn. U zal geen reden hebben om over mij te klagen in geen opzicht. Ik beloof 't u."

„Zij drukt zich uit als een echte dame," dacht Charlotte en hardop sprak zij: „maar kind, ik geloof dat je nooit bestemd waart om te dienen."

Zij glimlachte droevig.

„Dat kan wel zijn, mevrouw! Maar 't is geen schande eerlijk zijn brood te verdienen. Och toe, mevrouw, waagt u het maar mij op proef te nemen. 't Zal u wel bevallen!"

Mevrouw Zandberg dacht na; zij had reeds zoo dikwijls getuigen gehaald in alle hoeken der stad; zij moest telkens zooveel moois hooren en was telkens later teleurgesteld, dat zij het nu zoo'n groot waagstuk niet vond geen andere getuigen te vertrouwen dan haar eigen oogen en ooren. Het meisje zag er door en door fatsoenlijk uit, zij sprak zoo netjes en beschaafd, en daarbij zij was bang niet klaar te komen.

„Wanneer kan je in dienst komen?" vroeg zij.

„Liefst dadelijk, mevrouw!"

„En kan je mij nu niet zeggen, waarom je nu zoo alleen op de wereld staat en niemand je over mij kan inlichten? Dat klinkt verdacht."

„Zeker, mevrouw, dat doet het ook, maar ik kan u niets zeggen. Het komt door omstandigheden. Als mevrouw mij verdenkt, dan moet zij mij niet nemen. 't Zou me spijten, want ik had mevrouw gaarne gediend."

Na wat over en weer praten besloot mevrouw Zandberg het toch met het meisje te probeeren; over het loon, waschgeld en uitgaan waren zij het dadelijk eens en toen Charlotte bij haar man terugkwam, had zij toch weer spijt.

„Ik hoop, dat het mij niet berouwen zal zoo te goeder trouw te hebben gehandeld," zeide zij met een zucht.

„Nu het zal wel gaan," troostte haar man.

De familie sloeg de handen in mekaar; juist iets voor Charlotte een meisje te nemen, zonder getuigen, dat niet eens kon vertellen waar zij van daan kwam; wie weet, wat voor schepsel zij onder dak kreeg, wie weet hoe bitter het haar zou rouwen!

Maar Charlotte berouwde het volstrekt niet; zij had er een eerlijke, keurige en durfde het gerust zeggen een braaf meisje aan.

Sophie en Meta zagen verbaasd naar de nieuwe meid.

„Precies een verkleede prinses," zeiden zij.

Inderdaad zij trok ieders opmerkzaamheid in haar helder blauw katoenen japonnetje met het tullen mutsje op het hoofd; er was niets opzichtigs aan haar en toch zeide ieder tot Charlotte:

„Hoe kom je toch aan die dame? Bepaald, zij is geen gewone meid."

Maar er viel niets, letterlijk niets op haar aan te merken; zij deed haar plicht stil, bedaard, nauwgezet; of mevrouw te veel eischte of te weinig, zij gehoorzaamde; zij ging nooit uit dan naar de kerk en geene andere afleiding kende zij dan te lezen of te schrijven op haar kamer. Tegen de andere bedienden was zij vriendelijk, voorkomend, maar zij maakte zich niet gemeenzaam met hen; gemeenzaam was zij trouwens met niemand en zelfs mevrouw wist zij op een afstand te houden. Charlotte wist dat zij niet mooi, niet geestig zelfs niet knap was; zij troostte zich over al deze tekortkomingen met de wetenschap dat zij lief was. Lief, maar zoo lief, dat niemand het begrijpen kon; de lieve mevrouw Zandberg heette zij overal en die liefheid liet zij zich door haar omgeving soms duur betalen. Zelfs tegen haar meiden trachtte zij altijd even lief te zijn en wee hen, zoo zij die liefheid niet waardeerden of niet erkenden. Tegen Marie, de nieuwe meid was mevrouw liever dan ooit; zij had er behoefte aan deze geheel onder den indruk te brengen van haar lieftalligheid, maar 't gelukte niet.

Het was onmogelijk ooit aan Marie te zien òf zij haar meesteres lief vond òf niet; mevrouw was haar meesteres meer niet en zij vervulde haar wenschen hetzij deze haar op vriendelijken of minder vriendelijken toon werden overgebracht, altijd even nauwkeurig en stipt.

„Maar valt er nu niets op dat meisje aan te merken," vroeg men haar.

„Neen niets! Ik zou niets kunnen opnoemen; 't zou alleen wezen, dat zij wat stug is, maar dat kan ik toch ook niet zeggen; zij is wat teruggetrokken wat op zichzelf, en toch vriendelijk, voorkomend, vol attenties voor mij. Praatjes houdt ze niet. Neen, zoo'n meid krijg ik nooit meer."

„Ja, 't is een juweel, maar weet je nu niets van haar familie? Gaat zij nooit uit? Heeft zij geen vrijer?"

„Volstrekt niet; zij heeft in niets plezier dan in haar werk. Hoe dikwijls heb ik 't niet gedacht en gezegd: „Ik begrijp niet hoe die meiden toch altijd zoo vol gebreken zitten, me dunkt als ik meid was, zou mijn mevrouw nooit iets op mij aan te merken hebben, want in de meeste goede huizen wordt niets van haar verlangd dan dat zij haar plicht doen en een vriendelijk

gezicht zetten. Dat schijnt voor de dames toch zoo verbazend moeilijk te zijn. Marie is de eerste, die 't doet en dus ben ik meer dan tevreden over haar."

De mevrouwen van Haeren Sr. en Jr. bleven steeds het hoofd schudden over de wondermeid; zij begrepen nog maar niet hoe Charlotte toch iemand zonder getuigen in huis had durven nemen, een meisje dat niemand kende en door niemand gekend werd.

„En dan heeft zij donker, kroes haar! Hoe vindt je dat, een meid met donker haar mag ik toch al niet graag, blond staat zoo netjes onder de muts, maar dan nog kroes!"

„Neen, mama, dat kan zij toch niet helpen" en Charlotte's hooge stem klonk op 't oogenblik minder lief, „zij kan haar haar toch niet blond verven en zij strijkt het genoeg glad; dat het nu zoo'n beetje opkrult is haar schuld niet. Zij doet er aan, wat zij kan."

Men haalde de schouders op en sprak:

„De tijd zal 't leeren! Ze kunnen zich maanden goed houden, maar dan vertoonen ze op eens haar ware gedaante. Dat is meer gezien!"

Intusschen ging alles geregeld voort; Marie werd door de keukenmeid en werkster wel eens bestempeld met de namen van: „Fijn zusje", „femelaarster", „stroopsmeerster". Zij deed echter of zij niets hoorde, bewees haar kameraden de noodige beleefdheid en ging haar weg ongestoord, eenzaam, maar steeds geheel onberispelijk.

Toen het zomer was en mevrouw met haar moeder en zusters „naar buiten" zouden gaan, wilde zij Marie kostgeld geven, maar het meisje antwoordde dat zij geen te huis had en dus liever in haar dienst bleef.

„Mijn hemel, wees toch wijs, Lotte, en vertrouw dat vreemde schepsel je huis niet toe," zeide Louise angstig.

„Och kom, met je achterdocht! Ik vertrouw steeds op het goede in de menschen en jelui op 't kwade; je zult zien dat de uitkomst mij gelijk geeft. Ik wil geen kwaad denken, waar er hoegenaamd geen aanleiding toe bestaat."

En de uitkomst bleek haar voor dezen keer nogmaals gelijk te geven. Marie zorgde uitstekend voor het huis; haar eerlijkheid en trouw werden alleen overtroffen door haar nauwgezette plichtsbetrachting en haar behartiging van de belangen harer meesteres.

„Zij is een ideaal," riep Charlotte opgetogen uit.

„Als je maar wist waar ze van daan kwam. Kan Zandberg daar niet achter komen?"

„Al zou hij 't ook kunnen, ik vind het beneden mij daarvan gebruik te maken. Marie dient me goed en zij heeft redenen om haar eigen zaken geheim te houden. Ik moet dien wensch eerbiedigen; een meid heeft even goed rechten als elk ander."

En trotsch op die mooie tirade, zag mevrouw Zandberg haar moeder en zuster triomfantelijk aan.

Eens was Marie met het een of ander werk bezig in de kamer; haar mevrouw en Sophie zaten bij het raam te praten en letten niet op haar tegenwoordigheid.

Eens was Marie met het een of ander werk bezig in de kamer.

„Hoor jelui niets meer van Frank?" vroeg Charlotte.

„Niets, wat zouden wij van hem hooren. Ik vind het toch zoo verdrietig, dat hij nu geheel dood voor ons is. Mama heeft te veel naar Henri geluisterd, zij had wat hartelijker tegen hem en tegen zijn vrouw moeten zijn."

„Wanneer heeft hij het laatste teeken van leven gegeven?"

„Het laatste op een briefkaart aan Henri, om hem te verzoeken het geld betaalbaar te stellen aan een bank in Madrid."

„Dus is hij nu in Spanje? Met zijn vrouw?"

„Dat zal wel! Verbeeld je toen Meta laatst in den Haag was, is zij naar zijn adres gegaan in de Celebesstraat, maar hij had het reeds sints Februari verlaten."

„En vroeg Meta geen bijzonderheden?"

„Neen, zij vond dat te min."

„Hoe dom! Ik had ze wel uitgehoord. Dat verzeker ik je."

„Ik hoor dat hij dit jaar in Arti exposeeren zal. Hoe naar, iedereen spreekt er over en vraagt naar je broer en dan zelf er niets van te weten."

„Och je zal zien; hij komt op een goeden dag uit de lucht vallen. Hé, Marie, ben je daar! Wil je mij mijn sleutelmandje eens geven; het ligt geloof ik in de tuinkamer."

„Als het u belieft, mevrouw!"

„Wat is zij bleek! Scheelt haar iets?"

„Zoo? 't Is me niet opgevallen. Zij is heel goed gezond. Vind je haar nu zoo mooi, Phie, als sommigen er over roepen."

„Ik heb haar nooit mooi gevonden. Meta vindt haar een dotje, en zegt dat zij zulke prachtige oogen heeft."

„Je ziet zoo weinig van haar oogen; zij houdt ze altijd neergeslagen en dit

bevalt Mama en Louise ook weer niet. Zij hebben het altijd tegen haar, zooals zij trouwens altijd op mij en mijn huishouden te vitten hebben. Ik begrijp niet hoe dat komt! Ik doe toch alles om het allen naar den zin te maken en toch kan ik ze nooit tevreden stellen. Die heeft dit en die weer dat te zeggen. 't Is heel verdrietig."

„Kom, trek je dat zoo niet aan. Je bent tevreden over Marie, laat de anderen maar praten."

„Dat kan je makkelijk zeggen, maar als je een eigen huishouden hebt en allen bemoeien er zich mee . . . ."

Marie bracht het sleutelmandje.

„Dank je wel, Marie! Wil je de wasch natellen en uitzoeken? Ik kom dadelijk!"

„Heel goed, mevrouw!"

„Wat een houding en manieren," zeide Sophie toen het meisje heenging, „men zou zeggen dat zij de mevrouw was . . . ."

„En ik de meid, hé!"

„Nu dat zeg ik niet, ik bedoel maar dat zij zoo heel wat anders is dan gewone meiden."

Eenige weken later werd de tentoonstelling in Arti geopend en Meta en Sophie lieten haar moeder geen rust om reeds den eersten dag den beste naar het Rokin te rijden; zij waren zoo nieuwsgierig het werk van haar broeder te zien.

De twee kleine doeken trokken zeer de aandacht; zij waren geheel volgens de nieuwe richting geschilderd in krachtige trekken, met zonderlinge kleuren die op een bepaalden afstand gezien moesten worden om eenigen indruk te geven. Maar toen zij het bepaalde punt gevonden hadden, gelukte het den dames een vrouwenkopje te onderscheiden met een schel rooden doek om het hoofd, bruingeele wangen en oogen, die tusschen al die verkwisting van verf als twee karbonkels flikkerden en door een schitterend geel jakje zeer werden opgehaald.

„'t Is toch mooi als je er lang op kijkt," zeide Sophie.

„Echt op zijn Fransch; het moet een Zigeunerin voorstellen."

Nu zij eenmaal in al die vegen en kladden t'huis waren, pakte het kopje hen met onweerstaanbare kracht.

„Zij leeft toch, wat een oogen en wat een licht in dat rood fluweelen doekje, afstekend bij dat gele kleedje," fluisterde Sophie.

„Ze lijkt op iemand, maar ik kan het niet t'huisbrengen op wie," mompelde Meta, „vindt u niet, Ma, dat zij een bekend gezicht heeft?"

Mevrouw zette haar lorgnon, met den langen schildpadden steel nog eens goed voor de oogen en zeide onverschillig:

„Ik noem het kladwerk; ik begrijp niet, hoe men daarin iets moois kan vinden."

„Maar op wie lijkt ze toch?"

„Als zij op iemand lijken moet, dan op Marie van Charlotte."

„Op Marie! Hoe komt u er aan?"

„Dag Ma! Dag meisjes!"

Verschrikt zagen de dames op en de schilder stond achter haar.

„Frank," riep mevrouw en werd doodsbleek; de meisjes stonden als aan den grond genageld.

Mevrouw nam haar verloren zoon bij den arm en bereikte al wankelend met hem een rood fluweelen bank, die midden in de zaal stond.

Zij beefde zoo sterk dat de meisjes ongerust werden en Frank verwijtend aanzagen.

„Hoe kon je ook zoo onvoorzichtig zijn?" beet Meta hem toe.

„Onvoorzichtig? Ik dacht niet u hier te treffen vóór mijn schilderij. Waarom schrikt u dan ook zoo, Ma?"

„In deze omgeving, tusschen al die menschen... je zoo in eens terugzien... o Frank! wat hebt je mij toch verdriet gedaan."

„St, Ma!" smeekte Sophie, „houd u toch goed, men kijkt ons aan. Laten we spoedig vertrekken!"

„Je komt toch met ons mee?"

„Heel graag, als u er op gesteld is!"

„Of ik er op gesteld ben? ô Frank, als je wist hoe ik naar je heb verlangd al dien tijd!"

„Laat ons spoedig gaan!" drong Sophie, die in de verte beweging zag en het familietooneel niet graag aan ieder verraden wilde.

Frank gaf zijn moeder den arm en zij verlieten met hun vieren de zaal; Frank stapte op dringend verzoek mee in het rijtuig.

Daar begon het kruisvuur! Waar was hij geweest? Wanneer was hij in Amsterdam gekomen? Waarom deed hij toch zoo raar! Wat was zijn bedoeling nu, en eindelijk de groote vraag: „Waar was zij?"

Frank had tusschen het drukke gevraag der drie vrouwen slechts nu en dan een woord losgelaten: „In Spanje en Tunis". „Sedert van morgen", maar toen Meta de brandende vraag deed, antwoordde hij ontwijkend:

„Zij is niet bij mij."

„Maar waar is zij dan?"

„Dat weet ik niet. Zij is weg."

„Weg? Heeft zij je verlaten?"

„Ja!"

„En sints wanneer?"

„Voordat ik den Haag uitging!"

„En je weet niet waar zij is?"

„Neen."

„Maar waarom is zij dan weggegaan?"

„Wij begrepen mekaar niet, geloof ik!"

„Geloof ik? Dus je weet het niet eens zeker?"

„Och Mama, doe me plezier en praat niet meer over die historie; 't is een lamme boel geweest, dat heele trouwen van mij. Hoe minder er over gepraat wordt hoe beter; er is toch niets meer aan te doen. Zij is weg; Joost mag weten waar en ik zal haar niet terughalen."

„Ach hoe treurig . . . ," wilde mevrouw van Haeren zeggen maar Meta brak in een zenuwachtigen lach los.

„Echt artistiek zoo'n trouwen," riep zij tusschen het lachen door. „'t Huwelijkje wel, hoor! Dus je bent nu weer vrijgezel?"

„En je komt weer bij ons als vroeger?"

„Ja, onder voorwaarde dat er niet gezeurd wordt noch door Ma, noch door de meisjes, noch door Henri of door Lotte, want dan ga ik dadelijk heen en nu blijf ik totdat mijn voeten weer beginnen te kriebelen."

„Neen, neen," riep Sophie, die gaarne voor de teedere zuster speelde, „wij zullen het je niet lastig maken. Blijf gerust beste jongen, niet waar Ma!"

„Ik zal mijn huis niet sluiten voor een kind van mij. Ik had het voor zijn vrouw zelfs niet gedaan, als hij 't anders had aangelegd, maar het is nu zoo jammer, zoo jammer . . . ."

„Er is zooveel jammer," zeide hij, het gelaat tegen het glas van het portier drukkend; maar Sophie nam zijn hand en zeide hartelijk:

„O Frank, wat is dat stuk van je mooi; 't is of er licht uit dat doek en die japon straalt, en die oogen zijn precies zwarte diamanten. Wie is je model toch geweest?"

„Zij eerst, maar ik heb 't later uit het hoofd afgemaakt."

„En heb je veel af?"

„Een massa schetsen."

„Maar je groot werk?"

Een wolk trok over zijn gelaat.

„Dat kan niet vorderen."

„Wat ontbreekt je dan?"

„Een impressie, een krachtige impressie, die mijn ziel vervult en in staat stelt haar terug te geven op het doek."

XIII.

Er heerschte groote vreugde bij de familie van Haeren over den terugkeer van den verloren zoon; zelfs Henri kwam hem begroeten en Charlotte, de lieve Charlotte viel hem om den hals en schreide eenige lieve tranen op zijn jas.

„Niet waar, Frank, nu doe je toch nooit meer zoo, nooit meer hé?"

„Wat bedoel je? Dat ik op reis ga, vind je dat zoo erg? Ik doe het bepaald weer, daar kan je op aan."

„Maar niet zooals dezen keer. Zoo alles af te breken, te doen òf je geen familie meer hebt. O foei, dat is zoo naar! 't Heeft Ma wel tien jaar ouder gemaakt."

Henri zeide ook wat van malle fratsen, maar op verzoek van mevrouw van Haeren werd er geen woord over zijn vrouw gerept; men vond het trouwens gemakkelijker in deze omstandigheden het geheele huwelijk als niet gebeurd te beschouwen.

Nadere bijzonderheden over de scheiding zou men toch niet licht uit hem krijgen, over zijn kort huwelijksleven nog veel minder. Hij was nog precies dezelfde Frank van vroeger. Meestal stil, in zich zelf gekeerd, altijd bezig met zijn

schetsen en teekeningen, ronddwalend door de straten, maar nog meer afkeerig van menschen zien en spreken. Men liet hem stil begaan; hij betrok weer zijn oude kamers, antwoordde op onbescheiden vragen niet meer of minder dan hij zelf wilde; wijzer maakte hij trouwens niemand.

„Hoor eens, Frank," zeide mevrouw hem op zekeren Zaterdagavond, „morgen is Lotje jarig en zij verwacht ons allen te dineeren. Je komt toch ook mee, niet waar?"

„Och, moeder u weet dat ik diners verafschuw."

„Maar 't is geen diner! 't is heel, heel entre nous! Je bent nu nog niet bij Charlotte aan huis geweest en 't arme schepsel is er zoo opgesteld dat je er bij bent. Dan zal ik al mijn kinderen bij elkaar zien, eigen en aangetrouwde."

Zij zweeg plotseling en dacht aan Frank's vermiste vrouw.

Hij scheen het niet eens op te merken.

„Doe 't voor mijn plezier," drong zijn moeder aan en eindelijk beloofde hij:

„Ik zal eens kijken."

Meta en Sophie gluurden om het hoekje; zij waren zeer in spanning naar Franks antwoord en nauwelijks was hij heengegaan of zij vroegen:

„Wat heeft hij gezegd, Ma? Komt hij?"

„Hij zal eens kijken."

Het kijken viel naar den zin der familie uit, want den volgenden avond op den bepaalden tijd verscheen Frank in onberispelijk avondtoilet in de woning zijner zuster, waar de overige familie reeds was aangekomen.

„Wat ziet hij er toch knap uit," fluisterde zijn moeder haar schoondochter in, „wat is 't toch jammer, vreeselijk jammer; hij gaat denzelfden weg op als zijn oom Theo."

Het onderonsje was nogal uitgebreid, want daartoe behoorden ook eenige familieleden van de Zandbergen; het gastvrouwtje was een beetje zenuwachtig, geagiteerd; zij was in den laatsten tijd wat prikkelbaar; 't kostte haar moeite haar gewone liefheid te bewaren, en wie haar 't meest ergerde, was juist haar lievelingsdienstbode Marie.

Waardoor? Dat wist zij zelf niet; misschien juist door haar volmaaktheid; Lotte had zoo gaarne eens iets op haar aan te merken gehad, maar dat kon zij niet; wanneer zij eens boos werd om niets, dan had die Marie zoo'n manier over zich alsof zij zeggen wilde:

„Mevrouw is heel goed maar mevrouw is niet toerekenbaar. Ik zal haar zin doen, ik weet het wel beter maar aan kinderen en gekken geeft men veel toe!"

Het gewichtige oogenblik was daar, wanneer het gesprek tusschen de gasten begint te kwijnen, wanneer telkens een nieuw onderwerp aangeroerd wordt maar van zelf weer valt, en bij elk geritsel verlangend en toch schijnbaar onwillekeurig naar de deur gezien wordt, of daar niet eindelijk de verwachte boodschap verschijnt.

Mevrouw Zandberg vooral had moeite haar verstand bij elkander te houden; er waren zooveel dingen, waarover zij zich ongerust maakte. De vol-au-vent was er nog niet en zij wist niet of de bavaroise wel stijf zou worden en de

zwezerikken hadden niet veel uitgeleverd, als ze maar genoeg zoude blijken voor al die gasten.

't Was toch eigenlijk vervelend; op haar verjaardag was zij de slavin van allen; vroeger als kind kreeg zij dan vacantie, nu moest zij nog dubbel zooveel werken als anders, want die booien geven je meer te doen dan ze je uit de hand nemen.

En aan al deze gewichtige dingen dacht Charlotte, terwijl zij oogenschijnlijk aandachtig luisterde naar het verhaal eener tante, over reisindrukken in den Harz opgedaan.

Frank stond bij den schoorsteen met zijn zwager Zandberg en een neef van dezen, een jonge fat met stijf geplakte haren op het voorhoofd door een breed pad gescheiden en een fijn gepomadeerd snorretje onder den neus; het jong mensch had het druk over kunst en Frank luisterde genadig zwijgend toe.

De deur werd geopend en Marie's heldere stem zeide:

„Mevrouw! De soep staat op tafel!"

Allen stonden op en de fat vroeg Charlotte passeerend:

„Is dat nog altijd die mooie meid van je, Char?"

„Och Emile, doe zoo vervelend niet. Wil je Meta den arm geven? Zand, jij Ma, niet waar en Henri tante Truus, wie is er nog meer? O ja, Frank, Eugenie van Loenen hé.... Je helpt mij ook niets, man, alles laat je mij over?"

Zij zag Zandberg met haar hulplooze oogen aan op een manier, die zij zeker meende, dat haar erg lief stond.

„Nu ja," zeide Louise, „we komen een cavalier te kort, ik loop met Sophie en geef jij dan oom den arm."

Zoo ging men naar de eetzaal, waar het wit van het damast, het kristal, porcelein en zilver verschillend glansde onder den schitterenden stroom van het gaslicht. De plaatsen werden ingenomen, en mevrouw wisselde een paar woorden met Marie die heen en weer liep als gewoonlijk òf er geen menschen in de kamer waren en òf er niets anders voor haar bestond dan hetgeen zij te doen had.

Mevrouw schepte de soep in de borden en fluisterde haar telkens toe, wie zij bedienen moest; alles ging even regelmatig totdat....

„Wat is er?" riepen allen plotseling.

De parel der meiden-, het juweel der dienstbodenwereld had een bord soep uit haar handen laten ontglippen, en het kwam op het tapijt terecht langs het lichte japonnetje van juffrouw Eugenie.

Charlotte's eerste beweging was op te stuiven, de tweede haar lippen op elkander te klemmen en zich met geweld tot bedaardheid te dwingen, de derde zoo goed mogelijk een glimlach na te bootsen.

„Maar Marie.... Och neen, 't is niets, volstrekt niets! Kom maar hier, Marie, ik zal je een ander bord geven voor mijnheer. Arme Eugenie, wat spijt het mij van je beeldig satijntje. Wil je even een natte spons halen, Marie! 't Gaat er morgen met benzine stellig uit."

Onder de opschudding, die er heerschte, zag niemand dan neef Emile naar de oorzaak van het onheil. Marie was zoo bleek als een doek; haar gewone

zelfbeheersching was heen; haar handen beefden, terwijl zij zich over den grond boog en met spons en doek het tapijt afnam.

Mevrouw hielp Eugenie, die flauw glimlachte en tevens verzekerde dat het niets was, volstrekt niets; in 't voorbijgaan beet Charlotte Marie fluisterend maar scherp toe:

„Hoe kan je zoo lomp zijn! De heele boel is bedorven! Mijn diner is geheel gestoord."

Zij antwoordde niet; zij stond op uit haar bukkende houding; haar gelaat was vuurrood; in de eene hand hield zij de scherven van het fijne bord, in de andere spons en doek; haar oogen rustten wezenloos op de vlek, die natuurlijk door het afwasschen grooter was geworden.

Frank sprak met Eugénie, die tevens verzekerde dat het niets beteekende, heusch niets; Marie had hij nog niet aangezien.

Nu alles een weinig gekalmeerd was, ging het ronddienen voort; met de grootste moeite trachtte het meisje het beven van haar vingers te overwinnen; toen zij tegenover Frank en Eugenie, Emile en Meta bediende, zag Frank gedachteloos op.

Zij zag hem niet aan, maar ontweek zijn blik, hoewel zij voelde dat deze in al den gloed der herkenning op haar brandde; zij ging voort met bedienen, zij zette het bord voor hem neer en toen hij het uit haar bevende vingers nam, merkte zij op dat ook de zijne trilden.

Emile volgde haar onophoudelijk met zijn brutale oogen.

„Een prachtige meid, een weergasch prachtige meid," dacht hij, „wat zij gezien mag hebben. Een oogenblik vóór het ongeluk zag ik haar gezicht in lichte laaie staan, oogen als gloeiende diamanten, een seconde maar en toen liet zij het bord vallen, en ik dacht dat zij in mekaar zakte. Niemand schijnt het opgemerkt te hebben dan ik!"

Verder liep alles goed af; het diner was fijn en goed toebereid, en na den schok van het begin voelde ieder zich min of meer zedelijk verplicht zooveel mogelijk het zijne te doen om den onaangenamen indruk weg te nemen, zoodat er weldra een zeer levendige toon aan tafel heerschte; er werd druk gepraat en gelachen, verscheidene geestigheden gewisseld, maar niemand was zoo spraakzaam als Frank; anders sprak hij steeds heel weinig en nam een houding aan alsof hij zeggen wilde:

„Over de dingen die mij interesseeren hebt gij geen verstand, daarom zwijg ik ook liever over alles wat mij alleen belangrijk voorkomt."

Eugenie had nu een gezelligen cavalier aan hem; zoo gezellig was hij dat er oogenblikken waren, dat zij in 't geheel niet aan haar gevlekt costuum dacht. Hij verhaalde van zijn reizen, van zijn ontmoetingen met beroemde kunstenaars, van zijn avonturen in Spanje, Tunis en Marokko.

Zijn moeder wisselde beurtelings blikken met al haar dochters over dat ongewone doen van den weergevonden zoon.

Zoo aardig en zoo vroolijk tot het opgewondene toe hadden zij hem nog niet eer gezien. Zou Eugenie zulk een invloed op hem hebben? Bij die ge-

Zij antwoordde niet; zij stond op uit haar bukkende houding.

dachte had mevrouw van Haeren moeite een zucht te onderdrukken. Eugenie was in alle opzichten een goed vrouwtje voor hem geweest; de familie zou er ten minste zeer mee ingenomen zijn geweest als hij zelf maar in der tijd had gewild. En nu was het te laat!

Wie bitter weinig aan haar linkerbuurman had, dat was Meta. Emile Zandberg had slechts oogen voor Marie; Charlotte merkte het zelfs en verbeet zich in stilte. Meta, die niets om Emile gaf, was er zeer onverschillig onder.

Hij kon zijn oogen niet van haar afwenden. Met magnetische kracht zonder het te willen, zonder zelfs in de verste verte aan hem te denken, hield zij hem geboeid door het bewegelijke spel harer trekken.

„Wat heeft zij toch," vroeg hij zich telkens af, „is zij nog zoo onder den indruk van haar ongelukje of was dat misschien gevolg en geen oorzaak?"

Nu eens werd zij vuurrood, dan weer krijtwit; haar lippen trilden soms in onmachtigen toorn, dan plooiden zij zich alsof zij op het punt was in tranen uit te barsten; haar oogen hief zij niet op. Emile voelde een onstuimig verlangen om haar te dwingen eens naar hem op te zien, maar geen enkelen keer vergat zij zich zoover dat te doen.

Na het diner ging men in den salon; Charlotte bleef even achter en inspecteerde het kleed.

„'t Is verdrietig, erg verdietig. Ik begrijp niet wat je bezield heeft," zeide zij spijtig tot Marie.

„Mevrouw, wil u het mij vergeven?" vroeg het meisje nederig. „'t Was gebeurd vóórdat ik het merkte."

„Je sufte!" antwoordde Charlotte bits; de onderworpenheid van Marie prikkelde haar nog meer; zij kon haar niet uitstaan vandaag, „of je hebt te veel naar de heeren gekeken," voegde zij er boosaardig uit.

Charlotte had er spijt van zoodra zij de woorden uit den mond had laten vallen, maar waarom was die Marie ook zoo .... zoo vreemd. Zij durfde haar niet aanzien om te weten wat voor indruk haar wreed gezegde had gemaakt; een andere meid zou opgestaan zijn en mevrouw brutaliteiten hebben gezegd, Marie zweeg. Wanneer Charlotte nu eens zeide:

„Je zwijgt ondat ik gelijk had," zou zij dan nog als een gekrenkte onschuld blijven zwijgen?

Mevrouw miste gelukkig den treurigen moed het meisje nog dieper te kwetsen; zij trad den salon in en vond haar liefste lachjes dadelijk terug.

Mevrouw van Haeren stond te praten met Eugenie's Mama.

„Ja, hij is bijzonder opgewekt vandaag; ik heb hem in lang niet zoo gezien. Arme jongen!"

„En hij is zoo knap, veel knapper vind ik dan Henri! 't Is zonde van hem, zoo'n ondoordacht huwelijk!"

Marie presenteerde de kopjes rond.

„'t Is zoo jammer van die jongelui," en mevrouw van Loenen suikerde haar moka in 't minatuur Sèvres kopje, „als zij zich aan zoo'n meisje uit het volk verslingeren."

„Belieft mijnheer suiker en room," vroeg Marie's doffe stem aan Emile Zandberg.

Hij zag haar aan doordringend, brutaal, zooals hij bij ondervinding wist dat men dienstmeisjes moest aanzien, om haar onder betoovering te brengen. Zij voelde de stomme beleediging; haar lippen trilden en eindelijk hief zij de oogen op, maar zij zag Emile niet aan, over zijn hoofd heen zocht haar blik Frank, die met Eugenie verdiept was in het doorbladeren van een album.

Zij ging met haar plateau verder en presenteerde nu Frank en Eugenie het blad.

„Dank je!” antwoordde Frank koel, maar toen Eugenie haar handje uitstrekte om ook een kopje tot zich te nemen, voorkwam hij haar en terwijl zij vol ingehouden plezier lachte, bediende hij haar zeer handig van room en suiker.

Toen Marie vertrokken was, zocht Emile zijn nicht Charlotte op; zij zat op de sofa naast Louise; hij trok een crapand naast haar, en nestelde er zich in.

„Hoe is 't cousientje,” begon hij en speelde met de punten van haar strikken, „een beetje bekomen van den schrik?”

„Och, ik zei 't daar juist aan Louise, wanneer ik weer eens een dinertje geef dan neem ik een knecht om te bedienen. Die meiden deugen er niet voor. Men heeft er verdriet en zorg van, en zelf ook de meeste moeite.”

„Maar je zult er dit arme schepsel toch niet meer hard om vallen? Zij is er genoeg door van streek!”

„Je schijnt haar goed bestudeerd te hebben,” antwoordde Charlotte op een toon die lief en schertsend moest heeten, maar het eigenlijk allesbehalve was, „dank je voor de belangstelling!”

„Dat is nog geen antwoord! Zeg dat je genade voor recht zal laten gaan.”

„Waarom?”

„Omdat jij zoo erg lief bent en zij zoo mooi is.”

„Dat is een goede reden voor jonge lui, maar niet voor ernstige huisvrouwen. Ik weet niet wat die meid mankeert; zij is vandaag heel anders dan gewoonlijk.”

„Misschien heb ik haar gehypnotiseerd.”

„Dat heb ik ook al gedacht, maar zulke grapjes duld ik niet in mijn huis. Als je het maar weet, Emile!”

Louise haalde de schouders op.

„Je herinnert je, Lotte, dat zij mij nooit heeft aangestaan. Ik vertrouw ze niet.”

„Vanwaar heb je ze?” vroeg Emile.

„Ik zal je naar mijn besteedster sturen,” zeide Charlotte, „dan kan je daar meidenpraatjes naar hartelust houden.”

Zij stond op inwendig heel, heel boos; zij was dien avond zoo zenuwachtig en toen de gasten vertrokken waren, had haar man een scène met haar; zij verweet hem allerlei dingen, zijn nonchalance, zijn onverschilligheid, de ruwheid, de onhandigheid der meiden en verzekerde dat zij niet licht meer een diner zou geven.

Zandberg liet haar praten, en zij ging schreiend naar bed en snikte nog langen tijd voort, waarom wist zij zelf het minste, misschien alleen omdat zij vond dat het haar zoo opluchtte.

„Bij de eerste onaangenaamheid of als ik iets van Emile merk, gaat Marie de deur uit,” verklaarde zij telkens. „Ik kan die Don Juan manieren van je neef niet uitstaan.”

Maar ook Marie lag nog laat in den nacht in bed te snikken of haar hartje breken moest.

„En ik moet ze bedienen, ik.... en mijn plaats is toch tusschen hen, maar waar kan ik anders heen gaan? Waar?” (*Wordt vervolgd.*)

DE TWEE RINGEN.

Een sprookje.

DOOR

CONRAD VAN DE LIEDE.

Langen tijd geleden, toen er nog feeën en toovergodinnen waren, leefde er eens een jonge visscher, die Alhedar heette. Elken morgen stond hij met de zon op, om aan den oever van het meer te gaan visschen. Als hij met zijn netten en angels genoeg visschen uit het blauwe water had opgehaald, borg hij zijn gereedschappen in zijn hut, en toog met zijn gevulde korf naar de naastbij liggende stad, waar hij gewoon was, zijn vangst te verkoopen.

Met slechts karige verdienste keerde hij tegen den avond naar zijn eenzaam

.....staarde hij op de blauwe wateren van het meer.

hutje terug. Daar voor op de bank gezeten, staarde hij op de blauwe wateren van het meer.

Elken dag zag hij het anders; al naar het jaargetijde in den gloed der

ondergaande zon, of in het zilverlicht der maan. Maar soms ook was de hemel donker bewolkt, of was het meer in een duisteren nacht gehuld.

Maar steeds was het schoon.

Als na den heeten dag, de zonneschijf vuurrood onder de kim daalde, was de waterplas als een zee van purper en karmozijn. Soms glad als een spiegel, dan weer gerimpeld onder de lichte ademtocht van den avondwind. Dan kabbelden de golfjes zoo vroolijk en lustig tegen den oever; dan ruischte het zoo liefelijk over het water, dat hij wel altijd zoo zou willen zitten staren.

En dan dacht hij aan een paar bruine oogen, even vroolijk en levenslustig als dat water.

Maar schooner nog was het, als de maan het golvende oppervlak verlichtte. Dan glinsterde het gerimpelde water zoo liefelijk in dat zilverwitte licht; dan fluisterde de zachte wind zoo innig en vertrouwelijk; dan klotsten de kabbelende golfjes zoo zachtjes tegen de steenen aan den oever.

En dan dacht hij aan een paar bruine oogen, even liefelijk en innig als dat water.

Schoon, maar verschrikkelijk was het, als de stormwind met kracht over het meer blies; als de golven, hoog opgezet, met geraas zich op den oever wierpen, en telkens verder grepen, alsof ze het arme strand wilden verslinden. Dan loeide de wind, en gierde over de watervlakte; dan lichtten de donkere golven met een onheilspellenden witten rand. Dan was er strijd in plaats van vrede op het meer.

En dan dacht hij aan een paar bruine oogen, toornig en flikkerend als dat water.

Maar als de nacht het meer met haar sluier omhulde, en slechts een enkele ster met zachten luister aan den donkeren hemel stond, dan was het niet minder aangrijpend. Doch het stemde hem droevig. Dan lag het meer als een zwarte vlek, schier levenloos aan zijn voeten; dan verstoorde geen geluid de stilte.

En dan dacht hij aan een paar bruine oogen, even droefgeestig en stil als dat water.

Als Alhedar dan lang had zitten mijmeren, met de blauwe oogen starende op het meer vóór hem, zuchtte hij, stond op en begaf zich in de hut ter ruste, steeds vervolgd door die twee bruine oogen.

En dan verheugde hij zich op den volgenden dag. Want dan zou hij, op zijn tocht naar de stad, kunnen staren in de bruine oogen, waarvan hij 's avonds droomde.

Want ook Elenna, het dochtertje van den visscher Giafar, bracht dan de door haar vader gevangen visschen en kreeften naar de markt. Te zamen legden zij den weg af, en dan zagen de oogen der zwartgelokte Elenna, vroolijk, liefelijk, toornig of droevig, al naarmate de stemming van het aanminnige meisje. Maar hoe ook; steeds waren ze hem lief, die spiegeltjes, waarin hij zoo gaarne mocht staren.

. . . . . stond er eensklaps een fee voor hem.

Als Alhedar zijn tocht aanving, keek hij uit naar Elenna, en wachtte op haar, als ze er nog niet was.

Maar dikwijls werd zijn hart beklemd door droefheid en smart, als hij haar zag aan de zijde van een anderen visschersknaap, en met dezen lachtte en stoeide.

Dan ging hij zijn weg alleen, en verheugde zich niet over zijn gewin. Dan keerde hij treurig naar zijn hut terug en zuchtte droevig, als hij zijn oogen over het meer liet weiden.

Toen hij weer eens zoo treurig nederzat en er over dacht, waarom zij niet naar hem verlangde, zooals hij naar haar, toen kwam het hem in de gedachte, dat hij ook wel eens met een ander visschersmeisje medeliep, terwijl Elenna alleen naar de stad moest gaan.

Maar dat zij zijn liefste gezellin was, dat voelde hij des te beter; ook wist hij, uit het glinsteren harer oogen en het lachen van haar mondje, als ze hem zag, dat hij voor Elenna de minnelijkste gezel was.

Terwijl hij zoo zat te mijmeren, stond er eensklaps een fee voor hem.

Dat het een fee was, zag Alhedar dadelijk aan haar bovenaardsche schoonheid, en ook daaraan, dat ze zoo plotseling verscheen. Dat ze een goede fee was, zag hij aan haar liefelijken blik.

„Alhedar," zeide zij tot hem, „ik ben de fee Ariana, die het lot der menschen regelt. Ik weet, dat ge Elenna bemint boven alles; ook, dat zij u meer liefheeft dan haar leven. Maar ik ben er ook niet onkundig van, dat gij elkaar uwe liefde nog niet hebt bekend; ja zelfs, dat Elenna nog niet weet, hoeveel zij van u houdt. Ook weet ik, dat gij bedroefd zijt, omdat zij u niet laat merken, hoe het met haar hartje gesteld is. Omdat ik belang in u beiden stel, geef ik u dezen gouden ring, met een schoonen diamant er in.

Die ring is het zinnebeeld der vreugdevolle liefde; de gouden band stelt voor de eeuwigheid; de ingesloten diamant is de vroolijke lach, die twee harten verheugt bij saamgenoten vreugd.

Steek dien ring Elenna aan den vinger, en gij zult zijn kracht ondervinden."

Daarop verdween de fee, in Alhedar's hand het kleinood achterlatende.

Hoewel verwonderd over de verschijning der fee en hare woorden, kon Alhedar toch niet nalaten, spoedig naar het kostbare geschenk te zien.

Wat schitterde die steen! Wat lachte ze hem toe! ja, haast als Elenna's bruine oogen! Wat zou zij blijde zijn met zijn geschenk!

Den volgenden dag zag Alhedar, met grooter verlangen dan anders, naar Elenna uit. En toen zij kwam, sloeg zijn hart met dubbele slagen. En met welk een vreugde, wilde hij haar den ring schuiven aan den kleinen vinger!

Doch ziet, de ring was te wijd, zoodat, toen hij onstuimig zijn geschenk aan haar hand schoof, in haar oogen een lach blonk over dat passen.

En toen Alhedar Elenna zag lachen, lachte hij ook. En zoo, zich verheugende in elkanders vreugde, togen zij naar de markt. De tocht naar de stad was vroolijk; en in hun blijdschap vond Elenna een deelgenoot in Alhedar en Alhedar in Elenna.

Hoe schitterden haar schoone oogen! wat was zij blijde en hem dankbaar! Nooit was hun de weg korter; nimmer nog leek alles hun schooner; noch was hun winst grooter.

Doch toen zij den terugweg aannamen, miste Elenna haar ring. Zij beiden zochten, tot zij hem vonden. Maar den anderen dag was de ring weer verloren, en telkens, als het geschenk van den visscher aan de hand van Elenna was ontgleden, was deze boos en onaardig.

...... wilde hij haar den ring schuiven aan den kleinen vinger.

Zoodat Alhedar zeer dikwijls voor zijn hut zat, en zwaar zuchtte van smart.

Eens op een avond, dat hij weer zeer droevig was, stond de fee wederom plotseling voor hem en zeide:

„Alhedar, ik weet, wat u zoo bedroeft. Doch ik heb u beiden willen beproeven. Door saamgenoten vreugde komt gij elkaar niet nader, daar de vreugde slechts zeldzaam is en vluchtig genoten kan worden. Ik verlaat u echter niet. Daarom geef ik u dezen gouden ring, die nog kostbaarder is, dan de vorige, met een schoone parel erin. Die ring is het zinnebeeld der liefde, door leed gelouterd. De gouden band stelt voor de eeuwigheid; de ingesloten parel is een traan, door twee liefhebbende harten gestort over saamgeleden leed.

Steek dien ring Elenna aan den vinger, en gij zult zijn kracht ondervinden."

Daarop verdween de fee, in Alhedar's hand het kleinood achterlatende.

......omvingen ze elkander in eeuwigdurende liefde.

Hoewel verwonderd over de verschijning der fee en hare woorden, kon Alhedar toch niet nalaten, spoedig naar het kostbare geschenk te zien.

Wat blonk die parel hem zacht tegen! ja, haast als Elenna's bruine oogen! Wat zou zij blijde zijn met zijn geschenk!

Den volgenden dag zag Alhedar, met nog grooter verlangen dan anders, naar Elenna uit. En toen zij kwam, sloeg zijn hart met dubbele slagen. En met welk een vreugde wilde hij haar den ring schuiven aan den kleinen vinger!

Doch ziet, de ring was te nauw, zoodat, toen hij onstuimig zijn geschenk aan haar hand schoof, in haar oogen twee zilte druppelen parelden.

En toen Alhedar Elenna zag schreien, schreide hij ook. En zoo, lijdende door elkaars leed, togen zij naar de markt. De tocht naar de stad was treurig, maar in haar leed zocht Elenna haar troost bij Alhedar, en Alhedar troost bij Elenna in zijn medegevoel.

Hun tranen vloeiden samen, en zij ondervonden, dat saamgeleden smart is halve smart.

Nooit was hun de weg langer; nimmer nog leek alles hun somberder; noch was hun winst kleiner.

Toen zij huiswaarts keerden, troostten zij elkaar en beurden ze elkaar op, en langzamerhand lachten ze weer; vooral toen zij merkten, dat de ring met den diamant niet verloren was, daar hij niet had kunnen afschuiven, omdat de nauwe parelring den wijden diamantring tegenhield.

En zij verheugden zich, dat nu de ring met de steen niet meer kon verloren gaan; en Elenna was blijde in het bezit der twee ringen, hoewel de nauwste haar vinger nog pijn deed.

En vreugde doortintelde hunne harten, vermengd met smart. De saamgeleden smart riep hun in herinnering de saambeleefde vreugde; en tot elkaar gebracht door hunne gelijke gewaarwordingen, omvingen ze elkander in eeuwigdurende liefde.

En nooit meer konden de ringen van Elenna's vinger; noch de liefde uit hunne harten.

PASTELS.

DOOR

FLORENTIJN.

I.

De eene heette Alma, de andere Ilma.

Waar en wanneer zij leefden zou ik u niet precies kunnen zeggen.

Ik vermoed vrij ver van hier en ettelijke eeuwen geleden.

't Was in de dagen toen de luchtbewoners zich nog wel een enkel maal verwaardigden af te stappen op onze planeet en aan te zitten bij de kinderen der aarde. In de dagen toen er nog menschelijke amphibiën leefden, edele Melusina's, die een koning Helmas tot vader hadden! In de dagen toen een boom nog iets anders was dan een verzameling cellen; toen alles wat ademde, — hoewel enkele plompe naturalisten dit reeds begonnen te ontkennen —, ook al stond het vastgenageld aan den bodem, nog eene ziel had. In de dagen toen men tusschen het laag gebladerte dier bezielde boschreuzen nog bijwijlen het witte voetje zag schemeren van een zich voortreppende dryade.

Met bovenstaande aanduidingen moet ge het maar doen; een nauwkeuriger tijdsbepaling kan ik u niet geven.

Gelukkig dat ik in andere opzichten beter op de hoogte ben. Zoo kan ik u mededeelen dat Alma en Ilma blank, blond en blauwoogig —, alsmede dat zij zusters en tweelingen waren.

Op 't oogenblik dat mijn verhaal aanvangt hadden zij juist den leeftijd van zeventien jaar bereikt.

Zooals meer bij tweelingen het geval is, bestond er tusschen hen eene sprekende gelijkenis. Die gelijkenis was zóó sterk, dat zelfs haar huisgenooten ze niet van elkaar konden onderscheiden. En niet alleen wat het uiterlijk betreft, ook in alle andere opzichten was er tusschen hen geen of nagenoeg geen verschil te bespeuren. Zij hadden dezelfde spraak, dezelfde kleine eigenaardigheden, het zelfde karakter. Alleen was Alma — die het van haar zuster in leeftijd eenige minuten won — wanneer het er op aankwam, wat moediger, voortvarender.

Naast die wonderbaarlijke overeenkomst viel er bij onze beide meiskens nog iets anders op te merken en dat nog vrij wat wonderbaarlijker was. Van den eersten dag harer geboorte bestond er tusschen hen een vreemdsoortige band. Wat de eene gevoelde of dacht, gevoelde of dacht ook de ander. Zelfs al zagen zij elkander niet. Zij vormden als 't ware één wezen, verdeeld tusschen twee lichamen. Die beminnelijke gave om in den letterlijken zin steeds één van ziel te zijn, zou echter vroeg of laat noodzakelijk ver-

De eene heette Alma, de andere Ilma.

zwakken, ja geheel verdwijnen.... En dat wel, zoodra de liefde zich bij hen zou hebben doen gelden, waardoor de zusterlijke genegenheid niet meer heur geheele hart zou vermogen in beslag te nemen.

Maar, zooals hieronder blijken zal, van zoo iets was voorloopig nog geen sprake. En ze waren er niet minder gelukkig om. Niets vroolijkers en kalmers, niets volmaakters, dan het leven der beide blondinekens. Zij leefden slechts door en voor elkander. Dat in dien toestand ooit eenige verandering zou kunnen komen, daarvan hadden ze zelfs geen vaag vermoeden.

Ouders bezaten ze niet meer. Haar moeder stierf toen zij één dag oud waren en haar vader kort daarna. Wijl onze weezen zich dus nooit, voor zoover heur geheugen reikte, in vader- of moederliefde hadden mogen verheugen, gevoelden ze volstrekt niet haar gemis.

Zij waren in huis bij een stokouden grootvader, die, zooals meer oude lieden, alleen om zich zelf dacht. — Neen, toch niet. Ik vergat 's mans vogels. Hij verdeelde zijne liefde tusschen deze laatste en zijn ik. Natuurlijk hield hij

de grootste helft steeds voor zich. Neen, ik ben al weêr aan het lasteren. In één enkel opzicht toch was dit n i e t het geval. Terwijl de oude man zijn eigen woning liet vervallen, had hij de grootste zorg voor de huisvesting zijner zingende vrienden. Wanneer hij niet, gelijk meestal, rustig zat te dommelen, zomers op de tuinbank onder den wilden wingerd, 's winters bij de hooge schouw, kon men hem stellig en zeker bezig vinden in zijn' kleine werkplaats met de fragmenten van een twintigtal kooien om zich heen.

Een niet veel jongere dienstmaagd, die den geheelen dag veegde, boende, waschte, plaschte en ... gromde, voltooide het gezin. Ook deze liet zich aan de meisjes weinig gelegen liggen. Als Barbarina — zoo heette de oudgediende — moegeveegd of moegeplast, eindelijk bij het vallen van den dag uitgeput zich nederzette, of tusschen twee vermoeiende verrichtingen in even poosde, geleund op haar stoffer, had zij wel wat anders te doen dan naar die twee vreemdsoortige kinderen te kijken.

Met de bewoners van het op een half uur gelegen dorp — haar naaste buren — hadden zij volstrekt geen omgang. Grootvader en Barbarina evenmin. Het „Vogelhuis" werd namelijk door een ieder vermeden en in 't bijzonder de beide tweelingen, wier geheimzinnige eigenschap den lieden angst inboezemde. Wie de gezusters in de verte zag naderen, sloeg haastig een kruis, prevelde een paternoster, en bedacht zich geen oogenblik een omweg te maken, ook al had hij nog zoo'n haast.

Sinds haar prilste jeugd gewoon aldus geschuwd te worden, zagen de kinderen daarin niets vreemds of stuitends en zij van hàar kant vloden heur vlieders.

Buitendien — hun gezelschap konden zij best ontberen! Zij hadden elkaâr, — zij hadden het bosch en zij hadden de zee ....

Dat bosch was de gezelligheid zelve. Slechts bij uitzondering vond men er van die hooge, eerst nabij het uitspansel zich vertakkende stammen, gelijk men die meer landwaarts aantrof. De boomen vertakten zich daar liefst nog vóór zij zelfs boven de aarde waren. Men baadde er dus in het groen.

Zooals reeds gezegd is, lag in de dagen van moeder Barbarina de tijd der schoone woudnymfen etcetera nog niet geheel achter den rug. De weinigen die overgebleven waren, of zich nog wel eens even vertoonden, schenen bij voorkeur te huizen in dat dichtbegroeide dorado, — 'twelk wij, in navolging der beide zeventienjarigen, het zeebosch zullen noemen. Ook was het meer dan eens gebeurd dat Alma of Ilma, op heur daaglijksche wandelingen aldaar, in den hoogen kelk van een bekervaren blikkend, een kleine elf hadden ontwaard, die zich snel liet wegzakken tusschen het mos. Want — gelijk men ze later zou noemen — de m y t h o l o g i s c h e wezens van het noorden en het zuiden, die zich vroeger streng afgescheiden hielden, hadden zich langzamerhand vermengd en verbroederd, tot elkander gebracht door de uitroeiwoede der reeds genoemde naturalisten, in deze samen gaande met de belijders van den machtigen Galileër.

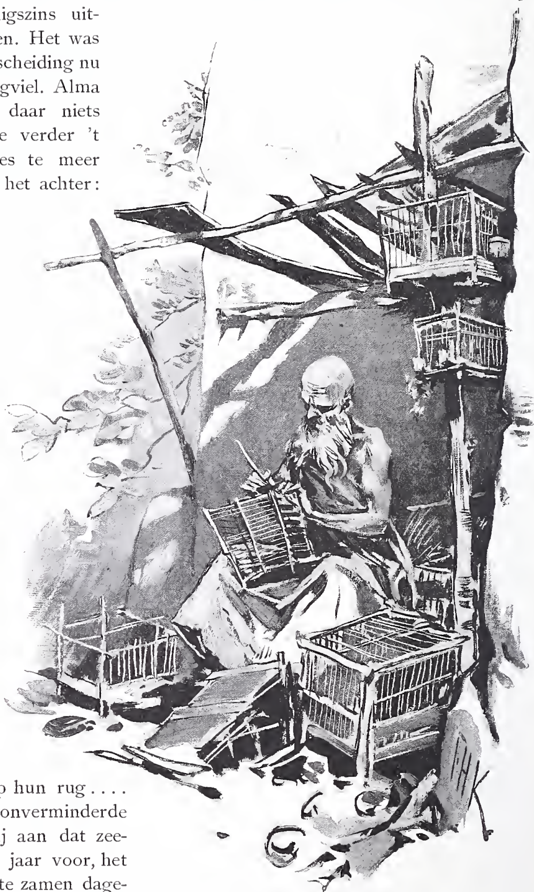
Die door de geloovigen verafschuwde „alfsgedrochten", de koddige panen

en hun' schoone vervolgelingen verhoogden natuurlijk nog meer de gezelligheid van dat halverwege in den bodem verzonken woud .... En zij weêrhielden de dorpelingen dit verlokkende oord ooit te betreden.

Gelijk de benaming reeds doet vermoeden, strekte dat bosch zich uit tot aan de zee.

Die zee en het smalle strand, 't welk beide heerlijkheden scheidde, hoop ik u straks eenigszins uitvoerig te teekenen. Het was zóó smal, dat de scheiding nu en dan geheel wegviel. Alma en Ilma hadden daar niets tegen; want hoe verder 't water kwam, des te meer verrassingen liet het achter: reusachtige jacobsschelpen in allerlei kleuren, wonderlijk schoone harpen en stukgetoeterde kinkhorens.

Altijd hoorden, zagen of vonden zij daar iets nieuws. Zij verveelden zich er nooit. Uren lang konden zij bijvoorbeeld de beredderingen gadeslaan en de bepratingen volgen van zich reisvaardig makende trekvogels, en zonder ooit te verlangen plaats te mogen nemen op hun rug .... Met hetzelfde onverminderde genot zouden zij aan dat zeestrand, het eene jaar voor, het andere jaar na, te zamen dagelijks hebben kunnen vertoeven,

Grootvader in zijne kleine werkplaats.

tot zij eindelijk en ten leste van rappe kinderen vergroeid waren tot strompelende bestjes, — wanneer niet onverwacht....

— Doch dit in een volgend hoofdstuk.

II.

Op zekeren dag dat Barbarina, met haar webbenverdelgenden staf in de hand, wederom even uitrustte van een vermoeienden arbeid, kwam zij eensklaps tot de ontdekking dat haar taak toch wel wat al te zwaar was en de kinderen haar best konden helpen. 't Ruwere werk zou zij natuurlijk voor zich houden. Hetzelfde uur nog werd in het Vogelhuis een besluit van dien inhoud uitgevaardigd. Daar Barbarina aan één helpster genoeg had, zouden de kinderen elkaâr om de maand aflossen.

Alma begon.

Ilma wilde eerst eveneens thuis blijven, doch de oude dienstmaagd verzette zich daartegen, en terecht. Ik denk dat Alma wel even achter haar voorschoot geschreid zal hebben, toen Ilma eindelijk schoorvoetende de deur uitging. En deze laatste verdween dadelijk achter eenige struiken, zeker om haar ziel ook een weinig te verlichten. Doch het vroolijke zonlicht verjoeg spoedig die droefenis. Bovendien, al zàg zij Alma niet, zij gevoelde toch haar nabijheid, en ieder etmaal bracht na de scheiding ook het weêrzien.

Den derden of vierden dag reeds vermocht Alma haar voorschoot te laten rusten en zag Ilma kans eenige malen om te zien, zonder dat er waterlanders kwamen.

Juist dien vierden dag had Ilma een merkwaardige ontmoeting....

Terwijl zij, nauwelijks aan het strand gekomen, al haar opmerkzaamheid wijdde aan een vreemde, lillige, violette massa, daar zeker nedergeworpen door een ondeugenden triton met het doel haar te doen schrikken, zag zij, toevallig opblikkend, tot heur verbazing, op eenigen afstand een mooien, knappen jongen staan, die de kleine natuuronderzoekster strak aankeek. Zijn donkere oogen en gebronsde gelaatskleur deden in hem dadelijk een vreemdeling herkennen. Hij geleek in niets op de geelharige dorpelingen. Met welgevallen aanschouwde Ilma zijne forsche gestalte; zij vroeg zich af wie toch die kloeke jonkman wezen mocht, en gevoelde, zonderling genoeg, volstrekt geen aandrang den onbekende te ontloopen. De verrassende uitwerking op hèm teweeggebracht was niet minder. Zóo'n lief wezentje had onze vreemdeling nog nòòit ontmoet! Hadde hij niet beter geweten, hij zou gewaand hebben te droomen....

Daar men in dien ouden tijd nog vrij wat onschuldiger was dan nu, en dus veel meer *sans gêne*, zal niemand er zich over verwonderen dat de jonkman, na een vriendelijken groet, die even vriendelijk beantwoord werd, op Ilma toetrad en toestemming vroeg haar een weinig te mogen gezelschap houden. Ilma bedacht zich geen oogenblik. Zij was recht in haar schik met

Juist dien vierden dag had Ilma een merkwaardige ontmoeting.

heur nieuwen kennis. En toch gevoelde zij, nu hij zoo vlak naast haar stond, een zonderlinge verlegenheid. Dat laatste nam niet weg dat zij druk met hem praatte, misschien wel om hare verlegenheid zoo goed mogelijk te verbergen. In minder dan tien minuten had zij hem alles verteld wat er te vertellen viel omtrent haar en haar kleine omgeving. Waarover zou ze anders gesproken hebben? Natuurlijk vernam hij dus ook dat zij eene zuster had; doch Ilma vertelde hem niet dat deze zoo sprekend op haar geleek. Trouwens het lieve blondineke, 't welk zoo goed als niemand kende, wist niet beter of tusschen zusters bestond zeer dikwijls zulk eene gelijkenis. Vooral had zij het bijzonder druk over den nieuwen maatregel van Barbarina. Haar toehoorder was in één voortdurende opgetogenheid, minder nog om den inhoud van Ilma's woorden, dan om de wijze waarop ze die aan elkaar reeg en haar vreemdsoortig, grappig accent. Geen enkel woord echter of hij verstond het onmiddellijk. Want al kwam hij uit een geheel anderen hoek der wereld, de gansche aarde sprak toen nog dezelfde taal. Wat nu diverse talen zijn, die men met moeite moet inblokken, waren toen hoogstens bijna niet verschillende dialecten.

Hoewel Ilma nog uren den tijd had, en de zwartoogige vreemdeling zeker nog gaarne uren naar heur had geluisterd, brak zij op eenmaal het gesprek af, — zij gaf juist eene beschrijving van haar grootvader en zijne gewiekte kinderen, — schonk den jonkman een lichten hoofdknik, — bloosde, — en was het eigen oogenblik verdwenen. Natuurlijk in het zeebosch.

Waarom zij dit deed? Ja, daarvan kon zij zelf niet geheel en al rekenschap geven. Eén der beweegredenen was om zoo spoedig mogelijk haar zuster weêr te zien en deelgenoot te maken van heur ontmoeting.

Nog nooit had zij het zeebosch zoo snel doorkruist. Zij liep niet, zij vloog.

Maar zij behoefde niet te wachten tot ze thuis was. Alma kwam haar te gemoet.

Deze, zonder precies te weten wat de ander wedervoer, had toch duidelijk ontwaard dat er met Ilma iets bijzonders aan de hand was. Wel twintigmaal was zij opgestaan, of hadden heur vingers zich ter ruste gelegd op de toch niet vorderende taak. Haar hart had onrustig geklopt; zij had gedroomd van een tot nog toe haar onbekend geluk, maar zóó vaag, zóó vaag, dat zij er zich volstrekt geene voorstelling van kon vormen. Zij had de vogelen bespied die af en aan vlogen en strootjes en takjes zochten .... Zij had ... — kortom, gelijktijdig met heur zuster was bij haar de liefde ontwaakt .... Zóo ongeduldig had zij Ilma nog nimmer verbeid. Ten eerste wijl zij brandde van nieuwsgierigheid om te vernemen wat dan toch eigenlijk geschied was, en ten tweede om deze te vertellen hoe vreemd zij in de laatste uren was te moede geweest.

Ilma wachtte dan ook niet lang met haar verhaal. Ze deelde heur zuster van a tot z mede wat hij en zij gesproken hadden .... En de beeltenis die ze gaf van den vreemdeling was zulk een' aantrekkelijke, dat Alma hem reeds evenzeer beminde als haar zuster.

III.

Toen Ilma den volgenden dag aan het strand kwam, uitte zij een lichten kreet van verlichting.

Daar stond hij bij den kleinen inham, juist op dezelfde plek als gisteren. Ik weet niet of de grove tritons dien nacht weder lillige mollusken op den oever hadden geworpen; maar in dat geval hadden zij weinig plezier van hun geplaag. Ilma had natuurlijk alleen oogen voor den gebronsden zuideling.

Hun onderhoud duurde ditmaal veel langer. Was zij gisteren mededeelzaam geweest, thans was de beurt aan hem. Die mededeelzaamheid gaf Ilma den moed hem zijn naam te vragen. Zij vernam dat hij Jaromir heette.

Om nog iets meer te vragen: waar hij van daan kwam, bijvoorbeeld, en of hij reeds lang hier vertoefde, kwam niet bij haar op. Nu zij den naam kende van haar vriend was heur nieuwsgierigheid reeds geheel bevredigd.

Bij 't afscheid nemen smeekte Jaromir haar 's anderen daags weder te komen. Eer zij 't wist had ze hem reeds haar woord gegeven. Waarom zou ze trouwens iets geweigerd hebben dat ze zelf zoo gaarne wilde?

Er verliepen een paar weken.

Jaromir en Ilma ontmoetten elkander dagelijks.

Zij beschouwde Jaromir als een broeder. Zij gevoelde voor hem hetzelfde wat zij voor Alma gevoelde, — althans, zoo meende zij. Toch zou zelfs Barbarina, — voor wie de dagen der liefde reeds ver achter den rug lagen of.... nog komen moesten, — haar, des gevraagd, hebben kunnen vertellen, dat er tusschen die twee genegenheden een groot onderscheid bestond. Hoe zou 't anders mogelijk zijn geweest dat ze Jaromir na zoo korte kennismaking reeds evenzeer beminde als haar zuster?

Wat de goede Ilma echter bevreemdde, te denken gaf, en... niet weinig smartte, was dat de band tusschen haar en Alma, sinds die kennismaking, merkelijk verslapt bleek te zijn. Ze wist nu niet meer zoo juist als vroeger wat de andere gedurende de uren van afwezigheid dacht en deed. Ware dit wèl het geval geweest, dan voorzeker zou ze bemerkt hebben dat Alma, haar huistaak ontvlucht, de beide gelieven in den laatsten tijd herhaaldelijk bespiedde; — wat de hartstocht, die deze reeds van den beginne voor Jaromir had opgevat, in die mate deed toenemen, dat het arme meiske, tot voor luttel dagen zoo volmaakt gelukkig, zich diep rampzalig gevoelde en begon te kwijnen....

't Behoeft niet gezegd te worden dat dus ook omgekeerd de tweelingsband zeer verzwakte, en dit Alma's leed nog wat hielp vergrooten.

Ilma, die heur zuster meer en meer zag verbleeken, trok zich dit mede niet weinig aan, hetgeen de band bij hààr... juist gaandeweg weêr krachtiger maakte. Daardoor begon zij te gevoelen wat de oorzaak was van dat kwijnen en verbleeken. De weder sterker sprekende genegenheid voor heur zuster drong die voor Jaromir een weinig naar den achtergrond.

Op eens bedenkt ze, — tot heur blijdschap en schrik tevens, — dat zij

het in haar macht heeft Alma gelukkig te maken en van een anders vroegen dood te redden; namelijk.... door van Jaromir afstand te doen. Want geen twijfel of hij zal Alma evenzeer liefhebben, zoo niet meer.

Er volgde nu een geweldige zelfstrijd, waarvan de kwijnende Alma niet in 't minst vermoedde.

Al dien tijd zat het onschuldige voorwerp van zooveel strijdens, half wanhopig van onzekerheid, dag aan dag ettelijke uren om niet reikhalzende uit te kijken. Tot groot vermaak der grove waterbewoners. En zonder het te weten, volgde hij het voorbeeld van haar, die de oorzaak was zijner wanhoop. De brave jongen begon er nàmelijk eveneens slecht uit te zien. Zijn oogen stonden dagelijks dieper.

Ook Ilma had Alma's voorbeeld gevolgd.

Waarlijk, de vrome Christenen, die de eenmaal aangebeden Afrodite, met heur ambrosische kussen, een snoode tooveres scholden en haar verfoeiden, hadden wel gelijk!

Eindelijk begrijpende dat zij niet langer mocht dralen, daar de bestaande toestand voor alle drie ondragelijk was, vatte zij in een oogenblik van schier bovenmenschelijke edelmoedigheid het plan op aan de edele stem in heur binnenste gehoor te geven.

Zij zou echter nooit de macht hebben gehad tot zulk een groote daad, wanneer ze niet een soort van middenweg had gevonden, die haar nog een weinigje hoop liet heur vriend te behouden.

Jaromir moest zelf beslissen wie hij liever had! Bleef hij Ilma verkiezen, ja, dan mocht en wilde zij van hem geen afstand doen, al zou de smart over Alma's dood — want die kon, meende zij, niet uitblijven — ook hàar ongetwijfeld het leven kosten.

Er bestond echter, meende zij, veel meer kans dat hij Alma verkiezen zou. Want het nederige kind beschouwde heur moedige en voortvarende zuster in elk opzicht als haar meerdere.

Natuurlijk dat zij Alma niets van dit voornemen mededeelt. Deze zou zulk een offer nooit aannemen. Zij moet Jaromir en Alma op ongezochte wijze met elkaar in aanraking brengen en zien hoe de dingen loopen. Bemerkt zij na eenigen tijd dat haar onderstelling juist is, dat Jaromir Alma méér bemint, dan zal zij zich terugtrekken en haar genegenheid trachten te verloochenen. — Hoe echter die zaak het beste aan te leggen? Wacht. Ja, dat is zeker wel het eenvoudigst. Wanneer Alma haar eens vergezelde? — Doch welk 'n dwaasheid! Zou Ilma in Alma's plaats en Alma's gemoedstoestand geneigd zijn tot zulk een gang? Hoe kon dergelijk plan bij haar opkomen?.. En dan, welk een kwelling om bij die eerste ontmoeting tegenwoordig te wezen.... — Maar.... wat dan?

Na veel beraad besloot ze eindelijk haar toevlucht te nemen tot een kleine leugen.

Ze beweert eenige dagen geleden getrapt te hebben in een doorn. Haar voet is nog steeds pijnlijk. Alma zou haar zuster een grooten dienst bewijzen wanneer zij den armen Jaromir omtrent Ilma's wegblijven wilde gerust stellen.

Het werken vermoeit haar minder dan het loopen. Alma kan gerust gaan. Het zal Barbarina wel hetzelfde wezen wie haar ter zijde staat. Waarschijnlijk bemerkt ze niet eens de verwisseling.

Alma zocht allerlei uitvluchten.

Ook begreep zij niet dat Jaromir, als deze werkelijk ongerust was, maar onbewegelijk bleef staan bij dien kleinen inham. Waarom zich niet reeds lang begeven naar het Vogelhuis? — Ilma vertelde haar echter dat zij, uit vrees voor Barbarina, hem dringend verzocht had nimmer heur woning te betreden, ja zelfs maar te naderen....

Het goede kind hield zóó lang aan, dat Alma eindelijk gehoor gaf aan heur beden.

IV.

Hadden de woudbewoners vreemd opgezien toen zij, zoowat een maand geleden, Ilma's overhaasten terugtocht aanschouwden, daags na het vorenbeschreven onderhoud Alma gadeslaande, keken zij nog veel vreemder.

Nu eens ging Alma zóo traag en kwakkelend, als ware zij sinds gisteren een halve eeuw verouderd; dan weder stapte ze zóo snel, als wierd ze achtervolgd door een zwerm slangharige schimmen; om vervolgens plotseling stand te houden en geruimen tijd te poozen, steunend op een diep gerimpelden eik, wien zij angstig om raad vroeg.

Zij zag niet waar en hoe zij liep. De bloemen, die gewoon waren rustig te blijven staan bij heur nadering en een vertrouwelijken groet te ontvangen, moesten haastig uitwijken, wilden zij niet vertreden worden.

Eindelijk, een vol uur nadat zij het Vogelhuis verlaten had, bereikte zij het zeestrand.

Jaromir ijlde haar natuurlijk dadelijk te gemoet.

Hetzelfde oogenblik echter verdween hij in een grauwen nevel. In minder dan geen tijd verduisterde het grauw tot zwart.... De zee hield op te ruischen.... De bodem brokkelde weg onder haar voeten....

Toen zij na een kwart uur weder tot bewustzijn kwam, vond zij zich in de armen van den zwartgelokten zuideling, die niets deed dan haar kussen.

Alma wilde spreken, doch hij viel haar in de reden en bad om vergiffenis.

Zij wist zelf, aldus stamelde de jonkman, dat hij zich nimmer te voren zoo iets vermeten had; doch haar eindelijk wederziende, na zooveel dagen wachtens, en niet anders denkende dan dat zij stierf, was hem eensklaps het beeld der bezwijmde Psyche voor oogen gekomen en had hij het voorbeeld gevolgd van den liefdegod. En als deze — Zeus lof en prijs! — zag hij zijne pogingen bekroond!

Alma had den moed niet Jaromir uit den waan te helpen dat zij de lang verbeide was. Ook miste zij de kracht zich los te winden uit zijn arm. Ze wil ten minste één uur in haar gansche leven een geluk smaken dat zooveel anderen tot lengte van dagen is toebedeeld. Thuis gekomen zal zij Ilma alles vertellen. Voor niets ter wereld wil zij Jaromir ooit weêr zien, en Ilma moet haar bezweren hem nooit te verraden wat geschied is....

Telkens en telkens op nieuw betuigde Jaromir het kind zijn eeuwigdurende genegenheid.

Hij zegt haar dat die ongesteldheid — want ongesteld moest ze geweest zijn; waarom anders dat wegblijven? — zijn liefste wel een weinig heeft veranderd, dat heur wangen ietwat geslonken zijn en de uitdrukking van heur gelaat ietwat verschilt met vroeger; doch hij kan niet nalaten haar, ik weet niet hoe vaak, te verklaren, dat zij nog veel mooier is dan vóór haar krankte, — dat haar oogen nog meer uitdrukking hebben en die bleekheid de schoonheid van heur gezichtje nog verhoogt.

De zee hield op te ruischen.

Toen Jaromir bij het afscheid vroeg of zij den volgenden dag stellig wêer kwam, dreigde het rampzalige kind andermaal te bezwijmen. Met al de kracht die heur restte verjoeg zij echter den weder opkomenden grauwen nevel; dwong toen haar lippen tot een glimlach en knikte toestemmend . . . .

V.

De brave Ilma had tijdens Alma's afwezigheid duidelijk gevoeld dat het pleit beslist was, en ten gunste van haar zuster.

Nu het zoover was gevoelde zij berouw over heur wel wat al te groote edelmoedigheid. Maar nog oneindig meer hinderde het haar dat de schoone vreemdeling, dien ze zoo lief had niet alleen, maar tot wien ze steeds had

opgezien, ten slotte bleek zoo wuft te wezen om haar aanstonds het veld te doen ruimen voor een ander. Als hij na verloop van tijd Alma boven haar verkozen had, nog eens: het zou heur niets bevreemd hebben. Nù wekte die voorkeur een zekeren afkeer tegen hem op....

Afkeer? Tegen Jaromir?... Ze kon zelf niet begrijpen hoe eene genegenheid, zoo krachtig als de hare, gedurende enkele minuten in die mate konde afkoelen. En toch was het zoo....

Ze ziet hem weêr voor zich staan, gelijk op den eersten dag hunner ontmoeting, — met die in den wind zwierende haren, met die groote, klare, verraste oogen. Zij had er toen heur leven onder durven verwedden dat die klare oogen waarheid spraken, dat er geen bewijsje slechtheid in hem school. — En nu? Nu moest ze tot de ervaring komen dat het twee bedriegers waren.

Die zelfde gedachtenloop, zich stuwend om het zelfde beeld, ijlde haar steeds door het arme brein. Als ze was aan de bedriegelijke oogen, ving zij weder aan met het berouw om heur edelmoedigheid. Net zoolang tot heur wangen begonnen te branden, en heur voorhoofd en slapen begonnen te kloppen;... alsof er eenige gnomen daarbinnen aan het hameren en smeden waren.

Middelerwijl dwaalde Alma om het huis. Zij waagde het niet den drempel te overschrijden.... 't Gezicht van grootvader, die weder eenige uren onder den wingerd gezeten had en haar met zijn nog slaperige oogen verwonderd aankeek, dwong heur echter zich ten slotte te verkloeken.

Haar binnentreden was voor Ilma het sein om zich te verwijderen.

Daar deze ook gedurende den verderen loop van den dag meed hare zuster te ontmoeten, moest Alma de mededeeling wel voorloopig opschorten....

Nog nimmer gedurende heur gansche leventje was de tweelingsband minder sterk geweest dan op dien voor beiden aan allerlei gewaarwordingen zoo rijken dag; daar Alma meer dan ooit geteisterd werd door heur schuldige min en Ilma, nu zij hare genegenheid versmaad waande, naast de reeds beschreven gewaarwordingen, tegenover haar gelukkige mededingster een gevoel van nijd voelde opkomen en wassen....

Toen Alma zich na het einde van een folterenden avond ter ruste lei, geschiedde dit onder de stellige gelofte het geheim dat haar zoo drukte den anderen dag zonder uitstel te openbaren. Nù was zij daartoe te moe en te moedeloos.... Geen twijfel of ze zou zéér vroeg wakker zijn, — nog vóór het licht was. Want ze wist vooruit hoe ze van schaamte zou blozen, dat het haar niet mogelijk zou wezen heur zuster in de oogen te zien....

Hoe Alma zich wendde of keerde, en trots haar uitputting, 't was haar onmogelijk in slaap te komen, in tegenstelling van Ilma, die dadelijk was ingesluimerd. Maar die sluimer was geen verkwikking. Hij werd ontrust door de wreedste droomen.

Als de oudste van het tweelingspaar, die eerst laat in den nacht de oogen geloken had, ontwaakte, vond zij Ilma reeds gevlogen. Zij schrok daarvan zóo hevig, dat ze van 't hoofd tot de voeten beefde. — Wanneer Ilma eens

ware uitgegaan met het plan ...? — Maar de hemel zij dank, die vrees werd niet bewaarheid; want hetzelfde oogenblik trad deze de kamer binnen met de mededeeling dat de doornwond haar nog steeds kwelde en ze dus ook heden ....

De rest werd niet gezegd, terwijl zij zich weder haastig verwijderde.

Die toeleg van gisteren om haar te mijden en nu weder die overhaaste aftocht — Alma begreep er niets van. Heel lang dacht ze er echter niet over na.

Grootvader en Barbarina waren ook reeds lang op. Grootvader zat in de kleine werkplaats te midden zijner vogelkooien. Barbarina lag geknield aan de beek en naar hartelust plassende.

Ilma was onzichtbaar ....

Alma wist niet beter te doen dan zich neder te zetten op de vacante tuinbank. Haar gedachten waren natuurlijk elders.

— Zij had Jaromir beloofd heden weder te keeren. 't Is waar die toezegging was niet gemeend, mòcht niet gemeend zijn. Doch nu ze niettemin geschied was .... — O, wat te doen, blijven of gaan?

Heur mooie oogen, in de laatste dagen zoo onrustbarend groot, richtten zich omhoog.

Alle bladeren wuifden naar het zuiden, naar het elfenbosch. Helaas! Zij waren gevangen, anders waren ze aanstonds heengevlogen in gindsche richting, evenals de vrije zomerwolkjes boven hen.

Die verzameling van gekartelde wolkstrepen scheen haar een weerkaatsing te wezen van het zeestrand bij eb.

Hoe gaarne zou ook Alma zijn mede gevlogen!...

Onophoudelijk bleef zij denken aan de afspraak die zoo strookte met heur verlangen. — Voldeed zij aan die begeerte, dan pleegde zij wederom bedrog; werd op het bedrog van gisteren geen nieuw bedrog gestapeld, dan maakte zij zich schuldig aan een logen. Was het laatste minder erg dan het eerste?... Hoe vaak zij die vraag echter herhaalde, zij vermocht er geen volmondig neen op te laten volgen.

En terwijl ook bij haar de gnomen aan het blakeren en hameren schijnen, komt zij eensklaps tot de ontdekking dat haar zuster Jaromir toch niet zoo lief heeft als ze tot heden meende. Zou Ilma zich anders door een weinig pijn laten weêrhouden tot hem te gaan? Neen, voorzeker, Ilma beminde heur vriend al heel weinig, veel minder dan Jaromir haar. O, waarom had zij — Alma — hem niet het eerst ontmoet? Dan waren allen gelukkig geweest en niemand had zich iets te verwijten gehad. Wie was hier eigenlijk de schuldige: Alma, of het toeval, dat in zijn luim alles zoo dwaas bestierd had?

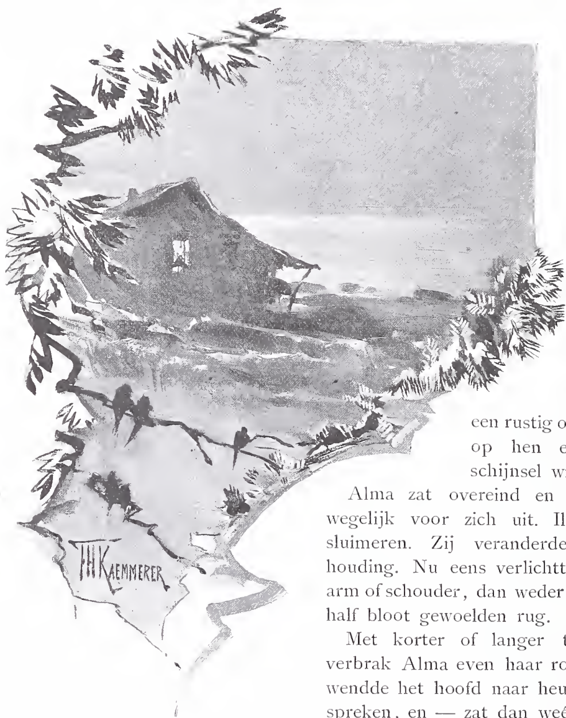
Die laatste overleggingen deden haar heur handelwijze veel minder zwart beoordeelen dan ze tot nu toe gedaan had. Ze vermocht weêr vrij en vol adem te halen. Ze voelde zich ontheven van een looden gewicht.

Doch die ontheffing was maar tijdelijk. Weldra begon het gewicht opnieuw te drukken, tot het haar eindelijk en ten laatste wederom martelde met zijn volle zwaarte.

Zij kon het niet langer uithouden onder den wingerd ....

Nog meer dan bij haar ontwaken was zij overtuigd dat de bekentenis geen uitstel mocht lijden. Want zoo ze daarmede nog langer draalde en Ilma mocht wederom thuis blijven, dan zouden de drogredenen haar gewis verstrikken. En ook al gebeurde dit niet, een dag als heden nogmaals door te brengen ware haar een onmogelijkheid.

VI.

Rondom het vogelhuis lag alles in diepe rust.

Rondom het Vogelhuis lag alles in diepe rust.

Doch hoewel de nacht reeds begon te verbleeken, daarbinnen was de helft der bewoners nog wakende.

In het kamertje dat de beide wakenden vereenigde brandde een rustig olielicht, 't welk op hen een droomerig schijnsel wierp.

Alma zat overeind en staarde onbewegelijk voor zich uit. Ilma veinsde te sluimeren. Zij veranderde telkens van houding. Nu eens verlichtte de vlam een arm of schouder, dan weder heur blanken, half bloot gewoelden rug.

Met korter of langer tusschenpoozen verbrak Alma even haar roerloosheid. Zij wendde het hoofd naar heur zuster, wilde spreken, en — zat dan weêr als te voren onbewegelijk te turen.

— Zou Ilma haar vergiffenis schenken? Zelfs dàn niet wanneer Alma tot straf voor heur booze daad wierd weggenomen van de aarde?

Doch al moest ze sterven en sterven beladen met Ilma's verachting, zij wil en zal thans spreken.

Ja, zij is besloten . . . .

— Ilma, klinkt het nauw hoorbaar van haar lippen.

Ach, waarom moest Ilma het goede voornemen van heur zuster verijdelen?

Waarom moest ze zoo vervuld zijn met haar gedachten, dat zij den aanroep van Alma niet hoorde? — Maar, was het wonder dat de gedachten haar juist in deze oogenblikken als overstelpten? Was de tweestrijd dien zij streed niet minstens even zwaar als die harer zuster? Was zij niet voornemens geweest, toen ze Jaromir en Alma met elkaâr in aanraking bracht, zich, zoo noodig, vrijwillig terug te trekken en haar genegenheid te verloochenen? Ontstemd en gegriefd door den loop der dingen had ze echter tot nu toe gedraald haar edele daad van eergisteren de kroon op te zetten. Maar zonder dat was die „edele daad" immers de dwaasheid zelve en had ze de zaken verergerd in plaats van verbeterd?

Die laatste beschouwingen, waartegen niets, niets in te brengen valt, geven eindelijk den doorslag....

En nog vóór de ander heur aanroep heeft herhaald, is door Ilma de verklaring afgelegd, die voor alle drie zulke gewichtige gevolgen zou hebben.

Doch wat die verklaring haar kostte! — Want nu eerst ontdekt zij hoezeer ze Jaromir nog bemint....

Zij had gevreesd dat hare stem te sterk beven zou, — maar Goddank! zij heeft zich goed gehouden. Alma heeft niets bemerkt van haar ontroering. Evenmin bemerkte zij hoe Ilma heur gelaat verborg in de kussens.

Alma kan heur geluk nauwlijks indenken.... Haar onderstelling dat Jaromir Ilma dus tamelijk onverschillig was, blijkt dus geheel juist te zijn geweest. — O, wat een zalige ommekeer!.... Eindelijk vindt ze woorden om haar gemoed te luchten. En nu bekent zij Ilma dat ze nacht en dag heeft gedroomd van den mooien zuideling, dat die mededeeling van heur zuster haar brein bijna verbijstert van vreugde. En zij omhelst de arme Ilma, en weent en lacht beide.... zonder te weten hoe zij het hart van heur zuster verscheurt door die uitingen....

's Anderen daags verzocht Ilma heur slaapgenoot om Jaromir mede te deelen welke omkeering er langzamerhand bij haar had plaats gevonden.

Waarom ontwaarde de laatste niet dat Ilma het gelaat afwendde toen ze die woorden sprak? En dat heur stem onvast klonk, evenals den afgeloopen nacht?

Alma was echter, gelijk toen, te zeer vervuld van haar geluk. Zij die weleer op uren afstands zou gevoeld hebben als de ander eenig leed wedervoer, zij bemerkte nu niet eens wat een vrèèmde zou bemerkt hebben, en dat terwijl Ilma in haar onmiddellijke nabijheid was, ja zelfs, terwijl zij deze in haar armen gedrukt hield!

Helaas! geen wonder dus dat de brave Ilma alweder niet die voldoening mocht smaken, waarop zij zoo algeheel aansprak had; dat heur ellende, in plaats van een weinig verzacht te worden, wederom nog schrijnender werd gemaakt door een rechtmatigen wrevel.

VII.

Welk een heerlijke tijd brak er nu aan voor de gelukkige Alma.

Terwijl Ilma, ingevolge den door Barbarina uitgevaardigden en door grootvader bekrachtigden maatregel, thans op hàre beurt hulp verleende in hof en keuken, wijdde de oudste der tweelingen al heur dagen aan haar genegenheid.

Was tot heden de eenige wetenschap omtrent den geliefde slechts deze geweest, dat hij Jaromir heette en schranderblikkend, rijzig en fier was als een jonge Apollo, die wetenschap werd nu al spoedig belangrijk uitgebreid.

Op een morgen namelijk dat zij vroeger kwam dan gewoonlijk, vond zij hem bezig een korf of mand te vlechten, en toen ze Jaromirs handigheid bewonderde, bracht hij haar tot op een halven mijl achter den inham, waar zij een vastgemeerd zeilscheepje zag liggen, dat nog een menigte andere korven en manden bevatte. Die alle had hij gemaakt gedurende de dagen van heur ongesteldheid, zeide hij. Ze vertegenwoordigden een maand onderhouds; hij kon het er dus nu van nemen ....

Ook met opzicht tot vele andere dingen breidde zich Alma's wetenschap uit.

De wereld bleek veel grooter te wezen dan zij of Ilma ooit vermoed hadden.

Hoe lang kon zij ademloos luisteren naar Jaromirs verhalen omtrent alle zeeën die hij bevaren, alle landen die hij bezocht had.

En de verhaler genoot in zulke uren, zoo mogelijk, nog meer dan zijn schoone toehoordster. Welk een genot haar verbeelding aldus telkens nieuw voedsel te geven; zich te vermeien in die naieve opgetogenheid, die zich telkens lucht gaf in half gesmoorde uitroepen.

Geboortig uit het vroolijke zuiden, trof hem bij voorkeur het droeve, doch zoo indrukwekkende noorden.

Hij beschrijft haar, onder anderen, den rijkdom en pracht der ginder gelegen zeesteden, overwelfd door een lagen, schier nimmer glimlachenden hemel. Het water is daar even somber als de lucht, niet blauw, maar donkergroen of loodkleurig. Tegen dat groen of die loodkleur steekt het witte schuim bijwijlen spookachtig af. Zoover het oog kan reiken wordt die naargeestige zee doorkliefd door met draken versierde schepen. Hoewel gemaakt door gewone menschenhanden, schijnen die schepen een ziel te hebben. Sterft de man die op zulk een drakenschip het bevel voert, dit laatste houdt ook op te leven. Geen ander zou kans zien het nu redelooze gevaarte te bestieren .... Men legt het lijk des kapiteins boven op het dek, vlak bij den boeg en met het aangezicht naar boven. Daarna steekt men beide dooden in brand .... En zonder dat een zeil geheschen wordt, vaak pal tegen den wind in, ziet men het drakenschip statig henendrijven, tot de vlammenmassa zich vertoont als een vurige stip, die wegduikt achter den gezichteinder ....

In die rijk versierde steden kan men dagen lang omdolen, zonder terug te keeren tot zijn uitgangspunt. De huizen staan er vlak tegen elkaâr gebouwd, evenals de cellen van een honingraat. De gevels zijn zwaar belegd met goud en rijk aan de wonderlijkste krullen .... Doch gene trotsche gebouwen, niet één uitgezonderd, reiken met hun voet in het zoute nat, dat ze langzaam, doch zeker stuk knaagt. Sommige zijn reeds tot in den nok ge-

scheurd of hellen angstwekkend voorover. Alle zijn, helaas! gedoemd eenmaal te verzinken in die naargeestige zee....

Hoe boeiend Alma zulke beschrijvingen van het donkere noorden ook vinden mocht, zij gaven haar toch een griezelig gevoel. Veel liever hoorde zij Jaromir spreken over zijn geboortegrond.

Dat land was rijk aan hooggelegen, uiterst steile bergruggen. 's Winters was het er ijzig koud. Zelfs het mos kon het er dan niet harden. Hij die met levensgevaar durfde wagen die bergen te beklimmen, moest vaak tot zijne heupen waden door de sneeuw.

Des zomers daarentegen was het ongeloofelijk heet. Alle plantengroei werd dàn gedood door de zon. De rotsen die het meest daaraan waren blootgesteld, konden zóo gloeien, dat zelfs de meest onversaagde het niet zou beproefd hebben ze te betreden, al ware hij nog zoo dik geschoeid. Wanneer men zulk een rotswand even aanraakte met de vlakke hand, gilde men het uit van de pijn.

In gedachten lei Alma mede heur hand op zoo'n brandende rots, en die aanraking deed haar tintelen van genot.

Vroeger zou het blonde kindeke meer bekoord zijn geworden door de beschrijving of het zien van iets liefelijks. Maar sinds lichaam en ziel waren gerijpt door den hartstocht, had heur smaak zich gewijzigd. Het liefelijke moest onderdoen voor het krachtige.

Nog voor luttele weken bijvoorbeeld, wandelde zij nooit anders dan in de morgenuren, wanneer het licht zoo schalks komt omlaag klauteren, — en tegen den avond, wanneer het in lange lijnen peinzend langs den bodem glijdt en boomen, heuvelen en huizen doet verzinken in aangenaam gedroom. De middag echter met zijn loodrechte stralen had heur nooit kunnen behagen.

Thans stond juist de middag bij Alma bovenaan.

Dan ging er, vond zij nu, iets door de natuur als de forsche, schoon kalme ademhaling van een lustigen Olympusbewoner, die, den arm gekneld om een der gindsche dryaden, zich schuil hield in het dichte loof.

Die ademhaling hoorde zij in het gegons van myriaden insecten, onvermoeid ronddwarrelend om stralen schietende bloemen, of wel haastig elkaâr achtervolgend, van den bodem op den grasspriet, van den grasspriet in de trillende lucht, gedreven door den hevigen drang om uit hun overvloed van leven nieuw leven te scheppen....

Hoewel Alma met den dag haar geluk nog voelt klimmen, op de lange strook lichts vallen toch af en toe enkele donkere plekken.

Doch deze zijn vluchtig en klein als de schaduw geworpen door een voorbij snorrenden vogel.

Jaromir denkt namelijk nog steeds — hoe zou 't anders kunnen? — dat de schoone aan wier zijde hij iederen middag mag vertoeven, dezelfde is die hem het eerst verscheen nu een paar maanden geleden, verdiept in de aanschouwing der violette mollusken.

Alma is voor hem nog steeds Ilma.

— Wat zou Jaromir wel zeggen, denkt zij bijwijlen, wanneer Alma hem heur bedrog openbaarde? Zou hij haar genoeg lief hebben om dit te blijven doen? . . . .— Zij gelooft het wel . . . . maar toch . . . .

En dan glijdt er over de strook lichts wederom een dier vluchtige schaduwen.

Hoe gering en voorbijgaand ook, Jaromir zag het toch meestentijds.

Zonder de minste aanleiding kon haar blik zich vaak eensklaps onttrekken aan den zijnen. Vóor dien dag toen hij als een nog juist van pas ter hulpe snellende Eros zijn liefste mocht doen herleven, had hij die zonderlinge verlegenheid nooit bij haar opgemerkt.

Zoo waren er meer dingen die hem wel eens bevreemdden.

Hij moest vaak twee of drie maal heur naam noemen, voor zij hem hoorde. En een bijzonderheid haar in de eerste dagen hunner kennismaking medegedeeld, bleek zij, ondanks haar uitstekend geheugen, vaak glad vergeten te zijn. Wat nog vreemder was: 't kind scheen zich daarover te schamen als ware het een doodzonde.

Jaromir, even medelijdend als spraakzaam, ging dan maar weêr dadelijk aan het vertellen. Dat middel faalde nooit. Heur oogen verlieten hem dan geen enkele seconde.

Al wat hij weleer aanschouwd had op zijn gewaagde tochten, aanschouwde hij in die oogen opnieuw en veel mooier. En wanneer hij, met de ellebogen geleund op Alma's knieën — zijn gewone houding als hij aan 't verhalen was — geruimen tijd had liggen staren naar die twee stukjes zuiderhemel, begon onwillekeurig zijne verbeelding hem parten te spelen, verschalkte deze zijne herinnering. De koene bergbeklimmers in zijn vaderland waadden des winters niet meer tot hunne heupen in de sneeuw, maar tot over hun schouders, — en de drakenschepen der noordlingen zetten zich uit tot drijvende steden.

VIII.

Terwijl tegen het einde van Alma's wandelmaand de uren — elders dan thuis gesleten — voor haar steeds sneller omvlogen, duurden zij Ilma steeds langer. En als ware het eindelooze tijdvak van morgen tot avond nog niet lang genoeg geweest, de nacht voegde er meestal een eindeloosheid aan toe.

Met den dag werd haar gezichtje smaller en haar oog treuriger. In alle opzichten waren de rollen dus omgekeerd.

Alma hoopte en dacht slechts te doen te hebben met een ongesteldheid van voorbijgaanden aard. Doch ten slotte begon zij zich ongerust te maken.

Eens op 'n nacht dat Ilma even is ingesluimerd, terwijl Alma toevallig wakker ligt, hoort deze haar zuster zachtkens spreken en snikken. Zich over heur heenbuigend meent zij onder meer woorden, doch die ze niet verstaan kon, den naam Jaromir op te vangen . . . . Zij buigt zich nog dieper om beter te kunnen hooren . . . .

Vijf minuten later wist zij alles.

Daags daarna ging Jaromir weêr scheep.

Zijn treurige verbazing en zijn wanhoop bij het hooren van Alma's biecht,

het afscheid en de tranen, — gij kunt u al die ellende best voorstellen. Het lust mij niet die te beschrijven.

IX.

Barbarina had de taak der huishouding maar weêr geheel op zich genomen. Een der kinderen was sinds geruimen tijd ziek en bedlegerig. Het andere kon door de kranke niet gemist worden.

Die krankte was, helaas! nog veel erger dan Barbarina vermoedde. Van beterschap kon geen sprake meer zijn.

Ilma, de oppasseres, was troosteloos. Alma voelde zich tot haar eigen bevreemding veeleer blijmoedig, en die blijmoedigheid klom, naarmate heur krachten slonken....

Een paar dagen voor het verscheiden vroeg zij Ilma, die geen minuut week van heur legerstede, heel dicht bij haar te komen.

— Gij hebt een nieuws dat ge mij tracht te verbergen, fluisterde zij. En toen onze oppasseres het bleeke maagdeke verwonderd aankeek, — daar Ilma oogenblikkelijk begreep op welk nieuws heur zuster doelde, schoon niet vattende hoe deze dit te weten kwam —, vertelde de zieke haar dat Jaromir, na drie maanden zwervens, dien morgen de verzoeking niet hadden kunnen weerstaan, trots de hem afgesmeekte belofte, zijn schip even vast te leggen op de hem welbekende ankerplaats benoorden den inham. Hij brandde van verlangen eenig naricht te bekomen omtrent haar en Ilma. Hij was gaan zitten aan de beek; had gewacht tot hij Barbarina zag.... En deze had hem medegedeeld hoe de zaken stonden.

— Doch wie heeft je dat alles verteld? vroeg Ilma nog meer verwonderd.. — Kom, ga nu slapen, liet zij er dadelijk op volgen, ziende dat Alma geheel uitgeput was. Je moet zoo min mogelijk spreken, zoo min mogelijk denken. Het denken en spreken vermoeit je.

— Wie me dat heeft verteld? zei Alma met een zwak lachje. Niemand... Juist daarom ben ik zoo welgemoed. Het is mij een bewijs dat er tusschen ons niets verbroken is.... al vreesden we dit.

Eenige oogenblikken later moest Ilma weder dicht bij haar komen, nog dichter dan straks.

— Hoe wonderlijk, sprak de kranke. Nog nooit heb ik zoo nauwkeurig alles geweten wat gij weet, gevoeld wat gij gevoelt. En met iedere seconde wordt dat vermogen nog sterker. Zelfs in onze vroegste jeugd was die gave lang niet zoo volkomen....

Tegen den avond richtte Alma zich eensklaps op.

— Zie, Ilma, nu is mij alles duidelijk, klonk het schier onhoorbaar. Ook waarom mijn welgemoedheid niet vermengd wordt met de minste droefenis... Nog eenige minuten en ons leven zal zich hebben vereenigd in háar die onze moeder Ilma noemde.... Dan zijt ge Ilma en Alma beide....

Het behoeft niet gezegd te worden dat Ilma, reeds zoo troosteloos

tijdens Alma's ziekte, nog bedroefder was toen deze haar had verlaten.

De zon ging op.... de zon ging onder; — de arme zag het niet.

Evenmin zag zij de bekommerde oogen van Jaromir, die dagelijks ronddwaalde in den boomhof en haar gadesloeg.

Toen ze hem, wellicht na een half jaar tijds, op zekeren dag gewaar werd, deed dit gezicht het treurende kind zeer ontstellen, en wilde zij snel zich verwijderen.

En zonder iets te bemerken... sloeg zij haar arm om Jaromirs hals.

Maar 't was of heur lichaam aan zijn meesteres weigerde te gehoorzamen. Want in plaats van te handelen overeenkomstig haar wil, trad zij, tot heur eigen verwondering, op Jaromir toe en noodde hem zwijgende uit binnen te treden in het Vogelhuis.

Sedert zat hij daar dagelijks.

Vroolijk waren de gesprekken heel zelden of nooit; doch af en toe vermocht hij toch op haar gelaat een glimlach te wekken.

Bij het heengaan kon de verliefde Jaromir meest niet nalaten de hem toegestoken hand lang in de zijne te houden en beteekenisvol te drukken. Maar hoe vriendelijk Ilma hem steeds groette en verzocht spoedig weder te keeren, zijn druk werd nooit beantwoord.

Doch eens op 'n avond dat onze zuideling langer was gebleven dan gewoonlijk en eerst bij het vallen van den nacht afscheid nam, zie, daar verzette het lichaam zich wederom tegen haar wil, daar zei ook heur hand haar de gehoorzaamheid brutaalweg op. En toen de vertrekkende daarna het meiske, wie 't bloed plotseling naar het hoofd joeg, dichter tot zich haalde, gevoelde zij, tot haar onnoembare blijdschap, — dat Alma inderdaad niet gestorven was, dat deze werkelijk in haar leefde....

En zonder iets te bemerken van grootvaders verbazing en Barbarina's afkeuring, sloeg zij heur arm om Jaromirs hals.

September 1889.

EENE PARIA.

Schetsje

DOOR

ALEID.

Oh, n'insultez jamais une femme, qui tombe.
VICTOR HUGO.

Een paria.

Uren lang had ze rondgeloopen, aan trotsche, veelramige heerenhuizen, aan armelijke gore winkeltjes om werk gevraagd — zij was afgewezen. De gevoellooze voeten konden 't moede, geknakte lichaam niet verder dragen; ze liet zich neervallen op een bank in 't verlaten park.

Droomerig staarde ze voor zich uit.

Aan den staalblauwen hemel trilde eene straallooze zon, een gepolijst metalen bal met hel lichtenden, bliksemenden rand. Het park was bedolven onder eene gestolten sneeuwzee, waartusschen de starre denneboomen, als met wit schuim bespatte rotsen, uitstaken. De verijselde grasranden, een heir van zilveren, geschubde slangetjes, vonkten met schelblauwen gloed, vurige vlammen stoeiden op de sneeuw, goudkorrels krielden tusschen 't dons met zóo stekenden glans, — dat ze verblind de blauwbekringde oogen sloot.

Ze wilde nadenken, overleggen, maar hare gedachten glipten weg, als vogels die aan eene hand ontsnappen; ze *kon* ze niet vasthouden — onophoudelijk tikte door haar hoofd met harden, pijnigenden, metalen tik de vraag: Wat nu? wat nu?

Weken had dit leven geduurd, weken reeds had ze, altijd met dat gedachtenmoordende bonzen in het hoofd, om werk gesmeekt, gebedeld, — ze was afgewezen.

Wat nu? wat nu?

Als in een droom herzag ze den tijd, toen ze vol moed ditzelfde park voorbijliep, — 's avonds — het verdiende geld in den zak; het was waar, dikwijls was ze zoo moe, zoo afgetobt geweest, dat ze steunend, den lamgeslaafden rug kromde, — maar ze had geld verdiend, veel geld.

En nu? wat nu?

Sedert een maand was ze afgedankt, niet omdat ze lui of ziekelijk was, dan had de fabriekspoort zich nooit voor haar geopend, maar de bestellingen bleven weg, de prijzen laag, en daarom zag de direkteur zich genoodzaakt, „(dat was het eind van zijne schetterende redevoering geweest) eenige meisjes af te schaffen, later, in de lente, enfin, hij zou zien...." Toen hij hare wanhopige oogen ontmoette, ontschroefde zich de zelfvoldane stroeve trek in zijn gezicht, — hij stopte haar een gulden in de hand.

Heesch had ze een „dank u" uitgewrongen en was gegaan.

Wat nu? wat nu?

Een stekende gedachte deed haar met een schok de oogen openen — als ze eens, zie daar, dicht bij lag het kanaal, bleek en dood onder een wurgenden ijsband; toch op eene plaats was een bijt gehakt, vuilig gele gore klompen lagen om het donkere gat opgestapeld. O, ze wist het wel, één stoot met haar lompe, ontvelde laars op 't schrompelige ijsvliesje — zij zonk weg — ze zou verdwijnen. Men had haar verteld, dat j' onder het ijs pijlsnel wegschoot, eerst later, veel later zou ze gevonden worden en Truus zou nooit weten.... Truus! wat zou die dan beginnen zonder haar? In het armhuis? neen, de waschvrouw had laatst geklaagd, dat niemand daarin kwam zonder „pretexie" van groote lui, omdat het er zoo vol was, en hoe zou ze daaraan komen?

En dan — wat was dat al lang geleden — had moeder haar op 't sterfbed niet laten beloven goed voor Truus te zorgen? Toen buurvrouw lang gezegd had, dat het gedaan was, had moeder nog eens de uitgebluschte oogen opgeslagen, en genokt: „Goed — zorgen voor 't kind, — en braaf blijven, Bet." „Ja, moeder" had ze gesnikt.

Nu, bij de herinnering, groefde een dor lachje, droever dan een traan, zich om haar mond: „Voor Truus zorgen en braaf blijven," die twéé dingen tegelijk? Hoe was dat mogelijk? Neen het brandde fel op, wat lang onzeker door heur hoofd schemerde, slechts een belofte kon ze houden. Ze aarzelde niet: „Eerst Truus, die gaat voor," trilde 't van de lillende lippen, ze *zal* niet sterven van honger!"

Nu ze een besluit genomen had, werd ze kalmer, — het tikken hield op.

Ja, als ze weer geld had, dan kon ze de huur betalen, dan werden ze morgen niet uit het kamertje gezet, dan kon ze voor zich dien warmen wollen doek uit het Gortstraatje, voor Truus een mantel en laarzen koopen, dan,.... maar, als men haar vroeg, waar dat geld vandaan kwam, wat zou ze dan zeggen? God, — als iemand eens aan Truus vertelde, *hoe* ze het verdiende? Onzin, een kind van acht jaar had geen verstand van zulke dingen. Had zijzelf dan vroeger begrepen, wat die vrouw bedoelde, toen

ze haar toeschreeuwde: „Nou hoor, jou vader is me 'n mooie, — die is er van door, hoor, — pst — en die komt nie weerom, haha!" — Moeder had haar gezegd, dat hij „dood" was, en ze had haar geloofd. Later, veel later eerst, had ze de waarheid begrepen.

En als Truus na jaren ontdekte, waarom ze opeens weer eten gekregen hadden, en als ze haar dan het huis uitjoeg, want dat *zou*, dat *moest*

« Ja, moeder » had ze gesnikt.

gebeuren, och, dan wist zij nog wel een uitwegje — ze staarde naar het zwarte gat in het heldere ijsglas.

Maar, mijn God, waarom moest het juist *die* man zijn, wiens gluiperige slangenoogen haar deden versteenen, als ze haar aangluipten, *die* man, die haar al naliep toen ze nog geld verdiende, haar gister had aangesproken, was gevolgd, tot ze de deur vóór hem dichtsmakte — waarom? Het scheen haar toe, dat als misschien een ander, — die officier, dien ze elken dag ontmoette, die haar eens had opgeholpen, toen ze uitgegleden was, als die haar gevraagd had, om ...., dat dan haar walging misschien minder groot....

Ze koelde de wangen, bij de laatste gedachten door een brandend rood overvlamd met de paarse handen — daar — daar bliksemde een zenuwschicht zigzagend door haar trekken — een schokkend snikken stootte uit heur borst — ze zag hem aankomen.

Kalmpjes naderde hij, een café-chantant deun fluitend, zijn loerende oogen op haar gericht. Zij wilde opspringen, ijzeren handen trokken haar neer, schreeuwen, onverstaanbare klanken als van een stomme schokte ze uit. Bedaard ging hij naast haar zitten, de arm steunend op de bankleuning. Ze voelde de bedwelmende warmte van zijn bontjas, ze.... Groote God was dan geen ontkomen mogelijk?

Iets flonkerends in zijn fijngeschoeide hand, enz.

Een oogenblik dacht ze er aan, hem hun ellende te biechten, hem te smeeken om brood, te zweren, dat ze haar leven lang voor hem zou werken.... één oogwenk staarde ze in zijne groenglazen oogen, — toen wist ze dat *hier* geen genade zou worden geschonken.

Iets flonkerends in zijn fijngeschoeide hand trok haar blik omlaag — een

goudstuk — het bliksemde met helschen gloed, 't spoog bloedvonken uit.... Toen stond ze langzaam op met gebogen hoofd, en heesch krijschte haar stem: Geef hier dat geld, — ik zal je volgen, — maar geef hier, geef hier!

WOELWATERTJE.

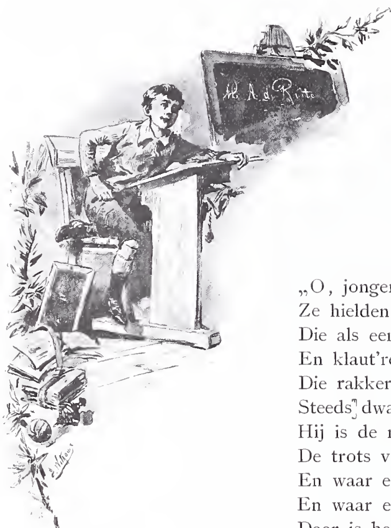
DOOR

JOH. H. BEEN.

I.

Ik zag een jongen zitten,
Een jongen op de school,
Zijn ooren wijd van 't hoofd af,
Het donker oog vol jool,
Brutalen wipneus, koonen
Wel minder rood dan bruin,
Zijn blauwen kiel half open,
Het slappe kraagje schuin;
Ondeugend als de weerga,
Gestraft — een lastig heer,
Maar bij een vriend'lijk woordje
Soms wonder zacht en teer;
Een jongen om te stelen,
Vol leven en vol lust,
Vol kuren en vol streken,
Geen oogenblik in rust.

Ik zag dien jongen zitten,
O wonder, als een muis!
Den mond een weinig open,
Zijn ruwe handen thuis;
Zijn oog — het stal de woorden
Van meesters lippen af:
„Wel jongens, wil-je g'looven,
Michiel kreeg zware straf;
Maar toen zijn vader inzag,

Dat nooit, neen nooit, Michiel
Een flinke kwant zou worden
Bij dat verwenschte wiel,
Dat in de zoute baren
Zijn hart nu eenmaal lag,
Toen zei hij op een morgen:
Welaan, Michiel, het mag!

„O, jongens, de matrozen
Ze hielden van den klant,
Die als een kat kon klimmen
En klaut'ren in het want.
Die rakker, die kwajongen,
Steeds dwalend langs het strand,
Hij is de roem geworden,
De trots van 't Vaderland.
En waar een schip moog zwalken,
En waar een golf zich krult,
Daar is het groene water
Nog van zijn naam vervuld!"

Wat zit hij stil te luist'ren,
Woelwatertje, mijn vrind;
Wat peinst dat jonge hoofdje,
Wat droomt, wat droomt dat kind?
Het duurt, nadat de meester
(Zelf wat ontroerd!) reeds zwijgt,
Het duurt een aardig poosjen

Eer hij den lust herkrijgt
Om weer als straks te draaien,
Die rustelooze guit!

Toen dacht ik: Nu, die jongen,
Die gaat het zeegat uit!

II.

Ik zag een knaap in werkpak.
Het leek een houten Klaas;
Ik hoorde harde woorden
Hem krijgen van zijn baas,
Die werkte met zijn knechten
Aan onze vestingbrug.

Ik zag van 't luie knechtje
Niets anders dan den rug
Hij liet den baas maar razen,
En verfde kalm en dood
Maar boven alles — langzaam,
Een ijz'ren leuning rood.

Hij moest eens even kijken
Wie daar voorbij hem ging;
Ik zag twee bruine kijkers . . .
Daar voer een siddering
Mij door de leden; was dat
Die jongen niet, die guit,
Hij, dien ik dacht als shipsboy
Van de een of and're schuit?

Waar was de ziel in de oogen,
Waar was mijn flinke knaap?
Die jongen? . . . Hoe . . . die suffer,
Dat wezen, half in slaap?
Hij . . . eens mijn kleine zeeman,
De Ruijter in een kiel,
Den zang der zee in de ooren,
Een zeeman in zijn ziel? . . .

Toen heb ik met ontroering
En . . . wrokkend aangehoord,
Hoe hier een laffe moeder
Haar jongen had . . . vermoord!

Brielle, Juni 1891.

OOM KAREL.

DOOR

Mej. J. E. WINKLER PRINS.

Nu ik volwassen ben en boven de twintig, nu ik geleerd heb rond te kijken en op te merken in mijne omgeving en, als de gelegenheid zich voordoet, daarbuiten in grooteren kring, nu weet ik, dat mijne beste ouders veel met ons hebben te stellen gehad.

We waren met ons negenen en van dat getalletje was ik den langsten tijd van mijn jeugd de middelste; we verschilden prompt twee jaar; wist men den leeftijd van één, dan wist men dien van al de anderen, indien men slechts de volgorde der namen kende.

Voor mij was dat middenschap — om er een mooi woord voor te maken — uiterst prettig en gemakkelijk; mochten de oudsten wat langer opblijven wegens een huiselijk feestje, een verjaardag of iets dergelijks, dan behoorde ik tot de oudsten; was er door vader of moeder, als ze thuiskwamen van een uitstapje, iets heerlijk eetbaars meegebracht voor de jongsten, dan behoorde ik tot de jongsten, en daar ik — het zij met behoorlijke bescheidenheid ter loops aangemerkt — nog al een aardig kind scheen te zijn, ging dit zonder tegenspartelen of -pruttelen van den kant der oudsten of jongsten.

De liefste figuur uit dien tijd was voor mij en is steeds voor mij gebleven oom Karel, Mama's tweelingbroer en vriend harer jeugd; zijn komst was voor ons het sein tot allerlei spelen, dwaasheden en ongerechtigheden; van de jongens scheen hij een oudere broer, van ons meisjes de vriend, de cavalier, de beschermer tegen de ruwheden van onze mannelijke speelmakkers; werden we door de waarde broeders gedurende zijne afwezigheid te veel geplaagd, zoodat het zusterlijk geduld uitgeput raakte, dan was ons gewoon verdedigingsmiddel het refrein:

— Als ge niet ophoudt, zal ik 't aan oom Karel zeggen! — en — wonder der wonderen — dikwijls hielp het in weerwil van het misbruik, dat ervan werd gemaakt, en nog grooter wonder, hij, oom, de boeman, was daardoor bij de jongens niet minder gezien en geliefd.

Hoe duidelijk staat me nog voor den geest een zekere morgen, waarop ik in mijn jong hartje voor 't eerst voor hem voelde opwellen een onopdroogbare bron van liefde en dankbaarheid.

Ik was waarschijnlijk ongevèer vijf jaar; ik had met oom gestoeid en gespeeld tot ik niet meer kon; oom was op een leunstoel in de huiskamer gaan zitten, ik ging naar de eetkamer om water te drinken uit een kan, die op een klein tafeltje vóór den spiegel tusschen twee ramen stond.

Oom was op een leunstoel in de huiskamer gaan zitten.

Waarschijnlijk was de Evanatuur — ook door de aanwezigheid van oom Karel — op dat oogenblik reeds bij me ontwaakt, want, toen ik de kan weer neerzette, kon ik niet nalaten tevens in den spiegel te kijken en terwijl ik met mijn ééne handje een weerspannige lok achter 't oor trachtte te strijken, ging eensklaps 't tafeltje kantelen en vielen kan, glazen en blad rinkinkelend in stukken op den vloer. Nog stond ik met wezenloozen blik de aangerichte verwoesting te bekijken, toen ik moeder een deur hoorde openen, den gang doorgaan en zag verschijnen in de opening van mijn kamerdeur.

Een diep verontwaardigde blik treft me; ze wilde me op de een of andere wijze gaan bestraffen, doch, daar ontwaakt in mij het instinct der zelfverdediging en onder den uitroep:

— O, oom, oom! — vlieg ik de kamer uit, den gang door, de huiskamer in en klauter één, twee, drie op zijn knie, waar ik mijn hoofd tegen zijn borst tracht te verbergen.

Oom heeft geen verklaringen noodig; hij weet, ik zoek bij hem bescherming en die zal ik vinden, al is mijn misdrijf nog zoo groot; zijn jas wordt losgemaakt en daaronder de schuldige zoo goed mogelijk weggestopt.

Daar komt mama binnen; ik zie niets, ik hoor slechts haren tred en hare nog altijd eenigszins booze stem, die zegt:

— Oom, laat dat ondeugende kind aan mij over; ze heeft straf verdiend. —

— Ze kon 't niet helpen, Betje, ze deed 't niet opzettelijk, dat weet ik zeker, — zegt oom, die 't gebeurde reeds raadde, op sussenden toon, — ze zal voortaan voorzichtiger zijn, vergeef 't haar maar! —

— Neen, dat gaat zoo maar niet; ik zou door de wildheid van die kinderen al gauw geen heel ding meer in huis hebben; ze moet hare zondagstuivers maar zoolang bewaren, tot ze genoeg bij elkaar heeft om een nieuw waterstel te koopen; daardoor zal ze leeren in 't vervolg voorzichtiger te zijn. —

— Dat gaat niet, Betje, dat gaat niet! Ze zou langer dan een jaar moeten

sparen; maar ik weet raad; zij zou, als ze de volgende maand jarig is, van mij iets moois en duurs hebben gekregen; in plaats daarvan geef ik haar nu iets goedkoopers en gaat ze van middag met mij in een kristalwinkel hier dicht bij een waterkan met glazen koopen; is dat goed? —

— In vrede's naam, — zegt moeder; — eigenlijk komt zij er veel te gemakkelijk af; ge bederft haar, Karel! —

— Geen nood, — zegt oom, en drukt me met den arm, die om me heen is geslagen, vaster tegen zich aan; — ik weet zeker, dat ze tot een lief meisje zal opgroeien en dat ge later nog veel dienst van haar zult hebben. —

Moeder ging heen; ik waagde het op te kijken uit mijn schuilhoek en toen ik me goed en wel had overtuigd, dat ik alleen was met mijn oompje, sloeg ik, overvloeiende van dankbaarheid, mijne armen om zijn hals en kuste en kuste hem, tot hij zich met zacht geweld losmaakte en zei:

— Kindje, laat het zóó goed zijn! —

En later, toen ik de Backfischjaren was ingetreden en me meer dan eens gekrenkt en teruggezet waande, omdat men mij niet voor vol wilde erkennen, terwijl ik toch bepaald de kinderschoenen meende ontwassen te zijn, wie was in de uren van moedeloosheid en prikkelbaarheid mijn trooster en vriend?! Niemand anders dan oom Karel!

Hoe goed verstond hij de kunst, om me ter neer te zetten, om me te doen gevoelen, dat ik zooveel redenen had tot blijdschap en dankbaarheid, als hij zijn ernstigen blik op me richtte en met zijn gevoelvolle, tot 't gemoed sprekende stem tot me zei:

— Meisje, meisje, hebt ge wel goed over alles nagedacht? Is alles wel inderdaad zóó, als ge 't je nu voorstelt? Kon je vader er geen andere, geldige redenen voor hebben om je je verzoek af te slaan? Indien het eens zóó ware: .... En dan zag hij alles van een geheel ander standpunt, wist mij daarop te plaatsen en haalde me zonder moeite over tot de tegengestelde gevoelens en overtuigingen.

* * *

Oom was niet getrouwd; hij woonde niet ver van ons af in een klein, net huisje; tante Door, slechts tante in naam, bestuurde zijne kleine, kalme huishouding.

Ik vond, dat oom zóó goed paste in zijne omgeving, dat het denkbeeld, waarom ook hij niet was getrouwd en werd omringd door eigen klein volkje, eerst betrekkelijk laat bij me opkwam, doch toen ook plotseling, met groote verwondering.

't Was op zekeren najaarsavond. Den vorigen dag had ik een danspartijtje bijgewoond; ik was eene der jongsten; mijn balkleedje was niet nieuw en niet naar mijn zin, doch moeder had gezegd:

— Gij gaat daarmee of gij gaat niet, — en zóó was mij niets overgebleven dan me contre coeur te voegen in mijn lot.

Ik had er groote verwachtingen van, doch — zooals 't dan meestal gaat — ze werden bitter teleurgesteld. Als jongste en — ik begon het met smart te begrijpen, want oom Karel had zijn lieveling bijna op een dwaalspoor gebracht — als er uiterst gewoon, eer leelijk dan knap uitziende, danste ik slechts enkele malen; ik was met mezelve verlegen; oudere spraken soms met me op goedhartigen, neerbuigenden toon; ik antwoordde stroef, ik had lust ze den rug toe te keeren en weg te loopen, doch ik begreep, dat ik daardoor alles nog erger zou maken en bleef met verkropte bitterheid; daar vernam ik, hoe mijne oudere zuster Frans van der Vecht op me afzond; ik hoorde haar zeggen:

— Toe, vraag mijn zusje maar eens in plaats van met mij te dansen; ze zit daar zoo alleen en amuseert zich zoo slecht; 't arme kind, ze stelde er zich zooveel van voor! —

Ik was woedend; toen Frans kwam, bedankte ik hem door een statig, afwijzend hoofdknikje en zei, dat ik geen trek had om te dansen.

Hij schikte zich nog al goed in mijn afwijzing en ging van mij regelrecht af op een in vollen bloei prijkende schoone, met wie hij weldra danste en praatte zoo vlug en vroolijk als had hij van 't bestaan van muurbloemen geen flauw begrip, — hij kon het trouwens ook, hij had zich immers gekweten van zijn lastigen plicht, — of liever, als wilde hij aan eene, een onverstandig, beklagenswaardig Backfischchen, toonen, dat er nog wel andere waren, die van hem waren gediend of als wilde hij zeggen:

— Zie, zoo diep krenkt me je weigering, dat ik haar reeds lang heb vergeten. —

Met de wanhoop in 't hart ging ik dien avond naar huis. Toen me den volgenden dag werd gevraagd of ik me goed had geamuseerd, zei ik:

— Dank je, nog al goed! —

Wat hielp het of ik de geheele wereld deelgenoote maakte van mijne teleurstelling?!

Oom Karel echter liet zich niet blinddoeken.

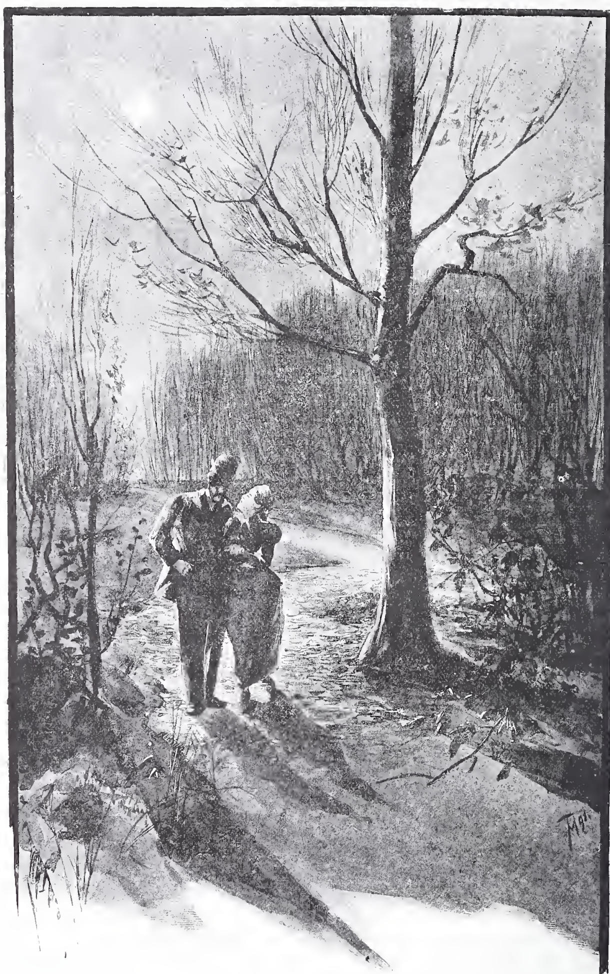
Hij zag me aan en zei:

— Betti, — ik was naar mijne moeder genoemd, — kan ik je wel gelooven? Ik ben bang, dat ge geen waarheid spreekt! —

Tranen, lang bedwongen, welden op in mijn oogen; ik kon ze niet terughouden en liet ze den vrijen loop, al zorgde ik, dat niemand dan oom Karel ze zag.

Hij nam mijn hand, trok die door zijn arm en ging met mij den tuin in.

't Was daar heerlijk; vóór we hem zwijgend twee keer hadden doorgewandeld, was ik kalm geworden; de omgeving werkte mee; 't was een prachtige, heldere najaarsavond; de paden waren bezaaid met afgevallen bladeren, waardoor we ons als op een zacht tapijt schenen te bewegen; allerlei geuren stegen op; spookachtige boom- en heestervormen werden bestraald door 't zachte licht van maan en sterren; alles ademde vrede en rust.

't Was een prachtige, heldere najaarsavond.

Inniger omklemde ik ooms arm en vertelde van al mijn smart en boosheid. Hij zei weinig, slechts nu en dan een enkel woord, en toch was 't mij of eensklaps een drukkende last werd van me genomen, of me aan ooms arm geen kwaad kon naderen, of ik nu veilig en zeker was voor teleurstelling en verdriet.

En toen ik gevoelde, dat hij mijn arm vaster tegen zich aandrukte, als wilde hij me daardoor zijn meegevoel toonen, toen kwam plotseling het denkbeeld bij me op:

— Waarom heeft hij niet met een andere, oudere dan ik, zóó in den tuin gewandeld; waarom woont hij met de goede, doch saaie tante Door en heeft hij geen vrouwtje zijne woning binnengeleid! —

Als steeds jegens oom Karel, sprak ik mijn gedachte uit en zei:

— Oom, waarom is u niet getrouwd? —

Door zijn arm, waarop de mijne rustte, voer een schok; hij zweeg een poos en zei toen:

— Daar was een tijd, waarin ik me mijn toekomst anders voorstelde dan ze is geworden; een tijd, waarin ook ik mijn droomen en idealen had van huiselijk geluk; toen echter is er een nachtvorst gekomen en alle teere bloesems zijn bevroren, zwart geworden en verloren gegaan; doch, kind, ge zijt nog te jong om het te kunnen begrijpen en 't is niet vroolijk ook; laten we over iets anders spreken. —

— Och, oompje, toe, vertel 't me maar; ik ben vijftien en al veel wijzer dan u denkt; de avond is zoo mooi en de gelegenheid zoo goed en uw lieveling mag toch wel alles van u weten?! —

En zoo hoorde ik zijn korte, eenvoudige geschiedenis, roerend, juist daardoor.

De beste vriendin van mijne moeder was ook zijne speelgenoote, later gewoonlijk zijn dame op bals en op het ijs; ze gingen met elkaar om op een recht vertrouwelijken, prettigen voet; hij was haar vriend, haar raadsman, als zich daartoe de gelegenheid aanbood; zij hielp hem met kleinigheden, waartoe de zusters dikwijls geen geduld hadden of tijd meenden te hebben; zóó hadden zij elkaar jaren gekend en waren beiden reeds de twintig ingetreden.

Op zekeren avond, toen ze toevallig samen waren achtergebleven op een buitenpartijtje, zei ze:

— Karel, ik moet je raadplegen in een gewichtige aangelegenheid! —

— Dat is: — antwoordde oom.

— Ik ben ten huwelijk gevraagd door Frederik Jansen; zal ik hem aannemen of niet? —

— 't Was me, — zei oom, — of ik door den grond zonk van verwondering en smart; Jansen was mijn vriend; ik wist echter niet, dat hij van plan was Anna te vragen of zelfs, dat hij van haar hield; ook mij was mijn liefde te heilig om er over te spreken; hij was dus evenmin bekend met mijne gevoelens ten haren opzichte; dit alles was echter nog niets; dat

echter Anna *mij* kon raadplegen over dat voorstel, dat ze het in bedenking nam, dat ze niet dadelijk: — neen, duizend keer neen! — had geroepen bij 't eerste woord, dat daarover tot haar werd gesproken, dat was het, wat 't mij bijna van onduldbare pijn deed uitgillen, wat mij stom en stroef maakte en eindelijk deed zeggen:

— Ik kan in zoo iets geen raad geven; je eigen hart moet beslissen. —

Eenige dagen later werd haar engagement publiek; we waren nu stijf en gedwongen jegens elkaar; ik kon niet anders zijn.

Later, toen ik kalm over alles nadacht, en nog later, toen ik het raadselachtige van menig vrouwenhart allengs beter leerde oplossen, begreep ik, dat Anna me waarschijnlijk had willen polsen omtrent de gevoelens, die ik voor haar koesterde; ik begon te begrijpen, dat het voor een meisje in sommige omstandigheden lastig kan zijn steeds met vasten tred den goeden weg te gaan wegens de onzekerheid, waarin zij verkeert ten opzichte van onze voornemens en plannen.

Ze ging er weldra slecht uitzien en al weet ik 't niet zeker, ik geloof toch, dat al hare verwachtingen en behoeften niet bevredigd zijn door haar huwelijk. Ze werd een zwak en sukkelend vrouwtje, dat de opgewektheid en vroolijkheid miste, die haar vroeger onweerstaanbaar maakten; ze stierf een jaar of zes na haar trouwen.

In de laatste jaren vóór haren dood kwam ik weer drukker dan vroeger bij Jansen aan huis; alles lag reeds zoo lang achter ons, ik was zoo kalm geworden en had me zoo goed leeren schikken in 't onveranderlijke, dat ik me met een gerust gemoed het treurige genoegen kon geven weer als vriend met haar om te gaan.

Dat is mijn roman, lieve Betti! Ge ziet, hij is niet vroolijk. —

Als eenig antwoord sloeg ik mijn armen om zijn hals, boog zijn hoofd naar me toe en kuste hem niet minder innig en hartstochtelijk dan jaren geleden, toen hij me had verborgen onder zijn jas.

En nu, nu oom Karel ook al van deze aarde is heengegaan, nu ik heb geleerd mijne hartstochtelijkheid te beteugelen, nu verheug ik er mij nog gedurig over, dat ik toen op zoo'n onmiskenbare wijze, in de eerste opwelling van meegevoel en sympathie heb getoond, dat, al was er vroeger iemand geweest, die zijn liefde niet had begrepen of op prijs had weten te stellen, er op dat oogenblik iemand naast hem liep, die hem liefhad, innig en warm.

Steeds zijn oom en ik de beste vrienden gebleven; 't was mijn ideaal om later, als ik volwassen zou zijn en de school had afgeloopen, in zijne woning voor huishoudster te spelen; ook oom verheugde zich op dien tijd; we maakten duizenderlei plannen en bouwden hemelhooge luchtkasteelen, doch daar kwam het onveranderlijke, onverbiddelijke lot tusschenbeide, dat zich door niets en niemand laat vermurwen of verweeken.

Kort na mijn achttienden verjaardag, toen eindelijk de vervulling naderde der lang gekoesterde wenschen, toen we — oom en ik — met moeite door 't aanwenden van al onze welsprekendheid de toestemming mijner ouders

hadden gekregen tot mijne verhuizing, toen werd aan alles een einde gemaakt door den somberen dood.

Laat ons verdwenen geluk herdenken.

Nu zijn sedert jaren verloopen, doch alles, wat oom Karel aangaat, is nog steeds voor mij heilig.

In uren van moedeloosheid, zooals aanbreken voor iederen denkenden en voelenden sterveling, is hij mijn toevlucht en nooit klop ik te vergeefs aan de poort der herinnering.

Nog altijd zijn in mijn geheugen woorden, door hem gesproken, voorbeelden, door hem aangehaald, die voor de tegenwoordige omstandigheden schijnen geuit en bedacht.

Gezegende doode, die, schoon gestorven, voortleeft en blijft voortleven met ons, die u liefhadden, die steeds op nieuw een weldadige uitwerking op ons uitoefent, gij hebt niet tevergeefs geleefd, al stonden geen treurende kinderen aan uw sterfbed.

Soms leert de droevige ervaring, dat niemand, al scheen hij nog zoo noodig voor ons geluk, onmisbaar is, dat maar al te vaak een ledig plekje in ons huis en in ons hart even snel wordt ingenomen, als de atmosfeer zich verspreidt in eene luchtledige ruimte.

Gelukkig echter zijn er menschenlevens, die eene herinnering nalaten even verfrisschend als een koele noordenwind op een snikheeten zomerdag.

In donkere, haast niet door te komen uren, als we twijfelen aan de levende, ons omringende omgeving, is die herinnering het lichtende punt, dat ons een uitweg doet vinden uit het grootste doolhof.

Snel te kunnen vergeten moge een eigenschap zijn, die den bezitter menig droevig uur bespaart, toch kenschetst zij in mijne oogen den egoïst, den oppervlakkige en kleinzeerige.

't Is een erbarmelijk bestaan, waar gemoedsrust synoniem is met onverschilligheid.

Laat ons verdwenen geluk herdenken!

De droevig-zoete stemming, die daardoor ontstaat, zal ons het tegenwoordige leven met zachteren, kalmeren blik doen beschouwen.

HET LIED VAN DEN NACHTEGAAL.

DOOR

A. SMIT.

In gindsche boomen slaat de Nach-
[tegaal,
Als de avondstond hun kruin in
[scheem'ring hult;
Daar klinkt het luide in aller schep-
[s'len taal,
Wat aller scheps'len hart met vreugd
[vervult.

Ik hoorde 't in de stilte van den
[nacht,
Toen alles sliep of luisterde in het
[woud —
Dat heerlijk lentelied, vol vuur en
[kracht,
Nu smeltend teeder, dan weer
[plechtig stout.

En 't was me alsof de jubel van zijn lied
Tot klare woorden werd voor 't luist'rend oor,
Als klonk er uit herinn'rings rijk gebied
Een zang van jeugd en liefde tot mij door.

„Geniet, geniet van 't lenteschoon der aard:
„De tijd van geur en kleur en klank duurt kort;
„Al 's levens schoon gelijkt het schoon der gaard,
„Dat heden groeit en bloeit en morgen dort.

„Geniet, geniet van 's levens lentetijd,
„Als alles in en om u juicht en lacht:
„De droom der jeugd van liefdes zaligheid —
„Hij gaat voorbij als voorjaars bloemenpracht.

„O, de aarde is schoon en 't lieve leven zoet,
„Voor wie zich baadt in 't morgenrood der vreugd,
„Bij wie de liefde ontwaakt in 't jong gemoed,
„Voor wie in 't licht van 't heden zich verheugt.

„Geniet, geniet van 's aardrijks lenteschoon,
„Van liefdes lente en jonkheids korten duur,
„Van geur en kleur, van vreugde in bloei en toon,
„Die tot u komt in 't feestkleed der Natuur. —

Zoo spreekt de dichter van het groene woud,
Die ginder in de hooge wilgen zingt
En d' avondwind zijn heerlijk lied vertrouwt,
Dat diep het zachte menschenhart doordringt.

HOE KAN MEN TUBERCULOSE VOORKOMEN?

DOOR

J. W. DEKNATEL.

Nooit heeft een nieuw geneesmiddel of een ontdekking op geneeskundig gebied zulk een enthousiasme teweeggebracht, zoowel bij artsen als bij leeken, als het tuberculine, Koch's middel tegen tuberculose. En geen wonder! Gold het niet een middel door den grootsten bacterioloog van onzen tijd na zorgvuldige studie aangewend tegen de meest gevreesde en verbreide ziekte? Gaf niet de ontdekker van de tubercelbacil zelf ons het middel in handen zijn eigen geesteskind, waartegen reeds zooveel vruchteloos beproefd was, nu met goed gevolg te kunnen bestrijden. Zijn naam alleen, verbonden als hij is aan de ontdekking van cholera- en tubercelbacil, en aan bijna alle moderne methoden van bacteriëncultuur, gaf aan het middel een cachet van degelijkheid en beproefdheid, waaraan zelfs het geheimzinnige waas, waarin de voorzichtige geleerde de bereiding van zijn lymphe hulde, weinig afbreuk deed. De opgewondenheid, die zich vooral bij de Duitschers met hun sterk ontwikkeld nationaliteitsgevoel openbaarde, maar die zich ook spoedig aan de geheele beschaafde wereld mededeelde, duurde echter niet lang. Ernstige stemmen verhieven zich, die tegen te hoog gespannen verwachtingen waarschuwden. Het onderzoek van tijdens de behandeling gestorven lijders bracht aan het licht, dat men met het nieuwe middel niet altijd verbetering, maar zeer dikwijls het tegendeel daarvan verkrijgt, en reeds na weinige weken kon men de overtuiging zien veld winnen, dat men in de tuberculine zonder twijfel een hoogst belangrijke en interessante stof mocht begroeten, maar dat daarmede een afdoend geneesmiddel tegen de gewone vormen van longtering allerminst gegeven was. Welk een teleurstelling voor de arme lijders, die met hun eigenaardig optimisme steeds van spoedig herstel droomen, maar nu zeer zeker alle reden hadden vol vertrouwen de toekomst tegemoet te gaan. Welk een gevoelige les ook voor hen, die aan de geheele beweging, door een Fransch geleerde op geestige wijze met het Boulangisme vergeleken, werkzaam en leidend hebben deelgenomen. Alle factoren, die het leven in onze ten einde spoedende eeuw beheerschen, hebben hun rol hierin gespeeld; zoowel de zenuwachtige gejaagdheid, waaraan zich helaas ook de moderne geleerde in het rust en kalmte eischend laboratorium niet onttrekken kan, als de zucht naar reclame en publiciteit, de versnelde middelen van gemeenschap en de scherpe strijd om het bestaan.

Staan wij nu evenals vroeger machteloos tegenover die ziekte, die meer slachtoffers maakt dan pokken, mazelen, roodvonk, diphtheritis en croup,

typhus met zelfmoorden en ongelukken te zamen? Is niets dan in staat aan de uitbreiding ervan paal en perk te stellen? Gelukkig kunnen wij nu een bevredigend antwoord op die vragen geven.

Slechts korten tijd heeft het middel van Koch de vraag op den achtergrond geschoven: Hoe kunnen wij de tering voorkomen? Met de volle beteekenis, die haar toekomt, treedt nu die zijde van het vraagstuk weer voor het licht. Allerwege wordt de aandacht van overheid en publiek op het groote belang ervan gevestigd. Onder den verschen indruk van de slechte resultaten van Koch's inspuitingen mag men inderdaad de hoop koesteren, dat nu die maatregelen zullen worden genomen, waarvan wij met zekerheid een vermindering van de uitbreiding der ziekte kunnen verwachten.

Daartoe moet echter meer algemeen kennis omtrent deze zaken verspreid worden dan nu het geval is, opdat niet alleen zij, die geroepen zijn voor de volksgezondheid te waken, maar opdat ieder zoowel voor zichzelven als voor anderen er toe kunne bijdragen om het groote doel te bereiken.

Vooraf een kort historisch overzicht. Het heeft in den loop der tijden niet ontbroken aan allerlei theoriën omtrent het ontstaan der tering en al deze meeningen leven voort bij het volk, en zullen nog lang bij overlevering van ouders op kinderen overgaan. Wij zullen deze echter buiten bespreking laten en eenvoudigheidshalve beginnen met hem, die den grondslag heeft gelegd voor onze tegenwoordige kennis. In 1865 gelukte het aan Villemin, een Fransch geleerde, bij gezonde dieren door enting met stoffen afkomstig van een lijder aan tuberculose, kunstmatig dezelfde ziekte te veroorzaken. Hij bewees daarmede, dat wij de tuberculose moeten rangschikken onder de infectieziekten, daar zij op andere dieren, resp. menschen kan worden overgebracht.

De directe oorzaak van de ziekte was hiermede nog niet gevonden, en hoewel men vrij zeker was, dat hier een microorganismus, een bacterie, in het spel zou zijn en hiernaar ook ijverig door verschillende onderzoekers werd gezocht, duurde het toch nog zeven jaar, voordat de ware schuldige ontdekt was. Den 24sten Maart 1882 deelde Robert Koch in een vergadering van de „Physiologische Geselschaft" te Berlijn mede, dat hij de oorzaak der tuberculose had gevonden en deze in den vorm van een bacil, sedert tubercelbacil genoemd, aan de aanwezigen kon demonstreeren. Welk een sensatie dit bericht zoowel in de geneeskundige wereld als daarbuiten maakte laat zich gemakkelijk begrijpen en ligt ieder, die deze periode heeft beleefd, nog versch in het geheugen. Evenzeer is het te begrijpen, dat velen tegen de opvatting van Koch bezwaren hadden en zich tegen zijn theorie levendig verzetten. Het onderzoek, waarop zijne mededeeling rustte, was echter zoo zeldzaam helder en degelijk, dat weldra de geheele geneeskundige wereld de nieuwe leer omhelsde en daarmede een nieuw en vruchtbaar tijdvak voor de leer der tuberculose begon.

Wij willen niet verzuimen den gedachtengang van Koch hier kort uiteen te zetten. Hij bewees, dat de door hem ontdekte bacil is de oorzaak en de

eenige oorzaak van tuberculose, door ten eerste aan te toonen, dat in elk geval van tuberculose de aanwezigheid van die bacil kan worden geconstateerd, die anders nooit in het organisme wordt aangetroffen en in de tweede plaats, dat diezelfde bacil in het lichaam van een gezond dier gebracht constant de ziekte veroorzaakt. De aanwezigheid van de bacil kan gemakkelijk microscopisch geconstateerd worden, doordat het Koch gelukte een methode van kleuring met anilinekleurstoffen te vinden, waardoor in een praeparaat alleen de tubercelbacillen een zekere kleur bijvoorbeeld rood aannemen, terwijl al het overige blauw wordt. Daardoor kon hij tevens de constante afwezigheid in elk ander geval bewijzen. Maar hij leverde bovendien het directe bewijs, dat zijn bacil de eenige oorzaak der tuberculose is, door een reincultuur te maken en daarvan de infectieusiteit aan te toonen.

Dit behoeft eenige toelichting. Door een bepaalde bacterie te brengen op een voor haar geschikten voedingsbodem a. d. z. gelatine, bouillon, bloedserum en deze onder gunstige omstandigheden van temperatuur enz. te brengen, kan men een zoo snelle vermenigvuldiging verkrijgen, dat na eenige dagen een colonie ontstaat, die men met het bloote oog kan waarnemen. Heeft men daarbij de noodige voorzorgen in acht genomen, dan is het mogelijk in een gewoon reageerbuisje, gevuld met een bepaalde voedingsvloeistof, een groot aantal bacteriën van dezelfde soort te verkrijgen, terwijl geen enkel ander microorganismus zich daarnaast bevindt. Dit noemt men een reincultuur. Eerst door van een microorganismus een reincultuur te maken, kan men zijn eigenschappen nader bestudeeren.

Heeft men nu van een tubercelbacil, afkomstig van een lijder aan tuberculose, een reincultuur gemaakt en brengt men van die reincultuur een minimaal gedeelte in het lichaam van een gezond dier, dat voor tuberculose vatbaar is, dan ziet men constant tuberculose optreden en het dier binnen bepaalden tijd daaraan bezwijken. Men vindt nu in de organen van dit proefdier dezelfde bacillen terug en kan door hiervan opnieuw een reincultuur te maken de identiteit met het oorspronkelijke gif aantoonen. Het geslotene in deze bewijsvoering moest een ieder treffen.

Hiermede was een ruim veld voor onderzoekingen ontsloten. Het was nu de taak der bacteriologen de eigenschappen van de tubercelbacil tot in de minste bijzonderheden na te gaan, de wijze van verspreiding, het binnendringen in het menschelijk organismus, de omstandigheden, die haar ontwikkeling en vermenigvuldiging bevorderen en tegengaan te leeren kennen, kortom de geheele levens- en zoo mogelijk ook lijdensgeschiedenis van de tubercelbacil te vervolgen.

In de weinige jaren, die sedert de ontdekking van de tubercelbacil zijn vervlogen, is die taak op schitterende wijze volbracht. Een menigte van interessante en voor de geneeskundige hoogst belangrijke feiten zijn daardoor aan het licht gebracht; een geheele omkeer in onze opvattingen omtrent tal van ziekten is sedert tot stand gekomen. Het belangrijkste resultaat mag echter zeker wel genoemd worden het feit, dat men nu in staat is aan de

uitbreiding der noodlottige ziekte langs eenvoudigen en zekeren weg paal en perk te stellen.

In de eerste plaats vond men, dat de tubercelbacil in alle weefsels kan voorkomen en dat niet alleen de longtering, maar een groot aantal ziekteprocessen van localen aard, waarvan men wel eens den samenhang met tuberculose had vermoed, maar waarvan de ware aard toch niet bekend was, op rekening moeten gesteld worden van dezelfde tubercelbacil. Zoo bleek dit het geval te zijn met de thans zooveel besproken lupus, als ook met vele vormen van gewrichts- en beenlijden. Ook in de inwendige organen, hersenen, darmen, nieren enz. richt de tubercelbacil verwoestingen aan, maar nergens zoo veelvuldig en tevens zoo noodlottig als in de longen. Alle tuberculeuse aandoeningen zijn daarom van zoo ernstigen aard, omdat zij steeds in mindere of meerdere mate gevaar opleveren voor uitbreiding van het proces op de longen.

Waar komen nu de tubercelbacillen in de natuur voor en hoe dringen ze in het menschelijk lichaam?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moeten we twee eigenschappen der tubercelbacillen op den voorgrond plaatsen, die hare verspreiding en levensloop geheel beheerschen.

De tubercelbacil vindt nergens anders als in het lichaam van den mensch en van eenige dieren omstandigheden gunstig voor haar ontwikkeling en vermenigvuldiging. Buiten het dierlijk lichaam vermenigvuldigt de tubercelbacil zich slechts in het laboratorium van den bacterioloog, die in staat is een voedingsbodem te bereiden en dezen onder zulke gunstige omstandigheden te brengen, dat de verhoudingen in het dierlijk lichaam bijna geheel worden nagebootst.

De tweede eigenschap, die wij willen releveeren en die in zeker opzicht tegenover de zooeven genoemde staat, is het buitengewone weerstandsvermogen der tubercelbacillen. Invloeden, die andere ziekteverwekkende bacteriën met zekerheid dooden zooals langdurige uitdroging, temperaturen tot dicht bij 100° Celsius., inwerking der spijsverteringssappen, langdurige rotting e. a., hebben veel minder uitwerking op tubercelbacillen, die daaraan maandenlang weerstand bieden zonder iets van hare infectieusiteit te verliezen.

Met deze beide eigenschappen voor oogen kunnen wij nu gemakkelijk nagaan hoe de tuberculose zich verspreidt, maar tevens hoe men die verspreiding kan tegengaan. Uit de eerste eigenschap, het beslist parasitaire karakter van de tubercelbacil, volgt al dadelijk, dat de bacillen, die in de buitenwereld voorkomen uitsluitend afkomstig zijn van mensch of dier aan tuberculose lijdende. Vandaar moeten ze weer in het menschelijk lichaam dringen, zoodat tuberculose wel geen besmettelijke ziekte in den engeren zin des woords is, maar toch van mensch op mensch overgaat. Het zal nu onze taak zijn op dit alles nader in te gaan en dan rijst allereerst de vraag: Op welke wijze komen dan de tubercelbacillen uit het lichaam der lijders in de buitenwereld? Voor de practijk kan men de sputa, d. w. z. het slijm enz., dat bij het

hoesten wordt opgegeven en dat wij voortaan met dien naam zullen blijven aanduiden, als den eenigen weg beschouwen, waarlangs tubercelbacillen het lichaam van den mensch verlaten. Onderzoekt men een deeltje van dat slijm zoo groot als een speldeknop onder het microscoop, dan ziet men welk een reusachtig aantal bacillen zich daarin bevindt. In sommige gevallen zijn de kleine, slanke staafje zoo dicht opeengedrongen, dat men den indruk krijgt alsof er zich niets anders in het praeparaat bevond. Wel kunnen nog andere afscheidingsproducten van tuberculeus ontaarde deelen de bacillen in de buitenwereld brengen, maar tegenover de sputa is dit zoo zeldzaam, dat men ze voor de practijk volkomen kan verwaarloozen.

Behalve de mensch kunnen echter ook dieren aan tuberculose lijden. Voor de practijk is alleen het rundvee van belang, waarvan een groot contingent lijdende is aan paarlziekte. Terwijl velen vroeger de identiteit van tuberculose en paarlziekte betwijfelden, kan hieromtrent sedert de ontdekking van de tubercelbacil geen verschil van opinie meer bestaan. De statistische opgaven loopen nog al uiteen, doch in de meeste openbare slachthuizen vindt men bij $2^1/_2$ tot 5 pCt. van het aantal geslachte dieren tuberculose van meerdere of mindere uitgebreidheid. Voor ons doel zij het voldoende, hier op te geven, dat met de melk en het vleesch tubercelbacillen kunnen worden verspreid.

Langs twee wegen dringen nu de tubercelbacillen van de buitenwereld in het menschelijk lichaam: met de lucht, die wij inademen, en met het voedsel, dat wij gebruiken. In de lucht gaan de bacillen uitsluitend over door verdrogen en verstuiven van de materie, waarin zij zich bevinden, dus in de overgroote meerderheid der gevallen: van de sputa. Terwijl men aanvankelijk meende, dat bacteriën in het algemeen als lichte, uiterst kleine voorwerpjes, die nog wel somtijds van eigen beweging zijn voorzien, zelfstandig van de oppervlakte van vloeistoffen of vochtige materie in de omgevende lucht zouden kunnen overgaan, of dat luchtstroomingen ze van de oppervlakte zouden kunnen medevoeren, voortgezet onderzoek heeft geleerd, dat dit nimmer het geval kan zijn. Slechts door opdrogen en in stof overgaan kan de verspreiding van bacteriën en ook van tubercelbacillen door de lucht plaats vinden. Daar waar tubercelbacillen in de lucht zweven of op andere wijze aanwezig zijn, kunnen ze natuurlijk ook op voedingsmiddelen geraken en bij het gebruik daarvan in het organisme komen. De melk en in enkele gevallen het vleesch, afkomstig van paarlzieke dieren, bevat ook dikwijls tubercelbacillen. Wel is het nog een strijdvraag, hoe dikwijls de melk tubercelbacillen bevat, indien de melkwegen niet tuberculeus ontaard zijn, maar in den regel vindt men ze toch in de melk bij 50 pCt. van een zeker aantal tuberculeuse koeien. En juist bij de dieren, welke voor de melkproductie gebruikt worden, treft men paarlziekte het meest aan. Wanneer men nu bedenkt hoe de melk van vele koeien wordt vermengd en daar allicht een tuberculeus dier bij is, en dan nog de kans van besmetting op den langen weg van de koe naar den verbruiker in het oog houdt, dan zal men inzien welk een gevaar het gebruik van ongekookte melk vooral voor kinderen en zieken oplevert.

Cornet, een leerling van Koch, heeft met deze kennis voor oogen een buitengewoon belangrijk onderzoek verricht en de schuilplaatsen der tubercelbacillen ontdekt, waar in den regel de infectie moet plaats grijpen. Ieder, die wel eens gedurende eenigen tijd heeft gehoest en daarbij heeft opgegeven, weet bij ondervinding, dat men zeer geneigd is daarbij zoo te handelen, dat de sporen daarvan zoo spoedig mogelijk zijn verdwenen, in den regel door verdeelen en verdrogen. Doet een teringlijder dit buitenshuis, dan geraken daardoor wel een groot aantal bacillen in de buitenlucht, doch daar zij zich niet vermenigvuldigen en ten slotte te grond gaan, zal men van hun aanwezigheid door de oneindig groote verdunning niets kunnen bespeuren. Het zal daarom hoogst zelden gebeuren, dat men met de buitenlucht een tubercelbacil inademt. In huis en vooral in de slaapkamers van bedlegerige teringlijders daarentegen vindt men een groot aantal bacillen in de lucht en de omstandigheid, dat deze lijders in den regel hun sputum in de zakdoek opvangen, draagt hiertoe in hooge mate bij. Nergens toch vindt men gunstiger gelegenheid tot opdrogen, en wanneer de zakdoek bij de volgende hoestbui voor den dag gehaald en ontvouwd wordt, gaan de bacillen bij massa's in de omgevende lucht over. Daarin blijven zij zweven of vallen op den grond, hechten zich aan gordijnen en meubelen om bij stoffen en schuieren weer in de lucht overtegaan; ze vallen op spijzen en dranken ook voor andere personen bestemd en al vermenigvuldigen ze zich ook niet, hun weerstandsvermogen is zoo groot, dat maanden lang de plaats, waar ze eens zijn, een bron van besmetting kan blijven.

Het zou wel treurig zijn zoowel voor de lijders zelve te weten, dat zij een voortdurende bron van levensgevaar voor hunne huisgenooten moeten opleveren, als voor deze. Gelukkig behoeft dit niet noodzakelijk het geval te zijn, maar kan men op betrekkelijk gemakkelijke en zekere wijze het gevaar tot een minimum beperken. Het is toch uit een reeks van onderzoekingen met zekerheid gebleken, dat in de lucht, die de teringlijders uitademen, geen bacillen worden gevonden; alleen met het sputum worden ze verwijderd. Welnu, indien het sputum steeds wordt opgevangen in een daarvoor bestemd glas, waarin een oplossing van carbolzuur of zelfs maar gewoon water zich bevindt, is het gevaar ten eenenmale geweken. Hieruit toch kunnen nimmer bacillen in de lucht overgaan en wanneer de inhoud slechts nu en dan wordt verwijderd, behoeft men geen vrees te koesteren voortdurend in een tubercelbacillenatmospheer te verkeeren.

Het experimenteel bewijs hiervoor is door Cornet op de meest overtuigende wijze geleverd. Nergens in de omgeving van teringlijders, die dezen maatregel in acht namen, kon hij tubercelbacillen aantoonen, terwijl dit overal wel het geval was, waar op onvoorzichtige wijze met de sputa werd omgegaan. Vooral in werkelijk goed ingerichte ziekenhuizen kan men overtuigd zijn, dat gevaar voor de omgeving afwezig is.

Het zal ieder duidelijk zijn van hoe groot belang het is, dat iedereen van deze verhoudingen op de hoogte is. De pers kan niet genoeg medewerken

om de aandacht van het publiek bij voortduring hierop te vestigen. Eerst als ieder van het feit doordrongen is, dat op deze en geen andere wijze tuberculose ontstaat en voorkomen kan worden, als ieder in zijn omgeving tracht de schuilhoeken te vinden, waar het kwaad zetelt, kan men met grond verwachten, dat een belangrijke vermindering van het aantal gevallen van tuberculose in de toekomst zal worden verkregen.

Het Geneeskundig Staatstoezicht heeft een poging hiertoe gedaan, die hoezeer ook op prijs te stellen, toch te onbeduidend was, om daarvan veel heil te verwachten. In de maand Juni 1890 werd op verzoek van den Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht door verschillende bladen een stukje opgenomen, waarin aan de hand van de onderzoekingen van Cornet eenige zeer doelmatige wenken werden gegeven. In de eerste plaats werd op de uitgebreidheid van de kwaal gewezen en vermeld hoe van de 10 personen, die in Nederland overlijden, één sterft aan longtering, terwijl de sterfte ook in andere landen niet minder groot is. Omtrent de besmettelijkheid, heet het, bestaat geen twijfel meer. Zij, die de vatbaarheid voor zulk een besmetting niet bezitten, loopen vrij; doch bij hen, die vatbaar zijn en hun aantal is groot, ontwikkelt zich de ziekte. De erkenning der besmettelijkheid leidt tot voorkoming en wel op de volgende wijze:

1°. Lijders aan longtering moeten hunne sputa niet op den vloer uitspuwen en zoo min mogelijk in zakdoeken opvangen. Die sputa moeten worden opgevangen in spuwpotjes of kwispedoors, waarin eenig carbolzuur bevat is tot afwering van vliegen, die op de sputa azende, de daarin vervatte smetstof kunnen overbrengen.

2°. De zakdoeken der lijders, onverschillig of zij al dan niet aan huis en bed gebonden zijn, moeten zeer dikwijls voor schoone worden verwisseld. De gebruikte moeten worden gedaan in een pot met een oplossing van phenylzuur, waarin zij moeten blijven tot zij met heet zeepwater gewasschen en met zuiver water uitgespoeld worden.

3°. De beddelakens en kussensloopen in gebruik van teringlijders moeten dikwijls voor schoone worden verwisseld en daarna als de zakdoeken worden behandeld. Bij de minste verontreiniging van nachthemden, borstrokken enz. door sputa, moeten die kleedingstukken worden verwisseld en evenzoo worden behandeld.

4°. Het slapen in een bed met een teringlijder moet volstrekt vermeden worden. In hospitalen, weeshuizen, armhuizen enz. moeten afzonderlijke kamers voor teringlijders zijn.

5°. Daar ook het vee aan tering (paarlziekte) kan lijden en de besmetting van het vee onder sommige omstandigheden op den mensch kan worden overgebracht, is het in hooge mate raadzaam het vleesch gaar te koken of te braden en melk niet te gebruiken dan gekookt.

6°. Na overlijden of vertrek van een teringlijder moet de ziekenkamer en al wat daarin is goed worden gereinigd en de door hen gebruikte voorwerpen (bed, beddegoed, kleedingstukken) of verbrand of behoorlijk ontsmet en gereinigd worden.

Wij gevoelen zeer goed en betreuren het, dat de zoo gewenschte afzondering van teringlijders in zeer vele gevallen vooral in de bekrompen woningen van gezinnen uit den arbeidersstand niet kan worden bewerkstelligd. Maar wij gelooven ook, dat in zoodanige gevallen ernstige pogingen om zooveel mogelijk de bovenstaande raadgevingen op te volgen met de meest nauwgezette zorg voor zindelijkheid verbonden, veel kunnen bijdragen om het gevaar voor besmetting te verminderen."

Hoezeer wij ook de plaatsing van dit stukje hebben toegejuicht, zal toch niemand willen beweren, dat het één keer publiceeren in de dagbladen dezer raadgevingen veel nut zal hebben gesticht; ternauwernood zal iemand het zich nog herinneren. Zooals het daar stond, was het ook niet krachtig genoeg, omdat elke toelichting ontbrak en waar hygienische maatregelen niet worden begrepen, zullen ze ook steeds onvoldoende of op verkeerde wijze worden ten uitvoer gebracht. De overheid is inderdaad geroepen om in deze krachtdadiger in te grijpen. Wat wij zouden wenschen, is een bepaalde wet tegen de verspreiding der tuberculose.

Er is echter voorloopig al genoeg te doen. Om de ontsmetting der lijfgoederen enz. van teringlijders niet tot de vrome wenschen te doen blijven, moet in elke gemeente of kring van gemeenten een desinfectieoven worden opgericht en het gebruik daarvan gemakkelijk en goedkoop gemaakt worden. Ook met het oog op de bestrijding van alle andere besmettelijke ziekten moet dit als een dringende eisch des tijds beschouwd worden. Veel strenger toezicht op melkproductie en -verkoop, dan nu plaats vindt, moet ingevoerd worden. Maar vooral is het noodig, dat de schuilhoeken der tubercelbacillen worden opgespoord en daar vooral moeten krachtige maatregelen genomen worden. Behalve de woon- en slaapkamers der teringlijders zijn er tal van plaatsen, waar eveneens telkens en telkens sputa gedeponeerd worden, zonder dat iemand er zich om bekommert, en daardoor aanleiding geven tot het ontstaan van broeinesten van besmetting. In het algemeen zal dit het geval zijn, daar waar vele menschen voortdurend in beperkte ruimte verkeeren, als daar zijn: schoollocalen, werkplaatsen, koffiehuizen, hôtels, spoorwegcoupé's, gevangenissen, wachtkamers enz. enz. Veel kan hier gedaan worden; een veld ter ontginning, dat nog geheel braak ligt.

Op school dreigt het gevaar vooral door het intieme verkeer onder kinderen. Daardoor ontstaan de vele vormen van scrophuleuse ontstekingen, klieren, enz. Dergelijke kleine patiënten moeten van de school verwijderd of in afzonderlijke banken geplaatst worden. Ook uit dit oogpunt zou de aanstelling van bepaalde schoolartsen overweging verdienen.

In werkplaatsen enz. zal door het aanbrengen van doelmatige spuwbakken en door te wijzen op het gevaar verbetering gebracht kunnen worden. Vele beroepen zullen weer speciale maatregelen eischen. Voor koffiehuizen en plaatsen van publieke vermakelijkheden geldt hetzelfde.

Ook in de slaapkamers van hôtels, waar achtereenvolgens tal van menschen den nacht doorbrengen, waaronder ongetwijfeld nu en dan een teringlijder

zich zal bevinden, dreigt gevaar. Men pleegt voor gehuurde weelde weinig zorg te dragen! Men denke aan de hôtels in Berlijn, waar in den laatsten tijd tal van teringlijders verblijf gehouden hebben, en aan de wagon-lits, die de lijders naar het zuiden vervoeren.

Niet het minst dient de aandacht gevestigd te worden op die plaatsen, waar longlijders verlichting zoeken voor hunne kwaal, maar waar ook vele herstellenden en zwakken, aangetrokken door het zachte, gelijkmatige klimaat nieuwe krachten hopen op te doen. Hoe dikwijls zal het gebeurd zijn, dat zij een kamer bewoonden, waar juist een teringlijder gedurende maanden de geheele omgeving had besmet, en van de plaats, waar zij dachten nieuwe krachten te verzamelen, met de kiem van een onherstelbare ziekte huiswaarts keerden. Men verzuime vooral daar niet zulke verblijven behoorlijk te reinigen en te ontsmetten.

Het is bekend, dat een groot percentage van gevangenen en krankzinnigen aan tering sterven. Tot nu toe werd dit alleen geweten aan deprimeerende gemoedsinvloeden en ongunstige levensvoorwaarden. Maar in het licht der kennis, die wij thans bezitten, blijkt dit voornamelijk op gansch andere gronden te berusten. Waar toch eenmaal een lijder zijn eng verblijf heeft besmet, daar zal, dank zij het groote weerstandsvermogen der tubercelbacillen, zijn opvolger niet licht vrijloopen en op zijn beurt er toe bijdragen den treurigen toestand te bestendigen.

Ten slotte nog een kort woord over de erfelijkheid van de tering. Men heeft tot nu toe deze stelling als een axioma aangenomen en het zou bijna te driest schijnen hieraan ook maar een oogenblik te twijfelen. Intusschen mag het niet worden ontkend, dat in een zeer groot aantal gevallen, waarbij kinderen de kwaal hunner ouders vertoonden, dit te wijten was aan directe infectie in het ouderlijk huis. Want, om een uitspraak van Koch aan te halen, lang kan tuberculose bestaan zonder dat hiervan ook maar het geringste symptoom blijk geeft. Als eenmaal de noodlottige kwaal tot ontwikkeling komt, heeft het kwaad reeds jaren lang bestaan en is de plaats, waar de infectie plaats greep, met geen mogelijkheid meer aan te wijzen.

Moge ieder in zijn kring medewerken tot de verspreiding van de kennis dezer verhoudingen, en wie gelegenheid heeft zijn invloed te doen gelden, opdat maatregelen als hier zijn aangegeven worden genomen, hij sla de handen aan den arbeid. Het is een gezegende taak; de uitslag zal niet achterwege blijven.

UIT DE STUDEERCEL DER REDACTIE.

Er komt niets uit! Er verschijnen geene boeken!

't Is 'n saaie tijd voor de vrienden der letterkundige kunst!

Als er eens iets nieuws komt — dan volgt er meest eene teleurstelling — vooral in ons lieve vaderland! Want het schijnt maar al te vaak, dat er in de hersenen en harten der nieuw optredende schrijvers — met 'n paar, drie of vier uitzonderingen: Netscher, Couperus, Van Looy, Hélène Swarth — eene gevaarlijke microbe knaagt, zooals de philoxera aan den wijnstok en de „ziekte" aan de aardappelen.

Intusschen er schuilt in de klacht, dat er niets uitkomt, en dat het daarom een saaie tijd is, veel, dat geheel onwaar is. Het is een veroordeel, dat alleen nieuwe boeken onze belangstelling waard zijn. Mij dunkt, dat we het maar met de oude moesten doen! Er ontstaat hier en daar reeds eene neiging om tot vroegere populaire auteurs terug te keeren.

Schrijvers als Oltmans, Van Lennep, Cremer, Dickens, Bosboom-Toussaint verschijnen telkens weer in nieuwe kostumen — en blijven hunne plaatsen handhaven in de beschaafde gezinnen, waar men smaak heeft voor letteren. Misschien vermindert het aantal dier gezinnen, bij het schrikbewind der piano's en der concerten, bij de terreur der matches en der wedrennen, die alom in de mode zijn. Maar er blijven nog beschaafde kringen over, waar gelezen wordt — en daar mag een Charles Dickens altijd op vele Nederlandsche sympathieën rekenen. Ik schaam mij niet te bekennen, dat ik aan dien grooten weldoener mijner jeugd de heerlijkste en edelste indrukken te danken heb, en dat ik voor mijne opvoeding meer aan Charles Dickens dan aan mijn schermmeester verplicht ben.

Reeds trof het mij, dat men de auteurs der oudste Romantiek in Nederlandsche vertalingen op nieuw aan de markt brengt — zelfs Eugène Sue. Iets dergelijks, maar van veel verdere strekking, werd dezer dagen te Parijs ondernomen door de uitgevers Armand Colin & Co., die eene Bibliothèque de romans historiques in het licht zenden, bevattende onder meer: Cing-Mars van Alfred de Vigny, Chronique du regne de Charles IX van Prosper Mérimée en Salammbô van Gustave Flaubert. Gelukkig geldt het hier letterkundige kunstenaars, die men alleen nadert met den hoed in de hand — en zal deze nieuwe uitgaaf met nadruk herinneren aan de uitmuntendste kunstwerken, die in het tijdvak van 1830 tot 1865 ontstonden.

In Nederland heeft men in den laatsten tijd opnieuw de romans en novellen van Frits Reuter gelezen. Eene uitgaaf van vele duizenden exemplaren werd binnen het jaar geplaatst 1). Reuter heeft vele trekken gemeen met Charles Dickens. Zij vertellen beiden van de kwelgeesten hunner jeugd, en beschrijven

1) Frits Reuter, Gedroogde Kruiden, 8 deelen, post form. Naar de oorspronkelijke uitgave in het Platduitsch vertaald onder toezicht van G Velderman. Rotterdam, D. Bolle (zonder jaartal).

de onvergetelijke typen, die zij in hunne kindsheid en jongelingsjaren op de schoolbanken der ontbering hebben leeren kennen. In de schildering van door-en-door goedhartige karakters, die den adel hunner ziel onder een ruw of onbehaaglijk uiterlijk verbergen, volgt Reuter Dickens soms op den voet. Reuter's „Entspekter" Bräsig uit Ut mine Stromtid herinnert aan Dickens' Tom Pinch, aan de gebroeders Cheeryble, aan Captain Cuttle, aan den Schoolmeester uit Nelly, aan Trotty Veck uit The Chimes, aan Joe Gargery uit Great Exspectations. Oude vrijers zijn het meestal, die in hunne jeugd eene dierbare geliefde zien huwen met een gelukkiger mededinger, maar daarom geen enkelen droppel van bitterheid in den levensbeker van anderen schenken. „Entspekter" Bräsig heeft in zijne jeugd te vergeefs gevrijd naar het mooie meisje, dat ten slotte Juffrouw Nüssler van de pachthoeve Rexow werd — maar altijd bleef hij de trouwe oude vriend, die haar in de vele bekommeringen van het gezin en de hoeve met dapperheid ter zijde staat.

Mij heugt het, hoe ontstemd ik mij gevoelde, toen ik voor eenige jaren te Wiesbaden naar den schouwburg ging, om Junckermann als Onkel Bräsig te zien — en er geene staanplaats meer te krijgen was. Korten tijd daarna kwam Junckermann naar Nederland, en mocht ik den veelgeprezen kunstenaar als „Entspekter" aanschouwen. Grooter teleurstelling heeft mij zelden getroffen. Junckermann maakte van den fijn humoristisch gevoelenden Bräsig een soort van clown, een dollen hansworst. Het beste tooneel uit: Ut mine Stromtid werd geheel bedorven.

Reuter heeft misschien geen betere bladzijde dan de bedoelde geschreven. Het geldt de verloving der beide tweelingen, Line en Mine, dochters van juffrouw Nüssler, met twee theologische candidaten. De éene, Gottlieb, is zeer vroom, en maakt het hof aan Line, de andere is een vechtersbaas, die liever pachter van eene goede landhoeve zou willen worden, en het hart van Mine gewonnen heeft. „Enspekter" Bräsig kan den vromen Gottlieb niet uitstaan, maar hij heeft een zwak voor den wilden Rudolf, omdat die met zijn petekind wil trouwen. Bräsig klimt in een kerseboom bij een priëel, waar de beide paren binnen korten tijd elkander afwisselen, om over hunne liefde te spreken. Bräsig laat den vromen candidaat Gottlieb praten, en stoort zich niet aan hem, maar als Rudolf zijn petekind kust, valt hij uit den kerseboom, en staat plotseling voor de verblufte jongelieden. En dan volgt deze kostelijke dialoog:

.... — „Kom eens hier, Rudolf! Wil-je van je leven niet meer op den preekstoel komen en geene preeken meer maken?"

— „Neen, nooit weer!"

— „Wil-je 's morgens klokke vier, en zomers klokke drie, opstaan en voer geven aan je beesten?"

— „Op ieder uur van den dag en den nacht!"

— „Wil-je behoorlijk leeren ploegen en eggen en maaien en binden, dat is te zeggen met halmen, met een touw is geen kunst."

— „Ja!"

— „Wil-je bij het takkebosschen rijden nooit van je leven, als de wagens al weg-

gereden zijn, in de kroeg bij de punch blijven zitten, en ze dan naderhand in vollen ren achterna hollen?"

— „Ook dat niet!"

— „Wil-je ook van je leven niet — Mine, kijk daar staat ginder zoo'n mooi viooltje, dat blauwe meen ik, haal me dat eens, ik vindt dat zoo'n pleizierigen geur! — „Wil-je" — ging hij voort, toen Mine wegliep — „je ook van je leven niet met die sakkermentsche boerenmeiden afgeven?"

— „Maar, meneer de „Entspekter! wat denkt u van mij!" — zei Rudolf knorrig, en keerde zich om.

— „Nu, nu!" — zei Bräsig — iedere zaak moet vooraf beklonken worden, en één ding zeg-ik je: voor iederen traan, die mijn petekind om jouwentwil vergiet, draai ik je een keer den nek om!" — en daarbij zette hij een gezicht, alsof het dadelijk gebeuren zou. — „Dank-je wel Mine!" — zei hij, toen het meisje hem de bloem bracht, en hij rook er eens aan, en stak ze in zijn knoopsgat. — „En kom nu hier, Mine! nu wil ik je mijn zegen geven!"

Van heel dit allerliefst tooneel kwam bij Junckermann's optreden als Bräsig niets terecht. Het was op het tooneel eene verzameling van karakaturen. Bräsig zelf had zich voor het comisch effect zoo dwaas toegetakeld, dat hij allen humor uit het oog moest verliezen, en niets anders dan een potsierlijken grappenmaker kon voorstellen.

Te huis gekomen nam ik Ut mine Stromtid ter hand, en genoot den fijnen humor op nieuw. Zoo iets is bijna niet op het tooneel te brengen. De ruw comische opvatting van Junckermann was zeer ver verwijderd van Reuter's geest. Men zou een kunstenaar als Jan Jacob Cremer moeten noemen, indien er sprake mocht zijn van eene eenigszins dragelijke voordracht van Reuter's proza. Reuter herinnert in vele opzichten aan J. J. Cremer. De boerenwereld van Voor-Pommeren en Mecklenburg komt in vele opzichten met de Holsteinsche, Oost-Friesche en Noord-Nederlandsche overeen. De kleine novelle: Woans ik tau en Fru kam schijnt mij zeer verwant aan onze Over-Betuwsche novellen. Beiden — Cremer en Reuter — spreken in dien lichtschertsenden, naïeven toon, die zoo moeielijk is bij de voordracht.

Het schijnt mij evenwel zeer natuurlijk, dat de werken van Reuter ten onzent nog populair blijven, als stierf de vriendelijke auteur reeds in 1874. Onlangs zag ik eene geïllustreerde uitgaaf 1), waarbij twee nog in het Nederlandsch onvertolkte werken van Reuter: De Reis' nah Bellegen (1855) en Kein Hüsung (1857) in eene vertaling van Ds B. ter Haar Bz. beloofd worden.

Onder Reuter's werken neemt Kein Hüsung eene zeer eigenaardige plaats in. Voor het eerst en het laatst doet de verontwaardiging hem spreken. Ieder weet, dat Reuter in zijne: Schurr-murr. wat tausamen is schrapt un de hochdütsche Schöttel, ut den Plattdütschen Pott, ut den Missingschen Ketel (1861) zijne geboortestad Stavenhagen heeft geschetst. Met fijne ironie tuchtigt hij daar lachend de ondragelijke tyrannie der groothertogelijke regeering. Maar in Kein Hüsung spreekt hij in den ernstigen toon der verontwaardiging. Hij wist hoe zijne arme Mecklenburgers door den Groot-Hertog allergenadigst werden afgeran-

1) Alle de werken van Frits Reuter, bewerkt, de Poëzie door Ds. B. ter Haar Bz., de Proza door G. Velderman, Geïllustreerd door Lau, Pietsch, Spekter, Wilm Steelink en E. Witkamp. Jun., Rotterdam. D. Bolle, (zonder jaartal).

seld, hij had al de ellenden van de ouderwetsche féodale regeering met eigen oogen gezien. Met bitteren ernst getuigt hij:

„Hir het kein mihr en heilen Rock,
„Hir is dat däglich Brod de Stock
„Un Schandwürd' sünd hier noch dat Best.
„So ist uns Herr, so is sin Vader west."

Maar het ongeluk van in zulk een land als Mecklenberg, in zulk eene stad als Stavenhagen, geboren te zijn, had voor Reuter ook eene gunstige terugwerking. Men weet, hoe hij auteur is geworden door louter zijne autobiographie in novellistischen vorm over te brengen. En juist zijne lotgevallen maakten hem schrijver. Daar hij in de rechten zou studeeren, en daarvoor een half jaar te Rostock en een jaar te Jena aan de Universiteit verbleef, had hij de verzoeking niet kunnen weerstaan, zich bij eene Burschenschaft aan te sluiten, waar met een vrij en vrijzinnig geregeerd Duitschland gedweept werd.

Reuter droeg als student een pet of muts met rood, goud en zwart geboord — het teeken van zijn lidmaatschap eener liberale Burschenschaft. Daar juist die opgewonden studenten het in 1833 aan verschillende regeeringen van kleine Duitsche staten het leven zeer lastig maakten, werd Reuter te Berlijn, waar hij als Mecklenburger veilig meende te zijn, op last van den Pruisischen koning Friedrich Wilhelm III, eingespert, omdat hij „am hellen lichten Tage in den deutschen Farben umhergegangen". Alleerst werd hij veroordeeld.... ter dood, later tot dertigjarige opsluiting in eene vesting.

Zoo ontstond later zijn beroemd werk Ut mine Festungtid. Het scheen, of de zeven jaren in de vestingen Silberberg, Glogau, Magdeburg en Graudenz doorgebracht hem buiten de maatschappij zouden plaatsen. Juist het zoeken naar eene betrekking, het nederig ambt van schoolmeester te Treptow, brachten hem er toe alles te beproeven om zijne magere inkomsten wat te verbeteren. In 1853 won hij het oor van Duitschland door zijn bundel: Läuschen un Rimmels. Plattdeutsche Gedichte heiteren Inhalts in Mecklenburg-Vorpommerscher Mundart. Van dit oogenblik breidt zich zijn roem uit — zijne Rimmels werden in weinige jaren negenmaal herdrukt.

Er is hier eene treffende overeenkomst tusschen Reuter en Dostojewski. Beiden hebben zij ettelijke jaren in kerkers gezucht — Dostojewski in eene Siberische vesting met de gemeenste boeven. Beiden hebben zij de geschiedenis van hunne gevangenschap geschreven. Doch uit beider boek spreekt geene verbittering, al is het Russisch verhaal honderdvoudig aangrijpender dan het Plat-Duitsche. Beiden bleven zij echte patriotten, die geen wrok koesteren over al het leed hun door eene tyrannieke regeering berokkend. Maar het verschil van ras spreekt zich duidelijk uit in al hunne volgende geschriften. De mystieke Rus gelooft in de grootheid van zijn vaderland en de toekomst van het Czarenrijk — de gemoedelijke Noord-Duitscher vergeet al zijn leed, en poogt zijne landgenooten met zijne vroolijke vertellingen naar zijne beste vermogen te boeien.

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

X.

Gedichten van Rosalie en Virginie Loveling. Derde, vermeerderde druk. Met platen van F. van Kuyck. Gent. *Ad. Hoste.* 1890.

't Was op het XXI Congres van Noord- en Zuid-Nederlanders te Gent, in 't laatst van Augustus dezes jaars.

We waren bijeen om gezellig te praten, vooral vele Zuid-Nederlandsche broeders en zusters. Mij viel het groote voorrecht te beurt, de dichteres, wier ten derden male gedrukte verzen ik juist tot het onderwerp dezer korte critiek koos, te begeleiden naar een gezelschap van Noord-Nederlandsche dames en heeren — *tout plein Hollandais et Hollandaises* — want ze waren van Amsterdam.

Men omringde Virginie Loveling, zeker om hulde te brengen aan haar frisch, jong, veerkrachtig talent. Zoo dacht ik. Eene Amsterdamsche dame, die wat ter zijde stond, vroeg mij:

— „Heeft die juffrouw ook al verzen geschreven?"

— „Om u te dienen. Verleden jaar kwam de derde druk uit!"

— „Ouwe school, waarschijnlijk?"

— „Neen! Virginie Loveling behoort tot geene school. Zij is dichteres van Gods genade! Zij is de eenvoud, het zacht, nobel, vrouwelijk gevoel, de poëzie zelve!"

— „Ik geloof u niet!"

— „'t Spijt me! Maar 't is toch zoo. Ze heeft nog zeer onlangs een klein gedicht *à propos* van hare reis naar Napels geschreven: *Des morgens langs de kleine straten.* Ik ken het van buiten:

« Nu naadren al de geiten
  Met bellen klingelklang!...
De kudde samengedrongen:
  Het haar hangt bruin en lang.

De drijver volgt, in flarden,
  Met breedgeranden hoed:
Jong, recht en fier en krachtig,
  In 't oog de zuidergloed.

De vrouwen en de meisjes
  Op 't bengelend geluid
Verschijnen aan haar drempels,
  En komen haastig uit,

Met kruiken, op haar sloffen,
  In sjaal of doek gehuld;
De lichtglans van Itaalje
  Heeft hare wang verguld.

Een roktip in de modder,
  De lange ravenbos
In zware vlecht gewrongen,
  Of op de schouders los.

En al die oogen blinken,
  Die oogen zwart als git;
En al die monden schertsen
  Met tanden parelwit.

Zoo arm, zoo vuil!... zoo vroolijk,
  Of elk zich koning acht!...
Dat doet de zon van Napels,
  Die in de harten lacht!"

De Amsterdamsche dame zweeg met eene uitdrukking om den mond, als of ze zeggen wilde: Wat moet ik daarmee uitvoeren?

Ik vroeg:

— „Dus bevalt het u niet?"

— „Neen, meneer! Dat is geen kunst! Dat is gemoedelijk proza, zoo als Jan en alleman dat schrijft! Geen zweem van artistieke opvatting van het woord, van het geluid — alles plompe klanken...."

— „We spreken niet over muziek!"

— „O ja, over taal- en versmuziek! Och, u begrijpt dat zoo niet. Zie eens hier. Ik heb in m'n zakboekje zoo het een en ander genoteerd, dat door een

echt dichter, door een belijder van het nieuw Evangelie der litteraire kunst, is geschreven. Lees u maar eens — dan zal u het onmiddellijk begrijpen!"

Ik vond een aantal blaadjes, net en nauwkeurig beschreven met strophen van velerlei aard en vorm. Dadelijk begon ik te lezen:

« Haar liggend hoofd en haar tevreden [beenen,
« Ik proef ze .... »

— „Neen dat niet! Dat is voor u abracadabra!"

— „Met uw verlof. Ik versta het volmaakt goed! De taal is helder, misschien al te helder!"

— „Neem wat anders."

— „Ik gehoorzaam! Hier lees ik:

« Dikwijls loopt 'n meid zonnige dag te [denken
« en kijkt met verre wijd gebalde oogen
« terwijl ze scheef ruikt en er met gebogen
« neus bij staat, die de dikke vleugels kren- [ken. »

De Amsterdamsche dame knikte voldaan. Ik vroeg kalm:

— „Is dit nu niet juist het proza, dat Jan en alleman schrijven kan? Zelfs is dit proza slechter, dan dat van Jan en alleman, omdat de auteur goed gevonden heeft in raadselen te spreken, als 'n schoolkind, of 'n krankzinnige. Het eenig nieuwe is, dat iemand schreef ruikt en er met gebogen neus bijstaat! Aardige pose!"

— „Geef hier m'n zakboekje! Ik zal zelve wel wat kiezen!"

En nu ving ze aan met eene stem, die als het schor propheteeren van eene Apollopriesteres klonk:

« Eene vrouw als de wereld, als een wezen- [looze
« met lachen, en dik en rond, en looze
« armen — hooge, stijf bij haar blijvende [borsten
« als de hooge heuvel in het verdwalende [licht dorsten
« ligt — de vaste hooge zwellingen
« waarbij m'n kan blijven liggen en vertel- [lingen
« doen aan zich — in het verlichte vogel- [doorslurpte tierelierende licht! »

— „Als mystificatie, als *fumisterie*, niet slecht!" — hernam ik. — „De moraal is duidelijk: men kan bij „vaste hooge zwellingen" blijven liggen, en zich zelf vertellingen doen! Een huismiddel tegen verveling."

— „We zullen er niet verder over spreken! Het *profanum vulgus* verstaat geene poëzie!"

— „Volkomen juist! Wij profanen zullen liever het boek der gezusters Loveling lezen. Dat andere is voor de Goden en niet van ons! Mag ik iets vragen. Bevalt u het proza der nieuwe litteraire Evangelisten even goed!"

— „Natuurlijk!"

— „Heeft u de beide meesterstukken der nieuwe school: *Eene liefde* en *De kleine Republiek* genoten?"

— „Neen, meneer!"

— „Dat is zeer vreemd in den mond van zulk een ijverig adept. Het beste wat de nieuwe school schiep niet te kennen! Hier is kuische en kiesche kunst, die kooken doet en kolderen. U moet er onmiddellijk werk van maken: Twee meesterstukken! In de gesprekken, door de helden uit deze geweldige scheppingen gevoerd, heerscht de toon van een verloopen, schurftachtigen Aristophanes! Ik zou maar eene aanmerking kunnen maken over den inhoud dier gesprekken. In de chambrée der vicekorporaals en in den stal der veld-artilleristen overtreft men den auteur soms in het pittige en schilderachtige van het woord! Maar dat is ook alles!"

Daar er op dit oogenblik luid om stilte gevraagd werd, omdat een „kopstuk" onder de Zuid-Nederlandsche broederen zou spreken, bleef het onderhoud hierbij.

* * *

Gymnasiastica door H. Essem. Een boekje voor hen, die gymnasiasten geweest zijn, zijn of zijn zullen en voor hen, die ze te leiden hebben. — Utrecht. *J. L. Beijers.* 1891.

'n Vlug en geestig geschreven boekje! De heer H. S. M. (Essem) is een man van goeden wil en veel humaniteit. Hij heeft als gymnasiast den beschavenden invloed van Latijnsche en Grieksche dichters ondergaan. Hij behandelt zeer vele onderwerpen: Admissie-examen — Werken — De Leeraren — Leerlingen — Smokkelen — De tijd voor het eind-examen — Het eind-examen — Slotwoord.

Eén onderwerp vermijdt hij — de methode van het onderwijs in de classieke talen. Hij deelt er niets van mee, of het hem verdroten heeft, dat zijne leeraren eene strenge grammatisch-philologische richting volgden — of wel, hoe hij heeft uitgezien naar eene artistiek-realistische interpretatie der oude poëten en redenaars.

Er bestaat evenwel grond, om te vermoeden, dat de grammatisch-philologische methode hem tegen de borst stuitte. Zijne eigene richting is die van het practische gezond verstand met overhelling tot humor en ironie. Dit blijkt, wanneer hij mededeelt, hoe hij gedurende zijn eind-examen een opstel in het Nederlandsch moest maken. Hij had zes onderwerpen: het Tooneel — Wie waagt, die wint — Socrates — Invloed van het Christendom op de Kunst — de Zomer — de Ouderdom.

De meest humane critiek zou terstond in het midden brengen, dat deze opgaaf van niet veel tact bij den leeraar getuigt. Een leerling, die zes jaren de lessen van een gymnasium bezocht heeft, zal ondanks veel vlijt, toch maar zeer weinig geleerd hebben omtrent den invloed van het christendom op de kunst. In 1842 heeft Dr. B. ter Haar, predikant te Leiden, een gouden medaille behaald met zijn antwoord op de vraag der Hollandsche Maatschappij: „Welken invloed heeft het Christendom gehad op de Poëzie." Maar Ter Haar telde toen 36 jaren — en zou nimmer geloofd hebben, dat dit onderwerp op een eind-examen aan een leerling van een Nederlandsch gymnasium zou kunnen worden voorgelegd. Evenzoo is het gelegen met de opgaaf: de Ouderdom, die belachelijk is, en met die van: den Zomer, welke kinderachtig is.

De schrijver van *Gymnasiastica* verhaalt, dat hij een opstel maakte over het onderwerp: Wie waagt, die wint, daar hij kans zag er eenige historische exempelen bij te pas te brengen. Dit getuigt voor zijn kalm overleg en practischen aanleg. En schoon hij geen „kritiek wil uitoefenen op de leermethode", blijkt toch, dat deze rustige, redelijke geest het betreurt, dat hij zooveel „onthullingen over het episch idioom" moest verorberen, voordat hij den eersten regel van de *Odyssea* begreep! En hij voegt er zeer juist bij, tevens zijne volkomen richtige zienswijze openbarend: „Is het wonder, dat vele homerische schoonheden den jongen Graecus verborgen blijven? Is het wonder, dat na het microscopisch onderzoek van al die woordjes, woorden, vormen en namen de oogen niet meer een ruimen blik kunnen slaan op het geheel? De gymnasiast, die voor Homerus gezet wordt, is als iemand, dien men van een prachtigen Gobelin wil laten genieten, en die nu gedwongen wordt er met zijn neus vlak op te gaan liggen, om draad voor draad, steek voor steek, te volgen. Hoe weinigen weten den toeschouwer op den juisten afstand te plaatsen, zoo dat de détails hem niet verborgen blijven, en toch de groote lijnen van het kunstwerk boven alles hem treffen! En ik vraag u, ... neen ik vraag en zeg hieromtrent

niets meer; ik wil geene kritiek op de leermethode oefenen."

Het is duidelijk, ook de auteur van *Gymnasiastica* heeft zijne zeer billijke bezwaren tegen de vurige aanhangers der grammatisch-philologische methode. Hij wil ze niet uitspreken. Hij heeft gelijk. Want hij weet, wat hem dan boven 't hoofd hangt. De heeren der grammatische school zouden hunne schouders ophalen. Al deze aesthetische bezwaren zijn ouderwetsch. Zoo sprak men ongeveer in 1840, nu is dit alles verouderd. Geen aesthetisch dilettantismus bij de lezing van Grieksche auteurs! Hoe zal men een dichter ooit leeren kennen, wanneer men niet eerst de geheimen der Grieksche taalwetenschap met noeste vlijt heeft opgelost. Op de taalleer komt het alleen aan! De gedachte van den dichter, van den orator, van den historicus — het is alles secondair, en kan alleen tot ons komen door middel van de strengste grammatische studie.

Helaas, de heeren zullen in hun ijver wel gelijk hebben, maar ik weet zeer goed, hoe de gymnasiasten van *olim*, bij minder zwaren grammatischen druk, toch met fonkelende oogen hun *Ilias* vertaalden, als de sonore *epitheta* der Homerische zangen hunne fantasie en hun hart ontgloeiden.

* * *

Eene prettige logée. Oorspronkelijke schets door Suze van Cleef (*Warendorf's Novellen-Bibliotheek.* No. 18) Amst. *Van Holkema & Warendorf*, zonder jaartal.

Zoo'n kleine novelle van eene onbekende auteur — och, waarom er van gesproken? Mij is het niet bekend, — dat de omvang van eenig kunstwerk ooit beslist heeft over zijne beteekenis. En dat de auteur onbekend is, dat zal toch in Nederland niemand beletten hare schepping te waardeeren. Hoe onbekender, hoe nieuwer, hoe mooier — heet het ten onzent. Zij, die eene lange kunstenaarsloopbaan achter den rug hebben, zij alleen mogen met vinnigheid, brutaliteit en minachting worden bejegend, maar tegenover de onbekenden, de nieuwen, de frisschen, dient men de hoogste sympathie in acht te nemen.

Hoewel deze meening mij volkomen onhoudbaar voorkomt — en ook nog niet door de meerderheid der *leading men* is aangenomen — zou ze mij ditmaal toch aannemelijk kunnen schijnen, in zooverre ze n. l. groote sympathie voor jonge, beginnende auteurs op den voorgrond stelt. De novelle: *Eene prettige logée* heeft enkele episoden, die van een wezenlijk letterkundig talent getuigen. Het is de teekening van het huiselijk leven in het gezin van den jongen advokaat Gustaaf Greve — vader, moeder en kind. Er is in het begin van deze schets iets zeer verdienstelijks, dat aan Gustave Droz en aan H. de Veer herinnert.

Het eigenlijk onderwerp — de komst van eene lastige logée, de moeder der jonge mevrouw — is eene nieuwe variatie op een oud thema. De komst van lastige, onbeschaafde bloedverwanten bij lieden, die zich voor hen schamen, is reeds hier en daar behandeld — o. a. door J. J. Cremer, in zijn *Betuwschen Neef*. Ondanks dit bezwaar, toont de novelle van Suze van Cleef grooten aanleg, en schenkt zij eene schoone belofte voor de toekomst.

* * *

Bij Bloemendaal, naar eene studie in olieverf van Willem Roelofs.

WILLEM ROELOFS.

DOOR

H. SMISSAERT.

Wanneer ik aan Roelofs denk, stel ik hem mij voor — niet in zijn atelier te Brussel of den Haag, noch ook op het land in den een of anderen melkbocht, — maar het liefst hier, op mijn kamer, in dien lagen leeren fauteuil, terwijl hij, na bij ons gegeten te hebben, „boven" zijn sigaar komt rooken en al gauw, naar aanleiding van 't een of ander woord, begint te vertellen,

zooals hij dat alleen kan. Soms is het een vreemde ontmoeting, die hij gehad heeft en die hij met veel verve weergeeft, desnoods potlood en papier grijpend, om het dwaze van de situatie nog duidelijker te maken. „Nou moet-je begrijpen, begint hij dan, dat ik daar in die wei een effect zat te schilderen, dat hoe langer hoe meer wegging; daar komt me een meneer achter me staan, die er heel convenabel gekleed uitzag en die zoo van tijd tot tijd eens naar mijn werk keek...." Of wel, hij praat over een merkwaardig artikel, een belangrijk boek, dat hij onlangs gelezen heeft, en verbaast u door zijn degelijke kennis, zijn geest van onderzoek, zijn veelzijdigheid. Want Roelofs is geen artiest, die slechts over schilderen, schilderen en nog eens schilderen weet te spreken; hij interesseert zich voor alles en sluit niets uit het veld zijner beschouwingen buiten. En dikwijls heb ik me er over verwonderd, dat de schepper van die blonde weiden, vol licht en zon, waarin eenige koeien zich afteekenen tegen den wegdeinzenden horizont en de blauwe lucht zich in den plas spiegelt, dat die man nog tijd vindt om zooveel te lezen en te onthouden en.... entomoloog te zijn bovendien.

In dit laatste is iets karakteristieks. De kennismaking met eenige Belgische entomologen, later met beroemdheden op dit gebied, was voldoende om, als spontaan, bij hem een reeds lang sluimerenden smaak voor natuurlijke historie wakker te roepen. En die smaak is zoo sterk, dat het niet een liefhebberij, maar een studie is geworden, dat Roelofs onder de wetenschappelijke vakmannen gerekend mag worden. (Van de Société Belge d'Entomologie is hij oprichter en twee jaar lang presideerde hij dat genootschap.) Niet alleen als bewijs zijner veelzijdigheid is het zaak hiervan nota te nemen, maar nog om een belangrijker reden ook. Zijne kunstrichting, zijn opvatting van het landschap laat zich door die eigenaardige plooi verklaren. Wie, zooals hij, met hart en ziel die onaanzienlijke insecten tot voorwerp van studie maakt, verraadt daardoor een waardeering van het kleine, een neiging tot „precies-heid," een zin voor het juiste. Een tor determineeren eischt nauwlettend onderzoek, aandachtige beschouwing van onbelangrijk-schijnende bizonderheden. Wanneer die man tevens schilder is, zal hij een nauwgezet schilder zijn, die zich rekenschap vraagt van wat hij ziet, die wars is van het oppervlakkige, die door wil dringen, tot hij begrepen heeft. Zoo is Roelofs dan ook inderdaad: de eigenschappen, die zijne neiging tot het beoefenen eener exacte wetenschap bepalen, kenmerken hem ook als schilder.

Toch, niettegenstaande die als aangeboren neiging, is hij voor ons land de baanbreker geweest van de breedere kunstopvatting, die hij in de fransche landschappen vond neergelegd. Na ongeveer een jaar leerling te zijn geweest van H. v. d. Sande Bakhuijzen en een zesjarig verblijf in Utrecht, keerde hij naar den Haag terug, maar verliet spoedig de residentie om op raad van eenige vrienden naar Brussel te gaan. Daar is hij gebleven, veertig jaar lang, totdat, voor eenige jaren, de opvoeding zijner beide zoons hem weer het vaderland deed opzoeken. In Brussel heeft hij zich gevormd, heeft hij de werken der Franschen gezien, heeft hij Troyon bewonderd. Menigvul-

dige reizen naar Parijs en een verblijf in Fontainebleau voltooiden verder zijne kunstenaars-opvoeding. Onder die invloeden heeft hij zich losgemaakt van den toenmaals heerschenden smaak voor fijn-behandelde, net-gepenseelde kabinetstukjes, en is hij gekomen tot de gezonde opvatting, die hij nu nog huldigt, nu meer nog dan vroeger, omdat een langzamerhand verkregen meesterschap in het métier zijn hand vrijer maakt en hij, meer dan vroeger, kan, wat hij wil.

Zijn verblijf in Brussel was nog in een ànder opzicht van groot belang. Hoewel hij in Fontainebleau, ook in de Campine, veel schilderde, kreeg hij een zekeren weemoed naar „de plek," waar ook zijn „wieg eens stond."

Zuid Laren (Drenthe).

Volgens den regel, dat „verwijdering toenadering brengt," snakte hij in den vreemde naar het hollandsche landschap. En zoo begon hij de lange, onafgebroken reeks van zomercampagnes, waarin hij Holland, Utrecht, Gelderland (dezen zomer nog Drenthe) in alle richtingen doorkruiste. Niet alleen dat hij er dan hier „frisch voorkwam," maar ook als iemand, die nog wat anders gezien had dan de uitvoerige schilderingen van oudere tijdgenooten. Denkt u, hoe hij er van genoot, uit de vrij troostelooze omstreken van Brussel in eens verplaatst te zijn te midden onzer „sappige, groene weiden,

waaruit de welgedane runderen slechts ten halven lijve opduiken" (het woord is van Gram). Het denkbeeld van nu zijn slag te moeten slaan om met een flinken voorraad studies tegen den winter weer het atelier op te zoeken, deed hem juist het meest-karakteristieke, het meest-„hollandsche" (als men dat zeggen kan) kiezen. Zoo is hij de schepper geworden van de echt-nationale kunst, die van ons land bij voorkeur maakt, wat men elders niet vindt.

Heel eenvoudig en van zelf sprekend schijnt dit alles ons thans, nu de tentoonstellingen ons jaarlijks zooveel honderden „hollandsche landschappen"

Schaarbeek bij Brussel.

te zien geven. Toen Roelofs daarmee begon, was het een vondst, was het een breken met de gecompliceerde, min of meer romantische motieven, die als het ware voor officieel-mooi doorgingen. Bij zijn komst in Dordrecht vroeg men hem, wat hij *daar* wel kwam schilderen! In Abcoude was hij geheel alleen; *daar* was niets moois. De velen, die tegenwoordig iederen zomer als een zwerm in de dorpen neerstrijken om op de plaats zelve te studeeren, om de werking van licht en schaduw te zien, om zich rekenschap te geven van toon en kleur, doen dat in navolging van Roelofs, die de oogen van het publiek geopend heeft voor de poëzie, die er schuilt in het zoo lang miskende hollandsche landschap.

Juist die poëzie heeft hij willen uitdrukken. Maar hij heeft dat anders ge-

daan dan zijn voorgangers, wier min of meer pretentieuze onderwerpen u geen keus lieten, maar u onverhoeds op het lijf vielen met hun bevallige groepeering, hun „kloek geboomte," hun kinderachtige uitvoerigheid van bewerking. Roelofs' landschappen melden zich niet als poëtisch aan; zij willen, dat gij u verplaatst in dat land, in dat moment, dat gij indrinkt die lauwe zomerlucht, opsnuift die zoete geuren, u koesteren laat door die stralende zon. Dan, op die voorwaarde, gevoelt gij de poëzie van dat vergeten hoekje. — Zou deze kunst niet hooger staan, omdat zij van den beschouwer wat vraagt, omdat het „zelf moet gij 't zoeken en zelf moet gij 't vinden" ook van haar geldt?

En het middel, om u de illusie te geven, dat gij zijt, waar hij was? Het geheim van een kunst, die u een ontvangen indruk juist en krachtig weergeeft? Allereenvoudigst: te maken, wat men ziet. Deze formule is kort, maar zegt veel. Want Roelofs verstaat hieronder een zeer stellig gebod om niet halverwege het werk neer te leggen, in de hoop, dat „het 't zoo ook wel *doen* zal." Even wars als hij is van de slecht-begrepen uitvoerigheid, die in

Vreeswijk aan de Lek.

onbelangrijke details verloopt, maar het effect zelf niet weergeeft, even afkeerig is hij van het andere uiterste, dat alleen naar de impressie vraagt, naar

een tegenstelling van lucht en landschap, met verwaarloozing van al het andere. „Wij scheiden kleur en teekening af," zegt Roelofs, „omdat wij dat wel moeten. Maar de natuur doet dat niet. Zij geeft niet iets een vorm, om het daarna te kleuren. Vorm en kleur zijn inhaerente eigenschappen van het

Bij Gouda.

voorwerp, dat ons te schilderen is gegeven. Verwaarloozen wij een van beide, dan geven wij slechts de helft." — Zoo tracht hij er naar, den toon weer te geven, de eigenaardige licht-verdeeling, de juiste kleur, zoo wil hij u den indruk doen gevoelen, dien hij dáár, juist daar, op dàt moment ontving, maar verzuimt niet ook de vormen tot u te laten spreken en legt zich toe op de teekening, d. i, niet de minutieuze copie, maar het uitgedrukt karakter, de „physionomie," als dacht hij voortdurend aan wat Ingres bedoelde, toen hij sprak van „la probité dans l'art."

Of hem dit gelukt is? Wie van officieele bewijzen houdt, vindt in het feit, dat het eerste schilderij, door hem ter Brusselsche expositie gezonden, de gouden medaille verwierf en door den Koning van België gekocht werd, vindt in een lange lijst van onderscheidingen en bekroningen een maatstaf voor zijne waardeering. Wie zien wil, dat Roelofs tusschen de gedetailleerdheid, die den tijd zijner jeugd, en het uitsluitend zoeken naar impressie, dat de jaren van zijn ouderdom kenmerkt, pal gestaan heeft en nog staat

met zijne eigenaardige opvatting, met zijn systeem om van beide kunstuitingen het goede te kiezen en te combineeren, wie daarvan de proef op de som zien wil, gaat anders te werk. Die raadplege de musea te Brussel, te Rijssel, te Luik, Teyler, het Moderne Museum te 's Hage, wijde ook zijn aandacht aan de hier bijgevoegde illustraties, aan de reproductie van het schilderij „het Gein" (uit het Rijksmuseum te Amsterdam). Die lette ook op de gravure, die de vóór weinige weken geschilderde studie „Landschap te Bloemendaal" voorstelt.

Uit dat alles valt te leeren, dat hij gewild heeft: een dichterlijke, tevens artistieke opvatting van het landschap, vrij van die abstracte kunst, waarin

Bij de Kinderdijk.

de natuur als 't ware maar een voorwendsel is om een stemming, niets dan dat, uit te drukken, maar ook vrij van het pure realisme, dat alleen in het brutaal weergeven van het geziene heil vindt. Te midden der bizarrerie, waartoe de genoemde excessen moeten leiden, gaat hij voort met zijn eenvoudige onderwerpen, wel wetende, dat mode voorbijgaat, maar de kunst blijft.

Ik heb in mijn omgang met Roelofs iets opgemerkt, dat, naar het mij althans voorkomt, te eigenaardig is en ook te „teekenend" voor hem, om het hier niet te zeggen. Meestal is iemand met een eigen, wel-gevestigde

overtuiging blind voor de mogelijkheid, dat de waarheid wel eens bij zijn tegenstanders zijn kon. Wie weet, wat hij wil, kan in anders gezinden meestal geen goed ontdekken. Beginsel-vastheid schijnt synoniem met éénzijdigheid of partijdigheid. Misschien onder kunstenaars niet; zeker althans bij Roelofs niet. Hij ook weet wat hij wil, heeft een zeer geprononceerde kunst-overtuiging. Maar hoor hem het werk van anderen beoordeelen! Al is de opvatting nog zoo vreemd, al heeft de artiest naar geheel andere dingen gezocht, dan hij zou gedaan hebben, al zou het doek bij den een spotlust, bij den ander schouderophalen wekken, Roelofs ontdekt er al gauw eenige „qualiteiten" in; terwijl hij het amper de moeite waard acht even het onjuiste of

Sluis aan de Kinderdijk.

bizarre aan te stippen, wijst hij op „een mooien toon" of op een zekere leukheid of op een figuur, „die goed op zijn plaats staat."

— Hé? nietwaar, dat ventje doet daar goed?

Die laatste zin is werkelijk ook typisch in zijn mond; want Roelofs vraagt veel: hij vraagt zichzelf af, of het nu zoo goed is; hij vraagt u en mij of we het landschap niet wat donker vinden tegen die lucht; hij vraagt zijn vrouw of niet wat riet links in den hoek wat vullen zou.

Nog herinner ik mij, hoe ik te Brussel hem een bezoek bracht; ik kwam binnen; door de stilgehouden achterkamer, zag ik, de portières opheffend, in het volle licht van zijn atelier hem staan, in een eenvoudig werkbuisje,

«Het Gein,» naar de schilderij van het Rijksmuseum te Amsterdam.

met de attributen van zijn vak in de hand, voor een grooten ezel, waarop een nog onvoltooid schilderij in breede lijst.

Als altijd is zijne begroeting allerhartelijkst, informeert hij naar de gegezondheid mijner huisgenooten, voor dat ik tijd heb naar de zijne te vragen. Eindelijk, nadat ik een sigaar en een „borreltje" gekregen heb, en een plaats op de canapé, begint hij te vertellen van het schilderij, dat hij onder handen heeft.

— Ik vraag me, klinkt het al gauw, of die lijn zich niet wat repeteert.

Ik beschouw die vraag als rhetorisch, tot hij door een „hè?" mij tot een antwoord .... noopt.

— Ik weet het niet, betuig ik van ganscher harte, leek als ik ben.

— Het is zoo'n beetje hetzelfde, hè? aan alle bei de kanten, vindt-je niet?

— Misschien wel! waag ik te zeggen.

Er is geen ontkomen aan; ik moet advies geven.

Ik tracht dat zoo bescheiden mogelijk te doen en neem een oogenblik, dat Roelofs — niet naar aanleiding van mijn stamelen, maar door eigen nadenken gedreven —, de lucht nog eens oversmeert, te baat, om het atelier wat van meer nabij op te nemen. In eenvoudige, gouden lijstjes hangen daar van onder tot boven studies, als evenveel zegeteekenen van zijn tochten. Er zijn er daaronder van Fontainebleau; van het „Kempen-land," een

Leidschendam.

geweldig sterk licht-effect van den Leidschen Dam; er zijn er ook uit Schotland. Want waar hij geweest is, heeft hij geschilderd. Maar het menigvuldigst ziet gij er de weide, met eenige „beesten," met wat boomen, een sloot, en een min of meer gemouvementeerde lucht; min of meer, want nu eens zijn het weinige witte wolkjes, windveeren bijna, dan weer groote wolkgevaarten, „luchten om van te droomen." In de laatste jaren vooral zijn de

„beesten” er bij gekomen; uit dezelfde periode dateeren de plassen (de Waterlelies), uit een vroegere de eiken. Maar eiken, plassen of beesten, het is altijd „gezien,” op heeterdaad betrapt; het is geschilderd in het goede ge-

Plas te Noorden, naar eene schilderij in het bezit van Mr. J. Jochems.

loof, dat het genoeg was het weer te geven, zooals het was, om bij den beschouwer denzelfden indruk van bewondering te weeg te brengen, dien hij ondervond, toen hij juist dit brok, juist dit moment koos. Want Roelofs zal niet dikwijls een motief verzinnen. Waarom zou hij het doen? Is de voorraad uitgeput? Is alles al gemaakt? Daar gaat geen zomer voorbij, of hij pakt zijn kist, zijn stoeltje, ezel en parapluie bijeen, trekt naar Noorden, naar Abcoude, naar Voorschoten, om al weer, als kende hij haar nog niet, de natuur te bestudeeren. Gij zoudt het niet zeggen, als gij hem, met zijn schilders-bagage gewapend, door het land ziet loopen, dat deze krasse man het volgend voorjaar zijn zeventigsten verjaardag vieren zal. Het is voorgekomen, dat, wanneer hij daar aan den weg of op een erf zat, er een boer langs kwam, die meewarig het hoofd schudde over een ouden man, die niets beters te doen had dan een plaatje te teekenen van „het huis van rooien Jan” (zoo zij hem al niet voor „een van het kedaster” versleten); er zijn voorbijgangers geweest, die, op zijn eerlijk gezicht af, hem aan een agentschap van hun zaak wilden helpen, als een winstgevende betrekking voor zoo'n stumper; maar geen hunner heeft, als hij in de courant las dat op die of die tentoonstelling een heerlijk landschap van Roelofs te zien was, vol

licht, vol warmte en vol poëzie, vermoed, dat *dat* het werk was van dien ouden heer (door Katwijksche visschersvrouwen, met het oog op zijn wit haar, eens voor „vast in de tachtig" aangezien); geen hunner heeft geweten, dat het onaanzienlijk doekje, waarop zij een onbegrijpelijke kleuren-mengeling zagen, onder zijn handen een kunstwerk zou worden, een monument van het heerlijk-schoone, dat ons land te zien geeft, voor wie oogen heeft om daarvan te genieten.

Liefst gaat hij in gezelschap 's zomers die kunstreizen doen.

Evenals hij zelf er van spreekt, hoe hij aan den Belgischen landschapschilder L. Robbe verplichting heeft, zijn er jongeren, die op hun beurt van

Te Vogelenzang.

hem geleerd hebben, en niet het minst door met hem mee uit te trekken. Een dertig jaar geleden was het A. Mollinger (nu reeds sedert lang overleden), die Roelofs het zich „tot een eer rekent" opgeleid te hebben. Uit later tijd kunnen H. W. Mesdag, J. Th. Kruseman en Storm van 's Gravensade vermeld worden; tegenwoordig is het F. Smissaert, wiens werk hij met veel belangstelling volgt. — Een andermaal weer zijn het tijdgenooten, met wie hij er op uitgaat, is het Weissenbruch, is het v. d. Sande Bakhuyzen.

Denkt gij, dat nu de „Lehrjahre" reeds lang, zeer lang achter den rug zijn, het met het werk wat minder ernstig genomen wordt?

— Hoe laat zullen de heeren eten? vraagt de herbergier.

En Roelofs antwoordt, alsof het van zelfs spreekt:

— Dat zal er van afhangen; hoe laat worden hier de koeien gemolken?

Daarom is het te doen; wanneer de „beesten" in den melkbocht zijn opgesloten, kunnen zij goed gezien worden, staan zij stil. Het etensuur zal dus een tijdje daarna of lang daarvoor moeten gezet worden. En dat zegt niet een jong artiest, die zijn naam nog maken moet, qui veut faire son trou, en in stalen volharding alleen een middel ziet om te slagen, maar zoo spreekt hij, die oprichter en eerelid is van de Société Belge der Aquarellistes, die „Pulchri Studio" heeft helpen op touw zetten, die reeds vóór veertig jaar zijn werk met goud bekroond zag.

Schilder wordt men uit vocatie, en het is geen zware plicht te werken, wanneer het werk zelf een pleizier is; toch dwingt ons die onvermoeidheid, dat voortdurend zoeken, die rustelooze drang naar een juister weergeven,

«Aan de Rivier,» naar eene aquarel in het bezit van den graaf Duval de Beaulieu te Brussel.

naar grooter habiliteit, naar meerdere overstemming tusschen willen en kunnen eerbied af voor dezen grijzen „piocheur".

Want Roelofs meent niet het reeds gevonden te hebben; die eigenaardige ontevredenheid, die altijd van het gister gemaakte slechts de fouten ziet en nooit iets als geslaagd ter zijde zet, is hem niet vreemd. „Het is nog niet dàt" zegt hij, en al bewonderen gij en ik dien blonden toon, die frissche wei, dat jonge groen.... „het is nog niet dàt" en de lucht of de grond wordt „overgesmeerd", totdat het eindelijk — schoon nog steeds niet „dàt", „vrijwel is, wat hij zeggen wou". Vanwaar dat voortdurend tobben?.... Het hangt er maar van af, hoe ver men zijn ideaal stelt, om het gauw of na langen tijd of nooit te bereiken!

— Ja, het *is* moeielijk een goed schilderij te maken, zei Roelofs, half voor zichzelf, toen ik hem de laatste maal sprak. Wie zich hierover verbaast, en het onverklaarbaar vindt, dat iemand, die reeds door zijn ouders (door zijne moeder vooral) op de natuur en het landschap gewezen werd en een halve

Te Noorden.

eeuw zich aan de kunst gewijd heeft, nog zich zoo uitlaat, die begrijpt niet, wat eigenlijk schilderen is. Die zoo spreekt, weet niet, dat het iets anders nog is dan de werktuigelijke handenarbeid, het toepassen van een voorgeschreven recept; die man beseft niet, dat er oogenblikken zijn, waarin de kunstenaar moedeloos neerzit, terwijl hij wanhoopt aan de genoegzaamheid van zijn talent, om later het hoofd op te heffen en in een enkel moment met weinig toetsen weer te geven, wat in zijn hart sluimerde.

Onbegrijpelijk is en blijft het voor een leek, hoe dat zoeken en tasten samen kan gaan met groote handigheid, degelijke kennis van de natuur en gestadige oefening; maar men troost zich al gauw met de gedachte, dat niettemin ten slotte toch een kunstwerk voortgebracht wordt, dat, zoo al niet geheel den meester, dan toch den beschouwer voldoet.

Waarom hij niet tevreden was? Omdat hem nog voor oogen schemert het visioen van kleur en licht, zooals hij daar dat gezien heeft, waar hij, getroffen door het heerlijk effect, in bewondering staan bleef. Omdat hij is als een dichter, die gedroomd heeft van een onbeschrijfelijk-heerlijk oord, waar bevallige nimfen ten rei gingen langs een helder-vlietend beekje, maar die, nu uit zijn mijmering ontwaakt, wel tracht met woorden en klanken weer te geven, wat de fantaisie hem voor oogen tooverde, maar in eigen schatting ver, ver beneden de pracht van zijn droombeeld blijft en zucht om

de onmacht der taal en gebukt gaat onder het flauwe, koude van zijn beschrijving.

Zulk een dichter is Roelofs, en al is ook zijn wonderland zoo schoon, dat wij reeds juichen, wanneer hij ons nog maar even naar binnen laat gluren, hij zegt onwillekeurig tot zichzelf: „Wat zij zien, is nog niet alles; daar zijn grooter schatten, die voor hen verborgen blijven". Want men moet door dagelijksche aanraking met de natuur haar kennen, zooals hij, om, zooals hij, volop te genieten. Wat gij en ik onverschillig voorbijloopen als onaanzienlijk of leelijk, hij blijft er voor staan in stille verrukking, en terwijl gij u afvraagt wat hier te zien is, heeft zijn dichterziel de poëzie gevoeld van dit verlaten plekje en zal hij het u weergeven zoo, als het hem trof. Dan zullen wij, die het origineel onverschillig voorbijgingen, het kunstwerk bewonderen en wij zullen aanleiding vinden om het te bejammeren, dat wij niet hebben leeren *zien*, zooals hij, beseffende, dat wij daardoor een groot genot missen. En dankbaar zullen wij gestemd zijn tegenover den man, die ons dat gemis vergoedt, door altijd en altijd weer ons het lied te zingen, waarin ons eigen, heerlijk, hollandsch landschap te voorschijn treedt met al de poëzie, die een rijk en ontvankelijk gemoed, als het zijne, daarin weet te ontdekken.

Toen ik vóór eenige dagen bij Roelofs kwam en hem mijn plan om deze causerie te schrijven meedeelde, hem het een en ander vroeg, hem zoowat „interviewde", zei hij aan het einde onzer besprekingen (want van zijn langdurig verblijf in Brussel heeft hij een voorliefde voor fransche uitdrukkingen behouden):

— En je maakt er me vooral geen panégyrie van, hé?

Ik heb hem beloofd, dat ik het niet doen zou.

Nu ik overlees, wat ik geschreven heb, zie ik, dat het toch wel zoo iets geworden is.... Maar spreek nu eens over iemand, dien gij hoogacht en vereert, zonder van uw gevoelens iets te laten merken!

Ligt de fout wel aan mij?

Utrecht, October '91.

DUINLIED.

DOOR

TJAUK.

O! blonde duinen, breede duinen,
Ik min u, schut van Nederland:
Zoo vrij en stil is 't op uw ruggen,
Zoo proper in het rulle zand.

Als 's Zomers wij de stad ontvlieden,
Zoo druk en muf, dan biedt gij ons
De frissche zeelucht in uw bosschen,
Een rustplaats zacht als zwanendons.

Dan hooren wij de halmen ruischen
Op uwen ruigen, reuzenrug,
En droomen w' in uw dennenbosschen
Wijl 't haasje wegschiet, vliegensvlug.

Wijl in het blauw de wolkjes zweven
En om ons heen de vogel zingt;
Dan droomen wij de zomerdroomen,
Terwijl de borst de zeelucht drinkt.

Als 's winters, al het groen der boomen
En struiken lang verdwenen is,
Dan zijn uw dennen en uw sparren
Nog even groen en even frisch.

O! blonde duinen, breede duinen,
Hoe grauw het fronsig zwerk ook zij,
Hoe dor en woest het op uw kruinen
Moog zijn, u min ik Hollands duinen
U Hollands forsche duinenrij.

ROSA MARINA.

DOOR

MELATI VAN JAVA.

XIV.

Den volgenden morgen kreeg Marie een brief; voor 't eerst in al dien tijd dat zij bij mevrouw Zandberg woonde.

Het was een witte enveloppe en er stond alleen op:

Aan mejuffrouw Marie, ten huize van mevrouw Zandberg.
Plantage Middenlaan.

De keukenmeid had dien brief aangenomen en vertelde de bijzonderheid dadelijk aan mevrouw, en ook dat Marie zoo'n kleur kreeg toen zij haar dien overreikte.

„Nu heb je ook krispendensie" had de kindermeid gezegd, „'t is zeker van iemand, die kennis met je wil maken."

Marie stak den brief in den zak en ging voort met haar werk.

„Of is 't van een oude kennis?" vroeg de nieuwsgierige kameraad.

„Hoe kan ik 't weten als ik den brief niet gelezen heb?" vroeg zij terug.

„Maak hem dan open?"

„Ik heb den tijd wel!"

Woordelijk werd dit gesprek aan mevrouw overgebracht, en deze besloot Marie goed te surveilleeren; 't stond bij haar vast dat de brief van Emile moest zijn.

Marie opende de enveloppe eerst toen zij boven alleen op haar kamertje was en de deur goed gesloten had; haar vingers beefden toen zij er een correspondentiekaart uit trok, waarop deze regels stonden:

„Ik vertrouwde mijn oogen gisteravond niet. Ik moet je spreken; als ik van avond kom, zeg dan waar dit gebeuren kan en anders schrijf me. Je weet mijn adres. F. v. H.

Zij sloot de kaart weer in de enveloppe en bergde toen beiden weg; een vastberaden trek had zich om haar lippen gegrift. 's Avonds na het eten werd er gebeld; Marie opende de deur en Frank kwam binnen.

„Heb je mijn brief ontvangen en wat is 't antwoord?" vroeg hij haastig.

„Niets" antwoordde zij.

„Daar neem ik geen genoegen mee; ik moet je ergens vrij kunnen spreken. Morgenavond, in een melkinrichting."

„Ik wil 't niet. Er valt niets te spreken!"

En snel aan de deur van de huiskamer tikkend, diende zij aan.

„Mijnheer Van Haeren."

Frank beet zich op de lippen; hij trad binnen en Marie ging de trap af naar de keuken, beneden in het sousterrein.

Charlotte was zeer verwonderd haar broer te zien; hij bleef maar even, 't deed er niet toe; het was toch erg hartelijk en aan haar man, voor wien zij van daag na de scène van gisteravond bijzonder lief wilde zijn, verzekerde Charlotte:

„Frank komt graag hier! 't Is hier ook veel gezelliger dan bij Ma aan huis. Sophie wordt een beetje old maid, Meta kan zoo kinderachtig druk zijn en Mama zeurt wat al te veel."

Frank herhaalde zijn bezoek dikwijls, maar wat hij verlangde kon hij niet gedaan krijgen; hij moest het bij verzoeken laten want dreigen durfde hij niet, waarmede zou hij ook dreigen? Niemand vermoedde het dat hij Marie kende; Charlotte's scherpe blik zag niets, daar deze ergens anders heen gericht was. Men kon zich boven alle wereldsche dingen verheffen maar 't was toch zeer onaangenaam te weten dat zijn vrouw als meid diende bij zijn eigen zuster. — Ook Emile kwam meermalen en 't ontging Charlotte niet, hoe hij telkens naar de deur keek, als deze geopend werd. Frank daarentegen had, meende Charlotte, de meid nog niet aangezien en wist stellig niet of zij vijftig dan wel twintig jaar oud was. Hij had het te druk met andere dingen maar Emile was een leeglooper en tot een aardigheid met een mooi meisje achtte zij hem wel in staat.

Als Marie de deur voor hem opende, had hij altijd een paar lieve woordjes voor haar; doch zij deed telkens of zij hem niet hoorde.

„Versta je geen Hollandsch?" vroeg hij haar eens.

„Ik versta alleen, wat ik wil verstaan" was het trotsche antwoord.

„Nu, hoe kan ik maken, dat je mij eens verstaan wilt?"

„Door u niet met mij te bemoeien!"

„Je bent een lief poesje maar ook een geduchte kat" antwoordde hij lachend, „ik ben toch niet bang voor je nageltjes. Ga je eens met mij uit?"

„Waarom?"

„Wel om plezier te hebben."

„Wil u mevrouw vragen wanneer ik 't mag?"

Emile trok een leelijk gezicht; haar tegenstand prikkelde hem en deed zijn belangstelling in het zonderlinge meisje met den dag toenemen.

Eens stak hij de hand uit om haar te liefkoozen; als een beleedigde prinses weerde zij hem af.

„Handen t'huis! mijnheer! of anders schreeuw ik dat mevrouw het hoort!"

Haar verzet was ernstig gemeend. Emile had te veel ondervinding op dit punt om zich te vergissen.

„Kijk me vriendelijk aan! dan krijg je een mooi juweelen ringetje" vleide hij half ernstig, half schertsend.

„Ik zou nog liever ..."

Zij keerde zich minachtend om en wist het voortaan zoo in te richten dat hij geen gelegenheid meer vond haar een woord te zeggen.

„Ik ben smoorlijk van die meid" zei Emile eens, toen zij samen naar huis gingen tot Frank.

„Welke meid bedoel je? . . ."

„Die drommelsch mooie meid van je zuster. Heb je haar wel eens aangekeken? Wat een oogen heeft zij in haar kop!"

Frank had een rottinkje in handen; eensklaps voelde hij een onbedwingbaren lust het op te lichten en er zijn neef duchtig mee toe te takelen; die lust kwam op uit het diepste van zijn hart; hij was zelf verbaasd van dien bijna onweerstaanbaren wensch.

Eens stak hij de hand uit om haar te liefkoozen.

„Ik zou je raden haar met rust te laten" sprak hij scherp.

„Waarom? Je bent een getrouwd man en zal je toch niet meer voor elk mooi meisjeskopje interesseeren. Of is je artistiek gevoel ook door haar opgewekt?"

„Het meisje behoort niet tot het soort, waarmee jij gewoon bent dwaasheden uit te halen. Mijn zuster is tevreden over haar en jij zoudt haar door je flauwiteiten compromitteeren. Pas dus op!"

Emile zag hem van terzijde aan.

„Stille waters hebben diepe gronden" dacht hij „ik moet een oogje in 't zeil houden. Misschien is hij mij wel voor geweest."

Op zekeren morgen kwam Frank weer bij zijn zuster „in vliegen" zooals zij het noemde; waar hij ook was, nergens voelde hij rust; hij wilde en moest het meisje spreken, in stilte hoopte hij dat het eens bij afwezigheid zijner zuster bij haar aan huis zou kunnen gebeuren, maar 't trof nooit!

Nu kwam hij juist midden in den kamerdag; de eetzaal werd gedaan en mevrouw hielp dan altijd een handje mee als de blauwe schotels van den muur genomen werden om ze af te wasschen.

Het tapijt was weer grondig bekeken geworden en het bleek nu dat de vlek niet heel weg was; mevrouw scheen druk aan het brommen toen haar broer door de toevallig geopende deur in de voorkamer binnentrad.

„Nu ik wist niet dat mijn lieve zuster zoo zingen kon" dacht Frank en luisterde een poosje toe „zij zou het juffrouw Bol kunnen verbeteren, als zij wilde."

Daar ging het als van een leien dakje! Men kon nooit op die meiden aan; zij bedierven alles. Nooit waren zij met hun gedachten bij het werk. Het was altijd maar sukkelen; ze keken naar alles behalve naar hetgeen zij moesten zien, zij dachten aan alles behalve aan hetgeen waaraan zij moesten denken.

Marie ging voort met de meubels af te wrijven zonder een woord tegen te zeggen.

„Maar zeg dan toch eens iets" en het voetje der meesteres stampte op den grond, „je laat mij praten of jij een steenen beeld en ik een gek ben. Luister je of niet? Je denkt maar, ik laat mevrouw zaniken naar hartelust en ik ga mijn gang; maar 't is nog brutaler zoo te zwijgen dan een keel tegen mij op te zetten, als je dat maar weet."

„Ik kan niets zeggen want mevrouw heeft groot gelijk. 't Was heel lomp van mij het bord te laten vallen en 't spijt mij erg maar ik kan er niets meer aan doen. Als mevrouw van mijn loon wil afhouden wat ik bedorven en gebroken heb, zal 't mij plezier doen."

„Ja dat helpt me wat! Ik kan toch geen stuk in mijn kleed laten zetten. 't Eenige wat helpt is een heel nieuw tapijt maar daar moet je juist bij mijnheer mee aankomen en jou loon van drie jaar lang zal nog niet voldoende zijn het te betalen. Het is zoo jammer, zoo jammer! Zelf heb je zooveel zorg voor je goed en dan moet zoo'n suffert het je bederven in een oogenblik. Wat had je toch? keek iemand je aan of had je iets, dat je afleidde?"

Marie bleef zwijgen met den rug naar haar mevrouw gekeerd.

„Kan het je nu niets schelen wat ik nu zeg? Wat ben je toch een rare meid. Alle menschen zeggen dat ze nog nooit zoo'n wonderlijk schepsel gezien hebben. Je bent al zoo lang hier, zal je mij nu nooit eens vertellen waar je eigenlijk vandaan komt en waarom je gaat dienen, terwijl je toch een manier hebt om alles te doen of je zeggen wilde: Ik doe 't omdat ik er mijn reden toe heb maar eigenlijk is 't mij te min, veel te min."

Nu maakte Frank een einde aan het gesprek of liever de alleenspraak door binnen te komen en zijn zuster vriendelijk te groeten, hoewel hij inwendig woedend op haar was.

„Ben jij dat weer, beste jongen?" vroeg zij, nu één en al liefheid.

„Kom ik ongelegen?"

„Ja eigenlijk wel, maar toch ik ben altijd blij je te zien. Wacht een oogenblik, blijf hier niet staan in het stof. Ik zal mijn handen even wasschen en mijn keukenschort afdoen. Ga in het salon, ventjelief!"

Maar Frank had een blauwen schotel in handen genomen en bekeek dien oplettend; Charlotte snelde weg, Frank zette het bord neer en zeide snel

tot Marie, die voor het buffet knielde om de koperen medaillons te schuren.

„Rose, er moet een eind aan komen. Het geldt mijn... onze toekomst! Zeg spoedig vóór dat mijn zuster komt waar ik je ontmoeten kan.”

Zij keerde zich om en zag hem even aan met een paar oogen zoo zacht en smeekend als die van een doodelijk gewond duifje.

„Dan is ’t goed Frank!” antwoordde zij, „morgenavond zeven uur in de melkinrichting op den Nieuwendijk maar ga nu naar voren. Mevrouw komt reeds de trap op.”

Frank zat rustig in het salon, toen Charlotte bij hem kwam en glimlachend vroeg:

„Heb je mij hooren knorren Frank? Toch niet hoop ik!

„Wel zeker en ik begrijp je niet hoe je zoo je gezag te grabbel kunt gooien. Ik heb maar eens iemand gehoord, die ’t zoo goed kon als jij en dat was juffrouw Bol, de huishoudster van oom Théo.”

„Als het tegen mijn oude Daatje was, zou je er niets in vinden” zeide Charlotte pruilend, „maar die mooie Marie met haar schijnheilig gezicht heeft jelui hoofden allemaal op hol gebracht.”

En tot Meta, sprak zij dien middag:

„Ik denk er stellig over Marie weg te doen, nu ik zooveel jongelui over den vloer krijg is zoo’n knappe meid bepaald een kruis.”

„Maar zij geeft toch geen aanleiding, wel?”

„Och, ik weet het niet. Ik vertrouw ze ook geen zier meer.”

Dien avond verbaasde Marie haar mevrouw nog meer door te vragen of zij den volgenden avond uit mocht.

„En ’t is morgen Daatje haar beurt”, zeide Charlotte, haar doordringend aanziende; het meisje bloosde hevig.

„Ik heb daar niet aan gedacht,” antwoordde zij, „maar ik zal Daatje vragen of zij vóór mij wil inschikken.”

„Nu dan is ’t mij goed. Waarom moet je nu uit, je doet het anders nooit?”

„Ik moet iets noodzakelijks doen” klonk het een weinig haperend.

„Daar heb je ’t al! Het meisje is niet te vertrouwen,” zeide Charlotte aan haar man, „zij heeft nooit getaald naar uitgaan en nu komt zij er in eens mee aan. Wat er aan de hand mag zijn?”

„Charlotte, je verveelt me,” riep Zandberg uit, eindelijk zijn geduld verliezend „eerst steek je alle dagen de loftrompet van die meid. En nu kan zij geen goed meer bij je doen. En wat is er eigenlijk voorgevallen? Zij heeft een bord gebroken en zij vraagt voor den eersten keer sedert bijna een jaar om uit te gaan. Als men zulke grieven ernstig opneemt is ’t ook geen wonder dat men om de andere maand van meiden verwisselt.”

„Dat is ’t niet! Maar ik zie meer dan ik wel zeg of zeggen kan. Er is iets dat haar erg occupeert, zij is bijna altijd in gedachten. Zij vergeet nu eens dit, dan weer dat!”

„En als ze nu eens een vrijer had, is dat dan zoo heel erg? Zij heeft er de jaren voor.”

„Och je bent een goeie, beste man, maar je begrijpt niets van booien," zeide Charlotte medelijdend.

Daatje wilde het wel schikken met haar avondje.

„Je bent zoo dikwijls voor mij t'huis gebleven," verklaarde zij genadig, „ik gun je ook wel eens een uitje. Ga je met hem uit?"

„Met wien?"

„Met je weet wel, van den brief."

„Neen, ik ga alleen!"

XV.

Men was in de laatste week vóór St. Nicolaas, het feest dat nergens met zooveel vuur en ijver gevierd wordt als in Amsterdam; de straten zijn vol van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, alles uit den omtrek stroomt naar de lievelingsstad van den goeden Heilige, alle buitenmenschen moeten naar stad; 't is er ook zoo prettig; men gaat langs de winkels, als langs de afdeelingen van een tentoonstelling.

Wat kunst en kunstnijverheid, wat mechaniek en weverskunst in de laatste maanden uitgevonden heeft, dringt zich nu uit de magazijnen naar voren tot voor de groote spiegelruiten.

Alles is een voorwendsel tot St. Nicolaas-cadeau, het zijden toilet van fijne kleuren met schitterende weerglanzen, de wintermantel in zijn diepen gloed van fluweel, omzet met het rijkste bont en de nieuwste uitvinding van koffiekannen, half geop'ende sigarenkistjes, waarin zilverpapier en kleurige lintjes, zelfs de dofbruine tabak nog aantrekkelijk kunnen maken en mooie kopjes in photographie- of porseleinschilderkunst, banketbammetjes en gelatines, meesterstukken van den menschelijken geest uit alle landen en tijden in de kostbaarste uitgaven, de bonte klaterpracht der guldensbazars, geslepen glas, kleurige bouquetten, grof porselein, staal en nieuw zilver naast de vonkelende facetten van het echte kristal, de sterksprekende kleuren der goedkoope Japansche vazen en daar tegenover de fijne, matte tinten van het Boheemsch glas, het schreeuwende verguldsel naast de bescheiden blinkende koperen incrustaties van Hongaarsch aardewerk, Perzische tapijten, sierlijk gedrapeerd achter meubels van dofbruin of glanzend zwart hout, Venetiaansche spiegels en Makartbouquetten, waaierpalmen en frissche bloemen, diamanten tintelend in de stralen van gas- en gloeilicht, keukengereedschap zoo artistiek geschikt dat men zich in ideale keukens waant, de schat der duizend en één galanterien, prullen van pluche, brocaat, ivoor, chineesch, majolica, biscuit, cloisonné, niellé, antiquiteiten met verjongd voorkomen, speelgoed, van zoo kunstig mechaniek, zoo kostbaar materiaal dat geen spelen er mee mogelijk is, alles staat daar te pronken in de diepe winkelkasten, overstroomd door een zee van licht, alles schijnt den voorbijganger toe te roepen:

„'t Is nu de tijd van koopen en hier zijn we om gekocht te worden, koop nu, spoedig! spoedig! Alles is nu welkom, alles is nu mooi!"

En voor de ramen verdringt zich het volk uit alle rangen en standen; eenigen genieten platonisch, alleen van het gezicht en voelen geen bekoring de volle beurs uit te halen, anderen overvalt een geweldige verzoeking, de kooplust bestormt hen uit elke vitrine met schier onweerstaanbare kracht, maar de porte-monnaie is juist bij hen ledig, ô als zij gevuld was, en wie zal zeggen hoeveel onmachtige spijt, hoeveel voorname geblaseerdheid, hoeveel onvoldane verlangens en bitteren nijd zich verdringen onder die wandelaars in de overvolle straten.

Wie er niet zijn moet, vermijdt die straten, welke de hartader der groote stad vormen; men gaat er niet anders door dan langzaam den trottoir volgend, soms overstekend, waar een fraaie etalage krachtig en welsprekend toelacht.

In het midden der straat liep Marie, de tweede meid van mevrouw Zandberg met vluggen, veerkrachtigen tred; zij was hier niet om te kijken maar alleen omdat het hier de kortste weg was naar haar doel en zij zich veiliger voelde in de goed gevulde drukke straat dan op een stille gracht.

In 't midden der straat liep Marie.

Zij liep flink door, had haar regenmantel aan en haar eenvoudig hoedje op. Niemand lette op haar en zij lette op niets en niemand, slechts zelden wierp zij een blik naar de winkels links en rechts; 't was zoolang niet geleden dat zij niet slapen kon van genot door de gedachte alleen aan die prachtige uitstallingen en dat gewoel in de straten, dan had zij een gevoel gehad of zij wel dansen kon op het asphalt. Zij vond het zoo prettig dat alles zoo blonk en mooi was om haar heen, zij verlangde niets, zij zag maar rond en voelde zich reeds gelukkig. Een kleinigheid kocht zij voor Jansje, en dat was haar heele St. Nicolaas maar toch telde zij de maanden vóór het feest weer in aantocht kwam en nu vond zij alles zoo kinderachtig, zoo ledig.

Wat deerde het haar of die poppen met haar krullende haren en blauwe oogen de handen uitstrekten naar haar of zij kokette hoedjes droegen, moffjes en boa's; wat voor belang had zij bij al dat glinsterend kristal, bij die delicatessen, bij die verleidelijke stoffen, die bouquetten en spiegels?

't Glinsterde en vonkelde maar niet voor haar, voor anderen, die zij niet kende, anderen, die niets om haar gaven; zij was alleen onder al deze menschen, één stond zij in den weg maar anders bekommerde zich niemand meer om haar.

Die arme vrouw voor den banketbakkerswinkel met een kind in een doek gewikkeld om den arm en twee in verscheurde kleederen en op klompjes, hangend aan haar boezelaar, was ten minste nog noodig voor die stumpers; zij hechtten nog aan haar, maar zij? Wat deed zij hier onder de menschen, zij voelde zich nog eenzamer en meer verlaten dan ooit; zij had een gevoel alsof haar hart op straat lag en allen er over heen liepen, zonder het op te merken; al die stappen van die vroolijk pratende en roepende vreemden, weerklonken onbarmhartig luid in haar binnenste, zij had het uit kunnen schreien. Wie zou 't aan haar zeggen dat zij uitging op een rendez-vous, een rendez-vous met haar eigen man?

„Hé is dat Marie niet?" vroeg een oude vrouw met een wollen muts op aan een jongere, die haar vergezelde omringd door eenige kinderen.

„Marie uit de Plantage?" vroeg de andere.

„Ja, je weet wel die trotsche madam? Waar gaat ze nu heen? Ik dacht dat uitgaan te min voor haar was."

Marie was echter in het gedrang verdwenen, zij liep voort, den Dam over, tusschen de van alle kanten toeschietende trams en rijtuigen naar den Nieuwendijk.

Hier was 't iets kalmer, al trokken de eigenaardige bloem- en veerversieringen voor de hoedenwinkels — de schitterende cour van dames achter de ramen van Bahlmann, de gedekte tafel bij Sinkel en St. Nicolaas in een kleerenwinkel — ophoopingen van kijkers.

Voorbij de groote magazijnen was het betrekkelijk stil, vóór de melkinrichting bleef Marie staan en wierp een blik naar binnen. Frank van Haeren was er niet; zij ademde diep en sloot even de oogen. Zij beefde over haar geheele lichaam van zenuwachtigheid, van angst over hetgeen komen moest; het carillon van het Paleis op den Dam deed zijn voorspel hooren.

„Dat was zeker voor zeven!"

Langer bedacht zij zich niet en trad in den winkel; de juffrouw met haar Noord-Hollandsch kapje zat achter de groote, hel geschuurde melkkannen, in welks koper het licht zich sterk weerkaatste.

Vroeger was zij dikwijls met Jans hier geweest, als het meisje moe werd van het loopen op haar krukken; een hevig verlangen vervulde haar plotseling naar het doode kind, dat oorzaak was van al haar ellende.

Haar stem beefde toen zij een glas melk bestelde, men bracht het haar, zij ging aan een tafeltje zitten en zuchtte met tranen in de oogen, op dit

oogenblik aan niets anders denkend dan aan haar zusje, zij zag de menschen op en neer gaan, meiden en mannen uit het volk meestal; de deftigen zijn op dit uur nog thuis, eten hun dessert of drinken hun thee.

Frank zat zeker nog aan de tafel zijner moeder, hij lachte met de deftige dames, zijne zusters en die trotsche vrouw zijn Mama, die niets leek op haar broer den goeden Dokter van Duinwijk, en niemand vermoedde, dat zij hier op hem zat te wachten, zij de meid van zijn zuster en toch zijn wettige vrouw.

Hij nam tegenover haar plaats.

Nog vóór zij het verwachtte stond hij eensklaps voor haar.

„Laten we naar achteren gaan daar zijn we alleen,” zeide hij.

Zij stond op, hij legde geld op de toonbank en zonder iets te bestellen volgde hij haar naar achteren, waar een ander jong paar vertrouwelijk naast elkander zat, hun chocolade met smaak lepelend.

„We zijn hier niet vrij?” mompelde hij.

„Waar zouden wij nu vrijer kunnen zijn?” vroeg zij.

Hij nam tegenover haar plaats en sprak hortend, zooals zijn gewoonte was, wanneer hij zich geërgerd voelde.

„Zal je mij, nu eindelijk vertellen, wat dat alles beteekent?”

„Ik heb ’t immers geschreven.”

„Die malle brief! Wat bezielde je toen toch? Waarom moest je wegloopen?”

„’t Stond er immers in.”

„Hoe dwaas, hoe mal. Weet je wel, dat ik je met de politie had kunnen laten terughalen?”

Zij zweeg.

„En wat heb je daarna gedaan? Hoe kreeg je in 't hoofd bij mijn zuster voor meid te komen spelen?"

„Ik wist niet dat het je zuster was, ik ken niet eens de namen van je familieleden, evenmin als je mijn naam kende toen je mij vroeg" en haar stem klonk bitter. „Ik heb dadelijk een dienst gezocht, en was voorloopig in het „Te Huis" op de Prinsengracht gelogeerd. Ik kan me voor niets anders uitgeven en ik moest toch leven, eerlijk, fatsoenlijk leven. Mevrouw Zandberg heeft mij genomen, zonder getuigen, zonder te vragen, waar ik vandaan kwam. Toen ik merkte dat zij je zuster was, vond ik 't onnoodig mijn ontslag te vragen. Ik dacht niet je zoo spoedig te zien, ook niet dat je zou verlangen mij te spreken."

„Wel zeker verlang ik dat! Ik heb er ook 't recht toe. Langer verdraag ik die malle verhouding niet en nu kom ik je vragen of je met mij mee gaat. Ik vertrek spoedig naar het buitenland en die kuren verdraag ik niet langer. Je volgt me!"

„Als je vrouw of als je model?"

„Schei toch uit met die dwaze taal! Zeker zal ik je vragen eens weer voor mij te zitten. Je bent mooier geworden, alleen maak je je gezicht wat stijf door het tot een bepaalden plooi te dwingen maar als je er niet aan denkt dan is 't weer hetzelfde vuurwerk van expressies dat mij zoo in je heeft aangetrokken."

„En waarvoor je mij nu weer noodig hebt. Neen Frank, onder die voorwaarde kom ik niet meer bij je! Dat heb ik me vast voorgenomen."

„Weet je dan niet, dat het je plicht is bij je man te blijven, hem te gehoorzamen? Je hebt het altijd over plichten, toon dat je ze vervullen kunt."

„En wat is jou plicht, Frank. Mij liefde en bescherming te verleenen, en je laat mij alleen, je trouwt mij zonder liefde, alleen omdat het 't eenige middel is je model altijd bij de hand te hebben."

„Maar wat wil je dan in duivelsnaam?"

„Wat ik wil? Dat je mij als je vrouw erkent, dat je mij aan je familie voorstelt, dat je mij toestaat een huishouden op te richten, waar ik mijn werk kan doen en is er dan tijd over dan wil ik voor je zitten zooveel je wilt. We moeten ons huwelijk als een ernstige zaak beschouwen. Als je mij dat belooft dan zal ik je volgen!"

„Maar dat wil ik niet. Je bent nu toch al bedorven door de conventioneele wereld, waarin je verkeert, die je dagelijks ziet al is 't ook van beneden. Als je met mijn zusters omgaat word jij een dame als elke ander, en dat verkies ik niet."

„Je wil mij een dom kind laten, en daarom niet tot je vrouw, je gelijke verheffen, je levensgezellin."

„Kind, je praat boekentaal. Ik vind je zóó onuitstaanbaar."

„Dat zal je voortaan altijd vinden. Laten wij dus niet weer elkander zoe-

ken; de wereld is groot genoeg, wij zullen elkander vermijden. Ik zal een anderen dienst zoeken en je gaat toch reizen, of wil je liever trouwen met juffrouw van Loenen?"

Hij zag haar aan met verbeten toorn.

„Rose, als je wist hoe je mij tergt," zeide hij met trillende stem.

„Ik heb je zoo noodig . . ."

„Voor Magdalena of voor Bacchante?" vroeg zij.

„Neen voor mijn groot werk, dat ik in mij draag, voor mijn Rosa Marina, dat mijn ziel vervult, mijn geest soms tot barstens toe overweldigt. Ik moet er aan werken en daartoe heb ik je noodig. Ik zal je alles geven wat je wenscht."

„Wat ik wensch wil je mij niet geven. Je hebt me noodig, al het andere wat niet je kunst is, laat je onverschillig, of ik mij eenzaam voel en verlaten of je zuster mij onrechtvaardig beknort, of je neef mij ongepaste dingen zegt, dat laat je koud. Ik besta alleen voor je als geschikt model. Ik moet maar op jou bevel boos of verdrietig worden, lachen of huilen alleen om je doek te vullen en dan moet de heele wereld mijn gezicht beoordeelen en jou knapheid bewonderen? Neen, Frank, ik wil 't niet meer!"

„Had mij dat dan eer gezegd voor we trouwden. Het tientje heb je afgewezen, mijn hand heb je aangenomen."

Zij zuchtte diep.

„'t Was voor Jans."

„En aan Jans heb je mij opgeofferd. Is dat mooi? Is dat edel! Je kon toch toen immers al begrijpen, dat ik geen ander doel had door met je te trouwen dan wat je nu telkens herhaalt?"

„'t Is ook zoo, ik had schuld maar ik begreep het nog niet zoo goed als later. O Frank!" en zij zag hem smeekend aan, „laat je kunst toch wat rusten; laten wij probeeren te doen als gewone menschen."

„Ik zou niet weten hoe 't anders aan te leggen. Ik ben niet van plan te leven als mijn broer en zwager, ik ben artiest en handel ook zoo."

„Laten wij dan niet verder den tijd verliezen met praten maar nu spoedig heengaan" en zij stond op.

„Rose, wees toch verstandig! Waarom wil je niet eenvoudig mijn wil doen? Is je leven nu zoo prettig? Was het vroeger zoo aangenaam bij je vader aan huis? Zal je 't niet beter hebben bij mij?"

Zij schudde het hoofd.

„Dat is de vraag niet. Je wilde mij spreken over onze toekomst, nu denk ik ook alleen daaraan. Ik moet je tot model dienen voor je groot schilderij en ook voor kleinere, je wilt geld slaan uit mijn gezicht, uit mijn gevoelens. Ik weet hoe dat gaat, maar op den duur zal ik mij diep ongelukkig en vernederd voelen. Als meid ben ik onafhankelijk, ik weet dat ik mijn plicht doe, ik verdraag wat er te verdragen valt maar ik ben tevreden over mijzelf. Ik schaam mij niet over mijn lot."

Hij streek langs zijn knevels en beet zich op de lippen.

„Rose, ik zou je kunnen bedriegen," zeide hij na een poos, „maar dat wil ik niet. Wanneer je mij volgt naar het buitenland dan zal ik je dagelijks vragen om voor mij te poseeren. Mijn Zigeunerin is met goud bekroond, mijn Magdalena heb ik verkocht voor heel veel geld, en als nu mijn Rosa Marina klaar is, de droom van mijn leven, dan heb ik mijn doel bereikt. Ik kon je nu wel beloven dat wanneer 't eens klaar is ik je niet meer lastig zal vallen, maar dat kan ik niet. Ik zou mijn beloften zeker niet houden."

„Dan is er niets aan te doen Frank. Wij gaan elk onzen weg!"

Zij ging naar buiten; hij volgde haar, het regende, de geheele straat was overdekt met parapluies, Frank stak de zijne op.

„Geef mij den arm, Rose!" zeide hij, „dan gaan we samen. Ik zal je naar den tram brengen."

Zij stak haar arm door den zijne; juist terwijl het volle licht uit een winkel op haar gelaat viel, zag Rika de schoonmaakster haar aan den arm van een heer voorbijgaan. Hem herkende zij niet maar haar des te beter.

„Daar heb je 't! Die fijne zus met een mijnheer, een heusche mijnheer, hé Trien? Wie had dat kunnen denken!"

„Ja, je moet die kwezels nooit vertrouwen, Moeder!"

„Wat zal Daatje er van ophooren! Als zij 't doet, doet zij 't goed."

Frank en Rose Marie gingen snel voort.

„Zal ik een rijtuig nemen?" vroeg Frank.

„Dank je!" antwoordde zij, „ik ga met den tram."

„Bedenk je je niet?"

Een rijtuig kwam snel op hen af, het was een verwarring van paraplujes en tramwagens; even drukte Rose Marie zich tegen hem aan om bescherming te zoeken; hij rukte haar weg uit het gedrang en was voor een oogenblik weer onder den indruk van haar hulpeloosheid; zij was zoo jong, zoo mooi, zoo lieftallig en zij was toch zijn vrouw. Moest hij haar nu weer van zich afstooten? Waarom sloot hij haar niet in zijn armen, waarom schonk hij haar niet wat zij wenschte?

„Rose," drong hij aan, „blijf je houden aan die voorwaarde?"

Zij trok haar arm weg en antwoordde:

„Ja," en na een oogenblik „Frank, je behoeft je niet te schamen voor mij. Ik zal zoo bescheiden zijn en zoo eenvoudig tegenover de dames van je familie en we behoeven hier niet lang te blijven."

„Neen, je moet genoegen nemen met mijn wensch."

Zijn ontroering was weer voorbij; hij had Rose Marie vergeten, hij zag en voelde niets anders dan zijn Rosa Marina.

„Als je mij waarlijk liefhad, zou je het mij niet weigeren," sprak hij.

„Liefhebben? Och Frank, waarom praat je nu daar over? Je hebt mij immers nooit naar mijn gevoelens gevraagd."

Zij stonden voor den tram van de Linnaeusstraat; zij ging op de trede staan en groette hem, hij bood haar de hand niet.

„Over een paar dagen kom ik je antwoord halen" zeide hij.

Zij maakte een beweging met het hoofd, die hij zeer goed begreep, er was niets aan te doen, zij bleef onverzettelijk.

Het regende steeds harder, het was koud, morsig, guur, de lantaarns spiegelden zich somber af in de natte straatsteenen, het heen en weer schuiven der druipende parapluies tusschen de tramwagens, die hier en daar bestormd werden, was alles wat van de vroegere levendigheid overbleef en Frank overviel plotseling een heimwee naar licht, naar menschen, naar gezelligheid.

Hij reed weg naar de Vondelstraat en aan zijn moeders huis stapte hij uit. In het salon hoorde hij muziek en lachen, hij trad binnen tot verbazing van zijn moeder en de meisjes. Anders vermeed hij alle gezelschappen; hij nam een kop thee, Eugenie van Loenen zong uit Schubert; zij had een lief stemmetje.

Met gesloten oogen luisterde Frank toe:

„Haideröslein, Röslein auf der Haide" klonk het en toen diep weemoedig „Röslein sprach, Ich steche Dich, dasz Du ewig denkst an mich!"

Hij huiverde, hij zag dien tramwagen terug vol vreemde menschen en het meisje in haar regenmantel, zich een klein plaatsje daarin veroverende en toen reed de wagen weg in den donker, in den regen.

„Ich steche Dich", herhaalde hij, „ja, zij heeft mij gestoken, maar ik, ik, wat heb ik gedaan? Heb ik niet moedwillig haar van den stengel gerukt. Arm, arm Roosje!"

Hij sprong op en ging naar buiten, vergeefs riep hij de onbestemde vormen van zijn Rosa Marina in den geest terug; hij zag het niet meer, maar in zijn ooren klonk het: Röslein, Röslein roth . . . en toen het „Dasz Du ewig denkst an mich!" en voor hem zweefde niets anders dan het droevige, maar vast besloten gezichtje zijner vrouw zooals hij het 't laatst had gezien achter de beregende rijtuigglazen.

XVI.

„Alle menschen! wat zeg je, Riek! Met een heer!"

„Ja Da, een effectieve heer, met een grijze overjas en een perreplu op, en . . . ."

„Een hooge hoed."

„Neen, geen kachelpijp, een gewone, zoo'n ronde."

„Dan was 't meneer Emile toch niet."

„Neen, dat weet ik zeker. Zijn gezicht kon ik om zoo te zeggen niet zien, maar van achter kon je 't genoeg merken."

„En ze liepen gearmd?"

„Wis en waarachtig! Ik zei nog tegen Trien, daar moet ik 't mijne van hebben, zei ik. Laten we haar naloopen! Maar jawel, 't was zoo vol bij den weg. En met had ik 't gezegd en weg waren ze."

„'t Is crimineel, zeg ik! Je kunt toch niemand meer vertrouwen."

„Mensch, tegen wien zeg je 't. Ze bennen allemaal zoo, ze deugen geen

van allen met hun Fedorahaar en fijne snoetjes! Je zegt het toch niet aan mevrouw."

„Ik zou nog liever! Ik zeg maar, geen koeien geen moeien."

„Of je gelijk hebt."

Dien middag echter wist mevrouw Zandberg er alles van en nog meer zelfs dan Rika verteld had, ze waren uit een café gekomen en ze hadden zoo echt verliefd met mekaar geloopen en zij gingen later den kant op van de Damstraat.

„Ik begrijp 't niet," zeide mevrouw, „zij was om negen uur weer t'huis."

„Let uwes maar op, mevrouw! Ik heb 't altijd wel gedacht, er steekt wat achter. Ik heb al met zooveel kameraden gewoond, maar zoo'n vreemde snoes als Marie heb ik nog nooit aangetroffen. Zij doet heel anders als andere booien."

In vroegeren tijd zou mevrouw Zandberg eenvoudig geantwoord hebben, dat komt omdat Marie haar plicht doet en niets dan haar plicht, wat de dames dienstboden steeds meer en meer moeite schijnt te kosten en wat in het oog vooral der mevrouwen toch zoo makkelijk en licht schijnt.

„Ik kan haar toch niet ondervragen," zeide Charlotte, „wat zij buiten mijn huis doet, is mijn zaak niet. Zij is op tijd t'huis gekomen, dus kan ik er niets van zeggen."

't Speet zoowel mevrouw Zandberg als Daatje bijzonder, dat zij een aanknoopingspunt misten om beter in Marie's privaat leven door te dringen; groote nieuwsgierigheid vervulde bijna op dezelfde hoogte mevrouw, meid en werkster, doch zij zagen voor het oogenblik geen kans die te bevredigen.

Toevallig was Rose Marie dien middag druk bezig den stoep te dweilen toen Frank langs kwam; een onweerstaanbare kracht trok hem naar de Plantage, hij wilde weten òf zij goed t'huis was gekomen, eigenlijk was 't belachelijk, wie verongelukt er nu in een tram maar hij had geen rust vóór hij er zichzelf van overtuigd had.

Toen hij haar zag in haar katoenen japonnetje met opgestroopte mouwen, neergehurkt op den grond en met haar fijne handen de blauwe steenen op dweilende, vloog het bloed hem eensklaps naar het gelaat; schaamte, ergernis, gekwetste trots, spijt, hij wist het zelf niet, vervulden hem geheel.

„Rose," zeide hij, terwijl zij opstond en den emmer verzette om hem den doorgang vrij te laten „laat het uit zijn! kom met mij mede. Ik zal...."

Hij zweeg, wanneer hij nu oprecht tegen zichzelf had willen zijn, zou hij bekend hebben, dat niets hem thans weerhield dan valsche schaamte, hij voelde zich overwonnen door dat kind en Rosa Marina zou des noods onvoltooid blijven!

„Je weet mijn voorwaarde," antwoordde zij, nam den emmer op, en ging het huis in.

Frank voelde dat hij nu te strijden had; strijd was hem onbekend, nooit was hij in de noodzakelijkheid geweest iemands tegenstand te overwinnen; de eerste, die hem had durven tegenstreven was Rose Marie geweest toen zij voor geen geld wilde poseeren; hij had haar getrouwd. Licht dacht hij

. . . . en met haar fijne handen de stoep opdweilende.

over het huwelijk; met dit meisje zou 't gemakkelijk zijn de ketens daarvan te dragen. Hij behoefde niets aan zijn leven te veranderen; hij had zijn model steeds bij de hand.

Artisten volgens hem, stonden boven alle conventioneele wetten en beschouwingen; zij hadden een moraal op zich zelf, met de huisbakken denk-

beelden der oude lui en der burgers had hij sints lang gebroken, er bestonden andere leefregels voor kruideniers dan voor kunstenaars òf liever kunstenaars behoefden zich aan geen voorschriften van wie ook te storen. Hetgeen hun kunst vereischte dat was de hoogste wet, daaraan hadden zij 't recht alles op te offeren.

En zoo had hij ook zonder eenig gewetensbezwaar beschikt over het leven van het jonge meisje, dat hem zulk een begeerlijk model toescheen; door haar te trouwen wist hij zeker dat zij alleen voor hem bewaard bleef, hij en niemand anders had het recht haar af te beelden.

Bovendien hij vond het belangwekkend eens heel anders te trouwen dan elkeen; zijn huwelijk miste al het banale aan alle andere huwelijken eigen, er was sprake van geld, noch stand, en zelfs het allerminste van liefde en zoo had hij achteloos plichten op zich genomen, welke hij volstrekt niet van zins was ooit te vervullen.

Hij had haar immers gekocht en meende nu haar meester te zijn; zij leerde het hem anders. Eerst droeg hij zijn teleurstelling vrij kalm, hij wilde haar niet zoeken, hij ging op reis, teekende, en schetste naar hartelust maar intusschen groeide het idee van zijn Rosa Marina steeds meer en meer in hem en toch kon hij niet met de uitvoering voortgaan uit gebrek aan één model.

Hij zocht en zocht dagelijks, beproefde het nu eens met deze dan met gene, altijd vergeefs en moedeloos keerde hij naar Holland terug, vast besloten om zijn best te doen Rose Marie te vinden.

Tot veel was Frank in staat, niet tot onoprechtheid; het schokte hem hevig haar terug te zien als meid zijner zuster, maar haar bedriegen, haar meer beloven dan hij geven kon, wilde hij niet.

En zij stond er op hun huwelijk als een ernstige zaak te beschouwen, zij wilde van hem een braaf familievader maken, een *bourgeois* belachelijk! Hij zou zich de wetten laten voorschrijven door dat kind, door een meisje dat hem geheel onverschillig was, dat hem alleen belang inboezemde door de bewegelijkheid harer trekken, door haar mooie oogen, door haar spontaniëteit.

Als hij deed, wat zij wenschte dan zou zij juist die eigenschappen, welke hij alleen en enkel in haar waardeerde moeten verliezen. Pas si bête! Graag of niet. Rosa Marina zou afkomen met òf zonder haar.

„Wel Frank, als je toch van plan bent je te vervelen, ga je dan alleen vervelen, en zit me hier niet te embêteeren," zeide Charlotte spijtig tot haar broer, die zwijgend in het vuur zat te staren.

„Wat belief je?"

„Waarover zit je toch te soezen? Ik praat met je over alles en nog wat, ik krijg niets dan ja of neen tot antwoord. Waar denk je dan toch aan?"

„Waar ik aan denk? Aan Rosa Marina!"

„Je vrouw?"

„Wel neen! Mijn schilderij!"

„Zoo, hoever is 't gevorderd?"

„'t Is nog niets verder?"

„Is 't waar Frank, dat je Zigeunerin een portret is van je vrouw?"

„Het kan wel."

„Weet je wat ze zeggen, dat ze veel lijkt op Marie."

„Marie?"

„Ja mijn tweede meid!"

„Zoo!"

Hij stond op, nam zijn hoed in de hand en groette zijn zuster.

„Wat een rare pisang is toch die broer van je," zeide Zandberg, die een oogenblik later t'huis kwam en zijn zwager op den trottoir had ontmoet, met de handen in de zakken en gebogen hoofd, „ik vroeg hem waar hij naar toe ging, waarom hij niet bij ons een borreltje bleef drinken." Neen, ik moet naar de Joden Breedstraat, 't is Vrijdagavond en dan vind ik 't daar eerst recht typisch."

„Je kunt er niet wijs uit worden. Ik voor mij geloof dat hij doodelijk is van Eugenie van Loenen. Phie vertelde mij van middag dat hij gisteravond in Ma's salon geweest is, je weet ze hadden de van Loenens — en dat hij zoo vreeselijk aandachtig luisterde toen Eugenie zong en zelfs in ééns de kamer uitging. Dat ellendige huwelijk zal hem ontzettend drukken."

„Laat hem echtscheiding vragen. Hij is toch over alle vooroordeelen heen!"

„Wanneer hij maar eens spreken wilde," zegt Ma altijd, dan konden wij hem misschien helpen, maar nooit, nooit komt er zóó iets over zijn lippen."

„Mevrouw!" vroeg eenige dagen later Daatje en kwam zeer geheimzinnig binnen, de deur achter zich toesluitende en in alle hoeken rondkijkende of er misschien iemand zich verborgen had tusschen de portières en gordijnen „mag ik eens een woordje met u spreken?"

„Gerust Da, gerust!" zeide Charlotte. Zij had weinig te doen, haar man was bijna den heelen dag uit en ongelukkig waren er geen kinderen om het ledige van haar hart en hoofd in te vullen. Op een pikant nieuwtje was zij veel meer belust dan met haar stand en leeftijd overeen kwam.

„Wat is er toch Da! Je maakt me nerveus, zenuwachtig bedoel ik. Niets kwaads hoop ik?"

„Mevrouw moet zelf maar eens zien! Gister ontving Marie weer een brief, zij kreeg een kop als vuur; ik zei natuurlijk niks, niemendal. 't Zijn mijn zaken niet, denk ik altijd en nu van morgen terwijl ik het turfhok doe, vind ik dit briefje, en ik dacht: 't Is heel kaseweel dat ik 't justement vinden moet, en toen dacht ik, ik breng 't maar aan mevrouw, die moet het toch eiges weten."

„'t Is heel goed van je Da!" sprak mevrouw met veel waardigheid, „zeker moet ik weten wat voor volk ik in huis heb en als 't nu jou gold of een ander dan zou ik het niet eens willen lezen. Ik weet dat jelui fatsoenlijke meiden bent, maar van Marie weet ik niets."

„En wij ook niet. Ze heeft nog niet zooveel zich uitgelaten over d'r permentage. D'r ouders bennen dood, meer zeit ze niet."

„Geef me het briefje Da en ga dan weer stilletjes naar de keuken!"

Daatje gehoorzaamde en nadat zij weg was, een weinig teleurgesteld dat mevrouw haar zoo wegzond, las Charlotte het briefje, dat met drukletters was geschreven.

„Kom van avond zeven uur in de Galeries. Ik moet je noodzakelijk spreken. Ik wacht je stellig."

Mevrouw streek het papiertje glad en besloot na eenig wikken en wegen af te wachten òf Marie verlof zou vragen om uit te gaan, maar het werd 12 uur, 't meisje deed geregeld haar werk en vroeg niets; zij werd er ongeduldig van.

Na de koffie ging zij uit, Marie bracht haar aan de deur, zeide beleefd goeden dag maar vroeg niets.

Mevrouw Zandberg ging naar de Vondelstraat en vertelde haar moeder en zusters het geval, natuurlijk klonk het weer als gewoonlijk van de oude mevrouw:

„Ik heb ze nooit vertrouwd een meid zonder getuigen, je mag haar wel goed nagaan."

„Maar als zij mij nu niet vraagt om een uitgang, wat dan?"

„Zij is zoo geslepen; als zij 't niet vraagt, dan is 't alleen omdat zij vermoedt dat je het briefje hebt. Langer kan het toch zoo niet blijven; je vertrouwt haar niet meer. Maak er dus een eind aan; zeg dat je het briefje gevonden hebt en dat je nu alles weten wilt, en verkiest zij het niet te bekennen dan zeg je haar den dienst op."

Charlotte liet zich opwinden en toen zij tegen vier uur t'huis kwam, werd Marie binnengeroepen.

„Heb je niets verloren, Marie?" vroeg zij indrukwekkend.

„Neen mevrouw, voor zoover ik weet niet," was het kalme antwoord.

„Ook geen briefje?"

„Een briefje?"

Zij werd bleek, tastte in den zak en haalde er haar zakdoek en portemonnaie uit, niets anders.

„'t Kan wel wezen mevrouw!" stotterde zij.

„Hier is 't briefje," zeide mevrouw met nadruk, „je begrijpt dat ik 't gelezen heb; ik heb 't recht te weten wat mijn bedienden doen. Je schijnt een geheimen omgang te voeren want onlangs ben je ook gezien aan den arm van een heer. Kind, kind! wees toch voorzichtig! Een groote stad is vol gevaren! Ga niet met den eerste, den beste mee! Geloof me, de mannen zijn niet te vertrouwen, al praten ze nog zoo mooi; zij hebben geen eerlijke bedoelingen. 't Kan me voor je spijten, je bent jong, knap, onervaren, ik hoop 't ten minste, 't zou zoo jammer zijn als het verkeerd met je afliep, want ik ben heel tevreden over je, je bent goed voor je werk. Maar in den laatsten tijd vind ik je veranderd, je hebt iets aan 't hoofd, kom wees oprecht, zeg mij alles!"

Rose Marie stond met neergeslagen oogen voor haar mevrouw, en draaide zenuwachtig aan haar boezelaar.

Charlotte bewonderde zichzelf, zoo moederlijk, waardig als zij de zaak behandelde.

„Nu Marie, je kunt mij gerust de waarheid zeggen. Het blijft onder ons; als je een eerlijke verkeering hebt, hoef je er je niet voor te schamen. Ik zal er blij om zijn voor je, want je staat zoo alleen op de wereld, ik gun je graag een braven, oppassenden man, ik zou 't zoo jammer vinden als jij je liet bedriegen door den een of anderen fat, die je met mooie woordjes en cadeaux vleide."

Het meisje zeide nog maar niets.

„Heb ik gelijk of niet?" ging mevrouw voort.

Zij schudde het hoofd.

„Wat moet ik daaruit verstaan? Zeg 't mij oprecht. Is die man, of die heer, met wien je laatst over den Nieuwendijk en den Dam liep je vrijer?"

„Neen mevrouw!" antwoordde zij.

„Wie dan, je broer?"

„Ik heb geen broer!"

„Maar wie is 't dan? 't Is toch stellig waar, want je ontkent het niet en deze brief zegt het trouwens genoeg dat je rendez-vous geeft aan een man."

Nieuw stilzwijgen, Charlotte werd ongeduldig.

„Hoor eens Marie," sprak zij nu minder zachtzinnig, „je staat daar als een pop; je wilt het mij niet zeggen, maar ik moet het weten. Ik heb je genomen zonder getuigen, je vertelt mij, noch je kameraad iets van je familie en zoolang er niets op je aan te merken viel, had ik er vrede mee, maar nu doe je zoo vreemd en ik sta er op dat je mij alles zegt. Ik geef je drie dagen om na te denken en als je mij dan niet je heele levensgeschiedenis vertelt en meteen namen noemt bij wie ik informeeren kan of je de waarheid zegt òf wel liegt, dan zal ik genoodzaakt zijn je den dienst op te zeggen."

Heb je niets verloren Marie?

„'t Is goed, mevrouw! Mag ik gaan?"

„Mevrouw knikte genadig van ja; Marie ging, bij de deur keerde zij zich even om en vroeg:

„Mevrouw, mag ik morgen mijn avondje hebben?"

„Waarom juist morgen?'

„Omdat ik dan uit wilde gaan?"

„En van avond niet?"

„Neen mevrouw!"

Charlotte bédacht zich even maar zeide toen kortweg:

„'t Is mij goed!"

XVII.

Frank had tevergeefs een paar uur in de Galerijen op en neer gewandeld en niets ontmoet.

Charlotte had er wel aan gedacht iemand daar te sturen om eens te spionneerén welke heer daar op een mislukt rendez-vous kwam, maar misschien had Marie hem gewaarschuwd dat zij eerst den volgenden avond kon komen en daarbij wie zou zij zenden? Daatje kon zij niet missen, en 't zou haar ook te familiair maken, meende zij terecht.

Zij vermoedde niet dat haar broer tegen tien uur, verkleumd van kou, vol ergernis t'huis kwam; op zijn kamer vond hij een briefje liggen.

„Wat schrijft ze toch net," dacht hij onwillekeurig, den brief openmakende: „wat er nu weer is?"

Hij las niets anders dan:

„Frank!"

„Mevrouw heeft je briefje gevonden; ik was niet van plan er op te antwoorden en ook niet te komen. 't Geeft immers niets. Maar nu is er wat gebeurd en ik moet u spreken. Kom dus morgen half acht mij tegemoet. Leidschestraat, Kalverstraat, Reguliersbreestraat, Amstelstraat. Ik zal rechts houden. R. M.

Den volgenden avond op den bepaalden tijd ging Frank uit en ontmoette Rosa Marie op het Rembrandtsplein.

„Zullen wij ergens ingaan?" vroeg hij.

„Neen," antwoordde zij, „laten we aan den stillen kant loopen, langs Thorbecke naar de Heerengracht."

Zij vertelde hem dadelijk haar gesprek met zijn zuster.

„Nu wil zij alles weten. Ik zal haar natuurlijk niets vertellen, maar dan zegt zij mij den dienst op, en dan sta ik weer op straat, zonder getuigen, want zij zal aan dames, die naar me vragen alles vertellen. Wat moet ik nu doen, Frank?"

Hij zag haar aan, zijn hart klopte tot brekens toe; hij was opgewonden en boos, hij wist zelf niet waarom.

„Met de komedie gedaan maken. Je gaat dadelijk met mij mee. We logeeren van nacht in een hotel, en vertrekken morgen vroeg."

Zij snikte bijna terwijl zij hem verwijtend aanzag en sprak:

„O Frank! Je hebt al eens misbruik gemaakt van mijn hulpeloosheid. Doe 't nu niet meer!"

„Maar wat moet ik doen? Je praat van dwingen, wie wordt hier gedwongen? Ik! Je wil, dat ik van avond naar mijn zuster ga en haar zeg: Je

meid is je schoonzuster. Je hebt haar geen dienst op te zeggen, je behandelt haar als je gelijke?"

„Als je dat wilde doen Frank, zou ik 't niet eens aannemen, ik ben nog niet in staat om als je vrouw op te treden, ik voel het genoeg. Het zou daarbij te veel gepraat geven, je kwam in moeilijkheden en de familie raakte er door in verlegenheid."

„Wat verlang je dan van mij? 't Eene wil je niet en het andere ook niet. Je maakt me dol!"

„Och Frank! Word niet boos! 't Spijt me, dat de zaken zoo loopen; gister was ik nog onafhankelijk van je. Ik had mijn armen om te werken en mijn goeden naam; en nu heb ik 't laatste verloren, schijnt het..."

„Door mijn schuld!"

„Wat doet het er toe wiens schuld het is? Ik had je briefje niet moeten verliezen. Ik wil niets doen wat je onaangenaam is, en daarom vraag ik je, waar moet ik blijven als je zuster mij uit haar huis zendt?"

„Bij je man!"

„Maar niet dadelijk Frank; niet op de manier die je bedoelt. Ik was onverstandig laatst, ik heb er lang over nagedacht en toen begreep ik dat ik het recht niet had je zoo te antwoorden. Maar ach! ik ben nog zoo dom, zoo onverstandig..."

Alweer eindigde haar stem in een snik; Frank voelde al zijn toorn, al zijn ergernis wegsmelten, nu zij zoo nederig sprak.

„Wanneer ik je vrouw openlijk zal zijn," ging zij voort; „dan wil ik niet dat jij, je moeder en zusters zich over mij schamen. Ik moet nog veel leeren; breng mij dan ergens, waar ik in de gelegenheid ben het te doen. Op een kostschool of in een familie, waar je maar wilt. En na een jaar b. v. dan is 't al wat vergeten, dat ik gediend heb bij je zuster, dan kom je mij halen en ik zal een goed, verstandig vrouwtje wezen. Ik beloof het je! Ik weet het, je zult mij niet meer zoo behandelen als vroeger, wanneer ik meer ontwikkeld ben."

„Maar ik wil je niet wijzer hebben."

„Dan is 't je ook geen ernst; dan zie je in mij nog altijd je model en anders niets!"

Hij zweeg, een zware strijd ging in hem om. Als hij toegaf dan brak hij met zijn verleden, dan kwam Rosa Marina niet verder en toch voor 't eerst voelde hij iets in zich dat naar een flauw besef van verantwoordelijkheid zweemde; hij begreep dat er heel gewone plichten op hem rusten, dat het meisje waaraan hij zijn naam gegeven had, het recht had zoo te spreken.

„Rose Marie!" zeide hij na een poos zwijgens, „je overvalt me. Ik moet er over nadenken!"

Zij zag hem bedroefd aan.

„Als je er over nadenkt," zeide zij, „dan... dan is 't een bewijs dat je niets geeft om je vrouw en nog altijd je model betreurt."

„Ik kan zoo niet besluiten. Morgen of overmorgen hoor je meer van mij!"

„Maar hoe? Overmorgen moet ik haar alles zeggen.”

„Nu goed morgenavond! Ik kom na achten! En je opent mij de deur, dan stop ik je een brief in de hand. Dat geknoei ergert mij vreeselijk.”

Zij liepen over de Heerengracht en waren nu aan de Utrechtschestraat gekomen.

„Ik zal hierheen gaan,” sprak Marie en wilde linksaf.

„Waarom! Ik zal je brengen!”

„Neen, doe dat niet. Zij mochten ons weer eens samen zien.”

„Zooals je wilt. Tot morgen! Geef je mij een hand.”

Zij legde haar hand in de zijne; hij hield ze vast.

„Nog iets! Was Charlotte hard tegen je?”

„O neen, zij was heel goed, heel gemoedelijk. Zij heeft gelijk.”

„Tot morgen dan!”

„Ja, tot morgen!”

Zij ging snel heen. Frank bleef even staan, toen volgde hij haar van verre. Zonder links en rechts te zien ging zij snel de levendige straten door, de Amstelbrug over, en eerst op de Nieuwe Heerengracht merkte zij dat iemand haar volgde.

Zij versnelde haar stap, maar de andere liep nog vlugger tot hij haar ingehaald had; eensklaps voelde zij een arm om haar middel geslagen.

„Lief poesje!”

Snel sloeg zij den arm met de paraplui gewapend uit en riep:

„Ga heen! Ik ben niet van je gediend.”

„Kom, kom! Maak je zoo kwaad niet. Tegen anderen ben je niet zoo bits! Kijk toch wat vriendelijker, al ben ik de mooie Frank niet. Een artist trekt altijd meer!”

Zij schrikte hevig en haar aanvaller aanziende, herkende zij Emile.

„Mijnheer, dat is te brutaal! Zoo iets verwacht ik niet van u.”

„Daarom wou je niet met mij uitgaan, he? Frank is me voor geweest, schijnt het. Nu, ik wil hem niet onder de duiven schieten, maar een enkel kusje!”

Zij rukte zich los uit zijn omarming; het was stil op de gracht, nergens vertoonde zich iemand.

„Niemand zal 't weten, hoor! De preutsche Lot het minste. Je weet Frank is een getrouwd man, hij kan 't dus niet eerlijk met je meenen terwijl ik nog à prendre ben. Kom een kusje in eer en deugd!”

Hij versperde haar den weg, zij verweerde zich met haar paraplui zooveel zij kon.

„Wil je dat wel eens laten, lafaard!” riep een stem en Rose Marie keerde zich om en herkende Frank.

„Lafaard! Wie durft dat zeggen?”

„Ik! Schaam je een fatsoenlijke vrouw in den donker aan te vallen.”

„Schaam je-zelf! De pot verwijt den ketel dat hij zwart is.”

„Wat weet je daarvan! Ik zal de dame naar huis brengen. Maak jij dat je wegkomt.”

„Dan heb je er dubbel profijt van. De „dame” zal zeker aan jou gezelschap de voorkeur geven boven het mijne, maar ik laat het er niet bij.”

„Geef mij den arm, Rose! Ik heb 't recht haar te verdedigen en te beschermen.”

„'t Recht, wie geeft je dat recht?”

Frank zag hem aan, hij bewoog reeds zijne lippen om iets te zeggen, maar Rose Marie kwam tusschen beide.

„Ik dank u mijnheer Van Haeren,” zeide zij, „'t is mooi van u dat u de

Rose Marie keerde zich om en herkende Frank.

dienstbode van uw zuster verdedigt. Laat u mij gerust gaan, er zullen van hier tot de Plantage geen brutale menschen meer gevonden worden, die 't mij lastig maken.”

Zij boog even en verwijderde zich haastig.

„Emile,” sprak Frank, „je vergist je in haar.”

„Zoo lang ik in haar een braaf meisje zag, heb ik haar gerespecteerd, maar ik heb gezien, hoe je haar tegenkwam, blijkbaar ten gevolge van een afspraak, hoe je samen opwandelde en teeder afscheid nam. Is 't wonder, dat ik haar nu durf behandelen als . . . als elk ander.”

„En toch herhaal ik je, je vergist je. En ik zal het je vertellen waarom, als je mij op je eerewoord belooft er niemand iets van te zeggen."

„Nu dan."

„Je belooft het me?"

„Als je het me zegt, natuurlijk."

„Zij is mijn vrouw."

„Je vrouw! Je vrouw! Was zij daarom dien avond zoo van streek en je herkende haar ... en je laat haar dienen ..."

„'t Is nu eenmaal zoo, ik kan je niet alles zeggen, maar nu weet je ook dat zij recht heeft op ieders eerbied en achting en dat ik die voor haar eisch."

„Dat verandert alles, maar neem me niet kwalijk, 't is me een vreemde historie. Waarom doe jelui zoo raar? Kwade vrienden ben je toch niet. Ik weet niet wat ik liever deed dan zelf de groote mijnheer te spelen en mijn vrouw voor meid te laten dienen."

„Och, je weet wij artiesten!"

„Jelui bent een raar zoodje! Had ik 't eer geweten, ik had er mij niet aan gewaagd. Maar je hebt een mooie vrouw hoor! en een bij de handje ook! De fijne schaaf er wat over en je kan haar brengen, waar je wil. Je hoeft je niet te schamen, volstrekt niet!"

XVIII.

Den volgenden morgen ging Frank op reis; hij had een slapeloozen nacht doorgeworsteld, iets wat hem nooit nog in zijn kamer was overkomen; hij moest nadenken, hij voelde dat hij een beslissing te nemen had, dat de omstandigheden hem in een vast net begonnen te omstrikken.

Hij was gewoon met zijn zoogenaamde artistieke zorgeloosheid zich allen kommer en moeite van den hals te schuiven; zijn eenig grondbeginsel was, mijn kunst vóór alles, 't andere moet maar volgen zoo goed of kwaad 't kan; nu echter zag hij duidelijk in dat zijn principe in botsing kwam met de geheele buitenwereld.

Nieuwe aandoeningen, nieuwe stemmen lieten zich in zijn binnenste hooren; hij voelde dat hij niet langer zooals vroeger door de wereld kon dwalen met zijn schetsboek in de hand, zijn impressies in het hoofd; nieuwe eischen deden zich voor, streng en onverbiddelijk. Hij verstond alles niet, zijn gedachten en gevoelens warrelden dooreen en slechts nu en dan doken er vage vormen uit op en voor 't eerst in zijn leven voelde hij er behoefte aan iemand om raad te vragen, zijn plannen te regelen naar de wijzere inzichten van een ander.

Hij was vroeg in de ontbijtkamer, dronk snel zijn kopje thee leeg en wandelde naar het centraalstation; daar nam hij een kaartje naar Duinwijk.

Dr. Adrichem kwam tegen 12 uur, wanneer zijn spreekuur begon, te huis en was hoogst verbaasd zijn neef op zijn lievelingsplaatsje voor het zeeraam te zien zitten met juffvrouw Bol tegenover hem, die een lang verhaal op-

dischte over de ellenden van den winter, over de toenemende slechtheid der dienstmeisjes en over de eigenaardigheden van „Dokter."

„Hé Frank!" riep oom Theo, „hoe kom jij hier verzeild?"

„Wel oom, ik moest u spreken."

„En waar kom je van daan?"

„Van Amsterdam."

„Zoo, ik meende dat jij op zijn dichtst in Kamschatka zat en hoe gaat het je vrouw?"

„Mijn vrouw?"

Juffrouw Bol schikte wat aan de koffietafel en spitste intusschen een van haar groote ooren.

„Weet je wat juffrouw," sprak de dokter, „mijn neef komt zoo zelden en ik wil hem graag tracteeren. Maak die pastei klaar, welke je laatst zoo goed gelukt is. Daar was een kip in en ham, geloof ik!"

„Dat is ook wat moois! Dokter bestelt maar en vraagt niet hoeveel tijd er noodig is zoo'n pastei te maken. Een Engelsche pij, noemen ze dat meneer Frank en verbeeld u, dat zou ik voor de koffie moeten klaar maken; het moet drie uur in den oven staan, als je belieft."

„Nu geef dan wat ham en eieren, en geen praatjes meer."

„Als uwe mij uit de kamer hebben wil dokter, zeg 't dan ronduit. Ik ben niets nieuwsgierig en ik ben 't Goddank ook nooit geweest naar anders mans zaken, als u dat maar weet en Brechtje is van morgen weggebleven, dat moest ik u ook nog zeggen, en zoo houd ik 't niet langer vol, 't is slaven van den vroegen morgen tot den laten avond, nooit een oogenblik rust en een zuur gezicht en allerlei bestelling en bereddering op den koop toe. Vraag u maar aan meneer, hoe de juffrouwen in Amsterdam bij meneer zijn Ma een ander leven hebben, ik pas er langer voor . . . ."

„Juffrouw, is de hamomelette klaar."

„Nu weer omelette, dokter weet zelf niet wat hij wil."

De dokter hief zijn koele, strenge oogen naar de huishoudster op en vervolgde haar zoolang met zijn blik totdat zij, slecht op haar gemak, de kamer uitging en de deur met een smak achter zich toetrok.

„Oom, ik vind uw levensgezellin voor- en achteruit gegaan," zeide Frank glimlachend.

„Hoe zoo!"

„Vooruitgegaan in brutale welbespraaktheid, achteruit in eerbied."

„Och ja, zij wordt oud, en 't valt haar hoe langer, hoe moeilijker haar kleine vleugeladjudanten te tyranniseeren want zij heeft den naam van Xanthippe door 't heele dorp. Enfin, ik heb er den last en het gemak van, niemand anders. Maar antwoord me nu op mijn vraag van daareven. Hoe gaat het jou levensgezellin, je echte, ware gezellin, je vrouw?"

„Weet u er dan niets van, oom?"

„Waarvan?"

„Wel, dat, dat zij mij in den steek heeft gelaten."

„Jou verlaten, wel, hoe kan ik dat weten? Ik krijg tweemaal in het jaar brieven van je moeder, in Juni met mijn verjaardag en met Nieuwjaar. In Juni schreef zij mij dat je weer op reis was en zij, sints je huwelijk, niets meer van je gehoord had en den nieuwjaarsbrief heb ik natuurlijk nog niet. Maar wat zeg je, is zij heengegaan en waarom?"

„Omdat zij niet langer meer verkoos als model te dienen."

„Verkoos zij dat niet, nu valt zij mij weer mee. Vertel me nu alles, hoor!"

„Och oom, 't is zoo'n lange historie en ik heb altijd een hekel aan vertellen gehad, maar ik zit er geducht in en daarom kom ik u opzoeken. U heeft mij op zoo'n eigenaardige manier gewaarschuwd vóór dat ik dien dwazen coup deed en nu weet ik niemand anders, die mij raden kan."

„Wel jongen! Nu vind ik dat je vooruit gaat; erkenning van schuld, raadvragen, conventioneele banale dingen, maar in mijn ouderwetsch oog het begin der wijsheid. Biecht op! Ik luister."

Frank vertelde zoo kort mogelijk alles wat er voorgevallen was tusschen hem en Rose Marie; hun verblijf in den Haag, haar vlucht, zijn terugkeer in Amsterdam, hun zonderling wederzien; haar eischen en de moeielijkheden, waarin zij nu geraakt was.

Juffrouw Bol kwam ham en eieren binnenbrengen.

Hoe kort het verhaal ook duurde, telkens werd het onderbroken door de schel der spreekkamer; de dokter moest nu eens een visschersjongen een doorn uit het vleesch halen, dan weer een vrouw een kies trekken of over de bleekzucht van een meisje zijn oordeel zeggen.

Juffrouw Bol kwam ham en eieren binnen brengen en klaagde haar nood over de hebbelijkheid van den dokter om zijn spreekuur te houden onder het koffiedrinken, waardoor het tot in 't oneindige gerekt werd.

„Ieder zijn plezier, zeg ik altijd, maar dan moet ik toch ook zeggen, mijn dokter heeft al

heel rare pleziertjes. Nooit uit dan voor zijn patienten, nooit geen menschen, nooit geen partijtjes. Bah! ik zou er voor danken."

Toen haar meester binnenkwam, droop zij stil af; de dokter nam zijn servet weer op, bediende zich en zag Frank vragend aan voor het vervolg van zijn verhaal; hij knikte nu en dan goedkeurend.

„Een braaf kind, een ferme vrouw! Jongen, jongen, jij mag Onzen lieven Heer op je beide knieën danken dat het toeval of liever jou malle kuren je zoo'n vrouw bezorgd hebben. Daar zit pit en karakter in en als je dat weet te waardeeren dan ben jij de eenige, die van het geval profiteert. Ik heb 't je gezegd, de ziel wreekt zich vroeg of laat, dat heb je nu gemerkt? En wat ben je nu van plan?"

„Dat weet ik niet, oom, dat kom ik juist vragen!"

„Je laat haar uit den dienst gaan, zij moet hem opzeggen en niet je zuster en dan breng je haar in een flink kostschool onder leiding eener verstandige vrouw; je betaalt haar pension en om dat bij elkaâr te kunnen halen, werk je dag en nacht als het moet zijn. Laat er haar een jaar, twee jaar blijven zoolang het noodig is en dan kom je haar presenteeren aan je moeder en je zusters. Als ze dan hooren dat de jonge mevrouw van Haeren en Marie, de tweede meid van mevrouw Zandberg dezelfde persoon is geweest, dan doet het er niets meer toe. 't Staat interessant en daarmee uit en jij gedraagt je dan als een braaf huisvader en laat je door je vrouwtje op de handen dragen."

„Op de handen dragen?" Frank's stem klonk bitter, „daarvoor is 't noodig dat zij van mij houdt en dat doet ze volstrekt niet. Zij is met mij getrouwd uit dwang en laat het me genoeg voelen. Zij is goed en zal dus niets doen, wat ik haar verwijten kan, maar overigens is er niets tusschen ons gemeen."

„Des te erger! Je hebt het huwelijk geprofaneerd Frank en daardoor een groote fout begaan, 't is billijk dat je daarvoor de straf draagt levenslang. En waarlijk je straf is zoo groot niet, 't kind bemint je nog niet. Je hebt trouwens nog niets gedaan om haar liefde te winnen; tracht er nu naar en je staat voor het begin van een gelukkig leven."

„Oom, het leven is hier de quaestie niet; of ik gelukkig of ongelukkig word, wat maakt dat uit? Als ik dood ben heeft er niemand iets aan, maar mijn werk dat is voor mij de hoofdzaak."

„Ik dacht dat je genezen waart en nu begin je weer! Kunst is een mooi ding, maar het leven staat er boven; het grootste kunstwerk, dat je moet maken is je eigen leven en om dat goed te kunnen voltooien zijn er middelen genoeg. Godsdienst, philosophie, moraal, wetten, de ondervinding van vroeger geslachten, wat je maar wilt, dat alles staat tot je beschikking, dat moet je gebruiken om je leven te maken tot een waar kunstwerk, en dan hebben anderen na je dood er nog meer aan dan aan een schilderij hoe mooi ook, dan aan de Nachtwacht, aan de Joconde of wat dan ook. En heb je eenmaal aan dat werk geknoeid, gevlekt, dan ziet het er treurig uit. Niets laat zich meer uit vegen en je heele leven is dikwijls niet lang genoeg om goed te maken wat je in een oogenblik van roekeloosheid, gedachteloosheid, weet ik wat, soms ellendig bedorven hebt."

De dokter was opgestaan en ging heftig bewogen op en neer. Frank zag hem nadenkend aan.

„Oom," vroeg hij na een poos, „u praat bij ondervinding!"

„En als dat zoo ware? Als ik ook eens iets had misdaan en er geen mogelijkheid meer in zie het goed te maken? Maar dat gaat je niet aan, dat doet niets tot de zaak. Je vindt mij een echte Philister dat ik zoo spreek, maar bedenk dat ik sints jaren buiten de wereld sta. Hier tusschen deze eenvoudige menschen heb ik afgeleerd te veel waarde te hechten aan al die ingewikkelde dingen uit den modernen tijd; het leven is hier tusschen die stoere mannen dood eenvoudig; men leeft om te leven en niet voor kunst en voor impressies en voor literatuur en voor plezier en Joost mag weten waarvoor meer. Hier leerde ik den prijs kennen van een leven, hoeveel moeite het kost het te verdedigen tegen ziekte minder nog dan tegen den storm en de zee, en daarom heb ik de banaliteit een goed besteed menschenleven te kiezen boven een stuk doek, hoe mooi beklad ook!"

„Oom, u is geen artiest, u kan er niet over oordeelen wat ik voel nu mijn ziel vervuld is van mijn werk; als Rose nu maar wilde, doch zij weigert. Is dat niet het grootste bewijs voor de weinige liefde, welke zij voor mij voelt, voor de weinige belangstelling die ik zelf en mijn werk haar inboezemen? Is het offer dan zoo groot, dat ik haar vraag?"

„Zij wantrouwt je en je hebt het verdiend. Op zichzelf is er niets in hetgeen je haar vroeg dat zij niet aannemen kon, maar wat haar tegen de borst stuit, 't is dat je haar uitsluitend beschouwt als model en niets meer, dat je haar gevoelens laat huichelen die zij niet bezit alsof zij een actrice was en niet je vrouw. Er is maar één ding mogelijk Frank; zet je Rosa Marina op den achtergrond tot dat je vrouw genoeg voorbereid om haar taak ernstig op te vatten, haar rechtmatige plaats komt innemen in je huis."

„En in mijn hart, niet waar? Conventioneeler kan het niet, maar ik houd het niet zoo lang uit."

„Om je Rosa Marina? Kerel, ben je dan een mensch van vleesch en bloed of een geschilderd stuk doek? Hoe kan men nog kiezen tusschen een mooi, lief vrouwje en een paar streken verf!"

„We begrijpen mekaar nooit, oom! U voelt niet wat ik voel, wat mijn ziel vervult, die impressies, die mooie dingen goud, zilver, rood, welke ik inwendig zie, de kracht om ze weer te geven, daarover worden wij 't nooit één s. Wanneer ik doe, wat u van mij vraagt, als zij een jaar op een deftige kostschool blijft, dan verliest zij al haar originaliteit, haar spontane expressies en ik heb er niets meer aan."

„Als model! Frank, ik meende dat je bekeerd was, maar nu zie ik in, dat je verstokter bent dan ooit; laat haar dan aan haar lot over, hoe treurig het ook moge zijn het zal steeds eervoller zijn dan in jou dienst."

De dokter liep naar het raam en zag naar buiten naar den thans onder de sneeuw bedolven tuin, waarachter als een licht geelbruin vlak, de ruime zee zich ontplooide met haar witte kammen trillend over de golven.

Frank bleef zwijgen, in onzekerheid over hetgeen hij doen of zeggen zou; 't was zoo zonderling, hij sprak maar hij meende niet meer alles wat hij zeide; het scheen haast of er twee menschen in hem waren; de eene, die niet uitsprak, wat hij wilde zeggen, de andere, die dacht wat hij niet wilde denken.

„Ben je nu tot iets besloten?" vroeg de dokter.

„Neen, oom, nog niet! Ik vind een pensionnaat zoo'n ellendige nivelleerings-machine, een Procustus bed; weet u niets anders?"

„Misschien kun je haar in een familie brengen, waar zij nog wat omgang met de menschen aanleert. De keuze is dan zeer moeielijk, dat is waar! Hoe staat het met haar ontwikkeling?"

„O . . . ja, dat weet ik eigenlijk niet."

„Je hebt toch wel briefjes van haar?"

„Jawel, zeker, die zijn heel netjes en correct geschreven, 't viel me zelfs op, dat ze er zoo goed uitzagen."

„Heb je er een bij je? Ik bedoel natuurlijk een, waarin geen geheimen staan. Dat zal me misschien in staat stellen den graad van haar ontwikkeling te bepalen."

Frank haalde uit zijn zak-portefeuille, drie briefjes.

„Geheimen zijn er volstrekt niet in. Zoo belangrijk was onze correspondentie nooit. Hier heeft u de missive, waarin zij mij mijn congé gaf!"

En hij reikte zijn oom den brief over, welken Rose Marie in den Haag had achtergelaten.

„Hm, hm! Een aardig meisjes handje, maar met veel meer karakter er in dan men er gewoonlijk in ziet," hij las het door: Doremael van Asperen, heet zij zoo?"

„Ja oom, dat heb ik later pas gemerkt, op onze verlovingskaarten stond Gesinger, maar dat was haar stiefvader."

„Weet je ook wat haar vader deed?"

„Hij was zeeofficier, Ma had 't er ten minste over dat het een chique familie was en dat ik me eigenlijk niet over haar had te schamen en zoo al meer."

„Dan zal 't zijn dochter wezen, Marietje wiens portret boven zijn schrijftafel hing . . . . Mijn God, mijn God!"

„Maar oom, wat scheelt u?" vroeg Frank en zag zijn oom aan, die 't hoofd op de hand liet vallen en diep geschokt scheen.

„Ik heb haar vader goed gekend, hij was mijn kommandant."

„Zoo iets zei Ma ook meen ik, in der tijd."

„Vreemd, zonderling!"

Hij stond op en ging met groote stappen de kamer op en neer.

„Dat arme kind! Had hij dat vermoed, zijn Marietje! zijn lieveling, zijn eenige! Frank, Frank wat heb je toch begonnen? Maar je wist het niet, 't is jou schuld niet natuurlijk, maar ik heb weer een groote zonde van nalatigheid op mijn geweten. Dat meisje trok me zoo aan en nu weet ik waarom, zij lijkt op hem. Ik had alles moeten doen om haar en haar zusje in beter omstandigheden te brengen. Maar ik heb me onttrokken, ik heb als een lafaard gezegd: „Dan is er niets aan te doen, arm kind!" en daaruit is alle

ellende voortgekomen. Maar hoe kon ik ook denken, dat zij zijn kind was!

„Heeft u zooveel van uw chef gehouden, oom?"

„Van hem gehouden? Neen, ik heb hem gehaat.... maar geacht."

„En nu weet ik iets anders, Frank! Vertrouw je vrouw mij toe. Laat haar hier komen; hier zal zij haar oorspronkelijkheid niet verliezen, ik zal haar ontwikkelen zooveel ik kan, ik zal mijn best doen om van haar een vrouw te maken, die op een lijn kan staan met je zusters, wat uiterlijke beschaving betreft ten minste, want overigens, staat zij nu reeds hooger. En ik zal je schrijven zoodra je haar kunt komen halen en dan, beloof je mij één ding, maar stellig als een man. Je maakt haar gelukkig, zoo gelukkig als je kunt! Neem je mijn voorstel aan?"

„Oom", riep Frank met meer opgewektheid dan anders in zijn aard en manieren lag, „vóór mijn huwelijk ben ik hier gekomen om mijn bruid onder uw bescherming te brengen, u heeft mij dat geweigerd, nu durfde ik 't niet meer vragen, maar ik hoopte dat u 't mij zou aanbieden. Nergens liever zou ik haar hebben, want om u de waarheid te zeggen, ik weet niet wat in mij omgaat, maar ik geloof dat de tijd niet ver meer af is dat ik Rose liever zal hebben als mijn levenskameraad dan als mijn model!"

„En je Rosa Marina?"

„Zij kan wachten, zij heeft al zoolang gewacht. Mag ik 't haar zeggen, dat zij bij u een tehuis zal vinden?"

„Neen... doe dat niet! Ik zal haar halen."

„U haar halen uit Amsterdam? U?"

„Ja ik! Morgen zal ik gaan!"

„En wil u Charlotte zeggen in welke verhouding zij tot mij staat?"

„Neen, dat zeg ik niet en laat de rest aan mij over."

XIX.

Dien avond wachtte Rose Marie vergeefs op het bezoek van Frank; hij verscheen niet; de keukenmeid was uit en zij kon dus gevoeglijk steeds de deur opendoen als er gescheld werd.

Emile kwam wel tegen theetijd; hij nam beleefd zijn hoed voor haar af.

„Mevrouw van Haeren," zeide hij hoffelijk, „ik verzoek u mijn ongepast gedrag van dien avond te vergeven, maar hoe kon ik ook vermoeden dat mijn nicht een verkleede prinses in haar dienst zou hebben.

Rose Marie glimlachte even.

„Mijnheer," verzocht zij dringend, „ik reken op uw bescheidenheid."

„Die heb ik Frank reeds tot pand gegeven."

Maar Frank kwam niet en de volgende morgen brak aan en Rose Marie wist dat heden de zaak tot een beslissing zou komen. Vol spanning zag zij de uren vorderen en niets gaf haar eenig licht. Zij wist niet meer wat te antwoorden, wat te zeggen als mevrouw haar ter verontwaarding zou roepen.

Charlotte was ook niet vrij van spanning; zij brandde van nieuwsgierig-

heid om te weten wat het verhoor zou uitbrengen. Zij liet het echter half twaalf worden vóór zij Marie ontbood.

Eindelijk toen zij voor den lunch gekleed beneden kwam, besloot zij het niet langer uit te stellen; zette zich in volle deftigheid in haar pluche crapaud neer, als een rechter op zijn stoel en gaf een tikje op haar kleinen gong van nikkel.

Emile .... hij nam beleefd zijn hoed voor haar af.

Rose Marie kwam binnen, zeer bleek maar kalm.

„Maak de deur dicht, ik moet je spreken," beval Charlotte met alle waardigheid, die het oogenblik en de zaak vereischten. Rose Marie gehoorzaamde en bleef voor haar staan met de handen aan het kantje onder haar boezelaar plooiend.

„De drie dagen zijn om, dat weet je!"

„Ja, mevrouw!"

„En je weet, wat ik gezegd heb!"

„Ja, mevrouw."

„Je zoudt me inlichtingen geven over de wijze, waarop je je avonden doorbrengt."

Rose Marie bloosde maar antwoordde niets.

„Men heeft je gezien in gezelschap van een heer, ik heb een briefje gelezen waarbij je rendez-vous werd gegeven. Wil je nu ook zeggen, in welke verhouding je staat tot dien heer en tot den schrijver van dat briefje?"

Zij bleef zwijgen.

„Nu ik wacht je antwoord."

„Ik heb niets te antwoorden, mevrouw!"

„Zoo heb je niets te antwoorden. Dat beteekent, je wilt niet!"

„Ik kan niet, mevrouw!"

„Dat spijt me, dan kan ik je niet langer houden en je moet

je maar zoo spoedig mogelijk voorzien van een anderen dienst."

„'t Is goed, mevrouw!"

„Heb je dat er nu voor over? Me dunkt je hebt het hier toch zoo goed als je 't maar wenschen kunt!"

„Dat heb ik ook, mevrouw!"

„Spijt het je dan niet heen te gaan?"

„O ja, heel erg, mevrouw!"

„En waarom ben je dan zoo koppig? Waarom zeg je niet eenvoudig. 't is mijn vrijer, hij meent het ernstig. Je weet, ik heb een fatsoenlijk huis, wij zijn erg op nette meiden gesteld, mijn man en ik; straatmeisjes kunnen wij niet gebruiken."

Rose Marie's lippen trilden en tranen sprongen in haar oogen.

„Mevrouw, waar ziet u mij voor aan?" vroeg zij zacht verwijtend.

„Ik zie je er niet voor aan! Neen, waarlijk niet! Ik zou het nooit van je gedacht hebben. 't Valt me vreeselijk van je tegen. Maar waarom wil je het mij niet zeggen? Ik zal er geen misbruik van maken. Beschouw mij als je moed . . . ik bedoel als je oudste zuster."

Het meisje wendde haar hoofd af, en zij drukte de lippen vast op elkander, terwijl zij met de vingers een paar tranen haastig wegveegde.

„Wanneer het 't licht mag zien, waarom ben je er dan zoo geheimzinnig mee. Kom toe! wees verstandig! Beken mij nu alles, ik wil je heel graag houden, maar als je zoo raar doet, dan gaat het niet, begrijp je dat?"

„Ja mevrouw, ik begrijp 't heel goed."

„En als je mij niet antwoordt, dan zal je toch elke andere mevrouw bij wie jij je presenteert moeten antwoorden. Niemand zal je aannemen, zooals ik, alsof je uit den grond vandaan komt. Heb je dat alles bedacht?"

„Ja, mevrouw!"

„Nu dan is er niets aan te doen, ik heb geduld genoeg gehad."

Er werd gebeld; Rose Marie maakte een beweging alsof zij naar de deur wilde gaan.

„Neen neen," riep Charlotte, „Daatje zal 't wel doen, ik heb niet graag dat mijn meid met een behuild gezicht de deur open doet."

Alsof dit woord een dam doorstak, begonnen plotseling Marie's tranen te stroomen; met onbedwingbare kracht, vloeiden zij langs haar wangen, zij snikte niet, maar drukte den boezelaar voor het gelaat om den stroom te stelpen, die stil en overvloedig losbarstte. Charlotte werd er verlegen mee.

„Maar kind, wat scheelt je?"

„Mevrouw, ik kan 't niet helpen," bracht zij er met moeite uit en keerde zich om, zij kon haast niet meer rechtop staan, de laatste dagen had zij niet meer gegeten of gedronken, zij voelde zich zoo zwak dat zij de kracht miste haar zenuwen te beheerschen.

Daatje die vol nieuwsgierigheid den uitslag van het onderhoud afwachtte, had, zoodra er gescheld werd, haar bak met aardappelen, welke zij schilde neergezet en liep naar boven om open te doen.

Een heer in eenigszins vreemde kleeding, „een echte heer van buiten" dacht zij, stond voor de deur en vroeg:

„Wel vrijster is je mevrouw t'huis."

„Ja wel meneer!" antwoordde Daatje een beetje knak, dat het „juffrouw" er voor haar niet af kon.

„Nu, zeg mevrouw dat dokter Adrichem er is."

De meid had nooit dien naam gehoord en wist dus nog minder dat die vreemde man, mevrouw's oom was; zij liet hem dus even op de mat staan, tikte aan de deur der huiskamer, wierp een snellen blik op haar nog steeds preekende meesteres en op de schreiende Marie en diende Dr. Adrichem aan.

„Wat, oom hier?" riep Charlotte, vergat al haar huishoudelijke zorgen, en liep den gang in, haar oom tegemoet, die daar nog wachtte.

„Wel oompje! Wat een verrassing! U hier? En waaraan heb ik het genoegen en de eer van uw bezoek te danken?"

„Nu kind, dat vertel ik je niet in drie woorden."

„Komt u binnen, oom, Zandberg zal dadelijk t'huis zijn. Wat een verrassing, weet Ma al dat u in stad is?"

Terwijl mevrouw haar oom zoo hartelijk verwelkomde, was Daatje brandend van nieuwsgierigheid op haar kameraad toegeloopen en vroeg haar:

„Hoe is 't, moet je weg?"

Marie kon niet antwoorden, al wilde zij ook.

„Nu, trek je dat maar zoo niet aan. Hij is er ook nog! Hij is oorzaak dat je in den knoei zit, laat hij er je nu ook uit halen. Voor mijn part ga je maar heen! Ik ben op mijn fatsoen gesteld en weet je, ik heb 't altijd gedacht dat jij de rechte zus niet was."

Mevrouw kwam met haar oom binnen en de beide meiden trokken af, Marie schoof snel door de porte brisée in het salon, Daatje verzette voor het oog iets aan de koffietafel en ging heen door de gangdeur.

„Ja" zeide oom, toen zij alleen waren, „ik begrijp dat je vreemd opkijkt nu ik zoo in eens uit de lucht kom vallen, want zoo dikwijls kom ik jelui niet ophouden; ik zal ook niet veel tijd verliezen aan pourparlers maar je liever dadelijk zeggen waar 't op staat."

„Oom, u drinkt toch een kopje koffie mee?"

„Ja, dat kan ik wel doen. Ik ga met den trein van 2.10 weer weg."

„Naar Duinwijk?"

„Waar anders? Ik kan niet lang gemist worden, juist nu!"

„En is u al in de Vondelstraat geweest?"

„Neen, daar heb ik geen tijd toe."

„Maar oom! Wat zal Ma zeggen?"

„Ja dat kan me niet schelen! Doe mijn groeten en zeg tot een volgenden keer, dat gebeurt misschien over een jaar of tien op zijn vroegst."

„Maar oom u is nog nooit bij mij geweest en ik ben toch al zes jaar getrouwd."

„Nu je hebt er toch wel om kunnen eten en drinken, hoop ik? Maar laat

mij je nu eerst gauw zeggen, wat ik eigenlijk hier kom doen, want 't spijt me wel dat ik 't je bekennen moet. Ik kom niet om jou of je man maar om je tweede meid."

„Om Marie... Ach God! oom, wat is er dan, wat is er... zeg me spoedig! Is er iets niet in orde? Heeft zij wat met de politie?"

„Maar kind houd je toch bedaard? Wat scheelt je?"

„Och oom, die meid!"

Mevrouw kwam met haar oom binnen.

„Nu wat zou dat? Heb je er zoo'n last van?"

„Dat niet, maar ik weet niet, wat ik er aan heb. Ik vertrouw ze niet meer, zoo juist was ik met haar bezig, maar dat vertel ik u later. Zegt u mij eerst: wat weet u van haar? Er is zeker iets heel belangrijks dat u exprès voor haar zoo derangeert."

„Zeker, is 't iets belangrijks. Ik heb toevallig gehoord dat zij een meisje is, waar ik al sedert jaren naar zoek, de dochter van een vriend die met mij in dienst was. Ik had beloofd voor haar te zorgen en nu moet ik hooren dat zij bij jou dient. Hoe noem je haar?"

„Marie!"

„En verder."

„Ja verder... hoe heet zij ook. Dor... Door... Iets van Doornkamp, Doornbosch, Doornman of zoo iets."

„Dat komt uit. Je stelt wel belang in je dienstpersoneel, hoor nichtje! Hun namen niet eens te kennen."

„Maar oom!" en Charlotte werd vuurrood, „hoe kan ik ze onthouden, je krijgt er zooveel en daarbij is Marie over haar familie en haar eigen zaken zoo gesloten als een bus. Je krijgt er nooit een stom woord uit."

„Haar vader heb ik goed gekend!"

„Was hij matroos bij u?"

„Matroos? Hij vaarde met me. Ik ben steeds van plan geweest zooals ik je zei, voor zijn kind te zorgen, maar ik dacht dat zij goed en wel in Indië zat."

„En hoe weet u nu dat zij bij mij dient?"

„Ja nichtje, dat is nu een al te ingewikkelde geschiedenis om je te vertellen. Je hebt er ook niets aan."

„Och! oom! Vertelt u het mij, dan zal ik u van haar op de hoogte brengen."

„Dat is niet noodig! Ik kom mij wel wat laat van mijn plicht kwijten, maar beter laat dan nooit."

„Dat weet ik niet, oom! 't Is een raar schepsel, zal ik haar roepen?"

„Ja! Ik wou ze dadelijk meenemen, als het je schikt."

„Maar oom, zoo op staanden voet? U moet weten, ik had juist quaestie met haar, ik heb haar den dienst opgezegd. Laat mij u eerst even de historie vertellen!"

„Neen, neen, neen! Ik heb geen tijd, zij moet met mij mee. Ik wil haar eerst spreken onder vier oogen en dan maakt zij zich dadelijk klaar om met mij te vertrekken."

„Maar oom, zoo op stel en sprong! Wat zal Zandberg zeggen, en u ontrieft me erg!"

De dokter haalde iets uit zijn vestzak en duwde dat Charlotte in de hand.

„Daar, dat is om je een St. Nicolaas cadeautje te koopen," zeide oom, en het gelaat der jonge vrouw schitterde van vreugde, toen zij het vodderige papiertje openvouwde.

„Twee honderd gulden! Maar oom, dat is veel te veel."

„Kom, kom! doe er mee wat je wilt. Laat je meisje nu komen, schenk me dan een kop koffie in en bestel een vigelante om ons naar het station te brengen, 't is kwart over twaalf."

„Ik zal haar roepen, oom."

En mevrouw Zandberg riep aan den trap van het sousterrein:

„Marie! Marie!"

Daatje kwam voor den dag en zeide dat Marie naar boven was.

Charlotte bedacht zich een oogenblik, toen ging zij zelf de vijftig trappen op naar het meidenkamertje, waar zooals zij verwachtte Marie zich opgesloten had.

Het meisje zat nog altijd onmachtig om haar tranenstroom te stuiten op den rand van haar bed; zij had een gevoel of zij altijd maar door moest schreien.

„Zit je daar nog te huilen?" vroeg mevrouw.

„O mevrouw, ik kan er niets aan doen," snikte zij, „niets."

„Nu knap je gauw op. Er is iemand om je te spreken."

„Frank?" wilde zij vragen. Gelukkig hield zij het woord nog tegen.

„'t Is of je vermoord wordt, zoo'n spektakel maak je. Ik ben je zelf komen halen, omdat ik wel begreep dat je nog van streek was. Kom gauw beneden!"

„Ja mevrouw!"

Met een bijna bovenmenschelijke krachtsinspanning stond zij op en terwijl Charlotte naar beneden ging, waschte zij haar gelaat en oogen uit.

„Zij is erg bedroefd," zeide Charlotte, „ik heb haar juist den dienst moeten opzeggen. 't Speet me wel, want ik krijg nooit zoo'n meid weerom en zij is hier ook heel graag, dat bewijst het wel, anders zou zij niet zoo aangaan, omdat zij weg moet. Maar oom, daar u zoo'n belang in haar stelt, moet ik het u toch vertellen..."

„Later, later hoor! Ik weet er trouwens alles van."

„Weet u het? Ook dat zij uitgaat met een heer?"

„Ja zeker, 't is alles in orde! Marie is niet minder fatsoenlijk dan jij en je zusters. Komt ze daar aan, dan ga ik even met haar in de voorkamer."

„Zooals u wil oom!"

Charlotte liet haar oom in het salon, maakte de portebrisée zorgvuldig toe en toen Marie beneden was, liet zij haar er in. Het meisje kwam met roodbeschreide, gezwollen oogen binnen, zeer verlegen en bedeesd.

„Marie," zeide de dokter hardop," ik heb je vader goed gekend en ik zocht je al een heele poos. 't Is mij opgedragen voor je te zorgen en nu vindt mevrouw het goed dat je dadelijk met mij mee gaat naar Duinwijk."

De dokter sprak zeer luid, want nu Charlotte zoo secuur de deur had toegemaakt, wist hij zeker dat zij daarachter stond te luisteren. Rose Marie zag hem verbaasd aan, hij greep haar bij de schouders en fluisterde haar snel toe:

„Frank is bij me geweest. Ik weet alles, je blijft zoolang bij mij, begrepen!"

Haar doffe oogen kregen nieuwen glans.

„O dokter, wat ben ik blij!"

„Nu gauw ingepakt, één, twee, drie. Ik ga even ontbijten en dan vertrekken wij onmiddellijk!"

Hij keerde naar de huiskamer terug, Charlotte was zoo druk met de koffiekan bezig als of zij die 't eerste halfuur niet verlaten had. Zandberg kwam t'huis, men dejeuneerde samen en toen dat afgeloopen was, stond Marie's koffer in den gang en de vigelante wachtte.

De koffer werd opgeladen, mevrouw wilde nog met Marie afrekenen.

„Dat hoeft niet," zeide de dokter haastig, „geef dat een arm mensch! Mijn pleegdochter heeft geen meidenloon meer noodig."

Toen het rijtuig wegreed, keken Zandberg en zijn vrouw elkaar verbluft aan en hij zeide: „Zoo'n zaak heb ik nog nooit bijgewoond."

En toen zij 's avonds haar moeder en zusters sprak terwijl Frank er bij stond, was 't eerste wat zij uitriep: „Maar als u nu wist wat ons van middag is overkomen! .... 't Is een roman — die meid...."

(Slot volgt).

PARIJSCHE SCHIMMEN.

DOOR

JOHAN DE MEESTER.

Jardin du Luxembourg:

LENTE, LEVEN.

Vóór een bank, een laantje, bij de Fontein van Medicis, die, achter, druipt in gemurmeld plassen. — De lucht is zoo blauw en het groen is jong, het langverbeide groen, dat de mensch altoos verbeidt, ook als het hem toelacht in welig tieren — want de mensch weet dat tierend het jonge groen verloren gaat.

De lucht is zoo blauw en het groen is jong, hier bij de oude, eerwaarde fontein. En overstemmend het preevlen der bron, piepen en fluiten de vogels, op schaduwlooze takken badend in de zon, dol dollekker, verrukkelijk warm, gierend van pret in argelooze onheimelijkheid; een ongeoefend zingen,

«Kindertjes spelen.»

zonder nachtegalenkunst, dat dartel váárt door de lucht en stoeit met den ouden wind.

— Tiej-tiej-wie-lie-liejj! nu weg met den wind," zoo spotten de vogels, ongehinderd, niet te aanschouwen, daar boven in die lucht van licht.

— Tiej-tiej-wie-lie-liejj! de warmte komt! nu weg met den wind," zoo bevelen de vogels, roekeloos van blijheid, en hop-flop fladdren ze neer, snel omlaag naar de mooie aarde, — als de wind zoo snel.

Op het grasveld spelen ze, de gulzige musschen, brutaal als een mensch.

Zaadjes pikken ze, korrels en ook kruimels van brood, door kindren geworpen of oude menschen. Ze pikken, pikken, het kopjen en het lijfjen buigend, voor elken pik dien ze doen. En dan springen ze verder, op-neer, op-neer, als werden ze getrokken en gevierd aan elastiekjes uit den hemel, vanwaar zij kwamen.

«Rusten de menschen....»

Ze dansen rond, in langzaam verspringen, altoos bezig, onbescheiden, zoo klein als ze zijn, rondom en tusschen de groote eenden, die slapen aan den vijverkant.

De mooie eenden! er zijn er wel..... ik weet niet hoeveel, wel vijftig misschien, en prachtige bonte! glimmend van kleuren in rijke dikte. Zij hurkten neer op het jonge gras, de koppen gedoken in 't eigen dons: zij droomen van diertjes, straks opgeslokt, toen ze zwommen en hapten, telkens duikend, even lichtvaardig in 't knikken en buigen als musschen.

In het water zijn ook nog eendjes, in den kleinen, kleinen cirkelplas, en òp het water vaart de wind en de eendjes varen mee met den wind, deftig en tevreden, zoo coquet als een slagersvrouw met Goeden-Vrijdag.

Het vijvertje — het grasveld — en dan, vlak vóór ons, het laantje. Het gele laantje, met honderden donkere lijntjes van de struiken en boomen, schaduwend erboven. Op het paadje loopt een meneertje, voetje voor voetje, telkens de hand in een jaszak stekend: Sint-Nikolaas voor vogels en eenden. En achter aan 't laantje, zoo netjes, zoo stijf, staat een witgrijs schildwachthuis, met laagafhangend dak. Meisjes spelen verstoppertje in en om het huisje.

En op de banken, de lage, ronde banken, vijf naast mekaar, in een halven cirkel vóór de fontein, rusten de menschen, praten, droomen, heerlijk suffend bij de eerste warmte. Kindertjes spelen met hoepel en bal en een groote lummel van een infanterist, met ransel en al op den rug, moet orde bewaren....

«Heerlijk suffend bij de eerste warmte.»

Wie zou die verstoren, bij 't mooie weer?! De vogels toch niet, die zingen en juichen; de eendjes niet, die dutten of duiken; hun huisje niet, dat wegschuilt aan den waterkant onder de lieve sparren; dat dennetje niet met zijn knoppen, die glinsteren in de zon als een distelbloem; die wilgjes niet, wier jongbevrachte takjes neerhangen in lange stralen, met de gracie eener vrouwehand; de seringen niet, die al knoppen krijgen.... Maar de kinderen dan?

« Wie zou die verstoren, bij 't mooie weer'? »

De kinderen, wel, zijn als vogeltjes blijde!
— Vang! roept een moedertje en werpt met den bal.
En het kindje vangt mis en schatert van blijheid.
— Vang! roept het moedertje weer, op de bank.
— On n'est heureux qu'à cet âge-là," zegt een tweede vrouwtje, ook op de bank, schamel in de kleeren, met aan hare voeten haar ouden keeshond, een philosoof, die haar gelijk geeft.

Belleville:

RITJE VAN VERLANGEN.

De oude wordt in het rijtuig geheschen; het is een heel geval, en de buren kijken uit de vensters, voorbijgangers maakten een groepje, terzij van den fiacre, zooals bij eene bruiloft.

Het is een heel geval, nog al wat drukte, en daar is toch al veel rumoer in de straat. Telkens rijtuigen, ratelend voorbij, wagens en karren en weer rijtuigen, en dan de zware, dreigende omnibus, waar de menschen de hoofden reiken over het hekjen der imperiale, nieuwsgierig naar het standje, in de verveling van hun rit. Op de trottoirs menschen die vlug gaan en meer nog menschen die langzaam gaan, kinderen die zich dóórdringen, tastend met de voelhoornhandjes, om een wegjen te banen, smal en slingerend; honden, die er nog eerder komen, verdwijnende onder en tusschen de menschen, kalm en bedachtzaam, altoos ruikend, telkens stilhoudend, en een omweg makend voor den fiacre van den oude....

Nu zijn hier ook twee agenten bijgekomen, die langzaam aantraden, naast mekaar, als vàn een begrafenis, pratend ook en onverschillig, thans hier toeziend omdat z'er bij hooren, *blasé* in hun luie nieuwsgierigheid.

«De menschen praten, droomen.»

De mannen, die den oude van boven droegen, hebben de petten afgenomen en vegen het voorhoofd met bonte doeken, die ze trokken uit hun hooge, dikke broekzakken. De dochter, met haren zoon, schikt de kussens en dekens om den oude heen. Twee kinderen staan terzij, aan den buitenkant van het rijtuig en richten zich op de teenen: zoo kunnen zij alles zien.

De oude zit daar ineengeschrompeld, heelemaal zonder kracht in den rug, het hoofd voor driekwart verborgen in een doek die over zijn pet is gebonden, suf in de oogen, het lijden om den mond, de rechterhand, mager, uitstrekkend onder hevig beven, uitstrekkend als een laatste daad.

— Là, ça y est, père, zegt de dochter, zelftevreden in haar toon van

onsmartelijke deelnemendheid; nou gaat Charles met je mee en ik kom achteraan, te voet. Ik help je weer met alles, als we aan het gasthuis zijn.

Charles loopt fluks achter het rijtuig om, jaagt, voor zijn plezier, nog even de kinderen weg die keken aan het buitenportier en sluit dit met een slag, als hij naast grootvader heeft plaats genomen.

— 't Is klaar koetsier, zegt, in een verstandhouding van tevredenheid, de dochter tot den voerman, die al telkens eens had omgekeken, zoo uit de hoogte, met onverschillig-welwillend geduld.

« De kinderen zijn als vogeltjes blijde. »

Een ruk in den bek van het paard en het rijtuig gaat. De agenten banen zich een weg door het groepje, dat langzaam uiteengaat, teleurgesteld, ontevreden dat er niets meer te zien en te praten en te lachen valt. Vrouw Lefeuvre is nog even in huis gegaan en praat met de concierge; maar dan moet ze zich reppen weg te komen, om vader in te halen.

Langzaam, langzaam gaat het rijtuig voort. Het schokken hindert den oude niet. Het is, of het hem uit een verdooving wekt. Hij heeft zich een weinig opgericht en staart door de voorramen. Geeft hij zich rekenschap van wat hij ziet? Misschien neemt hij afscheid, want hij weet wel, waarvóór men hem naar het gasthuis brengt. Hij prevelt woordjes, die Charles geene moeite doet te verstaan.

— We rijden niet te gauw, hè grootvader? — De jongen verveelt zich; hij loopt altoos zoo vlug, als hij telegrammen rondbrengt.

— Een .... béétje .... te gauw .... e .....

Het rijtuig gaat stééds éven langzaam.

— Nòg te gauw? Hindert het je? Voel je schokken?

De oude knikt van ja.

En hij dènkt: — Dan duurt het nog een beetje langer.

April '91.

EEN „PUZZLE" UIT DE XVI^de EEUW.

DOOR

REINIER D. VERBEEK.

Kramm beschrijft in zijn *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders* bij den schilder *Hendrik ten Oever* eerst het thans in het Rijksmuseum te Amsterdam aanwezige schilderstuk van dezen meester en zegt dan, dat hij in den Catalogus der verzameling van Mr. C. van Citters, van Middelburg, onder N°. 145 had gevonden: „*Voor een woning ziet men een geslagt varken op een ladder, voorts eene vrouw, bij zich hebbende drie kinderen, met de blaas spelende, en ander bijwerk. Ongemeen natuurlijk en meesterlijk uitgevoerd door Ten Oever.* In zijn „*vervolg*" hierop terugkomende, zegt hij onder het artikel J. Ten Oever: „Van dezen onvermelden kunstenaar „vond ik eene schilderij, verbeeldende de *Poort* der *Leidsche Academie*, waar „de Professoren, voorafgegaan door hunne Pedellen, eene promotie schijnen „te gaan verrigten en daarbij eene menigte figuren, alles goed uitgevoerd „door J. Ten Oever. De tweede schilderij, door mij aangehaald, kan, na later „inzien, wel van dezen J. Ten Oever zijn."

Dat de schilderij met het varken op naam van den onbekenden schilder Ten Oever is gesteld, heeft waarschijnlijk zijne verklaring te vinden in de omstandigheid, dat op de kan, die de naast het geslachte varken staande boer in de hand houdt, in blauw, eene ronde versiering is aangebracht, die men voor eene *O* zou kunnen aanzien. De *O* als monogram duidende, heeft men daaraan den naam Ten Oever vastgeknoopt, en zoo aan het kind eenen vader gegeven, die waarschijnlijk nooit geleefd heeft.

Wanneer men de ronde versiering opmerkzaam met het vergrootglas bekijkt, dan blijkt ook, dat deze meer overeenkomst vertoont met twee ineengestrengelde *C*'s. Door eenen sterken lichtstraal op de kan te laten vallen, en deze van alle zijden met het vergrootglas te bezien, vond ik bovendien, dat, in ragfijne streepjes, die zoodanig aangebracht zijn, als moesten ze de craquelures in het verglaassel van de kan voorstellen, men tegen het ronde versiersel aan kan lezen:

a. Wanneer men de schilderij recht vóór zich stelt: een gecombineerde *M* en *v*.

b. Wanneer men de schilderij op hare rechterzijde stelt: *C o x c y s.*

c. Wanneer men de schilderij op hare linkerzijde stelt: het getal *73*, door twee streepjes met de *M* verbonden.

Dit kan wel niet anders beteekenen dan: geschilderd door Michel van Coxcys in zijn 73ste jaar.

Dat de schilder zijnen naam op zoo verborgen wijze aangebracht heeft, vindt zijne verklaring in het behandelde onderwerp. Toen Michel van Coxcie, Coxcyen

of Coxcys 73 jaren telde schreef men 1572, het jaar van de inneming van den Briel en is het waarschijnlijk deze gebeurtenis die hem tot het schilderen van het behandelde onderwerp inspireerde.

Na het compromis der edelen en de daarop gevolgde beeldstormerij in het jaar 1566, het jaar hetwelk de geestdrijvers uit dien tijd als het beloofde jaar der Openbaring aanzagen en dat hun bevrijding van de inquisitie zou aanbrengen, had Philips den Hertog van Alva naar de Nederlanden gezonden en door diens Bloedraad werden met onverbiddelijke gestrengheid allen ter dood veroordeeld, die tot het geuzen-verbond in eenigerlei betrekking hadden gestaan, of van wie maar getuigd kan worden, dat zij *Vivent les Gueux!* geroepen hadden.

Geen aangenaam vooruitzicht voor eenen schilder, die zich gedwongen voelde een werk te scheppen, dat onder deze termen zou kunnen worden gerangschikt. Er behoorde zeker eene hooge mate van moed toe onder zulke omstandigheden nog zijnen naam op het stuk te durven aanbrengen. Dat hij daarbij eenige voorzorgsmaatregelen nam en zoowel het motief dat hij wenschte te behandelen, alsook zijnen naam, niet

Het varken op de helft van de geschilderde grootte.

zóó voorstelde en plaatste, dat het den beschouwer aanstonds in het oog viel, is niet meer dan verklaarbaar.

Michel van Coxcie werd in 1499 te Mechelen geboren. Hij ging eerst bij zijnen vader en later bij Bernard van Orley in de school. Langen tijd vertoefde hij in Italië, waar Vasari hem in 1532 te Rome kende. Hij kopieerde daar veel de werken van Raphael Sanzio en eigende zich diens stijl zoozeer aan, dat men hem later den bijnaam van *Vlaamschen Raphael* gaf. Frans I stelde vergeefsche pogingen in het werk hem over te halen zich te Parijs te vestigen. Philips II benoemde hem tot zijnen hofschilder. Hij vervaardigde verschillende werken voor dezen vorst en kopieerde voor hem o. a. het beroemde Gentsche altaarstuk der gebroeders van Eyck. Twee jaren besteedde hij hieraan en ontving van Philips voor dit werk 2000 dukaten; een buitengewoon hoog bedrag voor dien tijd en een bewijs er voor, hoe hoog het werk van dezen meester toen gewaardeerd werd.

Michel van Coxcie bereikte eenen hoogen ouderdom. Hij overleed te Antwerpen den 5den Maart 1592 aan de gevolgen van eenen val. Carel van Mander verhaalt ons, dat hij „tot grooten rijkdom kwam, hebbende binnen Mechelen „drie heerlijke, schoone huizen of paleizen. Hij was wonder zoet en vloeiend „in zijn schilderen, net en zuiver in sieraden, gevende eenige vrouwbeelden „een groote welstand. Heel overvloedig van ordonnantie was hij niet en behielp „zich ook wel met de Italiaansche dingen, weshalve hij niet wel tevreden „was met Jeroom Cock, toen deze in print uitbracht de school van Raphael. „Hij had een manier, als hij wat beschonken was, de muren te bekrabbelen, „was ook snel van geest en behendig iemand dapper antwoord of een streek „metter tonge te geven."

Coxcie leefde in een zeer bewogen tijd.

Philips II wilde geene ketters tot onderdanen. Te vuur en te zwaard zou hij de hervorming in de Nederlanden tegen gaan. Geen wonder dat over niets anders werd gesproken, aan niets anders gedacht dan aan de plakkaten en de inquisitie. Waar het mocht zijn, op de straat, in den winkel, in de herberg, op het veld; — op de markt, in de kerk, bij de begrafenis, onder de bruiloft; overal — op het slot van den edele of in de stulp van den landman, overal en altijd werd slechts over dat éène schrikkelijke onderwerp gesproken. Het ware beter, zoo mompelde men onder elkander, dadelijk te sterven dan in voortdurende angst en slavernij te leven, beter te sterven met den degen in de vuist dan door de inquisitie te worden gemarteld en geslacht. Het gansche volk had zijn dagelijksch bedrijf gestaakt. De handel was verlamd. Antwerpen, de rijke koopstad, werd als door eene aardbeving op zijne grondvesten geschokt. De adel, de kooplieden, fabrikanten en werklieden vloden uit het land. Welvarende steden schenen weldra ontvolkt te zullen zijn en zelfs de groote hoofdstad van het land vertoonde schier geen leven meer.

Intusschen „regende het libellen in de straten" om eene uitdrukking van dien tijd te bezigen. Het getal pamfletten en spotprenten, waarin het volk tot verzet werd aangespoord, nam dagelijks toe.

In dien tijd bestonden er nog geen dagbladen. Vóór de uitvinding van de dagbladpers, waren in ons land de Rederijkers-kamers, met en nevens den kansel, de eenige macht, welke in staat was de hartstochten gaande te maken of de denkbeelden van het volk te leiden. Deze invloedrijke vereenigingen waren uiterst vrijzinnig en de leden er van bekleedden allerlei standen in de maatschappij. In 1480 werd in Antwerpen de St. Lucas-gilde, de vereeniging van hen die de beeldende kunsten beoefenden, met de Rederijkerskamer de Violiere vereenigd en zulks uit overweging, dat de schilderkunst en de dichtkunst moesten samengaan. In 1561 zien wij, dat Anthonis van Straelen, heer van Merxem, burgemeester, hoofdman dezer kamer was 1), terwijl schepen Melchior Schits, heer van Rumpst, het ambt van Prins vervulde. In dat jaar noodigde deze kamer veertien andere kamers uit den lande tot een gezamenlijk tournooi binnen Antwerpen uit. De intrede van het feestvierende leger duurde van één uur des middags tot drie uren des nachts. De mededingers wedijverden onderling in pracht. Een der twee Mechelsche kamers was met meer dan 600 personen in den stoet vertegenwoordigd, daaronder 112 edellieden en 326 man te paard. De Brusselsche kamer, het Marien-Kruisken, telde wel 1000 man, waaronder 349 ruiters. De wedstrijd tusschen de rederijkerskamers der steden, het zoogenaamde „Landjuweel" duurde van den 3^den tot den 23sten Augustus en daaraan sloot zich een tusschen die der dorpen, hetwelk eerst den 2^den September eindigde. Op den zestienden dag van het feest berekende een ooggetuige, dat men reeds honderdduizend Engelsche ponden, minstens zeven en een half millioen gulden hedendaagsch geld, verteerd had.

Dat de meeste schilders ook lid eener Rederijkerskamer waren, is niet meer dan natuurlijk, en het is niet te betwijfelen, dat deze kamers, door hare kluchten, liederen en spotprenten, voor de zaak der vrijheid ten minste evenveel propaganda maakten als de rondtrekkende predikers dit voor de hervorming deden. De regeering achtte sommige harer voorstellingen dan ook zóó gevaarlijk, dat nieuwe plakkaten werden uitgevaardigd om ze tegen te gaan. Maar het verbod vond overal tegenstand en in verschillende gemeenten, vooral in Holland, ontzag men zich niet er den draak mede te steken. De dwinglandij die een volk in bloed en tranen dompelde, zegt Motley, was niet in staat het te beletten zich op de meest bijtende wijze over zijne onderdrukkers vroolijk te maken.

Dit bleek vooral ook bij de inneming van den Briel, in 1572, door de Watergeuzen, eene gebeurtenis, die eene plotselinge ommekeer van zaken moest te weeg brengen, die bij de burgerij de schier uitgedoofde hoop op verlossing tot lichte laaie deed opvlammen en in de harten der verdrukten opgewonden blijdschap, in die hunner onderdrukkers verwondering en ontsteltenis moest te voorschijn roepen.

„Op den eersten April
Kreeg Ducdalf een bril."

1) Hij werd later, op last van Alva, ter dood gebracht.

En die bril was terstond in aller mond en werd overal te pas gebracht, in liederen en op gedenkpenningen, in predicatiën en op spotprenten. Zelfs in de heraldiek werd hij ingevoerd. De schilddrager van het Brielsche wapen was een hond. Men gaf dezen een menschenaangezicht, met eenen bril op den neus, als ware Alva zelf die gebrilde hond 1).

Laat ons nu aan de beschrijving van Coxcie's schilderij gaan. Nadat wij ons duidelijk den toestand voor den geest hebben gehaald, waarin de gemoederen op dat tijdstip moesten verkeeren, is het zeker niet onbelangrijk te vernemen, op hoedanige wijze een schilder, die op dat tijdstip de voornaamste plaats innam onder zijne kunstgenooten, en die zich „Peintre du Roi" kon noemen, aan zijne gevoelens lucht vermeent te moeten geven.

De boer, die naast het geslachte varken staat, heeft dit zooeven aan den persoon, die in het midden van den groep staat, verkocht en brengt de kan met bier aan om een glas op den gelukkigen verkoop te schenken. De vrouw heeft een schotel op den schoot, gedeeltelijk bedekt door eenen witten doek, en strekt de hand uit naar eenen houten bak, op den grond, vóór haar geplaatst, en waarop de ingewanden van het geslachte varken liggen. Ze wil blijkbaar een gedeelte van die ingewanden nemen om ze voor het maal, dat aanstonds gehouden zal worden, in gereedheid te brengen.

Wanneer men de schilderij oppervlakkig beschouwt, meent men een genrestuk uit de zeventiende eeuw voor zich te hebben en niets doet denken, dat de schilder door die groep van eerzame poorters en boeren, met vrouw en kinderen, iets anders heeft willen voorstellen dan een gewoon landelijk of huiselijk tafereel. Ik zelf had het stuk langen tijd in mijn bezit, eer ik op een goeden dag plotseling een gezicht in het varken meende te bespeuren en toen, door het stuk weder met aandacht te bekijken, allengs de „Puzzle" leerde lezen en den naam van den schilder ontdekte.

Al dadelijk moet het in 't oog vallen, dat in het varken nog de nieren gelaten zijn. Ze moeten als neusvleugels (niet neusgaten) dienst doen en zal men, deze als uitgangspunt nemende, na eenige beschouwing, het gezicht kunnen vinden, met een dunne snor onder den neus en eenen in eene punt toeloopenden baard, terwijl de twee pooten, waaraan het varken is opgehangen,

---

1) In het Rijksmuseum te Amsterdam hangt eene schilderij, die bijzonder aantrekt door den kostelijken humor die daaruit straalt. Ze stelt eenen spottend lachenden nar voor. Met de eene hand bedekt hij ten deele zijn gezicht en blikt zoo guitig tusschen de vingers door, dat men geneigd zou zijn mede te lachen. In de andere hand houdt hij eenen bril. In den arm heeft de schalk eenen staf, waarvan de knop eenen monnikskop voorstelt, met eene kap waarop vleermuisooren aangebracht zijn. Het monniksgezicht heeft eene zuur-zoete uitdrukking, het lacht «als een boer die kiespijn heeft» zou men zeggen en is ter helfte van den beschouwer afgewend, alsof in vluchtende stelling. Ik heb mij afgevraagd, of dit stukje niet ook naar aanleiding van de inneming van den Briel, en ter bespotting van het gebeurde, geschilderd kon zijn. Moet de staf aan de bisschoppen doen denken die, voor eenige jaren geleden benoemd, nu weder gedwongen zouden worden het land te verlaten en met hen de inquisitie? Kap en kleed van den nar zijn in mi-parti geel en rood; de Spaansche kleuren. Aan het inwendige van de ooren en de opslagen kan men zien, dat het kleed met tijgervel gevoerd is. Moet men hierin eene zinspeling op den *tijger* Alva zien?

dan den indruk geven, als ware het gezicht bekroond door eene kap met ezelsooren. De vouw om den rechter 1) neusvleugel, en het half gesloten en naar den bak, waarop de ingewanden liggen, gerichte oog, geeft aan het gezicht eene uitdrukking van haat. Men kan, zoo men wil, zelfs twee verschillende gezichtshelften in het varken zien. Bedekt men de links van den toeschouwer gelegen helft van het varken, dan wordt de snor in de andere helft minder

geprononceerd, de grijnzende uitdrukking van het gelaat verdwijnt en men krijgt den indruk van de helft van een *vrouwen-aangezicht* voor zich te hebben met *gesloten* ooglid.

Door de schelle kleuren van de kleedij der vrouw wordt de aandacht aanstonds tot haar getrokken. Ze heeft eenen witten doek op het hoofd, haar jak is oranje-kleurig en haar rok blauw, terwijl tusschen het oranje-kleurige

1) Dus *links* van den toeschouwer.

jak en de blauwe rok de witte doek, die op den schotel ligt, als boezelaar is aangebracht.

Het is alsof de schilder zich heeft willen verontschuldigen, dat hij genoodzaakt is geweest de kleeding der vrouw in zoo schelle tinten te schilderen, en daarom naast haar een meisje afgebeeld heeft in wier kleeding de harmonie der kleuren niets te wenschen overlaat. En om te duidelijker zijne bedoeling te verstaan te geven, dat het alleen om de kleeding te doen is, schildert hij deze figuur met den rug tegen den beschouwer, zoodat het gelaat niet zichtbaar is.

Aan de uitgestrekte hand der vrouw heeft de schilder bijzondere zorg besteed, als van zelve wordt het oog daarop gevestigd en door de richting te volgen waar de hand heen wijst, moet men er ook toe komen de ingewanden op den schotel aan eene nadere betrachting te onderwerpen. Men ziet dan, dat die ingewanden zoo gerangschikt zijn, dat zij den kop van eenen bulhond 1) met geopenden muil vormen, die in eene oranje-rooden narrenkap gestoken is. Een rond voorwerp geeft de voorstelling van eene tot de narrenkap behoorende bel of van eenen bril, die op den neus van den hond is aangebracht, terwijl daarnaast de uit eenen vossenstaart gevormde zweep ligt 2). Bijzonder duidelijk ziet men op den bak den in eene narrenkap gestoken kop, wanneer men de schilderij op de rechterzijde stelt.

Dat de in *oranje*, *blanje*, *bleu* gekleede vrouw eene zinspeling is op de prinsenvlag, op den Prins van Oranje, ligt voor de hand.

De beteekenis van het gezicht in het varken is voor verschillende uitlegging vatbaar. Is het eene zinspeling op 's Prinsen admiraal van der Marck, heer van Lumeij, de afstammeling van den *wilden ever der Ardennen*, die zooeven den Briel heeft ingenomen en nu deze prijs als *Tiende Penning* aan den Prins heeft opgebracht? Of moet daarmede Alva bedoeld zijn, die verdient geslacht en opgehangen te worden aan een van dezelfde ladders, die hij den vorigen dag nog voor de Brusselsche winkeliers in gereedheid had laten brengen?

Het waarschijnlijkste is mijns inziens, dat de schilder geen bepaald persoon op het oog gehad heeft, dat zijne bedoeling is geweest twee gezichten aan te geven, dat van eenen man en dat eener vrouw en dat hij in het algemeen daarmede wijzen wilde op de duizenden door de inquisitie en den bloedraad, evenals het varken, geslachte mannen en vrouwen. De verovering van den Briel geeft hem aanleiding om op het vergoten bloed dezer martelaren te zinspelen, tot het toetreden van het geuzen-verbond aantesporen en er op te wijzen, dat nu het oogenblik der vergelding gekomen is.

De twee mannen, die elkander den handslag geven moeten wel eene zinspeling zijn op het geuzen-verbond. De voorste dezer personen is gekleed in

---

1) Of is het wellicht de bedoeling van den schilder geweest hier eenen *drakenkop* voor te stellen? In dat geval heeft men er eene zinspeling op de inquisitie in te zien, wier hoofd nu afgeslagen is.

2) In de spotprenten uit dien tijd zijn de ezelsooren, de narrenkap en de vossenstaart steeds het teeken, dat iemand of iets over den hekel gehaald of bespot werden.

de sedert 1566 eerst in zwang gekomen geuzenkleeding. Zij was na het gastmaal bij Culemburg vastgesteld: een grijs wambuis en grijze broek van de ruwste stof en zonder eenig borduursel of andere versiering. De bedoelde persoon is in eenigszins schuinsche houding afgebeeld. Het is alsof hij niet vast op zijne beenen staat. Heeft de schilder hier aan Brederode gedacht, *le grand Gueux*, 's Prinsen vertrouwden vriend, den uitvoerder zijner plannen? Brederode was overal in den lande rondgereisd om propaganda te maken voor het geuzen-verbond, was overal bekend, en had men hem niet juist altijd nuchter gezien.

De persoon ter linkerhand van de vrouw gezeten, eveneens in geuzenkleeding, heeft een fleschje in de hand, gevuld met een bloedrood vocht. Men kan het voor bessen-jenever aanzien, maar ook eene zinspeling daarin vinden op het bloed der martelaren. Terwijl de blik van den geus naar de bak gericht is, houdt hij het fleschje beteekenisvol in de hoogte.

Ik vermoed, dat de schilder aan den jongen die op de blaas trommelt eveneens eene zinnebeeldige beteekenis heeft willen geven.

Gerard de Lairesse zegt in zijn *groot schildersboek*, bij de verklaring van de zinnebeeldige beteekenis van de trom: „In de H. Bladeren vinden wij, dat God beveelt zijnen lof met tamboeren en trommels te verkondigen."

Zou deze figuur dus wellicht eene zinspeling moeten zijn op den Protestantschen godsdienst, die nu reden heeft tot jubileeren?

Slaet opten trommele, van dirredomdeijne,
Slaet opten trommele, van dirredomdeus,
Slaet opten trommele, van dirredomdeijne,
Vive le Geus, is nu de leus!

Zoo luidt het eerste couplet van het aan Arent Dirkzoon Vos, pastoor in de Lier, bij Delft, toegeschreven en in 1566 vervaardigde geuzenliedje, dat toen algemeen gezongen werd. Hij was een van de vier priesters, die in 1570 te 's-Hage verbrand werden.

Achter het varken ziet men eene houten pomp. Ook hierin kan men eene zinspeling zien. Om de kleine schepen, waarover de Watergeuzen te beschikken hadden, te bespotten, zeiden de Spanjaarden er van, dat zij inplaats van kanonnen houten pompen aan boord hadden. In een der geuzen-liederen lezen wij:

Papauwen liet ghij U mompen,
Of bruijet ghij een quaet advijs,
Dat ghij van de houten pompen
Liet nemen so schonen prijs?

De schilderij die wij zooeven bespraken, is, zoover ik weet, het eenige genre-stuk dat van Michel van Coxcie bekend is en pleit zeker niet voor Carel van Mander's mededeeling, dat hij „niet overvloedig van ordonnantie

was". De kennismaking doet ons integendeel betreuren, dat hij zich uitsluidend aan op Italiaansche leest geschoeide bijbelsche of geschiedkundige onderwerpen wijdde. Had hij zich in eene meer zelfstandige richting bewogen, er zich meer op toegelegd zijne onderwerpen, zooals in dit geval, ook uit het dagelijksche leven te kiezen, zijn onmiskenbaar talent zou hem zonder twijfel eene meer baanbrekende positie hebben doen innemen, eenen grooten invloed hebben doen uitoefenen op de kunstrichting in de Nederlanden. Het nageslacht zou hem dan wellicht niet minder bewonderd hebben dan zijne tijdgenooten.

Het stuk geeft ons nog antwoord op eene vraag, die voor een kwart eeuw geleden eenige pennen in beweging bracht.

J. Ter Gouw schreef toen een paar brochures over den oorsprong van de Nederlandsche vlag en toonde aan, dat deze dagteekent van het begin van den vrijheidsoorlog tegen Spanje. Zij is de Prinsenvlag en ontleent haren oorsprong aan Prins Willem van Oranje.

Bij de vraag of de kleuren oorspronkelijk rood, wit en blauw, dan wel oranje, wit en blauw waren, komt hij tot de slotsom, dat zij beiden gebruikt werden om het *orange*, *blanche*, *bleu*, des Prinsen kleuren, voortestellen.

Ter Gouw kende geene andere voorstelling van eene door een tijdgenoot geschilderde Prinsenvlag dan die op Vroom's afbeelding van *de komst van Leicester te Vlissingen in 1585*, op het stedelijk museum te Haarlem.

Wij hebben hier dus een stuk, dat eene halve eeuw ouder is dan Vroom's schilderij. De kleur van het jak, dat de vrouw draagt, is *donker-* of *roodachtig oranje.* Op Vroom's schilderij is het oranje meer geel getint.

De schotel met de ingewanden op de juiste grootte.

RIVIER EN STAD.

DOOR

L. J. PLEMP VAN DUIVELAND.

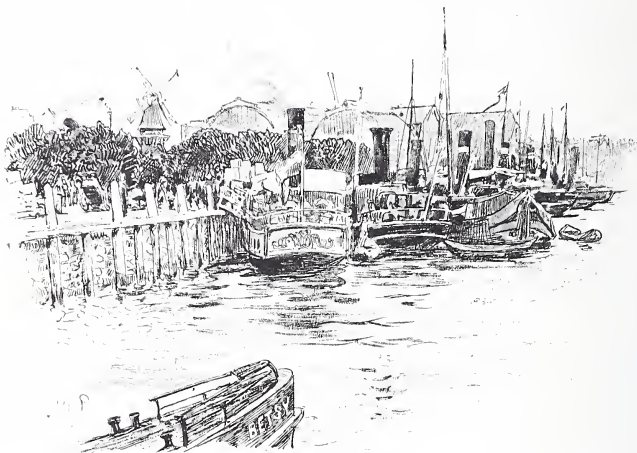
Wat het water van de snelvlietende beek voor den molenaar is — het klotsende, kletterende water, dat het rad doet rondvliegen in dolle vaart, dat vruchtbaren arbeid verricht en het gezin, zoolang het bestaan heeft en bestaan zal, onderhoudt — dat zijn de groote rivieren voor de groote steden aan haren oever. Zij stroomen, stroomen voorbij, altijd voort, en de stad aan hare zijde leeft en bloeit en kent geen behoeften meer. Aan haar heeft zij haar ontstaan te danken, door haar staat zij en blijft zij krachtig, zoolang het water ongehinderd zal voortvlieten naar de allesontvangende zee.

Rotterdam is zulk een stad. Eeuwen lang vloeit de lichtgroene Maas langs hare kaden en wekt er leven en bedrijf. De rivier is de motor van de reusachtige machine, die vruchtbaar ploegt en zwoegt en duizenden een plaats gunt tot haar en hun onderhoud. De rivier doet al het werk; zij roept niet meer om de lachende landen van Noord-Frankrijk en België, die haar water besproeide; zij verlangt haar rustige rust in Limburg en Brabant niet terug; zij heeft de Waal vergeten, die haar strooming deed zwellen en haar bedding verbreedde; zij spoedt zich met haren zusterarm naar zee. Maar voor zij zich statig daarin uitstort, verwekte zij eens, behoudt en voedt zij thans een groote stad. Het is het waardig einde van haar langen loop; hier werkt zij het krachtigst en nuttigst — hier kweekt zij *de* Maasstad.

Het Oostelijk gedeelte bespoelen hare golven het eerst — ja, men kan thans wel zeggen: van de oostzijde valt zij de stad binnen, nu het bijna volgebouwde Feijenoord daar geheel en al één mee geworden is. Hier, aan de achterzijde van het Haringvliet, de Oosterkade, heerscht thans een kalme drukte, het verlaten Rijnspoorwegstation trekt geen reizigers meer; eenige passagiers- en goederenbooten, die stroomopwaarts den steven zullen wenden, voeren er heerschappij. Het plantsoen ziet er vervelend uit; de nauwe toegangen aan de uiteinden en in het midden schijnen slechts bestemd om er een enkele dienstmeid met een paar kinderen in toe te laten. Men ziet de achterzijde van de rij huizen, het zoogenaamde „rijkelui's Haringvliet" vormend, achter elk huis een tuintje, even groot als zijne buurlieden, zoo onvrij mogelijk, waren niet sommige hekken dicht met klimop beplant.

Op sommige dagen, „boerendagen" zooals ze heeten, is het hier aan de Oosterkade levendig genoeg. Dan voeren de breede platte raderbooten scharen van „geruste landlieden" aan, de mannen met de pruim of de pijp in den mond, de handen in de zakken, de onoogelijke pet achter op het hoofd, zonder iets schilderachtigs in hun wezen, voorbeelden van vierkant Hollandsch

landmanswelvaren, op wie de grond, dien zij bearbeiden, een niet geringen invloed schijnt geoefend te hebben; Zola zou er het hart bij ophalen. De vrouwen gelijken ontegenzeggelijk op koeien; maar fiksche, knappe, melk- en boterkoeien, met iets ronds, roods, lustigs in het goedig gelaat, vooral misvormd door een tandenrij, waarin „het zoete der aarde" onmiskenbare vernielingssporen heeft achtergelaten. Zij dragen groote witte floddermutsen, een paar gouden spiralen of bollen bij de ooren, een spoor-

De Oosterkade.

mand aan den arm en — ongeveer achttien rokken. Den omvang der heupen nagaande, mag men gerustelijk met Huijgens dit vrouwvolk met den niet zeer poëtischen naam van „rocken" betitelen.

En niet alleen van de bovenrivier, vooral ook van de eilanden, zetten hier de schepen joelende scharen aan wal. Gekakel van pluimgedierte, geloei, geblaat, geschreeuw van vee verdooft er het oor. De raderen stampen, de stoomfluiten blazen in lage tonen, de mannen lachen ruw en rooken, de vrouwen schetteren en snoepen uit haar manden, maar alles steekt flink de handen uit de mouwen. Lustig voort! een voordeeligen dag, stoer volk, dat de rivier van heinde en verre naar de stad droeg!

Dan boort de Maas voor het eerst een vinger een eind in de stad — de Oude Haven. Een vinger, die levenskracht blijkt te bezitten, want aan nieuwe vertakkingen ontbreekt het hem niet. Maar over de Haven zelve ligt een breede brug, de Leeuwenbrug. Vier steenen koningen der wildernis liggen er jaren lang uit te rusten en worden niet meer aangezien door de rusteloos voortspoedende menigte. Want in dit deel der stad heeft niemand tijd en de

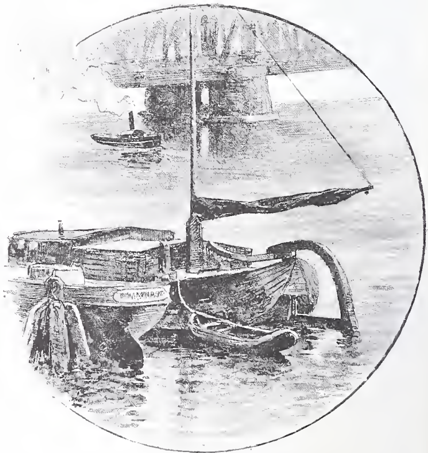

De Koningshaven

kalme wandelaar, die hierheen zijn schreden richt, voelt er zich tehuis als de tweede luitenant uit een provinciestadje bij de aankomst van een Engelschen goederenboot. Op zij! daar is een man met een kist! terug! daar is een haastige handelsklerk! voortmaken! de brug moet open! pas op, een sleeperswagen! En glijd intusschen niet uit in de dikke, klonterige chocolademassa, die zelfs bij strengen vorst onder aan uw laarzen kleeft.

De Boompjes! Wie żal ze beschrijven, die eigenaardige handelskade met flinke boomen bezet, de glorie der stad, waarheen elk Rotterdammer (zoo hij tijd heeft!) den buitensteedschen vriend voert om hem met trots het ongemeen schouwspel te toonen. Wie, die ooit van de stad vernomen heeft, is onbekend met dien roemruchten naam: „de boompies"? „Zij vrij de Weener op zijn Prater prat", zingt de gelegenheidsdichter op strakgespannen snaren en werkt op dit thema ontelbare variatiën uit. Want dit oord is de eigenlijke aanrakingslijn van stad en stroom; hier is het tooneel hunner innige verbintenis; hier vlijt zich de rivier met hooger wellust langs de gespierde lendenen van haren krachtigen minnaar.

Helaas! dat hier die grootsche aanblik door twee bruggen moest ontsierd worden. Eén hooge, gewelfde brug staat goed; zij lijkt een ijzeren band, die het verkeer tusschen de twee oevers onderhoudt. Maar twee! Eerst de zeer hooge, vijf bogen lange spoorbrug, met de breede onwrikbare steenen pijlers in den Maasbodem geworteld, een trotsch gezicht, als de zware treinen onder hare welvingen donderen en de schepen met rechtopstaanden mast onder hare strekking voortzeilen. Maar dan — op een kleinen, hoogst willekeurigen afstand een andere brug, zonder bogen, aanmerkelijk, hoewel alweder een willekeurig aantal meters, lager, die het geraamte van een tunnel schijnt en een lachwekkenden indruk maakt door haar pralend optreden naast de zuster, wier paden slechts het metalen rad betreedt, geen menschenvoeten, geen luidruchtig schellende paardentram, geen lompe sleeperskar, geen kinderachtige handwagen. Medelijdend ziet zij neer op de kokervormige Willemsbrug; toornig soms, als zij een eind verder, op Feijenoord, in de Koningshaven, gedwongen wordt hare flanken na die der voetbrug te openen om vaartuigen door te laten, die

Hoekje bij de Maasbrug.

op de rivier ongehinderd onder hare bogen hadden kunnen voortstoomen. Maar haar meester is het Rijk en niet de stad — en de overheid heeft het aldus gewild.

Men heeft aan de westzijde der voetgangersbrug een beschot geplaatst, tegen de windvlagen; zeer misstaand voor wie zich op het midden voortbeweegt, maar van groote waarde voor wie het voetpad rechts kiest. Want daardoor is men weliswaar van al wat oostwaarts zich uitstrekt afgesloten, maar die afsluiting schijnt het schouwspel naar het westen nog verhevener en heerlijker te maken. Op dat voetpad halverwege stilstaand kan men den blik naar alle zijden laten rondwaren. Rechts de rumoerige Boompjes, met hoopopgestapelde goederen en zwarte krioelende werkmieren op, langs, achter de hijgende, stoomende schepenrij, links de kade van Feijenoord, nog niet geheel dichtge-

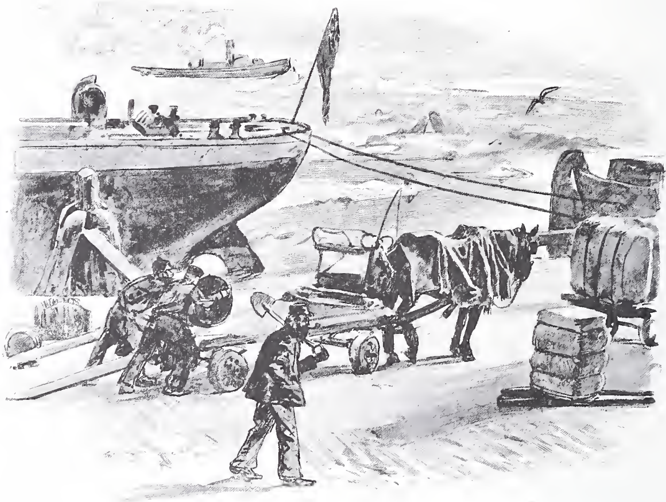
Gezicht van de Maasbrug.

bouwd met woonhuizen. Door een enkele opengelaten plek bouwgrond, ziet men een eind achterwaarts de ontzaglijke afgeknotte pyramide van witachtige petroleum-tonnen, weer een streek verder de daken der uitgestrekte reeks van pakhuizen, die de namen der werelddeelen dragen en de eindelooze loodsen van het handelsterrein.

Ziet men recht voor zich uit, dan schijnt aan den horizon de lucht de golven te raken, maar duidelijk is dat niet, want het leven op de rivier trekt onweerstaanbaar de aandacht tot zich. Waar de Koningshaven, die een stukje van IJselmonde tot eiland maakt, in de Maas valt, verbreedt zich de rivier aanmerkelijk; links vooruit duiken de toppen der hooge boomen van den Katendrechtschen weg op. Rechts in de verte duwt weer de Willemskade haar stevige wallen brutaal vooruit in de Maas, als om zich aan deze zijde meester te maken van het terrein, aan genen kant door de rivier gewonnen.

Op het water ligt een onnoemelijk aantal schepen voor anker. Flinke stoom-

schepen aan den kant, voortdurend sissend, lossend en ladend. Groepen van schepen, meestal een groote driemaster met geelgerookte stoompijp aan het hoofd, in het midden der rivier; daaromheen andere kleinere stoomers of lange, platte, breede aken en Rijnschepen, op slakken gelijkend, als eilanden onbewegelijk, muurvast in het stroomende water. Groote ronde boeien, hier en daar drijvend, als priktollen, met een kolossalen ijzeren ring om ze te hanteeren, deinen zonder van plaats te veranderen op den golvenden stroom. Als had een kwistige hand ze losje erover uitgestrooid, dringen, schuiven, snijden overal kleine sleepbootjes met korte, zenuwachtige machinestooten, tusschen de

Sjouwers aan den arbeid.

hooge, rustige stoomers of voor anker liggende groepen door, breede voren in het water ploegend, den kop hooger dan het achtereind, waarvan, op eenigen afstand gezien, het water schijnt neer te loopen. Platte, snorrende watertorren gelijken zij, nu rechts dan links schietend in toomelooze vaart, soms gekalmeerd in hun ren door de stevige trossen, waarmede zij nu, vastgemeerd, een grooten, hulpeloozen onhandigen broeder moeten voortsleepen, maar altijd even nerveus jagend, tartend den spitsen kop uit de schuimende baren omhoogstekend. Het rustig schouwspel, dat een breede, uitgestrekte watervlakte altijd biedt is in vreemde tegenspraak met de voortdurende rusteloosheid van dit tooneel. Overal ziet men beweging, duwen, trekken, schuiven, snellen; overal hoort men dat brommende, gonzende, onbestemde, benauwende geluid dat Daudet's kleinen Zara zoo beangstigde, op wiens half

schreiende vraag, wat het toch was, dat hij hoorde, de moeder niets wist te antwoorden dan: „C'est Paris, mon enfant!" Zoo ook hier, als de ijzige wind de sneeuwvlokken doet snijden langs het pijnlijk gelaat of als de zon met fellen gloed de wanden der schepen bladdert; als alles duister is en slechts een heirleger van lichtende punten in lange rijen flikkert of als alles licht is en glinstert en straalt — steeds die eeuwige beweging op en langs het water, steeds dat gonzend, eentonig, nooit te vatten geluid van een groote, bedrijvige stad. —

Over de leuningen der brug, maar vooral over de hekken aan beide zijden der rivier langs den kant geplaatst, hangen in gevoelloos nietsdoen rijen van kaaiwerkers. Zij spuwen in het water, zien met loomen blik soms doelloos over de golvende vlakte, voegen elkaar een enkel woord toe en verzinken dan weer in hun vegeteerende rust. Toch kunnen ze de handen uit de diepe zakken

Rustuur.

halen en uit de kale mouwen steken, die baliekluivers. Zie maar eens straks als in de Feijenoordsche haven de Amerikaansche stoomers aankomen, hoe zij dringen en loopen om er het eerst te zijn, hoe zij zware lasten torsen en harden arbeid verrichten, zoolang men ze noodig heeft. Dan roepen en vloeken, dan duwen en dragen, dan loopen en zweeten zij om hun brood en straks als het werk is afgeloopen, als er een borrel op gestaan heeft, als het halve brood, niet altijd met een kluit boter erbij, zonder veel moeite naar binnen gewerkt is, dan duiken de handen weer neer in de diepe zakken, dan duwt zich de borst weer tegen de ijzeren wering, dan spuwen ze weer kringen

in het water en staren in doffe onverschilligheid doelloos over de golvende vlakte.

Men keert de brug den rug toe en wandelt verder langs de Boompjes, aan den Maaskant. De schepen, die hier in- en uitladen zijn zeer verschillend, meest Engelsche booten, maar toch ook vele vrachtschepen voor binnenlandsch verkeer, eenige Oostzeevaarders, waarvan sommige met hun afgeplat achterdek en aangelijmden boegspriet doen denken aan de allerliefste driemas-

Gezicht op het Steiger.

tertjes, die onze grootmoeders onder keurige stolpjes op haar kabinet hadden staan. Overal is de straat hier buiten de boomen volgepakt met koopmansgoederen van den meest verschillenden aard, kisten en balen, manden en staven metaal. Sleeperswagens sleepen het lange lijf langs de steenen en schijnen zich in bochten te moeten wringen om elkander te passeeren, zooveel zijn er. Daartusschen worden kleine steekwagentjes voortgeduwd of loopen mannen te zwoegen onder zware lasten, op hun stierennek geladen.

De huizen bieden evenveel verscheidenheid als de schepen. Zij staan in de grilligste mengeling naast elkander. Hier een breed en hoog heerenhuis met prachtige entrée en zalen met kerkvensters, daarnaast een smerig pakhuis, daarnaast een hotel, daarnaast een woonhuis, niet minder vorstelijk dan het eerste en vervolgens een matrozenkroeg. De geheele lengte der Boompjes langs duurt deze vreemde afwisseling voort. Eensklaps tusschen twee huizen, een woonhuis en een handelsgebouw, een diepe vierkante deuk in de huizenrij;

daar staat, met kabbalistische teekenen boven de hoofddeur, de Synagoge. Hier, in het drukst van het gewoel, bij fluiten en stoomen, roepen en gillen, loven en bieden, heeft de Rotterdamsche Israëliet zijn heiligdom opgericht.

Baliekluivers.

Doch ook dat handelsgebouw naast de jodenkerk ga men niet zonder een blik voorbij. Het is van ouden datum. Niet veel antieke gebouwen kan de stad den vreemdeling toonen, nu ook het kleine huisje „In Duysent Vreesen" op de Groote Markt aan de hand des sloopers geen weerstand heeft kunnen bieden. Maar hier staat er nog een van onvervalschten stempel, het huis van de Compagnie Van Verre. Het ziet er doodsch, somber uit met zijn pikzwart gerookten gevel en gesloten luiken, waarboven eenig vierkante, in lood gevatte ruitjes uitgluren. Het mag eens een paleis geheeten hebben met zijn hoog bordes en het beeldhouwwerk boven zijn deur, met zijn vier verdiepingen en zijn aangrenzende bergingsloodsen, thans is het door vooruit strevende bouwkunst in de schaduw gesteld en maakt het een droeven, dreigenden indruk.

Een sleeperstype.

Maar al glinsteren er slechts enkele roode lichten door de beslagen ruiten der benedenverdieping, al lijkt het, ondanks het voortdurend uit- en inloopen van allerlei menschen, een doode steenmassa, het opschrift, fier prijkend boven den ingang, VOC R, is niet weg-

gewischt. Het roept de dagen der zeventiende eeuw voor den geest terug, toen ook vanhier de schepen werden uitgezonden om met gebrekkige middelen in onbekende, vijandig gezinde landen door duizend gevaren heen de koopwaren te halen, die tonnen gouds binnenbrachten in de rijke Provinciën. Toen was hier het hoofdkwartier van de welvaart dezer stad, toen was dit verbazend gebouw (want zoo mocht het heeten!) de hoorn, waardoor de overvloed den inwoners toestroomde. En mocht men ook droevig het Sic transit over de O.-I. Compagnie en hare paleizen willen uitroepen, nog doet het huis zijn dienst en herinnert niet alleen door zijn antiek beeldwerk, maar ook door zijn nieuw opschrift „Rijks-entrepôt" aan de scheepvaart van weleer zonder weemoedig verlangen naar den vroegeren bloei. Zoo staat het daar nog met zijn steenen bordes, zijn gebeeldhouwd balkon, in zijn antieke degelijkheid, een trotsch gedenkteeken van de welvaart der stad.

Een sleeperstype.

Nog een enkel gebouw trekt de aandacht voor men de Boompjes verlaat. Het is het hoekhuis, waar de Maatsch. tot Nut der Zeevaart haren zetel heeft opgeslagen. Als men dit voorbij is gegaan, is de kade ten einde geloopen en hier steekt de Maas een tweeden vinger diep in de stad, de Leuve, thans Leuvehaven. Van de brug, eerst het vorig jaar geheel vernieuwd, ontwaart men een verrassend schouwspel, vooral in dagen van vorst, als al wat de haven is binnengevallen, zich niet meer kan roeren. Daar liggen de schepen zij aan zij, zoo dicht tegen elkaar geperst, dat het water of het ijs nauw zichtbaar meer is. De platte binnenschuiten met bolronden steven zijn er het meest vertegenwoordigd, maar daartusschen liggen aken en zeekasteelen (de kleinere) in bonte mengeling dooreen. De huizen aan het eind van de haven zijn verborgen achter de ontelbare stammen van het „mastenwoud".

Zullen wij den loop der Leuve volgen en ons langs het Steiger, Rotterdamsch Venetië (smerig Venetië, voorwaar!) onder de sluis door langs Delftsche Vaart in het lustig stroomende Schiewater wagen, met vriendelijke ruim uitgebouwde huizen en groote tuinen aan zijn beide boorden? Laat ons voorzichtig zijn, want de Schiekade laat hare bewoners en bezoekers niet licht los en wij zouden gedwongen zijn uitvoerig hare heerlijkheden aan den

toehoorder te ontvouwen. Of zullen wij bij de Vischmarkt rechtsom slaan en zoo de Blaak bereiken, de zonnige, pantoffelende, uitstallende Blaak, der Backfische lievelingsoord, het eeuwigdurend vice-versa-gangpad der weinigen, die met hun tijd geen raad weten? Laat ons weer voorzichtig zijn, wij loopen gevaar zelf onder de bekoring te komen van zooveel fraaie toiletten en aanvallige figuren als daar ronddrentelen in den helderen zonneschijn, waarin dit aanlokkelijk oord (bij zonneschijn!) op het warmste uur des dags zich baadt. Neen terug naar de frissche, vrije, open rivier!

Het thans afgebroken huisje In duysent vreesen, op de Groote Markt.

Na de Leuvebrug te zijn overgewandeld, linksom en — weer een brug over de smalle gracht, die tot de Zalmhaven toegang geeft. De oudste bewoners der stad herinneren zich niet, dat hier ooit een zalm in listig uitgeworpen netten verstrikt is geworden; vanwaar de naam, zal wel in zeer oude kronieken dienen te worden opgespoord.

Men bevindt zich thans op het Willemsplein met de Boompjes bijna een rechten hoek vormend, zoodat men, zich een weinig links wendend, zonder moeite in de verte de beide bruggen ziet liggen. Het plein is een pleintje, althans uit het oogpunt eener groote stad bezien. Er staan vele deftige huizen, waarvan sommige consulaten, andere groote reederskantoren. Langs de kade is het bedrijf even levendig; alleen zijn de hier liggende booten veel grooter.

De Willemskade langs, waar het al kalmer en kalmer wordt. Weinig voetgangers treft men hier aan; alleen de groote stoombooten brengen er leven. Aan het eind der kade verrijst het gebouw der vroegere Yachtclub, thans helaas! in het niet verzonken, vroeger bloeiend onder de bijzondere bescherming van Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden. Zij is niet geheel verdwenen, zie! daar aan den overkant, dat vriendelijk wit gebouw, met het veerbootje binnen eenige minuten te bereiken; het is de roei- en zeilvereeniging De Maas, waar menige giek en menige gewonnen prijs nog den Vorstelijken beschermheer doet gedenken. Het gebouw der Yachtclub is thans tot zeevaartkundig en ethnographisch museum ingericht; men ziet er veel interessants — en veel vervelends.

Men is thans in het echte West-end der stad. Een eind terug, een eigenaardig halvemaanvormig pleintje langs, het Westplein over, linksom, alweer een brug, over de Vlugthaven gespannen, een bedaarde, doodloopende kreek, met deftige huizen aan den eenen, statige boomen aan den anderen kant. Maar de stad laat de rivier nog niet los. Weer naar het Westen rekt zich de Westerkade, een stille, voorname buurt, waar alleen de schepen weer afleiding brengen, en aan het eind de Harwich-booten een waardig slot vormen van de lange rijen altijd bezige vaartuigen.

Dan, als wilde de stad de rivier zoolang mogelijk aan hare zijde doen toeven, heeft zij nog dien uitgestrekten tuin langs den oever geplant, bij den vreemdeling als het Tollenspark, bij den stedeling nimmer anders dan als

Op de rivier.

„het Park" bekend. Dit lustoord verheugt zich in een groote populariteit en niet ten onrechte. Des zomers maakt men muziek in de tent der officieren-Sociëteit en de bevolking wandelt eromheen, langs de breede paden, langs den dijk aan de Maas, tot laat in den avond, wanneer de tallooze banken, in het maanlicht dat door de dichte takken der oude boomen trilt, aan menig minnend paar aanleiding geven later thuis te komen, dan wel in de bedoeling hunner ouders of meesters lag. 1)

Zóó strekt zich Rotterdam van het Oosten tot het Westen uit langs den Maasoever. Zij zijn oude vrienden, stad en stroom; hoeveel danken zij elkander niet! Heeft niet de stad zich schitterend van een taak van dankbaarheid gekweten, toen zij geen gering deel der lasten op zich nam om der rivier eenen uitweg te banen dwars door den Hoek van Holland, daar de oude Maasmond niet meer voldoende was de schepen in de havens binnen te brengen? En zorgt niet sinds die opofferingen de rivier met verdubbelde angste voor de bloeiende stad?

Soms, jaren geleden, gaf de stroom een feest aan de bewoners van haren

1) De lezer gelieve in het oog te houden dat dit stuk geschreven en ingezonden werd voor het einde des vorigen jaars. Vandaar, dat er geen melding wordt gemaakt van de nieuwe Handelskade langs het Park en den Heuvel en van de prachtige, door onze jonge Koningin ingewijde, Wilhelminakade aan de overzijde van de rivier.

oever. Dan stond zij den wintervorst toe haren golvenden boezem met marmerhard ijs te ompantseren, dan weerde zij de vaartuigen, dan was het kermis op haar breede vlakte. Dan brachten geen booten de landlieden van verre, maar bonden zij de schaatsen aan en zzzt! zzzt! ging het, in groote slingers, naar de markt. Het zal zóó niet meer zijn. Breed is de Waterweg uitgegraven en vloed en ebbe doen hunnen invloed gevoelen tot ver voorbij de stad. En waar eens stedeling en landman de schaats aanbond bij de mare: „De rivier ligt dicht", daar varen nu bij Siberischen vorst de grootste schepen uit alle landen ongehinderd tot aan de kaden.

Kleine fouten ontbreken niet; de stroom heeft aan de stad harer gunsten niet enkel lief gegeven om haar het leed te sparen. Vanwaar anders die eeuwige, vettige, bruine modder, die straten en bruggen bedekt, behalve (en dit nog niet eens zonder voorbehoud!) op den warmsten zomer- en op den koudsten winterdag? Het is de Maasmodder, die zij haar gunstelinge niet sparen kan, plakkende, glijdende, klonterige klei.

Vanwaar verder dat bijzonder egoïsme van het Rotterdamsche straatverkeer? Wil niet de rivier altijd vooruit, verder naar zee, en sleept zij niet alles mede, werpt zij niet alles omver wat haar daarin tracht te hinderen? Zoo ook de stad. Het is niet aan te raden er zijn eigen rechten gang te willen gaan, alles heeft er een doel, waar het op aanstreeft, ongeacht wat zich in den weg bevindt. Staat gij toevallig tusschen dat doel en den strever, des te erger voor u, omvergeloopen zult ge worden, en voor ge uwer verontwaardiging lucht geven kunt, heeft uw beleediger reeds met even weinig complimenten een tweeden hinderpaal uit zijn weg geruimd. Zoo moet gij er wel toe komen om òf u door de menigte te wringen en zigzag uwen weg te vervolgen òf voor te wenden, dat gij zelf een even gewichtig doel hebt en mede omver te loopen met uwe naasten. Pas dan echter op voor een collisie met iemand, die óók haast heeft! —

Zóó strekt zich de stad Rotterdam langs den Maasoever uit. Van de drie groote kasteelen, in oude tijden op deze plek gegrondvest: Honingen, Bulgerstein, Wena, werden groote dijken aangelegd; wegen, die het water stuitten en het verkeer onderhielden. Toen vestigde zich een arme visschersbevolking tegen den dijk en bouwde er een tweeden kleineren bij: den Visschersdijk. Daar kabbelden de Maasgolven tegen op de plaats, waar nu de pantoffelparade heerschappij voert, een voor het water voor eeuwig verloren gebied. Toen ontstond een visschersdorp; toen vielen de visschersschepen, later de visschersvloot binnen en het dorp breidde zich allengs uit. De rivier droeg grond aan tegen de stevige dijken, toen vielen de handelsschepen, later de handelsvloot binnen in de veilige haven; zóo ontstond daar een welvarende handelsstad. En de rivier stroomde voort, voort en bood hare rijke schatten ter ontginning aan de bewoners harer zijden; zij aarzelden niet en zóó bloeide de stad en zal bloeien, zoolang zij den innigen band onverbreekbaar houdt, die haar gansche wezen samenkluistert aan het onverwelkbaar lichaam der altijd jonge Maasnymph!

JOS. ALB. ALBERDINGK THIJM

in 1853,

DOOR

A. W. STELLWAGEN.

Bij vader en bij moeder, en aan de vriendenborst,
Daar kweeken wij de liefde voor Vaderland en Vorst:
Daar kweeken wij de trouwe aan 't oud eerwaard geloof;
Daar zijn wij voor de leuzen der vrijheidszoekers doof.
Daar vlechten wij de liederkrans
In Nederlandschen toon:
En vreemde dolheid bied' er thans
Al wat ze wil ten toon!

Wij weten van geen wijken; van sidderen nog veel min:
Maar flink in d' oogen kijken doen wij den waereldzin.
Wij zullen, met Gods hulpe, viel heel de waereld in —
Ons harte niet verzaken, noch onzer harten min.
De Booze doe zijn fakkelglans
Voor volksverlichting gaan;
Wij zullen hem een stakkelkrans
Op 't hoornig voorhoofd slaan.

Een dichtstuk met dit gemoedelijk en zelfs hartelijk begin en zulk stakkelend, uitdagend slot, is evenzeer het bewijs van een strijdlustig gemoed (in een strijdlustigen tijd) als van een zich zelven bewust wordend talent, dat roeping gevoelt, den andersdenkende aan de deur der Roomsche kerk te woord te staan. Inderdaad, ter verdediging van de Roomsche leer en de Roomsche kerkgebruiken, is J. A. Alberdingk Thijm te allen tijde strijdvaardig geweest; ridderlijk, met open vizier, met het kruisteeken op 't voorhoofd.

Het was een strijdlustige tijd, die eerste periode van Alberdingk's optreden; 1850—1855. Er was in Nederland, na de blijde viering van het feest der verkregen grondwettige rechten, geen jonge man van den Katholieken godsdienst met hartstochtelijker lust aan den arbeid getogen dan Jos. Alberd. Thijm. Hij was in Augustus 1820 geboren, had de Amsterdamsche nutsschool bezocht en met den leeftijd van 14 jaar het medebestuur in eene „koloniale zaak", welhaast „fabriek van verduurzaamde levensmiddelen" aanvaard. In zijne vrije uren had hij zich met onverdroten ijver aan de studie gewijd van nieuwe talen, historie, kunstgeschiedenis en kerkelijke kunst. „Met de pen in de hand" had hij den eerbiedwaardigen, maar afschrikwekkenden foliant van

Lambert ter Kate *Aanleidinge tot de kennisse van het verhevene deel der Nederlandsche sprake* doorgewerkt, en daarop al de taalwijsheid, die er te halen is uit Huydecoper's *Proeve van taal en dichtkunde, door Frans van Leliveld*, 4 deelen, in de laden van zijn geheugen weggeborgen. Bilderdijk's dichtbeginselen en wijsgeerige zwartgalligheid omtrent alles, wat den „oude met de stroefgeplooide trekken, het starend oog, door borstels overbrauwd" mishaagde, hadden hem genoegen gegeven, en middelerwijl had een verstandig en liefderijk biechtvader zijn Katholiek geweten bewaakt. In 1846 was hij in 't huwelijk getreden met Mej. W. Kerst, de dochter van den kolonel van dien naam, en aldus was Jos. Alb. Alberdingk Thijm tegen het jaar 1848 ten volle gereed voor den strijd, dien hij zoo van harte gaarne aanvaardde.

Nil nisi per Christum! „Niets dan door Christus"; en alles „voor 't oud eerwaard geloof!"

Wel was het de dag der dagen voor strijdlustigen. Eerst het aandringen en opdringen bij Zijner Majesteit's Souvereine Regeering om eene vrijheid-ademende grondwet, en, als gevolg daarvan, eene toezegging in den vorm van eene aalmoes in 1846, eene koninklijke gift in 1848: „Oranje voor altoos!" Thorbecke aan 't roer van den omhoogstrevenden, herboren Staat. Voor de Katholieken was deze destijds een man naar het hart van al hunne geestelijke leidslieden. Hij was er noodig in het „genadejaar" 1853.

Wie er wel eens bij stilgestaan heeft, dien moet het getroffen hebben, hoe weinig notitie er in onze letterkunde van vóor 1850 van de Katholieken werd genomen. De Roomschen schijnen niet te bestaan of zich schuil te houden; bij Van Effen, in 1734, worden ze als bruikbare burgers beschouwd, voor zooverre ze de belasting helpen betalen en als minderen op 's lands vloot dienen of in de gelederen plaats nemen; in de dagen der omwenteling en onder Koning Lodewijk komen ze wel schouder aan schouder met hunne Protestantsche medeburgers en burgeressen, en van 1815—30 vormen ze zelfs de meerderheid der onderdanen van Z. M. Koning Willem I. Maar in de letteren is er geene spraak van hen. Betje Wolff, liberaler gedachtenisse uit den tijd, toen de vrijzinnigheid haar eerste gewas nog te velde had staan, weet van eene aanzienlijke, rijke, adellijke weduwe te verhalen, die met haar knechtelijken dienaar wil gaan trouwen, van wien ze doodelijk is. Geen wonder, want de jonge man ziet er flink uit, heeft beschaafde manieren, is hoffelijk en nooit onwaardig, terwijl zijne kussen niet die van een overschilligen indringer zijn. Nu goed. Mejonkvrouwe Foreest — want zoo heette de dame — wil en zal trouwen met dezen, ondanks den tegenstand harer kinderen uit het eerste huwelijk, die echter met een honderd duizend gulden of wat den stiefvader uit den weg loopen. Wat zegt Betje Wolff van al deze dingen? Zij bewondert den moed der jonge weduwe, die ondanks alle vooroordeelen alsnog „gelukkig" wil zijn; zij voor zich, — want het jong-weduwlijke bloed komt ook bij haar naar 't hart stroomen, — zij voor zich zou echter den stap niet doen... met een knecht, met een jonkman van onder-

geschikte positie, met een *Roomschen* jonkman nog wel! Dit laatste adjectief is beslissend; natuurlijk!

Maar in 1820 waren we al weder bijna eene halve eeuw verder; en er was een professor noodig voor de Vlaamsche hoogeschool te Gent, die „een leergang van Nederlandsche taal- en letterkunde" zou kunnen geven. Was er ook in stad of dorp benoorden het IJ een Katholiek te vinden, die met den post zou kunnen vereerd worden?

Welzeker, mijnheer de Minister! Daar is te Bovencarspel, het anders onberoemde dorp in Noord-Holland, een pastoor; het is de Zeereerwaarde Heer Matthias Schrant, en die leest Vondel; die is bovendien als kanselredenaar befaamd en zijn proza wil een weinig den weg op van het ondicht des hoogleeraars Johannes Henricus van der Palm.

Thans weet de Minister genoeg, en de Bovencarspelsche pastoor zal te Gent den Lucifer van Vondel gaan verklaren!

In 1830 steekt de revolutie 't hoofd op, en wil men te Gent zelfs van Vondel niets meer weten, zoodat prof. Matthias Schrant de wijk neemt naar veiliger gewesten in 't Geuzengebied. „Eens professor blijft professor", en zoo geschiedde het, dat de goede stad Leiden het aantal harer hoogleeraren vermeerderen zag met een professor van den Roomschen godsdienst, een priester, die in toga over 's heeren straten trok, ook als hij college ging geven.

Het was jammer, maar prof. Schrant liet geene sporen na in de geschiedenis onzer letteren; zijne uitgaven van sommige treurspelen van zijn lievelingsdichter en een niet onverdienstelijk klein „handboekje voor de welsprekendheid" is 's mans eenige, vrijwel vergeten nalatenschap. Sedert werden de Katholieken in de letterkunde niet langer genoemd, en vader Tollens was met al zijn roem tot de Protestantsche kerk overgegaan om de „Verdraagzaamheid" te gaan bezingen.

Waren er eigenlijk nog wel Roomschen in de Nederlanden? De vreemdeling, die onze letterkunde bestudeert, zou er aan willen twijfelen. De beroemdste boeken spreken van hen niet. Is het bv. niet opmerkelijk, dat zelfs Hildebrand in heel zijne *Camera Obscura* slechts eenmaal het woord „Katholiek" gespeld heeft, immers bij het noemen van den naam zijns vriends „Antoine", die naar Constantinopel vertrok. Is het niet opmerkelijk, dat er in de heele *Camera* slechts één Roomsch priester voorkomt, ter plaatse waar, in *Dokters lief en leed*, ziekenbezoek wordt afgelegd op het boerenland; en dat het weinige, hetwelk van dezen priester wordt gezegd, nog bovendien tot de (anders zoo zeldzame) vergissingen in Hildebrand's schetsen behoort? 1) Herinnert de lezer zich de

1) De zuster der lijderes noemt den priester «heeroom». Dit is fout. De titel «heeroom» wordt den priester alleen door neven en nichten des gewijden gegeven. De lijderes is doodelijk ziek. De priester ziet het en gaat *uit zich zelven* toch niet tot de «bediening» over, maar moet eerst van den dokter hooren: *«doe gij uw plicht»* voor hij het ziekbed nadertreedt om de HH. Sacramenten toe te dienen. Ook dit heele tooneel is fout. Een priester, die een typhuslijder in doodsgevaar ziet, behoeft geen bevel des geneesheers voor hij het H. Oliesel zal toedienen. Want men wete: «het H. Oliesel dient den zieke tot gezondheid, als het hem zalig is,» zegt de Kerk.

Pastorie van Mastland, waarin Ds. Van Koetsveld zijn talent en zijn hart heeft blootgelegd, en eenmaal ook de Roomsche leer ter sprake bracht, ter gelegenheid, dat hij zijn wensch laat hooren om de begrafenissen zijner geloofsgenooten een weinig plechtiger te zien vieren? Ds. Van Koetsveld heeft wellicht zoo'n Roomsche kerkplechtigheid ter gelegenheid eener „beaarding" bijgewoond, en nu vindt hij reden, de Roomschen te prijzen om hunne eerbiedige behandeling der dooden, maar toch .... de geheele tirade, ter zake dienende, heeft iets van eene bespiegeling uit de verte, met een weinig weerzin bedruppeld. Desniettemin was de jonge auteur, Van Koetsveld, de gemoedelijkste der menschen!

Een jaar of vijf later, en de Utrechtsche, straks de Groningsche, theologie komt met een aftreksel der Tubingsche godgeleerdheid de vaderlandsche leer besprenkelen; er is theologisch liberalisme in aantocht, en de later zoo beroemde dichter der moderne theologie heeft reeds op de cathechisatie-banken plaats genomen:

Gij Prediker, daar in de lucht,
Hebt gij dan geen woordje voor mij?

De jonge richting, strijdlustig gelijk al wat jong is, had weldra ook haar boek, haar roman; een roman van een hoogleeraar van middelbare jaren, prof. Van Limburg Brouwer, die met veel warmte het goed recht der modernen behartigde. Zijn boek *Het Leesgezelschap van Diepenbeek* bevat al de ingrediënten van een theologischen strijdroman: dominees, candidaten in de godgeleerdheid, een kerkeraad, een dorpsheer, lieve vrouwen! Er wordt in gehuicheld door de rechtzinnigen en nobel gehandeld door de modernen, en ten laatste, na ontmaskering en vernedering der hypocrieten, komt de ontknooping met het vertrek van al de hyper-onverdraagzame, gereformeerde kerkeraadsleden naar Amerika: de moderne candidaat Hendrik Rusting krijgt de plaats.

Evenwel, er is ook een katholiek priester in dit Diepenbeeksche leesgezelschap. Dat is pastoor *Labarius*, hunkerend vriend van den dorpsheer Van Berkel, die den priester een glaasje brandewijn met suiker schenkt, een „kloddertje," zooals de pastoor het noemt, en die vervolgens, als de eerwaardige heer eene aanschrijving van de Regeering heeft ontvangen nopens een eventueel onderzoek naar den al of niet verdraagzamen inhoud der vaderlandsche schoolboekjes van historischen aard, die dan, zeg ik, aan zijn brandewijnschenkenden gastheer de censuur overdraagt. Alles samen genomen is deze pastoor *Labarius*, die natuurlijk in Van Limburg Brouwer's boek de drager moet zijn van 't Roomsche element op een Nederlandsch dorp, zulk een droevig figuur, dat men moeite heeft, den goeden stumper, al blijkt hij het zichtbaar teeken der wijding op het hoofd te dragen, mede te tellen.

Het is de heusche waarheid, maar in de Hollandsche letterkunde van 1840 rekenen de Roomschen nog niet mee.

Het zou wel anders worden, nu Thorbecke aan de toepassing zijner rechtvaardige beginselen begonnen was. Reeds stond hij met de wet op de kerkgenootschappen in de hand. Het was hem gebleken, dat de Roomschen in Nederland op het stuk van het hoogste kerkelijk gezag, behalve den Paus van Rome, nog een zeker aantal bisschoppen behoefden, en hij voor deze kerkelijke hoogwaardigheidsbekleeders een post op de begrooting behoorde te vinden. Tot heden had de „Nederlandsche missie," als een „zendingspost onder de ongeloovigen," zich beholpen met haar kerkvoogd, Monseigneur Corn. Baron van Wijkerslooth, Bisschop van Curium, „in partibus infidelium," en deze „doorluchtige hoogwaardigheid" had het zoo volhandig; dat er Katholieken op leeftijd waren, die hunkerden naar 't ontvangen van het H. Vormsel, maar niet aan de beurt konden komen voor den wijdenden kaakslag!

In deze dagen valt het optreden van Jos. Alb. Alberdingk Thijm. Reeds in 1848 stond hij te midden van den strijd met zijn „Jubelzang van een Katholiek Amsterdammer" over den afloop der verkiezingen; in 1851 was hij op de bres als verdediger der Jezuieten, en in 1853 stond hij op den hoek der N. Z. Voorburgwal met zijn vlugschrift „de Catholieke Kerkregeling in ons Vaderland" in de hand, een ieder uitnoodigende, kennis te nemen van zijne raadgevingen, vóór men zich ter Aprilbeweging opmaakte .....

Er zijn photographieën in cabinetformaat met de portretten der hedendaagsche Nederlandsche bisschoppen, een eerbiedwaardig vijftal, den aartsbisschop van Utrecht in 't midden. Zij zien zoo vreedzaam om zich henen, hunne hoofden gedekt met de bisschopsmuts, hun ringvinger versierd met den bisschoppelijken trouwring, hun door het opperhoofd der Kerk toegezonden. Aller borst is gewaarmerkt door de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw.

Zoo was het niet in 1853, toen „liever Turksch dan Paapsch" werd gehoord, dewijl men vernam, dat er met Rome over de invoering der noodig geachte bisschopszetels werd onderhandeld. Wel hoe, zou men dan terugkeeren tot de dagen van Alva en Antonius Perenot en Franciscus Sonnius, aan wien de cynische Marnix van St. Aldegonde zijn *Bijencorf der Heiliger Roomscher Kerke* sarcastisch had opgedragen? Zou men toestaan, dat op dezen geuzengrond de bisschopsstaf werd geplant? Komt op, burgers en buitenluî, komt op, naar Amsterdam, komt op, gij geuzen en half-geuzen, en zet uw naam op deze adreslijst, of teekent een kruisje, indien gij niet kunt schrijven, opdat wij alsnog van den Koning verkrijgen, dat hij het bisschoppelijk gevaar afwende van den Nederlandschen grond. De uitslag van deze troebelen is ons bekend; Thorbecke handhaafde het beginsel van het recht, ook voor de Katholieken, die hem destijds, d. i. in het „genadejaar", hunne dankbaarheid niet onthielden, al hebben zij hem later oneer gedaan.

Alberdingk Thijm heeft wel terstond in de zegepraal zijner geloofsgenooten vertrouwd. Voor hem was het niet meer de vraag of er in Noord-Holland een bisschop komen zou, voor hem was het de zaak, mede te werken, dat niet Amsterdam, maar Haarlem de zetel van den „Prins der Kerk" worden zou, overeenkomstig „het historisch recht op deze eer".

Tegen het jaar 1850 begon de weerpartij met Alberdingk Thijm rekening te houden. Zijn talent en zijne strijdvaardigheid trokken gelijkelijk de aandacht. Dat zijn invloed bij zijne Katholieke landgenooten met den dag klom, was een bekend feit. Er was reeds hier en daar eene stem van waardeering uit het niet-Katholieke kamp, maar over 't geheel werd zijn streven toen meer geminacht en gewraakt dan met belangstelling gevolgd. Er is in die dagen nog al eens een hartig woord tusschen „Turksch" en „Paapsch" gewisseld, dit mag men gelooven; maar Thijm kon wel een duw en een houw velen, als men er slechts op rekende, dat hij den strijdbijl ook hanteeren durfde. Slechts ééne gevoelige plek had hij. Noemde men hem clericaal, dan bracht hij de hand aan het voorhoofd om „in den naam des Vaders, des Zoons en des H. Geestes" te spreken; zeide men van hem, dat hij een ultramontaan was, dan dacht hij: eenmaal word ik nog wel Ridder van de orde van den Heiligen Gregorius den Grooten; maar als men mompelde, dat hij geen Nederlander was, geen vaderlandsch hart met zich omdroeg, de vaderlandsliefde zelfs niet kende, dan bleek zijne prikkelbaarheid, zijne gevoeligheid. Dan plaatste hij zich nogmaals op den hoek van den N.Z. Voorburgwal om zijne stem te doen hooren; dan zeide hij: „Wat maakt den Nederlander? Wat bewijst de liefde voor het Vaderland? den zin voor Nederlandsche Nationaliteit? Is hij geen Nederlander, die, in Holland geboren en opgevoed, uit oudren stamt, reeds een paar eeuwen in de Provincie gevestigd, en een naam voerend, die wellicht zoolang door de Neêrduitsche Vaderen gedragen is, als de Nederlandsche taal in haar voorhoofd den kenmerkenden Neder-Sakischen stempel? Is hij geen Nederlander, die het heeten mag naar afkomst en geboorte, en bovendien met al de krachten zijner ziel aan zijn volk en vaderland, hunne zeden, hunne geschiedenis, hunne kunst en hunne letteren gehecht is? Die, gedreven door vlammende geestdrift voor het Nederlandsch, zijne Moedertaal, de eerste jaren van zijn opbruisenden kunstijver uitsluitend gewijd heeft aan de doorzoeking harer lusthoven en de vorming van zijn geest naar Nederlandsche voorbeelden? Is hij geen Nederlander, die, als schrijver, met eene enkele uitzondering, geen andere dan Nederlandsche onderwerpen heeft behandeld; niet anders heeft geschreven dan met het doel om wat hij schoons en goeds in de Nederlandsche Geschiedenis en Nederlandsche Letterkunde vond, zooveel mogelijk onder het bereik te brengen der landgenooten, wier aandacht het nog niet had mogen trekken; der vreemdelingen, wien het in algemeener taal dan de Nederlandsche toegankelijk moest worden gemaakt? Is hij geen Nederlander, als zijne borst van liefde gloeit voor alles wat Hollandsch is en Hollandsch ademt?

Gloeit van liefde voor de luchten,
Die den nederlandschen grond
Overzwieren en bevruchten
Sedert de eerste morgenstond;
Gloeit van liefde voor de stralen
Van Gods koesterende zon,
Zóo als ze over Neêrland dalen,
Neêrlands beemden rijk bemalen,
Dartelen op zilvren bron! . . . .

Geen Nederlander, indien, gehard als hij zich rekent tegen smaadredenen, het purper der verontwaardiging hem toch naar het gelaat stijgt, als hij zich den dierbren naam van zoon zijns roemrijken Vaderlands ontzeggen hoort! — Heb ik dan niet verkondigd, waar ik maar mocht, dat Nederland eene heerlijke, eene schoone geschiedenis had, die bogen kan op een rij van geloofs- en oorlogshelden, Vorsten, kunstenaars, dichters en geleerden, als wellicht geen ander volk heeft aan te wijzen? Heb ik dan niet, naar de mate mijner krachten, gepoogd het feest der vestiging van onzen eigenlijken, negen-eeuwen-ouden Staat in helderer licht te stellen, en de overeenstemming aan te toonen van ons Staats- en Kunstleven in de verschillende tijdperken? Heb ik er dan naar gevraagd, of ik mij vijanden op den hals zou halen, toen het er op aankwam de proef te nemen of ik iets kon toebrengen aan de juiste waardeering van het middeltijdvak onzer geschiedenis? Heb ik mij dan ontzien gevierde namen met meer waarheidszin dan voorzichtigheid, van hunnen straalkrans te ontdoen, toen het bleek, dat hun gezag de miskenning van mijn volk, de dwaling, steunde?

Juich ik dan niet mede en verheug ik mij niet van ganscher harte in den roem der helden, in de wijsheid der staatslieden, in de welvaart der burgers van de Republiek der XVIIe eeuw? Heb ik ooit het streven miskend of geminacht dergenen, die voor de tijden der Republiek hadden ondernomen, wat ik, gedreven door vrije voorkeur, vooral met opzicht tot het Graafschap beproefde? Heb ik, integendeel, geen blijken van eerbiedige sympathie aan den dag gelegd voor allen, die de erkenning van Holland's grootheid bevorderd hadden? Wie heeft, tot vermoeiens der geleerde lichamen toe, hen trachten te bewegen een komitee aan te stellen, dat onze te weinig gekende Nederlandsche Bouwkunst, inzonderheid die van het tijdvak der Hervorming, voor algeheelen ondergang en vergetelheid mocht bewaren? Ik ben geen Nederlander? . . . . Wie zijt gij, die den laster uitspreekt en tracht voort te planten? Uwe daden getuigen, dat gij oud-Holland's ronden aard hebt afgezworen.

Ik heb geen liefde voor mijn land! — In mijn boezem kan ik u niet doen lezen — maar waar maakt gij uit op, dat mijne liefde voor mijn vaderland,

mijne moedertaal, mijne stad, mijn huis en alle de herinneringen mijner vaderen, verdoofd en te niet geraakt is?

't Is aan u om te bewijzen, dat ik liefde huichelde, waar ik slechts afkeer gevoed heb, dat mijn Nederlandsche arbeid de vrucht is van ik weet niet welk bijbelang.

De zelfverdediging walgt mij echter, maar bestaat er één punt, waarop ik wensch niet miskend te worden — dan is het op dat van mijn Nederlandschen zin. Al mijn streven in de boeken en op de congressen (ik beroep mij op onbevooroordeelde lezers en eerlijke getuigen) — had het niet ten doel om de Nederlandsche Nationaliteit op breeder, hechter grondslagen te helpen bevestigen; om onze historie te helpen verrijken met eenige eeuwen meerder aanzijns, roems en grootheid? om onze letterkunde, om de geheele som onzer beschaving aan te vullen met de geestvruchten onzer Vlaamsche stamgenooten? Ik spreek niet van goeden uitslag, van voltrekking; ik spreek van bedoelen, van ijveren ter goeder trouw; déswege-alleen heb ik mij te verantwoorden.

En oude dichters en jonge rijmers, en naamlooze en zich noemende prozaschrijvers, hebben den moed mij mijn titel van Nederlander te betwisten, mij vijandig aan de Nederlandsche Nationaliteit te verklaren! — Het zelfbewustzijn beteekent gelukkig iets meer dan de trouwelooze behandeling van het blind vooroordeel, en men ontrooft geen Hollander zijne burgerkroon met meer gemak dan men een Koning den Gravenhoed ontnam."

Dit woord laat aan duidelijkheid niets te wenschen over. Het is van 't jaar 1851 en dus uit de dagen, toen Thijm's optreden begon merkbaar te worden. Hadden echter zij, die aan Alberdingk's Nederlanderschap tornden, zóó onvoorwaardelijk ongelijk, dat er door den verdediger zijner rechten als Katholiek medeburger van die tegenstanders als van „lasteraars" mag gesproken worden? Of zien wij heden ten dage in de quaestie een misverstand, waar de wederzijdsche partijdigheid van 1851 booze bedoelingen vooronderstelde? Het laatste. Want ja, er is een misverstand geweest. Alb. Thijm was Katholiek; hij moest alzoo aan het goddelijk recht des gezags gelooven, ook aan dat van Koning Philips; hij moest alzoo de afzwering in 1581 eene onrechtvaardige, eene meineedige daad noemen. Hij was katholiek vóór alle dingen, en hem smartte het, dat de „ketterij" in Nederland het aloud, eerwaard geloof had verdrongen. Hij hield Willem van Oranje voor een ketter uit berekening, en 's Prinsen staatkunde eene vereeniging van onwettigheid en listigen hoogmoed. Maurits was een groot veldheer, en als ketter te goeder trouw; ook als rebel. Frederik Hendrik, die het verjaard oorlogsrecht overneemt, als Prins Maurits sterft, is bijna een wettig vorst, of stadhouder, als men wil. Alb. Thijm hield zooveel van Frederik Hendrik, dat hij er wellicht spijt over gevoeld heeft, het woord van Vondel niet nog bij het leven van dien vredevorst en vredevader te pas te mogen brengen:

Philippus teekent met zijn handen
Het vreeverbond van zeven landen;
Hij staat zijn recht en titels af,
Dit tuigt het zegel, dat hij gaf.

Want met dit woord des Konings van Spanje tot Frederik Hendrik, werd het den Roomschen dichter en zijn' twee eeuwen later optredenden vereerder mogelijk, de knie te buigen voor den Prins, en aan hem den eerbied over te dragen, die een Katholiek aan zijn Vorst schuldig is. Maar dan hadden de Heeren Staten hun dienaar tot hun meester hebben moeten verklaren en hem den gravenhoed op 't hoofd zetten! Alb. Thijm zou uit volle borst en in oprechtheid „Oranje boven!" geroepen hebben! Men bemerkt het aan zijne drift om den Koning en het Koninklijk Huis te eeren; eene drift, die hij met alle rechtzinnige Katholieke Nederlanders deelt, en die hij, als men 't zoo zeggen mag, bv. als een erfgoed aan Dr. Schaepman c. s. heeft nagelaten. Deze koningsgezinde drift der Roomschen is — hetzij zonder de bedoeling om te kwetsen gezegd — van die kunstige warmte, dat het is, alsof de vereerders van „het Oranjehuis op den Koningstroon", aan de latere Willems en Wilhelmina's willen goed maken, wat ze aan de nagedachtenis van Prins Willem I, ... vermoord op den 10[den] Juni 1584, door een der grootste dwepers, die ooit het kruisteeken maakten met dezelfde hand, waarmede ze het pistool van den sluipmoordenaar vasthielden, en niet beefden op het hooren hunner eigene misdaad . . . . te kort deden en doen. Met dit al behoort men te erkennen, dat Alb. Thijm het recht had te meenen, dat onze opstand tegen Spanje in beginsel onwettig was. Oordeelde Mr. Willem Bilderdijk wel veel anders, en heeft men dezen zijn Nederlanderschap betwist?

De gevolgen van den opstand aanvaardde Alb. Thijm. Al de glorie onzer dappere Prinsen en veldheeren, al den roem der zeehelden, geleerden, schilders, dichters, hield hij niet op mede te verkondigen; beurtelings heeft hij ze allen den tol zijner bewondering betaald. En hij heeft wel altijd getracht zijne Katholieke landgenooten, wier namen in 't duister bleven en die het licht in meerder of minder mate verdienden, onder de gasvlammen van zijn onderzoek te brengen, maar hij vereenigde met dit pogen den zin om ook aan andersdenkende landgenooten recht te doen. Er is meer: Alb. Thijm heeft als goed Katholiek de hervorming gehaat, maar als goed Nederlander den naam der hervormden, die zijn land beroemd maakten, hoog gehouden. Er is misschien een hiaat in zijne redeneering, maar zijn hart koestert voor allen goede wenschen. In één woord: hij heeft den afval van Spanje in de gevolgen gezegend, in de oorzaken verfoeid.

Gelijk men weet, of als men 't nog niet wist, dan geloove men mij op mijn woord, hebben de Katholieken tegen niets zoo'n weerzin als tegen het Jansenisme, gelijk ze den godsdienst der oud-Roomschen noemen. Als de Jansenistische bisschop een jongeling tot priester wijdt, is dit eene heilig-

schennis; als deze jonge priester consacreert en den geloovigen de H. Hostie in den mond legt, is dit eene heiligschennis; als dezelfde priester in den biechtstoel plaats neemt, en de heilige absolutie over den berouwhebbenden

biechteling uitspreekt, vernieuwing van heiligschennis. Maar de priester is priester, de hositie is geconsacreerd en de poenitent is geabsolveerd; alle handelingen zijn geldig, schoon niet wettig.... Daar valt een Roomsche werkman van 't dak; „hij is doodelijk gewond, schoon bij kennis, en heeft

nog één half uur te leven", zegt de in allerijl toegesnelde geneesheer. „Is hier geen priester," stamelt de ongelukkige? „Neen, daar is geen priester... of ja wel, daar is een jonge man uit Amersfoort in het hôtel, een jonge man, die de vorige week door den Jansenistischen bisschop tot Jansenistisch priester gewijd werd. Zal deze komen?... Laat het zijn... de jonge priester komt, de tot sterven bereide spreekt zijne biecht, de onwettige bichtvader spreekt de H. absolutie uit, en, de heiligschennis der priesterwijding door een onder den banvloek zuchtenden bisschop verfoeiende, gaat de ziel des geabsolveerden echter met kalme berusting de eeuwigheid in. Zoo kunnen gevolgen aanvaard worden, waarvan de oorzaken misdadig worden geacht.

Maar toch, er was een misverstand. Ook van de zijde des Heeren Alberdingk, die het „lastertaal" noemde, als men zijn Nederlanderschap in opspraak bracht. Er was misverstand van zijne zijde, omdat hij de overdrijving niet in hare oorzaken wist te doorzien, omdat hij laster noemde, wat een boos getuigschrift was ter goeder trouw. Wat toch was het geval? Sedert de vlucht des Stadhouders Willem V, nu vijftig, zestig jaren geleden (hetgeen hier staat, geldt immers van 1850—1855) was de emancipatie der Katholieken in Nederland begonnen. Deze emancipatie was van 1806—1810 in alle gevolgen doorgevoerd, van 1810—1813 niet verminderd. Katholieke kerken waren teruggegeven, Roomsche priesters tot de koninklijke tafel genoodigd; Katholiek te zijn was van eene schande eene reden tot eere geworden.... in 't land van „liever Turksch dan Paapsch!" Napoleon had zich zelven de keizerskroon op 't hoofd gezet en Paus Pius VII leeghands aan 't altaar laten staan. Voorzeker, dit was niet van 't rechtzinnigste Katholicisme; maar Napoleon *was* Roomsch; hij maakte het kruisteeken en deed het geweer presenteeren, als de priester in de Mis de H. Hostie ophief. Met Napoleon's macht bloeide de invloed der Roomsche leer. In 1813 werd het Oranjehuis hersteld; maar de emancipatie der Katholieken werd niet weder opgeheven. Terstond daarop werd België met het noordelijke Nederland vereenigd en bleek het nu, dat het aantal onderdanen van Z. M. Koning Willem I voor 't meerendeel den Roomschen godsdienst beleed, zoodat den Vorst dan ook niet langer door de grondwet voorgeschreven werd, dat hij den Protestantschen godsdienst moest belijden. Het leger vooral had een krachtig Roomsch element, en in den oorlog op Java heeft meer dan een Katholiek bevelhebber zich buitengewoon onderscheiden. Het Katholicisme look weder op, en het Protestantsche Nederland heeft het beleefd, dat aan zijne universiteit te Leiden een Roomsch priester in zijne toga les gaf; heeft het moeten ondervinden, dat één zijner Oranjevorsten heul en heil vond aan de knieën eener Roomsche gravin, die als eene vurige Katholieke vrouw gewaarmerkt was. Heeft Alb. Thijm wel ooit bedacht, wat het voor den Nederlandschen Protestant moest beteekenen, deze dingen tot historie te zien worden? Was er geen misverstand in zijn opstuiven, toen hij niet begreep, dat de spijtigheid der weleer bevoorrechten op hem verhaalde, wat men aan de veranderde tijdsomstandigheden niet ten

goede houden kon? Zag hij niet over 't hoofd, dat het zoo heel natuurlijk is, indien eene partij, die twee eeuwen heerscheresse is geweest met betrekkelijke minachting van de minderheden, maar nu ziet, dat hare oppermacht uit is en allerwegen voor onwettig en zeker onbillijk wordt gehouden; zag hij niet over 't hoofd, zeg ik, dat het zoo heel natuurlijk is, indien zoodanige partij wrevelig wordt, en bitter worden kan tegen een aanstaand en reeds beginnend leider der weerpartij, wiens fierheid op verkregen recht voor overmoed kan doorgaan?

Er komt bij, dat Alberdingk Thijm in eenig opzicht schuldig staat aan dezelfde bekrompenheid in 't oordeelen over den godsdienst van Dordrecht of Genève, telkenmale als hij niet ophoudt te zeggen, dat zijne Gereformeerde landgenooten boosaardig doen, waar zij over 't Jezuitisme den staf breken. Alb. Thijm heeft zeker over 't Calvinisme onjuist geoordeeld. Het is hem gegaan, gelijk het vóór twee eeuwen zijn beroemden stadgenoot, den dichter-renegaat Joost van den Vondel, ging. Vondel heeft nooit met het Calvinisme gedweept, maar sedert zijn overgang tot de Roomsche kerk en het „aloud eerwaard geloof", is zijn weerzin tegen Calvijn's leer schreeuwend te noemen. Dit mag; en er is niemand, die er over heeft nagedacht, met hen 't eens, wier verwondering zich liet hooren omtrent het feit dat liever „Turksch dan Paapsch" in onze dagen zwijgen moet voor „liever Paapsch dan Onbijbelsch". In Vondel's dagen was hervormd en streng geloovig aan de uitspraken des bijbels hetzelfde; de haat der partijen begon zeker niet, waar hij heden ten dage een aanvang neemt. Toen was het: vóór of tegen den Paus, den antikrist; vóór of tegen de Hostie, de vervloekte afgoderij; vóór zeven H. Sacramenten of slechts geloof schenken aan een tweetal dier instellingen; vóór of tegen de Kerkelijke overlevering; vóór of tegen het bezigen van de Heilige Schrift als volksleesboek en het daarmee gepaard gaande onderzoek? Dit was synoniem met „Turksch" of „Paapsch"! Thans is het anders. De band, die heden ten dage verbindt, is sterker dan al de punten van verdeeldheid, welke vroeger scheidden. Katholiek en geloovig aan de godheid des Zaligmakers is nog ééne en dezelfde zaak, gelijk in de dagen van Calvijn, die bv. de Hostie verwierp, maar de godheid van Christus beleed. Maar in de Hervormde Kerk is de historische Christus in de plaats van den bijbelschen Godmensch gekomen, en heeft slechts de rechtzinnigheid, maar die in onze dagen de wet voorschrijft, de leer gered der H. Triniteit. Welnu, het is dit dogma, hetwelk verbindt; het is dit dogma, dat Roomsch en Calvinist tot den broederkus noodigt, dat de oude uitstorting van haat: „liever Turksch dan Paapsch" heeft doen verstommen en voor den gemeenschappelijken uitroep: „liever Paapsch dan Onbijbelsch en den Godmensch verloochenend", heeft plaats gemaakt.

Vondel, zeide ik, was Paapsch en haatte het Calvinisme. Dit was zijn recht. Maar hij was in dien haat bekrompen. Hij oordeelde, dat het Calvinisme den mensch in leven en sterven ongelukkig maken moest, en hij begreep volstrekt niet de kracht en grootheid, die er van de leer der voorbeschikking kan

uitgaan voor hare belijders. Hij had geene plaats in zijn hart voor de waardeering van de verheven opoffering in leven en sterven van den echten Calvinist. Voor den reinen levenswandel, dien het Calvinisme aan duizenden en tienduizenden bracht, had hij geen oog. Dat de trouwe Calvinist met dezelfde gelatenheid het tijdelijke zegent, als een Katholiek, die in alle oprechtheid naar de wijze der Roomschen berecht is, zag hij evenmin. Dit slechts zag hij: eene moeder, die een tweeling had ter wereld gebracht, maar die nu in razernij over de onzekerheid van genaderecht of verwerping op hare legerstede woelde. En Calvijn's „decretum horribile" was de oorzaak van alle deze verschrikkingen. Meer kon het wreede Calvinisme niet dan den doordenkenden mensch tot krankzinnigheid vervoeren. Maar Vondel bedacht niet, dat juist het Calvinisme met zijne leer der praedestinatie het wonder heeft verricht der bevrijding van Nederland. Neen, het mag niet in iemands mond bestorven liggen, dat degeen, die aan de voorbeschikking gelooft, geen prijs zal stellen op zijn levensgedrag, en hij maar denken zal: „als ik voor den hemel geboren ben, is mijne deugd tamelijk overbodig, en indien ik voor de hel ben geschapen, zal mij de eeuwige straf niet ontgaan, ook niet, al mocht ik de deugdzaamste der menschen wezen." Beter is het naar Huygens te luisteren, om van dezen zeventiend'eeuwschen volbloed Calvinist te hooren, wat er is van den invloed der voorbeschikkingsleer op den verstandigen mensch. Zie, zegt Huygens in „Een wijs Hovelingh", — het is waar, dat deze „stille lamp in ijdelheden wind" het weet, dat zijn tijdelijk en eeuwig lot door de Voorzienigheid is bepaald, maar dit is den man, „die in zijn stadigheid geen slingeringh en vindt" geene reden tot angst, want hij heeft zich gewoon gemaakt zóó te leven, alsof het hem hier op aarde reeds aan te zien was, dat hij tot de uitverkorenen Gods behoorde. Voorwaar zulk Calvinisme staat boven den smaadzang, waarmede Vondel eenmaal het tweede bedrijf van zijn Palamedes besloot; het staat verre tevens boven Thijm's denkbeelden omtrent de leer van Genève. Alb. Thijm heeft het Calvinisme gehaat met iets onstuimigs in zijne stem. Zijn haat reikte tot ver over 't graf. Den ouden landgraaf van Hessen bv. vergaf hij het na drie eeuwen nog niet, dat deze met zijne onderhoorigen Rome had afgezworen en aldus oorzaak was geweest van de afvalligheid in de hervormingsdagen der Alberdingken. Men zal misschien zeggen: maar Da Costa heeft hij toch gewaardeerd, zijn „strijdgenoot, zijn vriend en vijand tevens"! En ik ontken niet, dat de Katholieke geloovige den Calvinistischen geloovige de hand vast houdt, als ze samen ten strijde gaan met de Teisterbantsche kleuren op den hoed tegen den gemeenschappelijken vijand, het „dreigend ongeloof". Maar wederom, Alb. Thijm heeft nooit waarlijk begrepen, dat het Calvinisme van Da Costa even goed eene vaste rots was van geloof en geloofsvertrouwen als het Katholicisme met de H. Hostie. In 1853 sprak Alberdingk zijn bekeerden vriend toe op eene wijze, alsof hij hem nog verder wilde bekeeren. In twee regels drukt hij intusschen zijne onkunde uit omtrent het Calvinisme; eene onkunde, die Da Costa moet hebben doen glimlachen: „Ach, dierf ik," roept hij hem toe:

Ach, dierf ik, wat gij derft — de Heer is mijn getuige —
'tBracht mijn geloof den doodsteek toe.

Maar is dit niet inderdaad eene naïveteit? Hoe weet Alb. Thijm, wat hij met zijn geloof doen zou zonder de H. Hostie, want die is het, welke Da Costa missen moet. Wel is hier begripsverwarring. Katholiek zijn en het „Heilig Sacrament des Altaars" missen, nu ja, wat heeft men aan een leeg tabernakel? Maar een Calvinist, die de praedestinatie heeft en het „onzachlijkst godsbegrip", zou op gelijken grond tot Alb. Thijm hebben kunnen zeggen: „als ik miste, wat gij missen moet, het bracht mijn geloof den doodsteek toe", en dan een even nietig argument voor afdoende houden. Trouwens het is altijd de gewoonte der rechtzinnigheid medelijden te hebben met het tekort der ongeloovigen of half-geloovigen aan godsdienstige waarheden. Maar Alb. Thijm vergat nog bovendien, dat de Israëlietische Calvinist, Da Costa, zijn Calvinisme met minstens evenveel hartstocht aanhing en het hem tot evenveel strijdvaardigheid bezielde als de Roomsche leer het hem zou hebben kunnen doen.

Alberdingk Thijm had geen tekort aan godsdienstige waarheden. Hij had er zelfs meer dan de Roomsche kerk haren dienaren te gelooven voorstelt. Eén voorbeeld om dit duidelijk te maken. De Roomsche kerk is ten uiterste streng in haar eisch, dat hare kinderen aan hare leerstukken volle geloof zullen schenken, en een dorpspriester is minder bevreesd voor een zondaar, die de gemeente komt besmetten met zekere kennisse des goeds en des kwaads uit eene befaamde stadsbuurt, dan voor een zielbederver, die ongeloovige gevoelens onder de kudde komt verspreiden. Wie in één ding misdoet, zegt de kerk, misdoet en staat schuldig voor alle. Maar indien de kerk eenheid wil in het noodzakelijke, zij erkent de vrijheid in het twijfelachtige, en het is geen plicht des gewetens, geen „biechtpuntje" om in Roomsche taal te spreken, zoo men geloof weigert aan de noodzakelijkheid van zekere eigenaardige godsdienstige handelingen, waarvan vromere Katholieken heil verwachten. Daar zijn de scapulieren. Zal men ze dragen? Vrijheid in het twijfelachtige. Is het noodzakelijk ter zaligheid te gelooven, dat de vraag: Maria van Scherpenheuvel of Maria van 's-Hertogenbosch meer is dan een vrome wensch? Vrijheid in het twijfelachtige! Is de Katholiek op zonden verplicht aan het Mirakel der Heilige Stede te Amsterdam te gelooven of aan het H. Sacrament van der Nieuwervaart (in het sedert verdronken land van den Biesbosch, waar Jan van Botoen, de landbouwer, bij 't omspitten van zijn land eene H. Hostie ontdekte, die eenen zoeten geur verspreidde, en bij de aanbidding waarvan vele mirakelen geschiedden) meer aandacht te schenken dan noodig is voor de bestudeering van het kerkelijk drama aan 't einde der 15de eeuw? Vrijheid in het twijfelachtige. Ben ik verplicht op Paschen ter biecht te komen en de H. Hostie te ontvangen? O zeker, want dit is noodzakelijke eenheid. Ben ik ook verplicht, als ik tandpijn heb, een schietgebedje op te zenden tot de H. Apolonia; of, indien mijn kind door de

besmettelijke keelziekte aangetast is, te Amsterdam eene kaars te gaan ontsteken in de kerk van den H. Blasius? Eenheid in het noodige, maar vrijheid in het twijfelachtige!

Jos. Alberdingk Thijm hechtte waarde aan al deze dingen, aan Maria van Scherpenheuvel zoogoed als aan „Ons-lie-vrouwken van 's-Hertogenbosch." Wie twijfelde aan 't mirakel der H. Stede zou hem boozer gemaakt hebben dan den Bisschop van Haarlem, en als iemand hem om een gulden had verzocht voor eene kaars ten offer aan den H. Blasius, opdat de keelziekte mocht wijken van een geliefd kind, Alb. Thijm zou den gulden onder de goede werken gerekend hebben. Want hij *was* een braaf man!

En zijn katholiek geloof kon de vuurproef der wonderdadigheden doorstaan. Geen Roomschgezind Nederlander heeft ooit grooter rechtzinnigheid getoond. Wederom een voorbeeld. Er is eene novelle van Alberdingk Thijm, mede uit het jaar 1853, en „Geertruida van Oosten" getiteld. Het stukje speelt te Delft op het Groote Begijnhof in het midden der 14de eeuw, en Geertruide is het in-vrome, tevens hoogbegaafde en hoogbeschaafde Begijntje, dat boeken heeft over *physica* en *grammarije:* maar liefst van alles toch in devotie voor het H. Kruis haren roem zoekt .... „Toen zij te Goeden Vrijdag uit de Mettenen te huis kwam en zich te bedde schikte, uitgeput van het tranen storten aan den voet des Kruises, altoos bij haar-zelve herzeggende:

„Wie is de mensch, en zou niet schreien —
Zag hij Jezus' Moeder lijen
  In het lijden van den Zoon....
Voor zijn volk, voor onze zonden,
Heeft zij hem zien geeslen, wonden —
  Kronen met de doornenkroon....
„Mij zijn bloedstroom, mij zijn wonden!
„Mij zijn bloedstroom, mij zijn wonden!"

toen zag zij, bij het blanke licht van het Mariakaarsjen, dat er zich eene vochtige bloedvlek aan hare handen en voeten, en in hare zijde, openbaarde.... Zij droeg het evenbeeld van de Vijf Wonden met zich om. Die genade, die gelijkheid met den God-mensch, was te veel voor haar; heur stoffelijk hulsel was niet langer evenredig aan den vurig opstrevenden geest; haar geheele lichaam onderging eene omschepping. Fijn en doorzichtig, als het zich in oogenblikken van verrukking vertoond had, bleef het nu voortdurend. Maar drie dagen lag zij buiten kennis....

Van dien tijde behoorde Geertruide geheel niet meer aan de aarde. Toch beproefde zij nog haar gewone werk te doen. Zelfs bad zij God, dat Hij de teekens van handen en voeten mocht wegnemen — want het was ruchtbaar geworden door het land, en honderden zoo godvruchtige als nieuwsgierige lieden wilden het wondere Begijntjen zien"....

Het is niet noodig aan dit citaat veel ter verklaring toe te voegen. De

drie-en-dertigjarige auteur der novelle, als vereenzelvigd met het geloof der gestigmatiseerde Geertruide van Oosten, en die in zoo eerbiedige, zoo vroom-verrukkende taal getuigenis aflegt van zijn geloof aan den bloedstroom uit de handen en voeten der maagd, aan wier sterfbed hij in den geest heeft neergeknield; de drie-en-dertigjarige auteur, die aldus plaats neemt aan den kant der uiterste rechtzinnigheid, mag zeker de „Roomsche" Alberdingk Thijm heeten. Maar, nog eens weer, het behoeft niemand te verwonderen, dat andersdenkende Nederlandsche lezers ten jare 1853 wel eenig bezwaar hadden in den man, die zulke soort van vrome mogelijkheden „uit den nacht der middeleeuwen", als eene soort menschelijke geloofswaarheden aan het „Nederlandsche" volk ter belijdenis voorstelde. „Tot zoodanigen godsdienst en diergelijke bijgeloovigheden terugkeeren? Neen, nooit: „liever Turksch dan Paapsch", scheen het antwoord te moeten luiden. Heden ten dage is het oordeel der menschen over het geloof aan gestigmatiseerde vrouwen (of mannen?) ook al weder heel anders dan in het jaar 1853. Daar zijn er, die misschien aan *Louise Lateau's* hand- en voetwonden niet getwijfeld hebben onder de Roomschen van de soort, wier rechtzinnigheid anders beperkt blijft tot de „eenheid in het noodige"; en die de „vrijheid in het twijfelachtige" bezigden, in 1853 wel te verstaan, om aan Geertruide van Oosten's „genade" te twijfelen ten opzichte harer „gelijkheid met den Godmensch" .... „Dat behoef je ook niet te gelooven," zei mijne grootmoeder, als de twijfel op mijn gelaat te lezen stond bij 't hooren van „Geertruide's wonderbare bloedingen". In onze dagen echter is er menige geneeskundige, man van studie en wetenschap, die de bloedwonden aan handen en voeten en in de zijde der vrome Geertruide zou wenschen te verklaren als een zeer natuurlijk, ten minste zeer wel mogelijk gevolg van de innigheid des gebeds, de voorstellingen en inbeeldingen van het vrome Begijntje. Is het ook hypnose geweest? Ach, ik weet van deze dingen het rechte niet; maar ik geloof, dat onze tijd het aan Alberdingk Thijm volstrekt niet meer kwalijk neemt, indien hij, de rechtzinnige Katholieke auteur, aan Nederland het geloof toewenscht der gestigmatiseerde Geertruide. Zelfs, indien Thijm van „genade" spreekt, waar vrijzinniger opvatting, indien ze het feit aanneemt, aan „hypnose" denkt, is hem dit geloof ten goede gehouden en vervolgt de „andersdenkende" met een beleefden groet zijn weg.

Daar was nog eene andere soort van rechtzinnigheid, die men in Alberdingk Thijm meende te moeten misprijzen. Het was zijne liefde voor de orde der Jezuieten. Die werd bijna algemeen afgekeurd als anti-Nederlandsch. Zelfs zij, die het naïeve geloof aan de hand- en voetwonden van Geertruide van Oosten in den hyper-rechtzinnigen Katholiek ongedeerd lieten, vonden toch ook, dat het pleidooien voor de orde van Loyola niet te verdedigen viel. Men wees op de bulle van Paus Pius VII, waarbij de orde werd opgeheven, en kon het in Alb. Thijm moeilijk plaatsen, dat hij verheugd was over het herstel der orde en geene gelegenheid ongebruikt liet om de voortreffelijkheid der paters S. J. te doen aannemen. Misschien heeft men den schrijver geene

enkele novelle zoo kwalijk genomen als *Magdalena van Vaernewijck*, een verhaal van een Antwerpsch meisje, dat verleid en in een huis van ontucht te Amsterdam was terecht gekomen. Het meisje was wegens ziekte in het Gasthuis opgenomen, en daar gaat des auteurs echtgenoote hare kribbe voorbij en komt zoo met haar in kennis. Tot zooverre gaat alles goed. Maar nu voert Thijm een pater Jezuiet het verhaal binnen, door wiens evangelische tusschenkomst met de hulp van Foreestier — den schrijversnaam van Alb. Thijm — en zijne echtgenoote, het betrekkelijk onschuldige kind wordt gered. Natuurlijk vindt de auteur alle gelegenheid veel van de orde, hare paters en hunne nobele persoonlijkheden te zeggen; niet altijd ongezocht en somtijds wel op uitdagende wijze. Gaat dat nu niet te ver? vroeg men. Het antwoord kon zijn: „heel wel mogelijk, maar de bedoelde pater is aan de werkelijkheid ontleend; hij was priester in de kerk van den H. Ignatius de Loyola op de Keizersgracht, in dezelfde kerk, waarin ik, Alb. Thijm, den 13den Augustus 1820, gedoopt ben". „Hetzij zoo," mocht dan het wederwoord wezen, „maar indien een aanstaande leider der Roomschen in Nederland den weg van 't jezuitisme op wil met de kudde, dan achten wij, andersdenkenden, ons verplicht dadelijk tegen zulk heilloos streven te waarschuwen." Wederom scheen de gansche quaestie op een misverstand te berusten: „sedert het herstel der orde is ieder Katholiek verplicht haar te eeren," dit zag de weerpartij over 't hoofd; „maar behoeft een beginnend Katholiek auteur nog niet iedere gelegenheid aan te grijpen om ter wille van het Jesuitisme aan iedereen den handschoen toe te werpen," kon Alb. Thijm in 1853 een weinig bedacht hebben.

„Maar in één opzicht richtte zich de blik van Jos. Alb. Thijm dan toch naar den kant van het liberalisme," heeft men altijd gedacht en vele malen gezegd. Alb. Thijm had één druppel liberaal bloed in zijne Katholieke aderen. Hij stond in eene vriendelijke verhouding tot de openbare lagere school in de Nederlanden, en dit was de voeling, die hij had met zijne andersdenkende, vrijzinnige landgenooten. Althans zoo is dikwijls beweerd. Heeft men met dit beweren ten volle juist geoordeeld? Het spijt mij ontkennend te moeten antwoorden, maar ik geloof niet, dat Burgemeester en Wethouders van Amsterdam ooit vrijheid zullen mogen vinden om aan eenige nieuw te openen inrichting van neutraal onderwijs den naam te geven van Alberdingk-Thijmschool. Laat er eene De Bosch-Kemperschool verrijzen, dat zou reden hebben!

Ter zake echter. Alb. Thijm heeft als kind en knaap de openbare bewaarschool en de openbare lagere school bezocht; hij heeft de vriendelijkste herinneringen medegenomen, het leven in, van zijne openbare onderwijzers, en één hunner, met name den Heer J. W. L. F. Ippel, de innigste hoogachting toegedragen; hij heeft zelfs in later jaren, na veertig jaar zelfs, een woord van waardeering gesproken, ten deele als een zachtzinnig protest tegen de geestdrijverij van hen, die de „school van Christelijke en maatschappelijke deugden" eene „school van en voor godloochenaars" scholden, ten deele als

balsem voor 't gewonde gemoed van hen, die dachten: „maar is er dan nu niemand onder de Roomschen, die zulken laster weerspreekt? Daar zijn er toch, die 't beter weten!"

Dit is alles waar en zelfs is het toegestemd, dat Alb. Thijm's dankbaar gemoed pijnlijk werd aangedaan, indien hij in *De Tijd* of andere Katholieke bladen volzinnen vond van smaad tegen allen, die de staatsschool met goede trouw dienden, omdat men wellicht reden had tegen de weinigen, wier onrechtzinnigheid in marktgeschreeuw verliep, te toornen.

Maar te beweren, dat Alb. Thijm een „voorstander" was der „staatsschool" in tegenstelling met zijne vrienden, de Redacteuren van *De Tijd*, die de Katholieke school wilden, zooals Prof. Ten Brink met verklaarbaar genoegen in zijne Geschiedenis der Noordnederlandsche letteren nog heeft gedaan, is op een zandgrond bouwen. Thijm was in alle opzichten een gehoorzaam zoon der Kerk; toen het Mandement der Bisschoppen van alle preekstoelen werd voorgelezen — het geschiedde in 1868 — was het uit met allen weerstand tegen het oprichten van bijzondere Roomsche scholen en bleef het zelfs de vraag, of men de sympathie voor de gemengde school niet geheel en al moest onderdrukken in zijn hart. Indien mocht worden aangenomen, dat Jos. Alb. Thijm tot aan het jaar 1868 de voorkeur schonk aan de „staatsschool boven de sekteschool", dan zou men toch nog moeten erkennen, dat hij verplicht was na 1868 vóór de Roomsche boven de Staatsschool partij te kiezen. Maar Alb. Thijm is *altijd* voor het Katholieke onderwijs geweest, en het Mandement der Bisschoppen heeft hem althans niet behoeven te bekeeren; reeds in 1853 heeft hij zich ook te dezen opzichte duidelijk genoeg verklaard. Hij deed het in de biographie van „Herman J. van Nouhuijs", zijn vroeg gestorven vriend, met wien hij „het eerst kennis maakte op de school van het Amsterdamsch Tweede Departement der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen.* Het ontbreken van in alle opzichten voldoende Katholieke scholen in de hoofdstad, de welgezindheid van den toenmaligen eersten onderwijzer, den Heer J. W. L. F. Ippel, gevoegd bij den minder opgewekten toeleg, om, op de gemengde scholen, den leerlingen *vaderlandsche?* denkbeelden in te prenten, die tot schade der godsdienstwaarheid strekken, noopten in die dagen nog sommige Katholieke ouders hunne kinderen der genoemde onderwijsinrichting toe te vertrouwen...."

Thijm vervolgt den zin niet; maar het is duidelijk, dat er bij gedacht moet worden: „doch in onze dagen, dat is in 1853, behooren de Roomsche kinderen in eene Roomsche school." Alzoo: in 1831 en daaromtrent, dat is in den tijd, toen de Roomsche geestelijkheid in Noord-Nederland juichte over de verdraagzaamheid volgens de wet van 1806, heeft Thijm de mogelijkheid om het openbaar onderwijs ten opzichte der „onschadelijkheid" (in zake „godsdienstwaarheden") te vertrouwen, toegestemd; maar in 1853 was hij reeds voor het Katholieke onderwijs, mits het goed ingericht werd. En zóó is het gebleven. Thijm heeft het openbaar onderwijs vertrouwd in al die speciale gevallen, welke gelijkvormig zijn met de school van den Heer Ippel,

maar dit vertrouwen beteekende niet, dat hij het Katholieke onderwijs moest tegenstaan. Alb. Thijm, die de laatste jaargangen van zijnen almanak zelfs onder het Kerkelijk „imprimatur" de wereld inzond, zou iets hebben gewild, wat de Aartsbisschop van Utrecht afkeurde? Het is begripsverwarring, dit te meenen.

Maar Alb. Thijm hield eene beschaafde opvoeding hoog en de wetenschap in eer; dit was niet altijd het geval met zijne geloofsgenooten, want ik spreek de waarheid, als ik zeg, dat menig jong priester met minachting kan spreken over een onderwijs voor de volksschool, dat hooger reiken wil dan „lezen, schrijven en rekenen". En wederom, Alb. Thijm bleef op het terrein van 't openbaar onderwijs, en wel als lid der schoolcommissie te Amsterdam, werkzaam, ten einde ook daar voor de belangen van 't „oud, eerwaard geloof" te waken. Hebben zijne vrienden onder de voor- en tegenstanders van 't openbaar middelbaar onderwijs dit eerst ten volle begrepen, toen Alberdingk als boekenkeurder optrad en een leerboek der Algemeene Geschiedenis uit de handen van Roomsch en onroomsch der Amsterdamsche (alleen der Amsterdamsche?) hoogere burgerschoolleerlingen heeft genomen?

Alberdingk Thijm heeft de wetenschap lief gehad. Van 't oogenblik af aan, toen hij als jongeling van 15 jaren door zijn vader in eene drukke zaak werd geplaatst tot aan den avond zijns levens, toen zijn professoraat hem betrekkelijk veel vrijen tijd liet, is hij aan den arbeid gebleven. Wij zagen hem als jongeling Lambert ten Kate's *Aanleiding* doorlezen en Huydecoper's *Proeve* uitpunten, hij bestudeerde Bilderdijk's taalkundige geschriften, en schreef weldra zijne *Spelling der Bastaardwoorden*. Een eigen tijdschrift voor Letteren en Kunst, de welbekende „Dietsche Warande" werd op touw gezet en de „Almanak voor Nederlandsche Katholieken", bestemd voor den ontwikkelden Roomschgezinde, die kennis wilde nemen van den roem zijner geloofsgenooten in de Nederlanden van vroeger dagen. En middelerwijl zocht en vond Alberdingk gaandeweg in tijdschriften en week- of dagbladen van andere dan zijne eigene richting, gelegenheid tot plaatsing zijner bijdragen en critieken. Want Alberdingk Thijm heeft, practisch, meer dan iemand anders de meening voorgestaan, dat men op het gebied der letteren republikein moet wezen: men moest ook in andere bladen dan van eigene kleur getuigenis geven van zijne studiën en zijn onderzoek, opdat wederkeerige critiek en wederzijdsche waardeering eene „vriendschap boven geloofsverdeeldheid" mocht verhaasten. Het waardeerende woord van Cd. Busken Huet, in 1863 uitgesproken,... toen hij, Huet, van Potgieter en Alberdingk Thijm getuigde, hoe deze beiden bewezen, dat nog elders dan aan 's lands hoogescholen academisch onderwijs verkregen kon worden, en hoe deze twee hem, in wetenschappelijk opzicht en in de wijze van werken „hinderlijk ver" vooruit waren .... dit waardeerende woord mag zonder voorbehoud oververteld worden. In de historie des vaderlands en niet in het middeleeuwsche tijdperk alleen was Thijm naar behooren te huis; familiën en individuën van beteekenis en zelfs van kleine waardij, mits ze Katholiek of Katholiekgezind waren,

konden op eene biographie rekenen en te zijner tijd op eene genealogie. Nederlandsche schrijvers, priesters en leeken, die in de Hollandsche lettergeschiedenis van Jermino de Vries en Van Kampen niet meetelden of totaal vergeten waren, bracht Thijm op hun voetstuk. Reeds in 1851 gaf hij, in zijne merkwaardige bloemlezing „Gedichten uit verscheiden tijdperken", het bewijs van zorgvuldige lezing en schifting der omvangrijke stof. Het Middelnederlandsch zelfs was niet vergeten. Trouwens, men kent de *Karolingsche Verhalen* genoeg waarde toe, om de uitspraak te billijken, dat Alb. Thijm niet alleen de Floris en Blanchefleur en de Heemskinderen, maar ook den Karel en Elegast meesterlijk in Nieuw-Nederlandsch heeft overgebracht en wel zóó, dat de locale kleur en de zegtrant der middeleeuwen niet verloren ging. Het lied in de middeleeuwen moest wel in de belangstelling van Alberdingk deelen, en met name het kerkelijk lied zijn luisterend oor boeien. Voeg bij dit alles nog de studie der bouw- en schilderkunst, den zin voor de dramatische kunst en de liefde voor het Nederlandsch tooneel, dan begint het wel duidelijk te worden, waaraan het toe te schrijven viel, dat men voor den arbeid van dezen autodidact, ondanks het overal op den voorgrond treden van zijn rechtzinnigst papisme, achting begon te toonen; eene achting, die ten laatste tot de waardeering geklommen is, uitgedrukt in een hoogleeraarschap, en ... in eene algemeene deelneming bij zijn graf.

* * *

Van den aanvang af is Jos. Alberdingk Thijm er op bedacht geweest, de gelegenheid te vinden tot verpoozing en scherts, ter afwisseling niet alleen van ernstige kunsthistorische en genealogische studiën, maar ook om frischheid van geest te behouden voor den dag van morgen, voor een, van den hemel gehoopten, blijden levensavond.

Eigenaardigst onder deze verpoozingen is de lust van Thijm, om zich van tijd tot tijd als Pauwels Foreestier te laten hooren, die met luchtheid van hart eene kleine schets ontwerpt, een hekelrijmpje smeedt, een vertelsel afspint, eene grap ten beste geeft, en met den gemoedelijksten humor onzen geest verkwikt. Want ook in dit opzicht is het Katholicisme van den papist Alb. Thijm reeds in 1853 van het rechtzinnigst gehalte: „de Heer is gediend met een blijden geest."

SCHOOLVERZUIM.

DOOR

ANT. L. DE ROP.

De schooldeur is weder geopend,
De schooljeugd haast zich van straat
Om tijdig binnen te komen
Eer de torenklok negen slaat.

't Is woelig in iedere klasse,
Men lacht en praat nog dooreen;
Maar aan die bank zit een jongske,
Dat ziet zoo bedrukt voor zich heen.

Meêlijdend vraagt de onderwijzer:
„Wat deert je, mijn kleine vent?"
Doch 't kereltje snikt inwendig,
Maar antwoordt toch weenend in 't end:

„Ons moedertje is ziek geworden,
Erg ziek — en ze heeft zoo'n pijn;
De dokter zegt niet aan vader
Wanneer zij weer beter zal zijn.

„En toen ik strakjes met zusje
Heel stil naar school wilde gaan,
Riep moeder zoo zacht: dag, lieven!
En keek ons zoo droevig aan." —

En 't knaapje werpt zwijgend zijlings
Een blik naar de klasse heen,
Waar zusjen al reeds zit te schrijven,
Al schuiflen nog de and'ren dooreen.

Niet recht weet de onderwijzer
Welk troostwoord hij spreken moet;
Hij legt hem de hand op het hoofdje
En zegt: „'t wordt wel spoedig weer
[goed."

Maar d'anderen morgen verzuimen
De beide kind'ren de school,
En komen eerst vier dagen later
In rouw gekleed weer ter school. —

Een groot jaar is heengevloden,
Het rouwkieltje wisselde weer,
En 't knaapje met vroolijke kijkers
Vraagt: „hebt u geen versje, mijnheer?"

„Een versje?" — „Ja, vader gaat trouwen,
Nu krijgen wij weder een moê;
'k Wou graag dan een versjen opzeggen,
En zus geeft een ruikertje toe."

En de onderwijzer deelt er
De vreugd van den kleinen man,
En rijmt voor hem een wenschje
Zoo goed en kwaad hij dat kan.

En leert hem 't eenvoudig gedichtje,
En als nu ons kereltje 't kent,
Dan zegt hij het op voor de klasse,
En straalt heel de kleine vent.

En d'and'ren morgen verzuimen
De kind'ren de school nog eens weer,
Wat zelden had plaats gevonden
Sinds dien treurigen eersten keer.

En komen dan broêr en zusje
Ter school den volgenden dag,
Dan hebben ze een nieuwe moeder,
Wat meester wel aan ze zag.

Zij zijn weer zoo net in de kleertjes,
En blijdste' in den kinderkring.....
Gij, moeder der moederloozen!
Ten zegen zij eens deze liefde
Uw eigen eersteling. —

21 Juni '90.

UIT DE STUDEERCEL DER REDACTIE.

Het badsaisoen mocht gesloten zijn, nog bleven eenige villaas bewoond te Scheveningen in de mooie Octoberdagen van het begin dezer maand.

Mij viel het genoegen te beurt, Zondag den 11 October, bij het heerlijkst herfstweer in de voorgaanderij van eene nog bewoonde villa te mogen theedrinken met mijn neef Brandt en zijne oudste dochter Betsy, eene zeer sympathieke brunette, met bruin fluweelen oogen en eene stem, die al het heerlijke van de muziek uitdrukt, en al het onaangename er van mist.

Er werd toen gesproken over Fransche letteren, want mijn nichtje keuvelt liever over een goed boek dan over engagementen, sport, openbare „vermakelijkheden," japonnen, of hoeden. Neef Brandt heeft zeer eigenaardige ideeën over kunst in 't gemeen, over letteren in 't bijzonder. Hij verklaart altijd met voldoening, dat hij is: dans le mouvement — en dat hij niets liever ziet dan verandering.

Betsy schonk thee, en bood mij met zulk een vroolijk lachje mijn kopje, dat ik niet wist, wat ik mooier zou vinden de vriendelijke October-zon of mijn knap nichtje. Daar ik in den trein den groenen Amsterdammer gelezen had, legde ik dezen bij mijne komst zonder erg op de tafel. Betsy toonde onmiddellijk belangstelling voor het blad, en verdiepte er zich een oogenblik in, daar neef Brandt mij eene sigaar aanbood, en wij eenige woorden over familiezaken te spreken hadden.

Terwijl we midden in ons gesprek waren, klonk onverwacht een wel luide, maar toch zeer welluidende lach — geheel anders dan die snerpende trompetlachtonen, die hersenlooze, maar nerveuse, jonge dames in een gesprek met heeren weten te pas te brengan.

— „Meneeren! Luister nu eens even!" — klonk het met die muzikale stem, die eene weldaad is voor gevoelige ooren: — „Hier heb-je nu het allernieuwste in de poëzie. De dichter heet René Ghil, en hij heeft het volgend vers gemaakt onder den titel: Dire du mieux:

„Ouïs! ouïs aux nues haut et nues où
„Tirent-ils d'aile immense qui vire .... et quand vide
„et vers les grands pétales dans l'air plus aride —
„(Et en le lourd venir grandi lent stridule et
„Titille qui n'alentisse d'air qui dure, et
„grandie, erratile et multiple d'éveils, stride
„mixte, plainte et splendeur! la plénitude aride)...
— — — — — — — — — — — —

Betsy werd door haar lachen in het lezen gestoord. Zij kon niet voortgaan. Daarop zei ze tot mij:

— „Toe, neef! Je doet toch aan Volapük! Vertaal dit nu 's voor ons!"

— „'t Is in ieder geval wat nieuws!" — meende neef Brandt. — „Ik ben voor de verandering!"

Daar ik niet wist, wat ik zeggen zou, fluisterde ik voor mij zelf:

„. . . . Haltet euch an Worte!
„Dann geht ihr durch die sichre Pforte
„Zum Tempel der Gewissheit ein!"

Betsy knikte mij vriendelijk glimlachend toe.

— „Ja, neef!" — zei ze — „Dat heeft Goethe goed gezegd, maar hij voegt er, geloof ik, bij: „Doch ein Begriff muss bei dem Worte seyn!"

— „Om je te dienen, bekoorlijke nicht! En dan antwoordt Mephisto:

„Schon gut! Nur muss man sich nicht allzuängstlich quälen;
„Denn eben wo Begriffe fehlen,
„Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.
„Mit Worten lässt sich trefflich streiten,
„Mit Worten ein System bereiten,
„An Worte lässt sich trefflich glauben,
„Von einem Wort lässt sich kein Jota rauben."

Neef Brandt schudde het hoofd en mompelde:

— „Jelui komt altijd met die ouderwetsche lui — Goethe und kein Ende! Wat heb-je nu aan Goethe?"

— „En wat heb-je nu aan René Ghil?" — vroeg Betsy.

— „René Ghil" — antwoordde ik — „is een genie uit de school der heeren Verlaine en Mallarmé — hij behoort tot de groep der Symbolisten en Instrumentisten. Hij is 29 jaar oud, en heeft, behalve eenige obscure gedichten, der wereld een paar boeken geschonken: Traité du Verbe, en een bundel gedichten: Légendes de Rêve et de Sang. Uit een onlangs verschenen boekje met verzen: Le geste ingénu is het allerheerlijkst gedicht, dat Betsy zooeven voorlas. Hij komt uit Tourcoing, département du Nord. Op zijn achtste jaar kwam hij wonen te Parijs, waar hij tot nu toe verblijf houdt. Vijftien jaar oud begon hij verzen te schrijven. In November 1884 gaf hij een bundel: Légende d'Ames et de Sangs, waarvan hij de wonderspreukige „Avant-propos" later verloochende. Het meest bekende zijner boeken: Traité du Verbe verscheen den 1 September 1886 — inhoudende eene theorie: „d'une spirituelle Instrumentation parlée". Het hoofddogma — voortspruitend uit een toevallig woord van Charles Baudelaire — luidt: „Si le Son peut être traduit en Couleur, la Couleur peut être traduite en Son, et aussitot en timbre d'instrument." Hij gaf eene kleurbepaling der klinkers, en paste zijne gekleurde aesthetiek toe op zijne kaballistische verzen. Ziedaar alles!"

Neef Brandt viel terstond in:

— „Wat je daar zegt, Neef! vind ik prachtig. Nu begrijp ik, waarom zekere talentvolle jong Hollandsche schrijvers bij ieder geluid, waarvan ze spreken, de eene of andere kleur noemen — een heel aardig, nieuw idée!"

— „Maar in elk geval geen bewijs voor de oorspronkelijkheid van die talentvolle schrijvers!" — zei Betsy.

— „Wat is oorspronkelijk?" — vroeg haar vader. — „Al wat ik begeer is variatie, het inslaan van nieuwe wegen. De kunst kan niet stilstaan, moet zich ontwikkelen. Om de dertig jaren moet er eene nieuwe formule gevonden worden door de jongere auteurs ...."

— „En waar blijven dan de oudere auteurs?" — vroeg ik.

— „Die gaan in de oude doos, en komen er vooreerst niet meer uit?"

— „'n Prachtige theorie!" — riep Betsy — „De heeren van de nieuwe formule gaan dan over dertig jaren ook in de oude doos, en worden vervangen door een stel nieuwen! Het is te mooi, om het te gelooven!"

Neef Brandt blies den rook van zijne sigaar in kleine cirkels voor zich uit — een bewijs, dat hij zich voorbereidde tot eene ernstige repliek.

— „Zie eens hier!" — zei hij. — „In 1825 begon in Frankrijk de Romantiek, die in Engeland al vroeger bloeide. Met Victor Hugo trad eene nieuwe armée van letterkundige kunstenaars op — Alfred de Musset, Théophile Gautier, Gérard de Nerval, Alfred de Vigny, George Sand, Balzac, Beyle, Merimée, Alexandre Dumas, Sainte-Beuve, Leroux, Lamennais — nog vele anderen meer. Wie lette er na 1826 nog op auteurs als Baour-Lormian, Etienne, Jouy, Delavigne, Millevoye, de Sénancourt, of Nodier? Altemaal in de doos!"

— „Maar, neef! U houdt ons toch niet voor onnoozel? Als de school van Hugo in 1825 begon, moest zij volgens u in 1855 eindigen. En Hugo heeft na 1860 eerst zijne grootste populariteit bereikt met La Légende des Siècles en Les Misérables. Na 1825 heeft men niet veel meer over Baour-Lormian gesproken, maar destemeer over Mevrouw de Staël, Châteaubriand, Bernardin de Saint-Pierre, Benjamin Constant en Xavier de Maistre! Niemand heeft er aan gedacht die ouderen ooit in eenige doos ter wereld te sluiten, zij leven, en oefenen nog invloed uit!"

Neef Brandt wierp met een driftig gebaar de asch van zijne sigaar weg, en antwoordde:

— „Je begrijpt me niet, amice! Als ik zeg, dat de oude auteurs om de dertig jaar in de doos gaan, dan is dit maar eene algemeene stelling. Bijzondere gevallen, als van Victor Hugo, staan daar buiten. Ik bedoel, dat de geest van de letteren om de dertig jaren verandert. Er mag na eene vroegere periode nog de een of andere auteursnaam blijven rondzwerven — wat bewijst dat? Mevrouw de Staël, Châteaubriand, Benjamin Constant, werden om deze of gene reden nog gelezen, zooals bijvoorbeeld, de een of ander dandy zich met een model van hoeden vertoont, dat al tien jaar uit de mode is, alleen, omdat hij meent, dat ze hem persoonlijk goed staan!"

Betsy zag haar vader met kalmte, maar een beetje uit de hoogte aan.

— „Ik denk, papa!" — sprak ze — „dat u neef en mij voor schoolkinderen houdt, want van dit alles geloof ik geen syllabe. Maar ik geef het woord aan neef — en zwijg als eene gehoorzame dochter!"

Mijn nichtje heeft de gewoonte een heel ernstig gezichtje te zetten, als ze op het punt is in schaterlachen uit te barsten. Ik wist het, en nam dus het woord, om eene kleine botsing te voorkomen:

— „U zei daar zooeven, neef: dat de Romantiek in Frankrijk in 1825 begon. Mij dunkt, daar schuilt de fout in uwe redeneering. Het is altijd zeer moeielijk te zeggen, wanneer eene kunstrichting begint. Wat begon eigenlijk in 1825? De strijd tegen de oude classieke tragedie van Racine en Voltaire. De Hernani van Victor Hugo was eene oorlogsverklaring tegen de ouderwetsche treurspelen in vijf bedrijven met eenheid van tijd en plaats.

Het was een oorlog tegen den vorm, niet tegen den geest der literaire kunst. Lessing had in Duitschland een dergelijken strijd ruim eene halve eeuw vroeger in zijne Hamburgische Dramaturgie gevoerd, en aangetoond, dat het formeele systeem der oude Fransche tragedie op een misverstand berustte — dat de eenheid van tijd en plaats geheel verkeerd begrepen was, omdat men niet in het wezen der Grieksche tragische kunst was doorgedrongen. De romantische school in Frankrijk kwam alleen voort uit het verzet van het nieuwe drama tegen het oude. En dit verzet was hoofdzakelijk formeel. Nu meenden de voorstanders van het nieuwe drama, dat ze ook eene nieuwe kunst hadden uitgevonden, hoewel ze in het wezen der zaak zeer nauw verwant waren aan hunne voorgangers: Mevrouw de Staël, Châteaubriand, Benjamin Constant. En ook dezen kwamen niet uit de lucht vallen. Reeds in de XVII eeuw had Charles Sorel in zijn roman: Histoire comique de Francion de pedanterie der classieke meesters, die US achter hun naam plaatsen, op het gevoeligst getuchtigd. Verband met de vroegere kunstrichting voor 1825 en na 1825 kan zeer gemakkelijk aangetoond worden. Maar wat is het geval? Een bent van opkomende kunstenaars is altijd zeer krijgshaftig. Het is altijd eene heel aardige illusie, dat men de literaire kunst nog eens voor de honderdste maal heeft uitgevonden. Daartoe behoort het vaste geloof, dat men eene school vormt, en, om dit geloof te versterken, kiest men een naam — de Romantische school, hoewel zelfs het hoofd dier school, Victor Hugo, in verschillende opzichten, zelfs in zekere karakteristieke liefde voor de antithesis nog vrij wat classiek bloed in zijne aderen heeft behouden. De naam, romantische school, dient nu tot krijgsleus, en daar is het juist om te doen! Onder die krijgsleus kan men oorlog voeren. Men kan kunstenaars van een vroeger geslacht aanvallen, dood verklaren, of, zooals 't u belieft te zeggen: in de oude doos stoppen. De geheele zaak komt nu neer op een eenvoudig: Otez vous de là, que je m'y mette! Hoewel men geheel op de schouders van eene vroegere letterkundig generatie naar binnen is gedragen, maakt men Jan Salie wijs, dat men met splinter nieuwe ideeën in de wereld is gekomen — en le tour est fait!"

Neef Brandt keek naar de lucht, keek naar de zee, stak eene nieuwe sigaar op, en zweeg. Betsy glimlachte, en zei snel:

— „Nu die meneer, hoe heet hij ook weer, André, neen René Ghil, heeft toch wezenlijk iets nieuws bedacht. Zulke verzen zijn nog nooit geschreven. U zal toegeven, neef! dat de school der Instrumentisten en Symbolisten toch fonkelnieuw is!"

— „Dat is ze ook, Betsy! maar alleen in het opzicht der mystificatie. Die ideetjes over toon en kleur zijn lang niet nieuw. Het spel met klank en letters begon al in de oudheid. 't Meest is het te bejammeren, dat zulke symbolisten er hunne kracht in zoeken, om de niet-symbolisten door hun luid geschreeuw bang te maken — en dat sommige kleingeestige hazennaturen ze toejuichen, om ongedeerd uit het gedrang te komen!"

— „Je moogt zeggen, wat je wilt, amice!" — viel neef Brandt in — „maar ik houd van de variatie!"

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

XI.

Vosmeer de Spie. — Een(e) Passie. — Analyse van een gemoedstoestand. (Amsterdam, *D. Buys Dz.*, *zonder jaartal. Dagteekening van de Voorrede: Januari* 1891).

. . . . . „Zoo dus nog altijd hinder van slapeloosheid?"

— „Ja, vooral in de laatste weken!"

— „Niets anders?"

— „Alle geluiden hinderen mij. Dat bellen van den tramkoetsier maakt me wanhopig!"

— „He, ja! Dat is waar ook! Als je, wakker te bed liggend, die bel hoort, wat zie je dan?"

— „Niemendal!"

— „Heb je er soms ook op gelet, of er zich bij dat geluid eene voorstelling van kleur in je hersenen opdoet?"

— „In het geheel niet. Ik ben veel te veel uit mijn humeur bij dat satansche lawaai!"

— „Ja, maar je zoudt je toch bij dat bellen eene voorstelling van kleur kunnen maken — als je wilde!"

— „Dat zou niet veel moois zijn!"

— „Bijvoorbeeld! Zeg me eens wat kleur komt het naast aan het geluid van de trambel?"

— „Vies koperrood!"

— „Mis — glimmend zilver! En wat kleur sluit zich aan bij de menschenstemmen op straat?"

— „Morsig vaalgeel!"

— „Mis — blauw-rood-aankomend-hèl-wegbleekend. En wat kleur dommelt er bij het geratel van een rijtuig?"

— „'n Gemeene, helsche straatkleur — vuilrood!"

— „Mis — groengrijs! En welke . . . ."

— „Basta! Je maakt me nog zieker, dan ik al ben! Waar haal-je toch al die wijsheid vandaan — dat je me zoo beslist tegenspreekt!"

— „Dat staat te lezen in een nieuwen roman, geschreven door een heer, die zich Vosmeer den Spie noemt, en waarvan de titel luidt: *Een(e) Passie.*"

Mijn vriend knikte — en wees mij op het boek, dat ergens onder een stapel papieren verscholen lag. Hij fluisterde:

«Een wonder is die nieuwe . . . . leer!
Geloof het maar, Jan Salie!»

Naar huis teruggekeerd, nam ik *Een(e) Passie* nog eens in de handen.

Ja, mijn slapelooze vriend had gelijk Jan Salie er bij te pas te brengen. Het is verwonderlijk, hoe er gesold wordt met een klein ideetje van niemedal, en hoe de heeren zich dan willen laten passeeren voor heel nieuw, heel jong, heel *fin-de-siècle.* Dat bij de geluiden, die ons oor treffen, eene harmonische voorstelling van kleur kan gevormd worden — is een Fransch idee, door Charles Baudelaire in de wereld gebracht. Vooral door J. K. Huysmans is dit idee uitgesponnen, en van het gehoor op den smaak overgebracht. Huysmans proeft iets, en hoort dan eene harmonische muziek. De curaçao herinnert aan de clarinet, de kummel aan de hobo, de anisette aan de fluit, de kirsch aan de trompet, de whisky aan de trombone, de brandewijn aan de tuba, de rhum aan de altviool, de zuivere, oude bitter aan de contrabas. Zoo gaat het eveneens bij den reuk. Eene aandoening van den reuk zou eveneens met kleurgewaarwordingen kunnen worden geflankeerd. De geur van de reseda doet denken aan zilverblauw, die van de jasmijn

aan melkwit, die van de roos aan lichtviolet, die van den paardestal aan vuilgroen, die van eene bewaarschool aan vunzig bruin. Zoodanige zonderlinge spelingen van de fantasie kunnen aan Huysmans vergeven worden, omdat zijn held, de hertog Jean des Floressas des Esseintes, zich in dergelijken gedachtenkring mag verplaatsen. Des Esseintes is dertig jaar oud, zwak, nerveus, lijdende aan bloedarmoede, zich ergerend aan de wereld, afscheid gevend aan Satan en al zijne pracht, omdat hij na zijne meerderjarigheid wat al te intiem met zijn helschen Majesteit heeft verkeerd, en toen door gadeloos misbruik van de genietingen der aarde de maag hopeloos bedorven heeft.

In volslagen eenzaamheid, alleen des nachts levend, mag deze held proeven doen op zijn likeurkelder, om uit den smaak muzikale gehoorgewaarwordingen te distilleeren. Maar zoodra men eene dergelijke stemming tot een algemeen menschelijk verschijnsel verheft, en ieder romanheld bij elk geluid terstond de kleur aangeeft, die voor zijne oogen komt zweven, wordt deze aardigheid vervelend en verzoekt men er verder van verschoond te mogen blijven.

Dat de heer Vosmeer de Spie in zijn verhaal *Een(e) Passie* tot vervelens toe misbruik gemaakt heeft van het telkens herhalen dezer Fransche uitvinding — de overeenstemming van geluid en kleur — is eene fout, die hij later vermijden kan, zoo hij op artistiek gebied niet aan kleurenblindheid laboreert.

Zijn verhaal roert nog geheel andere dingen aan. Hij schrijft eene analyse van een gemoedstoestand, en neemt daardoor de zware taak op zich het voorbeeld van den abbé Prévost, van Benjamin Constant, van Henri Beyle, van Balzac en Paul Bourget te evenaren. Eene aandachtige en vooroordeelvrije lezing van *Een(e) Passie* zal bij vele, eenigszins geoefende, lezers den indruk maken, dat de heer Vosmeer de Spie iets uitstekends zal kunnen leveren, als hij eenige zonderlingheden, die gemakkelijk te vermijden zijn, wil nalaten.

Het is jammer, dat de auteur in eene pretentieuse voorrede zooveel rumoer maakt over het feit, dat zes uitgevers zijn werk niet aandurfden, omdat het onzedelijk zou zijn! Zulk eene voorrede kan een geheel verkeerden indruk maken! En het is duidelijk genoeg, dat hij hier met Busken Huet zou hebben kunnen beweren, dat hartstochten te beschrijven geen olie gieten is in de heilige lamp der christelijke deugden.

De auteur van *Een(e) Passie* beproefde het een hartstocht te analyseeren. Als letterkundig kunstenaar bezat hij daartoe een onloochenbaar recht. Hij heeft een zeer eenvoudig thema gekozen — een Amsterdamsch kantoorman, Cornelis Verbruggen, ziet eene actrice, Ida Munck, vat eene gadelooze liefde voor haar op, wordt door haar ontvangen, wordt dan voor korte poos haar minnaar, lijdt hevig aan jaloezie, als hij een album vol heerenportretten bij de actrice heeft doorbladerd, wordt door de actrice om zijne zwakheid gesard, poogt in hevige woede haar te wurgen, en wordt daarop ten slotte als een kwajongen de deur uitgezet. Het onderwerp is zeer alledaagsch, zeer vulgair — maar de wijze, waarop het behandeld werd, staaft, dat de heer Vosmeer de Spie in sommige opzichten een waarlijk niet alledaagsch talent bezit. In de eerste plaats heeft hij bewezen, dat zijne krachtige fantasie hem het leven van den gewonen burgerstand uitnemend voor oogen brengt. De ploertige vader en de lijdende moeder van Cornelis Verbruggen zijn beiden voortreffelijk geslaagd.

De beeldende kracht, waarmee de tooneelspeelster Ida Munck is voorgesteld, getuigt van vruchtbare studie. Deze heldin — als zulk een wezen, zoo valsch, zoo onvrouwelijk, zoo zelfzuchtig, zoo ijdel, eene heldin mag genoemd worden —

is midden uit de Nederlandsche werkelijkheid weggenomen. Zulke knapenbederfsters, zulke *ogresses*, zulke *filles de marbre* — samengesteld uit driekwart lichtekooi en een kwart artiste — zijn ook in ons gezegend vaderland te vinden. Vosmeer de Spie heeft zijn model met kunstenaarsoog bespied — en in dit opzicht heeft hij als verspieder een goeden dienst gedaan aan de letterkundige kunst.... en aan de moraal.

Minder gunstig is de indruk door den kantoorheld, Cornelis Verbruggen, gemaakt. De auteur geeft hem als eene soort van Jozefs-type, een braven zoon, door eene brave moeder opgevoed, en onbedorven de maatschappij binnentredend, krachtig door de deugd. Buitendien heeft Cornelis veel gelezen, en zich „eene pantheïstische wereldbeschouwing" gevormd — een feit, dat stellig als een niet alledaagsch geval mag beschouwd worden. Deze pantheïstische Amsterdammer wordt verliefd op eene actrice, als Ida Munck. Zoodra hij tot haar is doorgedrongen, verneemt hij, dat zij zich tegenover hem met de hoogste onverschilligheid gewapend heeft, dat zij alleen hare kunst liefheeft — en ondanks dit alles zinkt de deugdzame pantheïst nog dien eigen avond in hare armen, die zij als *horizontale de haute marque* met de meeste „vanzelfheid" naar hem uitstrekt. De schildering van dezen louter zinnelijken hartstocht is met gloed, maar tevens met kieschheid voltooid. De actrice komt in al hare quasi geniale gemeenheid zeer sterk naar den voorgrond, terwijl de begunstigde held voordurend de rol van een speelpop vervult.

Cornelis Verbruggen komt nu in eene periode van woeste jaloezie op de vermoedelijk zeer talrijke Romeo's, die deze gechiffonneerde Julia in vroegere dagen het hof hebben gemaakt. Het is eenigszins zonderling, dat de gastvrije kunstenares hem niet terstond de deur uitgezonden heeft, toen zijn ijverzucht haar begon te vervelen. Zij wacht eerst het oogenblik af, dat Romeo zijne rol wisselt met die van Othello, en haar poogt te verwurgen, terwijl zij hem met hare nagels wangen en voorhoofd openkrabt. Na ditmaal met schande uit de deur „gebonjourd" te zijn — als de gulle tooneelspeelster pleegt te zeggen — had Verbruggen kunnen toonen, dat hem nog iets van zijne vroegere goede eigenschappen was overgebleven. Hij had zijn opengekrabt gezicht kunnen laten verbinden, hij had de zaak als eene wijze les kunnen beschouwen, en verder had hij het als zijne overtuiging kunnen uitspreken, dat middelmatige kantoorhelden niet in de wieg gelegd zijn om een *duo de luxure* te zingen met aartsgeslepen tooneel-hetairen, als de alom bewonderde Ida Munck. Maar dan had de auteur geene gelegenheid overgehouden zijn held in zelfmoord te doen ondergaan — een dood, die nu eenmaal voor Cornelis Verbruggen gepraedestineerd was.

Vosmeer de Spie vergeet hetgeen hij in het begin van zijn roman over de zedelijke, en verstandelijke eigenschappen van zijn held gezegd heeft — hij ontneemt hem alle bezinning, en teekent op uitvoerige wijze eenige mislukte, en later eene gelukte, poging tot zelfmoord. In de schildering der bijzonderheden komt het telkens uit, dat hij scherp waarneemt, en uitnemend schildert, wat zijne fantasie hem voor oogen stelt. Juist als schilder van het uiterlijk voorkomen van menschen en natuur toont hij een gelukkigen aanleg — als psycholoog en analyste schiet hij te kort. De tocht van Verbruggen buiten Amsterdam, als hij zich in den Amstel wil verdrinken, gevolgd door zijn buurmeisje, Josefine Berk, die hem redt, munt uit door voortreffelijke detailschildering — hier en daar met een enkelen trek, die aan Alphonse Daudet of Dickens herinnert.

***

Helena Bixs, *door J. B. Meerkerk.* 2 *deelen.* Nijmegen, *H. C. A. Thieme.* 1891.

Zonderlinger boek dan *Helena Bixs* is zeker in de laatste tien jaren niet verschenen.

Het verhaal heet „waar gebeurd" — een groote troost voor soliede Droogstoppels. Maar het blijkt zoo uitermate onwaarschijnlijk en verward, dat de auteur er geen eer van heeft. De stijl is soms zeer helder, zeer leesbaar, soms buitengemeen gemaakt, opgeschroefd, gewild diepzinnig. De voorstelling der helden en heldinnen is zoo zonderling, dat men voortdurend naar de oplossing van vele raadsels vraagt — en ten slotte doorleest, omdat het blijkt, dat de heer J. B. Meerkerk de verklaring dier raadselen toch niet geeft. Een der hoofdpersonen, Karel van Hasselaar, staat tusschen twee dames, Anna en Helena. Beiden hebben hem uitverkoren, maar hij vraagt de eerste ten huwelijk, waarop de laatste zulke buitengemeen zonderlinge ziekte-symptomen doet in het oog springen, dat alleen de juiste naam van hare kwaal door een medischen term zou kunnen worden aangeduid.

In dit opzicht heeft de auteur een helder licht over het karakter zijner hoofdpersoon verspreid. Helena Bixs blijft voortdurend eene merkwaardige lijderes — genezen aan het slot voor korte pooze door een huwelijk. Dit huwelijk wordt in Java gesloten — en verreweg het grootste deel van den roman speelt te Batavia of te Dingginlaoet — een versierde naam. De schildering van het tropische landschap is dikwijls zeer verdienstelijk. De Hollandsch-Indische maatschappij, de kleurlingen, de Javanen, zijn met eene nauwkeurigheid en realiteit geteekend, die men van dezen auteur niet zou hebben verwacht. Zoodra hij zijne gedurig herhaalde pogingen iets heel diepzinnigs of geestigs te zeggen, vergeet, en — *sans se battre les flancs* — eenvoudig mededeelt, wat hij gedurende zijn verblijf in Indië heeft waargenomen, is alles uitmuntend en boeiend. Alleen is het opmerkelijk, dat de jongens en de baboes allen Hollandsch spreken.

Enkele beschrijvingen bieden zulk een zonderling beeld, dat alweer nieuwe vraagteekenen moeten geplaatst worden. Zoo bij de schildering der tweede heldin: Anna. De heer Meerkerk schrijft: „Weelderig omgolfden hare goudblonde lokken het lichtblozende, frissche gelaat, en neerglijdend langs den ivoorblanken hals, slingerden zij zich door *de open versiersels van haar zwellenden boezem.*" Welk eene voorstelling men zich bij dit proza moet maken, schijnt niet licht te beslissen. Daarnaast vindt men plotseling zeer juist uitgedrukte gedachten, b.v.: „Op eigen leed staart men zich blind, men ziet ten laatste de wijde wereld niet, men promoveert zich zelven tot heelal." Soms laat de auteur zijne letterkundige en artistieke kennis doorschemeren, b.v.: „Intieme kennismakingen vallen gewoonlijk tegen — op een afstand ziet men de gebreken niet, en het schoone schooner; 't is er mee als met de schilderijen van Mesdag en Jaap Maris." Op andere plaatsen geeft hij raadselen op, die den lezer wrevelig maken, b.v.: — „Evenals den nieuweling op Java, duizelig van de tallooze indrukken, na zijn eerste middagrust als in eene tooverwereld ontwakend, als hij weer, als hij nòg de *veelkleurige kloosterlingen in het heldere zonlicht ziet schitteren*, zoo vreemd scheen hem de werkelijkheid, toen hij ontwaakte."

Mij ontbreekt het aan doorzicht, om te verklaren, wat de schrijver bedoelt met veelkleurige kloosterlingen, (Oosterlingen?), die op Java in het zonlicht schitteren! Waarschijnlijk is de bedoeling zeer voortreffelijk, maar de uitdrukking der gedachte blijft duister. En dit laatste woord geld tevens van den geheelen roman — uitstekend van plan en aanleg — gebrekkig in de bewerking.

* * *

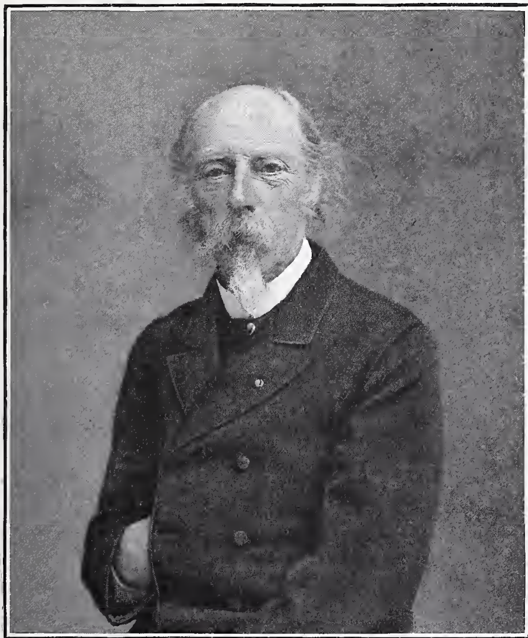

Het nachtmaal bij de oude Mennonieten te Hinlopen, naar eene aquarel in het bezit van H. M. de Koningin.

EEN EN ANDER OVER C. BISSCHOP.

DOOR

MEVR. VAN WESTRHEENE.

C Bisschop

Bisschop, de schilder, de Nederlandsche colorist bij uitnemendheid, is een aantrekkelijk onderwerp voor eene pen; want Bisschop is een gelukskind en — hij erkent het.

Geen zware stormen van het lot hebben zijn hoofd doen buigen; hij heeft

zijne liefste wenschen bevredigd gezien; hij heeft voor zijne kunst mogen leven; hij beoefent haar naast eene beminde vrouw, die hem begrijpt en hoogschat en die werkt als hij, en eindelijk, hij woont te midden van een fraai brokje natuur en heeft zijne villa een *intérieur* kunnen geven, waarop zijn oog met welgevallen rusten moet. Bij hem en zijne echtgenoot, in hunnen salon, zoowel als in hun atelier, kan men zich in de deftige zeventiende eeuw verplaatst wanen.

Bisschop heeft de grens van den ouderdom overschreden, doch hij is jong

Een hoekje van het atelier van Mevr. Bisschop, met zijn portret (het werk van den Prins von Wied).

van hart; van hem sprekende, kan men zeggen: „*il ne vieillit pas, il dure*". Zijn oog is nog helder en zijn tred nog vlug en veerkrachtig; de slanke blonde man is bijna onmerkbaar grijs geworden; zijne lange haren, die thans de kruin van zijn hoofd niet meer dekken, waren, evenals zijn spits toeloopende baard, zóó licht van kleur, dat het aan vroege grijsheid kon doen denken, en nu Bisschop inderdaad grijs geworden is, evenaart die twijfelachtige tint bijna het blonde uit zijne jeugd.

Bisschop is, ook wat zijn uiterlijk betreft, iemand dien een denkend mensch niet onopgemerkt zal laten voorbijgaan; zijn gelaat toch draagt het merk van den niet-alledaagschen man; in volle zalen zoowel als op stille wegen zal hij nog altijd de belangstellende vraag uitlokken:

„Wie is dat?"

Zoo was het reeds in zijne kinderjaren; gelaatkundigen en teekenaars plachten gaarne eene schets te maken van zijn eigenaardigen jongenskop.

Christoffel Bisschop, als kind, te huis en onder vrienden „Chris" genoemd, is een Fries van afkomst. Zijne ouders waren deftige burgers van Leeuwarden en hij was het vierde van acht kinderen, die bijna allen jong gestorven zijn. Zijn vader behoorde tot den handelstand, doch wilde dat Chris, die hem geen gewoon kind scheen, een geleerde zou worden: de knaap moest studeeren. Wel ging de jonge Bisschop van de lagere- naar de latijnsche school .... doch niet met den gewenschten lust en hij beantwoordde er niet aan de verwachtingen zijns vaders; hij hield van niets zooveel als van teekenen en hanteerde reeds het potlood, toen zijne kinderhand het nog nauwelijks kon vasthouden.

„Ik wil schilder worden," bleef zijn wachtwoord.

„ „Schilder worden!" " In dièn tijd, in diè streek, waar de menschen ter nauwernood den kunstenaar van den kunstenmaker onderscheidden en waar een schilder gelijk stond met dien gruwel: een „comediant." Dat de zoon van Richard Bisschop zoo ontrouw zou worden aan de traditieën van zijn geslacht, was bijna even onmogelijk, als dat eene predikantsdochter uit dien tijd eene *tragédienne* worden kon, al had zij er allen aanleg voor — en voor niets anders.

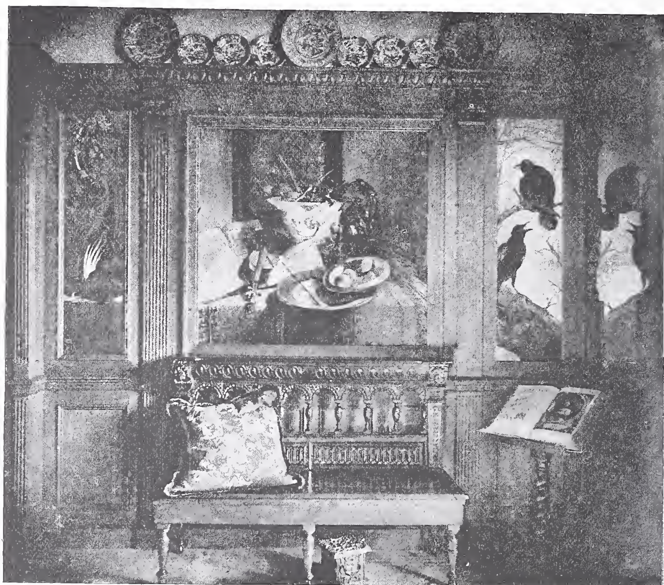
De spreuk: „de aanhouder wint," was in het geval van den jongen Bisschop niet van toepassing; want hij verloor reeds vroeg zijnen vader, die zich sterker tegen zijnen wensch had verzet dan zijne moeder, die, ondanks hare eenvoudige opvoeding, breeder opvatting van het leven had en scherper blik bezat dan haar echtgenoot.

Wel bleef, na den dood zijns vaders, nog zijn voogd, die type van den ouderwetschen man, zich tegen de wenschen van den jongen Bisschop verzetten en sprak van:

„Losbandigheid en drinkgelagen en een huishouding van Jan Steen!"

Doch zijn pupil beweerde, op jongenstoon, dat hij geen drinkebroer wilde worden, doch een kunstenaar, en voegde er vroolijk bij dat hij, indien hij eens trouwde, eene vrouw zou kiezen die alle huiselijke deugden bezat van „Moeke."

„Moeke", de schrandere, helderziende vrouw, kende den voogd geen beslissende stem toe; zij geloofde in haren jongen en Chris mocht schilder worden. Zijn gelukster wees hem naar Delft, naar het atelier van Schmidt,

Hoekje uit de Eetkamer.

wiens roem — het was in het jaar 1846 — zijn toppunt had bereikt. Het hart van den zeventienjarigen Bisschop klopte hem hoog in de borst, nu de man, die geëerd en gevierd werd in zijn land en in den vreemde en wiens meesterstukken op duizenden werden geschat, zijn leermeester worden zou.

Och, wel had Schmidt toen kunnen zeggen:

„„Misschien, ja, gewis, is het kind reeds geboren
„„Wien na mij de glans van den roem zal behooren.""

De werken die met duizenden werden betaald, werden na weinig jaren slechts zoo vele honderden waard geschat — en daar beneden, en de roem van Schmidt zou overgaan op den Frieschen jongeling, die schuchter, zonder eigenwaan hoog opziende tot zijn grooten Meester, diens huis betrad.

De élèves van Schmidt, aan wie Bisschop in het atelier (waarvan de wanden nog beschilderd waren door de leerlingen van Miereveld) werd voor-

gesteld, maakten zich, evenmin als hij, sombere voorstellingen van het kortstondige van den roem huns leermeesters. Zij genoten het tegenwoordige en hoopten alles van de toekomst.

Bisschop trof bij Schmidt, als zijne medeleerlingen, van Franckenberg, die later voor alles wat hij schiep eenen kooper vond en die nederig zegt: „ik heb altijd geluk gehad, méer dan talent;" van Westrheene, die de kunst liefhad, doch die, zooals zijne vrienden zeiden, den vorm niet kon vinden, en later het penseel nederlegde om de pen te vatten; die beiden werden zijne vrienden en zijn het gebleven; ook was daar Bombled, dien naderhand de nooddwang den lande uitdreef, eerst naar Antwerpen, later naar Parijs, waar hij nog illustratiën maakt, o. a. voor *Le monde illustré*: paardenmarkten, wedrennen, enz. enz. Nog vond Bisschop er de Salle, van wien Schmidt de schoonste verwachtingen koesterde, doch die terstond na den dood des Meesters de kunst ontrouw werd, en eindelijk, *last not least*, Spoel, den zachten, bescheiden, wijsgeerigen man, die naam verwierf inzonderheid met zijne portretten en in de kracht zijns levens te Rotterdam gestorven is.

Van die allen was Bisschop de jongste; Spoel had zich toen zelfs reeds te Rotterdam gevestigd, vanwaar hij telkens overkwam, om den raad en de voorlichting des Meesters te vragen.

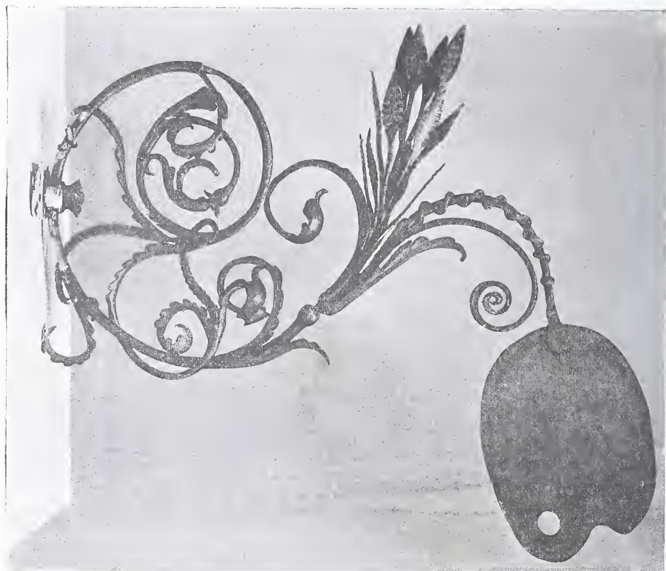
Zulk gezamenlijk werken in het atelier van eenen „Meester" in de kunst is niet meer in zwang; het zijn nu de Academiën waar jonge beoefenaars der kunst hunne vorming zoeken; doch Bisschop heeft zich over de leiding van Schmidt nooit beklaagd.

Gelukkige, ideale jaren doorleefde hij te Delft; ook hield Schmidt zijne leerlingen niet aan zijn atelier gekluisterd, doch zorgde dat zij ook elders hunnen blik konden verrijken. Zoo kwam Bisschop herhaalde keeren te Dongen, het primitiefste van alle primitieve dorpen in Brabant, tusschen duin en bosch en heide. Daar waren de jongelingen bijeen; somtijds met Schmidt en diens geheele gezin en enkele vrienden; daar leefden zij vroolijk en vrij, somwijlen ten getale van meer dan dertig in éene herberg, waar tot zelfs in de schuren nachtkwartier werd gegeven.

Bisschop en zijne vrienden maakten er studies en — maakten er pret. Zij waren jong en vol levenslust. De kluchtigste zotheden waren hun niet te kras; zij waren *buiten*, onder boeren en allicht onder boerinnetjes ook; zij waren goedhartig in hunne grappen; zoo huurden zij eens een draaiorgel en daar ging het, des avonds, na eenen dag van arbeid en studie, huizen langs, herbergen rond, en dan speelden en zongen zij en lokten een dansje uit; zij versmaadden het loon voor hun spel niet en brachten het orgel met het vroolijk verdiende geld, aan den eigenaar terug.

Niet slechts werd er te Dongen gewerkt en werd er het jonge leven genoten, er werd handel gedreven ook! Voor de geringste prijzen kochten de jonge schilders de prachtigste antieke dingen, voor henzelven en de te huisgebleven vrienden. Nog zijn de fraai gesneden kasten van donker eikenhout, de koperen luchters, enz. sieraden van Bisschops atelier en dat zijner vrienden.

Die gelukkige tijd te Delft, afgewisseld door zulke kunstreizen, mocht nog geen drie jaren duren; toen stierf Schmidt, in de kracht zijns levens, in 1849. Alras verwelkte ook zijn roem.... die misschien te krachtig had gebloeid, en zijne weduwe had, met hare acht kinderen, na een leven in aanzien en eer, een kommervollen tijd; zij had den glans en de glorie van haar leven verloren; zij was eene fijnbeschaafde vrouw en de strijd om

Boven den ingang van Bisschop's Atelier.

het bestaan is haar dikwijls bang geweest. Zij rust sedert lang, nadat zes van hare kinderen haar in het graf waren voorgegaan.

Na den dood van Schmidt zijn zijne élèves uiteengespat. Bisschop werkte nog een korten tijd onder de leiding van Huib van Hove in den Haag en, des avonds, aan de teekenacademie. Doch hij wilde méer zien, èn van het leven èn van de kunst; hij wilde zijnen blik verruimen en besloot den Parijschen schilder Le Comte, die zich toen hier te lande bevond en die naar Parijs terugkeerde, te vergezellen. In den eersten tijd werkte hij in het atelier van Le Comte, doch later, in gemeenschap met eenige anderen, in een atelier, waar Glayre nu en dan de jonge kunstenaars met zijne voorlichting diende.

„*Vous êtes Flamand ou Hollandais*," zeide de Meester, toen hij Bisschop aan het werk zag. Hij behoefde, verklaarde hij, den jongen man geen schilderen te leeren.

„Uwe kunst is u aangeboren," zeide hij; „gij weet wat kleuren mengen en kleuren op het doek brengen beteekenen."

Het onderwijs van Glayre gold derhalve *teekenen*; hoe hij *schilderen* zou, voelde Bisschop zelf.

In het jaar 1855 keerde Bisschop naar den Haag terug en vestigde zich daar, met zijne moeder, in de Boekhorststraat; zijn *intérieur* droeg daar al

Uit de Huiskamer.

aanstonds het karakter zijner persoonlijkheid. Al de schatten uit Friesland, uit Brabant en elders veroverd, maakten zijn huis tot een echt kunstenaars verblijf.

Zoo zou hij nu in praktijk brengen wat hij had gezien en opgemerkt. Hij wist welke richting hij aan zijne kunst moest geven; hij voelde scheppingskracht in zich, tooverde de krachtigste kleuren op het doek en toch — hij was niet voldaan.

„Het gaat niet," klaagde hij aan zijne moeder, wie hij, ouder gewoonte als Fries, met het vertrouwelijke „Moeke" bleef aanspreken, onder welke benaming zij onder zijne vrienden bekend was; zij spraken niet van: „Mevrouw Bisschop", zij spraken van „Moeke", en altijd op eenen toon van hoogachting en sympathie.

Helpen kon de moeder haren kunstenaar niet; doch deelnemend, liefderijk naar hem luisteren en schrander nadenken over wat hem op zijne loopbaan ontbreken kon, dàt kon zij en zij opperde:

„Wilt gij naar Parijs teruggaan?"

Welk een offer bracht zij met die vraag!

Doch Bisschop zeide dat hij geen navolging van de Fransche „manier" in zijn werk wilde; hij moest heel een anderen weg uit en ging — niet naar de groote wereldstad, doch naar Hinlopen!

Uit het oude Friesche stedeke, met al wat het schilderachtigs bevatte, wilde hij zijne studies putten.

Hij ging heen, hij zocht en zag met kunstenaars oog; opgewekt, vol moed kwam hij telkens in den Haag terug.

„Nu ben ik er!"

Een heerlijk bewustzijn van zijne kracht leefde in hem en bezielde hem. Meesterstukken, schitterend van coloriet, volgden elkander op:

„Zondag-ochtend." (In 1860 te Amsterdam met goud bekroond.)

„De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd." (In 1862, in het bezit van Albert van Pruisen.)

„Winter in Friesland." (1867) In het Rijks-Museum.

„Het nachtmaal bij de oude Mennonieten te Hinlopen." In 1880. Gekocht door Prins Alexander, thans het eigendom der jonge Koningin.

„Het zonnige hoekje." 1882. Nu in Londen.

Van al deze kunstwerken, en van het *Intérieur* waarin zij *geworden* zijn, geeft *Elsevier's Maandschrift* thans reproductie — zoo goed als het dat vermag; het heerlijke coloriet toch blijft achterwege, is niet weder te geven, doch moet aan de verbeeldingskracht van wie de prentjes zien, worden overgelaten.

Nog menig kunstwerk bovendien, in eene korte schets als deze niet allen te vermelden, danken hun aanzijn aan het penseel van Bisschop. Zoo was daar de beeltenis van zijne moeder:

Eene fraaie type eener deftige Friesche vrouw, met kanten kap en juweelen. Een kop als van *Rembrandt*, roemden de kenners. Het werd de gouden medaille waard gekeurd.

Studie in Cats Houwelyck.

Onder de velen die Bisschop bewonderden en wier bewondering hij hoog waardeerde, was bovenal Sophie, de eerste Gemalin van Koning Willem III. „De Koninklijke vrouw is Bisschop altijd genegen geweest," zou een te koele uitdrukking zijn, om de verhouding tusschen haar en Bisschop, en later ook zijne echtgenoot, te beschrijven.

Reeds de eerste schilderij welke Bisschop na zijne terugkomst uit Parijs tentoonstelde, had de aandacht der Koningin getroffen en hare sympathie gewonnen; zij wilde den schilder leeren kennen en liet hem aan zich voorstellen. Koningin Sophie verkeerde gaarne met menschen van beteekenis, met beoefenaren van de Kunst in hare verschillende uitingen. De leden van *Diligentia* zagen haar in hun midden op de Woensdags concerten; de kunstbeschouwingen van het Haagsche schildersgenootschap *Pulchri Studio* werden

De oude mevrouw Bisschop.

trouw door haar bezocht. Die kunstbeschouwingen waren anders ingericht dan in later jaren; wat er te zien was, hing niet aan de wanden; men flaneerde er niet, noch keuvelde, noch critizeerde er op fluweelen *causeuses* gezeten; men nam plaats — voor den geheelen avond — aan lange tafels, die aan weerszijden hellend waren, als lessenaars; er hingen lampen, met

groene kappen, boven die tafels, zoodat het volle licht op de aquarellen viel. Dáar zaten de leden der kunstbeschouwingen, in lange rijen, en aan het hoofd dier tafels, tegenover den ingang der zaal, zat de Koningin met haar gevolg.

Daar waren naast haar, of in hare onmiddellijke nabijheid, de Hertog van Saksen-Weimar en zijne dochter Anna; ook Prins Hendrik met zijne Gemalin.

De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd.
(Verzameling Van Eeghen te Amsterdam).

De commissarissen van het Genootschap: Bisschop en zijn vriend Stortenbeker, legden de aquarellen achtereenvolgens voor de Koningin neder; dan zeide zij haar oordeel en vroeg naar dat der „wetenden" om haar heen; van haar gingen de kunstwerken over naar de vorstelijke personen die haar vergezelden, dan naar haar gevolg, en voorts de lange tafels over.

Koningin Sophie *genoot* op die avonden; zij voelde zich op hare plaats, te midden van die vele knappe menschen en zeide, terwijl haar oog vol welgevallen op hare omgeving rustte:

„Wat is het hier eene aardige republiek."

De herinnering aan de Koninklijke vrouw, die hem onder velen bleef onderscheiden, is Bisschop altijd lief gebleven.

Hij was inmiddels met zijne moeder verhuisd naar het Boomsluiterswater, waar de Koningin gaarne naar het werk kwam kijken dat op den ezel stond

en naar de kunstschatten en oudheden, welke hij, hoe langer zoo rijker in aantal, om zich heen verzameld had. Somtijds kwam zij alleen, doch dikwijls ook bracht zij hare hooge gasten mede; waar eene Koningin voorgaat, volgen de grooten der aarde en Bisschops onaanzienlijke buren, lieden uit den geringen stand, zagen de Koningin en haar gevolg met verbaasde oogen het smalle vonder overgaan, dat toegang gaf tot zijn huis.

Betuigde Bisschop, en later vooral zijne vrouw, haar hun leedwezen, dat zij een lastigen weg had te gaan, eer zij zijnen tuin had bereikt, die aan éene zijde naast zijn huis lag, dat aan den anderen kant in het water stond, dan zeide de Koningin:

„Waar gij kunt uit- en ingaan, kan ik het ook; gij moogt niet verhuizen, zoolang ik leef."

Koningin Sophie was iemand die hare majesteit niet met beide handen behoefde vast te houden; zij liep niet het minste gevaar haar te verliezen.

In het jaar 1862 zagen de leden der Kunstbeschouwingen, die elkander grootendeels van aangezicht kenden, aan eene van de lange tafels eene verschijning die de meesten hunner vreemd was. Het was *Kate Swift*, eene Engelsche jonge dame, die in haar vaderland, evenals andere leden harer familie, de schilderkunst beoefend had en die met hare grootmoeder en hare zuster naar Holland was gekomen, om Hollandsche kunst te zien en van Hollandsche kunstenaars te leeren. De toestemming tot die reis was aan Kate en hare zuster gegeven met de uitdrukkelijke bepaling, dat zij geen kennismaking met schilders zouden zoeken.

Zoo had hare moeder het beslist; Kate mocht geen lessen nemen, noch van gehuwde, noch van ongehuwde, noch van bejaarde, noch van jonge schilders. Het zou *shocking* geweest zijn, *indeed!*

Toen *Miss* Swift zelve nochtans op de eerste Driejaarlijksche Tentoonstelling welke zij in den Haag bezocht, eene kleine schilderij van Bisschop zag, verklaarde zij terstond, het angstvallige verbod harer moeder vergetende:

„De maker van dat stuk moet mijn leermeester worden."

Gehuwd of ongehuwd, oud of jong, het was haar onverschillig.

Hare intuïtie scheen sterk te spreken in het geval; want toen zij eenige dagen later, in het Mauritshuis, waar zij copieerde, Alma Tadema, Bisschop en Stortenbeker, wie zij geen van drieën ooit had gezien, zag binnenkomen, zeide zij terstond:

„De middelste van die drie moet de maker zijn van die kleine schilderij op de tentoonstelling."

De Engelsche dames en de drie schilders werden aan elkander voorgesteld; men maakte kennis met elkaar, en weldra zeide Kate Swift aan Bisschop wat zij van hem wenschte.

Bisschop had zich voorgenomen, *geen* lessen te geven; hij oordeelde dat het hem in de beoefening zijner kunst zou schaden — en hij weigerde.

Groote teleurstelling! Doch „*Il est avec le Ciel des accommodements*" en zoo

Winter in Friesland. (Rijksmuseum te Amsterdam).

gaat het óok wel eens in het ondermaansche. Kate begon met zeer weinig te vragen; Bisschop met nog minder te beloven: hij wilde nu en dan enkele wenken geven, doch zonder vergoeding, want zijne welwillendheid mocht geen antécédent worden. Dat werd zij inderdaad niet; hij gaf haar wat hij anderen na haar nooit zou geven: zijn hart en zijne ziel en aandeel in zijne kunst — doch niet op eens en niet terstond!

Zelfs grootmama had geen bedenkingen meer, toen zij hare kleindochters op een bezoek aan Bisschops atelier vergezelde en de dames door zijne moeder, de bejaarde Friesche vrouw, werden ontvangen; de persoonlijkheid der oude dame was voor grootmama een waarborg, voor de volkomen veiligheid der reputatie van Kate en zusje.

Kate Swift had nu een eigen atelier, eenen koepel, in den omtrek van den Bezuidenhoutschen weg. Dáar gaf Bisschop haar zijne „wenken". De Engelsche dames hadden haar verblijf in „het huis met de kolommen", een *pension*, tegenover het paleis van Prins Frederik; zij vertoefden hier een geheel jaar en keerden toen naar Engeland terug. De vriendschap was nochtans niet voorbijgaande. Bisschop en *Miss* Swift verloren elkander niet uit het oog en terwijl hij hier zijne meesterstukken schiep, bleef ook zij aan de kunst getrouw.

Het vertrek der Engelsche dames had wel is waar eene leegte in het leven van Bisschop ten gevolge, doch hij bleef rijk in zijne scheppingen, in het bezit zijner trouwe moeder en de voortdurende belangstelling van Koningin Sophie. Onder zijne meest-bewonderde stukken van dien tijd behoorde het portret van Motley, den schrijver van *The rise of the Dutch Republic*, den gast der Koningin, die de beeltenis van den geleerden Amerikaan in haar bezit wilde hebben. Sedert jaren kunnen de bezoekers van het *Huis ten Bosch* de beeltenis van den geleerde in eene van de zalen bewonderen.

In het jaar 1866 ondervond Bisschop de eerste diep ingrijpende smart in zijn leven, dat hem tot dien tijd meest de zonzijde had laten zien — hij verloor zijne moeder; haar verlies werd diep gevoeld. Het was een *goed* zoon, die zijne *goede* moeder ten grave bracht en zijne vrienden betreurden hem met haar.

Nadat het eerste bittere verdriet om het gemis van zijne moeder in weemoedige herinneringen was overgegaan, hervatte Bisschop zijn werk; doch begon tevens te gevoelen en te bedenken, dat het niet goed is voor den mensch dat hij alleen zij. Zijne briefwisseling met Kate Swift werd drukker en geregelder, totdat hij haar in het jäar 1869 uit Engeland mocht halen en als zijne vrouw in het huis aan het Boomsluiterswater mocht binnenleiden.

Twee-en-twintig jaren hebben Bisschop en zijne echtgenoot met elkander geleefd en gewerkt en veel geluk gekend.

Zij genieten het voorrecht dat somtijds aan geleerden en letterkundigen, doch veelvuldiger aan de beoefenaren van *Kunst* ten deel valt: de vriendschap van- en den omgang met Hooggeborenen. Koningin Sophie bleef hun getrouw zoolang zij leefde, en wanneer Bisschop en zijne echtgenoot des zomers zich ontspannen, na eenen winter van arbeid, zijn zij, in heerlijker

natuur dan die van ons vaderland, dikwijls de gasten van hen, bij wie Koningin Sophie hen had ingeleid; zoo vertoefden zij bij den Hertog van Saksen-Weimar in het liefelijke Thüringen en waren op den Wartburg „te huis", waar somwijlen een landgenoot en een vriend van hen eenige minuten lang het oude verblijf van Luther — tòen nog mèt de „inktvlek" — mochten komen zien, *moyennant* de gebruikelijke offerande aan „den man met het stokje".

Het zonnige hoekje.
(Teekening-verzameling Drucker te Londen).

Allermeest voelen de echtgenooten Bisschop zich, onder de Vorsten die hun hunne vriendschap schenken, aangetrokken tot den Prins en de Prinses von Wied en hunne kinderen, van welke laatste „*Frau* Bisschop" eene groote gunsteling is. Op *Mon repos* te Neuwied, waar Kate Bisschop de kinderen op het doek bracht, leven zij dikwijls het gezellige leven mede, en weten, als het huis vol gasten is, zich onmisbaar te maken, bij alles wat er ondernomen wordt om het intellect te scherpen en te bekoren: *tableaux vivants* of liefhebberij comedies, enz., waartoe dan ook de thans zoo druk besproken Koningin van Rumenië hare talenten leende, en waar de kleine Vacaresco hare eerzucht en hare neiging tot intrige niet geheel kon verbergen.

Al zulke ervaringen en ontmoetingen zetten het leven van Bisschop en zijne echtgenoot eene .... amusante belangrijkheid bij; zij voelen zich onder de Majesteiten, Hoogheden en Doorluchtigheden op hunne plaats.

Die voornámen onder de „Hoogste tienduizend" betoonen hun steeds dezelfde vriendschappelijkheid; Bisschop en zijne vrouw geven „den Keizer wat des

Keizers is", en zoo blijven de twee respectieve partijen „*Uit twee werelden*" aan elkander gehecht.

Na den dood van Koningin Sophie was Bisschop niet meer in het Koninklijke paleis verschenen: noch in den Haag, noch op het Loo; doch in den afgeloopen zomer ontving hij, namens onze kleine Koningin, het verzoek haar portret te maken, in het costuum van Amalia van Solms, in welke glanzend witte en kleurenrijke klee-derdracht haar Koninklijke vader zijn dochtertje nu en dan gaarne aan tafel zag verschijnen.

Koningin Wilhelmina is een schrander kind, reeds „groot" genoeg, om eene verrassing te kunnen bedenken en had haar portret in dat costuum voor den verjaardag van „Moeder" bestemd.

Gehoorzaam aan den wensch van Koningin Sophie — die in de kunstwereld van den Haag niet vergeten wordt —, is Bisschop tot na haren dood aan het Boomsluiterswater blijven wonen.

Eerst negen jaren geleden is hij naar den van Stolkweg verhuisd, waar hij en zijne echtgenoot thans in *Villa Frisia* hun belangrijk, werkzaam leven leiden.

Maria met 't Kindeke. (Houtsnijwerk 16e eeuw).

Ook mevrouw Bisschop is nu eene grijze vrouw; ja, hare haren zijn zilverwit, doch

„*Not with years,*"

want zij is eenige jaren jonger dan Bisschop. Zij is eene ware cosmopoliet; zij heeft veel van de wereld gezien en spreekt de meest gebruikelijke Europesche talen; wanneer men haar in hare antieke omgeving ziet, denkt men aan eene *Châtelaine* van ouds, in haar „kasteel". Bisschop en zijne echtgenoot hebben geen kinderen, doch zij zijn gelukkig met hun beiden, zij vullen elkander aan.

1891.

ROSA MARINA.

DOOR

MELATI VAN JAVA.

XX.

Nog vóór de vigelante aan het station was gekomen, brak de zon op Rose Marie's gelaat door de wolken heen. Zij was zoo gelukkig, zoo vroolijk, zoo licht van harte, zoo vol hoop; zij zag den dokter aan met stralende oogen en deed hem honderden vragen.

Hij sloeg haar gade met zekere aandoening, een weemoedige vreugde of liever een weinig angstig medelijden, maar zij gaf er zich geen rekenschap van.

„O dokter, als u wist hoe wanhopend ik was. U kwam als redder in den nood. Ik vertrouw mij aan niemand zoo gaarne toe als aan u. En waar is Frank? Komt hij ook in Duinwijk? Of blijf ik er alleen bij u?"

„Je blijft er, vrouwtje, tot hij verstandiger is geworden en je op prijs weet te stellen."

„Mij op prijs stellen!" en daar verduisterde de zon en een wolkje kwam aanzetten, „waarom zou hij mij op prijs stellen? Ik ben niets voor hem waard dan als model en het zal nooit anders worden, dat weet ik heel goed. 't Spijt hem, dat ik zijn vrouw ben...."

„Kom, kom, kom! Praat zoo niet! Je weet jezelf zoo goed op prijs te houden, dat heb je wel getoond. En de tijd zal komen, dat je man je ook zal leeren waardeeren."

De wolk werd dreigender.

„Dokter," zeide zij en vouwde haar handen, „heb ik verkeerd gedaan? Maar ik kon niemand om raad vragen. Ik heb zoo dikwijls gedacht aan u, zoo dikwijls u willen schrijven of bezoeken, maar.... maar ik durfde niet."

„Waarom dacht je dan aan mij?"

Een allerliefst blosje bedekte haar gelaat.

„Ik weet het niet, omdat.... omdat u de eenige man is, die mij vertrouwen gaf. U is zoo heel anders als mijn stiefvader en zelfs als.... als Frank. U weet wat u wil, en waarom u 't wil."

De dokter lachte.

„Wel, wel! Doe je zoo aan karakterstudie? En het andere dan, waarom durfde je niet?"

„Frank zei, dat u zoo tegen zijn huwelijk was."

„Dat is waar, maar niet omdat hij jou nam, alleen omdat ik wist, welke reden hij had je te trouwen."

„U wist dat?"

„Ja en ik had de lafheid er mij niet in te mengen. Ik wist toen niet met welk recht ik 't mocht doen. Als ik toen geweten had, wat ik nu weet ...."

„Wat dan, dokter?"

„Dat je de dochter van je vader bent."

„U heeft mijn vader dus werkelijk gekend?"

„Ja, ik heb hem gekend."

„En dan vertelt u mij veel van hem, niet waar? Ik ken hem haast niet; ik was vijf jaar toen hij stierf, dus toen hij te Soerabaija afscheid van ons nam was ik nog jonger. Mama hield zooveel van hem veel meer dan van Gesinger. Maar het was dan ook geen verschil! Niet waar, dokter, mijn lieve vader was een goed, een edel man?"

„Ja, Rose, dat was hij!"

„Ik stel mij hem steeds voor als u, ernstig maar goed, vriendelijk, verstandig, een man om tegen op te zien. Dat zei Mama altijd! O dat zij later een Gesinger heeft kunnen trouwen, dat is de oorzaak geweest van alles!"

De dokter liet haar praten; het was reeds donker toen zij in Duinwijk aankwamen.

De branding deed haar eentonig en zelfs heftig gedruisch hooren; dreigend en somber zag men van weerszijden de kale silhouetten der duinen oprijzen. De scherpe zeewind deed de olielampen in de lantaarns onrustig flikkeren en tusschen de reten der vensters schemerde hier en daar een streep geelachtig licht.

„Kind! Dat zal je tegenvallen, 't is hier zoo donker en somber in vergelijking met Amsterdam."

Zij lachte vroolijk, zooals zij sedert haar verloving niet meer gedaan had.

„O dokter, hoe kan u dat zeggen? Ik vind het hier zoo vrij, zoo luchtig; daar in de stad is 't zoo bekrompen en in de keuken met een muts op .... ô .... ik dacht het zoo dikwijls. Mijn ouders hadden het moeten weten!"

„Een Doremael van Asperen, meid van Lotje van Haeren," schertste de dokter, „ja, 't is erg!"

„Maar nu nog iets, dokter, moet ik u dokter noemen of mag ik zeggen: Oom!"

„Beste Rose! Ik ben je oom, dit wascht al het water der zee niet af, en God is mijn getuige dat ik niemand liever tot mijn nichtje heb dan jou, maar ik heb een bedilachtige huisplaag en in een klein nest als Duinwijk wordt er natuurlijk veel gepraat. Ik vind het beter je voorloopig niet als de vrouw van Frank te introduceeren. Een vrouw die niet bij haar man is, dat wekt wantrouwen op en de familie in Amsterdam zou er licht achterkomen. Eerst als ik Frank waarschuw, komt hij je opeischen en brengt je in kennis met zijn familie, die je van zoo'n heel andere zijde kent. Begrepen?"

„Ja, dokter, heel goed!"

„Je bent dus mijn pupil. De dochter van mijn ouden kameraad. Wil je mij oom noemen als wij alleen zijn, niets is mij liever, maar anders is het voorzichtiger 't niet te doen."

„Maar, oom, juffrouw Bol kent mij. Weet ze dan niets van mijn huwelijk?"

„Wel neen, ik heb er haar geen kennis van gegeven."

„Dan zal ik altijd dokter zeggen; ik mocht me anders licht verspreken."

Juffrouw Bol verwaardigde zich de nieuwe logée zoo niet hartelijk dan toch beleefd te ontvangen. De dokter had eenvoudig gezegd, dat de zuster van het gebrekkige meisje, dat den vorigen zomer in het badhuis logeerde, gebleken was zijn lang gezochte pupil te zijn; zij zou nu eenige maanden hier blijven en juffrouw Bol in de huishouding helpen.

„Nu dat komt goed uit," had zij genadig geantwoord, „want alleen kan ik 't niet meer af, en met die duizendpooten is geen huis te houden."

„Als je dit maar bedenkt," voegde de dokter er nu toe, „de juffrouw zal je niet meer helpen dan zij zelf verkiest. Je hebt haar niets op te dragen."

„Zij zal me toch niet kommandeeren?"

De dokter merkte dat een onweer kwam opzetten en deed zijn best het af te doen drijven.

„Neen, stellig niet. Je bent een oude, getrouwe en niemand heeft het recht je iets te bevelen dan ik alleen. De juffrouw is hier logée, meer niet en je weet een logée behandelt men gastvrij en vriendelijk, vriendelijker zelfs dan òf zij een huisgenoot was."

Juffrouw Bol had de laatste veelbeteekenende woorden begrepen; zij zeide er niets op, maar haar geheele houding toonde dat zij in de bedoeling van haar meester wilde treden en hem niet tegenwerken.

Haar taak werd haar niet moeielijk gemaakt; Rose Marie wist onmiddellijk den rechten toon tegen haar aan te slaan. Zij was hier voor 't eerst van haar leven misschien geheel zichzelf. Zij wist zelf niet hoe 't kwam, maar zij voelde zich hier zoo goed, zoo echt te huis; zij durfde praten, lachen zoo hard en zooveel als zij wilde.

De dokter zag haar glimlachend aan zooals zij door de groote huiskamer heen en weer zweefde, hier stilstaande, daar snuffelende met oogen stralend als twee zonnen en een lach, klaterend als een regen van zilver.

„'t Is of de lente hier binnen is gekomen en daar buiten speelt de winter nog den tyran," dacht de dokter.

Toen zij 's avonds tegenover elkander zaten voor het helderwitte tafellaken, waarop het eenvoudige middagmaal werd voorgediend, en de dokter zijn nieuwe huisgenoot vriendelijk toelachte, barstte zij plotseling in tranen uit.

„Wat is er nu?" vroeg hij verschrikt.

„O dokter, ik ben zoo gelukkig, zoo gelukkig, 't is of mijn hart breken moet van geluk, omdat ik hier ben, omdat ik niet meer behoef te zoeken naar een dienst, besteedsters naloopen, mevrouwen spreken, altijd hetzelfde antwoorden „Ik heb geen getuigen" en dan met wantrouwen aangezien te worden, en met allerlei kameraden omgaan en praatjes aanhooren en familiariteiten afwachten.... ô neen!.... Ik weet niet hoe ik Onzen Lieven Heer en u genoeg zal danken voor zooveel goeds."

De dokter zag haar diep ontroerd aan.

„Kind," zeide hij en zijn stem trilde, „je weet niet hoe dankbaar ik ben

dat ik iets voor jou doen kan en hoe bitter ik 't betreur niet anderhalf jaar geleden in je leven te hebben getast. Dit ware beter geweest, veel beter voor allen."

Toen zij 's avonds tegenover elkander zaten.

Zij lachte door haar tranen heen.

„Gedane zaken nemen geen keer, maar voortaan wil ik alles doen wat u zegt. Ik ben blij, dat ik iemand gehoorzamen kan, dat ik niet meer alles moet doen op eigen verantwoordelijkheid. En u zal me immers leeren een lief, verstandig vrouwtje voor Frank te worden, een vrouw voor wie hij zich niet behoeft te schamen?"

De dokter had gelijk gehad; jeugd en lente waren met Rose Marie in huis gevaren; juffrouw Bol anders ook niet overpoëtisch gestemd onderging als van zelf den invloed van haar nieuwe huisgenoot.

„Dokter, wat moet ik nu doen?" vroeg Rose Marie den morgen na haar aankomst.

Dr. Adrichem nam haar fraaie gevormde, maar door het ruwe werk van den laatsten tijd grof geworden handen in de zijne.

„Zorg maar eerst," zeide hij glimlachend, „dat die handen weer zoo worden als het die van Mevrouw van Haeren past en verder doe je alles wat je hart je ingeeft. 's Avonds alleen krijg je les."

„Hoe heerlijk!" riep zij en klapte in haar handen, „en waarin, dokter, als ik vragen mag?"

„In alles wat je maar verkiest."

„In Fransch en in geschiedenis en aardrijkskunde en natuurlijke historie en ook in Engelsch?"

„In alles, wat ik zelf kan; de fijnste puntjes zijn er wel af, vrees ik, maar je hoeft niet voor je examen te studeeren; zoo'n tintje van alles

dat wordt in onzen tijd toch meestal alleen van de dames verlangd."

„Ik zal mijn boeken voor den dag halen, want u moet weten; ik heb mijn studies altijd aangehouden, zelfs bij Mevrouw Zandberg, maar 't is zoo vervelend alles geheel alleen en in stilte te moeten doen, niemand om raad te kunnen vragen, geheel zonder leiding voort te gaan en met Engelsch vooral komt men niet verder door de uitspraak."

„Nu als je zoo vol vuur bent, laten wij dan reeds van avond beginnen."

„O dokter, neen beste oom, wat is u goed voor mij."

Zij nam zijn hand en nog vóór hij ze loslaten kon, drukte zij die aan haar lippen; verschrikt trok hij haar terug.

„Neen, Rose, neen! Dat moet je niet doen.... 't is de moeite niet waard! Ik wou dat ik je gelukkig kon maken, juist zooals je het wenschte, maar er is nu slechts een weg, een enkele weg. Je heele leven hangt af van Frank en...."

Hij nam zijn hoed en stok en voltooide den volzin in gedachten: „Frank was de laatste aan wien ik je zou hebben vertrouwd."

„Tracht het met juffrouw Bol te vinden!" en hij streelde haar lokken, „als zij met iemand op heeft, dan krijgt die een konijntjesleven, maar vergeet geen oogenblik dat je Mevrouw van Haeren, geboren Doremael van Asperen en niet Marie de tweede meid bent."

„Ik beloof u, oom, dat ik er altijd aan denken zal."

XXI.

Rose Marie behoefde weldra niet meer te vragen wat zij doen en hoe zij 't doen moest bij haar oom te huis.

Het werk ging als van zelf en de dagen vlogen om; juffrouw Bol zeide dikwijls dat zij nu wel van haar renten kon leven, de jonge juffrouw nam haar alles uit de hand."

„Zij is zoo vlug als water," sprak zij tot haar intimes en voegde er op geheimzinnigen toon bij: „men zou zeggen dat zij keuken- en werkmeid tegelijk was geweest; zoo gemakkelijk schijnt haar alles af te gaan en vroolijk als zij is. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat is het maar lachen en zingen. Dat doet een oud mensch toch goed aan 't hart; als men 't jaren lang zoo triestig en stil gewend is, wordt men van zelf wat zikeneurig en ik geloof dat de dokter ook op streek is met zijn lieve nicht, want warempel ze zegt bijna altijd oom tegen hem! Hij ziet er tegenwoordig uit of hij nog geen dertig is en hij wordt toch al vijf en veertig met Juni."

„Nu," werd er wel eens geantwoord, „wie weet wat er nog gebeurt; 't spreekwoord zegt wel: Hoe ouder, hoe gekker!"

„Mensch, je bent niet wijs!" maande juffrouw Bol streng.

Maar 't was waar; de dokter scheen nu veel jonger; de jeugd, die van Rose Marie uitstraalde, scheen zich ook aan hem mede te deelen; vroeger lachte hij nooit anders dan om zich vriendelijk te toonen; nu echter wist Rose Marie hem telkens een lach te ontlokken over haar vroolijke invallen, haar aardige gezegden of wel alleen door haar eigen aanstekelijken lach.

Zij was gelukkig en onbezorgd; zij vroeg niet naar morgen; zij dacht niet meer aan gisteren; elken dag, hoe somber ook, was voor haar vol zonneschijn. Haar gelukkige natuur kwam thans eerst tot volle ontwikkeling; de roos van haar jeugd ontplooide zich hier door de frissche bries van de zee tot volle schoonheid. Zij had altijd heimwee gehad naar geluk, hier kwam het geluk; zij wist niet van waar, zij wist niet hoe haar geheele ziel vervullen, en de weerglans daarvan spiegelde zich af in haar oogen, in haar lach, in al haar bewegingen en deelde zich aan haar omgeving mede.

De dokter onderging het meest haar invloed; wanneer hij uit was naar een der zeedorpen, waar hij practiseerde, en dan langs den zeekant of tusschen de duinen dikwijls tegen sneeuwbuien op zich voortwerkte, hij de eenige, levende mensch in deze eenzaamheid, dan vervulde hem een smachtend verlangen naar zijn huiskamer, die niet meer hol en stil was als in de vorige jaren, maar waar zijn binnenkomen zonnelicht tooverde in een paar jonge oogen, waar hij met angstige zorg verwacht, met blijde vreugd verwelkomd werd en onverwacht voelde hij daarbinnen snaren trillen, welke hij sints lang gesprongen of verlamd waande; zijn jeugd, die hij kunstmatig verstikt had, deed plotseling weer haar rechten gelden, en dan was er één gedachte noodig, die hij uit het diepste zijner herinnering moest opdelven, waardoor hij met geweld aan alles het zwijgen moest opleggen.

De avonden waren het aangenaamste, dan werd er gelezen, gesproken, vertaald; de dokter had alle stelselmatige studie verbannen en toch kreeg alles zijn beurt; hij had vooral ten doel, haar te ontwikkelen. Daarom las hij met haar de voornaamste meesterstukken van alle volkeren of ten minste gedeelten er van. Door zijn aanwijzingen leerde zij hun schoonheden begrijpen en waardeeren; haar fijn gevoel wees haar echter meestal den weg. Zij weende of lachte dikwijls om een enkel woord, soms vouwde zij de handen en riep in verrukking uit:

„O wat is dat mooi!"

Vooral van kunst wilde de dokter, dat zij op de hoogte zou raken; zij moest de namen en de richting kennen der voornaamste schilders; hij liet haar hun werken zien, legde haar uit wat de jongeren zochten te bereiken en wat het streven der ouderen was; hij legde haar alles uit en zij luisterde aandachtig en verraste hem door haar puntige opmerkingen, haar vlug begrip.

Dikwijls ontsponnen zich uit het gehoorde of geziene gesprekken over de hoogste en belangrijkste onderwerpen; Rose Marie vertelde openhartig alles wat ooit in haar was omgegaan en volgde gemakkelijk haar meester in de hooge vlucht zijner gedachten; de uren vlogen om en het werd dikwijls middernacht vóórdat zij weer tot de aarde terugkeerden.

„Wat leert u mij alles goed inzien!" riep zij opgetogen uit; „hoe heel anders beschouw ik nu de menschen en de wereld dan vroeger," en haar vroolijkheid kwam weer boven. „Wat zouden Rika en Daatje zeggen als zij de wijze dingen hoorden, waarover Marie het nu heeft."

Hij liet haar ook opstellen maken en hierin had haar fantaisie vrij spel;

als het ware stap voor stap kon hij daarin de vorderingen nagaan, die de ontwikkeling van haar geest maakte en vóór alles trof hem, haar reine ziel, haar hooge, edele eigenwaarde, die uit elk harer volzinnen spraken. De woorden en de gedachten vloeiden uit haar pen; zij vond als van zelf sierlijke wendingen, fraaie beelden, geestige invallen; zij had een aangeboren smaak en goed oordeel. Haar zoo lang gesloten ziel, die in de laagste en meest alledaagsche zorgen had moeten verkeeren, opende zich nu eensklaps vóór alles wat schoon en edel was en kwam onverwacht tot vollen bloei.

Die bloei deelde zich ook aan haar uiterlijk mede; altijd was Rose Marie een aardig, lief meisje geweest, nu werd zij bijna in eens een schoone vrouw; haar gestalte werd voller en scheen langer, haar gang veerkrachtiger, haar oogen schenen nog meer dan vroeger het vermogen te hebben alle aandoeningen harer ziel uit te spreken, maar er was nu iets in van een edeler vlam, een hooger leven dat haar bezielde en vervulde.

De dokter zag met voldoening en blijdschap de verandering, die in haar omging.

„'t Zal niet lang meer duren, of zij zal, wanneer Frank haar in de „wereld" brengt, daar furore maken," dacht hij; „zou de tijd nog niet gekomen zijn hem te roepen? Wat zal ik in 's hemelsnaam haar nog meer leeren? Wat zij nog niet weet, dat leert haar haar eigen instinct wel."

Maar toch aarzelde hij; uit zelfzucht misschien, wanneer zij wegging dan werd het weer doodsch en mistig in en rondom hem; dan was 't of hij zijn groot zeeraam sloot en alle licht en glans uit zijn kamer verbande.

In het dorp werd Rose Marie ook spoedig populair; hij moest er om lachen zooals zij op de hoogte raakte van alle familiezaken en belangen der visschers; zij wist altijd welke botters uit waren, welke terugkwamen; zij kookte voor de zieke vrouwen, maakte koekjes voor de kinderen; zij leerde de meisjes haken en breien, de jongens nieuwe knoopsteken voor hun netten. 's Avonds als de dokter t'huis kwam, had zij altijd allerlei nieuwtjes te vertellen; deze had dit gezegd, dien was dat overkomen. Zij was hier geweest en daar en overal had zij wat opgevangen.

Over Frank en over haar leven naast hem sprak zij als over iets, dat nog in het zeer verre verschiet lag; telkens zeide zij dan zeer onbevangen en natuurlijk:

„Later zal ik 't Frank wel eens leeren" of „nu weet ik wel wat Frank bedoelt en dan zal ik hem weten te antwoorden. Hij zal 't immers prettig vinden, gelooft u niet, oom, als ik met hem over alles en nog wat zal kunnen praten?"

De winter ging om en de lente brak aan; er trilde een weelde door de lucht, waarvan Rose Marie zich geen rekenschap kon geven.

„Hoe heerlijk, hoe heerlijk!" riep zij uit, „zoo'n lente heb ik nog nooit bijgewoond!"

Zij ging met de visscherskinderen uit om lelietjes der dalen te plukken

in een bosch, diep tusschen de duinen; zij stoeide en lachte met hen als ware zij zelf nog een kind. Dat zij getrouwd was en dat haar man op haar wachtte, scheen zij zich nauwelijks meer te herinneren; zij gevoelde zich zoo jong, zoo blijde, zoo gelukkig; 't was of zij nu eerst wist, wat het was gelukkig te zijn en te leven.

's Avonds kwamen zij terug, beladen met meidoorntakken en bouquetten van veldbloemen; en zij zag er dan zoo frisch, zoo geurig, zoo blozend uit als ware zij de lente zelf, die haar zegetocht hield over de duinen en langs de zee.

Maar haar grootste genot bleef het den dokter te vergezellen op zijn tochten naar naburige dorpen, dan was zij altijd gereed hem te volgen, soms wandelden zij uren lang hetzij in het goudgele strand, waar hun voeten diep in het zand hun sporen nalieten of tusschen de zilveren duinen. Dan zagen zij de zon

Zij ging met de visscherskinderen uit.

ondergaande in een schitterende glorie, de golven omgetooverd in gesmolten goud, het duingras overstrooid met donkere robijnen; de duinen in de verte doken diep weg in hun paarsche tinten en als eindelijk de zon in het water verdween, als een koning die zich in zijn slaapvertrek terugtrekt en nog enkele oogenblikken zijn mantel met edelgesteenten bestrooid over de golven laat slepen, dan gebeurde het dikwijls dat Rose Marie's hart wegsmolt in droefheid en blijdschap, een vreemd gevoel dat haar deed jubelen en weenen tegelijk.

En dan die terugkeer, als de maan langzaam, heel langzaam achter de duinen oprees, zoo stil, zacht en rustig brandend als een reusachtige lamp van opaal, hooger en hooger klom, blauwachtig staal op de golven deed trillen en de duinen in tooverbergen van gesmolten zilver herschiep, ô wat was het dan stil om hen heen, zoo stil dat het bijna heiligschennis werd die stilte te verbreken door hun stemmen; dan nam Rose Marie den arm van den dokter; zij voelde zich een weinig vermoeid en zij steunde op hem; het was zoo veilig, zoo gemak-

kelijk op zijn sterken arm te leunen en hij liet haar begaan; hij was in zijn eigen gedachten verdiept en gunde haar gaarne dien steun.

Zwijgend gingen zij langs elkander voort en de visschers, die hen tegenkwamen, groetten vriendelijk en soms fluisterden zij:

„Zou men niet zeggen dat onze dokter en de juffer man en vrouw waren; hij is nog lang niet oud zelfs niet bij zoo'n jonkheid."

Maar zij hoorden het niet; zij gaven zich over aan het genoegen van hun samenzijn; voor Rose was dit genoegen onvermengd; voor den dokter verbitterd door een enkele herinnering, die hij echter hoe langer hoe verder naar den achtergrond verbande, zoo ver dat hij er nauwelijks meer aan kon of wilde denken.

XXII.

De lente was dit jaar bijzonder vroeg en gemakkelijk ingevallen; geen zware stormen hadden haar voorafgegaan. Stil en vredig scheen de winter haar zijn scepter te hebben overgegeven; de zon scheen dag op dag, overal barstten de bladeren en knoppen uit hun te krap hulsel, overal stroomde het leven in de bezielde en onbezielde natuur.

„Neen, zoo'n lente heb ik nooit bijgewoond," riep Rose Marie alweer uit, „en u dan, oom?"

„Neen, ik oòk niet," antwoordde hij lachend, „maar wij zijn er nog niet. Ik heb weinig vertrouwen in al te lieve menschen en in al te mooi weer; wie weet, hoe wij het nog duur zullen moeten betalen."

„O foei, oom! Geen zorgen voor den tijd. Wat wij eens gehad hebben, kan niemand ons meer ontnemen en als er nog storm en regen en koude komt, ja, dan .... dan ...."

„Hebben de jonge blaadjes en bloesems, die te nieuwsgierig en te voorbarig zijn geweest, een harden dobber."

„Hé oom, dat had ik nooit gedacht toen ik van de lente niets merkte dan wat meer geur in onze gracht dat jonge blaadjes en hun levensloop mij zouden interesseeren."

Op zekeren middag kreeg de dokter een boodschap van een boer die zijn arm gebroken had en op een zeer afgelegen boerderij, vrij ver achter de duinen woonde.

„Mag ik niet mee, oom?" vroeg Rose Marie, „ik ben dien kant nog nooit uit geweest?"

„Neen, meisje, ik heb 't liever niet! Ik moet er lang blijven misschien en waar moet ik je al dien tijd laten, en daarbij ik heb weinig op met het weer. 't Is van daag onnatuurlijk warm geweest en ik zag wolkjes, die me niets aanstaan. Ik zal mijn rijtuig laten inspannen."

„Maar eet u niet eerst, oom?"

„Nu ja, ik zal daar wel wat krijgen."

„O foei! Die boerenkost. Neen, laat mij eerst wat voor u klaar maken; 't is in een ommezien gedaan, oom! Zoo'n haast is er niet bij. 't Is gaar, tegen dat Piet ingespannen heeft."

Zij snelde naar de keuken en in een oogwenk had zij een paar kalfsoesters, een lievelingsgerecht van den dokter, klaar gemaakt.

„Kind, je verwent je ouden oom," zeide de dokter lachend, „hoe zal ik ooit kunnen aarden als je weg bent."

„O komt die tijd, dan komt die zorg!" antwoordde zij vroolijk en trippelde heen en weer om haar oom te bedienen. „Zou u waarlijk denken, oom, dat het slecht weer wordt? Er zijn een paar botters uitgezeild en juist van Krelis Wildebeest, wiens vrouw zoo zwak is. Ik hoop maar niet dat er storm komt, en dan, oom, als het te boos weer is, dan blijft u toch maar op de boerderij en waagt u er niet in?"

„Neen, stellig niet! 't Heeft heerlijk gesmaakt; nu mijn instrumentkistje en een paar fleschjes, en dan moet ik gaan. Lees je van avond: Le Cid door en schrijf je 't een en ander op, wat je frappeert?"

„Ja, oom, en dan mag ik immers nog een uurtje in Dickens lezen voor plezier?"

„Ja, dat mag je, omdat je zoo lief bent geweest, die oesters voor mij te bakken; als ik om tien uur er niet ben, dan ga je naar bed, begrepen."

„Neen, oom, ik wacht tot half elf."

Maar het stond geschreven, dat Rose Marie dien avond noch Le Cid, noch Dickens zou lezen, en zij noch om tien uur, noch om half elf naar bed zou gaan.

Het verraderlijke voorjaar oefende wraak op de lente, die zoo stil en ongemerkt zich van de plaats had weten meester te maken; het begon in de verte te rommelen en te suizen; het schuim, dat de branding naar de kust wierp, werd woeliger en verhief zich hooger; de golven namen donkerder tint aan en begonnen heftig te bruischen, het was of een onzichtbare macht hen toornig maakte en zij steeds luider en luider hun grieven moesten doen hooren.

Rose Marie stond voor het raam en zag hoe de hemel, van morgen nog zoo helder en doorzichtig, nu van alle kanten bestormd werd door grijze wolken; zij rukten aan van alle richtingen, pakten zich samen, scheurden zich weer los, en 't scheen dat de zon toornig over hun hatelijk spel hen telkens met reuzenarmen van elkander scheidde om dan bloedroode stralen te werpen op de steeds onstuimiger zee, die meer en meer voortkroop naar het strand.

„Men zou zeggen een monster," dacht Rose Marie, „dat de aarde wil verslinden, zoo grimmig komen telkens de golven op haar aan en kruipen onverrichtiger zake weer weg met verbeten woede."

Maar hun kammen werden grooter en grooter; witte franjes opstaande als de manen van getergde leeuwen richtten zich hoog op, dreigend en knorrend volgden zij altijd sneller en sneller na elkander.

„'t Wordt boos weer, juffrouw Rose," zeide juffrouw Bol binnenkomende.

„Ja, juf! Ik wou dat de dokter weer t'huis was."

„Och wat, de dokter zit hoog en droog bij Harmsen."

„Zou hij er al wezen, juffrouw?"

„Wezen? Ik denk dat hij al haast terugkomt."

„Maar dat hoop ik toch niet. Dat zou vreeselijk zijn, dan kreeg hij juist het weer als het op zijn ergst was. Zou je dat denken, juffrouw?"

„Wel neen, maak u maar niet ongerust! De dokter is hier niet van vandaag of gisteren; hij weet wel hoe het er toegaat bij stormweer."

„Hebt je dikwijls zulk weer hier bijgewoond, juffrouw?"

„Dat zou ik denken? Zal ik het raam maar sluiten?"

„Neen, neen, ik zie 't zoo graag!"

En zij bleef voor het raam staan.

„Nu ieder zijn meug, zei de boer, en braadde zijn haas met huid en haar. Ik zou 't anders niet aan u zeggen dat u het graag zag. U zat hier te rillen als een blad."

„Dat is niets, dat kan ik niet helpen!"

En zij bleef voor het raam staan, aangetrokken en tevens afgestooten door het ijselijke gezicht van den storm, die zich langzaam voorbereidde; de zon had het reeds lang opgegeven tegen de wolken strijd te voeren; dikke zwarte balken hadden haar afgesloten haar en haar stralen, slechts zelden brak er een door en wierp een akelig vaalgele lichtstreep over het grauwe kleed. De golven bruischten niet meer, zij brulden; de wind kwam aangezet van ver uit het Zuiden en maakte een gedruisch als kwam hij aangereden op een ontzaggelijk voertuig over hooge ijzeren wegen; hij begon te hameren op de daken, hij siste door de straten, hij speelde met het schuim en wierp het hooger, hooger, steeds hooger, om den hemel te tarten, die ook steeds zwarter en dreigender werd.

„Mijn God, mijn God! sta hen bij die onder weg zijn op zee en op land!" stamelde Rose Marie; daar tuimelde zij weg van het raam; van boven naar beneden scheurde plotseling het gewelf en een vurige slang sidderde in een seconde vlak tegenover haar een vaal, oranje licht door de kamer werpend en dadelijk voegde zich het doffe geratel van het onweer met het valsche krijschen van den wind.

„Ziet u wel," zei juffrouw Bol. „Het zal u niet bevallen naar den storm te kijken. Het is geen jonge juffertjes gezicht, dat weet ik wel!"

En meteen schoof zij het paneel voor het raam. Nu was de storm afgesloten voor Rose Marie's oogen, maar in haar ooren woedde hij voort.

Aarde en zee schenen in opstand tegen den hemel en den wind, de valsche wind zweepte hen op, de wind stookte het vuur aan, de wind raasde en gilde, hij deed alles daveren, hij was 't die de golven opzweepte ellen hoog, hij die alles omverwierp, daar vielen daken kletterend in, daar stortte een schoorsteen donderend omlaag! O God, kwam er dan geen einde aan of was dit eerst het begin, waar moest het dan heen! Waren dat legers van zeemonsters die uit de diepten losgelaten werden? Hoe raasden en gierden zij allen. Wat wilden zij toch?

Zij ging de kamer uit, naar de keuken; jufvrouw Bol zat rustig te breien. Rose Marie's angst klom bij elke minuut.

„Oom Théo, oom Théo, was u maar t'huis!" riep zij telkens, dan hield zij zich een oogenblik in; zij meende het rollen van wielen te hooren, maar neen, alle geluiden deden immers mede in de afgrijselijke symfonie, die helsche muzikanten op de aarde uitvoerden.

De glazen rinkelden, er braken ruiten, nu sloegen hagelsteenen of groote droppels regen kletterend tegen de glazen.

„Ik ben zoo bang, juffrouw Bol," snikte zij, „zoo bang!"

„Kom, 't huis is stevig, je moet er je aanwennen als je aan zee woont zoo'n spektakel bij te wonen; ik herinner mij den eersten keer, dat ik 't hoorde, was ik ook niets op mijn gemak, maar 't wordt met Mei al 14 jaar dat wij hier wonen."

„En heb je 't ooit zoo erg gehoord, juf?"

„O, ja veel erger, het was in '80, neen in '81 meen ik, toen had je hier moeten zijn, 't was of de wereld verging."

„O God, hoor nu toch eens! Zou je niet zeggen dat de hemel van mekaar spleet. Wat een slag en oom . . . '"

Zij ging de trap op naar haar kamer; het was er volslagen donker; van buiten stroomde het water langs de ruiten; het raam zag niet op de zee uit, het was 't logeerkamertje, waar Frank ook had geslapen. Zij knielde voor haar bed neer en trachtte te bidden voor haar beschermer, haar weldoener, die nu misschien geheel alleen tusschen de duinen blootgesteld was aan de boosheid van storm en onweer, maar het was of bij elke bede de wind spotlachend gierde en zij dacht aan het tooneel, dat zij dezer dagen gelezen had uit Faust; Margaretha, geknield in de kerk en bespot door Mephistopheles.

„O Vader in den Hemel.... bescherm hem mijn.... mijn...." Zij voleindigde niet; gierend scheen de orkaan haar woorden over te nemen en met zich mee te voeren ver vandaar, waarheen dat wist zij niet, maar zeker niet voor den Troon van God!

„O Heer, Gij die de winden beveelt, laat kalmte komen," smeekte zij en waarlijk even zweeg de storm; de regen alleen ritselde van het dak en stroomde langs de goten, maar dat akelige piepen en kreunen, door het vreeselijke brullen der golven beantwoord, verstomde voor eenige seconden.

„Ik dank U, ik dank U, mijn gebed is verhoord!" wilde zij uitroepen, maar zij had er geen tijd toe, sissend en schetterend viel het helsche orkest weer in en de golven overstemden het angstig loeien van den wind; zij klaagden en kermden, als wilden zij zeggen:

„Wij worden mishandeld, gegeeseld, opgezweept; wij kunnen niet kalm zijn, al wilden wij ook. De wind martelt ons met haar duivelsche foltertuigen."

En zij voelde plotseling medelijden met de zee, die van morgen nog zoo speelsch, zoo dartel, zoo vroolijk, zoo onschuldig, zoo bevallig was; de zee liet zich toen kussen door de zonnestralen, zij liet zich streelen door het lentewindje en als zij nu zoo boos was, als zij zich nu woedend verhief, het was haar schuld niet, de wind deed het haar aan, die booze, trouwelooze, verraderlijke wind.

Zij kon er om schreien om die arme, mooie zee; zij voelde een onweerstaanbaar verlangen haar te zien en zij ging naar het tegenoverstaande raam, een eenvoudig zolderraam, en trachtte naar buiten te staren in de dikke duisternis. Zij huiverde, maar hield met haar vingers toch de smalle vensterbank omklemd, want zij wilde zien, zij moest zien.

Het was een ontzettend gezicht; de golven schenen licht te dragen; vonken dansten over de kammen in een dollen, wilden heksendans, afgrijselijke kolken openden zich telkens en dan wrongen zich de wateren als het ware uit de diepte los en verhieven zich ten hemel als wilden zij dien aansprakelijk stellen voor hun bittere verontwaardiging, hun machtelooze woede, maar de hemel was bedekt door wolkenmassa's, zoo dik, zoo zwart als kon nooit meer een straal van zon, maan of sterren hen doordringen; nu en dan alleen scheen hij van elkander te barsten als de bliksem hem doorkliefde in alle richtingen en voor een honderdste seconde flikkerde een onheilspellend licht langs het gewelf.

En als die zee nu door dien wind zoo beroerd kon worden, die machtige groote zee, hoe zou het dan gaan met den man, die geheel alleen overgeleverd was aan zijn woede, aan zijn onbarmhartigheid?

Zij vluchtte weg van het raam, luid snikkend ging zij naar beneden, wierp zich in den fauteuil van haar oom en wrong in wanhoop de handen.

Juffrouw Bol kwam met het licht binnen en hoorde haar snikken en zuchten.

„Kom, ik zou mij niet zoo aanstellen," zeide zij met iets als hartelijkheid in de stem, „'t zal wel losloopen."

„Maar die arme menschen, die buiten zijn, juffrouw Bol, die visschers...."

„Ja, daar zal een harde wijs opgaan; met den laatsten storm toen zijn de

Vier Gezusters vergaan, u weet wel dat is de schuit van Teunissen, drie broers waren er op. Ja, dat was een geschiedenis en als de dokter zich er niet mee bemoeid had, was er van de heele familie niets terechtgekomen."

„En nu is hij zelf misschien ...."

„Kom, kom! Hij zit hoog en droog bij Harmsen."

„Gelooft u dat stellig, juffrouw?"

„Wel zeker."

„O, als het zoo was!"

Zij stond op en ging de kamer op en neer; juffrouw Bol ging weer naar de keuken, maar kwam spoedig terug met de boodschap:

„Het water staat al onder in den tuin; straks slaat de zee nog tegen de ruiten."

„Als oom maar t'huis was!" kermde Rose Marie hoe langer, hoe angstiger, „dan zou ik niet bang zijn."

„Kind, scheid toch uit," riep de huishoudster korrelig, „de dokter komt wel op zijn pooten, ik bedoel op zijn voeten, terecht, geloof me!"

Rose Marie ging naar zijn lessenaar en begon mechanisch de boeken en papieren, die de dokter naar gewoonte door elkander had geworpen, te rangschikken.

Gisteren avond zaten zij nog zoo gezellig hier voor den lessenaar en lazen „le Cid"; nu herinnerde zij zich dat haar oom een weinig ongewoon deed.

„O foei," had zij uitgeroepen, „ik hoop maar niet dat Chimène met Rodrigue trouwt, den moordenaar van haar vader. Dat is schande; vindt u niet, oom?"

„Kind! oordeel niet te gauw, maar ik vind Le Cid een akelig stuk, zullen wij niet iets anders nemen. Cinna is erg langdradig, maar Polyeucte."

„Neen, ik ben zoo verlangend naar het einde ...."

En nu kon noch Chimène, noch Rodrigue haar iets meer schelen; zij zag David Copperfield daar liggen; met een gevoel van walging wendde zij het hoofd af. Wat waren de boeken toch onverdragelijk als de natuur aan het woord was zoo geweldig, zoo streng, zoo grootsch?

O was het nog maar gisteravond; zij raakte nu bijna gewoon aan het geraas daarbuiten; wanneer oom maar terug was, dan zou zij niet meer vreezen, dan zou zij misschien weer kunnen lachen.

Zij zocht juffrouw Bol op.

„Juffrouw, zouden we niet iemand kunnen zenden om den dokter te zoeken? Misschien is hij toch wel onderweg, men kan niet weten?"

„Mensch! wat bezielt je? 't Is geen weer om er een hond uit te jagen en de dokter zal ook wel te wijs zijn om zich buiten te wagen."

„Als 't maar zoo is!"

„Welzeker is 't zoo, mijn hand er op! Nu, de dokter zal ook niet weten wat hem overkomt, dat er hier zoo over hem gekrimeneerd wordt. Ik zeg geen kwaad van hem, ô hemel neen! Ik zou een slechteren heer kunnen treffen, maar ik zou liever, ik weet niet wat, doen dan me zoo naar over hem

maken. Hij is wijs genoeg, zeg ik maar, om te weten wat hij doet!"

„'t Windt minder! Dunkt je niet, juffrouw?"

„'t Zal toch wel eens minder worden, denk ik!" was het droge antwoord en onvoldaan keerde Rose Marie weer naar de huiskamer terug; zij verlangde naar sympathie, maar van juffrouw Bol kreeg zij die niet genoeg.

De storm ging nog wel in lang niet liggen, maar heviger werd hij niet; haar onrust werd echter hoe langer, hoe grooter.

„Moet u geen thee hebben?" vroeg juffrouw Bol.

„Voor mij neen; dank je! Maar wacht, ik zal alles klaar zetten tegen dat de dokter komt; wat zal hij 't koud hebben en wat zal hij nat zijn."

„Och Heer, ja, verwen hem maar! Ik heb hem daar niet aangewend," spotte de huishoudster.

„Dat is niet goed van je, juffrouw! Want de dokter is zoo goed: zoo'n edele man bestaat er geen tweede!"

„Ach kom! Je schijnt heel veel van je zoogenaamden oom te houden, hé!"

Rose Marie was te onschuldig om iets te raden van de bijzondere bedoelingen, waarmede deze woorden gezegd werden.

„En zou ik niet? Van wien zou ik meer houden dan van hem? O als je wist, juffrouw Bol, wat ik hem te danken heb."

„Ja, dat begrijp ik; maar 't is kaseweel, dat hij er niets van geweten heeft, dat hij nog zoo'n betrekking op je had toen je hier was met je kromme zus."

„Dat is erg jammer geweest, zeker."

Juffrouw Bol vond de gelegenheid mooi om wat meer van de particuliere zaken van de logée te hooren, maar Rose Marie liet niets meer los; zij legde het mooie kleed, dat zij zelf gemaakt had, over de tafel, haalde het servies voor den dag, de broodjes, het vleesch, de cognacflesch; zij maakte alles even smakelijk en aantrekkelijk; zij warmde oom's pantoffels bij den haard, waarin zij een vuurtje aanlegde, en toen al haar toebereidselen getroffen waren, bleef zij met over elkander geslagen armen staan en haar ziel zuchtte diep.

„O God! en als hij verongelukt is, dan zal hij hier nooit meer komen zitten, dan zal ik hem nooit meer kunnen zien, mijn lieve, beste oom, mijn tweede vader...."

Zij ging op haar voetbankje bij den haard zitten en luisterde weer naar het loeien van den storm, bevreesd, sidderend, biddend, soms snikkend en kermend.

Juffrouw Bol kwam binnen en schudde lachend het hoofd.

„Juffie, juffie, wat zit ge je toch op te winden. Het helpt toch niemendal. Je deugt niet voor visschersvrouw, hoor!"

„En ik ben nog liefst een zeemanskind," zeide zij met een flauwen glimlach, „och juffrouw Bol, ik ben zoo angstig."

„Dat zijn de zenuwen. Neem dan wat uit de apotheek."

„Neen, ik durf niet. Hoe laat is 't?"

„Negen uur."

„Zou oom al terug kunnen zijn?"

„Dat kan je denken. Hij komt van nacht zeker niet meer."

„O dat zou toch vreeselijk zijn."

„Had je dan liever dat hij door het booze weer kwam."

„Neen, dat ook niet!"

Eindelijk viel zij in een lichte sluimering, maar telkens schrikte zij wakker met een hevigen schok, als de wind even met nieuwe kracht tegen de ramen beukte; zij droomde dat men den dokter binnendroeg, met gebroken oogen en verbrijzeld hoofd, zij wierp zich jammerend op hem en hij vond nog kracht om haar over de haren te streelen en te zeggen:

„'t Is niets, kind, 't is niets!"

Daar vloog zij op, dat was zijn stem, ô ja zeker, zij vergiste zich niet, zij snelde de kamer uit, den gang in! Droomde zij nog, daar stond de dokter, de haren nat en verward door den regen; hij trok zijn overjas uit en gaf hem juffrouw Bol.

„Brr, het weertje wel, hoor!" zeide hij, maar zij vergat alles; zij wist alleen dat haar angst en vrees ijdel waren geweest, dat de Hemel niet gespot had met haar gebed en dat hij behouden door storm en onweer was teruggekeerd.

En met uitgestrekte armen ijlde zij hem jubelend tegemoet, wierp zich om zijn hals en bedekte zijn gelaat met kussen.

Zij wierp zich om zijn hals.

„Goddank, oom! oom! Ik ben zoo ongerust geweest!"

„Kindlief, houd je bedaard!" zeide hij en maakte zich zachtkens los uit haar omhelzing, „het weer heeft je opgewonden. 't Is voor 't eerst dat zij zoo iets bijwoont, juffrouw! Kom, wees verstandig. Ik zal je wat kalmeerends ingeven!"

Maar haar onstuimige vreugde bedaarde niet, de overgang tusschen haar angst en blijdschap was te groot geweest; zij lachte en schreide tegelijk; zij klemde zich aan zijn arm en drukte haar hoofd daar telkens aan als moest zij duidelijk voelen dat hij nog levend voor haar stond.

Bedaard ging hij met haar naar de kamer en liet haar op den fauteuil zitten, dien zij voor hem had bestemd.

„Neen, oom.... neen, die stoel is voor u!" zeide zij.

„Blijf maar even zitten!".

Hij ging naar zijn huisapotheek, nam daar een fleschje uit en druppelde daaruit in een kelkje; zijn hand beefde zichtbaar, terwijl hij het tegen de lamp omhoog hield om de druppels te laten vallen, nog eens telde hij de druppels en reikte ze haar over.

„Drink, dat zal je goed doen!” sprak hij vriendelijk maar een weinig afgetrokken; zij gehoorzaamde, haar tanden klapperden tegen het glas.

„En nu naar bed, dadelijk!” beval hij.

„Maar oom, u is nog zoo nat, nog zoo gehavend van den storm! Vertelt u mij eerst....”

„Er valt niets te vertellen, kind! Niets! Ik heb een moeilijken tocht gehad, heel moeilijk!”

„En uw rijtuig!”

„Dat heb ik bij Harmsen laten staan.”

„Maar waarom is u er door gekomen, dat was immers te gewaagd.”

„Ik dacht er aan dat de vrouw van den timmerman mij van nacht noodig kon hebben; ’t is een bijzonder geval en ik zou niet graag buitenshuis zijn geweest als ze mij kwamen roepen, en toen dat been nog al gauw gezet was, dacht ik: Komaan! ik hoef maar alleen den weg af te loopen, gevaar is er niet, als ik maar altijd den rechten koers houd, ik ben geen jonge juffertje; maar ’t viel mij niet mee. En nu naar bed! Morgen is ’t ook weer een dag!”

„Ach, ik wilde zoo graag nog wat opblijven.”

„Daar komt niets van in. Je hebt je genoeg opgewonden.”

„Nacht oom!”

Haar stem klonk zoo teeder en zoo smeekend als verwachtte zij van hem nog een bijzonder teeken van hartelijkheid, maar hij gaf haar niet eens de hand; hij keerde zich om en deed of hij iets op zijn bureau zocht.

„Nacht Rose, wel te rusten!”

Zij ging heen, zielsbedroefd, zij wist zelfs niet waarom; zij moest immers blijde zijn dat haar oom terug was en in plaats daarvan voelde zij zich zoo neergeslagen als zij ’t niet meer geweest was, al den tijd dat zij hier woonde.

Toen juffrouw Bol in de huiskamer trad, zat de dokter alleen voor de helder gedekte tafel, de handen in de zakken, de oogen peinzend in het ledige starend.

„Hé, is de juffrouw naar bed?” vroeg zij verwonderd.

„Ja, ik heb ze laten gaan, zij is erg overspannen!”

„Nu dat zou ik denken! Wat heeft ze aangegaan! ’t Is oom voor en dokter na geweest! Als ik er niet een stokje voor had gestoken was zij u nog effentjes gaan zoeken in dit noodweer.”

De dokter antwoordde niet.

„Dokter,” ging zij na een poosje geheimzinnig met de oogen knippend voort, „als ik u was, wist ik wel wat ik deed.”

„Wat dan?” vroeg de dokter verstrooid.

„Dat meisje houdt dol van u, dat zie ik met een half oog, en u is ook nog een heel knappe man al is u ook bijna 25 jaar ouder en als u verstandig was dan zond u Bolletje met een pensioentje naar huis en trouwde met haar.

De koning is nog veel ouder dan de koningin en 't is toch wat een gelukkig huwelijk, zeggen ze!"

„Juffrouw Bol" zeide de dokter uit de hoogte, „ik zal je ook wat druppels ingeven, maar van die druppels welke de menschen inkrijgen, die op 't punt staan naar Meerenberg te vertrekken."

„Die kan u haar beter ingeven; ik heb er niet van noodig."

„Maak dan ook maar dat je naar boven komt en bemoei je niet meer met zaken, waarvan je geen begrip hebt."

Het huis daverde van den slag waarmee juffrouw Bol de deur toewierp, harder dan zooeven de storm het had kunnen doen.

XXIII.

De volgende morgen brak aan, grauw, nattig somber; de golven joegen onstuimig tegen het land als waren zij nog verontwaardigd over het geweld, dat dien nacht met hen gedreven was.

De dokter was tegen één uur bij den vrouw van den timmerman geroepen en eerst tegen zeven uur t'huis gekomen; hij nam een paar uren rust en kwam eerst omstreeks tien uur beneden.

Het ontbijt stond gereed en Rose Marie zat met een handwerkje op haar gewone plaats; haar opgewondenheid was voorbij, zij scheen kalm, zelfs een weinig mat, zij zag wat bleek en haar oogen waren zwart omkringd.

De dokter kwam binnen en zij wenschte hem goeden morgen.

„Heb je goed geslapen?" vroeg hij belangstellend.

„O ja, buiten verwachting, 't komt zeker van de druppels?"

Hij glimlachte. „Ja, dat kan wel."

„En u is nog uit geweest, vertelde de juffrouw. Zij is zoo uit haar humeur, ik weet niet hoe 't komt, gister was zij voor haar doen nog al aardig en hartelijk."

„'t Weer zit haar in 't hoofd, denk ik. Stoor er je niet aan!"

Zij ontbeten samen; de dokter vertelde nu van zijn tochten van gisteravond en van bijzonderheden, die hij gedurende het tweede gedeelte van den nacht over den storm had vernomen, en toen het ontbijt afgeloopen was, stond hij op om een paar visites in het dorp te maken. Rose Marie bleef hem in den weg staan.

„Oom," begon zij met neergeslagen oogen en gebogen hoofd in de houding van een schuldige, die gratie vraagt, „was u gisteravond boos op me, omdat ik mij zoo gek aanstelde? 't Was erg familiair van me, maar ik heb mij zoo ongerust gemaakt en ik was zoo blij u weer te zien; ik wist niet, wat ik deed."

De dokter lachte vriendelijk.

„Wel neen Rose, wel neen! Ik was niet boos maar om je de waarheid te zeggen, had ik liever dat je je een beetje had goed gehouden voor juffrouw Bol. Zij weet natuurlijk niet in welke verhouding wij tot elkander staan en vindt het misschien vreemd dat je zoo ongerust bent om iemand, die je in niets bestaat!"

Hij tikte haar op de wang en schoof haar op zijde; haar oogen straalden alweer.

„En u is dus niet boos, oompje?"

„Neen, zeker niet. Tot straks!"

En toch wilde de last, die Rose Marie op het hart drukte maar niet wijken; zij vond alles van daag even somber.

„Wij hebben het mooie weer gehad," zeide zij tot juffrouw Bol, die alleen met een dof gebrom antwoordde: „zoo mooi als vroeger zal 't nooit meer worden, neen, nooit meer!"

Zij zuchtte diep en ging aan haar werk, totdat de dokter terugkeerde. Hij had nog veel in zijn apotheek te regelen en nam daar zijn tweede ontbijt; toen hij gedaan had kwam hij in de huiskamer.

„Rose," zeide hij en deed zijn best zijn stem vroolijk te doen klinken, „ik heb goede tijding voor je, vrouwtje! Ik kreeg een brief van Frank en hij verlangt erg naar je, hij vraagt wanneer hij je mag bezoeken."

Doch de goede tijding scheen een verkeerde uitwerking te hebben op Rose Marie; zij werd bijna aschgrauw, haar oogen rolden angstig op en neer en zij wrong als in wanhoop de kleine handen.

„Neen, neen!" riep zij, „laat hem niet komen! Ik wil 't niet!"

„Maar kind! hoe heb ik 't met je? Frank is toch je man!"

„O neen, ik kan hem niet, ik wil hem niet ontmoeten. Ik houd niets van hem. Oom, oom, lieve oom! Zend mij niet weg! Laat mij bij u blijven, ik houd duizendmaal meer van u dan van hem. Dat heb ik gisteravond wel gevoeld?"

En zij vluchtte aan zijn borst en verborg haar gelaat in zijn kleeren en drukte zijn handen in de hare; hij stiet haar niet af, hij sloeg zijn armen om haar en raakte met zijn lippen even haar voorhoofd aan.

„O laat me blijven, oom! Hier voel ik mij zoo veilig. Frank begrijpt me niet; Frank is zoo .... zoo geheel anders .... Waarom ben ik met hem getrouwd? Ik had 't nooit moeten doen. Ik wil altijd bij u blijven, altijd .... Zend mij niet weg oom!

„Lieve Rose, wees verstandig," fluisterde hij haar toe, „dat kan niet! Je bent nu eenmaal de vrouw van mijn neef, hij heeft je aan mij toevertrouwd, nu hij je opeischt, moet ik je aan hem teruggeven, al valt het mij ook hard je te zien gaan, want je bent het zonnetje geworden van mijn eentonig leven ...."

Zijn stem beefde van aandoening; hij hief haar hoofd op en trachtte in haar oogen te zien.

„En dat mag niet, lief kind! Van niemand minder dan van jou mag ik geluk en genegenheid aannemen."

„Waarom?" vroeg zij en zag hem nu aan met haar heldere, reine oogen, „waarom mag ik u niet liefhebben, zooals ik mijn vader zou hebben liefgehad? U is toch als een vader voor mij geweest, een echte vader ...."

„Een vader zeg je? Een vader? 't Is juist jou vader, die tusschen ons staat. Laat me los, kind! Je weet niet, wien je op het oogenblik omhelst!"

Zijn stem klonk zoo somber ernstig, dat Rose Marie er van schrikte en werktuigelijk een paar stappen achteruit ging.

„Ik weet niet, wat u bedoelt . . . .” stamelde zij.

„Hoe zou je het ook weten, als geen levend mensch het vermoedt? 't Is het geheim van mijn leven, Rose, dat ik je vertellen zal, want ik wil je niet bedriegen, ik wil je genegenheid niet stelen, ik mag je geluk niet in den weg staan. Je ziet in mij wat ik niet ben. Dat maakt je onrechtvaardig tegen Frank. Daarom is 't noodig dat je alles weet!”

„Neen, neen, oom, zeg niets!” riep zij angstig uit, „ik zal altijd van u houden, ik heb nog nooit van een mensch zooveel gehouden als van u!”

Hij streek met de hand door de dikke grijze lokken.

„En juist daarom moet en zal je het weten. Ga daar zitten op dat stoeltje; zoo, je hebt het meer gedaan, maar nooit kon je denken, dat je eens hooren zoudt, wat ik je nu te zeggen heb. Ik had gedacht, dat het mij bespaard zou blijven, maar het schijnt dat ik niet genoeg heb geboet. Dit is de zwaarste straf, misschien de laatste . . . .”

Hij streek met de hand door de dikke grijze lokken; zij zag hem aan met haar groote oogen wijd geopend, de handen gevouwen in den schoot, ademloos, inwendig bevend.

„Je weet dat ik dokter bij de Marine ben geweest," zoo begon hij een weinig stootend. „Na een paar korte reizen naar de West zou de „Albatros" zijn grooten tocht ondernemen. Ik was met hart en ziel zeeman en dokter, maar voor alles pretmaker; ik had een vurig karakter of liever ik had geen karakter slechts hevige neigingen, als ik iets wilde dan kon ik geen tegenspraak lijden, geen tegenstand en het kostte mij de grootste moeite mij te onderwerpen aan de tucht aan boord. Je vader, Rose, was mijn kommandant. Ik achtte hem hoog, maar voelde mij juist daardoor nooit tegenover hem op mijn gemak. Hij was buitengewoon streng tegen mij. „Een dokter moet een serieus man zijn, geen windbuil," zeide hij steeds, „hoe kan men aan een wildzang het leven van honderd menschen toevertrouwen?" en hij deed alles wat hij kon om mij tot kalmte en bedaardheid neer te zetten. Dikwijls ergerde het mij bovenmate, vooral omdat hij steeds gelijk had, en een paar keer maakte hij zelfs van zijn macht gebruik om mij arrest te geven. Ik voelde behoefte hem altijd tegen te spreken en dit gaf tot allerlei botsingen aanleiding. Ik was zoo onverstandig."

Rose Marie glimlachte.

„Wat is er, Rose?"

„Niets oom, ik kan me niet voorstellen u en onverstandig."

„Hoor dan verder!"

Hij stond op en ging de kamer op en neer, heftig bewogen. Het was of elk woord hem uit de keel werd gewrongen. Zijn geheele lichaam sidderde.

„Wij ankerden aan de Kaap en ik ging bijna dagelijks aan wal. Ik had dolle pret en ik werd verliefd; hierin was ik ook zooals in alles, opgewonden, razend, gloeiend, ik ontzag niets. Ik had de schotsche Miss beloofd 's avonds met haar uit te gaan, maar aan boord gekomen liet de kommandant mij roepen en beval mij kortaf, zooals hij gewoon was, dien nacht aan boord te blijven, er waren zieken, hij zelf voelde zich onwel en hij verkoos niet dat ik mijn tijd verloor aan een . . . en hij noemde een minder vleiend woord."

Dr. Adrichem bleef voor het raam staan, zijn borst ging heftig op en neer, zijn handen die hij op den rug hield, sloten zich krampachtig samen.

Rose Marie glimlachte niet meer; zij voelde het koude zweet op haar voorhoofd parelen, haar keel scheen toegeschroefd, haar tong verlamd, zij moest onbewegelijk blijven zitten of zij wilde of niet.

De dokter kwam terug, hij nam zijn plaats weer in, drukte de hand op zijn voorhoofd en zijn oogen, toen vervolgde hij half fluisterend:

„Ik was teleurgesteld, boos, maar wat kon ik doen? Ik moest gehoorzamen. Bevend van woede wilde ik heengaan; de kommandant riep me terug: „Ik ben ook een patient, behandel mij!" zeide hij nu half schertsend. Ik deed hem onwillig de gewone vragen. „Je moet mij niet vergiftigen," voegde hij er nog lachend bij toen ik verklaarde, dat zijn zenuwen alleen wat geschokt waren en ik hem een kalmeerend drankje zou gereed maken; ik was te boos om te antwoorden maar onderweg bedacht ik iets. Ik zou onmogelijk dezen avond aan boord kunnen doorbrengen, wetende hoe Edith mij wachtte.

Niemand wist wat er tusschen mij en den kommandant was gebeurd, en een dolle gedachte schoot door mijn geest. Ik was door alles heen van hartstocht, maar dit verontschuldigt mij niet. Als de kommandant slaapt, dan kan ik gerust naar wal gaan, tegen 11 uur kom ik terug en niemand zal 't merken — en ik deed eenige druppels laudanum in het drankje...."

Hij zweeg een poos, overweldigd door de herinnering.

„En toen, en toen!" drong Rose aan.

„Hij dronk het; niets vermoedend nam hij 't kelkje uit mijn hand. Ik zie hem nog voor mij met zijn edel hoofd, zijn heldere oogen, die jij van hem hebt, Rose! Hij zat onder een klein palet, waarop het portret geschilderd stond van een lief meisje tusschen de bloemen, dat was zijn eenig aangebeden kind, Marietje! hij zag me aan, zooals jij mij nu aankijkt, Rose, en toen bracht hij het glaasje aan de lippen en op het oogenblik dat hij dronk was 't of alles van mij wegspoelde, mijn zotte gril, mijn kinderachtige toorn, ik zou alles hebben gegeven als hij nog drinken moest, dan had ik het drankje in zee geworpen. Ik ging heen, een half uur later vroeg ik zijn oppasser of ik hem spreken mocht. Hij sliep, werd mij geantwoord en ik ging gerust naar wal; maar ik was toch niet gerust, tevergeefs zeide ik mijzelf, dat ik de maat wel wist, die toereikend zou zijn om hem een slaap van enkele uren te bezorgen; ik zocht mij te verstrooien, te bedwelmen. 't Gelukte mij maar al te goed, ik kon dien nacht niet meer aan boord komen, den volgenden morgen werd ik eerst wakker uit mijn roes.... men kwam mij roepen, de kommandant was dood in bed gevonden...."

Hij stond op, rukte heftig aan zijn halsboord en ging een paar stappen verder. Rose Marie staarde hem aan, doodsbleek, onbewegelijk, alleen haar handen schoof zij zenuwachtig, rusteloos over elkander.

„Maar, oom, kan het geen natuurlijke oorzaak hebben gehad?" vroeg zij bevend.

Hij schudde het hoofd. „Neen, kind, daar mag ik mij niet mee vleien; ik had hem te veel gegeven van den slaapdrank."

„Toen is mijn ziel wakker geworden, Rose, en geheel wakker ook," ging hij voort na een oogenblik, „hoe ik die uren heb doorgemaakt zonder mij te verraden, ik weet het niet; er was niemand, die iets vermoedde van het aandeel, dat ik had in zijn plotselingen dood; men wist dat Doremael van van Asperen niet gezond was, dat hij leed aan hartkloppingen; ik moest het lijk schouwen met een paar andere doktoren, „anevrisme" werd er als de oorzaak van den dood opgegeven; ieder had er vrede mede, ieder behalve ik! Neen, ik heb mijn schuld niet openlijk bekend, mijn eerste gedachte, mijn eerste zorg was instinctmatig mijn misdaad te verbergen voor ieder en ik schijn in mijn wanhoop de kracht gevonden te hebben om mij goed te houden, maar toen daarna.... toen alles afgeloopen was, ô toen liet mijn ziel mij geen rust meer, ik had haar een moord laten doen, en wat ik ook aanvoerde tot mijn rechtvaardiging, het hielp niets; duizendmaal was ik op 't punt mij aan den wereldlijken rechter over te leveren en de straf, welke mij opgelegd

zou worden, te ondergaan. Maar de gedachte aan mijn familie hield mij terug; ik besloot over mijzelf gerecht te houden en ik heb mij veroordeeld tot een leven van boete, van eenzaamheid, zonder geluk! Dit was 't eenige, wat mij met God en met mijzelf verzoenen kon en daarom, Rose, om uw vaders dood te wreken op zijn moordenaar, heb ik mijn carrière verlaten, de wereld vaarwel gezegd, afstand gedaan van het familieleven, mij hier gewijd aan mijn beroep. Leven voor leven wilde ik redden en ik wijdde mij aan de armen, die anders van geneeskundige hulp zouden verstoken blijven. Ik had eerst nooit willen terugkomen, mij verbergen in een vreemd land daar mijn voornemen ten uitvoer brengen, ik kwam er van terug, mijn landgenooten en de zijnen hadden het meeste aanspraak op mijn hulp, op de vruchten van mijn studie. Ik kwam mij hier vestigen; 't kostte mij eerst veel moeite mij hier te wennen, alleen te zijn met mijn bittere wroeging, in een omgeving te verkeeren geheel in strijd met mijn neigingen, mijn karakter; maar in den loop der jaren ging het beter, de gewoonte kreeg macht over mij. Wat mij eerst zoo ontzaggelijk zwaar had gevallen, werd mij gemakkelijk en licht; al had ik 't ook gewenscht ik had mijn leven met geen ander willen ruilen. Ik begon vrede te vinden met mijn geweten en toen kruiste zijn kind mijn weg...."

Er werd aan de deur geklopt; juffrouw Bol stak haar halve gezicht door de reet en zeide dat het meisje van Jansen kwam vragen of dokter naar moeder wilde komen kijken vóór hij verder ging.

„Ik kom dadelijk," was zijn antwoord en toen bleef hij voor Rose staan en vroeg: „nu weet je alles, Rose, zou het dan niet de kroon stellen op mijn misdaad als ik voortging je dankbare genegenheid aan te nemen als iets dat ik door mijn goedheid verdiende, terwijl je recht hebt op al mijn zorg, al mijn belangstelling? En wat ik voor je deed, je hebt het mij zoo licht gemaakt. Dat was geen straf, geen boete, maar een genot!"

„Oom," riep zij en de stem scheen diep uit haar hart te wellen, „waarom heeft u mij dat verteld?"

„Om mijzelf te straffen, Rose, om vernederd vóór je te staan en afgeworpen van het voetstuk, waarop je mij plaatsen wilde."

Zij zag hem zielsbedroefd aan, de groote oogen vol tranen, en schudde het hoofd:

„'t Helpt toch niet, oom! Mijn vader heb ik niet gekend, 't is al zoo lang geleden en u.... 't was uw schuld misschien niet en zeker niet uw wil.... het ongeluk dat u overkwam is grooter dan het zijne. Want wat weegt zwaarder uw leven of zijn dood?"

„En 't ongeluk van je moeder, van jezelf, komt dat niet op mijn schuld?"

Zij zuchtte weer diep en fluisterde:

„Neen, oom! Dat was de hare en de mijne, daarvan mag u de verantwoording niet dragen!"

Hij nam zijn hoed; „Rose," sprak hij, je bent barmhartiger voor mij dan ikzelf. Je zoekt mij te verontschuldigen, ik heb 't sints lang niet meer getracht. Moge God zoo genadig zijn! Ik kan mij zelf niet vergeven, toen niet en nu

nog minder dan ooit. Je woorden troosten mij niet. Ik kan slechts een troost nog van je wachten!"

„En dat is?"

„Te weten dat je gelukkig bent."

„Zend mij dan niet weg, laat mij bij u blijven!"

„Verlang je dat nu nog?"

Zij bloosde hevig en sloeg de oogen neder.

„Ja, nog altijd!"

„Het kan niet, kind! het kan niet! Begrijp het wel! De eenige kans tot geluk voor je hangt af van Frank, van je man! Nu je alles weet, mag ik je niet langer hier houden!"

Zij wrong de handen in wanhoop en zag hulpeloos naar hem op.

„Ik kan niet meer leven zonder u!" riep zij eensklaps op hartstochtelijken toon uit.

Hij werd nog bleeker dan hij het reeds was, hij nam haar hand in de zijne, vaderlijker, vriendelijker dan ooit te voren.

„Rose," sprak hij, „wees verstandig! Hoe kan je zooveel blijven houden van iemand, die je slechts afschuw moet inboezemen, ik ben immers de moordenaar van je vader!"

Zij trok zich eensklaps huiverend terug.

„Zie je wel, je keert je vol afschuw van mij af! En je hebt gelijk, dat alleen verdien ik van je, niets meer! Dag Rose, tot straks! Denk nu over 'tgeen je plicht als dochter en als vrouw van je vorderen. En zeg me dan wat je besloten hebt!"

Nu klonk zijn stem streng, bijna gebiedend; Rose bleef een oogenblik alleen staan, toen sloeg zij de handen voor het gelaat en riep uit:

„O God! Wat ben ik toch slecht! Hoe kan ik zoo slecht zijn!"

Zij verliet het huis en snelde naar de zee, die nog woest en onstuimig bruischte als sidderde zij nog bij de herinnering aan haar hevige ontroering van gisteren; aan het strand bleef zij staan, het klotsen der wilde golven was zoo in overeenstemming met haar oproerig hart. Zij verstond hun stem, die met haar gemoed in harmonie weerklonk, de duisternis viel reeds toen zij tehuis kwam. De dokter zat aan zijn lessenaar met het hoofd in de handen; zij naderde hem en sprak half fluisterend:

„Dokter, wil u aan Frank schrijven, dat ik hem wacht!"

„Heel goed, kind; ik doe 't van avond nog."

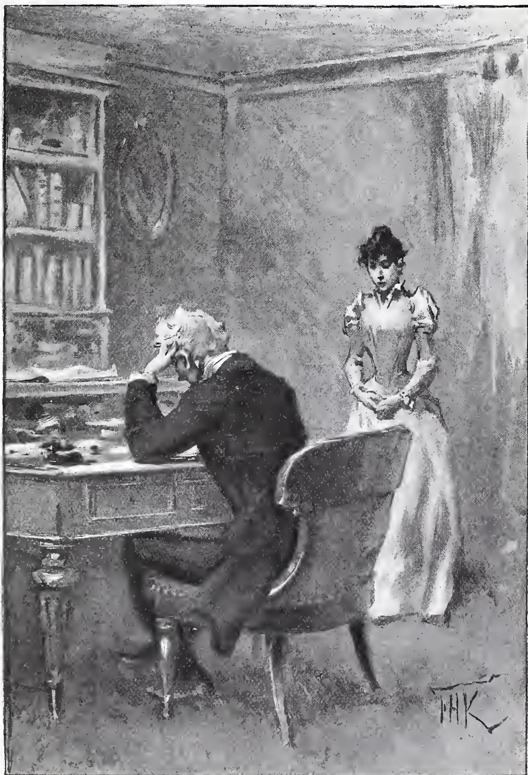
De dokter schreef, maar Frank kwam niet en dienzelfden nacht werd Rose Marie zwaar ziek; een hevige zenuwkoorts openbaarde zich en de dokter vroeg zich angstig af:

„Zal ik dan van 't leven van vader en dochter de verantwoordelijkheid moeten dragen?"

XXIV.

Na het overhaaste vertrek van dokter Adrichem met Rose had Frank

een zonderlingen tijd doorleefd; hij bleef eerst een poosje in Amsterdam alsof er niets gebeurd was, maar toen bekroop hem weer de oude zwerfzucht; hij vertrok naar Engeland en Schotland, dwaalde door musea en partikuliere kabinetten, maakte schetsen in eenzame zeedorpen en kon nergens rust vinden. Overal vervolgde hem de herinnering aan een paar oogen, zoo diep van uitdrukking als de zee, maar even veranderlijk en tintelend als de oppervlakte harer golven; die oogen zagen hem beurtelings spottend en verwijtend aan; hij wist niet of zij aan Rose Marie of wel aan Rosa Marina toebehoorden en eindelijk werd het verlangen hem te sterk en te krachtig; hij verliet Engeland, besluiteloos waar hij gaan zou, naar zijn atelier bij Parijs, waar zijn half onvoltooide schilderij hem wachtte of naar Duinwijk om zijn vrouw te gaan zien.

Dokter, wil u naar Frank schrijven, dat ik hem wacht.

Nog vóór dat hij 't wist, kwam hij in Amsterdam aan, verraste zijn moeder aan tafel en vertrok nog dien middag.

„Blijf je lang weg?" riep mevrouw van Haeren hem na.

„Ik weet het nog niet; misschien kom ik van avond t'huis, misschien ook het volgende jaar."

„Als men 't maar weet!" zeide zijn moeder knorrig, „en mocht ik in dien tusschentijd op sterven liggen, waar moeten ze je dan vinden?"

„Och kom, moeder! zoo'n vaart zal 't niet loopen? Wie sterft er nu toch op uw leeftijd."

Hij vertrok naar Duinwijk; daags te voren had hij zijn oom geschreven òf hij nu zijn vrouw mocht komen bezoeken, maar hij had geen geduld het antwoord af te wachten; een onverklaarbare macht dreef hem naar zee; hij verliet den stoomtram nog vóór het dorp en besloot langs het strand naar den dokter te wandelen.

Het was er nu zoo prachtig! — De donkere wolken joegen nog woest en toornig dooréén, in de verte smolten zij samen met de bruin-grijze golven, waarover het schuim in groote vlokken zweefde. Zijn ziel werd geheel vervuld door het wilde zeegezicht en wat noch kunst, noch menschen hadden vermocht, dat deed de oproerige natuur; hij vergat voor een oogenblik het doel van zijn tocht, de droevige oogen van Rose Marie om geheel op te gaan in Rosa Marina, zijn schepping; hij nam vol verrukking het spel der vreemde tinten en der grillige lijnen van golven en wolken in zich op, hij voelde dat nu Rosa Marina alleen hem bezighield. Plotseling brak de zon zich een opening door de wolken; een vreemdsoortige rossige, ziekelijk gele gloed kwam tusschen de saamgepakte donkere gevaarten glimmen en wierp haar valsch, schel licht over het strand en de zee, over het dorp en over een vrouwengestalte, die eenige stappen verder vlak aan den oever stond.

Zij werd geheel gebaad in den zonderlingen lichtstroom, haar geel-grijs kleedje scheen thans louter uit zonnestralen geweven, haar eene hand hield op den schouders de plooien vast van een in den wind wapperenden doek, die zich los, natuurlijk maar sierlijk om haar drapeerde; haar hoofd was onbedekt, de wind speelde vrij met haar losse haren, die een vurigen tint aannamen, ook haar gelaat gloeide tegen den zwarten achtergrond ginds aan den horizon, in haar oogen flikkerde het licht met violette weerglansen, zij hield ze onafgewend in de ruimte; zonder iets te zien of iets te hooren van wat rondom haar gebeurde en Frank bleef onbewegelijk staan, ademloos als ware het een visioen uit een andere wereld dat hij aanschouwde. Het was Rose Marie maar aan haar dacht hij niet meer, het was zijn werk dat hij hier vond, zijn werk zooals hij het zich gedroomd had, zooals het zijn en worden moest; eensklaps wist hij wat hem te doen stond, wat zijn Rosa Marina noodig had om schoon en levend te worden. Hij bleef onbewegelijk totdat de zon weer schuil ging achter de wolken en het geheimzinnig licht uitdoofde, Rose Marie verroerde zich nog niet; hij sloop heen, keerde naar het dorp terug, nam den tram en vertrok nog dienzelfden avond naar Parijs.

Hij werkte hard, weken lang, zijn talent brak zich baan door alle aanwendsels, door alle aangeleerde kunst heen, natuurlijk en vrij, Rosa Marina

haar hoofd was onbedekt, de wind speelde met haar losse haren.

verscheen op het doek, een meesterstuk van kleuren maar ook van teekening, noch het conventioneele der oudere richting, noch het eigenaardige van de nieuwe vertoonde er zich in; zee en vrouw waren een, uit beiden scheen het licht te stralen in breede, krachtige stroomen. Wat vroeg zij van de zee? Wat bracht deze haar? Een vreemd, een zonderling, een raadselachtig antwoord. — Maar hoe meer hij werkte aan de teedere vrouwengestalte, zooals zij daar verrees eenzaam en verlaten tusschen de wilde zee en de sombere lucht, hoe warmer zijn gevoel werd voor haar, die hem toen enkel verschenen was als de verpersoonlijking van zijn idée; hij kon zich niet losrukken van zijn werk en toch smachtte hij naar haar blik, naar haar stem en toen zijn diepe impressie weergegeven was toen voelde hij een leegte in zijn binnenste, een leegte door geen kunst meer te vullen.

„Nu moet ik naar haar, nu kan ik haar ontberen als model, maar ik kan niet leven zonder haar .... zonder mijn vrouw."

En nog dienzelfden avond verliet hij zijn schilderij en spoorde naar Amsterdam.

„Ben je daar nu al?" vroeg Meta bij wijze van welkomstgroet. „Ik dacht dat wij je nu pas tegen het volgende jaar konden verwachten."

Hij glimlachte gedwongen en zij merkte dat hij er slecht uitzag.

„Scheelt je iets?" vroeg zij bezorgd.

„Mij neen! Maar ik heb hard gewerkt, mijn schilderij is af."

„En kom je nu rusten!"

„Ik ga van avond weer heen."

„Alweer?"

„Ja, ik moet naar Duinwijk."

„O, 't is waar ook, kom toch binnen in de veranda. Ma is er en Lotte toevallig ook."

Zij duwde hem naar binnen en kondigde aan:

„Voor de honderdste maal reprise van het drama in zes bedrijven en tien tafereelen: „De verloren zoon"."

„He Frank, och kom Frank, hoe gaat het Frank," werd er geroepen, „wat zie je er naar uit, vreeselijk naar."

„Mama," vroeg hij en een dwaze angst snoerde hem eensklaps de keel bijna dicht, „zijn er ook brieven van oom?"

„O hemel ja! Daags na dat je weg was, kwam er een en toen een dag of tien later weer een; ik heb oom teruggeschreven dat je weg was en je natuurlijk als liefhebbende zoon je adres niet had achtergelaten. Verbeeld je, Lotje, dat ik in dien tijd dood en begraven had kunnen zijn zonder dat hij 't wist."

„Ja, dat konden wij allen wezen. 't Is onverantwoordelijk."

„Ma, waar zijn de brieven?"

„Hier in mijn bureau!"

Zij ging naar de tuinkamer en haalde ze voor den dag; Frank scheen er niet om te denken, dat hij niet alleen in de kamer was en de dames met klimmende nieuwsgierigheid al zijn bewegingen volgden; hij brak den laatsten

brief open en zijn blik gleed snel over den inhoud; hij werd doodsbleek, zijn hand sidderde.

„Wat is er?" riepen allen. „Frank, wat mankeert je?"

„Niets," antwoordde hij barsch, maar zich even bedenkend liet hij dadelijk op heeschen toon volgen, „mijn vrouw is ziek, zwaar ziek, oom had weinig hoop en dat is nu drie weken geleden. Hoe zal 't nu wezen?"

„Je vrouw!" riepen mevrouw en Charlotte uit, „wat weet oom van je vrouw!"

„Zij is bij hem sints maanden."

„Wat...." riep Charlotte uit, „er is niemand bij hem dan Marie, mijn meid, die hij zoo wonderlijk uit mijn huis troonde, of moest zij misschien je vrouw bedienen?"

„Rose Marie is mijn vrouw; oom heeft haar op mijn verzoek uit je huis gehaald en bij zich genomen, maar zeg nu niets meer, ik vertrek onmiddellijk."

„Zal ik met je meegaan?" vroeg Meta vriendelijk belangstellend.

Hij zag haar aan, alsof hij half droomde.

„Neen, ik dank je," mompelde hij. „Adieu!"

Allen zagen elkander aan terwijl hij de kamer uitging, alleen Meta volgde hem.

„Frank," fluisterde zij hem toe, „als het niet te laat is, breng onze zuster dan onze groeten over."

Hij aarzelde een oogenblik, toen kuste hij het meisje op het voorhoofd en zeide zacht:

„Bid voor haar en voor mij, Meta!"

„Goddank! er is meer in dien jongen dan verf en penseelen," dacht Meta; „waarlijk, ik geloof dat zijn oogen vochtig waren."

En zij keerde in de tuinkamer terug, waar haar moeder en Charlotte het druk hadden met allerlei uitroepen.

„Zoo'n dwaze jongen, maar wie kon 't weten! Heb ik 't niet altijd gezegd!"

„Mijn schoonzuster in mijn dienst, 't is een roman! Had ik dat kunnen denken!"

XXV.

Het werd een zware reis voor Frank; het hart was in hem ontwaakt, de mensch wakker geworden; aan zijn werk dacht hij niet meer, Rosa Marina was zijn geest ontvlogen; hij kon zich haar nauwelijks meer herinneren, maar zijn vrouw zag hij telkens, zooals zij daar wanhopend en troosteloos aan het strand had gestaan.

Onder het werken was telkens wel de gedachte in hem opgekomen:

„Wat bezielde haar toen? Wat dreef haar uit het veilige huis van oom naar de zeekust in dat onstuimige weer? Verlangen om mij te zien? Afkeer wellicht! O, dien heb ik verdiend! Ja, dat zal het zijn! Oom heeft haar gedwongen

mij te ontvangen en zij wilde het niet en zij is er ziek van geworden, misschien ook gestorven, maar dan ligt haar dood op mijn geweten, dan zal ik 't mij altijd verwijten dat ik haar getrouwd heb, alleen om mij te dienen tot model!"

Het koudzweet parelde op zijn voorhoofd; toen hij in het kleine station uitstapte, herdacht hij zijn eerste ontmoeting met haar op deze plek! Zij was toen arm, in treurige omstandigheden maar toch hoeveel beter had zij 't destijds dan thans; een soort van bevrediging trad in zijn hart toen hij dacht aan Jansje; tegenover het gebrekkige kind ten minste had hij zich niets te verwijten; zij was gestorven hem bedankende voor de laatste heldere dagen, die zij doorleefd had, maar Rose Marie!

Oom had gelijk, de kunst moet achterstaan bij het leven, met kunst maakt men het leven niet; het schoonste kunstwerk dat een mensch maken moet is zijn eigen leven, doch daarvoor dient men plichten te vervullen, verantwoordelijkheid te dragen, en hoe had hij zijn leven tot nu opgevat? Als een spel, als een komedie! O kon het nog maar anders worden! En hij smachtte naar het meisje met haar onschuldige oogen, waaruit alle aandoeningen van haar ziel spraken, en die hem zoo smeekend en droevig konden aanzien.

Neen, nooit zou hij haar gevoel meer geweld aandoen, nooit zou hij haar kunstmatig opwinden tot sensaties, welke hij voor zijn werk noodig had. Neen, zij zou nooit meer voor hem poseeren! nooit meer! Vreemden mochten het gezicht van zijn vrouw nooit meer koopen! Hij zou critici het recht niet meer geven haar trekken te bespreken, haar vormen te bevitten, haar gevoelens te ontheiligen. Dat hij het niet eerder inzag, eerst nu, nu zij misschien voor hem verloren was, nu dat fraaie lichaam misschien reeds misvormd was door den dood, die oogen gesloten voor altijd, begreep hij eerst haar edele schaamte, haar teedere reinheid in vollen omvang.

Hij zat alleen in den wagen; honderdmaal was hij op het punt den conducteur een vraag te doen over de logée van den dokter; als zij gestorven was zou de man het zeker weten; hij durfde het niet, een onverklaarbare angst weerhield hem, als hij 't eens hooren moest hier....

Eindelijk hield de tram stil voor de halte van Duinwijk en toevallig evenals de eerste keer toen hij hier aankwam stapte de dokter weer in, maar Frank schrikte toen hij het veranderde gelaat van zijn oom zag.

„Wat jij hier? 't Wordt ook tijd dunkt me?" zeide de dokter met gefronsde wenkbrauwen.

„Oom," riep hij, „oom, leeft zij?"

„Boezemt je dat nog belang in? Je hadt dan waarlijk eer kunnen komen."

„Ik heb uw brieven pas straks gelezen."

„Waarom ben je dan vertrokken vóór je mijn antwoord hadt? Ik heb je denzelfden dag nog geschreven."

Frank boog diep het hoofd.

„Om Rosa Marina."

De dokter maakte een gebaar van afkeer en ergernis.

„Is die zotheid nog niet voorbij. Hoe kan je nu ooit een man worden en dan nog wel haar man?"

„Oom," drong hij aan, „ik verdien uw verwijten, maar ik zie nu in dat ik gedwaald heb, dat mijn opvatting van het leven verkeerd was, antwoord mij eerst hoe is 't met haar? Is zij herstellend?"

De dokter zag hem doordringend aan.

„Is 't weer komedie die je speelt, of hoort dat bij je kunst?"

„Oom, wees niet zoo wreed!"

De tranen sprongen hem in de oogen en hij had groote moeite niet in snikken uit te barsten.

„Nu dan, zij leeft en is herstellend...."

„Dan heeft u haar gered," riep hij uit en greep beide handen van den dokter, die ze losrukte, „ik dank u, ik dank u!"

„Je hebt niets te danken, ik deed mijn plicht anders niet. Het kostte veel moeite en dikwijls vroeg ik mij af òf het leven, dat ik trachtte te redden wel de moeite van het redden waard was. 't Is aan jou dit te beslissen!"

„Oom, ik zweer u...."

„Een zware taak rust op je, zwaarder dan je denkt; ik hoop dat je er tegen opgewassen bent, maar dit zeg ik je vooraf, als model kan je haar niet meer gebruiken, haar schoonheid is weg, misschien voor goed!"

„Des te beter! Ik wil toch niet meer dat zij voor mij poseert; ik zweer het u plechtig."

„Bedaard, bedaard. Beloof niet meer dan je volbrengen kunt."

De tram hield stil.

„Mag ik haar zien?" vroeg Frank.

„Ik zal haar voorbereiden."

De dokter trad in de huiskamer. Rose Marie zat in een gemakkelijken stoel bleek met gesloten oogen, die zij opsloeg toen de dokter binnenkwam; daar buiten spreidde zich de zee uit kalm als een uitgestrekt, nauwelijks doorploegd veld.

„Rose," zeide de dokter zacht, „hoe is 't vandaag?"

„Bijzonder goed oom! Ik voel me geheel beter!"

„Nu, dat komt goed te pas! Ben je sterk genoeg om iemand te ontvangen?"

Zij zag hem vragend aan.

„Frank?"

Hij knikte van ja; zij glimlachte bitter.

„Denkt hij dan nog aan mij? Ik dacht dat hij mij niet meer noodig had!"

Er kwam een pijnlijke uitdrukking in de oogen van den dokter; zij zag het en eensklaps zich oprichtende, als kostte het haar moeite iets te overwinnen, zeide zij haastig:

„Laat hem komen, ik wacht hem, oom!"

„Ontvang hem vriendelijk Rose, door een toeval heeft hij mijn brieven niet ontvangen, en hij is hevig geschokt door het bericht van je ziekte dat hij zoo pas ontving."

De dokter opende de deur en Frank kwam binnen; Rose stond op en wilde hem tegemoet gaan, maar zij kon geen stap doen. Hij snelde naar haar toe en sloot haar in zijn armen.

„Kan je mij vergeven?" vroeg hij en zijn stem eindigde in een snik.

„Ik jou vergeven?"

„En ga je nu met mij mede, naar mijn moeder?"

„Vandaag nog?"

„Als je wilt en oom het toestaat!"

„Ja, neem mij mede, dadelijk!"

„Liever van daag dan morgen!" Hij zag haar aan, „en oom zeide dat je je schoonheid verloren had; ik vind je mooier dan vroeger."

„Dat was zeker om je te beproeven. Maar, Frank, ik ben nu wijzer. 't Is me onverschillig! Ik zal niet zoo halsstarrig meer zijn, doe wat je wilt met mijn gezicht!"

Kan je mij vergeven.

„En nu wil ik 't niet meer Rose, je bent mijn vrouw en zoo alleen zal ik je liefhebben en eeren!"

De dokter gaf zijn toestemming voor haar vertrek nog op dien dag, mits zij zich niet vermoeide met de toebereidselen der reis en in een rijtuig en niet in den stoomtram naar het station reed. Juffrouw Bol, die Rose Marie goed had opgepast, zag haar nu zij geheel op de hoogte gebracht was van haar familiebetrekking met den dokter met leede oogen vertrekken.

„Had me dan maar dadelijk gezegd dat de juffrouw of de mevrouw met uwes neef getrouwd was, dan had ik geen zotte praatjes gehouden en geen mooie complimenten van u hoeven te wachten. Een mensch kan toch niet alles weten!" pruttelde zij.

Terwijl Frank met juffrouw Bol alles in het rijtuig gereed maakte om Rose Marie zoo gemakkelijk mogelijk te vervoeren, nam zij met een langen blik afscheid van de huiskamer en van het gezicht door het zeeraam. De dokter kwam binnen en naderde haar.

„Rose," vroeg hij, „zal je nu je best doen om gelukkig te zijn?"

Zij sloeg de oogen neer en antwoordde zacht:

„Ja, oom, zooveel ik kan!"

„Dan is 't goed! Je hebt een opgewekt karakter, je bent niet geschikt om ongelukkig te zijn. En Frank zal het je gemakkelijk maken. Ook hij is nu wakker geworden en begrijpt zijn plicht!"

„Maar u dan, oom! Ach, wat blijft u eenzaam achter!"

„Dat zoek ik immers."

„Mogen wij u komen bezoeken?"

Hij glimlachte droevig.

„Wat hebt ge er aan? Ik ben altijd uit en zoo druk!"

Rose Marie zuchtte en zag nog eens rondom haar.

„Ik heb alles hier zoo lief gekregen; ik geloof niet dat ik ooit zoo gelukkig zal worden, als ik 't hier was zoolang ik droomde."

„Maar daarna ben je ontwaakt en je hebt het leven gezien zooals 't werkelijk is, niet waar, Rose, en je weet dat alleen plichtsvervulling ons gelukkig kan maken. Wie dat miskent, moet er voor boeten vroeg of laat!"

„Oom, ik ben nog zoo jong...."

„En er is nog niets in je leven gebeurd. Alles kan nog goed worden, alles. Een ding alleen is niet te herstellen. Naberouw over onze eigen schuld! Je belooft het mij dus, je wilt gelukkig worden?"

Zij knikte van ja, want spreken kon zij niet.

„Dan is 't goed, dat is de laatste zonnestraal in mijn leven."

Hij ging naar het raam en zag naar buiten. Rose kwam naast hem staan.

„En zal u altijd zoo blijven leven, oom, totdat....'

„Totdat mijn straf is geëindigd, mijn boete is aangenomen."

De zacht deinende golven droegen een fijnen tint van smaragd, goud en purper stroomde over hen in een rijkdom van glinsteringen, trillend en tintelend als het licht uit een schooner wereld; aan den gezichteinder hulde zich de hemel in een matten glans van wit opaal, vol kalmte, majesteit en vrede.

„Rose, als je hoort dat ik rust heb gevonden in dat land, waarvan wij hier slechts de poorten zien, denk dan zonder bitterheid aan hem, die je vader...."

„Niet dat wreede woord, oom!" viel zij in, „u weet het genoeg. Al zou 't ook zonde zijn. Ik kan niets bitters voelen tegen u." Zij nam zijn hand en vóór hij 't verhinderen kon bracht zij die aan de lippen. „Hij heeft u vergeven en ik.... ik dank u!"

Frank kwam binnen en de dokter zeide op zijn gewonen vroolijken toon:

„Frank, ik geef je nu je vrouwtje terug; zij is bezig redevoeringen tegen mij te houden, en 't gaat haar heel goed af, dat verzeker ik je. Neem ze gauw mee, dan krijgen juffrouw Bol en ik rust. Wij zijn oude menschen en

op ons gemak gesteld. Pas nu maar op dat zij niet meer van je wegloopt!"

Rose Marie was doodsbleek geworden; de dokter hield haar arm vast terwijl hij haar naar Frank bracht.

„Dag nichtje," zeide hij, „houd je goed, word nu niet ziek meer, hoor! want dan is oom er niet om je te behandelen. En pas goed op je man; hij heeft je zorg wel noodig! Maar niet te streng zijn; hij is een artist en dat moet in onzen tegenwoordigen tijd veel goed maken!

Zij nam zijn handen en bracht die aan haar lippen.

Zijn stem beefde eenigzins, hij kuste haar op het voorhoofd en fluisterde:

„Blijf sterk, Rose, blijf sterk en God zegen je!"

Toen duwde hij haar en Frank zachtkens de deur uit. Frank begon nog iets te stamelen over dankbaarheid en vergelden.

„Jawel, dat weten we, zorg maar goed voor haar en veel groeten aan de familie."

Hij bracht hen tot de huisdeur; zwijgend kuste Rose Marie juffrouw Bol, die men ô wonder! in haar tranen kon wasschen.

Frank en zij stapten in en wuifden nog lang met den zakdoek; juffrouw Bol beantwoordde alleen den groet, want de dokter was in zijn kamer teruggekeerd; hij zat voor het raam en tuurde weer naar de zee met gebogen hoofd, inéèngedoken als een oud man.

XXVI.

Mevrouw van Haeren ontving dienzelfden avond haar zoon en schoondochter; het was een moeilijk oogenblik, maar de zwakte van Rose Marie maakte de ontmoeting licht.

Zij moest dadelijk gaan rusten en de schoonmoeder vertelde later met tranen in de oogen, dat zij zoo hartelijk en echt kinderlijk haar omhelsd had en beloofde voor haar een lieve dochter en voor Frank een goede vrouw te zijn.

„En nu verwondert het mij niets, dat oom Théo zich haar zoo aangetrokken heeft, want zij is een Doremael van Asperen en haar vader was eenmaal zijn kommandant," voegde zij er bij.

Den volgenden dag kwam Charlotte haar bezoeken; nu de zaak eenmaal zoo stond, was men besloten haar geheel als een lid der familie te beschouwen, Rose Marie's natuurlijke vroolijkheid bracht haar even aan het lachen toen haar vroegere mevrouw binnentrad.

„Mijn hemel, Marie! je had actrice moeten worden," zeide mevrouw Zandberg half boos, half lachend, „maar ik ben toch altijd lief voor je geweest is 't niet?"

„Ja, mevrouw, altijd...."

„Neen, nu moet je Charlotte zeggen en je kunt gerust bij ons komen, want Daatje is weg sints Mei; ik zal 't je nog eens vertellen, wat ik mij in haar bedrogen heb. Dat beweer ik altijd zoo'n meid als jij krijg ik nooit weerom; ik heb toen alleen op de getuigen van mijn oogen en ooren vertrouwd, maar al bedrogen zij mij niet, ik doe 't toch nooit weer. Ik kon eens zwaarder leergeld betalen!"

Meta en Sophie dweepten dadelijk met hun nieuwe zuster. Rose Marie vertelde hun gaarne wat de oorzaak was van haar scheiding van Frank en zoo kwam men eindelijk op de hoogte. Zelfs Henri en Louise hadden vrede met zijn keus; ze was een gewoon meisje, dat was veel waard, verzekerden zij. Stormenderhand nam zij alle harten in; de afleiding in Amsterdam deed haar goed, maar toch dacht zij steeds met een smachtend verlangen, dat zij zich dikwijls genoeg als een fout verweet, naar de stille kluis van Duinwijk terug.

Frank begon het uitgaan en het gesol met zijn vrouw — zooals hij 't niet zeer vleiend noemde — te vervelen; hij verlangde met haar alleen te zijn en vertrok naar Parijs, waarheen ook Rosa Marina hem langzamerhand meer begon te trekken.

„Rose," zeide hij, het lot van mijn schilderij hangt van jou af. Je moet beslissen, wat ik er mee doen moet!"

Maar dat het gezicht van het doek haar zoo sterk zou aangrijpen, had hij niet verwacht; doodsbleek stond zij het aan te staren, als doemde een vreeselijk vizioen voor haar oogen op.

„Je hebt mij toen gezien, Frank, dien avond...."

„Ja en daarom ging ik dadelijk heen en liet niets van me hooren."

„En wil je dat verkoopen?"

„Als je het niet wilt dan nooit! Ik zal het 't volgende jaar naar den Salon zenden, misschien wordt het aangenomen, maar ik heb je beloofd, dat ik niets met je beeld zou doen tegen je wil!"

„Ik kan het niet meer zien; als het hier moet blijven, hang er dan een doek over."

„En waarom niet, lieveling? Omdat je daarvan ziek werd?"

„Misschien!"

Hij eerbiedigde haar wensch en sloot het op in zijn atelier, maar het volgende jaar verscheen het op den Salon en verwierf een gouden medaille; van dien dag was Frank een beroemd man en vreemd hoe beroemder hij werd, hoe minder „artiest" hij scheen; alle aanwendsels, die de wereld moesten verkondigen dat hij een kunstenaar was, liet hij varen. Hij werd eenvoudig en natuurlijk; hij poseerde niet meer nu hij werkelijk geworden was, wat hij vroeger schijnen wilde.

Rose Marie hield haar belofte aan Dr. Adrichem gedaan; zij wilde gelukkig zijn en dank haar karakter werd zij het ook waarlijk, vooral toen zij meer kreeg om voor te zorgen en lief te hebben.

„Oom," schreef zij kort na de geboorte van haar Marietje, „nu ben ik eerst recht gelukkig. Frank is zoo goed en hartelijk voor mij en hij is zoo dol op onzen kleinen engel."

Hij schreef haar slechts een regel terug.

„Heer, laat thans uw dienaar in vrede gaan . . . ."

Eenige weken later kwam er een brief van mevrouw van Haeren aan Frank en Rose:

„Beste kinderen!"

't Is een treurige tijding, die ik u heden te melden heb. Ik heb mijn goeden broeder verloren; zijn dood was als zijn leven één opoffering, hij is gestorven als een soldaat op het slagveld, met de wapenen als 't ware in de handen.

„Hij was sints lang de oude niet meer, zeide juffrouw Bol. Sedert de jonge mevrouw weg was, scheen de pit er uit. 't Scheen dat hij zich niet meer zoo goed als vroeger aan de stilte wennen kon. Hoe dwaas vindt ge niet? Waarom niet in Amsterdam gekomen, of een reis gemaakt om zich op te frisschen. Maar hij beulde zich hoe langer hoe meer af! En nu wilde het ongeluk dat de typhus een week of wat geleden in Duinwijk losbrak en hij bleef dag en nacht in de kleeren tot hij niet meer kon; toen kreeg hij een longontsteking en binnen drie dagen was het afgeloopen.

„Bol telegrapheerde mij en Henri en ik reisden onmiddellijk er heen, maar het was te laat; ik trof hem niet meer levend aan. O 't was zoo'n mooie doode, zoo vredig, zoo kalm, zoo glimlachend of hij blijde was dat hij gedaan had met het leven, of hij nu iets beters genoot.

„Zijn papieren waren allen in orde, maar we vonden niets dat eenig licht kon werpen op zijn zonderlingen levensloop.

„En verbeeld u! zijn universeele erfgenaam is uw kleine Marie; hij heeft legaten gemaakt aan de visschers en aan juffrouw Bol, maar dat is ook alles. Ge moet maar spoedig overkomen om de zaken te regelen. 't Verheugt me erg voor de kleine meid, hoe zeer het mij ook bedroeft mijn broer verloren te hebben,

al was hij eigenlijk sints lang voor ons dood; 't denkbeeld is zoo hard, dat hij nu niet meer daar is en als wij hem noodig hebben geen raad en hulp kan geven, maar 't is Gods wil en wij moeten ons onderwerpen...."

En zoo ging de brief nog een poosje op zalvenden toon voort, maar Rose Marie luisterde niet langer; wanhopig lag zij te snikken, met het hoofd tegen den schouder van haar man geleund.

„Ja, wij hebben oom veel te danken, Rose Marie!" zeide hij.

„O Frank, je weet niet alles!"

En in een opwelling van vertrouwelijkheid, van behoefte aan sympathie, zeide zij:

„Nu mag ik je alles vertellen, en nu zal je ook weten, waarom ik Rosa Marina niet zien kan zonder huiveren en wat ik toen dacht en voelde toen je me daar zag staan. Arme, arme oom! Hij heeft gezondigd als zoovelen, maar geboet als geen enkele!"

Zij lag wanhopig te snikken met haar hoofd tegen zijn schouder geleund.

En zij verhaalde hem wat zij dien dag had gehoord, de vreeselijke bekentenis, die haar schokte, zij wist toen zelf niet hoe hevig.

„En nu, Frank," zeide zij haar kinderoogen naar hem opheffend, „ik verwijt het me zoo dikwijls dat ik slechts vol liefde aan oom denk en niet met wrok, zooals hij 't wilde. Maar nu immers mag ik vrij aan hem denken als aan een boeteling, een heilige, niet waar, Frank?"

„Ja, beste Rose! Denk aan hem zooveel je wilt. Hij heeft zichzelf zwaar gestraft voor een zonde onvrijwillig bedreven en wij danken hem alles, ik zelfs mijn „Rosa Marina".

(Slot).

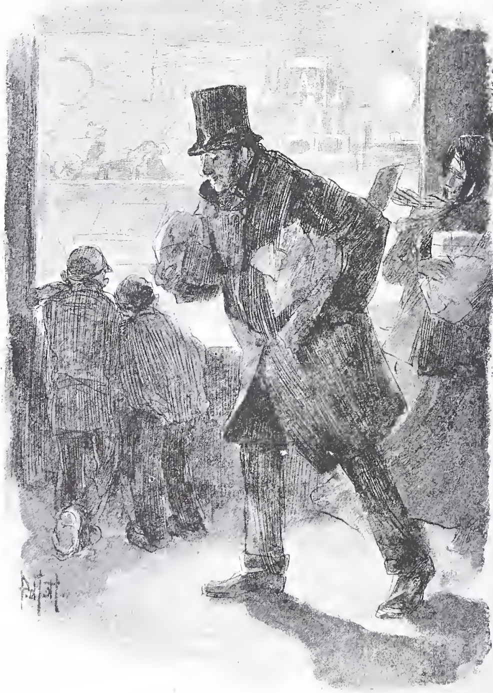
DE VERSTANDIGE KERSTKACHEL.

Een kerstsprookje,

DOOR

LOUISE AHN—DE JONGH.

Het was een recht koude kerstavond. De sneeuw lag een' voet hoog en kraakte onder de haastige voetstappen van hen, die nog in allerijl eenige inkoopen voor het kerstfeest moesten doen. In de straten zag men het licht van de mooi versierde kerstboomen door de dichte gordijnen der gesloten vensters heengluren. De winkels prijkten met eenen schat van fraaie voorwerpen, tot kerstgeschenken bestemd. Ja — zij schenen wel onuitputtelijk! Weken lang hadden zij reeds uitgepakt en verkocht, en altijd bleef venster en winkelkast vol. Het zag er buiten gezellig uit, maar de snerpende koude spoorde de menschen aan, zich huiswaarts te spoeden, waar eene nog grootere en aantrekkelijker gezelligheid hen wachtte. Het waren dan ook alleen maar de luidjes, die gewoonlijk in alles de „Jan achteran" zijn, die

nù hunne inkoopen nog moesten doen. Zoo ziet gij alweer, dat elk soort van volkje in de wereld toch èrgens goed voor is. Wat zou een kerstfeest zonder „Jan achteran" zijn? Hoe verlaten en treurig zouden winkels en straten er uitzien! En wie zou er van de arme stakkers wat koopen, die op kerstavond hun armoedig kraampje, zoo schaars versierd en verlicht, opslaan, om wat voor de hunnen te verdienen en een heel, heel klein aandeel in de kerstvreugde te smaken — laat in den avond, als er eerst wat verdiend is.

Armoede op kerstavond! Dat moet een hard ding zijn. Daarom, gij „Jan achteran," wandel op kerstavond toch maar eens uit en koop iets van die arme tobbers. Gij kunt er op aan, dat gij er vreugde mee bereidt.

Een paar lichtjes aan een' kleinen kerstboom, een paar nuttige geschenkjes, die „moeder de vrouw" reeds zoolang voor haar en voor de kinderen ontbeerd had — o, zij geven bijna nog meer vreugde dan de kostbare geschenken aan den kerstboom van den rijke.

Armoede op kerstavond! Zou „Jan achteran" wellicht ook dáárdoor zoo laat op het pad zijn, omdat hij het noodige geld niet eerder had? Ik wed, dat bij sommigen dit het geval wel is. Hoe het zij — kerstavond buiten, kerstavond binnen, het ziet er alles even gezellig en prettig uit.

In zeker huis, waar ik u nu meteen binnenvoer, was het ook overal vreugde. In de benedenvoorkamer stond de prachtige kerstboom, vol geschenken voor de kinderen, die van opgewondenheid in het rond dansten en het moeder zóó bont maakten, dat het goede mensch de handen voor de ooren hield. Vader, die het vroolijke leventje ook aanzag, kon het nauwelijks over zijn hart verkrijgen, tusschenbeide te komen. Hij bracht het niet verder dan hoofdschuddend de jongens te vermanen, om moeder toch de kerstvreugde niet te storen, door haar zóó overstuur te brengen.

Maar dan bedierf moeder het aanstonds weer, door te zeggen, dat het ook maar ééns in het jaar kerstmis was, en dat zij het wel te boven zou komen. Dan begon het joelen en dansen weder van voren afaan.

Boven zaten grootvader en grootmoeder gezellig bij elkander. Zij hadden al vroeg in den avond hun kerstgeschenk gevonden; want hunne kinderen, de vader en moeder van het vroolijke kindertroepje, hadden heel ongemerkt, terwijl het huisgezin aan de middagtafel zat, eene spiksplinternieuwe kachel op hunne kamer doen plaatsen. Zij was te groot en te onhandelbaar geweest „om aan den kerstboom te hangen," had moeder gezegd, tot groot pleizier van de kinderen, die het denkbeeld zóó kluchtig vonden, dat zij er een extra luid „hoera" om aanhieven.

Mietje, het dienstmeisje, had den smidsknecht een handje geholpen, er zelfs haar middageten voor laten staan en toen de nieuwe kachel maar eens vlug aangemaakt.

Zij brandde als een lier en verwarmde binnen een kwartieruurs het vertrek van de oude luidjes.

Wel, wel! Wat stonden de twee te kijken, toen zij binnentraden, om hun middagslaapje te doen! Zij stelden dit er dan ook een poosje om uit, en

gingen naar de huiskamer terug, om „de kinders" hartelijk dank te zeggen. Toen zij weer bovenkwamen, had de kachel aan weerskanten een roode wang, en snorde zoo gezellig, dat grootvader en grootmoeder met een' glimlach op het gelaat in slaap vielen in hunnen gemakkelijken stoel.

Grootmoeder was eene opgewekte oude vrouw. Zij kon met de kleintjes spelen, alsof zij zelve nog jong was en nooit door moeite of zorg zich het hart beklemd had gevoeld. En toch had zij haar deel in het leven wel gehad; maar zij wendde hare rijke ondervinding slechts aan, om den kinderen nuttige wenken te geven, wanneer zij dit noodig hadden. En wat kon zij prettig vertellen! Nooit was zij uitgeput — altijd had zij wat nieuws! En altijd verhaalde zij met de prettige opgewektheid, die haar eigen was, en wist er de kinderen zóó door aan zich te hechten, dat het hun grootste genoegen was wanneer grootmoeder, als zij goed opgepast hadden, in hun midden kwam zitten, om hun allerlei aardige dingen uit hare jeugd te vertellen.

Grootvader zat somtijds wel eens op zijn „bromstoel". Hij was erg doof, en dat hinderde hem in het gezellig verkeer. De oude vrouw liet hem daarom ook bijna nooit alleen. Háár stem was de eenige, die hem nog verstaanbaar in de ooren klonk — daarom was hij ook het liefst met háár, en wanneer anderen hem toch wel eens toespraken, was het altijd grootmoeder, die als vriendelijke tolk hem de niet verstane woorden herhaalde. Ja — zoo vroolijkte zij het leven van haren trouwen metgezel op, en wist hem zijn gebrek minder te doen gevoelen.

Grootvader keek lang zoo vriendelijk niet als grootmoeder! En de kleintjes lieten hem veel meer met rust! Maar nú glimlachte hij toch in den slaap, bijna zoo opgeruimd als grootmoeder zelve.

En de kachel snorde en snorde en blies hare vuurroode wangen op tot ergernis van den pook en de tang en de kolenschop, die van het slaapje der oudjes gebruik maakten, om onder elkander te twisten, wie het meest te zeggen had.

De kolenschop kon maar niet velen, dat de kachel zoo opgeblazen was. „Als ik haar niet te eten gaf," zeide zij tot den pook, „dan zou het er al heel ongelukkig met haar uitzien, en kijk me nu zoo'n verwaand créatuur eens aan; je zoudt zeggen dat ze de eenige in de wereld was die wat beteekende."

„Daar heb je gelijk in," antwoordde de pook, „maar al je eten zou nog niets geven, als *ik* niet voor eene behoorlijke spijsvertering zorgde. Je zoudt eens wat zien, als ik haar ongemoeid door liet eten, of ze niet spoedig eene verstopte maag zou krijgen. Zoo nu en dan schud ik haar het verteerde goedje eens uit den rooster; dat houdt eene gezonde eetlust gaande en daar krijgt ze zulke bolle, roode wangen van."

„Dat doe je," hernam de kolenschop, „maar dat is van ondergeschikt belang."

„Wat blief?" riep de pook uit.

„Je bent toch niet doof, hoop ik?" was het antwoord. „Ik zeg je, dat eten het voornaamste ding is."

„En ik zeg, dat eene goede spijsvertering vóórgaat. Eet maar toe, als je maag het niet verdragen kan."

„Gekheid," zei de kolenschop. „Je bent al even verwaand als de kachel zelve!"

„Ben je 't weer oneens?" vroeg de tang. „Kun jullie niet erkennen, dat je met je beiden al zoowat hetzelfde werk doet?"

„Bemoei je maar niet met ons. *Jij* doet heelemaal niet veel bijzonders."

„Dat schikt nog al," antwoordde de tang met een zelfvoldaan gezicht. Ik heb grootmoeder al menig kooltje in haar stoof aangereikt."

„Dat je niet krijgen zoudt, als wij de kachel niet aanhielden," riepen nu kolenschop en pook gelijktijdig uit.

„Zoo mag ik het hooren," zeide de tang. „Nu ben je, waar je wezen moet. Jullie doet samen de kachel branden en nu moest je ook maar niet meer twisten. Ik voor mij houd mij meer in het bijzonder met de menschen bezig. Als jullie je werk goed doet, kan ik het mijne ook doen."

„Je hangt dan toch van ons af," zeide de kolenschop; en de pook mompelde iets van: „dat zou ik ook zeggen."

„Zooals iedereen van zijn onderhoorigen afhangt," antwoordde de tang. „Ik ben in dienst van de menschen; het is mijne taak, om hen van kooltjes vuur te voorzien, en zoo sta ik boven jullie, die ze voor mij klaar moet maken. Daar behoeft niet om getwist; als je goed je plicht doet, ben ik tevreden over je en daarmee uit."

„Schei uit!" riep de kolenschop woedend.

„Houd je mond!" schreeuwde de pook.

„Ik heb niets meer te zeggen," zeide de tang heel leuk.

Nu koelden de twee anderen hunne gramschap op de kachel.

„Geef jij ereis adem," zeide de kolenschop, „ouwe slokop." Zeg, wat zou je beginnen als je mij niet hadt?"

„Dan zou ik er het leven niet bij houden," zeide de kachel; „ik moet voedsel hebben, en als jij me dat niet gaaft, zou het akelig met me gesteld zijn."

Nu trok de kolenschop een gezicht, zóó verbaasd, als of hij het in Keulen had hooren onweeren. Zij wist van verlegenheid geen woorden te vinden, en eer zij tot zichzelve was gekomen, vroeg de pook:

„En wat zou je doen, als ik er niet was? jou bolwangige Joris goedbloed?"

„Dan zou ik het erg benauwd hebben," zeide de kachel, „ik kan je niet missen."

„Dat is goed geantwoord," zeide de pook. Ik moet zeggen, dat je beter bent, dan we van je dachten. We zagen je voor erg hoogmoedig aan."

„Ik hoop, dat je 't ons niet te kwalijk afneemt," zei de kolenschop; „over zóóveel bescheidenheid sta ik verbaasd, dat wil ik wel bekennen."

„Dat stem ik mijn' kameraad toe," zeide de pook.

„Ik zou niet weten, waar ik hoogmoedig op moest zijn," zeide de kachel, „en waarom ik mij boven anderen zou verheffen. Wij werken allen te zamen tot hetzelfde doel.

De kolenschop en de pook keken bewonderend naar de kachel op en legden hunnen twist bij.

„Laat ons een voorbeeld aan haar nemen," zeide de kolenschop.

„Dat wil ik," antwoordde de pook. Zoo iets zou ik nooit achter de kachel gezocht hebben. En je zoudt zeggen! ze ziet er zoo voornaam uit — ik dacht dat ze ons nauwelijks het aankijken waard achtte en ons ver beneden zich stelde."

„Dat zou je niet aan je woordentwist gezegd hebben," sprak de tang nu. „Jullie waart aardig bezig, je zelve te verheffen; ik geloof waarlijk, dat je wel boven de kachel hadt willen staan in eer en aanzien."

„Ja, zie je," zeide de pook, „als je door je meerderen verachtelijk behandeld wordt, dan zet je eene hooge borst; dan voel je, dat je dáár toch te goed voor bent; maar stellen ze je verdienste op prijs, dan sla je een toontje lager aan. Dan denk je zoo bij je zelve: vrind, doe je wel alles, om zulk eene waardeering te verdienen? En dan doe je je best nog ééns zooveel."

De tang keek een beetje op haar neus. Nederig was ze ook niet, dat zeide haar geweten haar wel. Zij was trotsch geweest, en had gemeend nog boven de kachel te staan; „*die* moest toch maar branden, om haar kooltjes te verschaffen," had zij gedacht.

„En wat zèg je er nu van?" vroeg de pook. De tang draalde een oogenblik, maar zeide toen beslist: „De kachel heeft gelijk en is verstandiger en beter dan wij één van drieën waren. Hoe zou ik de menschen kooltjes vuur kunnen geven zonder jullie? Ik moet erkennen, dat ik slecht mijne taak zou kunnen vervullen, als jullie, zoowel als de kachel, er niet waart, om mij te helpen."

„Dan zullen we den vrede maar sluiten," zei de kolenschop.

De kachel glom van genoegen en tevredenheid en brandde lustigjes voort. Het was toch recht prettig het goede te betrachten, dacht zij, en nam zich voor, om altijd meer haar best te doen, om daaraan mede te werken in dienst van de menschheid.

Daar werd grootmoeder wakker. Zij zag er zóó vergenoegd uit, alsof zij al wat er om de kachel heen voorgevallen was, had kunnen vernemen. Heel stilletjes zette zij het theegoed klaar en terwijl zij dit deed, begon het water, dat zij vóór haar slaapje op de kachel had gezet, te zingen.

„Je bent een prettige, gezellige kachel," zeide zij zachtjes, terwijl ze haar nog eens opnieuw bekeek; en het water heb je dan maar eens heel vlug gekookt."

De kachel snorde vroolijk door.

De pook, de tang, en de kolenschop voelden een' steek in hun hart. De oude vrouw scheen er geen oogenblik aan te denken, dat ook zij aandeel aan het werk hadden.

„De menschen waardeeren ons toch niet," zeide de schop.

„Neen," zuchtten de pook en de tang tegelijk. „Laat ons dan maar tevreden zijn, dat de kachel het doet, en geduldig ons werk verrichten," zeide de kolenschop.

„Je tijd zal ook wel eens komen," viel de kachel nu in.

„Zou je dat denken?" vroegen de anderen als uit éénen mond.

„Ik ben er van overtuigd," zeide de kachel. Er is niets goeds in de wereld, dat niet eindelijk erkend wordt."

„Wat ben je toch verstandig," zeide de tang.

Nu werd ook grootvader wakker, en de oude vrouw had inmiddels de thee gezet. De oude man wreef zich de handen en keek vergenoegd in het rond. Toen zijn oog op de kachel viel, glimlachte hij en zeide: „zoo'n vuurtje doet 'n oud mensch nog eens goed; je doet het opperbest, jou kerstkacheltje!"

„Dat zou ik denken," zeide grootmoeder, terwijl zij de pijp met tabakspot voor den ouden man op tafel zette.

„Je bent toch een zorgzaam wijfje," zeide grootvader met een knipoogje, juist zooals hij dertig jaren geleden gedaan had, toen hij pas met zijn vrouwtje in het huwelijk trad. Hij nam zijn pijp op, begon haar te stoppen, waartoe hij zijn wijsvinger gelijkmatig op en neer bewoog en er de tabak vaster mede in den pijpekop drukte, en keek toen naar zijn oudje om, voor een kooltje vuur.

Zij was gewoon daarvoor te zorgen en nu ook reeds bezig, om het uit de kachel te halen. Grootvader wilde van geen lucifers weten — zijn pijpje smaakte hem veel beter, wanneer hij het op de oude manier aan een kooltje aanstak.

Toen grootmoeder een mooi stukje vuur uitgezocht en in het kleine ijzeren comfoor had gedaan, gaf zij het haren man over. „Ziedaar," zeide zij, „het eerste uit onze nieuwe kachel. De tang zette zij onverschillig weer in den standaard.

„Mooi," antwoordde de oude man met eene opgeruimdheid, alsof hij nooit op „zijn bromstoel" had gezeten. Hij plaatste het comfoor vlak bij zich, zette zijn pijpje op het kooltje, zoodat de tabak al omkrullend vuur vatte, lichtte het eenige keeren op en keek er met onderzoekenden blik naar, om er eindelijk met welbehagen het opengewerkte dopje van ijzerdraad op te zetten. Toen ging hij zoo gemakkelijk mogelijk zitten en deed eenige trekjes. Het scheen nog niet zoo aanstonds te vlotten, want hij trok en trok al harder, lichtte het dopje op, zocht nog eens zijne toevlucht tot het comfoor, deed nog eenige trekjes en scheen toèn eerst voldaan. Het dopje bleef nu ongestoord op den kleinen maar vurigen gloed, en grootvaders rug leunde even rustig tegen de zachte leuning van zijnen armstoel. Nu schonk grootmoeder een kopje thee voor hem en zichzelve in en nam haren breikous op, waarvan de naalden door ouderwetsche zilveren breidopjes in den vorm van een paar muiltjes bijelkander gehouden werden. Zij nam deze er nu af, ontrolde haar breiwerk langzaam en begon toen rustig en gelijkmatig te breien. De beide oudjes schenen in aangename gedachten verzonken, want men hoorde eene heele poos niets dan het zachte tikken der breinaalden, die het de klok, welke langzaam en gelijkmatig haar gezellig tikken liet hooren, wel in vlugheid, maar niet in sterkte van geluid afwonnen. De kachel liet zijn vroolijk snorren hooren, en hoewel geen van de geluiden grootvaders oor konden

bereiken, straalde zijn gelaat zóó van stil genoegen, terwijl hij naar grootmoeder keek, dat hij zeker in den geest alles vernam, zooals hij vroeger dikwijls werkelijk gedaan had. Grootmoeder breide maar rustigjes voort, met eenen glimlach op het gelaat en haren blik zijdelings van haar werk af, alsof zij met hare gedachten ver, ver weg was. Eindelijk wekte grootvader haar uit haar gepeins op door een paar krachtige trekken aan zijn pijp.

„Wil het niet meer?" vroeg zij, terwijl zij lachend naar hem opkeek.

„Wil het niet meer?" vroeg zij.

„Neen" zeide grootvader, terwijl hij de pijp op een kantje van het comfoor legde, waar het kooltje, onder zijne eigen asch begraven, er nog even doorheen schemerde.

„Ik weet niet, wat die pijp scheelt," vervolgde hij, „zij is alweer uitgedoofd." Nu scheen de oude man volstrekt niet op het denkbeeld te komen, dat hij zijn pijpje veel te veel rust had gegund, toen hij zoo naar zijn oudje had zitten turen en naar al de gezellige dingen, die zich in de kamer bevonden.

Grootmoeder begreep het wel. Onbewust had zij het opgemerkt, maar zij zeide er niets van.

„Misschien de tabak wat te vast aangedrukt?" vroeg zij.

„Welneen," antwoordde hij. „Ik heb pijpjes genoeg van mijn leven gestopt, om er den slag van te hebben."

„Dat geloof ik ook," zeide grootmoeder.

„De drommel mag weten, waar het vandaan komt," gromde de oude man nu, terwijl hij driftig zijnen zilveren pijpenvroeter opnam en de pijp begon uit te halen en daarbij zoo stevig klopte, dat grootmoeder voor het leven van den armen pijpekop begon te vreezen.

Intusschen had grootmoeder het kooltje van zijne asch ontdaan met één van de breinaalden, en grootvader wilde juist naar den tabakspot grijpen, om het nog eens met zijn pijpje te probeeren, toen de deur plotseling open ging en de vroolijke kindertroep onaangediend naar binnen stormde.

„Wel, heb ik van mijn leven!" zeide grootmoeder, terwijl ze haar breiwerk haastig neerlegde.

„Jou wilde bengels," riep grootvader uit, en keek daarbij nog onvriendelijker dan bij het uitkloppen van zijne pijp.

„Wij komen u laten zien, wat het kerstkindje gebracht heeft," riep de oudste der jolige bende uit.

„Wàt moeten ze hebben? vroeg de oude man op alles behalve vriendelijken toon aan „zijn oudje."

„We moeten eens zien, wat het kerstkindje gebracht heeft," herhaalde grootmoeder.

„Ozoo! —" zeide grootvader. „Laten ze daar dan zoo'n lawaai niet bij maken."

Nu keken de kinderen bedrukt voor zich en schenen in twijfel, of het wel geraden was te blijven.

Grootmoeder wenkte hen, om naderbij te komen. „Grootvader is doof," zeide zij, „en dan klinkt hem zulk een leven zoo raar in de ooren. Kom, laat hem nu de geschenkjes maar eens zien."

Op grootmoeders vriendelijke toespraak vroolijkten al de gezichtjes weder op, maar zij schenen het toch verkieslijk te vinden, om de geschenkjes eerst aan de vriendelijke oude vrouw te toonen, terwijl zij grootvader schuchter en van terzijde aankeken.

Deze had intusschen de pijp weer aan het branden gekregen en begon weldra ook schik te krijgen in het aardige troepje, dat om grootmoeders schoot eenen kring vormde.

Toen al het moois bekeken was, bleven de kinderen nog wat dralen. De nieuwe kachel werd aan alle kanten bekeken. Een van de jongens opende de deur en kreeg lust, om het vurig gloedje door te prikken. Hij greep naar den pook, maar grootmoeder hield hem bij den arm vast.

„Één prikje maar," vleide hij met zijn aardig stemmetje.

„Één prikje dan," herhaalde grootmoeder, waarop zij zijnen arm losliet. „Maar voorzichtig dan, voorzichtig."

De kachel begon aanstonds na het prikje te snorren, dat het een lieve lust was, tot groot vermaak van de kinderen. Nu moest de kleine guit ook een klein schepje kolen op de kachel doen, wat grootmoeder ook toestond.

„Je bederft de kleuters" gromde grootvader.

„Het is maar éêns in het jaar kerstavond," zei grootmoeder, juist zooals hare dochter dat ook al gezegd had.

„Hoera!" riepen de kinderen uit. „Dat zegt moeder ook. We mogen van avond zoo vroolijk zijn, als we willen."

Grootvader hield alweer zijne hand aan zijne ooren, en grootmoeder bracht de kinderen met een zacht lijntje naar beneden.

Toen zij terugkwam, keek de oude man al reikhalzend naar haar om; want het was tijd voor zijn grogje.

De oude vrouw ging daarom aan het wegbergen van het theegoed, zette den ketel weer op de kachel en kreeg de cognacflesch uit de kast. Toen zij de kachel nog wat meer wilde opstoken, om den ouden man spoedig aan zijn grogje te kunnen helpen, miste zij den pook en de kolenschop.

De kleine jongen had geen van beiden weer op zijne plaats teruggelegd, en grootmoeder had er niet opgelet. Nu ging zij overal aan het zoeken, totdat de ondeugende kleuter zelf boven moest komen.

Den pook had hij in gedachten medegenomen, en de kolenschop kwam, na lang zoeken, uit de vensterbank te voorschijn.

„Je moest je schamen," zeide grootvader; maar de jongen was al bijna de trap af, eer grootvader meer kon zeggen. Hij mompelde nog een paar onverstaanbare woorden en verweet grootmoeder, dat het haar eigen schuld was.

„Wat zouden we toch zonder pook en kolenschop beginnen?" zeide de oude vrouw, toen zij de kachel opstookte. Een oogenblik later, toen zij weer een kooltje uit de kachel nam, om in haar stoof te doen, bekeek zij ook de tang en zeide: „en *jou* kunnen we ook niet missen, hoor." We zullen zorgen, dat jullie den kleuters uit de handen blijft; het zou me wat moois wezen!"

Toen zette zij alles op de gewone plaats, nam den ketel van het vuur, die met zijn zingend stemmetje vertelde, dat het water kookte, en maakte een lekker warm grogje voor grootvader klaar.

De oude luidjes zaten nog eene heele poos gezellig bij elkander, totdat het tijd werd, om naar bed te gaan. Beneden was alles stil geworden; de kinderen sliepen en droomden van het kerstkindje; — wie weet, zag de kleine bengel, die zooveel onrust gestookt had, ook een' pook en eene kolenschop aan den kerstboom hangen — vader en moeder waren den ouden lui goeden dag komen zeggen, en grootmoeder begon den boel op te redderen.

De oude man sliep al, toen grootmoeder de kachel nog eens voor het laatst van brandstoffen voorzag, om zoolang mogelijk vuur in de kamer te hebben; want het was bitter koud.

Toen grootmoeder eindelijk klaar was en ook sliep, begonnen de pook, de tang en de kolenschop nog een praatje.

„Heb-je 't gehoord?" vroeg de tang, „grootmoeder zeide, dat ze ons niet missen kon."

„Of ik 't gehoord heb?" zeide de kolenschop. „Dat zou ik denken, en ik

kan je betuigen, dat het mij goed aan mijn hart deed. Toen ik daar zoo verlaten in de vensterbank lag, dacht ik warempel, dat ik er vergeten zou blijven liggen en ik voor goed had afgedaan; maar zie — dáárdoor zagen ze nu juist in, hoe nuttig ik hun ben."

„Dat is precies, wat ik gedacht heb," zeide de pook. „Ik wist niet, wat die kleine bengel met mij beginnen zou; maar ik ben hem nu dankbaar — dat verzeker ik je!

„En door dat alles is grootmoeder er ook toegekomen om mij wat vriendelijks te zeggen," zeide de tang. „Ik had het wel op een huilen kunnen zetten, toen zij mij in het begin van den avond zoo koeltjes naar mijne plaats bracht."

„Zie je wel, dat mijne woorden uitgekomen zijn?" bracht de kachel nu tusschenin.

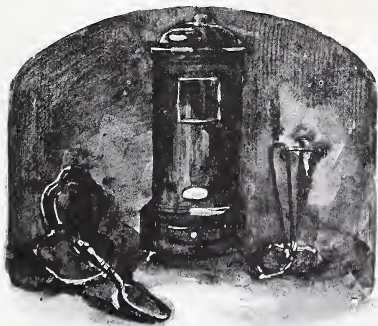
„Ja — dat doen we, riepen alle drie eenstemmig uit; „en wij danken je voor je wijze lessen, en voor het geduld, dat je met ons gehad hebt, toen we zoo onaardig tegen je waren."

„Praat er niet meer over," zeide de kachel.

Zij snorde, nadat zij dit gezegd had, nog een uurtje door. De pook, de tang en de kolenschop fluisterden nog lang vol bewondering over de vriendelijkheid van de kachel, die toch zoo voornaam was, en er zich zoo weinig op liet voorstaan.

„Welterusten!" riepen zij elkander en de kachel eindelijk toe, en een vroolijk: „tot morgen."

„Wel te rusten!" zeide de kachel. „Morgen hoop ik weer te zamen met je aan den arbeid te gaan in dienst van de menschen."

EEN EINDE

DOOR

W. G. VAN NOUHUYS.

Jacques zat nu goed.

Jacques zat nu goed.

Zoodra de trein had stilgehouden, en de reizigers zich haastten den waggon te verlaten, was hij op een ledig geworden plaats in een hoek geschoven, aan den kant waar het portier gesloten bleef. Daar zat hij nu in het half donker op de harde bank, die hem het zitten op den duur pijnlijk maakte, met rug en schouder tegen het beschotwerk geleund. Hij huiverde voor de van het donkere perron binnendringende koude, trok zijn half versleten jas vast om zich heen, met een mislukte poging om er dieper in weg te duiken.

Twee boeren kwamen den wagen in, twee groote, dikke mannen, een oogenblik bijna alle ruimte vullend met hun omvang. Hen volgden een jood en jodin met eenige bagage, die ze achteloos in de hoeken en onder de banken wierpen. Een groot vak van de geelbruine beschotkleur over hem ging verloren achter de breedte van een der boeren, die ging zitten met de handen op de dijen; gore, ruwe handen, tweemaal zoo groot als de zijne, die hij, onwillekeurig vergelijkend, even bekeek. God, wat waren zijn handen mager! De andere boer zette zich met een smak naast hem. Hij kreeg een gevoel van veiligheid, van warmte achter dat kolossale lichaam. De jood trok het portier met een ongeduldigen ruk dicht, blies in zijn handen, zette den kraag van zijn jas op en ging weer zitten met de voeten naar de waterstoof tastend. Van de vrouw zag Jacques alleen nog den ondersten rand van haar japon. Het overige maakte de kolossus naast hem onzichtbaar.

De boeren begonnen te praten. Volle, grove geluiden werden verstikt in

de kleine ruimte, waarin elk woord nadreunde. Zij klaagden over den strengen winter, over bevroren aardappelen en beetwortelen, en werden driftig over de vertraging der treinen. Blijkbaar hadden zij gedronken. Een hunner bracht een dik horloge te voorschijn, ving het armelijke gele licht op de wijzerplaat en mompelde met een vloek: „Alweer een half uur over tijd."

In de duisternis op het perron hoorde Jacques driftig heen-en-weer gedraaf en zwaar gerol van lage wagentjes. Allerlei gezichten zag hij langs het portier trekken, een oogenblik geraakt door het licht en terstond weer verdwenen.

Dan vernam hij het dichtklappen der portieren, waarvan het geluid steeds nader kwam.

De deur van den wagen werd eensklaps opengetrokken en de conducteur verscheen in de opening.

— Kaartjes asjeblieft!

Jacques kroop nog verder weg in den hoek achter den dikken boer. Hij beefde van angst en sloot de oogen. De conducteur zag hem eerst niet. Hij merkte hem pas op door een zijdelingschen blik van den boer, die den reiziger even de zware hand op de knie legde. Verschrikt sloeg deze de oogen op.

— Kaartje asjeblieft, herhaalde de conducteur, toen hij die der anderen geknipt had.

Jacques zette een onnoozel gezicht en keek hem verbaasd aan.

— Comprends pas, mompelde hij, aarzelend.

— Bieljet! riep de conducteur, met ongeduld.

Hij durfde nu niet langer veinzen, keek met schuwe, angstige blikken den coupé rond, als zocht hij hulp bij zijn medereizigers, schudde dan moedeloos het hoofd, haalde de schouders op en kroop dieper in zijn hoek.

De conducteur kwam in den wagen.

— Hèb je geen kaartje? vroeg hij bruusk en dreigend. Kom — geen smoesjes! .... Dan er maar uit.

Een oogenblik kwam er een glimp van onwil over het vervallen gelaat van den vreemdeling, toen hij zich aan de mouw voelde trekken. Dan stak hij zijn hand diep in den broekzak en haalde er een versleten leeren porte-monnaie uit, waaraan hij zenuwachtig begon te plukken om ze open te krijgen.

— Kom, ik heb g.... geen uur den tijd! snauwde de beambte.

De porte-monnaie was nu open en werd met de gapende holten onder het lampeschijnsel gehouden. Er lagen eenige centen in, meer niet.

— Geen kaartje — dan er uit! herhaalde de conducteur bevelend. Gauw, gauw, der uit!...

Jacques keek nog eens angstig onderzoekend naar zijn mede-passagiers. De boeren zaten beiden met lodderige blikken naar de punten van hun klompen te staren, alsof zij niets hoorden, de jood in den anderen hoek zag met een cynische uitdrukking in zijn slimme oogen naar den sjovelen vreemdeling, en zijn vrouw hield zich slapend.

Toen stond Jacques op, trok den valen flambard dieper over het voorhoofd, en volgde den conducteur, strompelend over de waterstoven.

Klets! werd het portier dichtgeslagen, zoodra hij er uit was.

— Klaar achter!... riep een schrille stem.

Dan — het luiden eener bel — een doordringend gefluit — en met groote zuchten schoof de trein weg, de duisternis in.

Hij stond met een gevoel van versuffing, gedachteloos den trein na te kijken tot het leeg werd om hem heen. Dan trok hij zijn hoofd tusschen de schouders en liep een paar maal langs de vensters van de wachtkamers, geheel besluiteloos. In de restauratie IIe klasse zag hij een heer tegen het buffet staan leunen, die met een welbehagelijk gezicht in kleine teugjes een glas dampend vocht leeg dronk. Onwillekeurig drukte Jacques de hand op zijn leegen porte-monnaie, prevelde een vloek en liep terug in de richting van den verdwenen trein.

Het vroor hard — de bestrating van het perron gaf een hollen klank bij elken voetstap.

Hij liep door. Buiten de overkapping gekomen, zag hij dat het een beetje gesneeuwd had; de wind blies snerpend en voerde nog enkele sneeuwvlokken aan: hij voelde iets kouds, nats op zijn wang.

Vóor hem lag de spoorbaan, een breede, rechte, witte strook, met twee zwarte lijnen, die verderop wegdoezelden. Behalve het gegier van den wind, met rukken aanzettend, geen geluid. De hemel was aschgrauw, zonder een lichtplek. De telegraafpalen stonden als doellooze posten, geen draad was zichtbaar.

Voor hem lag de spoorbaan.

Jacques bibberde. Hij voelde den fellen wind door zijn kleeren dringen tot op zijn huid. Hij kreeg behoefte aan beweging en draafde een eind de baan

op om zich te verwarmen. Dat duurde niet lang; hij geraakte spoedig buiten adem, begon te hoesten, stond een oogenblik stil en ging toen weder in gewonen stap. Het liep nogal gemakkelijk, terzij van de rails, op een hard bevroren paadje met weinig sneeuw.

Die verd.... conducteur! Waarom kon zoo'n kerel hem niet stil laten meerijden, het kostte hèm toch niets. Dan was hij in elk geval alweer een heel eind verder het Zuiden in gestoomd. Want naar Antwerpen moest hij weer terug — het ging hoe het ging!.... „Beroerd volk in Holland!" mompelde hij met een verwensching.

Als hij nu maar de spoorbaan bleef volgen. Hoever? Dat wist hij zelf niet. Maar 't liep goed langs de lijn, en je kon nooit verdwalen. Had hij maar eens opgelet, toen hij hier langs gekomen was op zijn reis naar Harderwijk. Maar, bij God, nooit had hij gedacht weer terug te zullen keeren. Wèg had hij gewild, weg naar de Oost. Daarom had hij Antwerpen verlaten, met de papieren in den zak. Vijftig francs van zijn handgeld zou hij Rosalie sturen, dat had hij haar beloofd: die had ze ook verdiend. Goeie meid, die Rosalie.... Maar jawel — afgekeurd was hij, ineens afgekeurd voor een slechte borst. „Veel geleden" had een der dokters gezegd.

Hij stond stil om te hoesten, met op- en neerschokkend lichaam. „Veel geleden" — dat was wel zoo. Hij had woest geleefd — *te* woest, een tijdje. Dat was hem niet in zijn kleeren gaan zitten. Maar hij dacht nooit dat die dokters zoo nauw zouden letten. Hij meende dat voor de Oost alles goedgekeurd werd. 't Was een erge tegenval.

Daar zag hij licht voor zich uit: een wachthuis waarschijnlijk. Een vermoeden bekroop hem van over verboden terrein te loopen. Hij kruiste de rails en passeerde het huisje aan de andere zijde, zoover mogelijk buiten het lichtschijnsel. Maar alles bleef stil, en toen hij het voorbij was, zocht hij zijn oude wegje weer op en stapte door. Hij voelde zich ellendig, verlaten, verstooten. Wat moest dat nu, dat doorloopen, en hoe lang zou dat gaan? Nu was hij nog niet moe: hij had de laatste uren in den trein gezeten, maar als hij moe werd, wat dan? Zoo liep hij te overwegen, en zijn blik peilde de duisternis voor hem, als of er iets goeds uit zou opdagen, hoewel hij zelf niet begreep wat dat wel zijn moest.

De wind bleef fel. Gelukkig had hij hem niet geheel van voren, dan zou hij er niet tegen op gekomen zijn, maar nu moest hij voortdurend zijn flambard vaster om zijn hoofd trekken. Op zijn wild krullende haren stond de hoed elk oogenblik los. En als hij afwoei, was er geen terugvinden mogelijk. Nog eens een eindje hard geloopen om wat warmer te worden — en dan weer hijgend in den stap.

Toen hij zoowat een uur geloopen had, struikelde hij even over een steen. Eenige oogenblikken later begon zijn rechtervoet hem zeer te doen. Die was nog altijd gevoelig. Verleden jaar bij een vechtpartij in een kroeg was hij gevallen en had toen zijn enkel verzwikt. Weken lang had hij er mee moeten zitten. Toen had Rosalie zoo goed voor hem gezorgd. Voortdurend had zij

koude, natte doeken op zijn enkel gelegd. Hij zag zich weer op het armoedig zoldervertrekje zitten met het rechterbeen op een stoel, en zij bezig hem te helpen. Daarvoor had hij haar vijftig francs beloofd van zijn handgeld. En nu.... als hij terugkwam.... dan had ze niets — dat wist hij veel te goed — niets dan verdriet van hem.... „Vervloekte poot!" kreunde hij, aan een telegraafpaal leunende, en den voet een oogenblik in de hand houdend. Dan weer verder.

Als hij terugkwam.... Hij begon kreupel te loopen, en zijn gang vertraagde. Een twintig pas verder begon hij terweerszijde van den weg een verhooging te zien. En heel uit de verte vóor hem uit kwam een dof geluid, een dreuning. De verhoogingen bleken bij nader komen de hardsteenen borstweringen van een viaduct te zijn. Nu eerst bespeurde hij plotseling, dat hij op een helling liep: de weg steeg bijna onmerkbaar. Het land naast de baan was allengs weggezonken, veel donkerder dan eerst. Sterker hoorde hij het gesuis van den wind, bij het naderen van de viaduct. Naast zich zag hij het heen en weer bewegen van donkere massa's, zwiepende boomkruinen. En het gedreun werd sterker. Vóor hem, maar op een niet te bepalen afstand, bespeurde hij een licht, een schel licht — heel ver. Hij leunde eerst, in een hoestbui, tegen het hardsteen, en staarde dan strak de baan op naar het licht in de verte. Het verdubbelde zich eensklaps: er kwam een trein aan met woest geraas. Toen de twee lichten heel duidelijk zichtbaar werden, verminderde het gedreun zoozeer, dat het hem een oogenblik voorkwam of de trein stilstond. Maar de afstand tusschen de beide lichten werd steeds grooter, hun gloed steeds scheller. Zij naderden in vliegende vaart als twee groote vurige oogen. Nu begon het geraas ook weer sterker en sterker. De bodem trilde onder de dreuning. De lichten waren op dertig—twintig—tien pas afstands, en hij zag ook geflikker van koper. 't Vloog recht op hem toe. In dollen schrik sloeg hij eensklaps beide handen om den rand der borstwering, dook ineen en.... snuivend en donderend stoof de trein achter hem de viaduct over. Alles daverde. Schichtig zag hij om en greep, toen de trein in zijn volle lengte voorbij was, naar zijn hoed, die dreigde weg te vliegen in de warrelende luchtzuiging.

Half bedwelmd door het helsche leven staarde hij het wegsnellende gevaarte een oogenblik na. Had hij zich niet bijtijds vastgegrepen, zeker zou hij achterover getuimeld en onder de wielen geraakt zijn. Dat besefte hij thans levendig, en hij rilde. Hij was dus den dood ontsnapt. Den dood,... zucht tot zelfbehoud had hem instinktmatig doen handelen, anders.... Anders lag hij nu verminkt daar tusschen of naast de rails. Dan was hij „er uit" geweest. Hij lachte even, hardop. Eigenlijk een geluk als hij er met goed fatsoen „uit" was. Niemand zou hem missen.

Zoo soezend, sukkelde hij weer den weg op, altijd in de richting van het Zuiden.

Neen, daar was nu letterlijk niemand, die om hem treuren zou. Rosalie misschien!....

Half bedwelmd staarde hij 't gevaarte na.

Kom, — nonsense! De vijftig francs zou ze missen, hem niet.... Toch 'n goeie meid!...

Neen, als zijn moeder nog leefde.

Hij huiverde. Scherpe korreltjes, net stukjes ijs, voelde hij tegen zijn wang tikken en tusschen zijn hals en kraag glijden. Hij trok zijn kraag weer wat op, want de wind was zoo grimmig koud. Zijn handen — zijn handen!....

De hand van zijn moeder voelde ook zoo koud. Toen was zij bijna dood. In het groote vertrek met de witte muren had ze hem de laatste maal de hand gegeven, nadat de geestelijken waren weggegaan. Ze hadden hem niet toe willen laten in 't ziekenhuis vóor het allerlaatste. Toen mocht het nog — even. 't Was ook een akelige geschiedenis geweest. Een groot ongeluk ook. Nooit had hij haar een vinger aangeraakt als hij dronken thuis kwam, nooit — alleen dien éenen keer. En toen nog niet eens geslagen. Hij had haar een duw gegeven, omdat zij huilde — daar kon hij niet tegen, vooral niet als hij wat op had. Zij moest bijzonder zwak op haar beenen geweest zijn, want zij viel zóo maar. Over den kolenbak heen met het bovenlijf. Den volgenden dag was zij naar 't gasthuis gebracht; ze had een rib gebroken, en een long had daardoor geleden. En acht dagen lang had hij als een hond om 't gasthuis geloopen, om zijn moeder te mogen zien. Maar 't was verboden.

Eindelijk mocht het.... toen had ze hem nog even aangekeken en de hand gegeven, meer niet. IJskoud — die hand!

Ging de weg nogal de hoogte in?.... Hij strompelde nu moeilijk over het smalle paadje, dat hier veel hobbeliger, veel meer betreden was. Wat was dàt?.... In de duisternis voor hem, slechts iets getemperd door de flauwe kaatsing van de sneeuw, zag hij een nog donkerder groot vierkant.

Hij stond stil en hoorde, door het windgeruisch heen, tusschen de rukkende vlagen in, iets anders. Hij luisterde met gestrekten hals. Opeens begreep hij het. Dat geluid kwam uit de laagte en daar voor hem, dat zwart, was de ingang van een brug. Duidelijk hoorde hij nu het schurend en persend glijden van water. Maar er was iets vreemds bij, dat hij niet terstond wist te verklaren.

Hij liep weer door. Opeens zag hij vóor zich een licht, een zwaaiend licht laag aan den grond, blijkbaar van een gedragen lantaarn. Een klotsend geluid van klompen naderde. Het licht kwam dichterbij. Opeens zag hij het rijzen tot de hoogte van zijn gelaat, en een mannestem bromde: „Je mag niet over de brug, of heb je een kaart?”

Jacques stond den brugwachter verschrikt aan te staren. Hij moest daarvoor naar de hoogte zien. Zelf had hij het volle schijnsel van de lantaarn in zijn gezicht en dat verblindde hem half, maar hij zag toch een grof gelaat met ruwen bruinen baard en knevel. Dan zag hij ook de oogen, waarboven terstond een wollen muts begon die het heele hoofd, ook de ooren bedekte. Alle haren om den mond waren wit bevroren.

Jacques keek met groote bevreemding naar de groote want, waarin de ring van de lantaarn hing. Verbazend, zoo'n want; de pink of de duim, wist hij het, bleef als ongebruikt uitstek in de lucht staan. Hij besefte flauwtjes dat hij vroeger om zoo iets zou gelachen hebben, — nu keek hij er een beetje angstig naar.

De brugwachter zag onverschillig neer in het bleeke gezicht met de schuwe bruine oogen en het dunne kneveltje. Maar die oogen kregen allengs zulk een bange, vragende uitdrukking, dat hij opnieuw bromde:

— Je mag niet over de brug, of heb je een bewijs?

Jacques schudde het hoofd.

— Waar mot je zoo laat naar toe?

— Naar Antwerpen.

Blijkbaar verwonderd liet de man de lantaarn zakken en haalde de schouders op. Dat was nu te gek om alleen te loopen.

— Heb je den trein gemist?

— Neen. Hij sloeg met de hand op zijn zak.

Neen, ik mag je niet doorlaten.

— Zoo, geen centen. Hoe wil je er dan komen?

— Loopen.

— Dat lap je 'm niet. 't Is veel te ver.

— Och laat me maar door; ik wil het toch probeeren

— Nee — ik mag je niet doorlaten; je moet dan maar naar 't veer loopen, misschien halen ze je nog over voor dubbel veergeld, want er gaat al knap veel ijs, ten minste aan dezen kant.

Dàt was het dan, het vreemde geruisch. Zij stonden nog een oogenblik tegenover elkaar in de dikke duisternis, de wachter ongeduldig, de vreemdeling besluiteloos, terwijl de rivier beneden hen haar ijsschollen stuwde tegen de kantige hardsteenen pijlers. Zij hoorden duidelijk het splinteren en brijzelen van het ijs; het gewring en gebrokkel van de schotsen tegen elkaar.

— Waar is het veer?

— Ik zal je wel even den weg wijzen, loop me maar na.

De man schoof hem met de lantaren voorbij. Jacques keerde zich om en volgde weer het hobbelig wegje, waarover hij gekomen was. Onder het licht van de bengelende lantaren leefde de baan op. Hij zag de rails glinsteren als zij een schamplicht even vasthielden, en kreeg door de zijdelingsche glimpen over de dijkhelling eerst besef hoe hoog hij liep.

— Zie zoo, hier mot je er af, zei de wachter, en liet het schijnsel glijden over een voetpaadje, bijna steil naar beneden. Ik zal het licht zóo houden tot je er bent.

Jacques sukkelde zachtjes, half glibberend, omlaag. Toen hij weer vlakken weg onder zijn voeten voelde, wendde hij zich om en keek naar boven. Hij zag niets dan een lantaarn en een stuk blauwen duffel. Dan klonk weer de stem:

— Nou sta je op den rivierdijk. Kijk eens goed of je niet iets van een toren ziet, vlak bij je, een kerktoren. Wacht — de man hield de lantaren even achter zich — nou kan ik ook zien. Nee, de toren, daar is het te donker voor, anders moest je hem rechts laten liggen. Maar hier en daar zie je een lichtje, dat is het dorp. Je houdt den dijk maar langs die lichten, en als je het dorp gepasseerd bent, dan sla je links van den dijk af, naar het veer. Ik zou je raden maar hard te bellen, heel hard, dan komen ze misschien nog. In den namiddag hebben ze nog overgezet.

— Ik zal het doen, merci! riep de vreemdeling, die een hoestbui voelde opkomen, met zwakke stem naar boven.

Er kwam nog een geluid naar beneden, dat hij door zijn hoesten niet verstaan kon, en het licht verwijderde zich weer, al schommelend.

Jacques had zich aan een houten hek vastgegrepen als voor steun in een hevige hoestbui, die zijn gansche lichaam schokte. Toen die voorbij was, voelde hij zich zoo flauw en lusteloos, dat hij nog niet den moed had verder te gaan. Boven hem zag hij weer de viaduct, waar hij zooeven gestaan had, een plompe opstekende donkerheid in de duisternis.

En voor de tweede maal rees de gedachte bij hem op: had ik mij maar niet vastgehouden, dan was ik er onder geraakt, en „er uit" geweest. In zijn verbeelding zag hij opnieuw de groote vuuroogen in vliegende vaart hem naderen. Hij zuchtte, trok zijn jas vaster om zich heen, zijn hoed in zijn nek en begon te loopen. Zijn rechtervoet hinderde hem meer en meer, zoo-

dat hij nu geheel kreupel was. Van draven was geen spraak meer, en toch werd hij warm van vermoeidheid en pijn, terwijl hij zich over den dijk voortsleepte met de doffe berusting van een dier, dat gedreven wordt. Iets wezenloos overviel hem langzamerhand, dat het gevoel van honger en dorst, eerst zoo kwellend en afmattend, verdoofde.

Toch kwam het nu en dan boven: dan stond hij stil en staarde naar de lichten, terzij van den dijk in de laagte. Eerst flauwtjes en allengs sterker rees het voornemen om aan een van die woningen wat eten, wat drinken te gaan vragen en een nachtverblijf. Hij verzette zich tegen die neiging, met den kleinen wil van iemand die begint met zichzelven te bestrijden en al te voren weet dat hij zal toegeven.

Zoo was hij al meer en meer aan de binnenzijde van den dijk gaan loopen. In de duisternis kon hij moeilijk uitmaken of hij gemakkelijk eraf zou komen, als hij eens ergens wilde aankloppen. Opeens gleed hij uit, tegen iets aan. Het was het einde van een schuin omhoog stekenden staak, blijkbaar als leuning dienende naast een trapje van een der woningen naar boven. Hij greep zich vast. De aanraking was, niettegenstaande zijn trage beweging, tamelijk hard aangekomen, juist tegen zijn borst. Hij kreunde, in een wee gevoel van ellende, en de kramphoest deed hem opnieuw schudden, zoodat hij den staak met beide handen vastklemde.

Toen het bedaarde, gaf hij willoos toe aan zijn verlangen naar rust. Hij zou vragen om nachtverblijf, in een stal of geitehok. Tastend met den gezonden voet vond hij de eerste, in den dijk gegraven trede. Langzaam en sukkelig, meer aan zijn handen hangend dan op zijn voeten steunend, daalde hij de helling af. Doch nauwelijks had hij den gelijken bodem bereikt en zag het licht van een paar vensters op korten afstand, of hij hoorde gebrom, nijdig knorren van een hond die onraad merkt.

Sacré-nom! siste hij tusschen de tanden, de handen weer aan de leuning slaande. Woest geblaf volgde toen hij, door den schrik de pijn geheel vergetend, zoo snel mogelijk de treden opklauterde. De hond scheen zelf niet op zijn gemak te zijn, volgde hem niet naar boven, maar vergenoegde zich met eenige malen een uitval tot halverwege de helling te doen, daarbij halve cirkels beschrijvend en een woest misbaar makend. De vreemdeling, zelf weer buiten den lichtkring en onzichtbaar, nam dit met een zucht van verlichting waar. De deur van de woning werd geopend, en er kwam iemand in de opening staan. Een mannestem riep: „Moor, kom hier! Moor koest!" De hond kroop steeds brommend terug. „Zeker weer een kat," sprak dezelfde stem naar de binnenzijde der woning. En daarna weer naar buiten: „Koest Moor!"

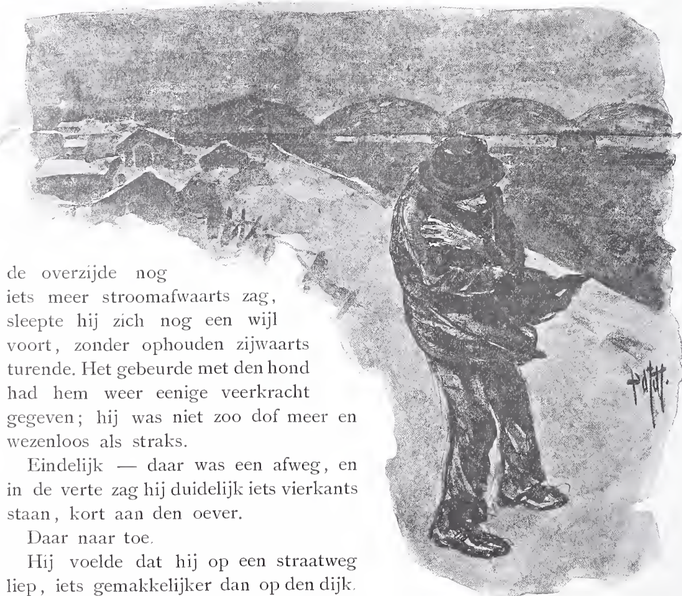
De man ging terug en sloot de deur.

Jacques bleef een oogenblik onbewegelijk. Hij prevelde verwensching op verwensching, minder tegen den hond, dan wel om lucht te geven aan het gevoel van pijn, dat nu weer veel feller werd. Dan ging hij langzaam verder.

Hij raakte nu door het dorp heen; de schijnsels verdwenen ter rechterzijde

en alles werd donker, want hij liep onder hooge boomen. Hier lag haast geen sneeuw op den weg, en derhalve moest hij uiterst voorzichtig gaan. Gelukkig duurde het niet lang, en toen hij onder de boomen uitkwam, leek hem den heelen omtrek lichter. Aan zijn linkerhand, een eind buiten den dijk, zag hij iets als een breede, nevelige strook, en daarachter heel flauwtjes kleine lichte stippen. Als hij goed keek, bespeurde hij een lijn van die lichte tittels. Zou dat een stad zijn met gaslicht? Zoo had hij het buiten Antwerpen ook wel gezien van de overzij der Schelde. De breede grijze strook was de rivier.

Hij koos nu den buitenkant van den dijk om langs te loopen, in de hoop den afweg te vinden naar het veer. Hoewel de lucht geheel bedekt bleef met een effen wolkmassa, was het merkelijk lichter geworden. Waarschijnlijk kwam de maan op. Hij keek langs de dijkglooiing. Zij was voor zoover hij kon waarnemen belegd met gladde basaltstukken, en daar hij de lichten aan de overzijde nog iets meer stroomafwaarts zag, sleepte hij zich nog een wijl voort, zonder ophouden zijwaarts turende. Het gebeurde met den hond had hem weer eenige veerkracht gegeven; hij was niet zoo dof meer en wezenloos als straks.

Hij keek langs de dijkglooiing.

Eindelijk — daar was een afweg, en in de verte zag hij duidelijk iets vierkants staan, kort aan den oever.

Daar naar toe.

Hij voelde dat hij op een straatweg liep, iets gemakkelijker dan op den dijk. Toch ging hij nog langzaam en kreupel. Enfin — hij was nu dichtbij het veer. Het donker vierkantje kwam nader en nader.

De weg sneed door uiterwaarden, vlak wit land aan weerskanten in eentonige uitgestrektheid, waarover de wind fel kwam aanzetten. 't Was overal

eenzaam. Na het hondegeblaf had hij behalve het windgehuil geen ander geluid gehoord dan het geklopklop van zijn voeten, dof op de dunne sneeuwlaag. Stellig kwam de maan in de lucht — hij begon verder te kunnen zien.

Hij stond nu voor het wachthuisje. Iets zwarts stak er boven uit. Dat zou de bel zijn.

Zouden ze nog overhalen? — Hoe laat zou het wel zijn? — Elf uur — halftwaalf misschien?

Hij stapte in het huisje. Het was er zeer donker, en eerst na eenig tasten vond hij in het midden iets in de hoogte: een afhangende ketting met een ring er aan. Met forsche rukken begon hij te trekken.

Dang — dang — dang! klonk het luid, dang — dang — dang!...

Hij kwam weer naar buiten en tuurde over de rivier. Ja, er ging nogal drijfijs, vooral aan deze zijde zag hij veel witte plekken, die langzaam voortbewogen. Verderop kon hij niet duidelijk genoeg onderscheiden.

Behalve het gespikkel der gaslantarens zag hij aan de overzijde hier en daar een verlicht venster. Ook in een groot blok kort bij den oever, recht over. Dat zou het veerhuis zijn. Hij spande zich in om duidelijk te kunnen waarnemen, of er geen beweging kwam. Doch alles bleef onbewegelijk; ook werd er niet tegengeluid.

Misschien niet gehoord — dan nog maar eens trekken.

En weer klonk het met volle galmen: dang — dang — dang! als een geroep om hulp.

Hij was tegen het huisje gaan staan leunen, ook om beschut te zijn voor den wind. Wat was het koud! Zijn handen stak hij diep in zijn zakken, en hij stampte met den gezonden voet hard op den grond.

Aan de overzijde bleef alles stil.

Hij keek naar de torens der stad, die donkere kloven sneden in den ophelderenden horizon, en dacht aan de menschen daar ginds die rustig bij hun kachel zaten of in hun bed lagen en het gelui van de bel hoorden. Zeker hoorden ze het. Hij klappertandde en kon niet langer stilstaan. Half versteven begon hij voor het huisje heen en weer te strompelen, zachtjes heen en weer. En nog steeds geen beweging aan den anderen kant.

Nog eens gebeld: luid — heel luid.

Hij wankelde bij den laatsten ruk en sloeg de handen uit. Toen raakte hij aan een bank langs den wand van het huisje. Hij liet zich erop neer en richtte door de deurlooze opening de oogen straks op de rivier. Zitten deed hem goed. Hij voelde nu eerst hoe door-en-door moe hij was.

Als ze nu maar kwamen .... Hij hoorde den wind gieren tegen het houten beschot en gonzen langs het metaal der bel. Hij zag de ijsschotsen met kalme vaart voortdrijven. Nu en dan was er eenig geruisch aan den kant als een paar schotsen tegen elkaar of tegen de punt van een krib werden gestuwd. Doch de stroom bracht in eenige oogenblikken alles weer tot stilte.

Nog kwamen ze niet. Als ze eens in 't geheel niet kwamen?... De brugwachter had gezegd „misschien”.

Moeilijk rees hij overeind en rukte nog eenige keeren aan den ketting. Dang — dang — dang! ....

Als ze eens niet kwamen? .... Wat dàn? ....

Angstig tuurde hij nu over de ijsschotsen naar de overzij, het hoofd vooruit gestrekt in vruchteloos gestaar en geluister. Alles bleef stil. En het begrip vormde zich langzaam in zijn bewustzijn dat ze niet komen zouden, dat hij voor niets gebeld had en vernieuwd gelui niet zou baten.

Su. ging hij weer zitten, aanzakkend tegen het beschot, niet meer luisterend, niet meer starend. De kou begon hem allengs te verdooven. Stil bleef hij leunen en gedachteloos soezen een heele poos ....

Opeens bonkte er een hevige rukwind tegen het gebouw; en de bel knarste in haar scharnier. Hij schrikte en zette zich rechtop. Had hij geslapen? Hij streek met de hand langs zijn voorhoofd en oogen. Dan keek hij naar buiten.

Nog was er niets te bespeuren aan de overzijde of op het water.

Hij *wist* nu dat ze niet komen zouden om hem te halen. En een vlaag van heldere bezinning deed hem zijn toestand overwegen. Als hij hier bleef — dan zou de kou hem bevangen, dan zou hij doodvriezen. Hij huiverde voor dat denkbeeld en wilde naar het dorp terug. Met een schok stond hij op van de bank en deed driftig een paar schreden. Doch toen gilde hij het uit van de pijn en was bijna omgeslagen. Door het zitten was hij geheel stijf geworden, en hij poogde vruchteloos zijn rechtervoet te bewegen. Die gloeide, klopte en stak; was gezwollen en loodzwaar geworden. Hij zonk terug op de bank. Hij kon niet meer loopen en kreunde in machteloosheid.

Toch wilde hij niet hier blijven Als een aangeschoten dier sleepte hij zich naar de opening en leunend, half hangend tegen een post, stak hij het hoofd naar buiten.

Niets op de rivier. Men kwam niet over. Dan dwaalde zijn blik onverschillig langs de daken en torens, die in grillig op en neer duikende lijn in de verte aftoonden op de nu vrij heldere lucht. Stroomopwaarts zag hij duidelijk de spoorbrug in breede spanningen zich uitstrekken van pijler tot pijler. Dan zocht zijn blik den weg, waarlangs hij gekomen was. Daar die rechte streep was de dijk. Vanwaar hij stond liep de witte straatweg er loodrecht naar toe. Over het geheele landschap was geen levend wezen te zien .... Opeens schemerde het hem zoo vreemd.

Zijn slapen begonnen te gloeien, te kloppen, te bonzen — zijn ooren te suizen. Zijn oogen werden strakker, wijder geopend en bleven met meer en meer starre uitdrukking den weg opstaren.

Plotseling slaakte hij een kreet. Dáar .... daar vóor hem .... op den straatweg ....

Hij tuimelde terug op de bank en sloeg de handen voor het gezicht, trillend over het heele lichaam. Zijn tanden klapperden nu zoo hard, dat hij de onderkaak met de hand in bedwang moest houden.

Dáar.... daar vóor hem.... op den straatweg.

O God, hij had ze duidelijk gezien.... daar op den straatweg.... daar stond ze. En ze had hem strak aangekeken met groote oogen in een wit gelaat.... en ze had hem gewenkt met een dorre, bleeke hand.... *zij*, zijn moeder!....

Hij sidderde van ontzetting. Zijn handen hield hij voor zijn aangezicht, en nòg zag hij die oogen.... groot — wijd open — starend. Opeens waren het de vuur-oogen van de locomotief, in vliegende vaart hem naderend — en dan weer, vlak voor hem, starre menschenoogen, groot, wijd open....

Hij durfde niet meer naar buiten kijken, maar kreeg een angst, een angst voor het verschrikkelijkste, een onberedeneerden, woesten, dolzinnigen angst.... zij had hem gewenkt.... zij had hem gewenkt....

En zijn hart bonsde zoo luid, dat het hem klonk als kloppen tegen den wand van het huisje.

In een woedende koorts trok hij zijn jas uit: dat gaf lucht.

Toen zijn boezeroen.

— Ja, — ja — schreeuwde hij luid, ja, — ja — ik kom!...

Als een bezetene toog hij aan den arbeid, scheurde zijn boezeroen aan flarden, lange, breede, rafelende flarden. Hij knoopte er een paar aan elkaar. Het zweet gudste hem nu van het voorhoofd; hij voelde het in zijn oogen loopen en steken. Hij wreef langs zijn oogen. Dan maakte hij met waanzinnige haast bij het flauwe indringende licht een lis in de aaneengeknoopte strooken.

Toen hij daarmee gereed was, werd hij iets rustiger. Hij keek naar boven, naar de ketting. Met sluw overleg, hoewel kreunend en steunend van pijn, wist hij, met groote inspanning op de bank geklauterd, de ketting naar zich toe te trekken. Dan maakte hij den strik met een paar groote knoopen aan den ring vast. In zichzelf grinnekend bond hij de lis heel kort aan — 't zou anders niet lukken!

Dan kwam de angst weer. Een windvlaag deed opnieuw het belscharnier klagend krassen.

— Ja, — ja, — ik kom!... ik kom!!... gilde hij, en stak het hoofd door de lis. Dan liet hij zich van de bank vallen....

De bel gaf opeens een woesten galm — een schrillen noodkreet, die over de rivier en het stadje heen klonk als het geschreeuw van een vreemden wilden vogel, hoog uit de lucht.

Dan volgden er nog eenige korte slagen: dong — dong — dong.... als stuipsnikken....

MIJN HELD.

DOOR

CONRAD VAN DE LIEDE.

Ik was een jongen van twaalf à dertien jaar; evenals alle jongens van dien leeftijd, vol levenlust, vol ondeugendheid, vol idéalen en illusiën.

Buiten de school een rechte bengel, was ik onder het oog van den meester een mengsel van een echten, ondeugenden knaap en een ijverigen leerling. Kon ik met mijn levendigen geest geen genoegen vinden in het leeren van de droge wetenschap der rekenkunde, der taalregels enz., des te meer voelde ik me aangetrokken tot de geschiedenis van ons volk en in 't algemeen van alle volkeren der aarde.

Doch ook niet geheel; alleen de strijdlustige Spartanen en Romeinen, onze ter kruisvaart trekkende ridders, de brutale en ondernemende Geuzen, kortom alleen zij, die in mijn oog helden waren, hielden mijn aandacht gevangen.

Dikwijls had ik spijt, dat mijn boterham niet uit zwart, grof brood bestond; soms voelde ik een diepe minachting voor mijn kleederen, die zoo verschilden van die der roemzuchtige legioenen; elk vredelievend handelsschip was me een gruwel; ik kende slechts één ideaal: een held te zijn.

Wat ik onder een held verstond, was mijzelf niet recht duidelijk; maar dàt was zeker, dat iemand slechts dan een held zijn kon, als hij vele en groote veldslagen won van veel machtiger tegenstanders; of als hij met zijn schip in de lucht vloog, om de vlag te redden; of als hij, overdekt met wonden in de borst (nooit in den rug natuurlijk), zijn beroemd leven mocht eindigen.

Mijn begrip van een held was zeer ingewikkeld, maar dit stond vast, dat een groot held een groot aantal wonden en lidteekens moest kunnen aanwijzen, en dat zijn dapperheid moest geëvenaard worden door zijn edelmoedigheid.

Ik wilde een held zijn! maar omdat ik, zooals ik zeer wel begreep, daarvoor te jong was, wilde ik tenminste een held zien, een held kennen.

Overal zocht ik naar zoo'n verheven wezen, en meende eindelijk mijn ideaal te hebben gevonden in onzen nieuwen oppasser.

Die was soldaat geweest en had een groot lidteeken op de wang.

Uit dat eenige, zichtbare blijk zijner dapperheid, besloot ik dat hij er meer moest hebben, verborgen onder zijn kleederen. Die wonden kon ik, helaas! nooit te zien krijgen, want hij kwam maar alleen om laarzen te poetsen en boodschappen te doen.

Ik was echter overtuigd, dat hij ze had. Het eenige, dat afbreuk deed aan zijn grootheid, was het feit, dat hij geen houtenbeen had en nog allebei zijn armen. Ik had het wel liever anders gehad, maar ik stelde me toch tevreden met zijn vele wonden.

Telkens zocht ik gelegenheid, om hem te vragen, hoe en waar hij held geworden was; toen mijn illusie me werd ontnomen.

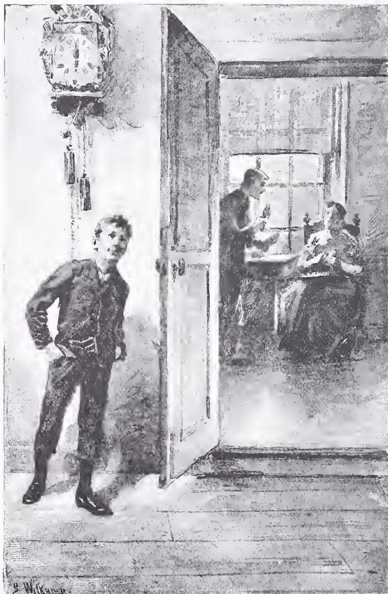
Want onze keukenmeid kwam mij voor.

Eens, dat ik naar de keuken sloop, om Frans, zoo heette de nieuwe oppasser, te ondervragen, hoorde ik Mie, de meid, zeggen:

„Zeg, Frans, ben jij in den oorlog geweest, dat je zoo'n striem over je gezicht hebt?"

Toen antwoordde Frans:

„In den oorlog? Dat kun je denken! Bij ons doen ze niet meer aan oorlog. Neen, toen ik uit dienst ging, heb ik mijn slaap *) getrakteerd. Maar toen werd hij dronken en ruzieachtig, en toen heeft hij me met mijn gezicht door een ruit gegooid. Nee, in den oorlog heb ik het niet gekregen, en ik zou je ook lekker danken, hoor!"

.... en toen heeft hij me met mijn gezicht door een ruit gegooid.

Ik stond verslagen; de tranen kwamen me in de oogen.

Geen wonde op de borst meer! Zelfs dat lidteeken was bedrog!

Toen geloofde ik niet meer aan levende helden. Die bestonden niet meer!

Maar ik zou weer een held worden! Tot ik dat was, zou ik me vergenoegen met doode helden uit het verledene!

Maar er waren er zooveel! en ik wilde een held hebben, voor mijzelf!

Waar dien te vinden?

De Ruijter was ook een held, gesneuveld door een vijandelijk schot; maar ik had nergens gelezen, dat hij veel wonden had.

Bayard! maar daar wist ik zoo weinig van; en dan: het was geen Hollandsche held.

*) In de kazerne noemen de soldaten dengene, wiens krib het naast aan de hunne is geplaatst, hun «slaap».

Uit den aard hunner nabuurschap ontstaat er dikwijls een band van vriendschap tusschen een soldaat en zijn slaap.

Cesar, Napoleon, Blücher! maar hoe stond het met de wonden?

En bovendien! iedereen wist, dat dat helden waren! en ik wilde er een hebben voor mezelf, voor mij alleen, en niet zoo'n algemeenen held.

Mijn zoeken zou echter niet lang vruchteloos zijn. Ik vond mijn Held op de volgende wijze.

Rondom de oude kerk van ons stadje moesten riolen gelegd worden. De grond werd opgegraven en tal van beenderen en schedels werden in de zwarte aarde gevonden.

Alle jongens van de school gingen er in hun vrijen tijd naar kijken, en natuurlijk bleef ik niet achter. Wij waren allen bezield met een geestdrift voor opgegraven antiquiteiten. We morrelden in de aarde der opgedolven graven, om munten, kannen, en al waren het maar scherven, te vinden. We benijdden de stadswerkers, omdat ze den geheelen dag konden graven en vinden; en nauwelijks had het twaalf uur geslagen of we stormden naar het kerkplein, om te zien wat die inhalige menschen ons overlieten, en om te snuffelen of er niets voor ons overbleef, wat aan hun blik was ontsnapt.

Maar we vonden niets; noch wij, noch de gravers. Daarom gaven de meeste jongens het op; ik alleen niet. Ik zocht eenen dooden, onbekenden held, waar zij slechts snuisterijen hoopten te vinden.

Ik wist zeker, dat ik wat vinden zou, als er maar niet zooveel oogen bij waren, en daarom bleef ik op een ochtend van school weg, om naar het oude kerkplein te gaan.

In langen tijd was er niets gevonden, geen beenderen, geen vermolmde planken, zoodat alle andere vreemde jongens ook wegbleven.

Het geluk was evenwel met me!

Op een plaats, ver verwijderd van de kerk, werden weer de gedeelten van een geraamte opgegraven. De werkers keken de opgedolven aarde na, of ze wat van waarde bevatte, en vonden niets.

Doch mijn begeerig oog zag onder de kluiten een klompje van andere kleur. Ik maakte de aarde er van los en zag tot mijn groote vreugde een platgedrukten kogel.

Dat was een ontdekking!

Ik woelde de aardhoop om, en kwam zoo in het bezit van zes kogels en een koperen plaatje, vol aard en roest!

Die kogels! mijn Held was dus gevonden!

Met eerbied nam ik eenige weggeworpen beenderen op en pakte voorzichtig de overblijfselen van mijn Held in mijn schooltasch.

Mijn Held! Een wezenlijke held! nu niet meer zoo'n schijnbare als Frans de oppasser!

Toen ik in groote, blijde ontroering thuis kwam, borg ik mijn schat in mijn kastje, waarvan ik een sleutel had.

Daar lag mijn Held veilig en alleen voor mij!

's Middags bij het eten zag ik zegevierend rond en had een diepe minachting voor mijn ouders en zusjes; want zoo'n vondst hadden die nog nooit gedaan.

Die begrepen zelfs niet, wat het is, de overblijfselen van een held, een held zelf, te bezitten.

Ik at bijna niet van trotschheid, toen mijn moeder zeide:

„Maar Con, je eet niet; ben je niet wel?"

Met moeite kon ik een paar woorden stamelen, en stak een heele aardappel in den mond, om mijn moeder te toonen, dat ik wel eetlust had; en gelukkig bracht dit mijn moeder tot rust.

Zoodra het eten was afgeloopen. snelde ik naar mijn kamertje, om me te overtuigen, dat ik niet gedroomd had en dat mijn Held wel degelijk bestond.

Maar de beenderen en kogels en het plaatje waren er nog!

Met een blik vol eerbied en liefde beschouwde ik al die dingen, borg ze weer zorgvuldig weg en ging weer naar beneden, om geen argwaan te veroorzaken.

En nooit was ik een liever knaapje dan dien avond. Ik speelde met mijn zusje, zoo aardig als het maar kon! Ik was zoo gehoorzaam als nimmer te voren. Altijd maar uit vrees dat een of andere omstandigheid mijn ouders onraad zou doen merken, waardoor ze mijn Held zouden ontdekken.

Zou ik het schoonmaken?

Eindelijk was het tijd om naar bed te gaan. Eindelijk was ik alleen met de heilige reliquiën van den man, die zes kogels had weerstaan, behalve de ontelbare wonden op de borst!

Ik beschouwde de beenderen, die er bruin en onzindelijk uitzagen, de platgedrukte kogels en het met aarde en roest bedekte plaatje met diep ontzag.

Op dat plaatje stond zeker zijn naam; maar die was bedekt door het vuil.

Zou ik het schoonmaken?

Ik brandde van nieuwsgierigheid, om den naam van mijn Held te weten en de lust bekroop me, om het plaatje van roest en vuil te ontdoen. Maar ik zag er van af, omdat het, zoo roestig

en vol aarde, veel meer zijn oudheid zou bewijzen, dan wanneer het er zoo glinsterend geel uitzag, alsof het nieuw was.

Lang beschouwde ik mijn schatten, om ze eindelijk voor dien dag op te bergen.

Den sleutel van mijn kastje legde ik, uit vrees voor dieven, onder mijn hoofdkussen. In mijn bed vond ik echter geen slaap. Allerlei gedachten, betrekking hebbende op mijn Held, doorkruisten mijn brein.

Al dadelijk besloot ik er een geheim van te maken. Een geheim te hebben is al zoo heerlijk, en nu nog wel zulk een geheim!

Dus dat stond vast: niemand zou er iets van hooren of zien; ik zou alleen mijn Held bezitten en Hem kunnen aanbidden.

Toen begon ik er over te peinzen, wie Hij wel geweest was, en waar Hij geleefd had, en waar Hij gestreden had en gestorven was.

Het was me duidelijk, dat die zes kogels slechts een gering aantal Zijner wonden vertegenwoordigde. Want het was niet mogelijk, dat Hij door den laatsten, zesden kogel op het slagveld gesneuveld was. Ik wist, dat men de gevallenen op het veld van eer begroef. Hij had dus aan andere wonden moeten sterven; klaarblijkelijk sabelhouwen, lanssteken en dergelijke.

Ik bewees mezelf, dat een massa doodelijke blessuren de breede borst van mijn Held moesten versieren; niet om eenigen twijfel omtrent mijn Held te verjagen, want voor dien twijfel was in mijn hart geen plaats, maar omdat elk nieuw bewijs mijn Held nog grooter maakte, zoodat ik me steeds meer kon verdiepen in Zijn grootheid.

Toen phantaseerde ik allerlei levensgeschiedenissen van mijn Held.

Het liefst had ik gehad, dat Hij een kruisridder geweest was, maar dat ideaal moest ik dadelijk opgeven; want toen waren er nog geen geweren, dus ook geen kogels.

Ik besloot daarom in latere tijden te gaan zoeken.

Een gesneuvelde Watergeus? Maar dat ging ook weer niet. Die werden in een vlag gewikkeld, met een: „één, twee, drie, in Godsnaam!" in zee neergelaten.

Ik bedacht allerlei mogelijke gevallen, om ze dadelijk weer te verwerpen.

Eindelijk had ik het gevonden, en wel het volgende, dat me vrij goed voldeed.

Mijn Held had de oorlogen van Napoleon medegemaakt, en was om Zijn dapperheid door den Grooten Keizer bevorderd tot generaal. In alle veldslagen was Hij vóóraan geweest, en menige wonde getuigde van Zijn moed.

Napoleon had zelfs al een koninkrijk voor Hem uitgezocht, toen de kans keerde en alle landen zich opmaakten, om zich te bevrijden van, wat ze noemden, den „Grooten Overweldiger."

Toen had mijn Held Zijn plaats in het leger en Zijne aanzienlijke ambten verlaten, en had zich onder de vaan van Zijn Vaderland geschaard, om dit als gemeen soldaat te dienen.

Na talrijke proeven van Zijn moed en dapperheid te hebben afgelegd,

werd Hij in den slag van Waterloo, waar Hij het vaandel van Zijn regiment, alleen tegenover een groote overmacht, verdedigde, zoodanig gewond, dat Hij Zijn einde voelde naderen.

Maar zich door allen een weg banende, redde Hij het Hem toevertrouwde doek, en toen Hij den slag gewonnen zag, sleepte Hij zich naar Zijn vaderstad om daar te sterven.

Zijn uitvaart was prachtig, en de gevallen Held werd begraven, afgezonderd van de anderen, die niet waardig geacht werden, zelfs in den dood zoo nabij Hem te zijn.

Dit laatste voegde ik er na lang nadenken bij, om te kunnen verklaren, waarom het graf van mijn Held zoo afgezonderd van de andere was.

Toch deed zich nog een moeielijkheid voor.

Waarom rustte Hij niet in een praalgraf?

De oplossing van die vraag kostte me niet weinig moeite. In onze kerk waren twee praalgraven, met mooie latijnsche verzen er op, en die daaronder sliepen, waren toch veel minder dan mijn Held.

Maar ook daarvoor kwam uitkomst. Mijn Held had zelf op zijn sterfbed gezegd geen praalgraf te willen hebben, maar eenvoudig onder het groene gras te willen rusten, daar Zijn naam toch wel zou voortleven.

Dat gaf echter weer een nieuw bezwaar. Ik had nooit gehoord van een held, die hier op het vroegere kerkhof rond de kerk was begraven.

Gelukkig schoot me te binnen, dat ik ergens eens gelezen had, dat ondank 's werelds loon is.

Hij was vergeten!

Dat bedroefde me diep, maar ik nam me voor Zijn naam weer te doen herleven, als ik eerst maar wat ouder was, en in de krant kon schrijven en lid worden van het Nut. Dan zou ik wel eens vertellen, hoe groot mijn Held was en hoe ondankbaar de menschen. Tot zoolang zou mijn Held mijn geheim blijven.

Natuurlijk had ik mijn Held opgesierd met allerlei ridderlijke hoedanigheden. Ik had Hem in gedachte gezien als Beschermer van weerlooze vrouwen, als Wreker van het onrecht; ik had Hem het leven zien wagen op bevel Zijner meerderen en om één blik slechts Zijner liefste te verwerven.

En eindelijk had ik Hem getooid met bescheidenheid.

En daarop was ik niet weinig trotsch!

Ik wist zeker, dat de helden van de andere jongens allemaal brutaal en hoovaardig zouden zijn en praalgraven zouden willen hebben.

De mijne echter was bescheiden, en .... Zijn loon was vergetelheid!

Ja, totdat ik op zou staan; dan zou mijn Held grooter zijn dan alle anderen!

Gelukkig dat ik nu alles wist van mijn Held, viel ik, overmand door jeugd en inspanning, in slaap.

Den volgenden morgen stond ik op, niet meer als knaap, zelfs niet als man, maar als een groot man! Ik had een taak; ik moest mijn Held Zijn roem en eer terug geven!

Mijn gedrag was dan ook geheel anders dan vroeger; het knikkeren en castispelen was mij te gering geworden; de andere jongens leken me flauw en kinderachtig toe.

Wat waren die ook tegenover mij, die een Held had gevonden; tegenover mij, op wien later aller oogen zouden staren in bewondering en eerbied, als ik het leven van mijn Held onthulde.

De jongens vonden dan ook, dat ik erg vervelend en pedant was geworden, en vroegen me, of ik een erfenis had gehad en ze mij daarom te min waren.

Ik lachte maar eens en verdiepte me in mijn eigen heerlijkheid.

Dat duurde een paar dagen, toen ik begon te vinden, dat het alleen genieten van roem en van een geheim niet zoo plezierig was als ik wel dacht.

Gelukkig had ik twee boezemvrienden, Wil en Ed.

Ik besloot, na lang dralen, deze in mijn weelde te doen deelen.

Nadat ik hen geheimhouding had laten beloven en hen had doen bezweren, dat zij niet zouden trachten zich mijn Held toe te eigenen, vertelde ik hun mijn vondst en alles wat ik van mijn Held wist. Want wat ik zelf verzonnen had, was reeds waarheid voor me geworden.

Ik genoot in hun blijkbare jaloerschheid, maar nog meer in hun bewondering en vereering voor mij.

Nadat ik hen geheimhouding had laten beloven

„Maar Con," zeide Wil eindelijk, „hoe heet die Held toch eigenlijk?"

Daar stond ik! Daar had ik niet aan gedacht. Maar ze zouden er zich niet vroolijk over kunnen maken, dat ik den naam van mijn Held niet wist!

Daarom noemde ik maar den eersten naam, die mij in de gedachten kwam.

„Jan Liller."

Gelukkig! ze geloofden het!

Toen werd het voortaan een gefluister onder ons; een geheimzinnigheid in onze gesprekken, zelfs over de onbeduidendste dingen, dat alle jongens even nieuwsgierig werden.

Maar we lieten niets los. Zelfs hadden we besloten, uit vrees voor ontdekking, mijn Held, zelfs als we alleen waren, nooit anders dan L. J. te noemen.

J. L. leek ons reeds veel te gevaarlijk.

Soms werden kleine jongens uitgestuurd om ons af te luisteren, terwijl ze moesten doen alsof hun spelen ze in onze nabijheid bracht.

Maar we waren op onze hoede en spraken allerlei nonsens, als die kleine spionnen dichtbij kwamen.

Zoo lekte mijn geheim niet uit.

Toch konden we niet geheel zwijgen!

Als de onderwijzer ons op de school vertelde van de groote mannen van ons vaderland, van Claudius Civilis of Willem den Zwijger, dan lachten we medelijdend en zeiden later tegen elkaar:

„Dat zou L. J. heel wat beter gedaan hebben!" of „dat moesten ze bij L. J. eens probeeren; die zou het ze wel afleeren," en dergelijke, zoodat ze ons de L. J.'s begonnen te noemen.

Maar we zorgden wel, dat ze nergens achterkwamen, en waren wat trotsch op ons geheim.

Ik zeg wel „ons" geheim, maar het was toch alleen het mijne, want de kogels en het plaatje en de beenderen had ik noch aan Wil, noch aan Ed laten zien. Ze wisten dus nog maar de helft, en niets meer, dan ik had willen zeggen.

Het fijnste en gewichtigste was hun onbekend.

Natuurlijk deden ze, of ze van alles op de hoogte waren, maar het leek er niet naar!

Thuis begon mijn veranderd gedrag ook langzamerhand in het oog te loopen.

Ik had een geheimzinnigheid aangenomen, die mijn vader, die mij wel kende, deed vermoeden, dat er een of andere kwajongensstreek op til was.

Daar ik dikwijls in diep gepeins bleef zitten en niet zoo druk meer speelde als vroeger (het was mij te kinderachtig en te min geworden sedert de ontdekking van mijn Held), dacht mijn moeder dadelijk, dat ik een ziekte onder de leden had, terwijl mijn zusje natuurlijk zoo nieuwsgierig was, als een meisje maar zijn kan.

Daarom werd ik door het drietal, ieder om een andere reden, nagegaan. Dat merkte ik heel gauw, en het hinderde me niet weinig in mijn doen en in mijn plannen.

Ik durfde haast mijn Held niet te voorschijn halen, uit vrees dat iemand onverwachts op mijn kamertje kon komen en mij overvallen te midden mijner reliquiën, en dat dan mijn geheim ontdekt zou worden.

En vooral mijn plannen liepen gevaar!

Ik had namelijk besloten mijn Held een meer eervolle ligplaats te bereiden, dan het plankje van mijn kastje uitmaakte.

Ik wilde, als een hulde aan den roemrijken Jan Liller, een sierlijk kistje vervaardigen, gevoerd met kostbare snippers van zijde, pluche en kant, om daarin Zijne dierbare overblijfselen en de schoone bewijzen van Zijn heldenbestaan te bewaren.

Dat kistje wilde ik uitzagen, maar ik durfde het niet te doen in de huiskamer. Als ik dus kon, sloop ik naar mijn kamertje, om daar aan het werk te gaan.

Eens werd ik door mijn moeder verrast toen ik druk bezig was, maar toen ze mijn werk zag, deed ze net of ze niets bemerkt had.

Ik gevoelde een bitter berouw, want ik begreep, dat mijn goede moeder dacht, dat ik aan het zagen was aan een geschenk voor haar naderenden verjaardag.

Doch voor het oogenblik ging mijn Held voor. Ik zou voor dien feestdag wel iets koopen en rekende daarbij op de beurs van mijn vader, die me niet in den steek zou laten.

Op zekeren dag, toen ik met mijn vader wandelde, zeide hij eensklaps tot me:

„Wel, Con, is dat graven op het kerkplein al gedaan? Ik ben er in langen tijd niet geweest. Je bent daar zeker ook wel eens aan het nakijken geweest, of er niets van je gading werd opgegraven."

Vermoedde mijn vader iets? en was die vraag gedaan, om me uit te hooren?

Ik antwoordde ontwijkend:

„Ik ben daar sedert verleden week niet geweest."

Dat was waar, want juist acht dagen geleden had ik mijn Held gevonden en na die vondst was ik voldaan en was de aardigheid er af, om in die graven rond te wroeten. Er was toch niets meer te vinden!

„Ik dacht alleen maar," zeide mijn vader schertsend, „dat je een schat had gevonden, zoo geheimzinnig ben je tegenwoordig. Zeg, kereltje, ben je rijk geworden, en wil je nu de boel voor jou alleen bewaren en oppotten?"

„Ik heb er nooit iets gevonden, vader," stamelde ik, met schaamte over mijn leugen, maar toch vol voldoening over mijn moed, dat ik onwaarheid durfde te spreken, alleen om mijn Held voor ontdekking te bewaren.

Gelukkig veranderde mijn vader van onderwerp, door mij te vragen, of ik al wat voor moeders verjaardag op het oog had.

Als ik eerlijk geweest was, had ik moeten antwoorden „neen", want mijn Held had al mijn gedachten in beslag genomen.

Terwijl ik nog naar een antwoord zocht, rees er plotseling een groot, een grootsch denkbeeld in me op! Wat kon voor mijn moeder schooner geschenk zijn dan mijn Held?

Met opoffering van mijn geheim, van mijn eigen ontdekking zou ik haar

verrassen met de onthulling van mijn vondst, en zou ik mijn Held met haar deelen.

De strijd, dien ik streed, was zwaar, maar toen ik eenmaal beslist had, kon ik met zekerheid en blijdschap zeggen:

„Ja, vader, en iets heel bizonder moois ook?"

„Dat is uitstekend, jongen!" zeide mijn vader, terwijl hij me goedkeurend op den schouder klopte. „Doe er je best maar eens op, want je moeder verdient het."

Nu er toch al over het oude kerkhof gesproken was, wilde ik ook eens hooren, of mijn vader iets bekend was omtrent mijn Held. En daarom vroeg ik, zoo onbevangen mogelijk:

„Zeg, vader, wie waren er toch op dat plein om de kerk begraven?"

„Ja, jongen, dàt weet ik niet. Het is zeker al vijftig jaar geleden, dat het gebruikt werd. Toen ik hier kwam wonen, was het nieuwe kerkhof al in gebruik, en ik weet niet eens, wie daar begraven zijn."

„Ik ben daar sedert verleden week niet geweest."

„Maar, vader, weet u dan niet ten minste één persoon, die daar liggen moet?"

„Neen," zeide mijn vader, maar na eenig nadenken, voegde hij er bij:

„Maar, ja toch! daar hebben ze dien Kees van Assen begraven. Dat heb ik laatst gehoord bij notaris van Tefelen."

Zou dat mijn Held zijn? Het kon best; want waarom zou er anders bij den notaris over het kerkplein gesproken zijn?

Dan moest het zeker een oud-oom of een oud-neef zijn van dien akeligen Alfred, dien we altijd „de Nuf" noemden, omdat hij nooit meespeelde, uit vrees voor builen en schrammen en vuil op zijn kleeren en handen.

„Was die van Assen een held, vader?" bracht ik er met moeite uit.

„Een held, jongen? neen, dat was hij niet. Neen, hij was juist het tegendeel."

„Een lafaard, vader? Dat dacht ik wel!"

„Zoo! en waarom dacht je dat?"

„Omdat' die nare jongen van den dominé ook van Assen heet! En die is een lafaard!"

„Dat is geen reden. Die van Assen is heelemaal geen familie van den dominé. Dat geloof ik ten minste niet. Maar hij was geen lafaard; hij was nog veel erger. Hij was een landverrader! Hij heeft de stad aan de Franschen overgeleverd."

„En wat hebben ze dien gemeenen vent toen gedaan?" vroeg ik, vol verontwaardiging en smart, dat een landgenoot zijn vaderstad aan vijanden had kunnen verraden.

„In het eerst niets, want toen werd hij beschermd door de Franschen; maar toen die weg waren, hebben zijn stadgenooten zijn huis tegen den grond gehaald en hem zelf gefusilleerd;" vertelde mijn vader.

„En is hij toen toch op het kerkhof begraven?"

„Och ja! omdat zijn familie zoo aanzienlijk en rijk was, heeft men toegestaan hem op het kerkhof te begraven, maar zonder praal of vertoon natuurlijk. Meer weet ik er niet van."

„Weet u niet in welken hoek hij begraven werd?"

„Ja! in den hoek bij de bakkerij."

Nu waren er twee hoeken op het kerkplein, waar een bakkerij was. Nabij een daarvan had ik mijn Held gevonden, maar die heette Jan Liller en niet van Assen! Ik besloot, om nooit meer lekkers te koopen in den hoek, waar die verrader begraven was, want die hoek was nu vervloekt. We kregen daar anders veel meer voor ons geld, dan ergens anders.

Het werd me nu echter dadelijk duidelijk, dat die bakker van den verrader afwist en bang was zijn klanten te verliezen, als hij niet erg goedkoop was.

Ik was dus door mijn vragen niet veel wijzer geworden. Alleen had ik nu een nieuw vergelijkingspunt gevonden: de verrader tegenover mijn Held!

Jan Liller werd me nog dierbaarder dan te voren, nu ik hem stellen kon tegenover een verachtelijken van Assen! Mijn Held was nog grooter geworden!

Zoodra ik thuis kwam, liep ik naar mijn kamertje, om mij te verzadigen aan Zijn gebeente, om me te verdiepen in Zijn grootheid.

Op de trap voelde ik al naar mijn sleutel.

Maar! wat was dat! Geen sleutel in mijn zak! Verloren had ik hem niet, dat wist ik zeker. Dan had ik hem bepaald op mijn kastje laten zitten, en dan ook was mijn geheim, mijn Held verloren!

Een ontzettende angst bekroop me. Het springen werd klimmen, het klimmen voortslepen. Met een angstig hart opende ik de deur van mijn kamertje: mijn voorgevoel had me niet bedrogen!

Daar stond mijn zusje voor mijn geopend kastje!

„Akelige meid! wat doe je aan mijn goed! Blijf er af!" schreeuwde ik, toen ik mijn geheim ontdekt zag.

„Maar, Con! je had de sleutel er op laten zitten en toen heb ik eens gekeken!" riep mijn zusje verschrikt.

„Ja, jullui meisjes bemoeit je ook altijd met zaken, die je niet aangaan. Jullie zit overal aan en bederft de boel van anderen altijd!"

„Och, Con, wees nu niet zoo boos! Ik heb maar eens gekeken En kijk eens! Ik heb dat vuile plaatje, dat in je kastje lag, eens mooi opgepoetst! En er staat wat op!"

En tegelijk duwde ze me het nu blinkende plaatje in de handen.

Ik keek er op.

Alles draaide om me heen. Alles was zwart; ik zag slechts dat glinsterende, gele plaatje en den naam, die er opstond:

en smeet ze tegen den grond.

KEES VAN ASSEN.

1813.

Ik liet het plaatje vallen, greep de beenderen en de kogels uit mijn kastje en smeet ze tegen den grond.

Daar lag mijn Held!

EEN DAG OP DE VLOOT VOOR ATJEH.

DOOR

JUNIUS.

et is reeds lang Hondenwacht; de officier, welke met het toezicht op de wacht belast is, en eerst aan het bestektafeltje brieven heeft zitten schrijven, geeft sinds eenigen tijd op vrij luidruchtige wijze, van uit zijn luierstoel te kennen dat de slaap hem overmand heeft. De adelborst, die wakker moet blijven, doet nog slechts flauwe pogingen om de steeds zwaarder wordende oogleden in bedwang te houden, terwijl de schildwacht bij het hek, het blijkbaar met de koude nachtlucht te kwaad heeft, en zijn geweer van tijd tot tijd neerzet, om zich de handen te wrijven. De onderofficier van de wacht heeft zich met een paar gasten (matroos 1e en 2e kl.) van het wachtsvolk op het zeilmakersbankje aan den valreep neergezet, en leest met gedempte stem vóor uit een „veelgelezen" roman, waarvan de gehavende bladen slechts flauw verlicht worden door een looplantaarn naast hem op 't bankje.

Het maantje vindt dat het lang genoeg geschenen heeft en duikt weg achter het Pedir-Daholigebergte, terwijl de Poolster, vóor ook zij achter een dikke wolk ter ruste gaat, nog even naar het groote pantserschip kijkt, om in Noordelijker streken een lieve vraagster met haar helder oog vriendelijk te kunnen toeknikken en te vertellen, dat we het op Atjeh nog zoo kwaad niet hebben.

In de longroom, zijn de lampen reeds uren uitgedoofd en de laatste die zich ter ruste begaf, de officier van de Eerste wacht, droomt al een paar uur. Slechts enkele kakkerlakken spelen krijgertje door het verblijf en de groote klok in den koekoek tikt slaperig door. Alles ademt rust, het nachtkoeltje brengt den geur van boomen en bloemen aan den wal over naar 't groote schip.

Zelfs de Atjehers zijn kalm, slechts een enkele visscher zit tusschen de banken, in de geulen en plasjes bij 't licht van zijn lampje kreeften en garnalen te zoeken, doch overigens nergens leven te bespeuren, overal plechtige stilte, diepe rust.

De marinier op de brug is, na geruimen tijd op en neer gewandeld te hebben, eindelijk tegen een der tentstutten gaan staan leunen en heeft zich in gissingen verdiept omtrent den datum, waarop hij de roode chevron van marinier 2e klasse zal ontvangen, met het gevolg, dat hij eerst uit zijn ge-

peins wakker wordt op het oogenblik, dat zijn geweer hem van den schouder glijdt en met een zwaren slag aan zijn voeten terecht komt. Even omkijken, of de onderofficier van de wacht het ook gehoord heeft, en als deze schijnbaar niets gemerkt heeft, spoedig de kim onderzocht, want hij heeft wel niet geslapen, dát zou hij morgen op vóorparade met een eed durven bezweren, maar het kon toch best zijn, dat er juist een licht in 't zicht was gekomen.

Het visscherslichtje aan het strand heeft zijn voorganger al aangepraaid, dit heeft hij bij de overgave van de consignes mee overgegeven, en verder is er niets te zien, de heele kim rond niet, of ja, toch, daar meent hij iets te zien; zeker, het is een licht, nog eens goed scherp gekeken, er blijft geen twijfel over, en door de reine nachtlucht klinkt het plotseling: „Stoomschip om de oost."

„Stoomschip om de oost," heeft de marinier geroepen en weg is alle rust; als met een tooverwoord heeft hij leven gebracht in die halfslapende gemeente; de roman verdwijnt spoorloos, de looplantaarn valt van 't bankje en de olievlek die ze op het blanke dek achterlaat zal morgen vroeg, als de eerste officier zijn morgenronde maakt, menigeen een standje bezorgen. De adelborst die van den schrik vrij onzacht tegen den gepantserden toren aankomt, ijlt met een binocle gewapend, de brug op, om van den schildwacht te hooren, waar het licht gezien is en dan zelf uit te maken, wat het voor een schip kan zijn. Gelukkig heeft hij te veel haast om de olievlek op te merken, waaraan nu dadelijk eenige matrozen met hun messen gaan zitten schrapen, uit vrees voor de gevolgen.

De adelborst, die op de brug onder het eerste witte licht ook de beide boordlichten heeft gezien, rapporteert aan zijn inmiddels ontwaakten chef, dat er een stoomschip recht op de „Koning," van om de oost, aankomt en ontvangt dan van dezen order om het den overste mede te deelen en orders te vragen.

„Laat de barkas maar klaar maken, om te gaan hooren wat voor schip het is," luidt het bevel.

Intusschen worden aan dek de beide roode lantaarns aangestoken en in gereedheid gebracht om de plaats van het „admiraalschip" aan te duiden, terwijl de adelborst het verder druk genoeg heeft met het laten waarschuwen van den officier en de verschillende menschen van de stoombarkas. Ongelukkigerwijze zit alles onklaar en de onderofficier van de wacht die er voor moet zorgen, is juist even bij den kok een kop koffie gaan drinken, zoodat onze jonker nog eenige onvriendelijke woorden oploopt van den officier, die vindt dat de adelborst er maar zelf voor had moeten zorgen.

De wachtdoende stoker in de barkas brengt de schelle fluit in werking om de bemanning bijeen te roepen, welke na een minuut of vijf alle 18 present zijn.

In de longroom is in een der hutten ook leven gekomen: de officier die het commando over de barkas voert, is door den leerling uit zijn droomen

opgeschrikt, door hevig tikken en de boodschap, „Meneer! de barkas moet varen.”

Na een paar minuten is hij gekleed en staat al een kop lauwe koffie, welken zijn jongen gauw bij den kok heeft gehaald op tafel klaar. Even een slok, de revolver onder het loopen omgègespt en den binocle omgehangen, dan een bescheiden tikje op de deur bij den eersten officier, „Overste, heeft u ook orders voor me?” en na het antwoord, „Neen, dank u, zooals gewoonlijk, vraag maar wat het hier komt doen,” snel nog een slok koffie en naar dek om te kijken of het licht al dicht bij is. Intusschen komt de adjudant van den kolonel, half in nacht-tenue, de kajuit uit, met een pak brieven en paketten en de noodige mondelinge boodschappen, die zeker voor de helft zouden vergeten worden, indien de commandant van de barkas er niet op rekende en zijn notitieboekje niet reeds klaar had. Als alle orders genoteerd zijn, gaat de barkas zoo spoedig mogelijk op weg, op het onrust brengend licht toe, dat nu in de onmiddellijke nabijheid gekomen is, en een oorlogschip blijkt te zijn, dat van zijn station afgelost, naar Oleh-leh gaat om te ververschen en kolen te laden. Op het vlaggeschip moeten eenige rapporten en maandstaten worden afgegeven.

De revolver onder het loopen omgegespt.

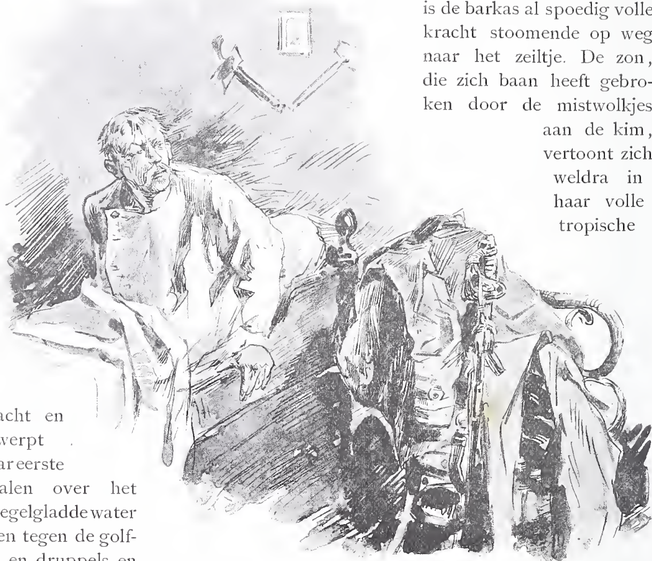
Na een groet en handdruk gewisseld te hebben met den commandant en den officier van de wacht, die beiden op de brug zijn, worden de brieven en boodschappen van weerskanten overgedragen en dan na een „goede reis” zoo snel mogelijk door het oorlogschip naar Pedirpunt en door de barkas naar boord teruggestoomd.

De commandant van de barkas, verheugt zich na zijn rapport te hebben uitgebracht, nog eenige uren rustig te kunnen slapen, maar wordt hierin deerlijk teleurgesteld. Nauwelijks zijn toch de eerste twee glazen der dagwacht (5u. 's morgens) geslagen of alweer weerklinkt een vinnig tikken op de hutsdeur, en het bekende „Mijnheer, uw barkas wordt klaargemaakt, of u aan dek wilt komen,” van den leerling, die daarop zoo spoedig mogelijk maakt, dat hij uit de voeten komt.

Onder het kleeden wordt er natuurlijk wat gemopperd, doch dat is Indisch, en het is zoo heerlijk frisch aan dek, en het schemert reeds zoo

vriendelijk in 't oosten, dat het opkomend slecht humeur spoedig is weggewaaid door het ochtendkoeltje. Bovendien heeft de officier van de wacht een heerlijk kop heete koffie voor zijn collega aan dek klaar staan en na het goeden morgen, en de informatie dat de barkas nog water moet laden, dus dat er nog tijd genoeg is; klinkt de vraag, waarvoor de barkas wordt klaargemaakt, in 't geheel niet meer norsch. „O! een zeiltje om de N.O. ver in zee, een lange tocht, maar wie weet, of er geen buit te halen is.”

De overste, die intusschen ook aan dek is gekomen, geeft zijn instructies, en na de waarschuwing dat de watertanks vol zijn is de barkas al spoedig volle kracht stoomende op weg naar het zeiltje. De zon, die zich baan heeft gebroken door de mistwolkjes aan de kim, vertoont zich weldra in haar volle tropische pracht en werpt haar eerste stralen over het spiegelgladde water heen tegen de golfjes en druppels en spatten, die voor den steven van het vaartuigje opspringen en langs zijn boorden heenhuppelen om dan in lange zacht gewelfde plooien den weg aan te wijzen, dien het nam.

« Mijnheer, uw barkas wordt klaargemaakt, of u aan dek wilt komen. »

Na een goed uur, „volle kracht,” te hebben doorgestoomd en in dien tijd ruimschoots te hebben geprofiteerd van de koesterende warmte op handen en aangezicht, zijn we het zeil, dat als een „jonk” van chineesch model verkend is, reeds dicht genoeg genaderd om door een los schot haar attentie te kunnen trekken. Boem! en dan goed kijken of ze het bemerkt heeft; maar de jonk doet niets, evenmin na het tweede losse schot.

Wind is er niet, en de afstand is te klein, dan dat de opvarenden, de beide schoten niet gehoord zouden hebben. 't Is zeker een smokkelaar, daar gaat niets af. De instructie spreekt maar van éen waarschuwingsschot. Indien nog een los schot wordt gedaan, kost die beleefdheid tegen een schip, waarvan het vrij zeker is, dat het kwade bedoelingen heeft, veel te veel aan buskruit en er moet dus nu op meer afdoende wijze aan de jonk worden te kennen gegeven, dat we haar moeten spreken. Het bevel wordt dan ook gegeven, om de drieponder met „scherp" te laden en na de waarschuwing van den konstabel, dat alles klaar is; vuur te geven.

De granaat, na eerst een sierlijken boog door de lucht te hebben beschreven, slaat na een oogenblik een berg water, vlak voor de jonk op, en danst dan over de zee heen, om een paar honderd meter verder in de diepte te verdwijnen. Dat ze nu eindelijk daarginds begrepen hebben dat het ernst wordt, blijkt spoedig door het strijken der zeilen en de drukte, die er aan dek heerscht. Nog een 10 minuten, en de stoombarkas schiet het chineesche vaartuig langs zijde, en de commandant springt er met een tweetal gewapende matrozen op over, om te onderzoeken of de papieren in orde zijn en er geen contrabande aanwezig is.

De Engelsche pas, door het bestuur te Penang uitgereikt en voorzien van het stempel van den Nederlandschen consul, is volmaakt in orde. De ladinglijsten komen ook geheel overeen met de lading, die we intusschen ijverig nasnuffelen.

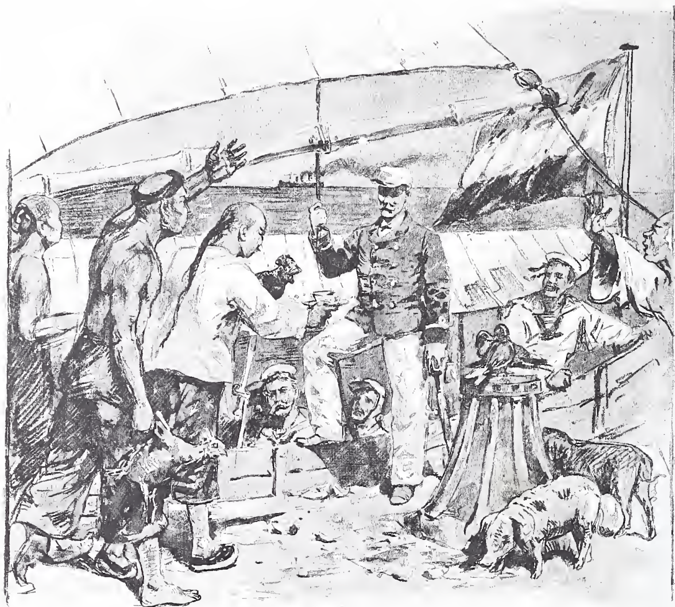
Het eenige verdachte van het vaartuig is, dat het zoover uit zijn koers is, daar het volgens de pas volstrekt geen bestemming heeft naar een Atjehsche haven, maar naar Voor-Indië moet. De pogingen om hieromtrent eenige inlichtingen te bekomen blijven echter vruchteloos, daar noch de Nakodah (kapitein) noch een der opvarenden (allen chineezen), een der talen verstaat waarin ze achtereenvolgens worden aangesproken. Het eenige antwoord dat de commandant ontvangt is hoofdschudden en een gekakel van de heele equipage: Joei! thauw! sin! sjau! wing! waaruit een gewoon mensch toch niet wijs kan worden. Als alle talen zijn uitgeput en niets blijkt te helpen wordt den nakodah dan ook maar door gebaren te kennen gegeven, dat hij moet zorgen verder van den wal vandaan te blijven, omdat, hij anders gevaar loopt beschoten te worden. De chinees grijnslacht en schudt met zijn gestaart hoofd als teeken, dat hij begrepen heeft dat het onder den wal niet zuiver is.

Na afloop van het onderzoek, wil de officier met zijn beide helpers weer in de barkas terug gaan, maar juist als ze den voet op den rand van hun vaartuigje zetten, weerklinkt over het heele dek der jonk een vervaarlijk geschreeuw van de 17 chineezen; waarvan er èen, waarschijnlijk de hofmeester, op de drie Europeanen komt toeloopen.

De haan van den revolver behoeft niet gespannen te worden, de man heeft erg vriendschappelijke bedoelingen in zijn hart, en in zijn handen een

drietal kippen, als cadeaux voor de equipage en een kop gloeiende thee als versnapering voor den luitenant!

Aan boord terug gekomen, wordt het proces-verbaal van de inspectie ingeleverd, daarna van tenue verwisseld na den warmen tocht, en dan een partijtje georganiseerd. Het speel- en bitteruurtje schijnt echter van daag ook

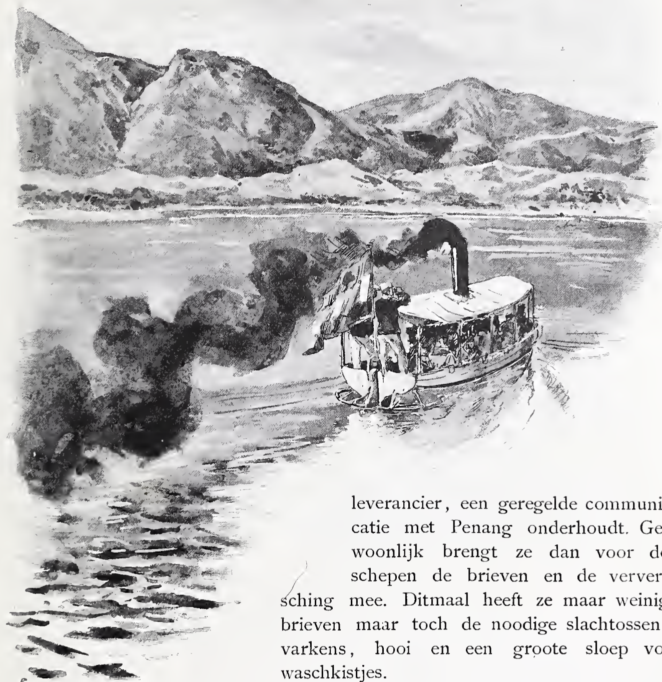

En in zijn handen een drietal kippen en een kop gloeiende thee.

niet meer heilig te zijn, want pas is de eerste robber whist uit, of er komt alweer een lichtmatroosje in de longroom om te waarschuwen, dat er gevaren moet worden. Ditmaal zijn het Atjehers, die bij de rivier van Pakan Baroe, een net uitbrengen om een paar vischjes voor de rijsttafel te vangen. De tocht is niet ver en zoodra ze het bekende stoomvaartuigje zien, verdwijnen ze met net en al in de boschjes, voor ze nog onder schot zijn. Het doel is echter bereikt en nu kunnen we gerust ons bittertje verder leeg drinken en na de rijsttafel een oogenblikje in slaapbroek en cabaai naar het lek gaan.

liggen luisteren, daar gewoonlijk nà den middag de Atjehers te lui zijn om te visschen en de „Raya Kongsee," niet vóor drie uur verwacht wordt.

De Raya is een klein stoomscheepje, dat met de „Hok Canton" voor den leverancier, een geregelde communicatie met Penang onderhoudt. Gewoonlijk brengt ze dan voor de schepen de brieven en de ververSching mee. Ditmaal heeft ze maar weinig brieven maar toch de noodige slachtossen, varkens, hooi en een groote sloep vol waschkistjes.

Wordt de barkas weer weggezonden.

Het goed van de officieren, van bijna alle schepen wordt op Penang gewasschen en door de bootjes op de „Koning" afgegeven, waar het dan bewaard wordt tot er gelegenheid is het met een der beide stoomjachten te verzenden.

Deze beide stoomjachten de „Koerier" en de „Sateliet" die door luitenants t/z der 2e klasse gekommandeerd worden, onderhouden van rijkswege de verbinding tusschen het vlaggeschip en de andere schepen van het eskader; brengen de overgeplaatste officieren en manschappen op de schepen waarvoor ze bestemd zijn; bezorgen de goederen die uit de marinemagazijnen

aangevraagd zijn, en halen de wekelijksche en maandelijksche rapporten af. Gewoonlijk maken ze dan om de week een tocht langs de geheele kust tot zoover de schepen gestationeerd zijn.

Bij terugkomst aan boord, wordt de barkas dadelijk na afgifte der brieven, weer weggezonden naar Pakan Baroe, waar de visschers weer met het net bezig zijn. Tevens wordt de order meegegeven om eenigen tijd voor de rivier te blijven liggen.

Natuurlijk zorgen de heeren Atjehers wel dat ze bij tijds achter boomen en dijkjes onzichtbaar zijn. Op de huizen mag niet worden geschoten, en overigens blijft er niets te zien dan een troep dartelende geiten en bokken, die langs het strand loopen te stoeien en te spelen. Het zonnetje brandt nog vrij hevig en het genoegen, de overal loerende Atjehers de monding van het kanonnetje voor te houden, kan niet anders dan eenvoudig genoemd worden. Na een goed half uur, moet het naar schatting den sloebers (scheldnaam voor Atjehers) duchtig verveeld hebben en zullen ze wel het visschen opgegeven hebben. Nauwelijks echter maakt de barkas mimes om terug te gaan, of daar komt de heele bende weer te voorschijn; nu niet om te visschen, maar om te toonen, dat ze volstrekt niet gesticht zijn over de Hollanders, die hen, tweemaal vandaag reeds in hun bedrijf stoorden.

Uit éen van de boschjes ziet men een wit rookwolkje opstijgen, en een oogenblik later weerklinkt de knal van een donderbus, spoedig door meerdere gevolgd. Overal blijken de boschjes met schutters bezet te zijn, die een levendig vuur op de stoombarkas openen. Hier is echter alles onmiddellijk gereed. De pantserplaten zijn opgezet en de matrozen met het geweer in den aanslag wachten slechts op het commando. Geweervuur, op een onzichtbaren vijand heeft echter weinig uitwerking. Het aantal vurenden in de struiken groeit bovendien steeds aan en een paar Beaumontkogels zijn al fluitend over de barkas heengegaan of er dicht bij in 't water geslagen. Van uit de barkas wordt nu, zoodra een rookwolkje zichtbaar is door enkele goede schutters in die richting geantwoord, zonder succes evenwel, want onze vrienden aan den wal worden steeds stoutmoediger, één ervan komt zelfs boven op het dijkje een oogenblik staan tandakken doch de Nederlandsche kogels slaan het geele zand overal zóo dicht bij zijn voeten op dat hij het wijzer vindt maar weer te verdwijnen. Anderen komen echter in zijn plaats met armen en beenen zwaaien.

„Met kartets laadt!" en een oogenblik later: „Vuur!" De honderden kartetskogeltjes doen het zand in een groote geele wolk opstuiven en door den binocle zien we duidelijk de takjes van de struiken afvliegen. Het schot heeft doel getroffen; het vuren is opgehouden, waarschijnlijk zijn ze bezig de wonden van een of meer hunner, met roode klei dicht te smeren, ze schijnen ten minste geen tijd of lust meer te hebben om de geweren en donderbussen te herladen.

Langzaam stoomt de barkas weer zee in, om naar boord terug te gaan. Dadelijk echter verschijnen een paar bruine broeders boven het dijkje. Een

komt zelfs geheel boven en loopt naar het water toe, om ons eenige mooie scheldwoorden toe te zenden. Hij heeft evenwel nu voor het laatst op de Hollanders gescholden, want een scherpschutter, een marinier 1e klasse, zend hem nog even een schot na, dat hem blijkbaar in de volle borst treft. Met een rauwen gil stort hij voorover, en slaat met zijn uitgestrekte armen

Met het geweer in den aanslag.

het zeewater op. Eenigen tijd later zien we zijn makkers het lijk opnemen, onderzoeken en dan wegdragen achter het dijkje, om het onder den een of anderen heiligen boom te begraven, en hun makker dan te benijden, dat hij als martelaar voor de goede zaak is gevallen en bij Mohamed in het paradijs mee mag genieten. In de barkas is eerst een luid hoera opgegaan en de marinier wordt geluk gewenscht met zijn succes en door den commandant een extra oorlam beloofd. Spoedig echter komt het goede in de manschappen boven, en ontspint zich een druk discours over de mogelijkheid dat hij getrouwd was en kinderen had. Het resultaat is, dat de meesten vinden, dat de arme bl..... m, een wel wat harde les heeft gehad.

De zon is op het punt onder te gaan en als we aan boord terug komen,

marcheert juist de wachtparade met den tamboer en pijper aan 't hoofd, het dek rond, nadat de vlag is neergehaald.

De overste en de andere officieren, die nu aan dek zijn gekomen, om van de frissche avondlucht te genieten, hebben met den langen kijker het vuurgevecht gevolgd en de Atjeher zien neervallen. Natuurlijk moet alles in de bijzonderheden verteld worden. De stoelen komen aan dek en het duurt niet lang of de geheele etat-major zit aan bakboord om het tafeltje, nu de dagelijksche dienst is afgeloopen, gezellig te praten. De jongens (inlandsche bedienden) zijn druk bezig met het opentrekken van bier of het inschenken van whisky-soda voor hun heeren. Er zijn met de Raya couranten gekomen, dus het gesprek is levendig en algemeen. Om 7u. komt de bitter en om klokke acht verschijnt onze oude Marpangie, de hofmeester, om aan te kondigen dat het eten klaar is.

Met den tamboer en pijper aan 't hoofd.

Al heel spoedig zitten we dan in de ruime gezellige longroom aan tafel, verbaasd over de handigheid van het oudje, dat van taaie lappen sapies vleesch en groenten uit blikjes, steeds zulk een goed maal weet te bereiden.

Na de koffie verschijnt de een voor, de ander na in het luchtig avondtenue; een der collega's haalt zijn guitaar op en het duurt niet lang of we verbeelden ons voor een oogenblik onder de ramen van een zwartoogige Andalusische schoone op de straatsteenen te staan, en galmen het roerende „Montez, montez derrière les grilles, les grilles de vos hauts balcons!" Om 10 uur, half elf komt er echter rust; zij die nachtdienst hebben, verdwijnen naar kooi en slechts een enkel paar blijft nog met gedempte stem, om de slapenden niet te hinderen, door redeneeren, over het pas gehoord courantennieuws of misschien nog gewichtiger zaken.

Om elf uur worden de lichten gewoonlijk uitgedaan en droomen we van Holland, en hen die ons een laatst vaarwel toeriepen, toen we het vaderland verlieten, om hier op de eentoonige kusten van Atjeh een steentje bij te dragen voor het groote gebouw, dat den naam zal dragen van: „Neerlands oppergezag over Noord-Sumatra!"

UIT DE STUDEERCEL DER REDACTIE.

Haagsche dames, die een ziertje achting voor zichzelven hebben, en geen al te bekrompen bovenhuis bewonen, kunnen tegenwoordig niet meer leven zonder een „jour". Iedereen heeft nu een „jour", waar thee gedronken wordt, als in den Faubourg Saint-Germain. Mijn nichtje Betsy Brandt, die het huishouden van haar vader bestuurt na den dood harer moeder, heeft waarlijk nu ook al een „jour". Het spreekt van zelf, dat ik verplicht ben mij aan den „jour" van mijn geestig nichtje te houden. Ik ontmoet er niet altijd even aangename gasten, maar Betsy weet mij met één blik uit hare vriendelijke, fluweelige oogen zoo goed in toom te houden, als ik op het punt ben knorrig te worden, dat ik er zonder vrees naar toe ga. Betsy's „jour" is des Maandags middags, en wordt vrij goed onthouden dan een aantal auteurs, kunstenaars en ambtenaars.

Toen ik de laatste reis binnentrad, vond ik Betsy in een zeer „geanimeerd" gesprek met een drietal jongelui, die allen zeer hooge boorden droegen, zeer gele gezichten vertoonden, en zeer ruwe stemmen deden hooren. Ieder van hen had een kop thee in de hand, dien ze plechtstatig voor zich uit droegen, terwijl ze een kringetje rondom Betsy vormden, die op eene sofa van *ponceau*-fluweel heel netjes in haar keurig lichtgrijs japonnetje zat te recipiëeren.

Een der hooge boorden was aan het woord:

— „Een daad van courage! Waarachtig niet, juffrouw Brandt! Vooreerst staat driekwart der lezers- en lezeressenwereld aan hare zijde! En dan een jong meisje! Wie zal haar aanval beantwoorden? De heeren van *de(n) Nieuwe(n) Gids* zijn allen op-end-op gentlemen — zij zullen met een geestig glimlachje Jo van Sloten laten praten!"

— „Ja, meneer! als u zulke verpletterende waarheden zegt, zal u wel gelijk hebben! Mag ik nog even herinneren, dat de dappere Jo van Sloten wel degelijk courage heeft getoond! De meeste onzer oudere schrijvers bewaarden een diep stilzwijgen, omdat ze bang waren, dat men hen in hun beste pak met vuil zou gooien. Als ze spraken, dan was het, om een plasdankje van de heeren te verdienen, dan vatten ze de pen op, om de eerste beste critiek, die de zoogenaamde nieuwe school ernstig onderhanden had genomen, af te maken — want daardoor raken ze uit het gedrang. De eigenaardige, zelfzuchtige lafhartigheid van hen, die tot spreken geroepen waren, heeft de baldadigheid en brutaliteit tot eene verontrustende hoogte doen groeien! En dat gaat altijd zoo! Als een hoop straatjongens ergens op hun weg een heuveltje van kiezels en steengruis vindt, blijven ze eerst een oogenblik staan, dan raapt er een een steentje op, dat hij in het water werpt, en na een half uur is geen voorganger meer veilig — een regen van projectielen wordt hem nagegooid!"

De tweede hooge boord dronk een teugje uit zijn kop thee, en sprak:

— „Maar dan zijn die voorzichtige „ouwe pruiken" toch eigenlijk heel verstandige menschen! Als ik een dollen hond tegenkom, ga ik altijd uit den weg!"

— „'t Zou toch beter zijn hem een kogel door den kop te jagen!" — riep Betsy, en mij achter de heeren gewaar wordende, voegde zij er bij: — „Niet waar, neef?"

Ik moest nu wel te voorschijn komen. De kring der hooge boorden werd mij geopend.

— „Och, Betsy! Laat mij er buiten! Ik ben maar eene „ouwe pruik"! Men luistert niet naar mij ...."

— „Dat weet je wel beter, neef!"

— „Goed, dan stel ik voor met permissie van jou zelve en de heeren over iets aangenamers en vroolijkers te spreken!"

De derde der hooge boorden roerde met zijn lepeltje in de thee, en zeî:

— „Het woord is aan meneer!"

— „U is al te beleefd, meneer!" — antwoordde ik buigend. — „Mag ik zoo vrij zijn, lieve nicht! je te herinneren aan wat we nu eene maand geleden te Scheveningen hebben besproken. Herinner-je je nog René Ghil en de Symbolisten!"

— „Interessante naam!" — viel hooge boord No. 3 in. — „René Ghil — een jonge poëet! Verbazende intensiteit van artistiek sentiment!"

— „Dat zal wel zoo wezen, meneer! U heeft daar beter oog op dan ik! Maar weet-je wel, Betsy! dat ik toen zeide, hoe deze artistieke meneer Ghil een leerling was uit de school van Verlaine en Mallarmé?"

Betsy knikte even met haar mooi kopje, en zag mij met haar vriendelijksten glimlach aan.

— „En daarom wilde ik er nu iets aan toevoegen. Ik heb Verlaine onrecht gedaan. Hij is niet, wat hij schijnt! Juist in de laatste dagen heb ik zijne werken nog eens hier en daar ingezien, en ik ben verbaasd over enkele uitstekend mooie scheppingen. Soms evenaart hij Théophile Gautier, soms Baudelaire, soms Alfred de Musset. Een groote schat van echte poëzie heb ik gevonden — en daar ik weet, dat je er belang in stelt, heb ik het boek voor je meegenomen!" 1).

Betsy keek het gele boekdeel even in, en terstond zei zij zacht, bijna fluisterend:

«Les sanglots longs
«Des violons
«De l'automne
«Blessent mon coeur
«D'une langueur
«Monotone.

«Tout suffocant
«Et blême, quand
«Sonne l'heure,
«Je me souviens
«Des jours anciens
«Et je pleure.

«Et je m'en vais
«Au vent mauvais
«Qui m'emporte
«Deçà, delà,
«Pareil à la
«Feuille morte.»

— „Uitmuntend, niet waar? De opperste melancholie snikt in deze weinige regelen! De echte herfststemming .... een gevoel alsof iets, dat we heel lief hadden, ons heeft verlaten ...."

Ik zag op, want de drie hooge boorden met hunne koppen thee waren zacht weggeslopen, toen Betsy begon te lezen. Zij stonden nu in een anderen hoek van het salon met mijn neef Brandt te spreken. Daar werd met uitbundig gerucht gelachen. Betsy wendde haar geestig kopje naar die

1) Paul Verlaine. Choix de poésies. Avec un portrait d'après Eugène Carrière. (Deuxième mille.) Paris, Charpentier, 1891.

zijde. Ook ik zweeg en luisterde. Ik kon er maar brokken van opvangen. ... „Verbeeld je.... als een tijger met geopenden muil.... een stuk rood, rauw vleesch.... dat hij verslindt, verteert tot eene walgelijke massa.... dat hij uit...."

De stem van neef Brandt daalde zoo laag, dat ik hem niet verstaan kon. Maar ik wist, waar de heeren het over hadden, en ik zegende het toeval, dat Betsy belette de rest te verstaan.

— „Waar hebben ze 't nu over?" — vroeg ze me.

— „Over eene critiek in *de(n) Nieuwe(n) Gids*! Die heeren hebben geen ander discours. Zooeven vond ik je in druk gesprek over dat knap stuk van Jo van Sloten in het *Weekblad* van den *Amsterdammer*. Altijd dezelfde drukte, dezelfde borrelpraat! De heeren denken misschien, dat er niet hard genoeg geschreeuwd wordt, en dat men hun wanhopig kliekje niet genoeg opmerkt. Zij hebben gelijk. Ze staan buiten de letterkunde, en willen er den baas in spelen. Ik denk om een woord van Baudelaire: „C'est le vent de l'imbécillité qui passe sur nos fronts!""

Betsy keek me met hare betooverende donkere oogen heel ernstig aan, en zei:

— „Kom, neef! je zoudt me wat van Paul Verlaine vertellen!"

— „Juist, Betsy! Verlaine is een dichter, die, trots de grilligste luimen en zonderlingste buitensporigheden in taal, metrum en gedachte, ten slotte een dichter blijft. Daarenboven heeft hij de ongemeene extase van een Augustinus — hij is bekeerd na een leven van purperen zonden. Hij roept in de benauwdheid zijns harten om de genade Gods, en strekt de handen naar de zondelooze Jonkvrouw des Hemels.... Luister! Een gedicht aan J. K. Huysmans opgedragen..... Ik kies maar eenige regels op den tast:

«Simplement, comme on verse un parfum sur une flamme
Et comme un soldat répand son sang pour la patrie,
Je voudrais pouvoir mettre mon cœur avec mon âme
Dans un beau cantique à la Sainte Vierge Marie.

Mais je suis, hélas! un pauvre pécheur trop indigne
. . . .
Il faut un coeur pur comme l'eau qui jaillit des roches.
. . . .
Il faut tout cela pour oser dire vos louanges,
O vous Vierge Mère, ô vous Marie Immaculée,
Vous blanche à travers les battements d'ailes des anges,
Qui posez vos pieds sur notre terre consolée.»

— „Dat klinkt als een Marialied uit de dertiende eeuw. En wat een zonderlinge maat."

— „Ja, in dit laatste opzicht probeert Verlaine zich tegenover een vroeger geslacht van dichters te stellen. Zijne regels van dertien lettergrepen, zijne sleepende rijmen, of hij Dante had willen evenaren! — dit alles rangschikt hem onder de voorloopers van die Instrumentisten en Symbolisten, die nooit in zijne schaduw zullen kunnen staan. Deze metrische zonderlingheden beletten evenwel niet, dat hij vlekkeloos mooie sonetten schrijft — b.v. als hulde aan Victor Hugo. Een goed apostel van de allernieuwste leer zou zich niet verwaardigen Victor Hugo te noemen, maar Verlaine heeft den moed en de eerlijkheid zijne waardeering voor den grooten dichter aldus uit te spreken:

«Nul parmi vos flatteurs d'aujourd'hui n'a connu
«Mieux que moi la fierté d'admirer votre gloire:
«Votre nom m'enivrait comme un nom de victoire,
«Votre oeuvre, je l'aimais d'un amour ingénu.

«Depuis, la Vérité m'a mis le monde à nu.
«J' aime Dieu, son Eglise, et ma vie est de croire
«Tout ce que vous tenez! hélas! pour dérisoire,
«Et j'abhorre en vos vers le Serpent reconnu!

«J'a changé, comme vous. Mais d'une autre manière.
«Tout petit que je suis, j'avais aussi le droit
«D'une évolution, la bonne, la dernière,
«Or, je sais la louange, ô maître, que vous doit
«L' enthousiasme ancien; la voici franche, pleine,
«Car vous me fûtes doux en des heures de peine!»

Het is onmogelijk een dichter, die zulk een sonet schreef, te miskennen. Verlaine blijft den meester liefhebben, en stelt, niet zijne kunst tegenover de kunst van den grooten voorganger, maar zijn geloof tegenover dezes ongeloof. Verlaine is een van die hevige, hartstochtelijke naturen, die, als zij hun vleesch en bloed niet meer kunnen afstaan, brok voor brok, aan den vampier der zinnelijkheid, terstond heel hun hart offeren aan den Lijder op Golgotha, aan de Madonna des Hemels. Dit is het geval geweest met al de beroemde bekeerlingen, die, in den bloei hunner zonden gestuit, zich in wanhoop wierpen voor het Kruis, voor de gebenedijde Moeder met het kindeken. Het zijn die welbekende sanguinisch-melancholische temperamenten, die, als zij uit den voorhof van Aphrodite's heiligdom zijn verjaagd, oogenblik hun brandend voorhoofd op de kille zerken van eene kathedraal afkoelen, die hun heele hart aan hunne passie geven — 't zij aan Phryné, 't zij aan de Muzen, 't zij aan de Heilige Maagd!"

— „Maar behoort Verlaine toch eigenlijk niet tot de jongere generatie, of is hij een zoon van Baudelaire?"

— „Allebei! Hij is een chef der *Décadents* om zijne opzettelijke, gezochte duisterheid, maar in zijne beste strophen een leerling van Baudelaire. Een van zijne sonetten begint:

«L'espoir luit comme un brin de paille dans l'étable.
«Que crains-tu de la guêpe ivre de son vol fou?
«Vois, le soleil toujours poudroie à quelque trou.
«Que ne t'endormais-tu, le coude sur la table?»

Van dezen aanhef is letterlijk niets te begrijpen, tenzij men vooraf het volgende vaststelt: Het is zomer, middag, de zon schijnt. De dichter treedt eene taveerne binnen met eene vrouw, de goede genius, die hem redde, en bekeerde na al zijne wandaden en afdwalingen. Er heerscht eene geweldige hitte. De dichter drinkt eene kan wijn, en wordt zeer mistroostig. Zijne goede geest zegt: „Wees getroost en hoop, — de hoop schittert als een stroohalm in den stal." Daar de deur der taveerne openstaat, zien zij in een donkeren stal, waar een enkel zonnestraal het stroo verlicht. Een wesp gonst om het glas van den poëet, maar zijne vriendin stelt hem gerust, en raadt hem aan een oogenblik te gaan slapen."

— „Dat heb-je aardig uitgevonden, neef!"

— „Ik heb het niet gevonden, maar gelezen bij Jules Lemaitre!"

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

XII.

Multatuli door A. J. (L. van Deyssel). *Uitgave van J. C. Loman Jr. te Bussum*, 1891.

Mij heugt nog levendig het genoegen, door mij gesmaakt in het tijdvak 1857—1870, wanneer de *Dietsche Warande* verscheen, en er een brief in stond van Pauwels Foreestier, Buikslooter. In dezen Pauwels Foreestier had mijn beminnelijke en achtenswaardige vriend Jos. Alb. Alberdingk Thijm de veiligheidsklep gevonden voor zijne eigene deftigheid à la Bilderdijk, wanneer hij zijne opstellen met zijn vollen naam teekende. Hij had een eigenaardig zwak voor pseudoniemen. Zijne eerste taalkundige opstellen teekende hij weleer met M., later maakte hij gebruik van een anagram: Kirghbijl ten Dam.

Het schijnt, dat deze liefhebberij voor onderscheiden pseudoniemen overgegaan is op zijn bewonderenswaardigen zoon, die onder den glorierijken naam van L. van Deyssel eenige schitterende romans geschreven heeft, die glansrijk uitmunten door nobele liefde voor de volle natuur, die het *nihil humani* zóó voortreffelijk in praktijk brengen, dat ze aanstonds tot de lievelingslectuur der rekruten bij het regiment grenadiers en jagers werden bevorderd. Nog werd dezelfde pseudoniem (L. van Deyssel) beroemd in den volsten zin des woords door onnavolgbaar geniale critische boekbeoordeelingen, die een onvergetelijken indruk maakten door kracht en majesteit van dictie. Eerst toen werd men in ons vaderland gewaar, welke stumpers tot nog toe het woord gevoerd hadden. Zoodra nu een boek verschijnt, trekt L. van Deyssel den auteur aan de ooren, en voegt er dan de volgende majestueuse apostrophe bij: „Schavuit, jij knijpt, geloof ik, DEN „kat in 't donker, vroolijke jongen, „schuimspaan, oliekoek, oolijke likdoorn-„snijder, slimmerik, bon vivant!...."

Niemand hebbe nu de pedanterie op te merken, dat k a t gewoonlijk eene wijfjespoes is — men behoort met mij in de genialiteit van L. van Deyssel te gelooven, en hem het recht toe te kennen eene kat mannelijk te maken, met een vrouwelijken kater op den koop toe! Schrijvers van de reuzengestalte des heeren Van Deyssel staan immers boven zulke verouderde prullen als de taalleer. Hierover is dus alle vitterij uitgesloten.

Maar geenszins het eerbiedig erkennen van een talent, dat zoo „intens mooi" weet te woekeren met „schuimspaan", „oliekoek" en „slimmerik". Welk eene ongelooflijk teedere vereering zal zulk eene apostrophe in de dorre of welgevulde boezems onzer schoone Nederlandsche *dames de la halle* doen rijzen! Welk eene populariteit zal de schepper van zulke apostrophes veroveren! Wie zal hem ooit durven evenaren? Wie zou ooit, Van Deyssel's *Multatuli* behandelend durven beginnen:

„Foei, jij spoelhond, jij doodeter, „barsten wil ik van spijt, jij vrouwen-„bederver, jij klaplooper, jij verwaande „vent, jij zot, jij ezel, jij stier, jij bok, „jij bul, jij var, jij hondsvot, jij kapoen, jij „olifant, als je bent—jij mispunt, jij gaffel, „jij malle schelm, bij God, vent! krijg „ik jou in m'n kluiven, ik zal je ver-„nielen! Jij eervergeten onverlaat, loop bij „jou vuilhielen, jij schrobber, jij smeer-„poes, jij vieze schavuit! O, menschen,

„had ik jou hier! ik krabde jou de oogen „uit! Mocht ik mijn lust eens ter degen „aan jou boeten, groote God, hoe zou „ik je met tang en aschschop begroeten!" Wie zou zóó durven beginnen? Niemand onzer. In de 17de eeuw sprak onze Bredero zoo! Maar hij deed de Amsterdammers uit de kluchten dus tegen elkaar schelden. Hoe jammer, dat hij niet op den schitterenden inval kwam deze reeks van invectieven tegen zijne letterkundige vijanden, tegen Ridder Theodore Rodenburgh, te gebruiken — hij had onzen beminnelijken Van Deyssel den pas afgesneden. Maar nu bleef het gelukkig aan dezen voorbehouden met negentiende-eeuwsche virtuositeit zijne ongemeene gaven als schepper van apostrophen in den geest van: „schuimspaan", „oliekoek", „slimmerik" te doen bewonderen.

Na het verschijnen van *Multatuli door A. J.* werd het door dezen en genen bekend gemaakt, dat A. J. eene nieuwe incarnatie van Van Deyssel was. Liefhebberij in pseudoniemen heeft deze dus zeker met Jos. Alb. Alberdingk Thijm gemeen. Doch hij wijkt van dezen af in één gewichtig opzicht — hij schrijft niet onder zijn eigen naam — en daaruit blijkt opnieuw, welk een fijn menschenkenner, welk een delicieus diplomaat in den veelbegaafden Van Deyssel steekt.

Wat den nieuwen pseudoniem A. J. betreft, of liever wat het kunstwerk van A. J. aangaat, met zekere ontsteltenis bemerkt men, dat deze schrijver niet in de schaduw van Van Deyssel kan staan. Al het geniale, al het hoog oorspronkelijke, is verdwenen. De meest alledaagsche gemeenplaatsen worden nog eens opgeraapt, voor ze tot ontbinding mochten zijn overgegaan. In *Multatuli door A. J.* leest men, dat „het Nederlandsch publiek mevr. Dekker dankbaar „(behoort) te zijn, dat zij deze uitgave (!) „(de brieven van Multatuli) heeft ondernomen." Zoo schreven immers de duffe suffers van de voormalige *Letteroefeningen!* Toch zijn er hier en daar zonderlinge vonken van genie, die A. J. weer omhoogtrekken naar Van Deyssel.

A. J. zegt: „Behoort W o u t e r t j e „P i e t e r s e, en in 't algemeen al HET „realistische novellistische proza van „Multatuli, al DE proza, waarin hij beschrijvend optreedt, tot de Engelsche „school ...." enz. Hier blijkt weer uit de verrassende tegenstelling van HET proza en DE proza hoe moeilijk het den auteur valt het benauwde fatsoenlijken-mansmasker van A. J. te dragen. Hij ontworstelt zich onwillekeurig aan den dwang, en toont de oude, majestueuse genialiteit. Maar meestal is A. J. uiterst alledaagsch, en vindt hij goed in dagbladstijl te schrijven, dat Dekker naar Nederland vertrok in 1857, „terwijl hij z i j n i n g e z e- „g e n d e - o m s t a n d i g h e d e n v e r k e e- „r e n d e v r o u w, ... te Rembang (achterliet)". Dit is weer een dier aardige en fatsoenlijke volzinnetjes, zooals A. J. ze tot plezier en satisfactie van alle Droogstoppels onder zijne lezers ons zoo gaarne opdischt.

Ook in het materieele deel van deze studie heeft A. J. kleine vergissingen gemaakt, die de scherpe criticus Van Deyssel niet had mogen dulden. Hij deelt (bl. 99) mee, dat Lodewijk XIV Molière tot den rang van hofkamerdienaar bevorderde. Dit feit is geheel nieuw — tenzij er hier eene kleine vergissing is ingeslopen. Molière was de zoon van een zekeren *valet de chambre du Roi*, die Pocquelin heette, en Molière zou zijn vader in dit gewichtig ambt opgevolgd zijn, zoo zijne roeping voor het tooneel hem niet een geheel anderen weg had doen inslaan.

Het is een zonderling feit, dat de heer A. J. zich zoo laag bij den grond blijft bewegen, terwijl hij elders als Van Deyssel zulk een arendsvlucht neemt. De eenige verklaring, die mogelijk schijnt, moet, dunkt mij, gevonden worden in de

domme bekrompenheid van ons groote publiek en van onze uitgevers. Deze laatsten zien meer kans een geschrift van den heer A. J. aan den man te brengen, dan een kunstgewrocht van den heer Van Deyssel. De laatste heeft zich in deze omstandigheden wel willen verwaardigen ten behoeve van publiek en uitgevers, waarschijnlijk geheel belangeloos, den keukenstijl van den heer A. J. te schrijven.

En wanneer ook deze niet meer bevalt, heeft hij nog andere koorden op zijn boog. Dan treedt hij voor de lezers van *De(n) Amsterdammer*, *weekblad voor Nederland* op, als Max. C., en schrijft hij: *Het Kleine Stadje. Schetsen door Max. C.* In deze nieuwe gedaante heeft hij in het geheel geen stijl. Alles is zoo vulgair mogelijk gezegd.

Daarenboven maken we kennis met een groep allerbanaalste officieren, die gedurig hun maag bederven door het eten van taartjes. Dit alles is zoo laf en mak, dat het even goed in de overleden *Boekzaal voor de geleerde wereld*, in de doode *Letteroefeningen* als in *de(n) Amsterdammer* kon verschijnen, en dat de lezers van Lodewijk van Deyssel zeker grijze hairen zullen krijgen van ergernis over zulk een afval.

Het is evenwel zeer verdienstelijk, dat de redacteurs van *de(n) Amsterdammer* Van Deyssel gelegenheid geven met zooveel verschillende stijlen te schitteren. Ik stel voor beide heeren, wegens verdiensten jegens de geschiedenis onzer Letterkunde, te decoreeren met de nieuwe orde van Oranje-Nassau, zoodra het ontwerp tot wet zal verheven zijn.

Wanneer ik er nu bijvoeg, dat ik van mijne zijde geheel in de domme bekrompenheid van deze redacteurs, van het groote publiek en de uitgevers deel, dan zal men het niet onbegrijpelijk vinden, dat ik het boekje *Multatuli door A. J.* met groote belangstelling heb gelezen. Met uitzondering van de reeds aangewezen slordigheden bevat deze studie zeer veel goeds. Het karakter van Douwes Dekker is met hulp der onlangs uitgegeven brieven uitstekend geanalyseerd. De auteur laat overal doorschemeren, dat hij ten opzichte van ethische vraagstukken — naar het zeggen der geleerden — een zeer toegevend latitudinarisme belijdt, schoon hij bij enkele hoofdbeginselen van moraal er dapper vooruitkomt, dat hij *extrèmement bien pensant* is. Dit belet evenwel niet, dat zijne studie over Multatuli eene bepaalde waarde heeft voor de historie onzer letterkunde, en dat allen, die na hem zich met dit hoofdstuk onzer litteratuur zullen bemoeien, zeer zeker kennis zullen moeten nemen van de door hem verworven uitkomsten.

***

Trou-ringh voor 't Jonge Holland door H. de Veer. Vijfde druk. Leiden, *S. C. van Doesburgh*, 1891.

De verschijning van den vijfden druk staaft, dat De Veer's *Trou-ringh* nog dagelijks gelezen wordt. Allen, die het oorspronkelijk nationale in onze litteratuur liefhebben, zullen met mij eene levendige belangstelling aan dit boek blijven wijden. De Veer's *Trou-ringh* is een der meest Hollandsche boeken, die in deze eeuw geschreven zijn. Men zal zich terstond herinneren, dat de verschijning van Gustave Droz's *Monsieur, Madame et Bébé* (1866) De Veer op den inval bracht hetzelfde onderwerp uit een nationaal Nederlandsch oogpunt te behandelen.

Hij begon met eenige hoofdstukken uit zijn *Trou-ringh* in het tijdschrift *Los en Vast* (1867, 1868) meê te deelen, en deed in 1868 den eersten druk in het licht verschijnen. Men heeft terecht in het oog doen vallen, dat De Veer in dit boek eigenlijk eene pleitrede voor DE Hollandsche vrouw heeft geschreven. Groote verontwaardiging dreef hem. Men had de eer der Hollandsche vrouwen te

na gesproken, haar voor eene keukenprinses en kousenstopster versleten, en daarom besloot De Veer eens eene door en door lieve Hollandsche vrouw te teekenen. Hij verwaarloosde er zelfs den Hollandschen echtgenoot voor. Zijne schetsen uit het huwelijksleven van zijn uitverkoren paar, later ook van de kinderen, worden in alle degelijke Hollandsche gezinnen op den hoogsten prijs gesteld. Hier heeft men juist, wat onze Hollandsche familiën van alle standen waardeeren — de liefde voor het *home*, de liefde voor de huiselijk gezelligheid.

Niet alleen man en vrouw spelen de hoofdrollen. De kinderen — en hiermeê stal hij het hart van alle Nederlandsche moeders — treden gedurig op den voorgrond. Dit kwam nog duidelijker in het licht, toen De Veer bij den tweeden druk (1872) van zijn *Trou-ringh* er een nieuw deel aan toevoegde, waarin de oudste dochter van het gezin, onder den titel van: „Klein vrouwtje" eene nieuwe bekoorlijkheid aan deze Hollandsche binnenshuisschildering verleende. Ook „Meneer mijn zoon" wordt niet vergeten — toch blijft de hemel blauw in dit gezin, en zit de speelman voortdurend op het dak.

Een ziertje te veel optimisme zou aan zoodanige voorstelling kunnen worden verweten, indien het dezen kunstenaar verboden ware ons Hollandsch huiselijk leven uit zijn onaantastbaar optimistisch oogpunt te beschouwen. De Veer heeft altijd en in alles de spreuk van Mark Tapley (uit Dickens' *Chuzzlewit*) in het oog gehouden — dat het zonder kleine of groote tegenspoeden niet de moeite waard is om vroolijk te blijven. Hij heeft er zich duizenden harten mee gewonnen, en de som der levensvreugde van tallooze echt Nederlandsche familiën er meê verhoogd.

* * *

Historie van Sara Burgerhart door E. Wolff en A. Deken. Achtste druk. Den Haag. *Gebroeders Van Cleeff.* 1891.

Ziehier den achtsten druk van een roman, die bijna 110 jaren oud is.

Wie het met leede oogen moge aanzien — zulke oude pruiken als Betje en Aagje behooren immers in ons schitterend letterkundig leven niet meer genoemd te worden — mij schijnt het een bewijs te meer, dat de lauwerkrans, door de auteurs van *Burgerhart* en *Leevend* gewonnen, naar het woord van den dichter „des groenens nimmer moe" is.

Juist in de laatste vijf-en-twintig jaren herleeft in Nederland de oude roem van Wolff en Deken. Vooral sedert de studie van H. Frylink (1862) en de bloemlezingen van Van Vloten (1866), juist nadat Busken Huet in eene meesterlijke novelle (*Volksalmanak van het Nut*, 1865) de beide kunstenaressen in hare nadagen, kommerlijk levend in Den Haag, voor onze verbeelding had teruggebracht. Later wijdde dezelfde geestige pen eene studie aan *Burgerhart* en *Leevend* in zijne *Oude Romans*, tot nog toe het beste wat over deze onsterfelijke kunstwerken in onze taal gezegd is.

Dat er in 1891 een achtste druk noodig bleek van *Sara Burgerhart* met reproducties van de oude, zeer degelijk kopergravuren is ons even welkom als de vijfde druk van den *Trou-ringh.* — Wat *Burgerhart* betreft, geloof ik zelfs, dat hier de negende druk gegeven wordt. De *Catalogus* van de Wolff- en Deken-tentoonstelligg (Utrecht, Van der Post, 1884) noemde zeven drukken. Sinds verscheen bij Van Cleeff in 1886 een nieuwe druk — de achtste, en deze laatste is dus de negende.

* * *

